4° IV.

Lib: Illmi Epi Lab: Bibliot: Oberburgensis

Questiões magi-
i Johānis versoris super li
is ethicorum Arestotelis et
tus eiusdem. cum singulari
igentia correcte.

Bibliotheca Joannis Baptistae
Seipach

K. LYCEAL BIBLIOTHEK ZU LAIBACH

91

Ex 62 III. K. 6. 2 A.
7189
7190
5514-16

4° IV.

Ex lib: Illmi Epi Lib: Bibliots: Oberburgensis

Questiões magistri Johānis versoris super libros ethicorum Arestotelis et textus eiusdem. cum singulari diligentia correcte.

X Bibliotheca Joannis Baptistae à Seepach

K. LYCEAL BIBLIOTHEK ZU LAIBACH

4° IV.

Ex lib: Illmi Epi Lab: Biblioth: Oberburgensis

Questiões magistri Johãnis versoris super libros ethicorum Arestotelis et textus eiusdem. cum singulari diligentia correcte.

Ex Bibliotheca Joannis Baptistae à Seepach

K. LYCEAL BIBLIOTHEK ZU LAIBACH

03002900

Jrca initiũ libri Ethi-

corũ Aristotelis Querit primo. vtrũ de moribꝫ humanis seu de virtutibꝫ moralibꝫ possit esse vna scientia practica ab alijs distincta Arguit ꝓmo q̃ de moralibꝫ non sit scientia. nam scientia est necessariorũ. vt dicit primo posteriorũ. sed mores humani non sunt necessarij. cum dependeant a volũtate humana. ergo ꝛc Secũdo sic. In omni scientia maxime proficit scire. sed ad mores humanos parum vel nihil proficit scire. vt habetur secũdo hujus. ergo ꝛc Tercio arguit q̃ nõ sit practica. quia in ipsa dantur diffinitiones per quas demonstrant passiones de moribꝫ. sed talis modus procedendi est theoricus siue speculatiuus. ergo ꝛc Quarto sic. scientia cuius finis est scire) est speculatiua. sed finis huius discipline est cognitio omniũ moralium. ergo est speculatiua In oppositũ arguit p. Aristotelẽ et p eius expositores Pro rnsiõe

Sciendum primo

Qꝫ sicut phꝰ habet in ꝓmo metaphisice. sapientis est ordinare. Cuius rõ est. qz sapientia est potissima pfectio rõnis humane. cuius q̃dem rõnis ꝓpriuz est cognoscere ordinẽ. Nã licet vires sensitiue cognoscant aliquas res absolute. nõ tñ cognoscũt ordinez vnius rei ad aliã. imo hoc solũ ptinet ad intellectũ seu rõnem

Sciendũ scõo q̃ duplex reperitur ordo. Vnus est partium alicuius totius seu alicuius multitudinis ad inuicẽ sicut partes domus ordinãtur ad inuicem sub forma domus. Alius est ordo rerũ in suũ finẽ. z iste est pfectior primo. qz vt habet scõo metaphi. ordo partiuz exercitus ad inuicem est ꝓpter ordinẽ totius exercitus ad ducem. Ordo aũt quadrupliciter ꝓparatur ad rõnem. Nam q̃daz est ordo quem rõ nõ facit in reb. sed solum ipsum ꝓsiderat sicut est ordo rerũ naturaliũ. Alius est ordo quem rõ ꝓsiderando facit in ꝓprio actu. vtputa cuz ordinat suos ꝓceptus adinuicẽ. z etiaz signa ꝓceptuũ que sunt voces significatiue. Tercius est ordo quem rõ ꝓsiderando facit in opationibꝫ voluntatis. sicut in agibilibꝫ. Quartus est quẽ rõ ꝓsiderando facit in rebꝫ exterioribꝫ quarũ ipsa est causa. sicut est in domo vel in archa. Et qz ꝓsideratio rõnis pficitur p habitum scientie sm hos diuersos ordines quos rõ ꝓsiderat sunt diuerse scientie. vtputa phia naturalis. ad quã ptinet ꝓsiderare ordinẽ rerũ naturaliũ. quem rõ humana non facit sed solum ꝓsiderat. Et sub phia naturali ꝓprehendit mathematica z metaphysica z etiã phia rõnalis. cuius est ꝓsiderare ordinẽ partium ad inuicẽ. z ordinẽ pncipioꝝ ad ꝓclusiones. Et pterea phia naturalis est que pficit rõnem in recte ordinando actiões volũtarias. Sunt etiam artes mechanice ad quas ptinet ordo quem rõ facit in rebꝫ exterioribꝫ ꝓstitutis p rõnem practicã humanã. Ex quibꝫ patz q̃ ꝓprium est moralis phie ꝓsiderare operationes humanas sm q̃ ordinate sunt ad vnũ finẽ. Sciendũ tercio. q̃ ille dicũtur opationes humane que ꝓcedũt a volũtate hominis sm ordinẽ rõnis. Nam si alique operatiões reperiantur in hoie que volũtati z rõni nõ subiacent. tales nõ dicunt humane ꝓprie loquẽdo. sed magis naturales seu inaiate sub ꝓsideratiõe moralis phie. vt patz de operatiõibus aie vegetatiue. q̃ nullo mõ cadũt sub ꝓsideratiõe moralis phie. Ex isto infert sanctus Thomas q̃ sicut subiectum phie naturalis est motus vel res mobilis. ita subiectũ moralis phie est operatio humana ordinata in finẽ seu etiã hõ. put est volũtarie agens ꝓpter finez. Albertus vero dicit q̃ bonũ hois inq̃tũ hõ est subiectũ huius scie moralis. Qõ q̃dẽ bonũ hois est duplex sm ipm. Nã qõdam est pfectũ. Aliud est dispositio pfecti ad optimum. Et adhuc bonũ pfectũ hois est duplex sm q̃ duplex est felicitas. scz actiua z ꝓtemplatiua Vñ pfectum hois bonũ est felicitas actiua. de qua agit in hoc ꝓmo libro. Et de alia pfectiõe hois (que est felicitas ꝓtemplatiua) agitur decimo huius Vñ inter istos doctores nõ est diuersitas in assignatiõe subiecti huius scie. nisi penes magis cõe z minus ꝓmune. qz scẽs Thomas assignat bonuz hois (qõ est operatio). p subiecto Albertus vero assignat bonũ vt se extendit ad operationẽ z habitum.

Conclusio. De moribꝫ seu virtutibꝫ humanis ꝓsideratis sm suas rõnes vles est scia practica ab alijs distincta. Qꝫ sit scia pz. qz habet pncipia z causas z passiones que possunt demõstrari p talia pncipia. Et qz nulla alia scientia ab ista ꝓsiderat operationes hominis seu bonuz hois. ergo est distincta ab alijs Et q̃ sit practica patz. qz omnis habitus directiuus operis est practicus. sed hec scientia est hmõi. ergo ꝛc.

Dubitatur primo

Quõ diuidit scia moralis Rñdetur q̃ diuiditur per monasticã. yconomicã z politicã. qz ois scia diuidit sm diuisionẽ sui subiecti. ideo hec scia diuiditur sm diuisiones boni hois seu operationis humane. Unde cuz homo naturaliter sit aial sociale z indigens multis ad vitã suam que ipse sibi solus preparare non posset. ꝓsequens est q̃ hõ naturaliter sit pars alicuius multitudinis vnde habeat auxiliũ in sibi necessarijs. Que q̃dez necãria sꝫ duo q̃dam sunt necãria vite. et quo ad ista ponitur domestica multitudo. Alia sunt necãria nõ absolute. sed magis decet dici quo ad vite sufficientiã. Nõ enim sufficit vt hõ viuat. sed requirit vt bene viuat. et quo ad ista auxiliat hõ a multitudine ciuili cuius ipse est pars. non solum ꝓtuz ad corporalia. sed etiã ꝓtum ad moralia. ꝓ quo ꝓsto p publicam potestatem cohercetur mali et ꝓmuitur boni Vñde prima pars phie moralis ꝓsiderat bonũ vnius hominis seu operationes vnius hois ordinatas in finem. Et vocat monastica. a monos qõ est vnum vel bonũ. z icos scientia. quasi scientia ꝓsideras de bono vnius hominis Secũda ꝓsiderat bonuz seu operatiões vnius hominis

Questiones

et multitudis domestice. Et dr yconomica ab ycos qđ est scia.et nomos quod est dom⁹ seu familia Tercia cō/ siderat bonū seu operationes multitudinis ciuilis: ꝛ vo catur politica a polis quod est pluralitas et ycos scia

Dubitaꝫ secūdo de fine huius sciēie. Rn̄detur q̄ du plex est finis fm q̄ hec scientia p̄ cōsiderari vt docēs vel vt ytens Unde si cōsideretur vt docens p̄ esse duplex finis. Quidaz est cōsiderationis. que ē cognitio moraliū Alius est finis ipsius cōsiderantis seu inquirentis hanc sciam.et vt dicit ph̄s talis finis non est consideratio seu cognitio.sed magis operatio. Nam intentio consideran tis et addiscentis hanc sciam non sistit in tali cognitione sed cognitionem finaliter ordinat ad opus Finis autez huius scientie considerate vt est ytens est vt boni efficia/ mur Dubitatur tercio de necessitate huius. Respon detur q̄ ipsa est homini necaria. Cuius rō est.qz in hoie sunt due partes.scz intellectiua et sensitiua. Pars intel/ lectiua est rōnalis per essentiam. Sensitiua vero p parti/ cipationem Uñ pars intellectiua principatur principa/ tu regali seu politico.et non dispotico. Unde principat⁹ politicus est quo aliquis dominatur alicui. qui tamē ha habet facultatem resistendi imperio precipientis sicut pa ter principatur filio.qui tamē filius p̄t resistere imperio patris. Sed principatus dispoticus est quo aliquis do/ minatur alicui qui non habet potestatem resistendi impe rio dominantis.sicut dux principatur seruo. Quia ergo potentie rōnales se habent ad opposita ideo oportet po/ nere in parte intellectiua quendam habitum quo determi netur ad vnū.scz ad bonū:et similiter in parte sensitiua. q̄ non semper obedit rationi. Et isti duo habit⁹ in istis du abus partibus hominis existentes sunt virtus intellec/ tualis et virtus moralis.de quibus considerat hec scien tia Et ita patet qualiter ad hoc q̄ homo recte se habeat in qualibet sui parte hec scientia est necessaria

Dubitatur quarto de titulo huius scientie Respon/ detur q̄ titulus talis est Incipit ethica nycomachia tra/ geica Aristote. Per hoc enī q̄ dicitur ethica tangit̄ cau sa materialis: Nam ethica dicitur ab ethos qđ est mos et ycos quod est scia.quasi scientia de moribus Et dici/ tur nycomachia.quia Aristoteles hunc librum scripsit ad Nicomachū patrem vel amicum eius. vt recitat cō/ mentator Et dicitur trageica.quia Aristoteles fuit ori undus a trageico opido. Et per h̄ q̄ dicit Aristotelis. tangitur causa efficiens huius libri Et dicitur ab ares. quod est virtus.et olum quod est totum.quasi totus vir tuosus. Et sic patet de titulo ac etiam de causis huius li bri ethicorum

Ad rationes

ante oppositū Ad primā dicitur q̄ li cet de moribus fm q̄ contingenter dependent a voluntate humana non sit scientia.tamē de ipsis fm q̄ consideran tur sub ratione cōmuni et vniuersali est scia Ad secūdaz dicitur.q̄ si hec doctrina cōsideretur vt ytens tunc verū est q̄ finis parum proficit vel nihil. Sed si considereturvt docens.tunc eam scire multum valet Ad terciam dicitur.q̄ hic non dant̄ diffinitiones virtutū ꝛ aliorū que in hac scientia considerantur absolute.sed fm q̄ ordinan tur ad opus. et ideo hec scientia est simpliciter practica

Ad quartam dicitur.q̄ finis huius doctrine nō est cognoscere absolute.sed cognoscere vel scire ordinatū ad aliq̄ opus.et ideo ista scientia non est scientia speculatiua

versoris

Omnis ars et omnis doctrina. si/ militer autem et actus ꝛ electio bo num quoddam appetere videntur Ideo bene enunciauerunt bonum quod omnia appetunt

Querit secūdo

Utrū omnia bonū appetāt.et maxime vtrum omnis ars et doctrina actus et electio appetant bonū.et sint illa quib⁹ homo ordinatur ad bonū apeten dum Arguitur primo q̄ nō:quia sunt quedaz entia que appetūt nō esse.vt patz de illis qui seipsos interfici/ unt.sed nō esse est malū ergo ꝛc. Arguit̄ secūdo.q̄daz sunt artes ꝓhibite et hoc est qz ordinantur ad malū. er/ go nō omnis ars appetit bonū Tercio arguit̄ de doc/ trina.qz sub doctrina ꝓprehendūtur scientie speculatiue sed finis scientiarū speculatiuarū non est bonū. imo ve/ rum.ergo ꝛc Quarto arguit̄ q̄ illa predicta quatuor non sint illa quib⁹ homo ordinat̄ ad bonuz appetendū. qz in homine sunt sensus irascibilis ꝛ concupiscibilis ꝛ mul/ ta alia.quoz quodlibet appetit bonū.ergo predicta qua/ tuor non sunt omnia quib⁹ ordinat̄ homo ad bonū appe tendū In oppositū arguit̄ p ph̄m in ꝓncipio huius p/ mi libri. Pro responsione.

Sciendum primo

Qđ appetitus nihil aliud est q̄ inclinatio ꝓsequens for/ mam rei vel naturā qua vnaquaq̄ res tendit ꝛ inclina tur in eius perfectionem. Eadem enī est rō boni ꝛ pfecti ideo bonū ordinem essendi importat eo modo quo possi bile est vnicuiq̄ rei. In omni aūt re citra primū primo re peritur entitas siue substantia ipsius que nō est simplici/ ter pfecta.eo q̄ effectus nō est tota silitudo sue cause.sed est quedā participatio sue cause.et ideo in omni re citra primū reperitur. Secūdo reperitur quedā naturalis in/ clinatio ad ꝓpriā operationē ꝛ pfectionē. Et tercio repe ritur actualis tendentia seu inclinatio in illā pfectionem. Primū ergo sic repertū in qualibet re creata vocaꝫ enti/ tas.secūdū dr appetitus.ꝛ tertiū dr bonū

Sciendū secūdo.q̄ triplex reperitur appetitus.vnus est naturalis.qui est sine cognitiōe ipsius particulariter appetentis.dirigitur tn̄ a quodā vñ cognoscente in suuz finē. Et ideo dr q̄ opus nature est opus intelligentie nō errantis sicut sagitta directa tendit ad signū.nō qz cog/ noscat signū.sed qz dirigit̄ ab agente cognoscēte signum. Nō est tn̄ omnino simile.qz res naturales a deo natura/ liter inclinātur ad suos fines.sagitta directa a sagittan/ te non naturaliter.sed violente mouet̄ ad signū.Secun/ dus est appetitus aialis. Et iste est duplex fm q̄ sunt q̄ dam aialia rōne carentia.et q̄dam rōnez habētia. Et ita q̄dam sunt pure aialia Alia vero p̄ter sensum includunt rōnem. Unde bruta aialia licet apprehēdant finē ꝛ cog/ noscant.nō tn̄ cognoscūt rōnem finis neq̄ ꝓportionē eo/ rum que ad finem ordinātur. Ipsa enī quodā instinctu nature ꝛ quodā naturali pulsu tendunt in suos fines. ꝛ sic magis agūtur q̄ agant.ꝛ magis ducūtur q̄ seipsa du cant,ꝓpter quod semp operantur vno et eodez mō Sed habētia rōnem possunt eligere diuersa media ad ꝓsequē/ dum finem.ideo non semp eodem modo operantur

Conclusio prima

Omnia bonū appetunt.patet q̄ omnia inclinātur ⁊ tendūt in suā ꝓpriā pfectionē.sed ꝓpria perfectio vniuscuiusq; rei est eius bonū.cum ergo tendere in aliq̄d sit ipm bonū apperere.sequit̄ q̄ oīa bonum appetunt. Item omne ens appetit assimilari ꝑmo enti inquantuz p̄t. q̄ omne ens dependet a primo.sicut a prima cā effectiua.⁊ vnūqōq; ē perfectū cū iungit̄ suo principio. sz prima cā est summe perfecta ⁊ summe bona. ergo omne ens appetit bonum.

Sciendū tercio pro scōa pte q̄stiōis.q̄ duo sunt principia humanoz actuū.scz intellectus siue rō. ⁊ appetitus. Et ista sunt principia motiua: vt dr tercio de aīa Intellect? aūt siue rō diuidit̄ in speculatiuū ⁊ practicū Et in appetitu rōnali ꝓsiderantur duo.scz actio et executio q̄tuz ergo ad intellectum speculatiuū phūs ponit doctrinam per quā effunditur scia a magistro in discipulum Quātum vero ad intellectū practicū ponitur ars.que est recta rō rerum in nobis factibiliū.vt habetur sexto huius. Et quantū ad actum interiorem siue elicitū (qui pertinet ad voluntatē) ponitur electio Sed quantū ad executionez siue ad actum exteriorē imperatū per voluntatem ponit̄ actus Et non facit phūs mentionē de prudentia q̄uis sit in rōne practica.sicut et ars. q̄ per prudentiam ꝓprie dirigitur electio Conclusio secūda.omnis ars et omnis doctrina actus et electio sunt illa q̄bus homo ordinatur ad bonū appetendū. Patet q̄ principiū operandi in hoīe est appetitus vel voluntas et ratio vt dictū est. sz ista regulantur a quatuor predictis.ergo ⁊c.

Dubitatur primo

Utrū omnia bona sint bona vna bonitate. Rñdetur q̄ licet omnia bona dici possint bona effectiue et exēplariter vna bonitate. scz bonitate diuina:a qua bonitate (sicut a primo principio effectiuo et a fonte) omnia bona depēdent. non tamen pōt dici omnia bona esse bona vna bonitate formali.imo q̄libet bonū est formaliter bonum p̄ suā ꝓpriā formā.que est sua ꝓpria bonitas.sed manifestū est q̄ diuersorū bonoz diuerse sunt forme.ideo etiā sunt diuerse bonitates formaliter ipsis inherentes.

Dubitatur secūdo. vtrū sit vnū bonū q̄ omnia appetunt. Rñdetur q̄ licet sit vnū bonum ⁊ idem quod oīa appetūt ip̄licite et mediate.tū explicite et imediate diuersa entia appetunt diuersa bona. Dubitat̄ tercio. vtruz bonū bene diffiniatur cuz dicitur bonum est quod omnia appetunt Respondetur q̄ sic.tū ista diffinitio est a posteriori ⁊ per ꝓprium effectum. Nam q̄ bonū est vnū de primis principijs quod cuertit̄ cū ente.ideo non potuit diffiniri per aliquod prius ipso.et ita oportuit ipsum diffiniri p̄ aliquod posterius eo.scz ꝓprium eius effectū. Quz ergo bonū ꝓprie sit motiuū appetitus non potuit melius diffiniri q̄ per motiuū illius appetitus.et ita vt habet textus antiqui philosophi bene enunciauerūt dicentes. Bonum est quod omnia appetunt

Ad rationes ante oppositū Ad primam dicitur q̄ sicut dicitur secundo huius Carere malo est quoddā bonū.ideo aliqui appetūt non esse simplr.scz non esse in miseriis et tristicijs. Et ita per se intendūt bonū. licet per accidens appetant malum. Ad secundaz dicitur q̄ quedam artes sunt prohibite.nō quia male sint de se.sed sōlum quo ad suuz vsum. Et ita aliqui possent ipsis male vti. Scire em̄ malū est quoddam bonū. sed facere malū est malum. Ideo dicit boetius q̄ scientia mali videt̄ esse bona.quia malū non potest euitari nisi precognoscatur.

Ad terciam dicit̄.q̄ licet scientie speculatiue ꝓsiderate fm se ⁊ absolute habeant verum pro fine.tamen si ꝓsiderentur fm q̄ ordinantur ad finem totius humane vite appetūt quoddā bonū.et cadūt sub ꝓsideratione phie moralis. Vel etiā potest dici q̄ illud verū qō habent ꝑ fine est quoddam bonum Ad quartam dicitur.q̄ licet sensus irascibilis ⁊ concupiscibilis sint de numero illoz quibus homo ordinatur in bonū.tamen immediate per sensum irascibilem ⁊ concupiscibilem homo non tendit in bonū.sed mediantibz quatuor predictis.ideo sufficienter enumerantur illa quatuor.

Differentia vero quedam videtur finium hi quidem em̄ operationes.hi vero preter has opera quedam. Quorum autem sunt fines q̄dem preter operationes. in his existunt meliora operationibus opera. Multus autem operationibus entiby ⁊ artibus ⁊ doctrinis multi fiunt et fines Medicinalis quidem enim sanitas. nauifactiue vero nauigatio. militaris vero victoria. ꝙconomice vero diuitie. Quecūq; autem sunt talium sub vna quadam virtute quemadmodum sub sequestri frenifactiua. ⁊ quecūq; alie equestrium instrumentoruz sunt hec autē ⁊ois bellica operatio sub militari fm eūdem itaq; modū alie sub alteris. In omniby itaq; architectonicarū fines oīby sunt desiderabiliores his que sunt sub ipsis. horuz em̄ gratia illa persequūtur. Differt autē nihil operationes esse fines actuuz. aut preter has aliud quoddam.quēadmodum in dictis doctrinis Si vtiq; est aliquis finis operabiliū quē propter ip̄m volumus.alia vero ꝓpter illū. ⁊ non oīa ꝓpter alterū desideramus. procedit em̄ in infinitum.sicq; esset vacuum et inane desiderium.manifestū quoniam hic vtiq; erit bonus ⁊ optimus. Igitur ⁊ ad vitā cognitio ei? magnum habet incrementum. Et quemadmodum sagittatores signum habentes magis vtiq; adipiscimur quod oportz Si autem

sic temptādum est figuraliter accipere illud qđ quid est ꝛ cuius disciplinarum aut virtutū

Querit tercio.

Utrum in rebus humanis reperiatur vn⁹ finis vltimus. Arguitur primo ꝙ non.quia si sic non conuenirent hominib⁹ diuersa studia viuendi .que ordinantur ad diuersos fines.ergo in reb⁹ humanis non est nīi vnus finis. Arguitur secūdo.in omnib⁹ que sunt rationis est procedere in infinitum.sed desiderium sequitur apprehensionem rōnis.ergo in finibus est procedere in infinitum Arguitur tercio.in actibus volūtatis est procedere in infinitum.quod patet ex hoc ꝙ ego possum velle aliquid.ꝛ possum velle me velle.ꝛ iterū possuꝫ velle me velle.ꝛ sic in infinitum. Cum ergo bonū et finis sint obiectum volūtatis.sequitur ꝙ in finib⁹ sit procedere in infinitum.et per consequens in rebus humanis non est aliquis vltimus finis. Arguitur quarto.bonum est suīpsius diffusiuum.cum ergo finis habeat rationez boni est diffusiu⁹ in aliud bonum.et sic in infinitum.ergo in finibus est processus in infinitum.ꝛ sic non est aliquis finis vltimus Innoposito est pħus in textu

Sciendum prima

Q⁹ postq̄ pħus in prima propositione huius libri ostendit ꝙ omnia habent tendentiam ad bonum.et per consequens ad finem.cum finis habeat rōnem boni. Et quia naturalis inclinatio esset inanis nisi posset quandoq̄ terminari.ideo Aristoteles ꝓsequenter ostendit ꝙ in finib⁹ non est procedendum in infinitum. Et quia in hac scientia principaliter intenditur de bono humano. ideo principaliter inquirit de humanorum actionum fine .circa cuius inquisitionez ꝓponit aliqua necessaria ad huiusmodi finis manifestationem.

Sciendū secūdo ꝙ finale bonuꝫ (i quod tendit appetitus vniuscuiusq̄)est vltima pfectio eius. Prima autez perfectio rei se habet per modum forme.secūda vero per modum operationis.ideo oportet esse hanc differentiaz inter fines.sc̄z ꝙ q̄dam fines sunt ipse operationes. alie aūt sunt ipsa operata p̄ter opationes

Sciendū tercio ꝙ duplex est operatio.vt habetur no⁹ no metaphisice. Una est que manet in ipso operante.sicut videre velle ꝛ intelligere.et huiusmodi operatio ꝓpꝛie dicitur actio.Alia est operatio transiens in materiam extrinsecam que ꝓpꝛie dicitur factio. Et hec est duplex.quia quandoq̄ aliquis assumit solum materiam extrinsecam ad suum vsum.sicut equū ad equitandum.et cytharam ad cytharizandum.Quandoq̄ vero assumit materiam extrinsecam vt mutet eam in aliquam aliam formam.sicut cum artifex facit lectulum vel domū. Prima et secūda harum operationum non habent aliquid operatum quod sit earum finis. sed vtraq̄ istarum operationū est finis.prima tamen melioꝛ est q̄ secūda. ex eo ꝙ manet in operante.Sed tercia operatio est sicut quedam generatio cuius finis est res genita. Et in operationibus tercij generis ipsa operata sunt fines.vt finis domificationis est domus facta. Et in istis est talis ordo.ꝙ quando operatum est finis tunc melius est operatum q̄ ipsa operatio.quia finis semper est potioꝛ his que sunt ad finem.quia ea que sunt ad finem habent rationem boni ex ordine ad ipsum finem

Conclusio prima

In vita humana sunt multi fines imediati ꝛ nō simpliciter vltimi. Probatur.quia multe operationes artes et doctrine habent diuersos fines imediatos ꝛ primos. Cum ergo sint multe operationes artis ꝛ doctrine hominum necesse est ꝙ earum sint diuersi fines.quia finis ꝛ ea que sunt ad finem adinuicem ꝓportionantur. Et hoc manifestat philosophus inductiue.quia artis medicinalis finis est sanitas.nauifactiue vero nauigatio. militaris vero victoria.yconomice vero.id est dispensatiue domus vnius diuitie Circa quod ꝓsiderandum est ꝙ philosophus hic dicit ꝙ diuitie sunt fines dispensatiue domus fm multoꝝ opinionem ꝛ non fm opinionem ꝓpꝛiam.quia in primo politice ipse probat ꝙ diuitie non sunt finis yconomice.sed instrumenta

Conclusio secūda.licet in reb⁹ humanis sint multi fines.tamen adinuicem sunt subordinati. Patet quia artes sunt adinuicez subordinate.ergo ꝛ fines. Antecedēs probat pħus per exemplum. Nam ꝓtingit vnū habituꝫ operationū (quem vocat philosophus virtutē) sub alio esse.sicut ars que facit frenum est sub arte equitandi. qz ille qui debet equitare precipit artifici frenifactiue qualiter ipse faciet frenū.et sic ipse est architectoꝛ et principalis artifex. Et eadem ratio est de alijs artificib⁹. qui faciunt alia instrumenta ad equitandum. vtputa sellas cal caria ꝛ alia huiusmodi. Equestres aūt vlterius ordinantur sub arte militari. Pro quo notandum ꝙ milites antiquitus dicebantur quicunq̄ pugnatoꝛes qui erant ordinati ad vincendum. ideo sub militari continentur non solum equestres.sed etiam omnis ars ordinata ad aliquam operationem bellicam.sicut ars sagittandi ꝛ sic de alijs. Et per eūdem modum alie artes minus principales sub principalibus continentur. et quo ad hoc artes seinuicem excedunt.nam illa que sub se alias cōtinet respectu ipsarum dicitur architectonica. quia ipsa alijs vtitur.ꝛ alie sunt propter ipsam.et alijs habet precipere. Ex quo sequitur ꝙ fines architectonicaruꝫ sunt quo ad omnes desiderabiliores q̄ fines artium. que sub principalibus continentur.Quod probat philosophus ꝑ hoc ꝙ homines querunt inferioꝛes artes propter fines superioꝝ.nihil tamen differt quantum ad ordinem finium vtrum fines sint operationes vel aliquid aliud operatum preter operatiōes. Nam frenifactiue finis est frenum factum.sed finis equestris (qui est principalioꝛ)est equitatio.Sed econuerso se habet in medicinali ꝛ exercitatiua.quia medicinalis finis est aliquid operatum sc̄z sanitas.sed exercitatiue (que cōtinetur sub ea) finis est operatio vel ipsum exercitium

Conclusio tercia.In rebus humanis est vnus finis bonus ꝛ optimus.Quod probat philosophus .qz quicūq̄ finis talis est ꝙ alia volumus propter ipsum ꝛ non ꝓpter aliquod aliud.ille finis non soluꝫ est bonus sed etiam optimus.sed necesse est aliquem esse talem in rebus humanis.ergo in rebus humanis est aliquis finis bon⁹ et optimus. Minoꝛem probat philosophus ratione ducente ad impossibile.que talis est. Manifestum est ex premissis ꝙ vnus finis desideratur per alium.aut ergo est deuenire ad aliquem alium finem qui non desiderabitur ꝓpter alium.aut nō.si sic habetur intentuꝫ. si nō ꝓsequēs est ꝙ omnis finis desideratur propter alium finem.ꝛ sic

oportet procedere in infinituz. sed hoc est impossibile qō probat philosophus. quia si procedatur in infinitum in desiderio finium nunqz erit deuenire ad hoc q homo cō sequatur fines desideratos. sed frustra z vane aliquis desiderat illud quod non potest consequi. ergo desiderium finis est vanum et frustra. sed hoc desiderium est naturale. quia naturaliter omnia bonum desiderant. ergo naturale desiderium erit inane. sed hoc est impossibile. quia desiderium naturale non est aliud qz quedam inclinatio inherens rebus ex ordinatione primi mouentis. que nō potest esse vana siue frustra. ergo non est procedere in infinitum in finibus. et per consequens necesse est esse alīquez finē optimum rez humanarum. Ex quo concludit philosophus q cognitio huius finis magnum auxilium confert ad vitam humanam. quod patet. quia quādocūqz aliquid ordinatur z dirigitur in aliud non potest recte consequi illud nisi ex cognitione eius per quod dirigitur quod patet per exempla de sagittante. qui mittit directe sagittas ad signum ad quod sagitta dirigitur. Sed tota vita humana ordinatur ad illum finem vite humane scz ad beatitudinem siue felicitatem. ergo ad humane vite rectitudinem necesse est habere cognitionem de vltimo fine vite humane. quia semper ratio eorum (que sunt ad finem) sumenda est ab ipso fine. vt habetur secundo physicorum.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primam conceditur q diuersi sunt fines immediate diuersorum studiorum. ordinantur tamen ad vnum vltimū finem.

Ad secundam dicitur q in per se ordinatis ratio incipit ab aliquibus naturaliter notis z ad aliquem terminum proceditur. Et sic est in his que per se connectūtur ad inuicem. sed in his que per accidens ad inuicem connectuntur nihil prohibet procedere in infinitum

Ad terciam dicitur q in actibus intellectus z voluntatis supra seinuicem reflexis non est incōueniens q fm potentiam procedatur in infinitum. tamen non est procedere in infinitum in actibus directis. modo illi actus reflexi non connectuntur ad inuicem per accidens

Ad quartam dicitur q bonum naturale quod non agit per intellectum et voluntatem est suūpsius diffusiuum inquantum potest. sed bonum quod agit per intellectum et voluntatem non diffundit se inquantū potest sed inquantū vult

Videbitur autem vtiqz principalissime et maxime architectonice esse. talis vtiqz z ciuilis appet Quas em esse debitū est disciplinaz in ciuitatibz z ḡles vnūquēqz addiscere et vsqueq hec pordinat Videmus aūt preciosissimas virtutū sub hac existentes. vtputa militarem. yconomicam rethoricam. Utente vero hac reliqs practicis disciplinaz. amplius aūt legē pponente quid oportet operari z a q bus abstinere: huiꝰ finis pplectitur vtiqz eos qui aliarum. Quapropter hic vtiqz erit bumanum bonum. Si enim et idem est vni et ciuitati. maiusqz et perfectius quod ciuitatis videtur et suscipere z saluare. Amabile quidem enim et vni soli. melius vero et diuinius genti et ciuitatibus. Methodus quidem igitur hoc appetit ciuilis quedam existens Dicetur autem vtiqz sufficienter si fm subiectā materiam manifestetur. Certum enim non similiter in omnibus sermonibus querendū quemadmodum neqz in conditis. bona autem z iusta de quibus ciuilis intendit tantam habent differentiam z errorem vt videantur lege sola esse. natura vero non. Talem autem quēdam errorem habent z bona. quia multis contingunt detrimenta ex ipsis. Jam enim quidam perierunt propter diuitias. alīq vero propter fortitudinem. Amabile igitur de talibus et ex talibus dicētes grosse et figuraliter veritatem ostendere et de his que vt frequentius et ex talibus dicentes talia z concludere. Eodē vtiqz modo et recipere debitum est vnūquodqz dictorum. disciplinati enim est in tantum certitudinem inquirere fm vnumquodqz genus in quantum natura rei recipit. proximum enim videtur et mathematicum persuadentem accepta re et rethoricum demonstrationes expetere. Unusquisqz autem iudicat bene que cognoscit et horum iudex est bonus. fm ergo vnū quodqz bene iudicat in vnoquoqz erudit9. simpliciter autem qui circa oīa eruditus est Id circo politice nō est proprius auditor iuuenis inexpertus enim est eorum qui fm vitam sunt actuum. rationes autem ex his et de his Amplius autem passionum secutor existens inaniter audiet et inutiliter. quia finis est nō cognitio sed act9. Differt autem nihil iuuenis fm etatem aut fm morem iuuenilis. Non enim a

tempore defectio. sed propter fm passiones vi uere et persequi singula. Talibus enim inuti/ lis cognitio fit quemadmodum incontinenti/ bus. Scom autem rationem desideria faciē tibus et operantibus multum vtiq; vtile erit de his scire. Et quid vtiq; de auditore ꝛ qua/ liter demonstrandū ꝛ quid proponimus pro hemialiter dicta sunt tanta

Queritur Quarto vtrum desideratio opti mi finis hominis pertinet ad ci/ uilem scientiam siue ad politicam

Arguitur primo q; non. quia sapientia est optima sci entiarum. ergo ad ipsam pertinet consideratio optimi fi/ nis Secundo sic. in hac scientia consideratur de vlti/ mo fine hominis que est felicitas. cuz ergo ista scientia sit alia a pollitica vt ostensum. est prius. sequitur q; ad politi cam non pertinet consideratio illius vltimi finis

Tercio sic. finis vltimus hominis consistit in contem platione summi obiecti. cuius consideratio non pertinet ad politicam scientiam. ergo necz consideratio illius scie tie Quarto sic. Optimus finis hominis siue bonum humanum debet conuenire cuilibet homini. sed finis scie tie politice consistit in ciuium gubernatione. modo non cuilibet homo est ciuium gubernator. sed est tantū vnus precellens alios. ergo tali solum conuenit finis politice. ꝛ per consequens ad totalem scientiam non ptinet consi/ deratio humani boni quod est cōmune omnib; hominib;

In oppositum est phūs in textu.

Sciendum primo

Q; postq; phūs ostendit q; cognitio optimi finis homis est necessaria ad vitam humanā. cōsequenter ostendit q; oportet aspicere quis sit iste vltimus finis. ꝛ ad quā scien tiam speculatiuam vel practicam pertinet eius conside/ ratio. et hoc ostendit phūs in prohemio huius libri

Conclusio prima

Optimi finis hominis cōsideratio ptinet ad ciuilem scie tiam Quod probat phūs. q; consideratio optimi finis p tinet ad principalissimā scientiam ꝛ maxime ad architec/ tonicam. sed ciuilis scientia videt esse principalissima et p fectissima. cum sit architectonica. ergo ad eaz pertinet co sideratio optimi finis Maior patet ex his que supra oñ sa sunt. quia ostensum est q; sub scientia vel arte que ē de fine continent illa que sunt circa ea. ꝛ que sunt ad finem. ꝛ sic oportet q; consideratio huius finis ptineat ad princi/ palissimam scientiam tanqz de principalissimo fine existē te: ꝛ precipientē alijs que oporteat facere. Minorē ꝓbat phūs et primo q; scientia ciuilis sit architectonica ꝗtum ad duo. que pertinent ad scientiam architectonicā. Pri/ mū est q; ipsa precipit scientie vel arti que est sub ipsa qd debeat operari. sicut equestris precipit frenifactiue. Se/ cundū est q; ad suum finem vtatur arte que sub ipsa est. Primū autem istorum duoz cōuenit scientie politice tā respectu sciarum speculatiuarū qz practicarz. aliter tamē et aliter. q; politica precipit scie ꝗtum ad vsum eius. vt sez sic operetur vel sic. et ꝗtum ad determinationē ope/ ris precipit fabro non solum q; vtatur sua arte. sed q; sic vtatur faciendo tales cultellos. Sed ciuilis scientia spe culatiue scie p̄cipit solū quo ad vsum ꝛnō quo ad deter/ minatiōem operis. Politica eñ ordinat q; aliqui hoies doceāt vel edificant. sed nō p̄cipit geometrie q; cōcludat de triangulo. q; hoc non subiacet humane voluntati. sed alia ꝓprietas architectonice scientie (sez vt inferioribz sci/ entijs) pertinet ad politicam respectu scientiarum poli/ ticarum. Jdeo dicit phūs q; videmus p̄cios̄simas. i. no bilissimas virtutum. i. artiū optimarum esse sub politica sez militarem ꝙconomicam ꝛ rethoricam. quib; omnib; vtiq; politica ad suū finem. sez ad bonū cōmune ciuitatis Ex his omnib; ꝙcludit phūs principale ꝓpositum. scilz q; finis politice est aliquod optimum in rebus humanis Patet q; cum politica (que practica est) reliquis practi/ cis disciplinis vtat. vt dictum est in secunda ꝓprietate. et cum ipsa legem ponat dicendo quid oporteat operari. ꝛ a quib; abstinere. vt dictum est in prima ꝓprietate scientie architectonice. ꝙsequens est q; finis politice sub se ꝙtine at fines aliarū scientiarū practicarū. et per ꝙsequēs finis eius est humanū bonū. Deinde probat phūs q; politi/ ca sit principalissima. quia illa scientia est principalissima cuius finis est ꝓncipalissimus. sed finis politice est hmōi ergo ꝛc. Minorem ꝓbat phūs. quia vnaquez causa est potioz ꝗto ad plures effectus se extendit. cum ergo bo/ num habeat rōnem cause finalis. tanto potius est quāto ad plura se extendit. ergo si est bonum vnius hominis ꝛ totius ciuitatis. multo videtur maius ꝛ perfectius illud quod est bonū totius ciuitatis. ꝗ quod est bonuz vnius hominis. sed ciuilis nedum intendit bonū vnius homi/ nis. sed etiam totius ciuitatis. ꝛ nedum totius ciuitatis īmo etiam totius gentis. ergo iste finis est principalissi/ mus. et per consequens politica est principalissima. quod quidem intelligendum est in genere scientiarum actiuaz que sunt circa res humanas. quaruz politica considerat vltimum finem. Item nota q; dicit philosophus hic in textu q; bonum quanto ꝙmunius tanto melius est ꝛ diuinius. Sed obijcitur illud quod dicit Aristoteles in tercio thopicorum. vbi dicit q; bonum ꝓpzium est pre eligendum bono ꝙmuni. ergo ꝛc. Respondetur distin/ guendo de bono ꝙmuni. quia tale est duplex. Quoddaz eñ est quo multi simul vti non possunt. et tali bonum p prium preeligendum est. vt dicit phūs in thopicis. Ali/ ud est bonuz ꝙmune quo plures simul vti possunt. sicut paz in aliquo regno vel in aliqua patria. et tale bonū me lius est ꝛ diuinius bono ꝓprio.

Dubitatur primo

Qualiter sit procedendū in ista scientia Respondet phi losophus q; grosse ꝛ figuraliter. Cuius assignat rationez q; modus manifestandi veritatē in qualibet scientia de/ bet esse ꝙueniens ei qō subijcitur in illa scientia. qō mani festat per hoc q; certitudo est similiter inquirenda in om/ nib; sermonib; quibus de aliqua re sermocinamur. sicut etiā in his que fiunt per artem nō est similis modus ope randi in omnib;. sed vnusquisq; artifex operat ex mate/ ria fm modū ꝙueniente tali materie. Materia aūt mo/ ralis talis est q; non est ei ꝙueniens certitudo Nota q; ex isto passu habetur autoritas cōis. videlicz q; sermones p ferendi sunt fm materiā subiectam. Qō manifestat phūs per duo genera rerū que pertinent ad materiā moralez

primo ad eam pertinēt opera virtuosa circa que nō habetur certa scientia hominum. Secundo ad eam pertinent bona exteriora quibus homo vtitur ad suum finē Et circa huiusmodi bona predictus error inuenitur. qa nō semper eodem modo se habent in omnibus. Quidā eīn occasione suarū diuitiarū perierūt. qdā po occasione sue fortitudinis. t eius ꝓfidentia magnis periculis se exposuerunt. Et sic manifestum est q moralis scientie materia est variabilis t difformis non habens omnimodaz certitudinem. Et q fm artem doctrine vel scientie demōstratiue oportet principia esse conformia conclusionibus congruum est de tantis varietatibus tractatum facere et ex similibus procedentes grosse t figuraliter t verisimiliter veritatem ostendere

Dubitatur secundo.

Qualis debet esse auditor huius scientie Pro quo ponitur conclusio secunda. q iuuenis est insufficiens auditor huius scientie. Patet quia nullius potest habere rectum iudicium nisi de his que nouit. sed iuuenis non habet naturalem experientiam neqz noticiaz eorum que ad noticiam moralem pertinent. quia propter temporis breuitatem est inexpertus in operatiōibus vite humane. ex quibus procedunt ratōes moralis scie. ergo manifestuz est q iuuenis est insufficiēs auditor hui⁹ scie Cōclusio tercia. passionuz secutor est inutilis auditor huius sciētie. puta secutor ire vel concupiscentie Pro cuius declaratione.

Notandum.

Q moralis scientia docet nos insequi rationem et discedere ab his in que passiones anime naturaliter inclinant. vt sunt concupiscentia. gula. ira. voluptas t cetera huiusmodi. in que omnes tendunt. Et homo dupliciter in ipsis tēdere potest. vno modo ex electione. puta cuz aliquis proponit sue concupiscentie satisfacere. Et hos vocat philosophus passionum sectatores. Alio modo cū aliquis proponit a nocuis delectationib⁹ abstinere. vincitur tamen interdum impetu passionis et contra suum intentum sequitur impetus passionum. Probatur conclusio. quia finis huius scientie non est sola cognitio. ad quem forte possent peruenire passionum sectatores. Sz finis huius scientie est humanus actus virtuosus. ad actus autem virtuosos non perueniunt qui passiones sectantur. ergo passionum sequutor est huius scientie inutil auditor Ex quibus infert philosophus q conueniēs auditor huius scientie est ille qui fm ordinem rationis adimplet omnia sua desideria. t qui diligenter laborat. Et eīn magna vtilitas est scire moralia. nam bona eius inclinatio maxime perficitur per cognitiōem moraliū quaz hic tradit tanqz per vsum ipsorum qui est finis huius scientie moralis.

Ad rationes

ante oppositum. Ad pmam t ad secundam dicitur q solute sunt ex dictis Ad terciam dz. q vltim⁹ finis homis simpliciter t fm se ꝓsideratus nō ptinet ad politicam. cū sit summum bonum simpliciter. sed magis ptinet ad altiorē sciam. tamē vltimus finis hois simpliciter siue vltimum obiectum cōsideratum fm q cōparatur ad mores bene ptinet ad politicam scientiam seu moralem. et ideo de felicitate agitur in hoc libro t in politica

Ad quartam dicitur q sicut analoguz q se reperitur in vno primo. t per illud reperitur in alijs. Ita etiam finis politice primo et principaliter reperitur in gubernatione ciuium. et consequenter in alijs fm qpinquitatez vl distantiam ad primum. et sic nullus homo est priuatus tali bono. sed vnusquisqz recipit in se tale bonuz fm q est capax illius boni

Icamus autem resumentes quoniaz omnis cognitio et electio bonum alicuius quod desiderat. Quid est hoc quod ciuilem dicimus desiderare. t quid est omnium operatorum summum bonum. Nomine ergo quidem fere a plurimis confessum est. felicitatem enim et multi et excellentes dicunt. bene viuere autem et bene operari idem existimant ei qđ est felicem esse. De felicitate autem (que est) alterantur et non similiter multi sapientibus tradiderunt. Hij quidem operatorum quid est manifestorum vtputa voluptatem aut diuitias aut honorem. alij autem aliud. multotiens autem t idem ipse alterum. Egrotans quidem enim sanitatem. mendicans autem diuitias. conscij autem sibijpsis ignorantie eos q magnum aliquid et super ipsos dicunt admirātur. Quidam autem existimauerunt preter hec multa bona. aliud quidem esse fm seipsum. quod et omnibus alijs causa est essendi bonum. Omnes quidem igitur perscrutari opiniones inanius fortassis est. sufficiens autez eas maxime que superficietenus aut apparent vel existimantur habere aliquam rationem. Non lateat autem nos quoniam differunt que a principijs rationes. et que ad principia. Bene eīn et Plato dubitauit hoc. et quesiuit vtrum a principijs vel ad principia est via. quemadmodum in stadijs ab athlotecis ad terminum vl econuerso. Incipiendum quidem igitur a cognitis: hec autem dupliciter sunt. hec qđem eīn nobis. hec autem simpliciter. Forte igitur

nobis incipiendū est a nobis cognitis. Propter quod oportet consuetudinibus duci bene de bonis et iustis et totaliter ciuilibus auditurum sufficienter. Principium enim quia. etsi hoc appareat sufficienter nihil opus erit. eo quod propter quid. talis autez habet vel suscipit vtiqz principia faciliter. Cui enim neutrum existit. horum audiat que Esiodi. Iste quidem optimus qui ipse omnia intellexit. bonus autem rursus et ille qui benedicenti obediet. Qui autem neqz ipsemet intelligit. nec alium audiens in animo ponet. hic rursus inutilis vir. Nos autem dicamus vnde discessim⁹ bonum enim ⁊ felicitatem non irrationabiliter videntur ex his que huius vite sunt existimare. multi quidem et grauissimi voluptatem ideo et vitam diligunt voluptuosam. Tres enim sunt maxime excellentes. et que nunc dicta est. et que ciuilis est. et tercia que contemplatiua est. Multi quidem igitur omnino bestiales videntur esse pecudum vitam eligentes. Adipiscuntur autem rationem. quia multi eorum qui in potestate sunt similia patiuntur sardanopallo. Qui autem exellentes ⁊ operatiui honorem. ciuilis enim vite fere hic finis Videtur enim magis superficietenus esse eo quod queritur. videtur enim in honorantibus magis esse q̄z in honorato. bonum autē proprium quidem et quod difficile aufertur diuinamus. Amplius autem videntur honorem querere vt credāt seipsos bonos esse Querunt ergo prudentibus honorari. et apud eos a quibus cognoscuntur et in virtute. Manifestum autem quoniam ꝑm hos virtus melior est. Forsitan autem et magis vtiqz finem ciuilis vite hanc existimet. videtur autem imperfectior et hec. Videtur etenim contingere et dormire habentem virtutem et non operari per vitam. Et cum his mala pati ⁊ infortunatum esse plurimum. Ita autem viuentem nullus vtiqz felicitabit nisi positionem custodiat. Et de his quidem igitur satis. sufficienter em̄ in enkidijs dictum est de ipsis. Tercia autem est contemplatiua. de qua ꝑscrutatōem in sequētibus faciemus. Pecuniosus antē violentus quis est. ⁊ diuitie nō sunt quod querit̄ bonū. Utiles em̄ sunt ⁊ alterius gratia. Ideo magis que priora dicta sunt: fines aliq̄s existimat. propter se em̄ diligunt̄. Uident̄ aūt neqz illa q̄zuis multi sermōes ad hoc ꝯpositi sint hec autem relinquantur.

Querit̄ quinto

Utrū felicitas hominis ꝯsistat in voluptate. in honore. virtute. vel in diuitijs. Arguitur primo ꝙ cōsistat in voluptate. Probatur. quia in illo maxime consistit felicitas quod propter seipsum ⁊ nō propter aliud appetitur. sed voluptas est huiusmodi. quia ꝑm Arestotelem decimo huius. ridiculum est querere propter quid aliquis vult delectari. Arguitur secundo. ꝙ consistat in honore. quia in illo consistit felicitas quod est premium virtutis humane. sed honor est huiusmodi. ergo ⁊c̄. Arguitur tercio. in illo consistit felicitas quod ē vltimum consequens humanas operationes. sed virt⁹ est huiusmodi. ergo felicitas consistit in virtute. Arguitur quarto. in illo (per quod homo potest sibi omnia bona acquirere) consistit felicitas. cum felicitas sit stat⁹ omnium bonorum aggregatione perfectus. vt inq̄t Boetius. Sed diuitie sunt huiusmodi. quia vt dicitur quinto huius nummisma inuentuz est ad hoc ꝙ sit fideiussor omnium quibus homo indiget. ergo felicitas hominis consistit in diuitijs. In oppositum est ꝑbus in textu. Pro responsione.

Sciendum primo

Q̄ postq̄z in prohemio dictum est ꝙ est vnum vltimuz bonum. cuius consideratio ad ciuilem scientiam pertinet. hic consequenter videnduz est quid sit illud summū bonum. siue in quo consistat. Pro quo sciendum secūdo ꝙ homines tam populares q̄z sapientes qui de vltimo fine locuti sunt conueniunt in communi nomine illius finis ipsum nominando felicitatem. Secundo cōueniunt in communi nomiue rationis dicentis bene viuere et bene operari idem esse qd̄ felicem eē. sed multiplicit̄ diuersificati sunt. Prima diuersitas est popularium et sapientum. quia populares vltimum finem constituerunt in aliquo bono sensibili. quia sola sensibilia cognoscunt. sed sapientes ipsum posuerunt in bono intelligibili et separato Secunda diuersitas est popularium inter se. quidam enim posuerunt vltimum finem consistere in voluptatib⁹. quidam in honoribus. q̄dā in diuitijs. ⁊ sic de alijs

Tercia est eiusdem ad seipsum. quia idem homo diuersi modo dispositus vltimū finem ponit in diuersis. vt eger arbitratur sanitatem esse felicitatem. mendicus vero diuitias. ⁊ scientes se ignorare quasi admirantes eos qui dicunt aliquod magnum vel sciunt reputant ipsos esse felices Sciendū secundo q predictarum opinionum quedā modicam vel nullam habent apparentiam. nō non de omnibus est perscrutandum. sed solum de illis q̄ habent aliquam apparentiam. vel credunt habere rōem per quam credantur a multis. Et sic circa modum inquirē di de istis dicit ph̄s allegans platonem. q bene licet procedere ex principijs ad principiata vel econtra. Ideo dicit q incipiendū est a nobis cognitis. quare oportet audītorem huius sciētie duci bonis ꝓsuetudinibus tam in bonis exterioribus q̄ in operationibus ꝑtuosis. Quod si ita sit nō erit sibi opus scire propter quid. quia talis scire poterit principia moralia per seipm vel ab alio faciliter recipiet. Qui aūt neutro modo est dispositus audiat sentētiam Esiodi poete. Nam ꝑ ipsum ꝓmus est optimus scz qui per se omnia intelligit. Secūdus bonus est qui bene suscipit ab alio. Tercius vero. scz qui neutro modo ē dispositus ad bonum ⁊ ad verum cognoscendū est omnino inutilis.

Conclusio prima.

Felicitas nō consistit in voluptatibus. ⁊ p voluptatem intelligitur delectatio corporalis Patet quia si felicitas cōsisteret in voluptatibus maxime esset in delectatōe cibi ⁊ potus. Sed tales delectationes sunt cōmunes hoibus et brutis. ergo felicitas ꝙueniret etiā brutis. quod est impossibile. cum ipsa sit proprium bonum hominis Unde rō qua mouebantur isti erat quia multi in magnis potestatibus constituti credebant a vulgo esse felices. eo q̄ prosequebantur istas voluptates. Et tales assimilant sardanopallo regi assyrioꝝ qui totam vitam suam cōsumpsit in voluptatibus Conclusio secūda. felicitas nō consistit in honoribus. Probatur. quia felicitas est proprium bonū felicis difficulter ab eo auferibile. Sed honor magis est in honorante q̄ in honorato. ergo nō est proprium bonū neq̄ felicitas honorati. Secunda ratio. q felicitas est ꝑfectum bonum quod propter se queritur. sed honor non propter se queritur. quia queritur propter ꝑtutem tanq̄ testimoniū virtutis. ergo felicitas nō est in honoribus De inde dicit ph̄s. q appetentes honorem maxime querūt a prudentibus aut sapientibus honorari. et etiam a notis. Ex quo sequetur q felicitas nō ꝓsistit in laude ⁊ gloria humana vel in fama. nec etiam in bonis corporis. qa ipsa sunt propter aliud. scz propter bonū anime. Conclusio tercia. felicitas nō consistit in virtute. Patet ꝓmo quia felicitas est operatio perfecta in vita perfecta. Sed habens virtutem possit esse sine operatione. vt patet de dormiente. igitur ⁊c. Patet secundo. quia felicitas non permittit secum aliqua mala cum sit summum bonum Sed virtuoso possunt accidere multa mala et infortunia Conclusio quarta. felicitas non consistit in diuitijs. Patet quia omnes diuitie siue naturales siue artificiales queruntur propter aliud. felicitas autem non queritur propter aliud. igitur ⁊c. Item diuitie acquiruntur seu possidentur aliquando per violentiam. sed felicitās non acquiritur taliter. ergo ⁊c. Item felicitas magis videtur cadere in honore vel in virtute q̄ in diuitijs. et tamen non consistit in ipsis. vt prius patuit. ergo ⁊c.

Ex predictis sequitur. q felicitas non cōsistit in potestate. Tum primo quia potens est indifferens ad bonum et ad malū. felicitas aūt summū bonū. Tum secundo. quia potest habet rōnem principij formalis felicitas aūt habet rationem vltimi finis

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur q in illo cōsistit felicitas quod queritur ꝓpter se. ⁊ non propter aliud ſm appetitum recta rōne regulatū. Sed voluptas nō queritur ꝓpter se nisi ſm appetitū deprauatū Ad secūdam dicitur. q honor non est premiū essentiale virtutis per se intentū a virtuoso Sed honor ab hominib tribuitur virtuoso ꝓ premio. quia non possunt sibi magis tribuere. ideo est signū virtutis ⁊ premiū accidentale

Ad terciā dicitur. q licet virtus sit ꝑfectior operationibus quib generat. tamē operationes cōsequētes ipaz virtutē ad quā ordinatur virtus sunt ꝑfectiores virtute. ideo virtus non est summum bonum simplr. Ad quartā conceditur q oīa bona venalia possunt acquiri p diuitias. sed bona anime que non sunt venalia nō possunt haberi p diuitias nisi forte p accidens.

Q autem vniuersale melius forte perscrutari et querere qualiter dicitur. Et si obuia tali questione facta propter amicos viros introducere ydeas Uidebitur autem vtiq̄ melius esse forsitan et oportere et pro salute veritatis et familiaria destruere: aliter et philosophos existentes. Ambobus enim existentibus amicis sanctum prebonorare veritatē. Ferentes autem opinionem hanc non faciebant ydeas in quibus prius ⁊ posterius dicebāt. propter quod neq̄ numeroꝝ ydeam constituebant. bonū autem dicitur ⁊ in eo quod quid: ⁊ in quali et in adaliquid. Quod autem ⁊ ſm seipsum ⁊ substantia prius natura. eo quod adaliquid. Propagini enim hec assimilant ⁊ accidēti entis: quare vtiq̄ cōmunis erit quedam in his ydea. Amplius autem quia bonū equaliter dicitur enti etem̄ in eo quod q̄d est dicit: vtputa deus et intellectus. ⁊ in quali virtutes. ⁊ in q̄n to mensuratum. ⁊ adaliquid vtile: ⁊ tempore temporale. et in loco dieta: et altera talia Manifestum q non vtiq̄ erit commune quid vniuersaliter et vnum. Non em̄ vtiq̄ diceretur in omnibus predicamentis. sed in vno solo Amplius aūt q eoꝝ q̄ ſm vnā ydeā vna est et scia

Et bonorum omnium esset vtiqz quedam sci/
entia vna. nunc autem sunt multe. Et eorum
que sub vno sunt predicamento. vtputa tempo
ris. in bello quidem enim militaris. in egritu/
dine enim medicinalis. in laboribus autem ex
ercitatiua. Querit autem vtiqz aliquis quid. ⁊
volunt dicere per se vnum quodqz. si et in per se
homine. et in homine vna et eadem est ratio q̄
hominis. Scōm enim q̄ homo nihil differ/
ret. si autem sic. neqz ſm q̄ bonum. Sed neqz
quidem perpetuum esse magis bonum erit. sed
neqz magis quod diuturnius est eo quod vni
us diei. Probabilius autem videntur picta/
gorici dicere de ipo ponentes in bonorum co
ordinatione vnum. quos vtiqz et Leucippus
sequi videtur. Sz de bis alius fit sermo. His
autem que dicta sunt dubitatio quedam sub/
apparet. propter non de omni bono sermones
dici et fieri. Dici autem ſm vnam speciem que
ſm seipsa persecuta sunt et dilecta. factiua au
tem horum vel conseruatiua aliqualiter vel cō
trariorum prohibitiua propter quod et dici ⁊
ſm modum alium. Manifestum igitur quo/
niam dupliciter dicetur vtiqz bonum. et hec q̄
dem ſm seipsa. vtraqz autem propter hoc Di
uidentes igitur ab vtilibus que ſm seipsa in/
tueamur si dicantur ſm vnam ydeaz. Scōm
seipsa autem qualia ponet quis vtiqz vel que/
cunqz et solitaria persequuntur. vtputa scire ⁊
videre et voluptates quedam et honores. Hec
enim etsi propter aliud quidem persequimur.
tamen ſm se bonorum ponet vtiqz aliquis. vt
neqz aliquid aliud ydeam. quare inanis ē ydea
Si autem et hec sunt eorum que ſm seipsa bo
ni rationem in omnibus ipsis eandem appa/
rere oportebit. quemadmodum in nive ⁊ ceru
sa eam que albedinis. bonoris aūt et pruden/
tie ⁊ voluptatis. alie ⁊ differentes sunt rōnes
ita ſm q̄ bona. Non igitur est bonum com/
mune quid ſm vnam ydeaz. Sed qualiter vti
qz dicuntur. non enim assimilantur a casu equi
uocis. sed certe ei quod est ab vno esse. vel ad
vnum omnia contendere vel magis ſm analo
giam. Sicut enim in corpore visus sic in ani/ A
ma intellectus. et aliud vtiqz in alio. Sed for
te hoc quidem relinquendum est nunc. certifi
care enim de ipsis alterius vtiqz erit philoso/
phie magis proprium. Similiter autem de
ydea. Si enim et est vnum quidem predicatū
communiter bonum vel separabitur quidem
ipsum ſm seipsum. manifestum q̄ nō vtiqz erit
operatum neqz possessum homini. Nunc au/
tem tale aliquid queritur. Forte autē alicui vi/
debitur vtiqz melius esse cognoscere ipsum ad
possessa et operata bonorum. velut enim ha/
bentes hoc exemplum magis sciemus. ⁊ que
nobis sunt bona. ⁊ si sciamus adipiscemur ip
sa. Probabilitatem igitur quandam habz ser
mo. videtur autem scientijs dissonare. Om/
nes enim quoddam bonum appetentes ⁊ quo
indigent. vel inquirentes derelinquunt cogni
tionem ipsius. cuius auxilium tale dicimus
omnes artifices ignorare. ⁊ neqz inquirere nō
est bene rationabile. Inutile autem et quid iu
uabitur textor vel faber ad suam artem scien
ipsum bonum. vel qualiter magis medicus vl̄
magis miles erit. qui ydeam ipam contempla
tus est. Videtur quidem enim neqz ita sanita
tem intendere medicus. sed eam que hominis
Magis autem eam forte que huius ſm vnū
quodqz eī medicabitur. Et de bis quidez igi
tur intantum dictum sit.

Querit sexto Vtrum ponēda sit vna communis ydea omniuz bonorum. que sit per se sufficiens bonum. et in quo consistat hominis felicitas Arguitur primo q̄ sic. q⁊ iste mundus est factus a primo rerum artifice. ergo oportet q̄ eius exemplar preexistat. iuxta illud Boetij dicentis. Tu cūcta supno ducis exēplo. ergo ponēda est cōis ydea

Arguitur secundo. vle quod est in seipso nō est in intellectu diuino. neq; in singulari. neq; in intellectu humano. Et tū vle hoc mō ponendū est. ergo est cōis ydea separata vnius z omniū alioz Arguit tercio. felicitas cōsistit in vltimo bono. sed vltimū bonū est bonū separatū qđ est cōis ydea oīm bonorum. igit zc In oppositum est phs in textu. Pro responsione.

Sciendum primo

Q; postq; phs improbauit opiniones ponentium felicitatem in aliquo bono manifesto. hic p̄ter improbat opinionē platonis ponētis felicitatē in bono separato. Et q; Plato fuit amicus Aristotelis. iō se excusat de eo q; improbat opinionē eius. Et magis hoc facit hic q̄ in alijs scientijs. quia impugnare opinionē amicoz nō est cōtra veritatem que in scientijs speculatiuis principaliter intenditur. sed forte videtur esse p̄ra bonos mores. qui principaliter in hac scientia traduntur. Sed tamē vt dicit phs nō est contra bonos mores. q; melius est. p salute veritatis familiaritatē seu amicitiā destruere. licet eā habeamus amicitiā ad homines z ad veritatem. tamen ambobus existētibus amicis sanctū est p̄honorare veritatem.

Sciendum secundo. q; Aresto. nō improbat Platonem in hoc q; dicit aliquod bonū esse separatum a q̄ cūcta bona dependant vt a principio effectiuo. z ad quod ordinant. sicut ad vltimū finem. hoc eī firmiter credendum est. Sed improbat. q; ponebat tale bonum esse ydeā cōmunem boni separatam ab omni alio bono. p cuius participatiōem cetera bona dicunt. Nec illud bonum ponebat in mente diuina. in qua tamen sunt ydee omniū rez que sunt eedem realiter cū prima causa Sciendū tercio q; felicitatem consistere in aliquo potest dupl'r intelligi. Vno mō sicut in obiecto. qđ effectiue causat felicitatem. Et isto mō consistit in bono vlī ab hoīe separato. qđ est prima causa. Alio mō sicut in illo qđ est formaliter ipsa felicitas. Et isto mō cōsistit in adeptiōe seu fruitione illius rei que est felicitatis obiectū.

Conclusio prima

Non est vna cōis ydea totiꝰ boni. Probatur tripliciter. primo ex positiōe platonicoz. quia sm platonicos vbi est prius z posterius ibi non est nec inuenit vna communis ydea. quia nō possent ipsam equaliter participare. sed in bonis reperitur prius z posterius. quia bonū reperitur in substantia z accidentib; substātia aūt prior est accīte. igitur zc. Scđa rō. bonoz que st; in diuersis p̄dicamentis nō est vna cōis rō. ergo neq; vna cōis ydea. Tercia. omniū que habēt vnā cōem ydeam est vna scia. quia plato posuit q; ab ydea deriuat sciētia in anima nostra. sed non omniū bonorū est vna scientia. quia diuersorum entiū diuerse sunt scientie. igit zc. Conclusio secūda. si esset talis ydea boni adhuc non esset per se bonum. Probat phs. quia eadem est ratio hominis conumeti z hominis separati. quia non differunt sm q; hō. sed accītaliter tm. Eadem igitur ratiōe illud bonum separatum nō erit alterius rōis q̄ hoc ꝑticulare bonū. Licet posset esse distātia quātum ad aliqua alia q̄ sunt ꝓpter rōem boni. Ergo si ꝑticulare bonum non dicatur p se bonum. nec etiā talis ydea diceretur per se bonum

Dubitatur prima

Vtrum bonū cōmune separatū possit esse vna cōis ydea omniū bonoruꝫ Ad hoc rñdetur q; non. quod sic probat phs. q; diuerse sunt rōnes bonorū. nam quedā sunt fm se quesita et desiderata. alia vero sunt bona factiua bonorum tm. alia conseruatiua bonorū. z alia sunt prohibitiua malorum tm Et sic bonorum sunt diuerse rōnes q̄ ipsorum non potest esse vna ydea Dubitat secundo vtruꝫ si poneretur talis ydea vltima felicitas hominis in ipsa consisteret. Ad hoc rñ detur q; non. quia talis ydea non esset opatio hoīs. nec aliquid opatum felicitas autem est ab homine vt operatio vel operatum Sed contra hoc obijcitur. q; cognitio istius boni separati ad minus erit ex emplū p quod sciem⁹ adipisci tale bonū. ergo talis possessio boni non est vtilis. Hoc aūt improbat phs primo. q; omnis ars habet inq̄rere illud quo necessario indiget ad suū finem. Sed nulla ars humana inquirit bonum separatum. cum nihil facit ad constitutionē finis alicuius artis igitur zc Scđo. textoz non iuuat in sui operis executionem p cōtēplationez talis ydee separate. Nec faber nec medicus quod exemplar debet esse cōforme exēplato et opato. Sed opatum est ꝑticulare. ergo exēplar debet eē ꝑticulare. ergo agnitio boni separati quod est vle nihil facit ad acquisitionem finis alicuiꝰ artis

Ad rationes añ oppositū Prima z tercia soluunt ex dictis. Ad secundam dicit. q; vle vt est in seipso consideratū sub illo mō considerandi nō accipit vt in singularib; tamē realiter habet esse in singularibus.

Ursus autē redeamus ad quesitū bonū quid vtiq; sit. Videtur quidem enim aliud in alia operatione et arte. aliud enim in medicinali et militari z reliquis similiter: Quid igitur vnicuiq; bonum est. aut gratia cuius reliqua operata sunt. Hoc autem in medicinali quidez sanitas. in militari vero victoria. in edificatiua autē domus. in alio vero aliud Jn omni autē opatione ratione z electione finis. huius eī gratia reliqua operant oīes. Quare si quis operatoꝝ oīm est finis. id vtiq; erit operatū bonuꝫ. Si vero plura hec transcendens vtiq; sermo ad hoc peruenit. Hoc autem magis adhuc explanare temptandū: quoniaꝫ autem plures videntur fines. horum autē eligimus quosdā propter alterū. vtputa diuitias fistulas z omnino organa. Manifestū igit quoniam non sunt oīes pfecti. optimus autem pfectus q̄s videt. Quapropter siquidē est vnuꝫ

Questiones

aliquod solum perfectum. hoc vtiqz erit quod queritur. si vero plura perfectissimum horum Perfectius autem dicimus quod fm seipsum est persequibile. eo qđ propter alterum. z quod nunqz propter aliud eligibile bis que fm seipsa. et ppter hoc eligibilius. Et simpliciter vtiqz perfectum quod fm seipsum eligibile semper et nunqz propter aliud. tale itaqz felicitas maxime esse videtur. Hanc em eligimus semper propter seipsam et nunqz ppter aliud. Honorem vero et voluptatem z intellectum z omnem virtutem eligimus quidem z propter ipsam. Nullo em aduenient eligeremus vnum quodqz ipsum. eligimus autē z felicitatis gratia. per hec suspicantes felices fore. Felicitatē enim nullus eligit horum gratia nec omnino propter aliud. Videtur autem z ex per se sufficientia idem accidere. perfectum enim bonum per se sufficiens esse videtur. per se sufficiens autem dicimus non ipsi soli viuenti vitam solitariam. sed z parentibus z filijs z vxori z vniuersaliter amicis z ciuibus. quia natura ciuile homo Horum autem assumendus terminus quis extendenti em ad parentes et ppinquos et amicos amicorū in infinituz procedit Sed hoc qđem rursus perscrutandū. Per se sufficiens aūt ponimus quod solitarium sufficientē et eligibilem facit vitā z nullo indigentē Tale autem existimamus esse. Amplius autē eligibile omniū maxime nō connumeratā. connumerata aūt manifestū q eligibilior cum bonorum minimo. supabundātia em bonorū sic qđ appositum est. bonorū aūt maius eligibili9 sp Perfectum vtiqz quid videtur z p se sufficiēs felicitas operatorū existens finis.

Querit septimo Vtrum felicitas sit maximum. bonum z per se sufficiēs. Arguit primo q nō. qz pfectuz ē cui nihil deest. sz felicitati multa desunt. puta bona exteriora. g felicitas nō est pfectū bonū Scdo sic. illud nō est p se sufficiens quo habito indigem9 multis alijs Sz habita felicitate indigemus potu cibo z veste et multis alijs. ergo felicitas non est p se sufficiens In oppositū est phs in textu Pro responsione

Sciendum primo

q postqz phs tractauit opiniones antiquoz de felicitate. hic pfiter determinat de ipsa fm ppriā opinionē. Primo inquirendo aliquas conditiones eius. Secundo inuestigando diffinitionē eius Sciēdū scdo. q duplex ē felicitas. qdam est supernaturalis. ad quaz hō ex pprijs principijs peruenire nō potest. nisi iuuetur a primo efficiente p lumen glorie aut gracie. Et qz talis felicitas transcendit humane rōnis inuestigationem. ideo de ista non est ad ppositū Alia est felicitas naturalis. quā homo ex principijs naturalibus consequi potest. z de tali est ad ppositū. De qua contingit loqui dupl'r. quia vno mō capitur felicitas pro simplici et pfectissimo bono. qđ naturaliter est homini possibile. z quod est ccntial'r ipsa felicitas. Alio mō capitur pro aggregatiōe ex illo pfectissimo bono z omnibus alijs bonis subseruientib9 siue sibi subseruiant vt organa vel vt instrumenta vel vt decorātia illud pfectissimū bonum. vt sunt bona nature ipsius corporis. vel bona fortune vt sunt diuitie artificiales aut naturales. Sciendum tercio. q triplex est finis siue bonum. quoddam est bonum quod solum appetitur propter aliud. sicut diuitie vel medicina amara Aliud est bonum quod appetitur propter se z propter aliud vt medicina dulcis. Terciū est bonum perfectissimum. quod solum propter seipsum appetitur z non propter aliud. Et tale bonum est felicitas

Conclusio prima

Felicitas est vltimus finis humanorū actuū. Patz: qz illud est vltimus finis in vnaquaqz arte vel operatione gratia cuius omnia talia sunt. Sed felicitas in vita humana est huiusmodi. ergo est vltimus finis vite humane. Conclusio secunda. felicitas est bonum pfectuz. Patet quia felicitas est vltimus finis totius finis naturalis hominis. Sed motus naturalis hominis terminatur ad aliquod bonuz perfectum. z desiderium naturale est quidam motus naturalis. ergo felicitas est bonū perfectum. Nam illud est bonū perfectum. gracia cui9 omnia bona appetuntur. sed felicitas est huiusmodi. ergo z̄

Conclusio tercia. felicitas est bonum per se sufficiens Probaf. quia illud est per se sufficiens bonū quod per se solitarie reddit vitam sufficientem z eligibilem non deficientē in aliquo necessario. Sed felicitas est hmōi. cum sit pfectum bonum. igit z̄. Et notanter dr (necessario) quia felicitas bene potest connumerari aliquibus bonis non necessarijs: z in hoc fit eligibilior cū sit ipsa fm se sūpta. Ipsa tamen p se accepta non relinquit appetitū inquietum. qz appetitus recta rōne regulatus non inquietat ppter ea que non sunt necessaria Aduertendū est tamen. q circa hanc cclusionē felicitas dr vltimū bonuz et sufficiens p se z solitarie acceptū: nō q sit sufficiēs homini solitarie viuenti. sed etiā parentib9 filijs amicis z cōciuibus. si aliquoz curaz habeat. nec tū ibi est pcessus in infinitū in parentes et amicos. al's nullus posset cē felix. sed positus est certus terminus

Dubitatur primo

Utrum ad felicitatem requiratur delectatio. Respondetur q quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Uno modo vt sibi aīs vt disciplina requiritur ad sciētiaz. Secundo modo vt essentialiter ipsum perficiens vt anima requiritur ad esse hominis. Tercio modo vt coadiuuās vel subseruiens. vt equus ad ambulandū. Quarto modo vt concomitans z per se consequens aliud. z isto modo ad felicitatem requiritur delectatio. quia delectatio sequitur adeptionem boni conuenientis. z sic felicitas magis consistit tam in adeptione summi boni q̄ in delectatione consequente. Dubitatur secundo. vtrum ad felicitatem requirantur bona exteriora. Respondetur q sic loquendo de felicitate presentis vite. que tamen est duplex. quedam est actiua que consistit in operatione intellectus practici fm supremum habitum eius que est prudētia. Alia est contemplatiua que ꝓsistit in operatōe intellectus speculatiui fm supremū eius habitum que est sapientia. Uerum est tamē q pauca bona requiruntur ad felicitatem contemplatiuam z etiam ad practicam quātum ad eius operationem extrinsecam vt est bene velle vel moderatio passionum.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur q bona exteriora non requiruntur ad felicitatem tanq̄ ipam essentialiter pficientia. sed solum vt decorātia vel sibi subseruientia. Ad secdam patuit solutio.

Sed forte felicitatem quidem z optimum dicere confessum quid videtur Desideratur autem manifestius quid est adhuc dici. Forte vtiq̄ fiet hoc si sumatur opus hominis quemadmodum dicunt tibicini z statuifici et omni artifici. et omnino quorum est opus aliquorum et actus in opere videtur bonum esse et bene. Ita videtur vtiq̄ et homini si quidem est aliquod opus ipsi. Utrum igitur textoris q̄dem et coriarij sunt opera quedam et actus. hominis vero nullum est. sed ociosum naturaliter est Uel quemadmodum oculi et manus z pedis et omnino vnuscuiusq̄ particulariz videtur aliquod opus ita et hominis preter hec oīa ponet aliquis vtiq̄ opus aliquod. Quid igitur hoc vtiq̄ erit inquam. viuere quidem eīm commune videtur et plantis queritur ergo p prium. Separandum ergo nutritiuam et augmentatiuam vitam sequens aut sensitiua quidem vtiq̄ erit. videtur autem et hoc communis et equo boui et omni animali Relinquitur vtiq̄ operatiua quedam rationem habentis. huius autem hoc quidem vt bene persuasibile ratione. hoc vero vt habens et intelligens. Dupliciter autem et hac dicta eam que fm rationem ponendum. principalius enim hoc videtur dici. Si autem est opus anime hominis operatio fm rōem vel non sine ratōne Idem autem dicimus opus esse genere huius z huius studiosi. quemadmodum cythariste et studiosi cythariste z simpliciter hec vtiq̄ in omnibus apposita fm virtutem habundantia ad opus cytharisare quidem eīm cythariste studiosi autem bene. Si autem sic. hominis ponimus opus vitam quandam. hanc autem anime operationem et actum cum ratione. studiosi autem viri bene huius et optime. Unūquodq̄ autem bene fm propriam virtutem pficitur. Si autem hoc humanum bonum anime operatio fit fm virtutem. si autem plures virtutes fm pfectissimā z optimā. Amplius autem in vita perfecta. vna eīm yrundo ver nō facit nec vna dies. Ita vtiq̄ nec beatū z felicem vna dies neq̄ paucum tempus.

Queritur octauo Utr diffinitō felicitatis sit bñ assignata in qua dr. Felicitas est opatio hois fm virtutem pfectā z in vita pfecta Arguit primo q nō. quia felicitas est vltima pfectio felicis. sed opatio non est vltima pfectio cū sit quidam motus. z omnis motus tendit in aliquam perfectionem. igitur ꝛc. Secūdo sic. operatio est pfectio rei operate ipm trāsiens. sed felicitas est pfectio ꝓpria felicis manens in ipso. ergo felicitas non est operatio Tercio sic. operatio fm virtutem aliquo indiget. s. virtute. sed felicitas nullo indiget cum sit bonū per se sufficiens. g̃ nō est opatio fm virtutem. In oppositum est phs in textu. Pro responsione.

Sciendum Q̄ postq̄ phs posuit ꝺditōnes felicitatis. ꝺsequēter inquirit quid est felicitas. primo assignando diffinitōem cōmunem felicitatis. secūdo ostendendo qualiter illa diffinitō consonat dictis antiquoz de felicitate.

Conclusio prima.

Felicitas est propria operatio hominis. Patet q cuiuslibet habentis ꝓpriam operationem summum bonum et

perfectum consistit in vltima perfectione Sed hominis est aliqua operatio. ergo eius summũ bonum (qđ est felicitas) ꝯsistit in tali operatione Minorẽ probat phs duabus rationib. Prima est. quia textoris corriarij ⁊ aliorum artificum est aliqua propria operatio. ergo a fortiori hominis inquãtum homo est aliqua propria operatio Tenet ꝯsequentia. quia maius inconueniẽs est ens a ratione diuina ⁊ naturaliter ordinatum carere operatione et esse ociosum q̃ illud quod est ab arte ⁊ a ratiõe humana. Secunda ratio. cuiuslibet partis hominis puto oculi pedis ⁊c̃ijs est aliqua propria operatio. ergo totius hominis ſm ꝙ homo est aliqua propria operatio Aduertendum ꝙ duplex est perfectio. quedam est prima que dicitur forma rei. alia est secũda que dicitur opatio. hoc modo operatio dicitur vltima ꝑfectio. Et debet intelligi cõclusio ꝙ felicitas est essentialiter ipsa operatio ⁊ nõ obiectũ. siue sit sermo de felicitate perfecta hominis siue imperfecta. siue ponatur in vita actiua siue contemplatiua. semper felicitas dicitur operatio. Ex ista conclusione sequitur ꝙ felicitas nõ consistit in operatiõe hominis que est ſm vitam vegetatiuam. aut ſm vitam sensitiuã Patet quia in istis homo communicat cum brutis ⁊ plantis quibus non conuenit felicitas. Sequitur etiam ꝙ felicitas nõ consistit in operatione partis rationalis ꝑ participatõem. vt est appetitus sensitiuus inquãtum ꝑsuadetur ⁊ regulatur a ratiõe. patet quia cuꝫ felicitas sit optimum bonuꝫ hominis erit operatio optimi quod est in homine. Sed tale est rationale per essentiaꝫ ⁊ nõ rationale ꝑ participatõeꝫ. igitur ⁊c̃. Ideo dicit sanct⁹ Thomas ꝙ felicitas magis consistit in vita cõtemplatiua q̃ in vita actiua Secunda cõclusio. felicitas est operatio ſm virtutem perfectam. probatur quia eadem est operatio hominis ⁊ boni hominis. Sicut est eadem operatio cythariste ⁊ boni cythariste. ſ. cytharisare. Sꝫ operatio boni hominis est operatio ſm virtutem. quia virtus reddit operationem bonam. ergo operatio hominis est operatõ ſm virtutem. ⁊ optimi ſm optimum. Cum igitur felicitas sit operatio boni hominis sequitur ergo est operatõ ſm virtutem sanctissimam. ita ꝙ si est vna operatio virtus hominis tm̃ illa operatio que est ſm illam fortitudinem est felicitas Et si sint plures virtutes hominis operatio que est ſm optimam illarum est felicitas. Tercia conclusio. felicitas requirit vitam perfectam. i. continuam in bonis operibus eo modo quo inest possibile ipsam esse continuam in presenti statu. Probat phs. quia sicut vna yrundo non facit ver. neqꝫ vna clara dies facit estatem. ita vna bona operatio nõ facit hominem esse felicem. sed requiritur continuitas in bonis operatõibus per totam vitam hominis. Quarta conclusio. predicta diffinitio felicitatis est bene assignata. patet per inuestigationem partium eius. Dubitatur. quare oportet vitam esse continuam in bonis operibus eo modo q̃ possibile est in presenti vita. Respõdetur. ꝙ cum felicitas sit perfectio felicis oportet esse diuersos grad⁹ ſm ꝙ ſt̃ diuerse res felicitabiles que diuersos gradus perfectionis attingere possunt. Ideo in perfecta felicitate que nõ habetur in presenti vita. sed in alia patria est omnino continuitas absqꝫ vlla interruptione. Sed in felicitate imꝑfecta qualis habetur in hac vita propter necessitatem nature. puto somni vel alicuius occupationis oportet esse quietem ⁊ aliqualem cessationem a bona operatiõe. ⁊ ita nõ potest esse completa continuitas. Verum est tamen ꝙ omnia talia que cessare faciunt a tali operatione ordinantur a ratione ipsius opatõis ſm virtutẽ

Ad rationes ante oppositum. Ad ꝑmam dicitur. ꝙ duplex est operatio. Vna est transiens que nõ potest habere rationem vltimi finis que ordinatur ad rem operatã. Alia est immanens que est finis ⁊ perfectio operãtis. ⁊ de ista dicitur ꝙ felicitas est operatio. Et ꝑ hoc soluitur secũda ratio. Ad terciaꝫ dicitur ꝙ felicitas indiget virtute sicut causa eius aliquid ordinatum in ipsam. sed non indiget alio ꝙ sit finis ⁊ ꝑfectio eius.

Circumscribatur quidem igitur bonum ita. oportet enim forte figuraliter dicere primũ deinde posterus rescribere. Videbitur autem hoc vtiqꝫ hominis esse perducere et particulatim disponere. que bene habentia ad circũscriptionem. Et tempus talium inuentor ⁊ cooperatur bonus esse. vnde et artium sunt facta additamenta. Omnis enim est apponere quod deficit. Meminisse autem et predictorum oportet et certitudinem non in omnibus similiter exquirere. sed in singulis ſm subiectam materiam. et intantum inquantum proprium est doctrine. Etenim textor et geometra differenter quidem inquirunt rectam. hic quidem enim inquantum vtilis est ad opus. hic autem quid est vel quale quid. speculator enim est veri. Scđm eundem itaqꝫ modum ⁊ in alijs est faciendum. vt non que extra opera operibus plura fiant. Non expedendum neqꝫ causam in omnibus similiter. Sed sufficiens in quibusdam hoc quoniam ita est demonstrari bene. vtputa circa principia hoc autem quia principium et principium. Principiorum autem hec quidem inductione cõtemplata sunt. hec autem sensu. hec autem consuetudine quadam. et alia autem aliter. Pertransire autem temptandum singula ſm ꝙ innata sunt. et studendum qualiter terminentur bene. magnum em̃ habent auxilium ad sequẽtia. videtur em̃ plus q̃ dimidiũ totius eẽ principiũ

et multa manifesta fieri ꝑ ipsum eorũ que que/
rũtur. Scrutandũ ergo de ipso non solum ex
ꝯclusione ⁊ ex quibꝫ sermo sꝫ ex dictis de ipso
vero q̃dem omnia consonant existentia. falso
autẽ cito dissonat verum. Diuisis itaq; bonis
tripliciter ⁊ his q̃dem exterius dictis. his au
tem circa animã et corpora. Circa animã prin
cipalissime dicimus ⁊ maxime bona. actꝰ ꝟo
⁊ operationes animalis circa animã ponimꝰ
quare bene vtiq; dicetur ꝟm hanc opinionem
antiquam existentẽ ⁊ confessam a philosopho
Recte aũt ⁊ quoniã actus quidã dicũtur ⁊ ope
rationes finis. Ita em̃ et eorũ (que circa ani/
mã sunt bonorũ) sic ⁊ non que exterius. Con
sonat aũt rõni ⁊ bene viuere ⁊ bene operari fe
licem. fere em̃ bona vita quedã dicta est ⁊ bo/
na operatio Videtur aũt ⁊ quesita circa felici/
tatem om̃ia existere dicta. His q̃dem em̃ vir/
tus. his vero prudentia. alijs autẽ sapientia q̃
dam esse videtur. his autẽ hec vel illorũ aliqꝺ
cum voluptate vel non sine voluptate. Alij au
tem et eã (que exterius est habundantiã) com
prehendũt. Horũ aũt hoc quidẽ multi ⁊ vete/
res dicũt. hoc autez pauci ⁊ gloriosi viri. Neu
tros aũt eorum rõnabile peccare in vniuersis
ꝟm vnũ aliquid vel plura dirigere Dicentibus
quidẽ igitur omnẽ virtutẽ vel quãdam cõcors
est ratio nostra. hmõi em̃ est ꝟm ipsaz operatio
Differt autẽ forte nõ parũ in possessiõe vel vsu
optimũ existere. ⁊ in habitu vel operatione. ha
bitum q̃dẽ em̃ ꝯtingit nullum bonuz perficere
existentẽ. vtputa dormienti aut ⁊ aliter quali/
ter ocioso. operationem autem nõ possibile est
operabit̃ em̃ ex necessitate ⁊ bñ opabit̃. Quẽ/
admodũ aũt in olimpiadibꝫ non optimi ⁊ for/
tissimi coronantur. sed agonisantes. horuz em̃
quidem vincũt. ita et eorum (qui in vita bono
rum ⁊ optimorũ operantes) recte illustres fi/
unt. Est aũt in vita ipsorum ꝟm se ipsam dele
ctabilis. Delectari quidem em̃ animalium est
vnicuiq; autẽ delectabile ad qꝺ dicit̃ amicus
talium. vtputa equus equũ. quidẽ amanti spe
ctaculũ autẽ amanti spectaculuz. eodẽ autem
modo ⁊ iusta amanti iustuz ⁊ omnino que ꝟm
virtutem amanti virtutẽ. Multis quidem er
go delectabilia aduersantur ad inuicem. quia
non naturalia sunt amantibꝫ aũt bonum sunt
delectabilia que natura delectabilia. Tales
autẽ ꝟm virtutem operationes. quare ⁊ in his
sunt delectabiles ⁊ ꝟm ipsas. Nihil autẽ indi/
get voluptate vita eorũ quasi adiũcto aliq̃. sed
habet voluptatem in seipsa. Cum dictis em̃
nullus est bonus qui non gaudet bonis opera
tionibꝫ. neq; em̃ iustum vtiq; diceret aliquis
non gaudentẽ iusta operatione. neq; liberalem
non gaudentẽ liberalibꝫ operationibus. Si/
militer autẽ ⁊ in alijs. Si autem sic ꝟm seipsas
vtiq; erunt ꝟm virtutẽ operatões delectabiles
Quinimo et pulcre et bone ⁊ maxime. horum
vnũquodq; si bene. Judicat de his studiosus
Judicat autem vt diximus. optimum ergo ⁊
pulcerrimũ et delectabilissimum felicitas. Et
non diuisa sunt hec ꝟm deliataz superscriptio
nem optimũ iustissimum desideratissimuz au
tem sanum esse. delectabilissimũ vero quo q̃s
optat frui. omnia em̃ hec existũt optimis ope
rationibus. hanc autem vel vnam harũ opti/
mam dicimus esse felicitatem. Videtur tamẽ
et eorum (que exterius sunt bonoruz) indigẽs
quemadmodum diximus. Impossibile enim
vel non facile bona operari impotentem tribu
ere existentem. Multa quidem enim operata
sunt quemadmodum diximus per organa ꝑ
amicos per diuitias et ciuilẽ potentiaz. Qui/
busdam autem denudati coinquinant beati/
tudinem vtputa nobilitate bona prole pulcri/

perfectum consistit in vltima perfectione Sed hominis est aliqua operatio. ergo eius summũ bonum (qđ est felicitas) ꝯsistit in tali operatione Minorẽ probat phs duabus rationib. Prima est. quia textoris corriarij ⁊ aliorum artificum est aliqua propria operatio. ergo a fortiori hominis inquãtum homo est aliqua propria operatio Tenet ꝯsequentia. quia maius inconueniẽs est ens a ratione diuina ⁊ naturaliter ordinatum carere operatione et esse ociosum q̃ illud quod est ab arte ⁊ a ratiõe humana. Secunda ratio. cuiuslibet partis hominis puto oculi pedis ⁊c̃ijs est aliqua propria operatio. ergo totius hominis ſm ꝙ homo est aliqua propria operatio Aduertendum ꝙ duplex est perfectio. quedam est prima que dicitur forma rei. alia est secũda que dicitur opatio. hoc modo operatio dicitur vltima pfectio. Et debet intelligi cõclusio ꝙ felicitas est essentialiter ipsa operatio ⁊ nõ obiectũ. siue sit sermo de felicitate perfecta hominis siue imperfecta. siue ponatur in vita actiua siue contemplatiua. semper felicitas dicitur operatio. Ex ista conclusione sequitur ꝙ felicitas nõ consistit in operatiõe hominis que est ſm vitam vegetatiuam. aut ſm vitam sensitiuã Patet quia in istis homo communicat cum brutis ⁊ plantis quibus non conuenit felicitas. Sequitur etiam ꝙ felicitas nõ consistit in operatione partis rationalis ꝑ participatõem. vt est appetitus sensitiuus inquãtum ꝑsuadetur ⁊ regulatur a ratiõe. patet quia cuꝫ felicitas sit optimum bonuꝫ hominis erit operatio optimi quod est in homine. Sed tale est rationale per essentiaꝫ ⁊ nõ rationale ꝑ participatõeꝫ. igitur ⁊c̃. Ideo dicit sanct⁹ Thomas ꝙ felicitas magis consistit in vita cõtemplatiua q̃ in vita actiua Secunda cõclusio. felicitas est operatio ſm virtutem perfectam. probatur quia eadem est operatio hominis ⁊ boni hominis. Sicut est eadem operatio cythariste ⁊ boni cythariste. s. cytharisare. Sꝫ operatio boni hominis est operatio ſm virtutem. quia virtus reddit operationem bonam. ergo operatio hominis est operatõ ſm virtutem. ⁊ optimi ſm optimum. Cum igitur felicitas sit operatio boni hominis sequitur ergo est operatõ ſm virtutem sanctissimam. ita ꝙ si est vna operatio virtus hominis tm̃ illa operatio que est ſm illam fortitudinem est felicitas Et si sint plures virtutes hominis operatio que est ſm optimam illarum est felicitas. Tercia conclusio. felicitas requirit vitam perfectam. i. continuam in bonis operibus eo modo quo inest possibile ipsam esse continuam in presenti statu. Probat phs. quia sicut vna yrundo non facit ver. neq̃ vna clara dies facit estatem. ita vna bona operatio nõ facit hominem esse felicem. sed requiritur continuitas in bonis operatõibus per totam vitam hominis. Quarta conclusio. predicta diffinitio felicitatis est bene assignata. patet per inuestigationem partium eius. Dubitatur. quare oportet vitam esse continuam in bonis operibus eo modo q̃ possibile est in presenti vita. Respõdetur. ꝙ cum felicitas sit perfectio felicis oportet esse diuersos grad⁹ ſm ꝙ sũt diuerse res felicitabiles que diuersos gradus perfectionis attingere possunt. Ideo in perfecta felicitate que nõ habetur in presenti vita. sed in alia patria est omnino continuitas absq̃ vlla interruptione. Sed in felicitate imꝑfecta qualis habetur in hac vita propter necessitatem nature. puto somni vel alicuius occupationis oportet esse quietem ⁊ aliqualem cessationem a bona operatiõe. ⁊ ita nõ potest esse completa continuitas. Verum est tamen ꝙ omnia talia que cessare faciunt a tali operatione ordinantur a ratione ipsius opatõis ſm virtutẽ

Ad rationes ante oppositum. Ad ꝑmam dicitur. ꝙ duplex est operatio. Una est transiens que nõ potest habere rationem vltimi finis que ordinatur ad rem operatã. Alia est immanens que est finis ⁊ perfectio operãtis. ⁊ de ista dicitur ꝙ felicitas est operatio. Et ꝑ hoc soluitur secũda ratio. Ad terciaꝫ dicitur ꝙ felicitas indiget virtute sicut causa eius aliquid ordinatum in ipsam. sed non indiget alio ꝙ sit finis ⁊ ꝑfectio eius.

Circumscribatur quidem igitur bonum ita. oportet enim forte figuraliter dicere primũ deinde posterus rescribere. Uidebitur autem hoc vtiq̃ hominis esse perducere et particulatim disponere. que bene habentia ad circũscriptionem. Et tempus talium inuentor ⁊ cooperatur bonus esse. vnde et artium sunt facta additamenta. Omnis enim est apponere quod deficit. Meminisse autem et predictorum oportet et certitudinem non in omnibus similiter exquirere. sed in singulis ſm subiectam materiam. et intantum inquantum proprium est doctrine. Etenim textor et geometra differenter quidem inquirunt rectam. hic quidem enim inquantum vtilis est ad opus. hic autem quid est vel quale quid. speculator enim est veri. Scđm eundem itaq̃ modum ⁊ in alijs est faciendum. vt non que extra opera operibus plura fiant. Non expedendum neq̃ causam in omnibus similiter. Sed sufficiens in quibusdam hoc quoniam ita est demonstrari bene. vtputa circa principia hoc autem quia principium et principium. Principiorum autem hec quidem inductione cõtemplata sunt. hec autem sensu. hec autem consuetudine quadam. et alia autem aliter. Pertransire autem temptandum singula ſm ꝙ innata sunt. et studendum qualiter terminentur bene. magnum em̃ habent auxilium ad sequẽtia. videtur em̃ plus q̃ dimidiũ totius eẽ principiũ

et multa manifesta fieri ꝑ ipsum eorũ que que/
rũtur. Scrutandũ ergo de ipso non solum ex
ꝯclusione ⁊ ex quibꝫ sermo sꝫ ex dictis de ipso
vero q̃dem omnia consonant existentia. falso
autẽ cito dissonat verum. Diuisis itaqꝫ bonis
tripliciter ⁊ his q̃dem exterius dictis. his au
tem circa animã et corpora. Circa animã prin
cipalissime dicimus ⁊ maxime bona. actꝰ ꝟo
⁊ operationes animalis circa animã ponimꝰ
quare bene vtiqꝫ dicetur ꝟm hanc opinionem
antiquam existentẽ ⁊ confessam a philosopho
Recte aũt ⁊ quoniã actus quidã dicũtur ⁊ ope
rationes finis. Ita em̃ et eorũ (que circa ani/
mã sunt bonorũ) sic ⁊ non que exterius. Con
sonat aũt rõni ⁊ bene viuere ⁊ bene operari fe
licem. fere em̃ bona vita quedã dicta est ⁊ bo/
na operatio Videtur aũt ⁊ quesita circa felici/
tatem om̃ia existere dicta. His q̃dem em̃ vir/
tus. his vero prudentia. alijs autẽ sapientia q̃
dam esse videtur. his autẽ hec vel illorũ aliqꝫ
cum voluptate vel non sine voluptate. Alij au
tem et eã (que exterius est habundantiã) com
prehendũt. Horũ aũt hoc quidẽ multi ⁊ vete/
res dicũt. hoc autez pauci ⁊ gloriosi viri. Neu
tros aũt eorum rõnabile peccare in vniuersis
ꝟm vnũ aliquid vel plura dirigere Dicentibus
quidẽ igitur omnẽ virtutẽ vel quãdam cõcors
est ratio nostra. hmõi em̃ est ꝟm ipsaꝫ operatio
Differt autẽ forte nõ parũ in possessiõe vel vsu
optimũ existere. ⁊ in habitu vel operatione. ha
bitum q̃dẽ em̃ ꝯtingit nullum bonuꝫ perficere
existentẽ. vtputa dormienti aut ⁊ aliter quali/
ter ocioso. operationem autem nõ possibile est
operabit̃ em̃ ex necessitate ⁊ bñ opabit̃. Quẽ/
admodũ aũt in olimpiadibꝫ non optimi ⁊ for/
tissimi coronantur. sed agonisantes. horuꝫ em̃
quidem vincũt. ita et eorum (qui in vita bono
rum ⁊ optimorũ operantes) recte illustres fi/
unt. Est aũt in vita ipsorum ꝟm se ipsam dele
ctabilis. Delectari quidem em̃ animalium est
vnicuiqꝫ autẽ delectabile ad qꝺ dicit̃ amicus
talium. vtputa equus equũ. quidẽ amanti spe
ctaculũ autẽ amanti spectaculuꝫ. eodẽ autem
modo ⁊ iusta amanti iustuꝫ ⁊ omnino que ꝟm
virtutem amanti virtutẽ. Multis quidem er
go delectabilia aduersantur ad inuicem. quia
non naturalia sunt amantibꝫ aũt bonum sunt
delectabilia que natura delectabilia. Tales
autẽ ꝟm virtutem operationes. quare ⁊ in his
sunt delectabiles ⁊ ꝟm ipsas. Nihil autẽ indi/
get voluptate vita eorũ quasi adiũcto aliq̃. sed
habet voluptatem in seipsa. Cum dictis em̃
nullus est bonus qui non gaudet bonis opera
tionibꝫ. neqꝫ em̃ iustum vtiqꝫ diceret aliquis
non gaudentẽ iusta operatione. neqꝫ liberalem
non gaudentẽ liberalibꝫ operationibus. Si/
militer autẽ ⁊ in alijs. Si autem sic ꝟm seipsas
vtiqꝫ erunt ꝟm virtutẽ operatões delectabiles
Quinĩmo et pulcre et bone ⁊ maxime. horum
vnũquodqꝫ si bene. Judicat de his studiosus
Judicat autem vt diximus. optimum ergo ⁊
pulcerrimũ et delectabilissimum felicitas. Et
non diuisa sunt hec ꝟm deliataꝫ superscriptio
nem optimũ iustissimum desideratissimuꝫ au
tem sanum esse. delectabilissimũ vero quo q̃s
optat frui. omnia em̃ hec existũt optimis ope
rationibus. hanc autem vel vnam harũ opti/
mam dicimus esse felicitatem. Videtur tamẽ
et eorum (que exterius sunt bonoruꝫ) indigẽs
quemadmodum diximus. Impossibile enim
vel non facile bona operari impotentem tribu
ere existentem. Multa quidem enim operata
sunt quemadmodum diximus per organa ꝑ
amicos per diuitias et ciuilẽ potentiaꝫ. Qui/
busdam autem denudati coinquinant beati/
tudinem vtputa nobilitate bona prole pulcri/

tudine. Non omnino enī felix qui specie tur/pissimus vel ignobilis vel solitarius et sine p le. Amplius autē forte felix minus si huic pes/simi filij sunt vel amici vl boni existentes mor tui sunt Quēadmodū igitur diximus videtur indigere et tali prosperitate. Unde in idē ordi nant quidam bonam fortunam. felicitati qui/dam vero virtutem

Querit nono

Utrum operatōes virtuose sint fm se delectabiles. Arguitur primo q non. quia bonum honestum et delectabile distinguuntur. Sed operatio virtutis est bonū honestū. ergo non est delectabilis. Secō sic. virtuosus in operando tristatur t pdit maiora bona que possit habere in vita. quia pdit gaudium et letitiaz. ergo operationes virtuose non sunt fm se delectabiles

In oppositum est pbus in textu.

Sciendum primo

Q; postq̄ pbs inuestigauit diffinitionē felicitatis hic cō sequēter ipam oñdit esse sufficientē tam ex parte modi p cedendi huius scie. q̄z ex dictis antiquoz de felicitate. Uñ licet p̄dicta diffinitio nō sit simplr q̄ditatiua t cō/pleta. tū sufficiēter explicat naturā felicitatis. put sufficit ad ꝓpositum. q; primo oportet determinare de aliquo figu raliter incomplete. t postea inquirere diffinitionem com pletā. q; cuilibet est apponere q̄d dicit: Etiā sicut pri/us dictū est nō oportet inquirere certitudinem simplr in omnib; sed in singulis fm materiā subiectā neq; in ꝯclu sionib; artiū. neq; etiā in principijs. Nam principioz que dam p sensum vt naturalia: Quedam p consuetudinez vt moralia. Et in singulis oportet temptare et cognosce re principia eo mō quo nata sunt cognosci. quia multum valent ad cognoscendū sequentia. Nam vt habet textus Principiū est plus q̄z dimidiū totius. Ideo cum in hac scia procedat grosse et figuraliter sufficiebat dare diffini/tionē felicitatis prius positā. Sciendū secō. q; oīa ali/quo mō vero consonāt vt ōz in textu. Ideo pbus notat p dictā diffinitionē p ea que dicta sunt de felicitate q̄ omia quodāmodo ꝯcordāt p̄dicte diffinitioni. Uerū enī ē bo/nū intellectus t falsum est malū eius. Et sicut nihil ē ita malū quin aliquid boni habeat et consonet bono: Et ita nihil adeo falsuz quin aliquid virtutis includat. t in hoc personat vero. ideo omia dicta antiquoz de felicitate ha/bent aliquid veri p quod cōueniunt in vna diffinitō felicitatis. Unde cōsequenter dictū fuit q; felicitas est ope/ratio aīe rōnalis. q; secm antiquos sapiētes q; triplicia sunt bona. scz bona exteriora. scilicz diuitie. honores. ami ci et alia hmōi. Alia sunt bona corpis. vt robur sanitas et hmōi. Alia sunt bona aīe: vt scia virtus. Et ista sunt bona humana. quorum prima dicuntur exteriora. et alia duo interiora. Et inter ipa pfectiora sunt bona aīe Cuz igitur felicitas sit bonū potissimū hominis circa bonū ani me. Sed operatio aīe est bonū eius. ḡ cōuenienter ōz q; felicitas est bonū aīe Sciendū tercio. q; p̄dicte diffiniti oni concordat cōmune dictū antiquoz. scz q; bene viuere et bene operari idem sunt ei qō est felicē esse. nam bona vi ta nihil aliud videt esse q̄z bona operatio. t sic cum felici/tas sit bona opatio ipsa est bona vita. Concordāt etiam p̄dicte diffinitioni opiniones ponentiū felicitates esse in virtute. Et isti sunt tripartiti. Nā q̄daz posuerūt q; vni uersaliter q̄libet virtus est felicitas. vel spealiter virtꝰ mo ralis que est pfectio appetitus regulati p rectam rōnem. Alij posuerūt felicitatē esse prudentiā que est summa p/fectio rōnis practice. Alij dixerūt q; felicitas est sapientia que est pfectio rōnis specifice. Nota q; neq; sapientia est felicitas ꝓtemplatiua. neq; prudentia est felicitas actiua formaliter tū bene causaliter

Sciendū quarto. q; secūa opinio posuit oīa ista vel ali/aliqō ut oz esse felicitatē. t cū hoc adiūxit volūtatem. Et hec secūda opinio diuidit in duas. Nā q̄dam posuerunt virtutē cū volūtate q̄si ex equo esse felicitatem. alij aūt ita posuerūt q; felicitas est ꝓtus nō sine volūtate q̄si secūda rio se habēte ad felicitatē. Tercia vero opinio cū his oīb; p̄dictis ꝯplemētū felicitatis adiūxit habūd ātiā bonoz exterioz. Unde p̄mi ꝯueniūt cū vera diffinitiōe felicita/tis. q; felicitas est operatio virtutis. sed opatio ꝓtutis ē alij virtus. ḡ illa opinio hz aliquid veritatis. sed tū dif/fert a virtute. q; melius est veritatē ꝓsistere in opatione q̄z in habitu. q; habentē habitū ꝓtingit ociosum esse vt hz textus. Sed oportz q; ille (cui ineſt bona operatio) opere tur. ideo opatio pfectioz est habitu. sicut in reb; exterioz; vsus rei melioz est possessione eius. dē. sicut etiaz in monte olimpho qui est mons altissimus in macedonis. in quo fiebant ludi ad exercitiū pugne. qui ludi vocabātur olim pythiades in quib; nō cozonabātur aliqui nisi illi q̄ pugnā do deuincebant. Ita silr est in vita virtuosa. q; illi sunt summe felices qui recte operant. Secūda etiā opinio (q̄ cū virtute posuit volūtatē t delectatiōem) aliqualit̄ ve/rum dicit. Et circa hoc ponūtur aliq; ꝯclusiones.

Conclusio prima

Operatōes virtuose sunt delectabiles ꝓtuosis. Proba tur. q; quilibet amāti aliq̄d illud q̄ amat est sibi delecta bile. Sed virtuosus amat virtuosas opatiōes. ḡ ꝛc.

Secūa ꝯclusio. delectatio in opatōe virtutis potioz est est t melioz aliis delectatōib;. Probat. nā q̄ est fm se de lectabile t fm naturā ꝓpriaz. est magis delectabile q̄z de lectabile fm aliud. sed opatiōes ꝓtuose sunt delectabi/les fm se. alie vero sunt solū delectabiles habentib; habi tus corruptos. igit. Minoꝛ ē pbat pbus a signo. q; in de lectatiōib; q̄ sequūtur habitus corruptos est ꝓtrarietas vt. p̄digus delectat in superflua datione pecuniarū. illiberā lis vero in superflua retentiōe. t in aliis nō est ꝓtrarietas

Tercia ꝯclusio. opatio virtuosa in se habet delectatio nem vel de rōne sua. Patz. q; nullus diceret hominē iu/stum qui nō gauderet iustis operationib;. ergo ꝛc. Ex q̄ patet q; operatio virtuosa nō requirit delectationē quasi aliquid extrinsecū sibi adiūctum

Quarta conclusio. operatōes virtuose nedum fm se sunt delectabiles. sed etiaz pulcre t bone. Patet. q; pul/critudo ꝯsistit in debita ꝯmensuratiōe partium. sed ope rationes virtutis habent debitam ꝯmensuratiōnē circū/stantiaruz. ergo sunt pulcre t etiam bone. quia ordinan/tur ad bonum finez. Ex quibus sequitur. q; felicitas est operatio optime virtutis que est quid optimum delec/tabilissimum et pulcherrimum. Et referuntur hec tria

ad vnum et idem et non ad diuersa. sicut false scriptum erat apud deos in templo appollonis. vbi dicebatur optimum esse iustissimum. desideratiuum autem esse sanuz et delectabilissimum illud quo aliquis optat frui. Sed tercia opinio conuenit cum predicta diffinitione felicitatis. quia bona exteriora deseruiunt felicitati. vt diuicie et amici et pulchritudo corporis. Quia qui caret omnib⁹ istis caret pluribus operationibus virtuosis que mediantibus pluribus bonis exercent. Ideo dt phus q non omnino felix est qui specie turpissimus est quia per h ab alijs contempnitur et despicitur

Ad rationes

Ante oppositum Ad primam dicitur q bonum quod est formaliter delectabile ab vltima eius perfectione distinguitur a bono honesto

Sed tamen bonum honestum virtualiter et eminenter includit delectationem. licet non sit vltima perfectio ideo non denominatur delectabile. Ad scdam dicitur q licet fortis in operando tristetur fm appetitum sensitiuum. tamen fm voluntatem et rationem delectat in quantū operatur fm habitum. et sic sequitur suum finez et magis bonum q̄ sit illud quod amittit.

Unde et queritur. vtrum et discibile vel assuescibile: vel aliter qualiter exercitabile vel fm diuinam quandam particulam. vel propter fortunam aduenit. Si quidem igitur et aliquod aliud deorum est donuz hominibus rationabile et felicitatem dei datum esse ⁊ maxime humanorum quanto optimum. Sed hoc quidem forte alterius erit vtiq; perscrutationis magis proprium. Uidetur autem etsi non a deo missum est. sed propter virtutem et quandam disciplinam. vel exercitatione aduenit diuinissimorum esse. virtutis enim premium et finis optimum videtur et diuinum quod et beatum. Erit autem vtiq; et multum commune possibile enim existente omnibus non orbatis ad virtutem per quandam disciplinam et studium. Si autem est ita melius q̄ propter fortunam beari rationabile habere sic. Siquidem que fm naturam vt possibile optime habere sic nata sunt. Similiter autem et que fm artem et omnem causam. et maxime fm optimam. Maximum autem et optimum concedere fortune valde perniciosum vtiq; erit. Manifestum autem ⁊ ex ratione qd queritur dictum est enim anime operatio fm virtutem qualis quedam Reliquorum autem bonorum hec quidem existere necessariuz. hec autem cooperatiua ⁊ vtilia nata sunt organice Confessa autem hec vtiq; erunt. et his que a principio. politice autem finem optimum posuimus. hec autem optimū studiū facit huiusmodi quales quosdam ⁊ bonos ciues facere ⁊ operatores bonoruz. Decenter igitur neq; bonem. neq; equū. neq; aliud animatuz aliquod felix esse dicimus. nullū em̄ ipsorū possibile est ꝯmunicare tali operatiōe. Propter hanc cām neq; puer felix est. nōdum em̄ operator talium per etatē. dicti aūt ꝓpter spem beatificant. indigent em̄ quemadmodū diximus et virtute ꝑfecta ⁊ vita ꝑfecta

Querit decimo.

Utrū felicitas insit homini a causa diuina. vel a cā humana. vel a cā fortuita Arguit primo nō sit a causa diuina. qz si sic sequeretur q homo frustra operaretur vt felicitatem assequeretur. Tenet cōsequentia. quia prima causa est per se sufficiens ad productionem sui effectus non indigens aliquo alio. Arguit secūdo q non sit a causa humana. qz effectus non debet excedere suam causam. cum ergo felicitas sit quid diuinum. sequitur q non sit a causa humana. Arguit tercio q sit a causa fortuita. quia felicitas euenit vt in paucioribus et raro. ergo est a fortuna. In oppositum est philosophus in textu

Conclusio prima

Felicitas inest homini a causa diuina tanquā a causa remota. Probat phus. quia si aliquid inest nobis ex dono deorum rōnabiliter videtur q sit felicitas cum summū bonum hoīs sit dei donū. Manifestum em̄ est q q̄to aliquid perducit ad altiorem finem. tanto est ab altiori efficiente. hoc tamen forte est altioris ꝑscrutationis et magis ꝓprium vt dicitur in textu.

Conclusio secūda. felicitas inest nobis a causa humana tanq̄ a causa proxima. Probat philosophus dupliciter. Primo quia de ratione felicitatis est q sit quid optimum et diuinum. Sed hoc non tollitur si felicitas ponatur inesse hominibus a deo mouente. mediante tamē labore humano. ergo felicitas est a causa humana. Secunda ratio. cuz felicitas sit finis totius nature humane debet esse ꝯmunis oīb⁹ aut plurib⁹ habentib⁹ naturā humanā. Sed illud saluat̄ si sit a causa humana. qz sic habetur ꝑ quādam disciplinā studiū vel assuefactōem in oīb⁹ non habentib⁹ impedimentum ad operandū fm virtutē

Oconclusio tercia. irrationale est dicere felicitatez esse a causa fortuita. Probat philosophus duabus rationibus. Prima est. illud quod est a causa per se est dignius illo quod est a causa per accidens. sed felicitas est dignissimum et optimum bonum hominis. ergo melius est ipsaz esse a causa per se. siue sit humana siue diuina. q̄z a causa per accidens. ergo. Secūda ratio. q felicitas est maximum omniū bonorum humanorum. ergo irrationabile est ipsam esse a fortuna. Consequentia tenet. quia si esset a fortuna. multomagis alia bona essent a fortuna. z sic cessaret omne studium humanum ad bona humana acquirenda. ergo felicitas non inest a fortuna. Tercio probatur hoc per diffinitionem felicitatis. quia felicitas est operatio sm virtutem. sed operatio virtuosa non est a fortuna. quia non fit preter intentionem agentis. ergo felicitas non est a fortuna. Nec valet dicere q felicitas requirat aliqua bona exteriora. quia illa nō sunt nisi de bene esse et instrumenta ipsius felicitatis. ideo in ipsis non consistit felicitas. Ex dictis infert philosophus q nulluz animal irrationale habet operationem sm virtutem z rationem. Infert secūdo q pueri nō sunt felices propter eāndem causam. quia propter defectum etatis nōdum habent vsum plenum rōnis. Et si aliquādo dicantur beati hoc est propter spem future perfectionis acquirende. vel propter bonā disciplinā a parentibz et magistris. vel ꝓpter bonam ꝯplexionem.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur q felicitas dependet a causa humana. et etiam a causa diuina. Nō propter insufficientiam vel deficientiaz cause diuine. sed hoc congruit fini rerum. Ad secundam dicitur. q felicitas dicitur aliquid diuinum nō quia sit aliquid a deo sed quia propter excellentiam sue bonitatis facit aliquē similem deo. Et inter bona hominis felicitas est maius bonum. Ad terciam dicitur. q licet felicitas adueniat raro in ordine ad suppositа humana z ad tempus. adueniet tamen semper in ordine ad suam causam. quia homines volentes operari sm virtutem et rationem ōmnes tales possunt assequi felicitatem. Et q aliqui nō assequantur hoc est quia magis insequūtur appetituz sensitiuum q̄z rationem

Multe autem transmutationes fiunt omnimode fortune sm vitam et contingit maxime habundantem magnis calamitatibus incidere in senectute quemadmodum in heroycis de priamo narratur. talibus autem vsum fortunis z finientem miserabiliter nullus vtiqz felicitabit. Verum igitur nullum alium hominum beatificandū vsquequo vtiqz viuit. sed secundum solonem autem debitum est finem respicere. Si autem vtiqz et ponendum ita ergo et est felix. tunc cum vtiqz morietur. vel hoc omnino inconueniens. Aliteqz dicentibus nobis operationem quandam felicitatem. Si autem non dicimus mortuum felicem. neqz solon hoc vult. sed quoniam tunc vtiqz quis fuit miter beatificabit hominem vbi iam extra mala existentem et infortunia habet quedam. et hoc questionem quandam. Videtur enim esse mortuo et malum aliquod z bonum siquidem viuenti non scienti autem. puta bonores z inhonorationes et filiorum et omnino pronepotum prosperitates et infortunia. Questionem autem et hec tribuūt etenim qui beate vixerit vsqz ad senectutem et mortuus est secūdum rationē. contingit multas transmutationes fieri circa filios. z hos quidem ipsorum esse bonos et potiri vita. que est secūdum dignitatē. hos autem econuerso. Manifestum autem quoniam discessionibus ad patres omnifariam habere ipsos contingit Inconueniens autem fiet vtiqz si simul transmutet et mortuus et fuit et aliquando quidem felix. rursus autez miser Inconueniens autem et nichil neqz in quodam tempore superuenire que sunt filiorū partibus. Sed reuertenduz ad prius quesitum forsitan em̄ vtiqz inspicietur et quod nunc quesitum est ex illo. Si enim vtiqz finem videre oportet et tunc beatificare vnumquemqz non vt existentem beatum. sed quoniam prius erat qualuter non inconueniens. si quando est felix non vere dicetur de eo existere ꝓpter non velle viuentes felicitare propter transmutationes z propter permanēs quidem felicitatem existimare. et nequaq̄z facile transmutabile. fortunas autem multotiens recirculari circa eosdē Manifestum q si sequatur fortunas eundem felicem et rursus miserum. et dicimus multotiens cameleōta quēdam felicem nunciantes et debiliter firmatum. Vel fortunas quidam

sequi nequaq̄ rectum non enim in his bene vel male. sed indiget his humana vita quem admodum diximus. Domine autem sunt que ſm virtutem operationes felicitatis contrarie autem contrarij. Testatur autem sermoni et quod tunc quesitum est. circa nihil enim sic existit humanorum operum constantia. vt circa operationes que sunt ſm virtutem permanentiores enim et disciplinis hec videntur eē earundem autem honorabilissime permanentiores propter maxime ꝛ maxime continuevi uere in ipsis beatos. hoc enīz assimilatur cause eius quod non est fieri circa ipsa oblīuones Existet autez vtiq̄ qō quesitū est felici et erit per vitam talis. semper enim vel maxime omnium operabitur ꝛ speculabitur que ſm virtutem. Et fortunas ferret optime ꝛ vtiq̄ omnino prudenter qui et vere bonus ꝛ tetragon⁹ sine vituperio. Multis autem factis ſm fortunam ꝛ differentibus magnitudine ꝛ parui tate parua quidem prosperitatū. Similit̄ autem et oppositoꝝ mām q̄ non faciunt inclinationē vite. Magna autē ꝛ multa facta quidez bene beatiorē faciunt vitā. eteīm hec concordare nata sunt. ꝛ vsus eorum bonus ꝛ studiosus fit. Econuerso autē accidentia tribulant ꝛ cō turbant beatū. tristicias eīm inferūt ꝛ impediunt multis operationibus. veruntamen ꝛ in his refulget bonum. Cū eīm vtiq̄ferat quis faciliter multa et magna infortunia non propter doloris insensibilitatē vilis existens ꝛ magnanimus. Si autē sunt operationes domine vite quēadmodum diximus: nullus itaq̄ beatoꝝ fiet miser. neq̄ eīm aliq̄n operabitur odibilia ꝛ mala. vt eīm vere bonum ꝛ sapientē omnes existimamus fortunas decenter ferre ꝛ existentibꝫ semp optima opari. quēadmodum exdatis ꝛ ducē bonū presente exercitu vti maxime bellicose et coriozuz inciſor est ex datis cōrijs optimum calciamentum facere. Eodem modo et alios artifices omnes. Si autem ita miser quidē nequaquā fiet vtiq̄ felix. neq̄ vtiq̄ beatus pre amicis fortunis incidet neq̄ vtiq̄ facile transmutabilis. Neq̄ ex felicitate mouebitur facile. neq̄ a contingētibus infortunijs sed a magnis et multis. et ex talibus nō vtiq̄ fiet rursus felix in paruo tēpore. sed si quidem in multo et perfecto magnorum et bonorū ꝛ ipso factus habundans. Quid igitur prohibet dicere felicem ſm virtutem perfectam operantem et exteriorib⁹ bonis sufficienter dictatum non contingit tēpore. sed perfecta vita vel apponendum et victurum sit et finiturum ſm rationē. quia futurum īmanifestum nobis felicitatem autem finem ꝛ perfectuz ponimus omnino Si autē ita beatos dicemus vīnētiū quibꝫ existunt ꝛ existent que dicta sunt. beatos autē vt homines. Et quidez igit̄ de his in tantū dictū sit. Pronepotē autē fortunas ꝛ amicoꝝ omniū nequaq̄ qdē pferre valde īamicabile videretur ꝛ opinionibꝫ contrariū Multas autē ꝛ omnimodas habentibꝫ differētias accidētibꝫ ꝛ his quidē magis redūdātibꝫ. his aūt minus ſm vnūqōq̄ quidē dūidere longū ꝛ infinitū videret. vniuersaliter aūt dictū ꝛ typo forsan vtiq̄ ꝛ sufficienter habebit Si vtiq̄ quēadmodū et circa ipsum fortunarū hequidem habent aliquod pondus ꝛ auxiliū ad vitā he autē leniores videntur. Ita ꝛ q̄ circa amicos similiter oēs. Differt aūt ꝛ passionū vna quaq̄ circa viuentes et mortuos contingere multomagis q̄ iniusta et mala preexistere in tragedijs vel fieri syllogisandum vtiq̄ et ita differentiā. Magis autē forsassis inquirendū circa eos qui defecerūt si bono aliquo cōicant vel oppositis. Videtur eīm ex his si et redun/

Questiones

dat ad ipsos quodcūq; siue bonū siue contra/rium fragile quoddā ⁊ parū vel simp̄r vel ip sis esse. Si aūt non tm̄ ⁊ tale vt faciat felices eos qui nō sunt. neq; his q̄ sunt auferat beati tudinē. Cōferre q̄dem igit aliq̄d videnť his q̄ defecerūt bone operatōes amicoꝝ: Sil'r autē et infortunia. talia aūt et tam magna vt neq; felices nō felices. necnon felices felices faciāt nec aliud taliū aliquod.

Queritur Utrum hō possit hic dici vere felix Arguitur primo q̄ non. q; felicitas est summū bonū ⁊ perfectissimū. sed tale bo/num nō p̄t haberi in hac vita. q; in hac vita hō est sub/iectus multis infortunijs et indigētijs. g̃ Secō sic. fe/licitas est status oīm bonoꝝ aggregatione pfectus. vt dt Boetius. sed nullus in hac vita p̄t sibi aggregare oīa bona. g̃. In oppositū est p̄bus in textu

Sciendum primo

Q; postq̄ p̄bs ostendit quid sit felicitas. ⁊ determiauit de cā felicitatis. Consequēter inq̄rit aliq̄s dubitationes de felicitate. ostendendo qualiter ⁊ p̄o quo statu possit hoībus p̄uenire. Et solū hic loquit p̄bs de felicitate p̄/sentis vite ad quā ex naturalib; principijs possumus p/uenire. Secō sciendū. q; Solon qui fuit vnus de sep/tem sapientib; qui condiderūt athenienſiū leges opinat' est neminem vere dici felicem nisi in termino vite sue. eo q; vita p̄sens est multum instabilis. felicitas aūt est bo nū stabile ⁊ immobile Sed hanc opinionē reprobat p̄bs primo sic. felicitas est summū bonū et pfectissimū. mors aūt est summus defectus. ergo in morte homo nō debet dici vere felix Secō sic. felicitas consistit in opatiōe mor tuus aūt non habet aliquā opationē. ergo non debet dici vere felix loquēdo de felicitate p̄ntis vite. q; p̄bs nō iten dit loqui de felicitate future vite Sed ad istas rationes responderi posset. q; Solon non vult dicere mortuuꝝ esse felicem cum moritur. sed quia post mortem homo est ex tra pericula et infortunia huius vite. ideo tūc p̄t dici q; sit vere felix Sed hanc rōnem excludit p̄bs duplicit Pri mo quia mortuū differt a viuis sicut non sentiens a sen tiente. ergo ea que possunt contingere homi non sentienti p̄nt contingere hominī mortuo. sed homini non sentienti puta dormienti p̄nt accidere multa mala infortunia. vt deportatio bonorum et alia huiusmodi. vel circa p̄priam p̄sonam. vel circa parentes. ergo ista possunt contingere mortuo. ⁊ p̄ cōsequens non est totaliter extra infortunia p̄ntis vite. si ergo ipso viuente non poterit dici felix. quia sit subiectus mutationib;. nec etiā p̄t dici post mortez fe lix. Secā rō est inconueniens est dicere aliquem fuisse feli cem de quo tm̄ nunq̄ dicebať vere q; esset felix. Nam om nis p̄positio de preterito vera habuit aliq̄n vnam de pre senti veram. sed nunq̄ de homine viuente fuit verū dice re q; sit felix. ergo neq; erit verum dicere de ipso q; sit felix ideo aliter soluit p̄bs p̄sentē questionem P̄o quo

versoris

Sciendū secūdo q; in iudicando aliquem esse felicem vel miserum non oportet insequi fortunam. alś felix esset mutabilis ad motum animalis illius quod vocatur ga maleon. quod mutat colorem fm colores diuersoꝝ cor/porum sibi oppositorum. sed oportet aspicere ad stabili/tatem virtutis. cum felicitas sit operatio eius. Item nota fm albertum q; gamaleon est animal quoddaz qō in se nihil potens est nisi in formicas quas devorat. ⁊ ad omnia alia ita mutabile est q; ex timiditate congelato spi ritu sensum amittit ⁊ motum

Conclusio prima

Virtutes et operationes virtutum inter omnia bo/na humana maxime permanent. Patet quia inter bona humana bona anime sunt permanentioza corporalibus sed virtutes sunt bona anime. ergo ⁊c. Et adhuc virtu tes sunt permanentiores scientijs. non tamen quātum ad materiam. cum scientia sit circa necessaria. sed c̄tum ad exercitium actus. Unde quia occurrit continua ma teria virtutis sicut vsus ciborum. collocutiones hominū et alia huiusmodi. ideo dicit philosophus q; hec est cau/sa quare circa virtutes non cito accidit oblivio. Exista questione sequitur q; felicitas est bonū stabilissimū. quia operationes ⁊ virtutes sunt stabilissime. felicitas autem est operatio virtutis. ergo ⁊c.

Conclusio secūda. licet felix sit subiectus multis in/fortunijs. non tamen ꝓpter hoc oportet ipsum a felicitate mutari. Patet q; felix cū sit firmatus in virtute. semper c̄tum est possibile sustinet omnia sibi aduenientia patiē ter. ergo ꝓpter infortunia nō mutať. licet em̄ felix ꝓpter ali qua infortunia tribulet. q; tm̄ illa patienter sustinet. ideo dicit q; est vir bonus ⁊ nō fm apparentiā. sed est sicut te/tragonū sine vituperio. Sicut em̄ tetragonus est corp' cubicū habēs sex superficies quadratas. ⁊ quocūq; mo/do p̄ticiať semp̄ stat rectus. ita etiā virtuosus semp̄ stat rectus ita q; nunq̄ flectiť ab optimo virtutis ꝓpter que/cūq; infortunia. non eo q; nō sentiat dolorem. sed q; suas passiones ⁊ dolores recta rōne regulat.

Conclusio tercia. licet felix felicitate vite presentis sit transmutabilis in non felicem. hoc tamen est cum magna difficultate. Primū patet. quia felix virtute actua po test mutari in vicium per defectum exercitij. potest etiaz felix perdere habitum virtutis contemplatiuū per obli/uionem. igitur ⁊c. Secunda pars patet. quia virtus (cu ius felicitas est opatio) est quidā habitus. sed habit' est difficulter mobilis. ergo ⁊c.

Conclusio quarta. nichil p̄hibet aliquem in p̄senti vita dici vere felicem. Patet quia ille potest dici vere fe/lix qui operatur fm virtutem perfectaz ⁊ habundat suf ficienter in bonis operibus. sez quātum sufficit ad opera tionem virtutis. non quidez in paruo tempore sed in vi/ta perfecta et per longum tempus. sed multi possunt eē tales in hac vita. ergo ⁊c. Ex dictis patet q; felicitas p̄/sentis vite non est penitus transmutabilis. nec excludit oīa mala. ideo dicit p̄bs q; in presenti vita multi possunt dici felices. nō simpliciter. sed vt hoies.

Dubitatur primo

Utrum fortune hominum redundāt in amicos. Di/citur em̄ primo q; fortune amicoꝝ redūdāt in alios aut/

cos. Patet quia nisi sic hoc esset contra rationem amicicie. Redundantia enim in aliquo est quedam vnio. ita q vnus amicus reputat illud suum quod est alterius. ergo bonum z malum vnius amici redundat in aliuz. Dicitur secundo. q fortune vnius amici non mutant aliuz amicum de felicitate in miseriam vel econtra. Patet qz fortune proprie non transmutant felicem. Si enim fortune sint magne sunt materia virtutis. si autem sunt pue pro nihilo reputantur.

Dubitatur secundo. vtrum fortune viuorum redundant in mortuos. Ad dubium dicitur primo. q fortune viuorum aliqualiter redundant in mortuos. Patet quia amici mortui aliqualiter attingunt presentem vitaz pro quanto manent in memorijs hominum et in fama populi. ergo fortune viuorum redundãt aliqualiter in ipsos mortuos Dicitur secundo q fortune viuorum multomagis redundant in amicos viuentes q̃z in mortuos Patet quia diuersimode attingunt presentem vitam. Unde magis differenter se habent iam presentialiter facta q̃z olim facta. quia in ipsis est differentia ex parte personarum. in alijs vero ex parte euentuum. Dicitur tercio. q illud quod ex viuis redundat in mortuos parum est z fragile. Patet quia solum attingit mortuos prout sunt in opinione vel memorijs hominum Ex quibus sequitur q fortune viuorum nõ mutant mortuos de felicitate in miseriam Rationes ante oppositum soluũtur ex dictis. Et hec de questione.

Determinatis autem his scrutemur de felicitate. vtrum laudabilium est vel magis honorabilium. manifestuz em̃ quoniaz potentiarũ nõ est. Videtur aũt oñe laudabile in quale quid esse z ad aliq̃d qualiter habere laudari. Justũ em̃ z virilẽ vniuersaliter bonũ z virtutẽ laudamus ꝓpter opera z actus z fortem z cursorẽ et aliorum vnũquẽq̃z in qualẽ quandã naturam esse z habere aliqualiter ad bonũ aliquod et studiosum. manifestũ est hoc z ex his que circa deos sunt. laudibus em̃ videnť ad nos relati. Hoc autẽ contingit quia sunt laudes per relationẽ vt diximus. Si aũt est laus talium manifestũ quoniã optimoz nõ est laus sed maius aliquid et melius. Quẽadmodũ videtur. deos em̃ beatificamus z felicitamus et virorum diuinissimos beatificamus. silr autẽ z bonorũ. nullus em̃ felicitatẽ laudat quẽadmoduz iustum. sed vt diuinius aliquid z melius beatificat. Videtur z Eudoxius bñ attribuisse de pmitijs voluptati Jn nõ laudari em̃ bonoz existentẽ nunciare existimat. quoniam melius est laudabilibꝫ Talẽ autẽ esse deum z pse bonũ. Ad hoc em̃ z alia referri laus q̃dez virtutis. opatores em̃ bonoz ab hac virtute laudant. laus aũt opeꝝ similr z corporaliũ z animaliũ. Sed hoc quidẽ forte magis ꝓpriũ certificare his qui circa laudes insudarunt. Nobis aũt manifestũ ex his q̃ dicta sunt. qm̃ est felicitas honorabiliũ z pfectorum. Videtur aũt ita habere z propter esse principiũ buius em̃ gratia reliqui omnia omnes opantur. Principiũ autẽ z causam bonoz honorabile quid et diuinũ ponimus.

Queritur Utrum felicitas sit de numero bonorum honorabiliũ vel laudabilium Arguitur primo q sit de numero laudabiliuz quia illud est laudandum quod deo attribuitur. sed attribuimus deo felicitatem. ergo felicitas est laudabilis. Secundo sic. propter quod vnũquodq̃z tale z illud magis. sed virtus laudatur propter operationem eius. cum ergo felicitas sit operatio virtutis erit laudabilis.

In oppositum est phs in textu.

Sciendum primo

q laus et vituperium debentur his que sunt in potestate nostra. z quoz nos sumus dñi. Et silr dõm est de honore q̃ ad nos. Dupliter em̃ differunt laus z honor. primo exparte illoz in quibꝫ existunt. q honor in pluribus exhibetur siue cõsistit. nam honor importat testimoniũ manifestãs excellentiã alicuius. siue sit q verba siue p signa vel p facta vt cum aliq̃s flectit genua vel assurgat ante alteꝝ Sz laus solũ consistit in verbis. z sic honor in plus se habet q̃z laus. Secundo differunt q̃tum ad id cui exhibentur vtrũq̃z em̃ exhibetur ꝓpter aliquam excellentiam. sed duplex est excellentia. quedaz est absoluta non ordinata ad aliq̃d aliud. sicut excellẽtia virtutis. z huic debetur laus Ex hac differentia patet. q illud est laudabile cuius bonitas ordinatur ad aliquid aliud. Et illud est honorabile cuius bonitas non ordinatur ad aliquid aliud. sed illõ est per se bonum.

Sciendum secũdo. q honor sic diffinitur. Honor est exhibitio reuerentie in signum virtutis: vel sic Honor ẽ reuerentia cum timore absq̃z sermone Sed reuerentia est resilitio in ꝓpriam virtutem z considerationem magnitudinis alicuius alterius Sed laus est signũ excellentie et virtutis signum factum p synonem. vel sic Laus est pconium ore alieno celebratum. Sed gloria est clara cum laude noticia Quibus positis ponitur

Conclusio prima

Capiendo laudem vt distinguitur ab honore felicitas non est de numero laudabilium Probaťr tribus rõnibus

Prima est. omne quod laudatur est ordinatum ⁊ relatū sed felicitas cum sit vltimus finis nō ordinatur ad aliud. ergo ipsius nō est laus sed aliquid melius. scz honor Secunda ratio. illud quod est optimū non est laudabile quia laus est eorum que sunt ad aliud. sed felicitas ē optimū. ergo nō est laudabilis. Tercio probatur auctoritate Hesiodi. q̄ posuerat felicitatē in voluptate dicens q̄ voluptas nō debet laudari. q̄ melior est cūctis laudabilib⁹

Conclusio secunda. felicitas est de numero bonoruz honorabilium. Probatur. quia omne bonum vel est laudabile vel honorabile. sed felicitas non est bonum laudabile vt probatum est. ergo est bonū honorabile. Secūdo probatur. quia p̄ncipium omnium bonaruz operationū humanaz est de genere honorabilium ⁊ nō solum de genere laudabilium. sed felicitas est huiusmodi cum sit finis omnium humanorum actuum. ergo est bonum honorabile ⁊ non laudabile.

Dubitatur primo

Vtrum honor sit de genere bonorum honorabiliū. Ad dubium breuiter respondetur. q̄ pro quanto honor habet rōem finis est honorabilis. Sed quia non est simpliciter vltimus finis cum queratur propter aliud non est simliciter honorabilis sicut felicitas.

Dubitatur secundo. vtrum laudes sint eodem modo accipiende circa virtutes corporis et circa virtutes anime. Respondetur q̄ non. quia ad laudem virtutis anime sufficit q̄ aliquis bene se habeat ad proprium actum virtutis. quia bonum hominis consistit in illo actu. Sz virtutibus corporis nō sufficit q̄ aliquis bene se habeat ad actum proprium illius virtutis corpalis. puta ad curtendum ad luctandum ⁊c. quia in his non cōsistit bonū hominis. potest eñ aliquis currere propter malum. sicut inuasor vel depredator. Ideo philosophus loquens de laude virtutum anime dicit. q̄ aliquis laudatur propter actus ⁊ operationes. Sed ipse loquens de virtutib⁹ corpalibus dicit. q̄ aliquis laudatur in ordine ad aliquod bonum et studiosum.

Ad rationes

ante oppositum. Ad primam dicit. q̄ nos laudamus deum propter bona opera que facit nobis. Et sic illa laus est eorum que sunt ad aliud Ad secundam dicitur. q̄ illa regula solum habet veritatem vbi predicatum dicitur de ambobus subiectis. sed vbi nō dicitur de ambobus subiectis non tenet. Sicut non sequitur. terra est calida propter solem. ergo sol est magis calidus. Sed bene sequitur. ergo in sole est aliquid dignius calore. scz lumen. Nec̄ sequit. media sunt vtilia propter finem. ergo finis est magis vtilis. Sed bene sequitur q̄ aliq̄d excellentius est fini attribuendum. scz honestum

Si autem felicitas operatio est quedaz ſm virtutem perfecta. de virtute scrutandum est forte enim vtiq̄ ita melius et de felicitate cōtemplabimur. Videtur autem ⁊ ſm veritatez ciuilis circa hanc maxime insudare. vult ⁊ ciues bonos facere. ⁊ legum obauditores. Exemplum autem horum habemus eretensium lacedemoniorum legislatores. etsi qui alijs tales facti sunt. Si vero politice est perscrutatō hec. manifestum quoniam fiet questio ſm eam que a principio electionem. De virtute autem perscrutandum humana videlicet. etenim bonum humanum querebamus ⁊ felicitatem humanam. Virtutem autem dicimus humanā non eam que corporis. sz eam que anime. sed et felicitatem anime operationem dicimus. Si autem hec ita habent manifestum quoniam oportet politicum scire aliqualiter que circa animam. quemadmodum et eum qui oculos curat ⁊ omne corpus. et magis quanto honorabilior et melior politica medicinali. Sed et medicorum excellentes multa negociantur circa corporis cognitionē contemplandū ita ⁊ q̄ et ciuili de anima. Contemplandū autē horum gratia et inquantū sufficienter habet ad quesita. Jn plus eñ certificare operosius forte est propositis. Dicuntur aūt de hac ⁊ in exterioribus sermonibus sufficiēter quedā ⁊ vtē dum ipsis. puta hoc quidē eñ irrationale ipius esse hoc vero rationē habēs. Hec aūt vtrū determinata sunt quēadmodū corpis particule et oñe diuisibile vel ratione sunt indiuisibilia apta nata quemadmoduz in periferia curuum et concauuz nihil differt ad presens. Jrrationalis autem hec quidem assimilatur cōmuni ⁊ plantatiuo. dico aūt causaz eius quod est nutriri et augeri. Talem eñ anime virtutē in oñibus que nutriuntur ponet aliquis vtiq̄ et in embrionibus eandē vtiq̄ hanc ⁊ in imperfectis. rōnabilius eñ q̄ aliquā aliā Hec quidē igit cōis virtus quedā ⁊ nō humana appetitiua videtur eñ in somnis opari maxima pticula hec et virtus. bonus aūt ⁊ malus nequaq̄ manifesti sunt ſm somnū. Vñ dicūt nihil differre ſm dimidiū vite felices a miseris Cōtingit āt hoc

decenter. Quies em̄ est somnus anime ſm q̄ dicitur studiosa et praua. Ueruntamen si quo paulatim pertranseunt quidem motuum. ꝛ ita meliora fiunt fantasmata studiosorum q̄s quorumlibet. Sed de hijs igitur sufficienter ꝛ nutritiuum igitur relinquendum. quoniam humane virtutis expers innata est. Uidetur vtiq; et alia quedam natura anime irrationabilis esse participans quidem ratione aliqualiter. Incontinentis enim ꝛ continentis rationem habens laudamus. Recte enim et ad optima deprecatur ratio. Uidetur autem in ipsis aliud quidem preter ratōnem innatam esse quod aduersatur et obuiat ratōni firmiter em̄ quemadmodum dissolute corporis particule in dexteram prelegentium mouere in sinistrā praue feruntur et in anima sic ad contraria em̄ motus incontinentium. Sed in corporibus quidem videmus q̄ peruerse motuz est. in anima vero non videmus. forsassis autem nihilminus et in anima existimandū esse aliquid p̄ter rationem contrariās huic et obuians qualiter aūt alterum nihil differt. Ratione autem et hec videtur participare quēadmodū dixim⁹ obedit igitur rationi quod continentis. Amplius autez forsitan subiectius est quod sobriū ꝛ fortis. oīa em̄ consonant rationi. Uidetur vtiq; et irrationabile. Dupliciter plātatiuum quidē em̄ nequaq̄s communicat ratione. Concupiscibile vero et vniuersaliter appetibile participat aliqualiter ſm q̄ exaudibile est ei ꝛ obaudibile. Ita vtiq; et patris et amicorum dicitur habere rationem ꝛ non quemadmodum mathematicorū. Quoniam suadetur aliqualiter a ratione ratōnabile nūciat ꝛ suasio ꝛ oīs increpatio ꝛ deprecatio. Si aūt oportet ꝛ hoc dicere habere rationem duplex erit et habēs rationem hoc quidem principaliter et in seipo hoc aūtē quemadmodūa parte audibile aliq̄d. Determinat aūt virtus ſm differentiā hec dicimus em̄ harum has q̄dem intellectuales has autem morales sapientium quidem et intellectum et prudentiam intellectuales. liberalitatem autem ꝛ sobrietatem morales. Dicentes em̄ de moribus non dicimus quoniā sapiens ꝛ intelligens: sed quoniā mitis vel sobrius laudamus aūt ꝛ sapientē ſm habitū. habituū aūt laudabiles virtutes dicimus.

Queritur decimotercio. Utrum appetitus sensitiuus aduersēt rationi.

Arguitur primo q̄ non. q̄ vt habetur in textu. appetitus sensitiu⁹ natus est audire rōnem et sibi obedire. ergo non aduersatur rōni. Secundo sic. ratio dominatur appetitui sensitiuo. vt habetur primo politice. ergo appetit⁹ sensitiuus non aduersatur rationi. In oppositum est philosophus in textu

Sciendum Est q̄ postq̄s philosoph⁹ determinauit de felicitate. consequenter determinat de virtutibus. Et primo probat q̄ ad moralē spectat determinare de virtute. ꝛ hoc duplici rōne. Prima est: cuius est cognoscere finem. eius est cognoscere media ad illū finem. Sed moralis est cognoscere felicitatem. g̃ eius. est cognoscere virtutes. que sunt media ad felicitatem. Scōa ratio. politicus maxime studet et laborat circa virtutem. quia intendit facere ciues bonos ꝛ legibus obedientes. Sed cōsideratio p̄sentis scientie ptinet ad politicā. q; in hac scientia traduntur principia politice. g̃ ad hanc sciam ptinet cōsiderare de virtute non tm̄ de qualibet. sed de virtute humana que est virt⁹ aie. Ex iſtis infert phs. q̄ ad moralem spectat cognitio. aie non tm̄ qualitercunq̄s. sed q̄tum sufficit ad ꝓpositum. Primam ptem probat phs. quia sicut se habet medicus ad considerandū de corpore cuius sanitatem inq̄rit. sic se habet moralis ad considerandū de aīa cuius virtutē inq̄rit. sed medicus considerat corpus. ergo ꝛ moralis considerat aīam. Scōam ptem probat phūs: q; determinare de aīa pluſq̄s requirat presens intentio esset oposius illius q̄s requirat presens negotium Aduertendum q̄ tres sunt ptes aie: Una est vegetatiua seu plantatiua. alia est sensitiua ꝛ alia intellectiua Et ſm hoc triplex est appetitus: scz naturalis. sensitiuus. et intellectiu⁹. Et sensitiuus dividit in trascibilē ꝛ concupiscibilem.

Conclusio prima

Potētia vegetatiua non est hūana. neq; nata est obedire rōni. Prima pars pz. q; sola potētia dr humana que est aliquo modō ꝓpria homini. Sed ista pars est cōis oīb⁹ viuentib⁹. ergo non est hūana. Scōa rō. textus. illa potentia nō ē humana que maxime operatur in sompnis. sed vegetatiua est huiusmodi. quia recurrente calore naturali ad interiora dum aīal dormit digestio melius celebrat. ergo illa potentia non est humana. Ideo prouerbialiter dicitur. q̄ felices non differunt a miseris nisi ſm diuidiū vite quod est sompnus quia in sompno illa pars quiescit ab operatione ſm quā homo dicitur bonus vl malus

Questiones

In supmo em̄ ligatur iudiciū rōis ⁊ sepantur sensus exteriores. opatur em̄ fantasia ⁊ vis nutritiua. Contingit tm̄ per accūs q̄ bonus ⁊ malus in supmo differāt nō ꝓpter dr̄am cozū que fit in dormiendo. sed ꝓpter dr̄am que fit in vigilando. inquātum scz q̄dam motus vigilantiuz paulatim ptranseunt ad dormientes. put scz ea que audiuit vel vidit vel cogitauit aliqs vigilādo occurrūt fantasie. Et p hunc modū in dormiendo fiunt meliora fantasmata virtuosoz̄ qui occupāt circa honesta q̄z quozūdam aliozum. q̄ occupant se vanis ⁊ inhonestis. Ideo bonus somniat de bonis operib⁹. ⁊ prauus de malis. ⁊ sic p hoc differunt. Scda pars conclusionis patet. quia pars vegetatiua nō est humana vt patuit. ⁊ per consequens non est particeps virtutis humane. neq; nata obedire rationi Conclusio secunda. pars sensitiua aliquo modo nata est aduersari rationi. ⁊ aliquo modo obedire. Et similiter appetitus sensitiuus. probat philosophus per ea que accidunt circa continentem ⁊ incontinētem. Quia continens licet habeat malas concupiscentias. nō tamē insequitur eas. sed ratio ipsas expellit. Sed incontinens mouetur ad contraria eozum que ratio eligit nec se tenz in ratione. ergo in homine est aliquid q̄ contrariatur rationi. ⁊ etiam sibi obedit. vt est appetitus sensitiuus. Itē probatur conclusio quo ad secūdam partem. quia in virtuoso omnia consonant rationi. eo q̄ ex frequenti operatione appetitus sensitiuus est subiectus rationi. Ergo pars sensitiua est nata rationi obedire. Tercia pars patz quia sensus fertur in bonum p̄sens ⁊ particulare. Ratō vero in bonum vniuersale. sed multoties particulare bonum obuiat bono vniuersali. ergo appetitus sensitiuus aduersatur rationi. Ex dictis sequitur q̄ duplex est rōnale. scz rationale per essentiam. ⁊ rationale per participatōnem. Sequitur vlterius q̄ in homine est aliquid irrationale simpliciter. scz pars vegetatiua. Et aliquid simpliciter rationale. s. pars intellectiua. Et aliquid quodammodo rationale. s. appetitus sensitiuus qui dicitur rationalis per participatōem qui non totaliter obedit rationi. Ideo dicitur q̄ duo primi motus appetitus non sunt in potestate nostra. ideo s̄m eos non laudamur neq; vituperamur. Ex dictis sequitur q̄ duplex est virtus humana. scz moralis que perficit appetitum. ⁊ intellectualis q̄ perficit rationem. Sapiētia em̄ intellectus ⁊ prudētia vt habet textus dicūtur esse virtutes intellectuales. Sed liberalitas ⁊ sobrietas dicuntur morales. Et hoc probat textus per laudes humanas. quia cū volumus aliquez laudare de suis moribus nō dicimus q̄ sit sapiens ⁊ intelligens. sed q̄ sit sobrius ⁊ mitis. Nec solum laudam⁹ aliquem de moribus. sed etiam laudamus propter habitum scientie vt habet textus. Habitus aūt laudabiles dicūtur virtutes. q̄ ꝓter virtutes morales sunt aliq̄ intellectuales. sicut sapiētia intellectus ⁊ hm̄oi

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dr̄. q̄ sicut appetit⁹ natus est obedire rōi. ita natus est sibi aduersari. Ad secdam dr̄. q̄ rō non dr̄atur sensitiuo appetitui taliter; q̄n posset esse inobedientia seu rebellio. sicut filius nō sp obedit patri. licet debet obedire. Unde ratio nō dominat⁹ appetitui sensitiuo principatu dispotico. Sed ꝓncipatu politico ⁊ regali de q̄bus dictum est superius Et hoc de primo libro ethicozum Aristotelis.

versoris

Uplici autem virtute existente. hac quidem intellectuali. hac aūt morali. Ea quedam que intellectualis plurimū ex doctrina habet ⁊ generatōem et augmentum. Ideo experimento indiget ⁊ tempore. Moralis vero ex more fit. vñ et nomen habuit parū declinans a more. Ex quo ⁊ manifestū quoniā neq; vna moraliū virtutum natura nobis insit. Nullum em̄ existentium natura aliter assuescit. puta lapis natura deorsum latus nō vtiq; assuescet sursum ferri. Neq; si decies millies assuescat q̄s eū sursum iaciens. neq; ignis deorsuz. neq; aliud aliq̄d eorum que aliter innata sunt. aliter vtiq; assuescz Neq; igit natura. neq; pter naturā insunt virtutes. sed innatis quidem nobis suscipere eas pfectis aūt per assuetudinem.

Circa secūdum librum

Ethicozum Aristotelis queritur primo Utrum ꝑtutes morales insunt nobis a natura Arguit primo q̄ sic. q̄z illud ineest nobis a natura quod ꝓcedit a naturalib⁹ ptēt̄ijs. scz virtutes st̄ hm̄oi. q̄. Scdo sic. agēs pfectū pficit opus q̄d incepit. sed natura est agēs pfectū ⁊ inchoat virtutes. q̄ pficit eas. ⁊ p cōs complete insunt nobis a natura. In oppositum est phs in textu. Pro resp̄sione.

Sciendum primo. q̄ post q̄ phs in primo libro posuit quedam preambula ad virtutem. Cōsequenter incipit determinare de virtutib⁹. Et primo determinat de ipsis virtutibus. ⁊ deinde de q̄busdam ꝓsequētib⁹ ad virtutē. ⁊ hoc in septimo libro. Et determinādo de virtutib⁹ primo determinat de moralibus. secdo de intellectualib⁹. ⁊ hoc in sexto. Cuius ordinis rō est. q̄ ꝑtutes morales st̄ nobis magis note. ⁊ p eas disponimur ad intellectuales. Determinādo autē d̄ moralib⁹ primo determinat de eis q̄ ꝓueniūt ipis in cōi

Scđo determinat de vnaquaq; virtute morali in speciali. Et hoc in fine tercij libri Sciendū secundo. q; virtus intellectualis generatur ⁊ augetur ex doctrina. Cuius ratio est. quia virtus intellectualis ordinatur ad cognitionem que magis acquiritur ex doctrina q̄ ex inuentione. eo q; plures possunt virtutem cognoscere addiscendo ab alijs q̄ per se inueniendo. oportet tamē homines multa cognoscere q; se inueniendo cum non procedatur in infinitum Et quia oīs cognitio nostra oritur habet a sensu ⁊ ex multotiēs sentire fit experimentū. Ideo cōcludit phs q; virtus intellectualis indiget experimēto longi tēporis. Virtus aūt moralis fit ex more ⁊ ꝓsuetudine Cuius rō est. q; virtus moralis est in pte appetitiua. ⁊ sic importat inclinatōem ad aliquid appetibile. que quidez inclinatio vel est a natura inclinante in id quod est sibi conueniens. vel ex ꝓsuetudine que ꝓsequitur ipam naturaz. Et inde est q; nomē virtutis moralis sumit a more. i. cōsuetudine. q; habet nomē parū declinās a more Sciēdum tercio. q; fuit diuersitas pīorum circa naturam formarum corpaliuz. dā quidā dixerūt eā totaliter esse ab extrinseco vt platonici. Alij totaliter ab intrinseco dicētes oīes formas esse in materia fm actū. sed latent nos ꝓter quod dicebant a gentia naturalia solum inducere formas de occulto ad esse manifestū. sicut fabri ducunt ferrum in rubiginē. Alij vero posuerunt ptim esse ab extrinseco. ⁊ ptim ab intrinseco. vt Aristoteles ⁊ sui sequaces. Sic etiam fuit diuersitas in positōe sciarum ⁊ virtutuz. quia quidā dixerunt eas totaliter ee ab intrinseco. ⁊ q; p studium ⁊ exercitiū solum remouebant impedimēta impedientia aiam. ne p eas opinar. Ideo dicebāt q; nostrū addiscere nō est nisi p reminiscī. Alij posuerūt totaliter ab extrinseco ⁊ esse q̄dā dona deoz. Alij posuerunt ptim ab extrinseco ⁊ ptim ab intrinseco. ⁊ hec positio verior est

Sciendum quarto q; aliq̄d pōt esse a natura dupliciter Uno mō a natura indiuidui. alio mō a natura spēi. Et dr aliquid esse a natura spēi. qđ actui cōuenit fm formā cū vniquodq; sortiat̄ spēm a forma. Et illud est a natura indiuidui quod alicui ꝓuenit p materiā. q̄ eadem materia est ꝓncipium indiuiduatōis. Uerū est tū q; ois habitus disponēs ad opatōem. primo est ipsius forme. ⁊ scđo corporis. p quāto bona dispositio corpis iuuat animam ad expedite exercēdum suas operatōes. Et adhuc vtro q; mō aliquid pōt dici a natura dupliciter. Uno mō imperfecte. vt quādo aliquid est in alio vt in potētia ⁊ in virtute. In potentia scz quo ad causalitatem cause materialis. Et in virtute quo ad causalitatem cause efficientis vel formalis. sicut si ponatur inchoatio forme in subiecto Alio modo fm esse ꝓpletum ⁊ perfectum. vt cū aliquid habet esse in actu ⁊ formaliter

Conclusio prima

Virtus inest nobis a natura tā spēi q̄ indiuidui fm esse imperfectum ⁊ inchoatū. Probat̄. q; nobis inest bona inclinatio naturalis ad bonū. vtputa q; nulli est nocēdum. et q; bonum est faciendum. Etiā sunt ꝓncipia iuris q̄ nullus ignorat. Sunt tamen quidam homines fm complexionem corporis magis dispositi ad vnum q̄ ad aliud. propter quod sunt aliqui quasi a natura temperati. Alij sunt quasi fortes. alij quasi liberales. ⁊ sic de alijs Sed quia hec principia sunt vniuersalia. et operatio est circa singularia: necesse est hec principia applicari ad particularia. In qua applicatione est multus error ideo non sufficiunt hec principia ad recte viuenduz Sz per studium et exercitium oportet hominem habituari vt recte viuere possit.

Secunda conclusio. virtutes morales et intellectuales non insunt nobis a natura complete et perfecte Probatur rationibus philosophi. Prima est. nihil eorum est a natura que variatur per assuefactionem ⁊ consuetudinem. Sed in his que pertinent ad virtutes consuetudo aliquid facit. ergo virtutes nō insunt nobis a natura fm esse completuz et perfectum. Maiorem probat philosophus per exempla. quia cuz lapis naturaliter feratur deorsum quantumcumq; proiciatur sursum nullo modo assuescit moueri sursum. Et similiter diceretur de igne et omnibus hijs que naturaliter mouentur. Secunda ratio. in omnibus que sunt a natura potentia prior est q̄ operatio quod patet in sensibus. quia ex multotiēs videre non accipimus visum. sed econtra. dum habemus sensum visus multotiens videre possumus. Sed operationes precedunt habitum virtutis. eo q; operando fm virtutem efficimur virtuosi. sicut cytarizando cytharizte ergo virtutes non insunt nobis a natura complete ⁊ perfecte. Tercio probat philosophus per signa. quia legislatores per precepta et penas assuefaciunt ciues ad virtuose operandum. Et legislatores qui hoc non faciunt peccant. Et differt horum ciuilitas. et legislatio a recta legislatione fm differentiam boni et mali

Ad rationes

ante oppositū Prima soluō est ex dictis Ad secundam dicitur q; licet quandoq; agens naturale perficiat opus quod incepit. tamen sine virtute nō non oportet de agente per cognitionem. eo q; tale agens agit fm q; congruit sibi. Et etiam fm q; congruit effectui. Modo enim congruum est q; homo per intellectuz acquirat scientiam et virtutem et aliquo modo seipsum perficit.

Adhuc quecunq; quidem natura nobis aduenīunt potentias bonum prius ferimus. Posteriores autem operationes bonum reddimus. quod in sensibus manifestum. Non enim ex multociens videre: aut ex multociens audire accipimus. sed econuerso habentes vsi sumus non vtentes habuimus. Uirtutes autem accipimus operantes prius quē admodum et in alijs artibus. que enim oportet discentes facere. hec facientes discimus puta edificantes fiunt edificatores: et cythariſantes cytharistę: Sic autem et iusta quidem operantes iusti efficimur . temperata autem temperati. fortia vero fortes. Testatur autē ⁊ quod fit in ciuib9 legislatores em̄ ciues assuefaciētes faciunt bonos. et volūtas q̄dez

cuiuslibet legislatoris hec est. Quicunq; ve/
ro hec non bene faciunt peccant. et differt bo
rum ciuilitas a ciuilitate. vt bona a mala Ad
huc ex eisdem et per eam. et fit omnis virtus
et corrumpitur. similiter autem et ars. Ex cy/
thariſare enim et boni et mali fiunt cythariſte
proportionabiliter autem et edificatores ⁊ re/
liqui omnes. Ex bene quidem edificare boni
erunt edificatores. ex male autem mali Si em̃
non sic haberet nihil vtiq; opus esset docēte.
sed oēs vtiq; fierent boni ⁊ mali. Sic vtiq;
et in virtutibus habet. Operātes em̃ que in cō
mutatiōibus que sunt ad homines efficimur
hij quidem iusti. hij autem iniusti. Operantes
aūt que in particulis ⁊ assueti timere vel con/
fidere. hij quidem fortes. hij aūt timidi. Sil'r
aūt ⁊ que circa ꝓcupiscētias habēt ⁊ iras. hij q̄
dem em̃ temperati ⁊ mites fiunt. hij aūt intem
perati ⁊ iracūdi. hij quidē ex sic in eis conuersa
ri. hij aūt ex sic ⁊ omnino ⁊ vno vtiq; sermone
et similibus operationib̄ habitus fiunt. Propter quod oportet operationes quales reddere
ſm̃ harum em̃ differētias sequuntur habitus
Non parum igitur differt sic vel sic ex iuue/
ne confestim assuesci. sed multum autem oīe
Quoniam igitur presens negocium non con/
templationis gratia est quemadmodum alia.
non enim vt sciamus quid est virt9 scrutamur
sed vt boni efficiamur. quia nullum vtiq; esset
proficuum eius. Necessarium est scrutari ea q̄
circa operationes qualiter operandum est eas
hec enim sunt domine. et huiusmodi quales
fieri habitus quemadmodū diximus Scōm
quidem ergo rectam rationem operari com/
mune et supponatur. dicetur autem et poste/
rius de hoc et quod est ratio recta et qualiter
habet ad alias virtutes. Illud autem precon
fessum sit. quoniam oīs qui de operabilib̄

est sermo) typo et non ſm certitudinem debet
dici: quemadmodum et in principio diximus
quoniam sermones ſm materiam sunt expe/
tendi: Que autem in operationibus et qua cō
ferentia nihil stans habet: qnemadmodu3 ne
q3 sana tali autem existente vniuersali sermo/
ne adhuc magis (que de singulis sermo) non
habet certitudinem. neq3 enim sub arte neq3
sub ratione aliqua cadit. Oportet autem ip/
sos semper operantes ea que ad tempus in/
tendere quemadmodum et in medicinali ha/
bet in gubernatiua Sed quamuis existen/
te tali presente sermone temptandum auxilia
ri. Primum igitur speculandum quoniam ta
lia innata sunt ab indigentia et superbabun
dantia corrumpi. Oportet enim de manife
stis. manifestis signis et testimoniis vti. quē
admodum in fortitudine et sanitate videmus
superbabundantiam enim gignasia et defici
entia corrumpunt fortitudinem. Similiter
autem et potus et cibi. Amplius et minus
effecti corrumpunt sanitatez; que autem com
mensurata sunt faciunt et augent et saluant.
Ita et in temperantia et fortitudine habet et
aliis virtutibus. Qui enim omnia timet et fu
git et nihil sustinet timidus efficitur. et qui
nihil omnino timet. sed ad omnia vadit au/
dax. Similiter autem et qui omni voluntā/
te potitur et neq3 ab vna recedit intempera/
tus est: qui autem omnes fugit quemadmo/
dum agrestes insensibilis: Corrumpitur eni3
temperantia et fortitudo a superbabundantia
et defectu. a medietate autem saluatur. Sed
non solum generationes et augmentationes
et corruptiones ex eisdem et ab eisdem fiunt.
sed et operationes in eisdem erunt. Eteniz in
aliis manifestioribus ita habet puta in forti/
tudine. fit em̃ ex multum cibum sumere et mul

tos labores sustinere. et maxime potest hoc facere fortis. Ita autē et in virtutibus. Ex recedere eñ a voluptatib⁹ efficimur temperati. ⁊ effecti maxie possum⁹ recedere ab ipsis. Similiter autē et in fortitudine assueti eñ cōtemnere terribilia et sustinere ipsa efficimur fortes et effecti fortes maxime poterimus sustinere terribilia

Queritur. Utrū virtus moralis ex operationibus possit generari.

Arguitur primo q̄ non. quia agens inquātū agens non est receptiuū. ergo ex actione agentis in agente nichil generatur. quia idem esset agens ⁊ patiens respectu eiusdem. ergo ⁊c. Secūdo sic. si sic. tūc idem esset in actu ⁊ in potentia respectu eiusdem. q̄ fm q̄ agit est in actu. et fm q̄ aliquid fit in eo est in potetia. ergo ⁊c. Tercio sic. agens est nobilius passo. sz virtus nobilior est operatio p̄cedens virtutem. ergo ex tali opatiōe nō generat virt⁹

In oppositum est p̄hus in textu

Sciendum primo

Q̄ postq̄ p̄hus ostendit q̄ virtutes non insunt nobis a natura. Consequēter ostendit q̄ ex operationib⁹ generantur ipse virtutes. et ex quib⁹ et qualibus operationib⁹ et quō q̄ operationes generantur. Vnde dicit q̄ eadem sunt principia ex quib⁹ diuersimode captis fit et corrumpitur omnis virtus. Quod probat per simile in artificialibus. quia cytharistę cytharisando fiunt cytharistę. et bene cytharisando boni cytharistę. ⁊ male mali. Et edificando fiunt edificatores. et ex bene edificando boni edificatores. et ex male mali. Ita similiter ex bonis opib⁹ generatur virtus. ex malis autē generantur vitia Ideo cōcludit p̄hus q̄ ex similib⁹ operib⁹ vniuersaliter fiūt sibi habitus. Ex hoc infert p̄hus q̄ oportet studiū adhibere ad opatiōes quas aliquis facit. quia fm differentiā operum sequūtur differentie habituū. Vltra infert p̄hus q̄ non parū differt. imo multū iuuenez assuescī bene vel male operari. quia quasi tota vita posterior ex isto dependet

Sciendū scdo q̄ nō ex vnica operatiōe in nobis generat virtus. sicut ex vnica demonstratiōe ex intellectu generat scientia. Cuius rō est. q⁊ intellectus possibilis in q̄ recipit scia semp est in vltima dispōne ad recipiēdū sciaz et sic ex vnico actu p̄t in eo generari scia. sed appetit⁹ sensitiuus nō est totaliter dispositus ad virtutez. sed fertur in bonū. p̄riū q̄ obuiat rōi. Ideo ex vnico actu nō omnino determinat a rōne taliter vt prompte obediat rōni ideo ex vnico actu non p̄t generari virtus moralis. q̄ est subiectiue in appetitu sensitiuo

Sciendū tercio q̄ presens negotiū non est gratia contemplationis sicut scientie speculatiue. quia nos non querimus hanc sciam neq̄ quid sit virtus solū vt sciamus. sed vt boni efficiamur. q⁊ parum .pficeret cognitio eius sine alio. cum sit circa p̄tingentia. Ideo necesse est pscrutari circa operationes nostras qualiter sint faciende. eo q̄ ipse sunt differentie virtutis. sic q̄ ex diuersitate illaruz generantur habitus boni vel mali. Ex isto infert philosophus q̄ ad hanc inquisitionem oportet presupponere tā q̄ aliquid p̄mune q̄ operatio hominis est bona fm q̄ est fm rationem rectam. mala vero q̄ repugnat rōni recte Oportet etiam supponere q̄ omnis sermo (qui est de operibus nostris. sicut est iste) debet tradi typo. id est figuraliter et exemplariter. quia sermones sunt recipiendi fm materiam subiectā. sicut dictū est p̄us. modo sermo moraliū in vniuersali est incertus. et adhuc magis est incert⁹ si fiat descensus ad singularia ⁊ in speciali. quia talia nō cadunt sub arte ⁊ scientia. Et non obstante tali icertitudine adhuc p̄hus aggreditur determinationem de moralib⁹ in vli. vt aliq̄ auxilium cōferat hominib⁹ p q̄ō in suis operib⁹ dirigantur.

Conclusio prima

Operatiōes generatiue virtutis nate sunt corrumpi ex suphabūdantia ⁊ defectu. Patet per simile in virtutib⁹ corporis. quia fortitudo corporalis corrūpitur ex suphabundantib⁹ ⁊ deficientib⁹ gignasijs. id est quibusdā exercitijs corporalib⁹ quib⁹ aliqui certant adinuicez. Similiter si aliquis nimis sumat de potu ⁊ cibo. vl minus q̄ oportet corrūpitur eius sanitas ⁊ recta mensura. Si aliq̄s vtatur exercitijs in eo generabitur fortitudo corporalis et sanitas augebit. Et ita p̄portiōabiliter p̄tingit de virtutib⁹. q⁊ ille qui oia timet ⁊ fugit efficit timidus. sed qui nihil timet ⁊ ad oia vadit pericula efficitur audax. Et qui potitur qualibet voluptate a natura recedit ⁊ efficit intemperatus. qui omnino vitat (sicut faciūt agrestres) fit insensibilis Ex ista p̄clusione sequit q̄ virtus similes opationes .pducit hijs ex quib⁹ generat. Probat p̄hus p̄ simile in virtutib⁹ corporalibus. q̄ sunt nobis notiores virtutib⁹ aīe. Nam per multos labores sustinere fit hō fortis. et quando factus est fortis p̄t ista maxime facere. Ita etiā in virtutib⁹ aīe recedendo a voluptatib⁹ fit hō tēperatus. ⁊ ipse factus tēperatus maxime p̄t recedere a voluptatib⁹ ⁊ facere opa temperata.

Conclusio secūda. ex operationib⁹ generatur virtus Patet p̄ simile in artib⁹. q⁊ hoīes cytharisando fiunt cytharistę. ⁊ edificando edificatores. ergo iusta operantes fiunt iusti. ⁊ fortia fortes ⁊c.

Ad rationes ante oppositum. Ad primā et secūdam dr q̄ in generatiōe virtutis rō est p̄ncipiū actiuū. ⁊ appetitus sensitiuus passiuū. ⁊ est in potentia ad habitū. nec est inconueniens idem esse agens ⁊ patiens in actu ⁊ in potentia fm diuersa. Ad terciam dicitur q̄ licet operatio p̄cedens virtutem nō producat illū habitum virtute .p̄pria. tamen ipsum producit virtute rectitudinis rōnis q̄ q̄dem rectitudo rōnis pfectior est q̄ virtus.

Signum autem oportet facere habituū su peruenientē voluptatem vel tristiciaz operib⁹ Quicunq̄ eñ recedit a corporalib⁹ voluptatibus et hoc ipo gaudet temperatus. qui autem tristat intēperatus. et qui sustinet pericula ⁊ gaudet vel non tristatur fortis. qui aūt trista/

tur timidus. Circa voluptates enim ⁊ tristi/
cias est moralis virtus. Propter voluptatem
q̄dem em̄ mala operamur. propter tristiciam
autem a bonis recedimus. propter qō oportz
duci qualiter confestim ex iuuenibus vt plato
ait. quare et gauderez tristari in quib⁹ oportet
recta em̄ disciplina hec est. Adhuc autē si vir
tutes sunt circa actus ⁊ passiones. omni autē
passioni ⁊ omni actui seq̄tur delectatio et tri/
sticia. ⁊ propter hoc vtiq; erit virtus circa de
lectationes et tristicias: Demonstrant autem
et pene facte p̄ hoc medicine em̄ quedam sunt
medicine autem p̄ contraria innate sunt fieri.
Adhuc sicut p̄ius diximus omnis anime ha
bitus a quibus innatus est fieri deterior ⁊ me
lior. Adhuc ⁊ circa hoc naturam habet. prop
ter voluptates ⁊ tristicias prauí fiunt in perse
quendo has ⁊ fugiendo: vel quas non oportet
vel quando non oportet. vel vt non oportz. vl
qualitercunq; aliter a ratione determinatur.
Idcoq; determinant virtutes impassibilita/
tes quasdam ⁊ quietes. Non bene autē quo/
niam simpliciter dicunt. sed vt non oportet. et
q̄n̄ non oportet. ⁊ quecūq; alia apponuntur.
Supponit ergo virtus esse talis circa volup
tates et tristicias optimoz operatiua. malicia
autem contrarioz. Fiet autem vtiq; nobis ex
his manifestū adhuc de eisdem. tribus em̄ exi
stentib⁹ que circa electiones ⁊ trib⁹ que in fugi
bono conferente delectabili. ⁊ trib⁹ cōtrarijs
malo nociuo tristi. circa hec q̄dem omnia bo/
nus directiuus est malus autem peccans. ma
xime autem circa delectationē cōmunis enim
hec animalib⁹ et omnib⁹ q̄ sunt sub electione
assequūtur. Et em̄ bonum ⁊ conferens delec
tabile q̄dem videt. Adhuc aūt ex puero omni
bus nobis cōmittit. ppter qō difficile contere
re hanc passionem p̄ temperataz vite. Regula

mus autē ⁊ operationes. hi quidem magis. hi
autem minus delectatione ⁊ tristicia. Propter
hoc ergo necessarium est circa hoc esse omne
negotium. non em̄ parum in operationes be/
ne vel male gaudere et tristari. Adhuc autem
difficilius voluptati pugnare q̄z ire. quemad/
modum ait Eraclitus. circa difficilius autem
semper et ars fit ⁊ virtus. Et enim bene melius
in hoc. quare et propter hoc circa delectatio/
nes et tristicias omne negotiuz et virtutis est
politice. qui quidem enim bene his vtitur bo/
nus erit. qui autem male malus. Quoniam q̄/
dem ergo est virtus circa delectationes ⁊ tri/
sticias. et quoniā ex quibus fit ab his ⁊ auge/
tur ⁊ corrūpitur non siliter factis. ⁊ quoniā ex
quib⁹ fit circa hec opatur dictū sit. Queret aūt
vtiq; alq̄s qualiter dicimus. q̄m̄ oportet q̄dem
iusta operantes iustos fieri. temperata aūt tpa
tos. Si em̄ opantur iusta ⁊ tēperata iā sunt iu
sti ⁊ tēperati. quēadmodū si grāmatica ⁊ musi/
ca grāmatici ⁊ musici. Vel neq; in artibus ita
habet. ꝓtingit em̄ grāmaticū quid facere et a
casu et alio supposito. Tunc ergo grāmaticus
si grāmaticū quid faciat et grāmatice. hoc au
tem est ſm eam que in ipso grāmaticam. Ad/
huc autē neq; simile est in artibus et virtutib⁹
Que enim ab artibus fiunt bene habēt in eis
Sufficit ergo hoc qualiter habentia fieri. que
aūt ſm ꝓtutes fiūt neq; si hec q̄liter habeāt iu
ste vel tēperate operata sunt. Sed ⁊ si operās
qualiter habēs operetur. Primū q̄dē si sciens
deinde si eligens et eligens ꝓpter hoc. tercium
autē ⁊ si firme ⁊ īmobiliter habeat ⁊ operetur
hec autē et alias quidem artes habere non cō
numerantur p̄ter ipsum scire. at virtutes autē
scire q̄dē parū aut nihil prodest. alia autez non
parū. sed oīa possunt que ex multotiens opa/
ri iusta ⁊ tēperata aduenīūt. Res quidez igitur

iuste et temperate dicuntur quando sunt tales quales vtiq; iustus ⁊ temperatus operabitur. Justus autem ⁊ temperatus est nō q̄ hec operatur. sed ⁊ qui sic operatur vt iusti ⁊ temperati opantur. Bene igit̄ dr qm̄ ex iusta opari iustus fit. ⁊ ex tpantia tpatus. ⁊ ex non operari aūt hec nullus vtiq; neq; curabit fieri bonus Sed multi hec q̄dem non opantur. ad rōem aūt fugiētes exīstimant philosophari. ⁊ sic fore studiosi ⁊ simile aliq̄d facientes laborantib; qui medicos audunt studiose. faciunt autem nihil hor; que precepta sūt. quēadmodū neq; illi bene habebunt corpus ita curari. neq; isti animam ita philosophantes.

Querit̄ tercio Utrum omnis virtus sit circa delectationes et tristicias Arguitur primo q̄ nō. quia delectatio ⁊ tristicia sunt quedam passiones. sed omnis passio impedit vsum rōnis. ergo ⁊c. Scdo sic. iusticia est quedā virtus. et tm̄ non est circa delectationes et tristicias cū sit circa actiones. que sunt ad alterum. ergo ⁊c. Tercio sic. prudentia est circa agibilia: ergo nō est circa delectationes et tristicias In oppositū est phūs in textu

Sciendum primo

Q; postq̄ phūs ostendit quales debeant esse opationes ex q̄bus causant virtutes. p̄ter ostendit quid est signū virtutis generate dicens. q̄ signū habituz iam genitor; siue bonorū siue malorū accipitur ex delectatōe vel tristicia que supuenit opationib;. q̄ ille qui gaudet recedēdo a voluptatibus est temperatus. qui vero in hoc tristatur est intemperatus: Sil'ter qui sustinet pericula delectabiliter. vel ad minus sine tristicia fortis est. q̄ omnis moralis virtus est circa voluptates et tristicias. nō tanq̄ sicut circa obiectū. p̄mum. q̄ illud est obiectū virtutis moralis. circa q̄ rō ponit medū. Quedam em̄ virtutes morales sunt circa opationes sicut circa materiam. vt iusticia. Alie vero circa passiones vt temperantia

Conclusio Omnis virtus moralis est circa delectationes et tristicias vt tanq̄ circa obiectum. vel tanq̄ circa aliquid consequens actum virtutis Probatur octo rationibus. quaz prime quatuor sumuntur ex his que pertinent ad virtutem. Alie vero ex parte virtuosi. Prima ratio est. quia propter voluptatem quandoq; mala facimus. et propter tristiciam a bonis recedimus. ergo ad recte agendū circa voluptatem et tristiciā requiritur virtus. Scda ratio est. virtus moralis est circa actus vel circa passiones. sed ad omnez passionem vel actum sequitur delectatio vel tristicia: ergo ⁊c. Tercia ratio est sicut medicine ad sanitatem recuperandam requiruntur q̄dam potiones amare et phibiter delectationes substracte. Ita dant aliqne pene ad recuperandū virtutem p substractiōem aliquarū delectationum vel adeptionē aliquarū tristiciarū. Quarta rō virtus moralis est circa illud quo habitus virtutis natus est fieri deterior vel melior. sed hoc fit p voluptates ⁊ tristicias. q; hoies sunt prani sequēdo voluptates vel tristicias q̄s nō oportet vel qñ nō oportet. ⁊ qñcūq; deuiet aliquis a recta rōne Et occasione huius stoyci dixerunt virtutes esse quasdā impassibilitates credētes virtutes auferre oēs passiones. Sed ipsos redarguit phūs dicēs q̄ ad virtutē solū pertinet vt excludat passiones inordinatas a rōe. p q̄sto appetitus sensitiuus hominis virtuosi recta rōne regulatus ipsas refugit. Quinta rō est. tria sunt q̄ cadūt sub electiōe humana. scz bonū honestū. delectabile. ⁊ vtile. quib; tria pterriant. scz vitiū. nociuū. et triste. sed circa hec bonus recte se habet. prauus aūt peccat ⁊ p̄cipue circa delectatōem. que est cōior inter p̄dicta q; sequit̄ ad alia duo. q̄ cadūt sub electiōe. honestuz em̄ et vtile aliquo mō sunt delectabilia. Sexta rō est. delectatio q̄uenit hoib; a pueritia. vt infantes delectant lacte. ⁊ sic difficile est subiugare passionē hanc q̄ sic inest a principio vite. ergo circa delectatiōem maxime est virtus moralis. cū sit circa difficile. Septima rō est. oēs hoies regulant suas opatiōes delectatione ⁊ tristicia in tendendo a delectatiōib;. ⁊ abstinendo ab his de quib; tristantur. ergo totū negociū virtutis moralis est circa delectatiōes ⁊ tristicias. Octaua rō est. vt dicit heraclitus. difficilius ē pugnare ptra voluptatem q̄z ptra irā. cū tū pugnare cōtra iram videat difficillimū. pter impetū eius. sed ꝓcupiscentia delectationis ꝓmunior est ⁊ naturalior ⁊ magis durat. ars aut̄ ⁊ virtus sunt circa difficillima. nam bene operari in difficilib; reputur. ergo virtus moralis est circa delectationes ⁊ tristicias quib; bene vtens fit bonus. q̄ aut̄ male fit malus. Circa textum.

Obiicitur. Q; sicut est in artib; ita est in virtutib; vt dicit textus. sed i artib; nullus operat̄ opus artis nisi habeat artez. vt nullus facit opa grāmaticalia nisi grāmaticus. ergo sil'ter qui facit opa iusta est iustus. ergo male dictū est q̄ hoies iusta operando fiūt iusti. ⁊ temperata tēperati. Hanc obiectionē soluit phūs ꝓmo negando minorez. nam aliq̄s p̄t facere opus artis a casu. vt ydeota a casu bene. pnūciat oronem congruā. ptingit etiā aliq̄n bene facere op; aliq̄ exemplari ꝓsupposito. Secūdo soluit negādo maiorem. q; nō est sil'e in artib; ⁊ virtutib;. q; opa artis in se habēt illud qō pertinet ad bene esse artis. scz rōnem. Naz ars est recta rō rerū a nobis factibiliū. facere aut̄ est opatio trānsiens in materiā extrinsecā. ⁊ sic factio est pfecti ⁊ nō factionis. ideo in tali operatiōe bonum ꝓsistit in re facta. quare ad bonū artis sufficit q̄ illa (que fiūt) bene se habeāt. sed ꝓtutes sunt pncipia actionū imanentiū in agente. ⁊ sic sūt pfectiones. ideo bonū illarum actionum ꝓsistit in agente Ideo dicit phūs q̄ ad hoc q̄ aliqua fiant iuste vel tēperate nō sufficit q̄ opera bene se habeāt. sed req̄ritur q̄ operans recte ⁊ debito mō operetur. Unde ad hoc q̄ aliq̄s bene operetur fm̄ virtutē tria req̄runtur. Primo q̄ opet̄ sciens. Secūdo q̄ operetur eligens ⁊ nō ex passione. et etiā q̄ non operetur propter aliud q̄z propter opus virtutis. puta propter lucrum ⁊ vanam gloriam. Tercio q̄ firme et constanter operetur. Primum em̄ istorum pertinet ad intellectum. secundum requiritur ex parte virtutis. ⁊ tercium ex parte habitus. sed ad artes non pertinet hmōi

mũ scilꝫ scire. ad virtutes autem alia duo magis requi/rũtur. scilicꝫ electio et perseuerantia. ex quo infert philoso phus. ꝙ non quicunqꝫ operatur iusta est iustus. sed soluꝫ ille qui iusta operatur cum illis tribus circũstancijs im/mediate predictis.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur ꝙ passio nes non regulate recta ratione impediũt vsum rationis sed ille (que recta rõne regulantur) non impediũt. sed cũ virtute recipiũtur. Alie autem due rationes bene ꝓ/bant ꝙ non omnis virtus moralis est circa delectatio/nes ⁊ tristicias tanq̃ circa materiam ꝓpriam.

Post hec autem quid est virtus scrutã dum. quia igitur q̃ in anima fiunt tria sunt. passiones. potentie. et habitus horum vtiqꝫ aliquod erit virtus. Dico autem passiones quidem concupiscentiam. iram. ti/morem. audaciam. inuidiam. gaudiuꝫ amici/ciam. odium. desiderium. zelum. misericordi/am. vniuersaliter quibus sequitur delectatio vel tristicia. Potentias autem ꝑm quas passi/biles horum dicimur. puta ꝑm quas potẽtes irasci vel tristari vel misereri. Habitus autem ꝑm quos ad passiones habemus bene vel ma le. puta ad irasci siquidem vehementer vel re/misse male habemus si autem medie bene. si/militer aũt ⁊ ad alia. Passiones quidez igitur non sunt neqꝫ virtutes neqꝫ malicie. quoniam neqꝫ dicimur ꝑm passiones studiosi vel praui. ꝑm virtutem autem vel maliciaꝫ dicimur. Et quoniam ꝑm passiones quidem non lauda/mur neqꝫ vituperamur. non enim laudatur q̃ timet neqꝫ qui irascitur neqꝫ vituperatur q̃ sim pliciter irascitur. sed qui qualiter. ꝑm virtutes autem vel malicias laudamur vel vitupera/mur. Adhuc irascimur quidez et timemus nõ sponte. virtutes autem electiões quedã vel nõ sine electione. Adhuc autez ꝑm passiones mo ueri quidez dicimur. ꝑm virtutes autez vel ma licias non moueri. sed disponi qualiter. Pro/pter hec autem neqꝫ potentie sunt. neqꝫ enim boni dicimur propter posse pati simpliciter. ne qꝫ mali. neqꝫ laudamur. neqꝫ vituperamur Et adhuc potentes sumus natura. boni autem vel mali nõ efficimur natura. diximus autem de hoc prius. Si igit̃ neqꝫ passiones sunt vir tutes neqꝫ potẽtie. relinq̃tur habitus eas esse Quid q̃dẽ igit̃ genere est virtus dictum

Querit̃ quarto. Vtrum virtutes humane sint passi nes. potentie vel habitus Arguitur primo ꝙ sint pas siones. quia medium est eiusdem generis cum extremis sed quedam virtutes sunt media in passionibus. ergo q̃ dam virtutes sunt passiones. Secũdo sic. virtus est vltimum de potentia. sed vltimum alicuius rei est eius/dem generis cum re cuius est vltimum. sicut punctus q̃ est vltimuꝫ linee est in genere quãtitatis. ergo virtus est potentia Tercio sic. solis virtutibꝫ meremur ⁊ nõ ha/bitibus sed solis actibꝫ. quia dormientes habentes habi tum nõ merentur. ergo virtutes sunt actus ⁊ non habi/tus In oppositum est ph̃us in textu.

Sciendum primo

Q̃ postq̃ philosophus determinauit de causa virtutis Consequenter inq̃rit quid sit virt⁹. Et primo per viam diuisionis inuestigat genus virutis. supponens ꝙ in ani ma solum sunt tria principia operandi. scꝫ passio poten/tia et habitus. ideo cum virtus sit principium operandi inquirit quod illorum est virtus

Sciẽdum secũdo ꝙ passio tripliciter accipitur. Vno modo ꝯmuniter pro quacũqꝫ receptione alicuius forme siue aliquid abijciatur siue non. Secũdo modo pro rece ptione alicuius forme cum abiectiõe alterius. siue forma sit conueniens siue nõ. Tercio modo proprijssime pro re ceptione forme et distinctione mentis cum abiectiõe for me conuenientis. vt cum aqua calefit vel homo infirma tur. et de istis modis passionis non est ad propositũ. sed in ꝓposito capitur passio ꝑm ꝙ passio dicitur operatio ap petit⁹ sensitiui Nota ꝙ Eustracius sic diffinit passio nem de qua est hic ad propositum. Passio est motus ap/petitus sensitiui in fantasia boni vel mali. hoc est ad pro/sequendum bonũ ⁊ fugiendũ malũ.

Sciendum tercio ꝙ appetitus sensitiuus diuiditur in concupiscibilem ⁊ irascibilem. Concupiscibilis respi cit absolute bonum sensibile quod est delectabile sensui et malum sibi contrarium. Sed irascibilis respicit bonũ sub ratione ardui. inquantum bonum delectabile est dif ficile ad prosequendum. ideo passiones (que respiciunt bonum vel malum absolute) sunt in concupiscibili. que respectu boni sunt tres. scilicet amor. qui importat natu ralitatem appetitus ad bonum amatum. Et delectatio que importat quietem in bono. Et desideriũ q̃d impor/tat modũ appetitus in bonũ amatum. Et his tribꝫ con/trariantur iste tres passiones. scꝫ odium q̃d opponit̃ amo ri. auersio siue fuga desiderio. et tristicia delectationi. Sed passiones (que respiciunt bonum) sub cuiusdam ardui ratione pertinent ad irascibilem. ⁊ sunt quinqꝫ. scꝫ

spes ⁊ desperatio respectu ardui futuri: quod inquantuꝫ bonum causat spem. inquantū vero arduum quod non videtur posse cōsequi causat desperationē. ⁊ he sunt respectu boni futuri. Alie due scꝫ timor ⁊ audacia sunt respectu mali futuri. quod inquantū est malum causat timorē sed inquantū per ipm vitatur maius malū causat audaciam Et respectu boni presentis non ponitur aliqua passio. quia presens non est difficile. sed respectu mali presentis ponitur ira. Et sic patet ꝙ sint vndecim passiones ad quas omnes alie reducuntur Sciendū quarto ꝙ potētie in materia morali dicuntur ꝑm quas dicimur potentes pati. sed passiones predicte. vt passiones irascibilis sunt ꝑm quas possumus irasci. sed habitus in moralibꝫ dicuntur ꝑm quos bene vel male nos habemus ad passiones Habitus eīm est dispositio determinans potentiā per operationem ad aliud

Conclusio prima

Virtutes non sunt passiones Probatur quatuor rationibus textus Prima est. quia ꝑm virtutes dicimur boni ⁊ ꝑm malicias mali. sed ꝑm passiones absolute consideratas non dicimur boni aut mali. ergo virtutes non dicuntur passiones. Secunda ratio est. ꝑm passiones absolute non laudamur neqꝫ vituperamur. qui eīm timet vel irascit absolute non laudatur neqꝫ vituperat: sed soluꝫ q̄ aliqualiter timet vel irascit ꝑm rōem vel p̄ter rōnem. sed ꝑm virtutes ⁊ malicias laudamur ⁊ vitupamur. ergo ⁊c̄ Tercia rō est. virtutes vel sunt electōes. et hoc quantuꝫ ad actiones interiores. vel non sine electione. ⁊ hoc quantum ad actus exteriores. qꝛ actus exteriores ꝑ virtutem ab actu interiori procedunt. sed passiones anīe nobis adueniunt sine electione: qꝛ interdū precedunt deliberatōeꝫ rōnis. q̄ ad electionē requiritur. ergo ⁊c̄. Quarta rō est. passiones aīe sunt motus ꝑm quos dicimur moueri. sed virtutes sunt quedam qualitates ꝑm quas nō dicimur moueri. sed disponi ad hoc ꝙ taliter moueantur

Conclusio secunda. virtutes non sunt potentie Probatur primo: quia nullus dicitur bonus vel malus. nec laudatur vel vituperatur ex hoc ꝙ p̄t pati. sed ꝑm virtutes et malicias dicimur boni vel mali et laudamur vel vituperamur. Secunda ratio potētie insunt nobis a natura. non aūt virtutes ⁊ malicie. vt prius patuit

Conclusio tertia. virtutes sunt habitus. Patet quia cum virtus sit principium quarundam operationū anime et in anima non sunt nisi tria que sunt principia operationū. scilicet passiones potentie et habitus. Et cū virtutes non sint passiones neqꝫ potentie. sequitur ꝙ sunt habitus. Et sic patet quid sit virtus ꝑm suum genus: scilicet ꝙ est habitus.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primam dicitur ꝙ virtus est medium in passionibus actiue et nō passiue vel formaliter. quia scilicet reducit passiones ad medium. ideo non sequitur ꝙ sit de passionum genere

Ad secundam dicitur ꝙ ibi capitur virtus pro obiecto potentie. Ideo non sequitur ꝙ virtus sit eadem realiter cum potentia.

Ad terciā dicitur ꝙ vno modo possumus mereri aliquo tanqꝫ actu merendi. ⁊ hoc formaliter. ⁊ sic actibus ⁊ virtutibꝫ meremur Alio mō tāqꝫ p̄ncipio effectio merendi. ⁊ sic actibꝫ meritorijs dicimur mereri. sicut cursu dicimur currere formalr ⁊ ꝓtute motiā dicimur currere tāqꝫ principio effectiuo currendi. vt etiā aqua dicit calida a calore formaliter. ⁊ ab igne effectiue.

Portet aūt non solum sic dicere quoniam habitus. sed et qualis quidem Dicendum igitur quoniaꝫ virtus omnis cuius vtiqꝫ fuerit virtus et id bene habēs perficit et opus eius bene reddit. puta oculi virtus et oculum studiosum facit et opus eius Oculi enim virtute bene videmus. similiter ⁊ equi virtus equum studiosum facit et bonum ad currendum et ferendum ascensorem et expectandum bellatores. Si itaqꝫ hoc in om̄ibus ita habet ⁊ hominis virtus erit itaqꝫ habitus ex quo bonus homo fit et a quo bene opus suum reddit. Qualiter autem hoc erit iam quidem diximus. Adhuc autem et hoc erit manifestuꝫ si speculati fuerimus qualis quidem est natura ipsius. In omnibus itaqꝫ continuo et diuisibili est accipere hoc quidem plus. hoc autem minus. hoc vero equale. et hoc vel secūdum ipsaꝫ rem vel quo ad nos. equale aūt medium quidem superhabūdantie et defectus. Dico vtiqꝫ rei quidem medium quod equaliter distat ab vtroqꝫ extremoruꝫ. quod est vnū et idem omnibus. Ad nos autem quod neqꝫ habūdat neqꝫ deficit. hoc autem neqꝫ vnū neqꝫ idem omnibꝫ. puta si decem multa. duo autem pauca. sex media accipiūtur ꝑm rem. equaliter eīm excedūt ⁊ excedūtur. hoc aūt medium est ꝑm arismetricā ꝓportiōem. Qd aūt ad nos nō ita sumendū. nō eīm alicui si decem minas cōmedere multū. duas aūt paucum. magister sex minas precipiet. Est eīm forte et hoc multum sumenti vel paucum. Miloni quideꝫ eīm paucū. domiatori aūt gignasiorū multū Similit ⁊ in cursu ⁊ in palestra. ita vtiqꝫ oīs sciēs suꝑhabūdantiaꝫ ⁊ defectū fugit. mediū autem querit ⁊ hoc desiderat. mediū autē non rei. sed

quo ad nos. Si vtiq; omnis sciētia sic opus proficit bene ad medium respiciens ⁊ in hoc ducens opera: Unde consuerūt dicere bñ habentibus opationibus. quoniam neq; auferre est neq; apponere. vt superabundantia quidem ⁊ defectu corrumpente. bñ medietate aūt saluante. boni aūt artifices vt diximus ad hec respicientes operantur. Virtus aūt omni arte certior ⁊ melior est. quemadmodū ⁊ natura medij vtiq; erit coniectatrix Dico autem moralē. hec enim est ⁊ circa passiones ⁊ operationes. In his aūt est supabundantia ⁊ defectus et medium. puta ⁊ timere ⁊ audere ⁊ concupiscere ⁊ auerti ⁊ irasci ⁊ misereri. ⁊ vniuersaliter delectari ⁊ tristari est ⁊ magis ⁊ minus ⁊ vtraq; non bñ Quando aūt oportz ⁊ in quibꝫ ⁊ ad quos ⁊ cuius gratia ⁊ vt oportet ⁊ medium et optimū quod est in virtute. Similr aūt ⁊ circa operationes est supabundantia et defect⁹ et medium. Virtus autem circa passiones et opationes est. In quibus quidē supabundantia vitiosa est et defectus vitupatur. mediū autem laudatur et dirigitur: hec autē ambo virtutis medietas q̄dam ergo est virtus coniectatrix existens medij. Adhuc peccare multis modis quidem ꝺz. malū enim infiniti vt pictagorici existimauerunt. bonum autem finiti. Dirigere aūt vno modo. ideoq; hoc q̄dem facile hoc aūt difficile. facile q̄dem nō ꝓtingere signū. difficile autē contingere. ⁊ propter hoc malicie q̄dem supabundantia ⁊ defectus virtutis aūt medietas. boni q̄dem enim simpliciter. multifarie aūt mali.

Queritur Utrum virtus moralis consistat in medio Arguitur primo q; non. quia sunt alique virtutes circa extrema sicut magnanimitas circa extremos honozes vel magnificentia circa extremos sumptus. ergo non omis virtus consistit in medio Scōo sic. si virtus cōsisteret in medio tūc tendendo in extremuz corrūperet. sed aliq; virtutes tendunt in extremū. sicut virginitas q̄ fugit omnē delectationem venereā. ergo ⁊c Jn oppositū est pḥus in textu

Sciendum primo

Qz̄ postq̄ pḥs ostendit quid sit genus virtutis. Cōsequēter manifestat eiꝰ ꝑpriā differētiā. p̄mittēdo tū q; ois ꝑfectus facit illū cuius est bene se habere ad aliud ⁊ opꝰ eiꝰ reddit bonū. Ex quo inferꝝ cōis diffinitio virtutis. scilz q; virtus est habitꝰ q̄ habētē ꝑficit et opus eiꝰ bonū reddit. Qō ꝓbat pḥus ꝑ sūm. qz virtus oculi est p quā oculus est bonus ⁊ p quā bene videmꝰ. Siliter ꝑfectus eq̄ facit equū bonū. ⁊ etiā opus suū facit bonum. scz velociter currere. suauiter portare ascensorē. ⁊ expectare debellatores. ergo cū ita se habēt in oib⁹ sequitur q; diffinitio posita est sufficiens.

Sciendū scōo q; in oī indiuisibili ꝓtingit tria accipe. s. plus. qō ptinet ad suphabūdantiā. ⁊ minꝰ. qō ptinet ad defectū. ⁊ equale qō est mediū inter ipsa. Sed mediū dupliciter accipi p̄t. Uno mō ſm absolutā q̄titatē rei. put eq̄liter distat ab vtroq; extremoz. et est idē apud omnes Et tale dicit mediū ſm ꝓportionē arismetricā. vt sex accipiūtur media inter decem. q; sunt multa. et duo. que sūt pauca. qz sex eq̄liter excedūt duo. ⁊ exceduntur a decē. scz in q̄tuor. Allio mō capitur mediū ſm ꝓportiōem ad nos qō neq; suphabūdat neq; deficit a debita ꝓportiōe rōnis et ideo nō est idem apud oēs. et tale ꝺz mediū ſm ꝓportionē geometricā. Exemplū ponit in cibis. si enī ꝑmedere decē minas. i. decē mensuras sit multum. ⁊ cōmedere duas sit paucū. nō ꝑper hoc magister (qui debz ordinare de cibo alicuius) debet p̄cipere q; cōmedat sex. q; mediat ſm mediū rei inter decē ⁊ duo. qz forte sex mine in ꝑparatione ad vnū excedūt. ⁊ in ꝑparatiōe ad aliud deficiunt. Esset enī paucū in ꝑparatiōe ad quēdā qui vocat Dilo. de quo narrat q; comedebat vnū bouē in vno die. sed hoc essz suphabūdans illi q̄ vellet exercitari in gignasijs id est in illis ludis. vel illi qui vellet currere in stadio. vel qui vellet ludere in palestra. qui erat quidā ludus exercitozius apud grecos. oportebat enī tales modicū sumere cibū vt essent agiliozes.

Conclusio Virtus ꝑsistit in medio loquendo de medio q̄ad nos ita q; mediat inter duas malicias. Probat pḥs tribus rōnib⁹. Prima est. illud quo fit hō bonꝰ. ⁊ illud quo reddit eius opus bonū ꝑsistit in medio rōnis. qz generatur et ꝑseruat̄ p opatiōes medio mō se habentes ſm rōnez et p excellentes ⁊ deficientes corrūpit. vt ꝓus dictus est. sed virtus moralis facit hominē bonū ⁊ opus eius bonū reddit. vt patz ex diffinitiōe virtutis. ergo virtus moralis ꝑsistit in medio. Secūda rō est. ois scia opatiua ḥne pficit suū opus. eo q; ſm intentionem respicit ad medium. ⁊ ſm executionez sua opa producit in ipsum. Qō declarat pḥus p signū. qz homines (dum aliqō opus ḥne seh̄z) ꝑsueuerūt dicere q; nihil est addendū neq; auferendum. dantes per hoc intelligere q; suphabūdantia et defectus corrumpūt bonitatem operis. que saluatur in medio. et ita boni artifices operant respicientes ad medium. sed virtus est melior ⁊ certior omi arte. sicut est natura. qz virtus moralis inclinat ad vnū determinate. scz ad bonū. sicut et natura. per artem vero homo potest facere bonū ⁊ malū. ergo cū ars intendat mediū. sequitur a fortiori q; virtus (que est certior omni arte) sit ꝓiectatrix medij ⁊ ꝑsistat in medio

Aduertendū tamē est. q̄ (vt habet ph̄us) hoc potissime intelligitur de virtute morali que est circa passiones et opatōes. quibus est accipere supabundantiam defectū ⁊ medium. Exemplū est in passionibus. sicut ꝯtingit timere audere ꝯcupiscere aduerti. i. fingere irasci misereri. ⁊ sic de alijs passionibus magis ⁊ minus q̄ oportet q̄rum vtrunq̄ non bene fit. Sed si aliquis timeat vel audeat quando oportet. in q̄bus oportet. ⁊ ad quos oportet. ⁊ cuius gratia. ⁊ eo modo quo oportet. hoc erit medium in passionib⁹. Et in tali medio mō se habēdi circa obiectum ꝯsistit virtus. Sil'r circa operatōes est supabundantia defectus ⁊ medium. Est em̄ virtus moralis circa passiones ⁊ opatōes sicut circa materiam propriā. in quibus medium laudatur. ⁊ extrema vituperant̄. Et sic virtus moralis in medio consistit ⁊ est coniectatrix medij Tercio probatur ꝯclusio ex ratiōe boni. ⁊ hoc multipliciter cōtingit. q̄ ſm pithagoricos malum (quod includitur in rōne peccati) ad infinitū pertinet. bonum ꝟo ad finitum. Ideo rectitudo opatōis humane vnico modo contingit. peccatū vero infinitis modis. ideo facile est peccare ⁊ difficile bene agere. Quod pz per exempluz de sagittantib⁹. nam facile est deuiare a signo. quia hoc ꝯtingit infinitis modis. sed tāgere signū est difficile. quia non contingit nisi vno modo. s. ꝑ lineam rectā. ⁊ sic supabūdātia ⁊ defectus erāt malicie. mediās aūt virtus. Ideo cōcludit ph̄s q̄ aliqui sunt boni simpl'r ⁊ vno modo. sz aliq̄ sunt mali multifarie seu multipliciter.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam d̄r q̄ licet aliq̄ virtutes sint circa hoc q̄d est absolute extremū. tn̄ tales ſm circūstantias mediāt. ⁊ sic illud est mediū suppositis debitis circūstantijs. ꝯtingit em̄ magnos honores appetere plus q̄ oportz q̄d est supabūdantia. ⁊ min⁹ q̄ oportz q̄d est defectus. ⁊ vt oportet ⁊ qn̄ q̄d est mediū. Et sil'r dicet̄ de magnanimitate. ⁊ ꝑ hoc soluit̄ scd̄a ratio

Est igitur virtus habitus electiuus in medietate existens quo ad nos determinata ratōne ⁊ vt vtiq̄ sapiēs determinabit. Medietas āt duarū maliciarū huius quidē ſm superabūdantiā. huius aūt ſm defectū. Et adhuc huic has quidē deficere. has aūt superabūdare ab eo quod oportet ⁊ in passionib⁹ ⁊ in opatōib⁹ virtutē autē mediū ⁊ inuenire eligere. Propter quod ſm substantiam quidē ⁊ ratōem quid est esse dicentem medietas est virtus ſm optimū autem ⁊ bene extremitas Non autem suscipit omnis operatio neq̄ omnis anime passio medietatē. Quedā em̄ confestim nominata cōuoluta sunt cum malicia. puta gaudium de malo et inuerecūdia et inuidia. ⁊ in operationib⁹ furtum adulteriū homicidium. hec em̄ omnia et que talia dicunt̄ ſm seipsa mala esse. sed non superabundantie ipsorū neq̄ defectus. Non igitur est enim vnq̄ circa hoc dirigere. sz semper peccare. Neq̄ non est bn̄ vel non bn̄ circa talia in eo quod vt oportet ⁊ qūo ⁊ quādo puta adulterari. sed simpl'r facere quodcunq̄ horum peccatū est. Simile igit̄ attribuenti ⁊ circa iniusta facere ⁊ timere ⁊ incontinentem eē: esse medietatē ⁊ superabundantiam ⁊ defectū erit em̄ sic superabundantie ⁊ defectus medietas. ⁊ superabundantie superabundantia: ⁊ defectus defectionis Quēadmodū aūt temperantie ⁊ fortitudinis non est supabundantia ⁊ defectus propter mediū esse aliqualiter extremū. Itaq̄ neq̄ illorū medietas neq̄ supabundantia ⁊ defectus. Sed vt vtiq̄ opatum est viciosum est. vl'r ergo neq̄ superabundantie neq̄ defectus medietas est. neq̄ medietatis supabundantia ⁊ defectus

Queritur sexto. vtrum diffinitio virtutis sit sufficiens. in qua dicitur Virtus est habitus electiuus in medietate existens quo ad nos determinata ratione. vt vtiq̄ sapiens determinabit.

Arguitur primo q̄ non. q̄ virtus est inueniens medium et operans ipsum. ergo cōuenientius dicet̄ inueniens medietatem q̄ dicitur in medietate. Secūdo sic. virtus est certior omni ratione et arte vt prius patuit. g̃ inconuenienter diffinitur virtus ꝑ rationem. Tercio sic. sapientis est cognoscere altissimas causas circa quas non est virtus. sed est circa agibilia. ergo videtur q̄ medium virtutis magis debet determinari a prudente q̄ a sapiente. et sic male d̄r hic sapiens. In oppositum est ph̄us in textu Pro responsione.

Sciendum primo

q̄ postq̄ ph̄us inuestigauit genus virtutis ⁊ posuit diffinitionem ꝓpriam virtutis in ꝯmuni. hic ꝯn̄r concludit aliā diffinitionē ꝓpriā virtutis Pro cui⁹ intellectu

Sciendū scd̄o. q̄ virtus est q̄dam medietas inter duos habitus viciosos. quoꝝ vn⁹ est ꝑ supabundantiaz. et alius ꝑ defectū. sicut liberalitas est medietas inter prodigalitatē et auariciā Vn̄ taz in passionib⁹ q̄ in opationib⁹ quedam malicie ꝑ ꝯpationē ad aliq̄d deficiunt. alie vero supabundant ab eo q̄d oportet Sed ista virtus inquātū sumit q̄d opz d̄r medium. et d̄r inuenire medium ꝑ rationem. ⁊ eligere ꝑ voluntatē Ex quo pz q̄ virtus ē medietas ⁊ q̄ ipsa opatur mediū. est em̄ medietas inter habitus viciosos Ex quo infert Aresto. q̄ virtus ſm suā sub̄am ⁊ rōnem diffinitiuā est duoꝝ viciorum medietas

Sed inquantū habet rōem optimi in tali genere ꝛ operantis ſm rationē eſt extremitas. Ad cuius euidentiam

Sciendū tercio. q ſm ſanctū Thomā tota bonitas virtutis moralis dependet ex rectitudine rōis. ī bonū ꝓuenit virtuti morali ſm q ſequit rōem rectā. malū vero ꝓuenit vtriq vicio. inquātum a recta rōe recedit. Et iō ſm ratōem boni ꝛ mali ambo extrema vicia ſunt in vno extremo. ſed virtus eſt in alio. ſ. in bono quod attēditur ſm rectitudinē rationis. non tamen ex receſſu ratione vel ꝓformitate rōnis. ꝛ virtus ꝛ operata vicia nō conſtituunt ſpēm quam ſignificat diffinitio. quia ratio eſt extrinſeca vicio ꝛ virtuti. mō quod eſt alicui extrinſecū nō conſtituit ipm ſm ſpēm. ideo ꝓcludit q phs cōuenienter diſtinguit q virtus ſm ſpēm ꝛ ſubſtantiā eſt in medio. ſed ſm rōem boni eſt in extremo.

Concluſio. Predicta diffinitio virtutis eſt ſufficiens. Patuit primo q ſit habitus. Et quia habitus habet cognoſci p̄ propriū actum. ꝛ principaliōr actꝰ virtutis eſt electio vel ſm electionē. ideo ꝓuenienter ſubiūgitur electiuus. i. ſm electōem operatiuus. Et iterū quia actus cognoſcitur p̄ ſuum obiectū. ꝛ obiectū virtutis ſiue terminus actōis eius eſt terminus ſiue mediū nō rei ſed quo ad nos. ideo debite ſubiungitur (in medietate exīs q̄ ad nos) Et q rota cauſa bonitatis virtutis eſt ipſa rō. ideo ad denotanduꝫ bonitatem virtutis ſubiungitur (determinata ratione) Et quia rō quādoq eſt recta. ꝛ quādoq erronea. ꝛ mediū virtutis debet terminari per rōem rectam. iō vt hoc denotetur ſubiungitur (vt vtiq ſapiens determinabit) Et accipitur ibi ſapiēs non ſolum pro illo qui cognoſcit altiſſimas cauſas. ſed etiā p̄ cognoſcente cauſas humanoꝝ agibilium. qui cōiter prudens dicitur Et vtitur phs illo termino ſapiens in vnaquaq arte. nam ille dicitur ſapiens q̄ ſummus eſt in illa arte

Dubitatur Vtrum in omnib⁹ operationib⁹ ꝛ paſſionib⁹ anime ſit reperire medium laudabile Reſpōdet phs q nō. ꝛ hoc manifeſtat tam in paſſionibus q̄ in actionibus. quia q̄dam ſunt paſſiones ꝛ actiones quē in ſuis noibus important quandā maliciā inuolutā. ergo in talib⁹ nō contingit recte agere. quia quod ſm ſe eſt malum nō pōt bene fieri. Exemplū ponit Ariſto. ꝑmo de paſſionib⁹. vt gaudium de malo ꝛ verecūdia de turpi actu. ꝛ inuidia de bono ꝓximi Exemplū de opatiōib⁹. vt adulteriū furtū ꝛ homicidiū. Necq enī oīa ꝛ illa ſunt mala ſm ſe ꝛ ſolū ex ſuperabundātia ipſoꝝ. ſed etiā defectus. iō non contingit circa hoc aliquem recte ſe habere. ſed quandocūq operatur talis cōtingit ſemper peccare. Ideo dicit phs q in talibus nō contingit bene vti. eo q aliquis faciat aliquod predictorum. ſicut oportet vel quādo h̄ oportz. Sz qualitercūq opantur h̄ūt aliquid repugnās ad id qđ oportet. Secūdo manifeſtat hoc phs dicēs. q ſimile eſt querere in talib⁹ mediū ꝛ extrema. ſicut ſi aliqs attribueret malefacere ſuperabundātie. ꝛ defectum circa hoc quod eſt iuſte facere. vt timere vel continētem eſſe. quod eſt magnum incōueniēs. quia cum iſta important ſuperabundātiam ꝛ defectum. ſequeretur q ſuperabundantie eſſet ſuperabundātia ꝛ etiā defectus. quod implicat contradictōem. Seqretur etiā q ſuperabundātie eſſet ſuperabundātia. ꝛ defectionis defectus. ꝛ ſic eſſet ꝓceſſus in infinitū Tercia ratio eſt. ſicut ſe habet virtus ad extrema. ita ſe habent opa vitioſa de ſe ad mediū. ſed in temperantia fortitudine ꝛ in aliis virtutib⁹ nō includitur ſuperabundātia ꝛ defect⁹. eo q virtus eſt aliq̄liter in extremū. Ergo ſimiliter opatio de ſe vicioſa nō pōt habere medietatē laudabilē

Ad rationes ante oppoſitum. Ad ꝑmaz dicit q virtus ſm ſuam eēntiam ꝛ ſubſtantiā eſt habitus medius inter duo vicia. ſed per comparatōem ad rationem eſt operās ꝛ inueniens medium. ꝛ ſic melius dicitur exiſtens in medio q̄ inueniens mediū Ad ſecūdam dicitur. q virtus diffinitur p̄ rationez tanq̄ per aliquid ꝓius generatōe. poſterius tm perfectōe. ſicut diffinitur p̄ operatōem ꝑtiam aliquid tanq̄ p̄ aliquid ꝓius ꝓfectione. ꝛ poſterius generatōe. Ad terciā patet ſolutio ex dictis.

Portet aūt hoc non ſolū vniuerſaliter dici. ſed ꝛ in his que ſunt ſm ſingula aptare Jn his igitur qui circa operationes ſunt ſermonibus vniuerſales quidem inaniores fiunt ꝑticulares vero veriores. Circa ſingularia eīm opationes oportunū eīm in his ꝓcordare Sumendū ergo hoc ex deſcriptione. Circa timores quidem igitur ꝛ audacias fortitudo medietas. ſuperabundantium autem qui in timiditate quidem innominat⁹. Multa aut ſunt innominata. qui aūt in audere ſuperabūdat audax qui vero in timere quidez ſuperabundat. in audere autem deficit timidus. Circa delectationes autem ꝛ triſticias non omnes. minus aūt et circa triſticias. medietas quidē tēperātia. ſuperabundantia aūt intēperantia. Deficientes autem circa delectationes nō multū fiunt. ꝓpter quod ꝛ iſti nomē nō ſunt ſortiti. ſint autem inſenſibiles. Circa dationem autē pecuniarū et acceptōnem medietas quidē liberalitas. ſuperabundātia autem ꝛ defectus prodigalitas et illiberalitas. contrarie autē et be ſuperabundant ꝛ deficiunt. Prodigus quidē eīm ſuperabundat in tribution̄e. in acceptione aūt deficit. Illiberalis quidem eīm in acceptione ſuperabundat. in tribution̄e vero deficit. Hunc quidem igitur typo ꝛ in capitulo dicimus contenti hocipſo. poſteriꝰ ꝛ aūt certiꝰ de his determiabit. Circa pecunias aūt ꝛ alie diſpōes ſūt

medietas quidez magnificentia 'Magnificus em̃ differt a liberali. hic quidem em̃ circa magna. hic autem circa parua. superabundãtia autem epirocalia z banausia. defectus vero parui ficentia. Differunt autẽ hec ab his que circa liberalitatem. quomodo autẽ differunt postea dicetur. Circa honorem autẽ z inhonoratione medietas quidẽ magnanimitas. superabundantia autẽ caymotes quedã dicta. defectõ autem pusillanimitas. Sicut autez dicimus habere ad magnificentiã liberalitatem circa pua differentez. Jta habet quedã z ad magnanimitatẽ circa honorẽ existentem magnũ. hec autẽ circa paruũ existẽtẽ. Est em̃ vt oportet appetere honorem. z magis q̃z oportet z minus Dicitur autẽ qui superabundat quidẽ deside/rijs philothimus. qui autẽ deficit amphiloti/mus. medius autẽ innominatus. innoĩate aũt et dispositões. Verũtamẽ philotimi philoti/mia. vnde contendũt extremi de media regiõe Et nos aũt est quãdo mediũ philotimuz vocamus. est aũt qñ amphilotimũ. z est qñ laudamus philotimũ. est aũt qñ ãphilotimũ. ppter quã aũt cãm hoc facim9 in his q̃ deinceps dicenk. z nũc aũt de reliq̃s dicam9 f̃m enarratũ modũ. Est aũt z circa irã supabundãtia z defectus z medietas. fere aũt innoĩatis existentibꝫ ipsis mediũ mansuetũ dicentes. z medietatem mansuetudinẽ vocamus. extremorũ aũt q̃dem supabũdat iracundus sit. malicia aũt ira cũdia qui aũt deficit irascibil' quidẽ. defectio aũt irascibilitas. Sũt aũt z alie tres medietates habẽtes quidem quandã silitudinẽ ad inuicẽ. differentes vero ab inuicẽ omnes quidẽ em̃ sunt circa verboꝝ z operationũ ꝯmunionem. Differt aũt qm̃ hec quidẽ est circa verũ quod est in ipsis. hec aũt circa delectabile. huius aũt hoc q̃ dẽ in lusu. hoc aũt in oĩbus q̃ f̃m vitã dicẽdum

Igitur z de his vt magis cognoscamus quoniam in omnibꝫ medietas est laudanda. extrema autem nec recta nec laudabilia sed vituperabilia sunt. Sunt quidẽ ergo z horum plura innominata. temptandũ autem quemadmodũ z in alijs ipsis nomina fingere manifestatõnis grã z boni quod sequik. Circa verum quidem igitur medius q̃dem verus q̃s. z medietas veritas dicak. Fictio autem que q̃dem ad maius iactantia. z qui habet eam iactator. q̃ autem ad minus yronia z yron: Circa delectabile autem quod q̃dem in ludo medius quidem eutrapelos: z dispositio eutrapelia. superabundantia aũt bomolochia. z q̃ habet eã bomolochos. q̃ aũt deficit agroykos quis: z habitus agroykeia. Circa reliquũ autem delectabile quid in vita. qui q̃dem vt oportet delectabilis est amicꝰ: z medietas amicitia. q̃ autez supabundat siq̃dez nullius grã placidus. si autem vtilitatis alicuius sui blanditor. q̃ autem deficit z in omnibꝫ indelectabilis litigiosus q̃s z discolus. Sunt aũt z in passionibꝫ et in his q̃ circa passiones medietates. Verecũdia q̃dem enim virtus non est. laudak aũt z verecũdus: z in his enim hic q̃dem ꝺr medius qui autem supabundat vt cathaplex q̃ omnis verecundak. q̃ autem deficit vel nequaq̃z verecũdatur inuerecundus. medius autem verecũdus. Nemesis autem medietas inuidie z epycha cocharcia. Sunt aũt circa tristiciã z delectatiõnẽ in his q̃ accidunt primis factas. nemesiticus aũt q̃dem em̃ tristak de indigne bene operantibꝫ. Jnuidus aũt superexcedẽs hũc in omnibꝫ tristak. epychacocharcos autẽ tm̃ deficit a tristando vt z gaudeat. Sz de his q̃dez igitur et alꝰ tempꝰ erit. de iusticia aũt q̃ non simplr ꝺr: post hec duidẽtes de virtutez dicem9 q̃liter medietates sunt. silr ãt z de rõnalibꝫ virtutibꝫ

Tribus autem dispositionibus existentibus ducibus quidem malicijs. hac quidem ſm superabundantiam. hac autem ſm defectū. vna autem virtute medietate omnis omnibus opponitur aliqualiter. extreme quidem eīm et medie z ad inuicem contrarie sunt. media autē extremis. Quemadmodum enim equale ad minus quidem maius. ad maius autem minus. Ita medij habitus ad defectus quidem superabundant. ad superabundantiam autem deficiunt et in passionibus z in operationib. Fortis enim ad timidum quidem audax videt. ad audacem autem timidus. Similiter autem z temperatus ad insensibilem quidem intēperatus. ad intēperatum autē insensibilis. Liberalis autem ad illiberatē quidē prodigus. ad prodigum autē illiberalis. Propter quod z proij/ciunt medium extremialiter ad alterum. z fortem vocant. timidus quidē audacez. audax aūt timidū. z in alijs proportionaliter Sic autē oppositis ad inuicem his maior contrarietas est extremis ad inuicem q̄ ad medium. longius eīm hec distant ab inuicem q̄ a medio. quēadmodum magnū a paruo. et paruuz a magno. q̄ ambo ab equali. Adhuc ad medium quidez q̄ busdam extremis similitudo quedaz videtur. vt audacie ad fortitudinē. et prodigalitati ad liberalitatem. Extremis autē ad inuicem plurima dissimilitudo. que autem plurimū distāt ab inuicem contraria determinantur. quare et magis contraria que plurimū distant. Ad medium autem opponitur in his quidez magis defectio. in his autem superabundantia. puta fortitudini quidez non audacia superabundantia existens. sed timiditas defectus existens. tēperantie autem non insensibilitas indigentia existens. sed intēperantia superabundantia existens. Propter autem duas causas hoc ptingit. vna quidē que ex ipsa re. in essendo eīm primus et similius alteruz extremoz medio nō hoc. sed contrarium opponimus medio magis. puta quia similius esse videtur fortitudini audacia z proximius. et dissimilius timiditas hanc magis opponimus. Distantia eīm plus a medio contraria magis videntur esse. Una quidez igitur causa hec ex ipsa re. alia aūt ex nobisipsis. Ad que eīm ipsi magis nati sumus aliqualiter. hec magis contraria medio videntur puta ipsi magis nati sumus ad delectationes ideo facilius mobiles sumus ad intēperantiaz q̄ ad temperantiā. Hec igitur magis contraria dicimus ad que magis augmentū fit. z pp ter hoc intēperantia superabundantia existēs magis contraria est tēperantie

Querit septimo

Utrū tm̄ sint duodecim virtutes morales. scilicet prudentia. iusticia. fortitudo. temperantia. liberalitas. magnificentia. magnanimitas. philothimia. mansuetudo. veritas. eutrapelia. z amicicia seu affabilitas. Arguitur primo q̄ sint pauciores q̄ duodecim. Et hoc patz auctoritate Tullij z Senece. qui omnes dictas virtutes ad quatuor reducunt. q̄ solum sunt quatuor Arguitur secūdo. prudētia nō est virtus moral. quia est subiectiue in anima rōnali per essentiā. Et confirmatur. quia inter virtutes intellectuales enumerat prudentia. vt habetur in octauo huius. ergo nō sunt duodecim virtutes morales. In oppositum est philosophꝰ in textu. Pro responsione

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phūs ostendit quid sit virtus in generali. hic consequenter diffinitionem predictam per singulas virtutes in speciali. ostendens q̄ in singulis est bonum z laudabile. extrema vero mala z vituperabilia. Et dicit philosophus hoc esse necessarium. scz aptare diffinitōem virtutis ad singulas virtutes. quia inter sermones illi qui sunt circa operationes vniuersales sunt magis inanes q̄ illi q̄ sunt circa operatiōes particulares. quia particulares sunt veriores Cuius rōem assignat phūs. quia opationes sunt circa singularia. ergo sermones operatiui in vniuersali sunt inanes. Sciendum secundo q̄ distinguendo virtutes ſm quosdā modos generales virtutū omnes possunt reduci ad quatuor sicut loquuntur Tullius z Seneca de virtutib. tamē conueniētius distinguūtur virtutes ſm subiecta sicut eas distinguit Arestoteles. Et ſm eum quatuor virtutes que sunt iusticia. prudentia. fortitudo z temperantia nō dicuntur principales quia sunt generales. sed q̄ alie virtutes reducunt ad ipsas sicut spēs ad genera. z ideo dicuntur cardinales.

Sciendū tertio. q̄ prudētia accipitur dupliciter. vno modo ſm ſuam eſſentiam. t ſic eſt virtus intellectualis perficiens intellectum. Alio modo ſm materiam ſuam. et ſic eſt virtus moralis. quia eſt circa agibilia que cadūt ſub arte. Et iō p̄s nō facit mētionē de iuſticia t prudētia. De iuſticia quidem. quia habet diuerſas ſpecies in q̄bus nō ſimpliciter accipitur medium. ſed de ipſa dicetur in quinto huius. De prudentia etiā nō agit hic. quia nō eſt ſimpliciter moralis. ſed de ipſa dicetur in ſexto huius igitur p̄s in preſenti paſſu agit de tēperantia t fortitudine que ſunt principales. t de quibuſdaz alijs virtutibus

Sciendu quarto. q̄ oīes alie virtutes ſunt circa aliquas paſſiones anime. que quidē paſſiones reſpiciūt aliquod ſubiectum quod pertinet ad vitam corporalem hominis vel ad bona exteriora vel ad humanos actus. Si obiecta ptineant ad corpalem vitam. ſic ſumūtur due virtutes. ſ. fortitudo t temperātia. Fortitudo ſcz circa piculā interimētia virtutem. t medietas vocatur fortitudo. ſuperabundātia vero audacia. ſed defectus vocaſ timiditas Temperātia vero reſpicit ea que ſunt vtilia ad conſeruādum vitā. ſicut cibus potus t venena. t ſupabundantia in talib̄ vocatur intēperantia. ſed defectus eſt inſenſibilitas. quia in paucis repitur. eo q̄ homines naturaliter appetūt talia. P̄s aūt vocat eos inſenſibiles. Si ſit circa paſſiōes aīe quoz obiecta ſunt bona exteriora hoc eſt dupl'r. aut ergo eſt circa ꝓcupiſcētias exteriorū bonorum aut circā exteriora mala. Si primū hoc eſt dupl'r. aut circa exteriora bona que ſunt diuitie. aut circa exteriora bona que ſunt honores Si primū hoc eſt dupliciter. aut circa mediocres diuitias. t ſic medietas vocaſ liberalitas q̄ eſt medietas circa datiōem t acceptiōem pecuniarū Prodigalitas eſt ſuperabundantia. t illiberalitas eſt defectus Si ſit circa magnas diuitias ſic magnificētia eſt medietas. apirocalia vero eſt ſupabundātia. Et dr ab a quod eſt ſine t piros q̄ eſt experientia. t calos q̄ eſt bonū. q̄ſi ſine experientia boni. q̄ tales multa exponētes nō curāt qualiter exponant. Vel dicitur bannauſia a bānos q̄ eſt fornax. q̄ tales ad inſtar fornacis oīa cōſumūt. Defectus vero vocatur puſificentia. Si vero reſpiciat honores. hoc eſt dupl'r. aut ergo magnos aut mediocres. Si magnos ſic medietas vocaſ magnanimitas. ſupabūdātia vero caumotes. a cauma q̄ eſt incendium. eo q̄ ſupabundans in talib̄ ardet in his que pertinēt ad appetitū honoris ardēter appetendo honores. Defectus aūt vocatur puſillanimitas. Si vero ſit circa mediocres honores. ſic ſupabundans in deſiderio honoris vocatur philotimus. i. amator honoris. Ille vero qui deficit in appetitu honoris vocaſ aphilotim⁹. i. ſine amore vel appetitu honoris Ille vero qui medio modo ſe habet eſt innoīatus. poſſumus tamē fingere nomē. t vocatur mediū philothimū Et medietatē vocamus philothimam a nomine extremi. q̄ vero medium eſt innominatū. ideo illi qui ſunt in extremis ꝓtendunt de medio. quia ſcz vterq̄ dicit ſe eſſe in medio. t ita eſt fere in oīnib̄ alijs vicijs. q̄ ſcilicet vterq̄ extremorum putat ſe eſſe in medio. t putat virtuoſum eſſe in altero extremo. ſicut timidus reputat fortē eſſe audacē. audax vero reputat fortem eſſe timidum Si vero virtus reſpiciat exteriora mala ex q̄bus hō prouocaſ ad iram. ſic medietas eſt māſuetudo. ſupabundantia vero iracūdia. t defectus iraſcibilitas. Si ꝑo virtus reſpiciat humanos actus. ſic ſt̄ alie tres medietates q̄ cōueniūt in hoc q̄ ſunt circa vera t opa q̄b̄ homies ad inuicē ꝓmunicāt. ſed dr̄ ꝗtum ad hoc q̄ vna eſt circa veritatem q̄ eſt in dictis vel factis hoīm. et hec dr veritas Sed fictio falſi ſcz q̄n aliquis fingit maiora de ſe q̄ſcit vocatur iactantia: defectus vero yronia quaſi irriſio. et talis fictor ſeu irriſor dr Alie due ſunt circa delectationem verboz t operū. quibus homines adinuicem cōmunicant. quarū vna eſt circa delectatiōem eorū q̄ ſunt vel fiunt in ludo. t hec vocatur eutrapelia ab eu quod eſt bonū. t trapello as are q̄ idem eſt quod verto is ere. q̄ſi bonū vertens in ludo. Qui vero habūdat in talib̄ vocatur bomolchus. a bomos q̄ eſt altare. olchos raptor. q̄ ſicut miluī volabāt ad aras ydoloz in q̄b̄ aīalia īmmolabaīt vt aliquid inde raperent ita ille qui excedit in ludo ſq̄ inſtat ad hoc q̄ rapiat aliquid. vl' factū in ludos quertat. qui aūt deficit in talib̄ vocatur agroicus. i. agreſtis. Tercia medietas eſt circa ea que ptinent ad cōmunem vitā. que dr amicicia. Et ille qui in talibus medio mō ſe hz vocatur amicus. nō ab effectu amandi hz a deceni cōuerſatione. poteſt etiā vocari affabilis. Ille vero qui ſupabundat et facit ſolū cauſa ludendi vocatur placidus. Sed ſi faciat cauſa alicuius vtilitatis puta ꝓpter lucrum vocatur blanditor ſeu adulator. qui aūt in h̄ deficit vocatur vertigioſus et diſcolus

Concluſio Tm̄ ſunt duodecim virtutes morales cōphendēdo iuſticiā et prudentiam ſub illo numero. Probatur q̄ ſufficientiā quia oīmis virtus moralis eſt in ratione aut appetitu. Si in ratione ſic eſt prudentia Si in appetitu hoc eſt dupliciter. aut circa paſſiones aut circa operationes. Si ſecundum ſic eſt iuſticia Si primuz hoc eſt dupliciter. aut tales paſſiones ordinantur ad res exteriores. aut ad actus humanos. Si primum. hoc eſt dupliciter. aut tales res exteriores directe reſpiciunt vitam hominis aut non Si primum. hoc eſt dupliciter. aut ſunt circa cōſeruātes vitam aut non Si ſecōm ſic eſt fortitudo. ſi primuz ſic eſt temperantia. Si vero non directe reſpiciant vitam hominis hoc eſt dupliciter. aut ſunt reſpectu boni aut mali Si ſecundū ſic eſt manſuetudo Si primū hoc eſt dupliciter. aut ſunt diuitie aut honores. Si ſunt diuitie hoc eſt dupliciter. aut ſunt magne aut mediocres. Si primū ſic eſt magnificentia. ſi ſecundū ſic eſt liberalitas Si ſunt circa honores hoc eſt dupliciter. aut ſunt magni aut mediocres. Si primū ſic eſt magnanimitas. ſi ſecunduz ſic eſt philothomia. Si circa actus humanos hoc eſt dupliciter. aut circa veritatem ipſorum tam in dictis q̄m in factis. et ſic eſt veritas. Aut circa delectationem ipſorum et hoc dupliciter. quia vel eſt in iocis vel in ſerioſis Si primum ſic eſt eutrapelia. ſi ſecundum ſic eſt amicicia ſeu affabilitas. Ex predictis patet q̄ ſunt duodecim virtutes morales t non plures neq̄ pauciores. Rationes ante oppoſitum ſoluuntur ex dictis.

Uoniā quidem igitur eſt virtus moralis medietas. t qualiter t q̄m eſt medietas duaz malicia z. huius quidem ſm ſuperabundantiā. huius aūt ſm defectū. t q̄m talis eſt q̄ cōiectatrix mediī eſt q̄ eſt in paſſionib̄ et opationib̄ ſufficiēter dcm̄ eſt Jō et difficile

est studiosum esse. In vnoquoq; em̃ medio accipere difficile. puta circuli medium non cuiuslibet. sed scientis. Sic autem et irasci cuiuslibet quidem et facile. et dare argentum ⁊ consumere. cui autē ⁊ quantū ⁊ quādo ⁊ cuius gratia ⁊ qualiter non adhuc cuiuslibet. neq; facile quod est bene et rarum ⁊ laudabile et bonum. Propter quod oportet coniectantē mediuz p̄mū quidē recedere a magis contrario. quēad modū ⁊ Calipso monebat. hoc extra fumuz q̄dem et vndā custodi nauē. Extremoz̄ enim hoc quidē est peccatuz magis. hoc autē min9 quia igitur mediū attingere summe difficile. fm̃ secundā aiunt nauigationē minima sumendū maloruz. hoc autem erit maxime hoc modo quo dicimus. Intendere autē oportet ⁊ ad que et ipsi facile mobiles sum9. alij em̃ ad alia aptati sumus. hoc autē erit notū ex delectatione et tristicia facta circa nos. In contrariū autem attrahere nosipsos oportet. multū em̃ abducentes a peccato in mediū veniemus. quod tortuosa lignoz̄ dirigentes faciunt. In omni autē maxime obseruandū delectabile ⁊ delectationē. Non em̃ non accipientes iudicamus eam. Quod igitur plebis senes patiebātur ad helenam. hoc oportet pati et nos ad delectationē. et in omnibus illoz̄ dicere vocem. Sic igitur abijcientes ipsam minus peccabimus hoc igitur facientes vt in capitulo dicam9 maxime poterimus mediū adipisci. Difficile autem forsitan hoc ⁊ maxime in singularibus nō em̃ facile determinare q̄liter ⁊ quibz ⁊ in q̄libz et quantū tēpus determinanduz. Etem̃ nos quādoq; quidē deficiētes laudam9 ⁊ mansuetos dicimus. q̄q; aūt grauantes viriles vocamus. Sed qui quidē parum et bene transgredit nō vituperat. neq; ad maius neq; ad min9 sed qui plus Iste em̃ nō latet. hic aūt vsq; quo et inquantū vituperabilis. non facile fmone determinare. Neq; em̃ aliud aliq̄d sensibiliuz talia autē in singularibus ⁊ in sensu iudicium. Hoc quidez igitur tantū ostendit qm̃ melius habitus in omnibz laudabilis. Declinare aūt oportz q̄q; quidē ad supabundantiaz. quandoq; aūt ad defectū: Fit enim facile medium et quod bene adipiscemur.

Queritur octauo. Utrum extrema vicia plus contrarient ad inuicem q̄z virtutes Arguit̄ p̄mo contra suppositū. qz contrarietas est inter ea que maxime distāt: sed virtutū ad extrema nō est maxima distātia cū sit maioz inter extrema. ergo extrema vicia nō cōtrariant̄ ad inuicē. Scdo sic: si sic sēgref q̄ vni plura ꝓtrariarent̄. ꝓns est falsum. igit̄ ⁊c.

Tercio arguitur ꝓtra q̄situ. qz vicia opponūtur virtuti tam fm̃ genus q̄z fm̃ spēm cū ambo vicia sint de genere mali. ⁊ virtus de genere boni: Sed vicia nō opponunt̄ ad inuicem nisi fm̃ spēm cū sint eiusdē generis scz mali. ergo plus opponunt̄ virtuti q̄z adinuicē. In opposituz est pbus in textu. Pro relponsione

Sciendum Qz̄ postq̄z pbus applicauit diffinitionē virtutis ad spēales virtutes. p̄ter determinat de oppositione virtutum et viciorz̄. vnde dr̄ virtus et viciū p̄nt dupl'r considerari. Uno mō fm̃ rōnem bonitatis ⁊ malicie que eis ꝓueniunt ex cōformitate ad rōnem rectā a qua non sortiuntur formam nec spēm. vt dictū est. Alio modo fm̃ ꝓriā spēm et substantiam eorum vt sez sunt habitus quidā accipientes spēm et naturam ab obiectis.

Conclusio prima

Loquēdo de virtute ⁊ vicijs fm̃ rōnem bonitatis ⁊ malicie vicia plus opponūtur virtuti q̄z ad inuicē. Cōclusio satis patet p̄ vltimā rōem ante oppositum. pbus em̃ nō cōsiderauit virtutem ⁊ viciū hoc mō. sed fm̃ q̄ sunt quidā habitus ⁊ fm̃ subam eoz. Cōclusio scda. extrema vicia ꝓtrariant̄ ad inuicē ⁊ etiā medio fm̃ id qđ sunt siue fm̃ suā subam. Prima ptem nō probat Arestō. qz satis manifesta est. ex eo q̄ extrema maxime distāt sicut arguitur ante oppositū. Et huius oppōnis radix ⁊ fundamentum est priuatiua oppō sicut et cuiuslibet ꝓtrarietas eo q̄ viciū priuatiue se hz ad rectitudinē rōis quā includit virtus in sua rōne. Sed pro pbatione secūde ptis considerandū est q̄ cū medium ptic̄ipet aliqualiter vtrūq; extremū. inquantū ptic̄ipat vnū extremum ꝓtrariatur alteri sicut eq̄le quod est mediū inter magnū ⁊ puū in ꝓpatione ad paruū et magnū. ⁊ iō eq̄le opponit̄ magno fm̃ rōnem pui. et puo fm̃ rōnem magni. Cū igitur virtus mediet inter duo extrema vicia. ipsa ꝓpata vni habet rōnem altrius. g̃ vtriq; illoz̄ cōtrariabitur: vt fortis in ꝓpatiōe ad timidū dr̄ audax. et in ꝓpatione ad audacē dr̄ timidus. Et ita de tpantia liberalitate ⁊c. Ex quo infert pbus q̄ extrema. p̄icunt mediū alterū ad alterū. vt timidus fortem vocat audacem. audax vero vocat fortem timidū

Cōclusio tercia Accipiēdo virtutem ⁊ vicia fm̃ eorum speciē et substantiā maioz est oppositio viciorum ad

inuicē ꝯ ad virtutē ꝑz duabꝫ rōnibꝫ textus. ꝓma est ꝯ ꝫ aliqua magis distant tanto plus ꝓtrianꝝ. sed extrema plus distāt ab inuicē ꝯ a medio ſm eoꝝ ſubstantiā. Secūda rō virtutis ad vnū extremū est aliqua ſilitudo sicut inter fortitudinē z audaciā z inter liberalitatē z ꝓdigalitatem. sed inter duo vicia est oīmoda dissilitudo. ergo plus ꝓtrariātur vicia ad inuicē ꝯ ad medīū Conclusio quarta licet virtus vtrīq extremoꝝ ꝓtrarietur plus tñ ꝓtrariatur vni ꝯ alteri. ꝓma ps iā patuit Et ſcda probatur rōne ſupra tacta ex pte rei. qz virtus maiorē habet ſimilitudinē cū vno extremo ꝯ cū alio sicut dictū est igit ꝛc. Scda rō sumitur ex pte materie et ꝓcedit sic. Quia cū ad virtutē ptineat repellere vicia. intētio virtutis ē magis illa vicia repellere ad q̄ habemus maiorē inclinatiōez sed maiorē habemus inclinationē ad vnū ꝯ ad aliud. ergo illa vicia ad que magis inclinamur sunt magis ꝓtraria virtuti. Exemplū est vt magis nati sumus ad ꝓsequendū delectationes ꝯ ad fugiendū eas et sic illa vicia sunt magis cōtraria virtuti que magis nata sunt crescere in nobis. in aliq̄bus plus virtus plus cōtrariatur ſupabundantie ꝯ defectui z in aliq̄bus ꝓtrariū reperitur Et ſi q̄ratur q̄o hoc poterimus scire rñdetur q̄ rō huiꝰ accipi debet a natura passionum. in passionibus que ptinēt ad prosecutionem appetitus viciū qđ est in defectibꝫ minus ꝓtrariatur virtuti ꝯ vicium qđ est supabundantia. sed in passionibꝫ q̄ retrahūt ab eo qđ est ſm rōem sicut timor viciū qđ est in defectu plus ꝓtrariat virtuti ꝯ viciū qđ est supabundātia sicut patet circa fortitudinem

Dubitaſ q̄ et quot sunt documēta ab Aresto. tradita ad inuestigandū medīū virtutis Rñdetur q̄ sunt tria Primū sumit ex natura rei z est tale. q̄ q̄ accipe medium virtutis est difficile ꝓpter hoc oportet eum q̄ tendit ad medium puenire ꝑncipaliter ad hoc intēdere vt recedat ab extremo quod magis cōtrariatur virtuti Et si aliq̄s velit esse fortis debet adhibere studiū vt a timiditate recedat. Rōem documēti assignat ꝑbus q̄ extremū magis cōtrariū virtuti magis maius pcm̄ z extremū virtuti simius est min⁹ pcm̄. Et iō q̄ attingere medīū est difficile oportet hoiem volentē ad hmōi medīū puenire maxime vitare vicia virtuti magis cōtraria Scōm documentum est et sumitur ex pte materie q̄ oportet illuz q̄ vult fieri virtuosus recedere ab eo cui naturaliter est inclinat⁹ Conuertēdo se in alterā ptem Ponit exēplū Aristoteles de illis q̄ dirigunt lingua tortuosa nā torquent eā in oppositam ptem. Et tandē ea redigūt ad medīū. scz ad rectitudinē Tercīū documentū qđ sumitur ſm id qđ est cōe oibus et est tale q̄ tendens ad virtutē maxime debet cauere a delectationibꝫ. eo q̄ hoies naturaliter ad delectationem inclinātur. Et ex istis patet q̄ attingere medīū ē difficile. qz ḡ sic est difficile inuenire medīū ſequitur q̄ ille q̄ parum transgredit recedēdo a medio virtutis nō vituperatur siue excedat superabundādo. qz modicus recessus a medio virtutis latet ꝓpter difficultatē medij. sed ille q̄ multum excedit vituperatur. qz tunc recessus non latet. Sed si q̄ratur q̄lis z ꝯtus recessus a medio virtutis vituperaſ Rñdet Aresto. q̄ hoc nō ꝑt de facili terminari. Rō est. qa sicut sensibilia q̄ sensu cognoscūtur nō ꝑñt faciliter p rationem determinari. ita neq̄ ea q̄ ptinent ad opationes virtutū in ſupioribus circūſtantijs faciliter determinari ꝑñt nam iudicium singularium ad sensum ptinet Rationes ante oppositum soluuntur ex dictis. Et in hoc finitur ſecundus liber ethicorum.

Jrtute itaq̄ et circa passiones z opatiōes existēte z in volūtarijs q̄dē laudibꝫ z vitupijs factis Jn volūtarijs aūt venia q̄nq̄ autē z miſericordia volūtariū z inuolūtariū necessariū forſitan determiare de ꝑtute intēdētibꝫ. Utile aūt z legislatoribꝫ z ad honores z penas Videnť aūt inuolūtaria esse. q̄ violēta vel ꝓpter ignorātiā facta. Violētū aūt est cuiꝰ ꝓncipiū extra tale existēs. in q̄ nil ꝑfert operās vel patiēs puta si ſpūs tulerit alicubi vel hoīs dñi exñtes Quecūq̄ aūt ꝓpter timorē maioꝝ maloꝝ opata sunt. vel ꝓpter bonū aliq̄d. puta si tirānꝰ p̄cipiat turpe aliq̄d opari dñs exñs parētū z ſilioꝝ. z opante q̄dē saluāť. nō opante aūt morianť. dubitatōem hz vtrū volūtaria sunt vel inuolūtaria. Tale aūt aliq̄d accidit z circa eas q̄ in tēpestatibꝫ eiectōes. Simplr q̄dem nullus eligeret volūtariꝰ. in salute ām ſui z alioꝝ omniū intellectū hāntes. Mixte q̄dē igitur sunt tales opatiōes Assilianť aūt magis voluntarijs. volūtarie cm̄ sunt tūc cū opate sunt. finis aūt operatiōis ſm tēpus est. Et volūtariū aūt z inuolūtariū q̄n opať. Dicendū opať aūt volens et cm̄ ꝓncipiū mouendi organicas ptes in talibꝫ opatiōibꝫ in ipso est. quoꝝ aūt in ipso ꝓncipiū in ipso z operari z nō volūtaria. ita q̄ talia sim pliciter aūt forſitan inuoluntaria. Nullus cm̄ vtiq̄ eligeret ſm seipsum taliū aliq̄d. Jn opationibꝫ aūt talibꝫ q̄nq̄ z laudātur q̄n turpe aliquod vel triſte ſustinent ꝓ magnis z bonis. cū aūt ecōuerſo vituperanť turpissima cm̄ ſuffere ꝓ nullo bono vel modico ꝓuni Jn aliquibꝫ aūt laus quidem nō fit venia aūt q̄n ꝓpter hec opať aliq̄s. que nō oportet q̄ humanaz naturā excedūt z nullus vtiq̄ ſustineret. Quedaz aūt fortaſſis non est cogi ſed magis moriendum patientem durissima. Etenim euripedis alec/

meona versoria videnk cogētia matrē occide re Est aūt difficile qñq; Judicare quale p q̄li eligendū. t quid p quo sustinendū. Adhuc āt difficilius ímmorari cognitis vt em̄ún multū est que q̄dem expectank tristicia. q̄ aūt cogunk turpia. vñ laudes' t vituperia fiunt circa coac/ tos vel nō. Qualia vtiq; dicendū violenta vel simplr q̄dem qñ cā in his que exterius est. et q̄ operak nihil ꝓfert. que aūt ꝑm seipsa q̄dem ꝺuo lūtaria sunt. nūc aūt t p his volūtaria. magis aūt assimulank volūtarijs. opatōnes em̄ in sin gularib; hec aūt volūtaria q̄lia aūt p q̄lib; eli/ gendū non facile tradere. multe em̄ differentie sunt in singularib;. Si q̄s aūt dona t delecta bilia dicat violēta eē. cogunt em̄ exterius exñ/ tia. oīa vtiq; sic erūt violenta. boꝝ em̄ grā oēs omnia operank. Et q̄ q̄dem vi t nolentes cuꝝ tristicia: qui autem ꝓpter bonū cum delecta tione: Ridiculū aūt causari que exterius sꝫ nō ipsum bene venabilem existentē a talibus. Et bonoꝝ quidē seipsum turpiū autem delectabi lia. Videt vtiq; violentū esse cuius p̄ncipiuꝫ extrinsecus nihil conferente vim passo.

Circa tertium librum

ethicoꝝ Aresto. Querit primo vtrū violentia causet ínuoluntariū Arguitur p̄mo q non. qꝝ voluntarium t inuoluntariū dicunk in ordine ad voluntatem. sed volun tas non p̄t fieri violenta cū sit libera. g̃ violentia non cau sat inuoluntariū Scōo arguitur illa q̄ fiunt a principio extrinseco sunt violēta. sed oīa talia non sunt voluntaria cum volūtas moueak ab obiecto extrinseco Tercio il/ lud nō est inuoluntariū quod fit a volūtate. Sed multa violenta fiunt a voluntate. sicut homo flectere p̄t aliq̄ membꝝum contra naturalem eius inclinationem.

In oppositū est phs in textu. Pro ñsione.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phs determinauit de virtute in communi in secundo libro Consequēter in hoc tercio determinat de quibusd ā p̄ncipijs actuū voluntatis. sꝫ de voluntario et inuoluntario. Et q̄ dicitur q̄ de ipsis hic sit determi nandum. quod ꝓbat dupl'r. Primo qꝝ laus t vituperiū virtuti t vicio debenk. Sed rationes laudis t vituperij variank ꝑm voluntariū t inuoluntariū. g̃ determinantes de virtute oportet de istis determinare Minorem pro/ bat. nam opationibus volūtarijs si bone sint debek laus si ꝓprie vituperium. Sed inuoluntarijs si sunt bone vel male non debetur laus vel vituperiū. sed magis venia Scōo de illo est magis hic determinādū q̄ꝺ ꝺꝫ cognosci a legislatore. cū iste liber ordinek ad politicā. sed cognitio volūtarij t inuoluntarij necessaria est legislatori. ergo tc. Minor ꝓꝫ qꝝ legislatoꝝ hꝫ statuere honores tene opan/ tib; si hec faciant volūtarie. penas vero male facientib;. si inuolūtarie nō merenk honores vel penas

Sciendū scōo. q̄ hic p̄mo agit de inuolūtario. qꝝ sim/ plicius est q̄ꝫ volūtariū. eo q̄ a simplici causa ꝓcedit. puta ex sola ignorantia vel ex sola violentia. Sed ad volūtari um oportet plura ꝓcurrere. t ideo volūtariū t inuolūta/ rium nō ꝓueniūt ꝺutis.

Conclusio prima

Duplex est inuolūtariū. scꝫ p violentiā t p ignorātiā Patꝫ qꝝ inuolūtariū est ꝑuatio volūtarij. sed volūtariuꝫ importat motū volūtatis q̄ p̄supponit cognitiōez appre/ hensiue virtutis. qꝝ bonū apprehesum mouet volūtatem Ideo ꝺꝫ dupl'r inuolūtariuꝫ. Uno mō p hoc q̄ excludit motus appetitiue virtutis. t hoc est inuolūtariū p violē/ tiam. Alio mō excludit virtus apprehensiua. et hoc est in uolūtarium p ignorantiam.

Conclusio responsiua ad q̄sitū. violētia capit inuolū/ tariū. Patꝫ qꝝ violentū est cuꝰ p̄ncipiū est extra. passo nō ꝓferēte vim ad talē motū. vt si ventꝰ intulerit vel iporta uerit hoiem ad aliquē locuꝫ ꝓtra volūtatem eiꝰ. motus violētia (cū sit ꝓtra volūtatē causat inuolūtariū. igit tc.

Dubitatur primo

Utrū facta ꝓpter metū sint volūtaria. vt si aliq̄s operet ꝓpter timorē aliꝰ maloꝝ. Puta si aliquis tyrānus p̄ci/ piat p̄i q̄ circa filios suos aliq̄d turpe operetur. vtputa q̄ filios occidat. si operet illud turpe ex timore ꝺubiū est vtꝝ faciat volūtarie vel inuolūtarie. Aliud exemplū ꝺat phs de illis q̄ proiecūt suas res in mari. Rñdet phs q̄ tales res sunt mixte ex volūtario t inuolūtario. magis tñ dice/ de sunt volūtarie q̄ꝫ inuolūtarie Probak qꝝ vnūq̄ꝺq; ma gis dicendū est tale q̄le est ꝺū actu opak q̄ꝫ qū̄ soluꝫ est in potentia vel in apprehensione. sed iste opatiōes ꝓsidera/ te sub oīb; circūstākijs simul qñ actu opank sunt volūta rie. g̃ magis debēt dici volūtarie q̄ꝫ inuolūtarie. Itē prin/ cipiū mouēdi ad hmōi opatiōes est in ipso hoie. scꝫ p nci/ piū applicādi mēbꝝa ad sic operandum. g̃ sunt volūtarie Item laus t vituperiū debenk talib; opatiōib;. t tñ nō de tentur nisi volūtarijs opatiōib;. g̃ tc

Ꝺubitak scōo vtrū ꝓtpiscentia causet inuolūtariuꝫ Rñdet q̄ nō. imo auget volūtariū. Probak q̄nq; rōnib; phi. Prima est. si bona ꝺelectabilia faciēdo ꝓcupiscētiaꝫ causarent inuolūtariū. q̄si cogendo hoies ad opari seq̄ret q̄ oīa ab hoie inuolūtarie fierent. qꝝ grā ꝺelectabiliū hꝺ/ mines oīa opank. Scꝺa rō. q̄ꝺ fit p violentiā t inuolūta rie inducit tristiciā. q̄ꝺ aūt fit ꝓpter bonū fit cū ꝺelectatiōe g̃ nō fit inuolūtarie. Tercia rō. ridiculū est ꝺicere exterio ra cogere t violentare hominē. qꝝ ex hoc se reddit hō in/ uenerabilē. cū ꝺicat se superari a talib; quoꝝ nullū habet rōnem boni vlis. et sic homo illud libere p̄t vel nō potest. Quarta rō. incōueniens est ꝺicere se esse cām bonarum opationū t bona exterioꝝa turpiū. cum opatiōes opposite in eandē cām rōnalem reducātur. Et ita idē hō est cau/ sa bonarū operationū t turpiū. Ultima rō. violentuꝫ est cuius p̄ncipiū est extra passo non ꝓferente vim. sed ille q̄ agit ꝓpter bona ꝺelectabilia ꝓfert aliquid ad actionem

q̃uis p̃ncipiũ inclinãs eius volũtatẽ sit extra. nõ tñ eius opatio est violenta. qꝛ volũtas ad talẽ motũ hꝫ naturalẽ inclinatõem. ꝗ nõ causat inuolũtariũ. Et ꝑ hoc soluitur secũda rõ ante oppositũ

Ad rationes Ante oppositũ Ad p̃mã dꝛ ꝙ duplex est actꝰ volũtariꝰ. Quidã est a volũtate elicitus. vt velle ⁊ nolle. et q̃ sunt isto mõ actus volũtatis nõ sunt violenti. qꝛ ille actꝰ nihil aliud est q̃ꝫ inclinatio q̃daꝫ ꝓcedens ab interiori principio cognoscente. nam violentũ est ab exteriori ⁊ ꝯtra inclinationẽ volũtatis. ⁊ sic implicat ꝯtradictionem ꝙ ille actꝰ fiat violente. Aliꝰ est actus q̃ fit a voluntate tanq̃ ab imperãte. sed exercet̃ mediante alia potentia sicut loq̃ ⁊ ambulare. ⁊ quo ad illũ actũ volũtatis p̃t inferri violẽtia. qꝛ ꝑtes exteriores p̃nt impediri ne exequãtur imperiũ volũtatis. vt si volens currere ab alio detineatur Ad aliã dꝛ. ꝙ licet illa flectio mẽbri sit mẽbro violenta s̃m ꝙ est res q̃dam. nõ tñ est sibi violenta s̃m ꝙ mẽbrũ est aĩatum ⁊ ꝑs aĩalis. Vel aliter dꝛ ꝙ licet sit violenta ꝓut violentũ opponit̃ naturali. nõ tñ ꝓut violentũ opponitur volũtario

Uod aũt ꝓpter ignorantiã nõ volũtariũ q̃dẽ om̃e est. Inuolũtariuꝫ aũt qd̃ triste ⁊ in penitudine. q̃ em̃ ꝓpter ignorantiã opat̃ qd̃ cũq̃ nihil tristatꝰ in opatiõe. volens q̃dẽ non opatꝰ est qd̃ nõ sciuit. neq̃ rursum nolẽs non tristatꝰ de eo qd̃ ꝓpter ignorãtiã q̃ q̃dem in penitudine nolẽs videt̃. q̃ autẽ nõ penitet. qꝛ alit̃ sit nõ volens. qꝛ em̃ differt meliꝰ est habere nomen ꝓpriũ. Alterũ aũt videt̃ ⁊ ꝓpter ignorantiam opari ab eo qd̃ est ignorantẽ facere Ebrius em̃ vel qui irascit̃ nõ videt̃ ꝓpter ignorãtiã operari. sed ꝓpter aliq̃d eorũ q̃ dicta sunt. non sciens aũt sed ignorãs. ignorat q̃dẽ igit̃ om̃is malus que optet opari ⁊ a quibꝫ fugiendũ. ⁊ ꝓpter tale peccatũ iniusti ⁊ vniuersalit̃ mali fiũt Inuolũtariũ aũt vult dici nõ si q̃s ignorat qd̃ ꝯfert. non em̃ qm̃ electione ignorãtia causa inuoluntarij. sed malicie. Neq̃ que vniuersalis vituperat̃ em̃ ꝓpter hãc. sed que in singularibꝫ in quibꝫ ⁊ circa que operatio. In his em̃ misericordia ⁊ venia. horum em̃ aliquod ignorans inuolũtarie opat̃ Forsitan aũt nõ malũ determinare hec et q̃ ⁊ quot sint. ⁊ q̃s vtiq̃ ⁊ q̃d ⁊ circa q̃d vel in quo opa. quãdoq̃ aũt et quo puta instrumento. ⁊ gratia cuius. puta salutis et qualiter puta quiete vel vehementer.

Om̃ia quidẽ igit̃ nullus vtiq̃ ignorabit nõ insanus. Manifestũ autẽ ꝙ neq̃ operãtẽ q̃liter em̃ seipsuꝫ. Quid aũt opat̃ ignorabit vtiq̃ aliq̃s. puta dicentes aiũt excidere ipsos vel nõ scire. quoniã ineffabilia erãt quẽadmoduꝫ aystili mistica vel mõstrare volẽs dimittere vt q̃telũ existimabit vtiq̃ aliquis ⁊ filiũ oppugnatorẽ esse. quẽadmoduꝫ meropem rotũdari hastam lanceatã vel lapidem pumicẽ esse ⁊ in salutẽ ꝑcutiens Occidere vtiq̃ ⁊ ostẽdere volẽs quẽadmodũ pugilles ꝑcutiant vtiq̃ Circa oĩa vtiq̃ hec ignorantia existẽte in q̃bꝫ opatio q̃ horũ aliquid ignorat nolens videt̃ operari ⁊ maxime p̃ncipalissimis. Principalissima aũt esse videnť in q̃bꝫ opatio ⁊ onꝰ gratia Scd̃m talẽ vtiq̃ ignorantiã inuolũtario dicto adhuc oportꝫ operationẽ tristẽ eẽ ⁊ in penitudine

Xistente aũt inuolũtario qd̃ vi ⁊ ꝓpter ignorantiam voluntarium vtiq̃ videbitur cuius principiũ est in ipso sciente singularia in quibꝫ est operatio. Forsitan em̃ nõ bene dicitur inuolũtaria esse que propter iram vel ꝯcupiscentiam. Primũ quidez em̃ adhuc nullum animaliũ aliorum volũtarium operatur neq̃ pueri. Deinde vtrum nihil voluntarie operamur eorũ que propter ꝯcupiscentiam vel iram vel bona q̃dem volũtarie. mala aũt nõ voluntarie. sꝫ ridiculũ vna cã existente. Incõueniẽs aũt forte ĩuolũtaria dicere q̃ optet appetere. oꝫ aũt ⁊ irasci in q̃busdã ⁊ ꝯcupiscere q̃dã puta sanitatẽ vel disciplinã. Uidenť aũt ĩuolũtaria q̃dẽ tristia eẽ. q̃ aũt s̃m ꝯcupiscẽtiã delectabilia Adhuc aũt q̃d dr̃nt in eẽndo volũtaria q̃ s̃m cogitationẽ vel irã peccãt̃. fugiẽda em̃ ãbo Uidenť aũt nõ minus hũane eẽ irrõnabiles passiões q̃ꝝ ⁊ opatões hoĩs ab ira ⁊ ꝯcupiscẽtia incõueniẽs itaq̃ ponere inuolũtaria hec

Queritur scdo vtrū ignorātia causet inuoluntariū. Arguit primo q nō. qz inuoluntariū meret veniā z mia: sz qō agit p ignorātiā nō meret venia. g ignorātia nō causat inuoluntariū. Scdo oīe peccatū est cū ignorātia: qz vt ōt textus oīs peccans est ignorās. g si ignorātia causat inuoluntariuz. seqtur q oīe pctū erit inuoluntariū Tercio sic voluntariuz est cum tristicia Sed quidā ignorātes sunt sine tristicia: puta si aliquis occidat hostem credendo occidere socium. ergo ignorantia non causat inuoluntariū In oppositū est phūs in textu Pro resonsione

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phūs determinauit de inuoluntario per violētiam. hic ꝯter determinat de inuolūtario per ignorātiā Vnde qz ignorātia cognitionē (que p̄requirit ad voluntariū) iō ignorantia priuat cognitionē requisitam.

Sciendū scdo. q ignorātia triplr se hz ad actū voluntatis. s. ꝯcomitāter. ꝯter z antecedenter. Cōcomitāter se hz. qñ est ignorātia de illo quod agit. Et tñ si sciret nihilominus ageꝫ oparet. vt in exēplo dato ante opposituz Et tūc ignorātia nō causat inuoluntariū. qz non causat aliqd quod sit repugnās voluntati Cōsequenter aūt se habet qñ ipa ignorantia est volūtaria Quod fit duplicit. Uno mō qz actus volūtatis fundat in ignorantia. sicut cum aliquis vult ignorare vt habeat excusationē peccati Et dicitur hec ignorātia affectata. Alio mō ōt ignorantia volūtaria illius quod aliqs p̄t. et dz scire: Et tunc est ignorātia male electionis vel ex passione vel ex habitu. p̄ueniens. Sicut cū est aliquis ignorās vlia principia iuris Et istis modis ignorātia nō causat inuoluntarium tñ causat inuoluntariū fm q p̄cedit motū voluntatis ad aliquid agendū Sed añcedenter se habet ignorantia ad voluntatem. qz non est voluntaria. z tamē est cā volendi qz alʒ non vellet aliquis. vt cū aliquis ignorat aliquā circūstantiam actus quā non tenebatur scire. z ex hoc agit aliquid quod nō faceret si sciret. vt cum aliquis adhibita diligentia nesciens aliquid transire p viam proȝcit sagittam qua interficit transeuntē. Et tunc ignorātia causat inuoluntarium simpliciter

Conclusio Ignorantia aliquarum singularium circunstantiarum causat inuoluntarium Patet ex dictis Sed ad videndum que sunt ille circunstantie quarum ignorantia inuolūtarium est Sciendum primo. q conditiones sunt q̄ sunt extra substantiā actus humani. et tñ quodāmodo attingunt actū ille circumstantie dicuntur. quia sunt extra rem ipsam. z tamen sunt circa substantiā actuū. vt accidentia eorum. Ux Tullius septē ponit circūstantias que i his versib⁹ ꝯtinent Quis q̄d vbi quib⁹ auxiliȝ cur q̄o q̄n.

Est tñ cōsiderandū in actib⁹ quis fecit qui fecerit vbi fecerit quib⁹ instrumētis fecerit z etiā q̄n. z quare fecerit et q̄o fecerit Sed Aristotiles in p̄ti textu addit vnaz scz circa quid que tñ a Tullio cōprehēditur sub quid'sicut Aristotiles cōprehendit duas sub vno noīe: suz em dicit in quo comprehendit z quando et vbi.

Sciendū scdo. q non est possibile oīes circūstantias predictas ignorare nisi quis sit totaliter insanus. vñ inai uiatum est q non potest ignorari quis sit operans. q̄a sic ignorare seipsum q̄d est impossibile. Potest em aliqs ignorare illud quod operatur cū aliquis ignorat qualiter sit sagittandū. Discipulus emittens sagittā nescit quid facit nescit se dimittere telū p sagittā. potest etiā ignorare circa quid. vt patuit in exemplo ante oppositū. Tercio potest ignorare quo instrumento. sicut aliqs in ludo vtatur lancea ferrea z acuta quā credit esse rotūdam z sine ferro. Quarto p̄t ignorari finis. vt si medicus petiens hominē. ꝓpter sanitatē. z magister discipulū. ꝓpter salutem spiritualē. z occidit illum. habet ignorantiam finis quia ignorat suuz opus venire ad talem finem. Quinto potest ignorari modus actiōis. sicut si aliquis ducat leuiter manū ad ostendendum alicui qualiter sit percutiendum. z ledat illum cui ostendebat tunc ledit ignorās. Unde ignorantia predictorum omnium causat inuolūtarium. verum est tamen q ad hoc q ignorantia predictorum esset inuolūtarium. oportet q ad operationem sequatur penitentia vel tristicia.

Dubitatur Quid sit inuolūtariū Respō det phūs. q̄ inuolūtariū est qō fit ꝓpter vim illatam et violentiā. Sed volūtariū est cuius principium est in ipso operante sciente singulares circūstantias q̄ ꝯcurrūt ad operatiōes. Per hoc q dicit (cuius principium est in ipso operante) excludit violētia. Et per hoc q dicitur sciente singulares circūstātias (que cō currunt ad operationem) differt ab ignorantia que causat inuolūtarium. Ex qua distinctione sequitur pluralitas errorīs ponentium q oīe illud cuius principium est intra z̄. cum scientia circūstantiarum est voluntarium. quia potest contingere q principium quod inter nos est sit volūtarium. Sed passio appetitus sensitiui puta ira et gaudium est illud principium. Et istum errorem improbat philosophus quinq̄ rationibus que satis possunt videri in textu.

Ad rationes Ante oppositū Ad primaz dicit q procedit de ignorantia eorū que tenet z debet scire. Secūda ꝓcedit de ignorantia electiōis que est quodāmodo voluntaria vt dictū est. Et tercia ꝓcedit de ignorantia q̄ cōcomitanter se habet ad volūtatem.

Eterminatis aūt volūtario et inuoluntario de electiōe seqtur ptransire. Maxime autē videt ꝓprium esse virtuti z magis mores iudicare operatiōib⁹. Electio vtiq̄ volūtariū esse videt. non idem aūt sed in plus Volūtario quidē em et pueri et alia animalia ꝯmunicāt. electiōe aūt nō Et repentina q̄dem volūtaria esse dicimus. fm electionem aūt nō Dicētes aūt ipam ꝯcupiscentiā vel irā vel volūtatem. vel quādam opinionē nō recte videntur dicere. nō em ꝯmune electio z irrōnabiliū ꝯcupiscentia aūt z ira. Et incōtinens ꝯcupiscens q̄dem paratur. eligens aūt non cōtinens

aūt ecōuerso eligens q̄dem. ꝓcupiscens āt nō Et electōi q̄dem ꝓcupiscētia ꝓtriarc. ꝓcupiscentia āt ꝓcupiscēte nō. Et ꝓcupiscentia autē et delectabil' z tristis. electō aūt neq; tristis neq; delectabilis. Ira aūt adhuc minus. nequaq; em̄ q̄ ꝓpter iram fm electionē eē videntur. Sed neq; volūtas cuius ꝓpinqua esse videat Electio q̄dem em̄ nō est impossibiliuz: z si q̄s dicat elegi videbit insipiens. volūtas aūt ē impossibiliū puta īmortalitatis. Et volūtas q̄dē est z circa ea q̄ nequaq; p ipm opata sunt. vti q; puta ypocritā aliquē vincere vl' athletā. eligit autē talia nullus. sed q̄cunq; existimat fieri ipm. Adhuc aūt voluntas q̄dem finis est magis aūt electio eoz que ad finē puta sanitatem volumus. eligimus aūt p que sani erimus z felices quidē eē volumus z dicim9. eligim9 aūt dicere nō ꝓgruit. Vl'ter aūt videt electio circa ea q̄ nobis eē. Neq; iaz opio vtiq; erit. Opinio em̄ q̄dē videt circa oīa eē z nihilomin9 circa eterna z impossibilia z ea q̄ in nobis Et falso z vero diuidit: nō bono z malo. electio aūt his magis. vl'r quidē igitur opinionē nō idem forsitan neq; dicit aliqs. Sed neq; cuidam in eligēdo em̄ bona vel mala quales quidē sum9 in opinādo aūt nō. z eligimus q̄dē accipe vl' fugere vl' aliquid taliū: opinamur autē q̄d est vel cui ꝓfert vl' qualiter. accipe āt vl' fugere nō multū opinamur. Et electio q̄dē laudat in eēndo cuius oz magis vl' recte. opinio aūt in essendo vt vere. Et eligim9 q̄dē q̄ maxīe scimus bona expūtia opiamur āt q̄ nō multū scim9 Et vident nō idē z eligere optia z opiari sz q̄dā z opiari quidē melius ꝓpter malicia āt eligere nō q̄ opz Si aūt p̄sit opio electioni vel subsequat nihil differt. nō em̄ hoc intendimus. sed si idem est opinioni cuidaz. Quid igit vel quale quid est quoniā dictorum nihil. voluntarium quidem videt Volūtariū aūt nō oīe elegibile. sz certe pcōsiliatū Electio em̄ cū rōne z intellectu. subsignare aūt videt. z nō vt ens p alijs eligibile

Querit tertio. Vtrū electio sit act9 volūtatis vel rōnis.

Arguit primo q nō sit actus volūtatis sed rōnis. electio em̄ importat collatiōem q̄ vnū pfert alteri. sz ꝓferre est est rōnis. g̃ z electio. Secō sic. cuiusdē potētie est syllogisare z ꝓcludere. sed syllogisare in opabilibz est rōnis. cū electio sit ꝓclusio in opabilibz. vt habet septimo huiꝰ. g̃ videt q; sit actus rōnis Tercio sic. ignorātia non ptinet ad volūtatē. sed ad vim cognitiuā. q; est q̄dam ignorātia electiōis. vt dictū est. g̃ electio nō ptinet ad volūtatē sed ad rōnem. In oppositū est phs in textu Pro rōnsione

Sciendum primo

Q; postq; phs determinauit de volūtario z inuolūtario. ꝓsequēter determinat de electiōe cui9 ꝓsideratio ptinet ad hanc sciam. q; mozes potius iudicanf ex electiōe q̄ ex opatiōe. q; aliq; q̄nq; operanf bona sine electiōe puta ꝓpter timozē vel aliā passionē Sciēdū scō. q; volūtarii est gen9 electiōis. q; vl'ter p̄dicat de electiōe z est in plus q̄ electio. Probat primo. q; pueri z bruta cōicant volūtario inq̄tū sponte aliq̄d opanf. Scō ea q̄ repente facimus dicim9 esse volūtaria. q; sunt ad intra. sz nō dicimus esse fm electionē. q; nō fiūt ex deliberatiōe Sciē dū tercio q; oīa ꝓncipia humanoz actuū reducūtur ad q tuoz. q̄ sunt rō. volūtas. appetitus ꝓcupiscibilis. z appetitus irascibilis. Et fm hoc de electiōe q̄tuoz fuerūt opiniones. Nā q̄dā dixerūt electōem esse ꝓcupiscentiā. alij iram. alij volūtatē. alij opinionē. q̄ ptinet ad rōnem

Conclusio prima

Electio nō est ꝓcupiscentia. Probat phs q̄tuoz rōnibus. Prima est ꝓcupiscentia inuenit in hoīb z brutis. z nō electio. ergo z̄c. Alie rōnes patent in textu. Conclusio secūda. Electio nō est ira. Probat. naz electio magis videt esse ꝓcupiscētia. vt patuit. g̃ z̄c. Maioz ptz. q; q̄ facimus ꝓpter irā sunt maxime repentina. ꝓpter velocitatē motus ire. ideo ira maxime excludit deliberatiōez q̄ reqrit ad electōem. sed ꝓcupistētia nō ita repēte opatur. g̃ ea(q̄ fiūt fm ꝓcupiscentiā)nō sunt ita remota ab electione sicut ea q̄ fiunt ab ira. Conclusio tercia. Electio non est volūtas cuius videat ꝓpinqua volūtati. q; vtrū; q; ptinet ad vnā potentiā. sz ad appetitū rōnalē. Et hic capitur volūtas nō p potentia volitiua. sed pro actu ei9 qui fertur in bonū absolute. Et electio nominat actum eiusdem potentie in bonum relatuz fm q; pertinet ad rationem nostram et ordinate ad finem. Probat primo ꝓclusio. Electio non est impossibilium. si quis em̄ eligat impossibile dicitur esse stultus. sed volūtas est impossibilium. sicut si aliquis vellet esse immortalis. Secūda ratio. volūtas est de his que per aliū operata sunt. sed homo solum electionem hz respectu eoz que per ipm operanf. g̃ electio nō est volūtas. Tercia ratio. volūtas magis est finis cuius q; eius qō est ad finem. sed electio solum est eoz que sunt ad finem z nō ipsius finis. g̃ z̄c. Conclusio quarta. Electio nō est opinio. Probatur primo q; electio non sit opinio vniuersaliter sumpta. q; opinio p

esse circa oīa: sed electio solū est circa ea que in nobis sunt igit̄ Scd̄a rō ea que diuersis differētijs diuidunt̄ non sunt idē. sed opinio diuidit̄ vero ⁊ falso nō aūt bono ⁊ malo q̄bus diuidit̄ electio. igitur ⁊c̄. Item ꝓbat̄ q̄nq̄ rōnib̄ q̄ electio nō sit idē cuidā opinioni q̄. s. est de his q̄ cadunt sub opatione nostra. Prima est ex hoc q̄ eligimus bona vel mala: dicimur boni vel mali. Sz ꝑ hoc q̄ opinamur bona vel mala vera vel falsa nō dicimur boni vel mali. ergo electio nō est opinio Alie patent in textu

Dubitatur Vtrū opinio precedat vel sequatur electionem Nāc dubitationem soluit ph̄s. q̄r nihil differret in ꝓposito quod illoꝝ precedat p̄t tñ dici q̄ opinio ꝑ se loquendo precedit electionē que ꝑ vim cognitōis ꝑ accñs Qñq̄ tñ contingit q̄ opinio sequitur electōem. puta cū aliquis ex affectu eoꝝ q̄ vidit mutat suā opinionē. Ex dictis infert ph̄s q̄ cū electio nō sit aliq̄d quatuor p̄dictoꝝ. seq̄tur q̄ est voluntariū non tñ omne sed precōsiliatū. ⁊ sic diffinitur electio q̄ est voluntariū precōsiliatū. Et d̄r precōsiliatū: quia consiliū est actus rōnis ⁊ intellectus. ideo oꝑtet q̄ electio sit vnius rei respectu alterius p̄supponendo iudicium rationis Cōclusio quinta electio est actus volūtatis: pz q̄r electio est desideriū Sed desideriū est actus voluntatis. ergo et electio

Ad rationes añ oppositū Ad primaz d̄r q̄ electio presupponit quandā collationē precedentē que ordinatur ad ip̄am. sz non est essentialiter illa collatio rōnis. sed est acceptio boni ꝑ voluntatem sequens illam collationē. Ad secundam d̄r q̄ conclusio silogismi practici ꝑtinet ad rationem et non ad voluntatem. que quidē conclusio d̄r sententia vel iudiciū. quā quidem sententiā sequit̄ collatio. Et illa collatio sylogismi operati ⁊ ꝯsimiliū ꝑtinet ad electionem tanq̄ precedens ip̄am Ad vltimā d̄r qñ dicit Aresto teles q̄ est quedam ignorantia electionis. non q̄r velit dicere q̄ electio sit sententia. sed q̄r ignoratur quid sit eligēdum. Et ideo non seq̄tur q̄ electio sit actus ratōis Et hec de questione.

Cōsil̄ant̄ āt vtꝝ de oīb̄ ⁊ om̄e sensibile ē aut de q̄busdā nō est ꝯsiliū. Dicendū aūt forsitan ꝯsiliabile nō ꝓ quo vtiq̄ ꝯsiliabit̄ aliq̄s insipiens vel insan⁹. sed ꝓ q̄bus intellectū hñs. De eternis āt nullus ꝯsiliat̄ puta de mūdo vl̄ dyametro vl̄ costa qm̄ incōmēsurabiles. Sz neq̄ de his q̄ in motu sꝑat ꝑm eadez factis siue ex necessitate siue natura vl̄ ꝓpter aliquā aliā causam puta solis versionib̄ ⁊ ortibus. Neq̄ de his q̄ a fortuna puta thesauri inuentōe. Sed neq̄ de humanis oīb̄ puta qualiter vtiq̄ sit ⁊ optime ꝯuersent̄ null⁹ lacedemonioꝝ cōsiliat̄ Non em̄ fiet eorū vtiq̄ ꝑ nos aliq̄d. Consiliamur aūt de his que in nobis ⁊ oꝑabilib̄ Hec aūt ⁊ sunt reliq̄. cause em̄ vident̄ esse natura ⁊ necessitas ⁊ fortuna. Adhuc aūt intellectus ⁊ om̄e qd̄ ꝑ hoīem. hominū aūt singuli ꝯsiliant̄ de his q̄ ꝑ ipsos oꝑabilib̄ Et q̄dē circa certas et ꝑ se sufficiētes disciplinarū nō est ꝯsiliuz. puta de litteris. nō em̄ dubitam⁹ q̄liter scribēdū sed q̄cūq̄ fiūt ꝑ nos. Nō sil̄iter aūt de his sem ꝑ ꝯsiliamur. puta de his q̄ ꝑm medicinalē ⁊ negociatiuā ⁊ circa gubernatiuā magis q̄ circa gignasticā qñ minus certificata est ⁊ adhuc de reliq̄s sil̄iter Magis aūt ⁊ circa artes q̄ disciplinas magis em̄ circa ipsas dubitamus Cōsiliari aūt oꝑtet ⁊ de his que vt sepius. Incertis em̄ q̄liter eueniūt. et in quib̄ indeterminatum. Consiliatores aūt assumimus in magna discredentes nobisipsis velut nō sufficientib̄ disnoscere. Consiliamur aūt non de finib̄ sed de his que ad fines. neq̄ em̄ medicus ꝯsiliat̄ si sanabit. neq̄ rethor si ꝑsuadebit. neq̄ politicus si pacez faciet. neq̄ reliquoꝝ aliq̄s de fine. Sz ponētes finē aliquē qualit̄ ⁊ ꝑ q̄ erit intendūt. Et si ꝑ plura q̄dem videat̄ fieri per qd̄ facillime ⁊ optime intendūt. Si autē ꝑ vnum procurat̄ qualiter per hoc erit et illud per quid quousq̄ vtiq̄ veniant ad primā causaz q̄ in inuentione vltima est. Qui em̄ consiliatur videtur querere ⁊ resoluere dicto modo quēadmodū dyagrama. Videtur autē questio quidem non omnis consilium esse puta mathematice ꝯsilium autē omne questio ⁊ quod vltimuz est in resolutione primuz est in generatione. Et si quidem impossibile inueniant discedunt puta si pecunijs indiget. has aūt nō possibile ē tribui. Si aūt possibile videat̄ incipiunt operari possibilia aūt que ꝑ nos fiūt. que em̄ ꝑ amicos ꝑ nos aliqualiter fiūt. principium em̄ in nobis Querūtur aūt qñq̄ quidem instrumenta qñq̄

aūt necitas eorū. sit aūt t in reliqs. qñz qd per qd qñz aūt qlit vel ppter qd Videt aūt quem admodū dictū est hō esse principiū opationuz ꝓsilium aūt de opabilib ab ipso. Opationes aūt aliorū vtiqz erit ꝓsiliabilis finis. sed que ad fines. Neqz vtiqz singularia puta si panis hoc vel digestū est vt opz. vel factū est vt oportz. sensus eī hoc est. Si aūt cōsiliabit sp in infinitū veniet. Cōsiliabile aūt t eligibile idem. verūtamē determinatū est iā eligibile. Quod eī consilio p̄iudicatū est. qescit eī vnusqsqz querens qualiter opabitur qñ in seipm reducet p̄cipium t ipm in añcedēs hoc eī est qd eligit Manifestū aūt hoc t ex antiqs vsbanitatibus qs honores imitatus est. reges eī q eligebāt annūciabāt plebi. Existente aūt eligibili consiliabili desiderabili eorū que in nob t electio vtiqz erit ꝓsiliabile. desideriū eoz que in nobis ex ꝓsiliari eī iudicātes desideramus fm cōsiliū Electio qdem igitur typo nūc non vt ꝓsuetum est dicere fm subscriptōem. sed vliter dicta sit t circa qlia est t qm eorū que ad fines.

Querit quarto

Vtruz consiliū sit inquisitio eoz que ordinātur in finem. Arguit primo q nō. qz ꝓsilium videtur ptinere ad appetitū rōnalem. sed ipius appetitus nō est inquirere. ergo cōsilium nō est inquisitio Secōdo sic. inquisitio solum est debilis. sed consiliū est determinatū. qz nullus ꝓsiliatur de aliq nisi de eo habeat aliquā certitudinem. ergo ꝓsilium non est inquisitio. Tercio sic. multa sunt ordinata in finem in qbus ordo nō est dubiꝰ sed certus. sed ꝓsilium nō est sine dubitatōe. ergo non est ordinatū in finem Quarto arguit. multa sunt ordinata in finem que aliquando iuuāt vel impediunt consecutiones finis. ergo talium nō est inquisitio. Quinto. de omnib opatiōibus circa que potest esse dubitatio potest esse consilium. sed dubitatio potest esse de fine t nō solum de mediis. ergo etiam ꝓsilium. In oppositū est phs in textu. Pro responsione

Sciendum

Qꝺ postq̄ phus determinauit de electōe. ꝓsequenter determinat de ꝓsilio quod necessario precedit electōem. qz electio presupponit iudicium de agendis t de operabilibus a nobis. sed operabilia nobis sunt incerta vt sunt in his que habent dubitationem. Ratio eī se determinat ad aliquam partem nō presuppositā quadaz inquisitōe Et sic ꝓsilium p̄cedet electōem.

Conclusio prima

Cōsilium est inquisitio. patet quia cōsilium est quod p̄cedit electōem. sed quod p̄cedit electōnem est inquisitio igit̄ ꝛc. Nota q in libro de regimine principum habetur q ꝓsilium est oculus futurorū Scōa conclusio. cōsiliū nō est de fine fm q hmōi. patz quia de fine inquātū hmōi nō est inquisitio. ergo neqz ꝓsilium. Añs patet. qz finis in opabilibus est principiū in demōstratiuis. sed p̄ncipioz fm q hmōi nō est dubitatio neqz demōstratō. ergo finis inquantū hmōi nō est inquisitio. Tercia conclusio. cōsilium nō est de eternis nec de illis que sp eodem modo fiunt. aut vt in pluribus. puta que fiunt a natura. Añs patet. quia consilium est inquisitio que nō est sine dubitatōe. sed dubitatio est eoz que possunt aliter t aliter se habere. sed eterna nō sunt huiusmodi nec illa que semp vno modo fiunt. Illa etiā que vt in pluribꝰ fiūt habēt moduz determinatū. ergo illoz nō est ꝓsilium Quarta ꝓclusio. De his que sunt a casu vel a fortuna nō est ꝓsilium. patet quia ꝓsilium est de his de quibus p inquisitōnem ad aliquā certitudinē puenimus. sed in casualib t fortuitis nō est certitudo. ergo illorum nō est ꝓsiliuz Quinta cōclusio. ꝓsilium est de operabilibus a nobis vel ab aliquo ptinētibus ad nostras opationes. nam oīa fiunt a causa p se vel a causa p accīs. Causa aūt p se est duplex. scz natura t intellectus. sed nō ꝓsiliamur d̄ his que sunt a natura vt dictū est. Nec de his que fiunt a causa p accidens vt a casu vel a fortuna. ergo relinquit q sit de his q̄ sunt de intellectu. sed talia sūt opabilia a nobis vel ptinētia ad nostras opationes. ergo de talib solum est consilium Et si queratur. vtrum oīa que pertinent ad nostras operatōes etiā cadūt sub ꝓsilio. Respōdetur q nō quia de fine nō est ꝓsilium nec etiā de ordinatis ad finez que nō habēt dubitatōem. Et hoc dupliciter. vel qz modus se habēdi ipsoz est determinatus. vel qz parū aut nihil faciūt ad p̄secutōem finis. Et per hoc soluit tercia et quarta rō. Ex quib sequitur q ꝓsilium est inquisitio de opabilib a nobis t de ordinatis ad finē q̄ multū iuuant vel impediūt p̄secutōem finis. vnde magis debemus cōsiderare de his que sepius accidunt q̄ raro t magis de magnis q̄ de paruis.

Dubitatur primo

Vtrū sit status in ꝓsilio. Respōdet q duplex est statꝰ in ꝓsilio. s. ex pte p̄ncipij t hoc duplr. Uno mō ex pte p̄ncipij agentis. qz hō est p̄ncipiū. Etiā ex pte finis. qz de fine nō est ꝓsiliū. Alio mō est statꝰ in ꝓsilio ex pte singulariuz. qz de singularib nō est ꝓsilium. qz p seipsa ꝓgnoscunt

Dubitat̄ scōo. Utrū ꝓsiliatio p̄cedat mō compōis vel resolutōis. Respōdetur q mō resolutōis. quia cum cōsilium sit de opabilib t finis se habeat vt p̄ncipiuz in ꝓsilio procedendū est ex suppōe finis inquirendo media ordinata in finem. licet autem finis sit prius in intentōne est tamen vltimum in executione t fm esse. et sic processus a fine in media ordinata in finem est resolutorius cum sit ab effectu ad causam Cū igit̄ cōsilium sic p̄cedat sequitur q procedat modo resolutorio

Ad rationes

ante oppositū. Ad primā dz. q consilium principaliter nō pertinet ad appetitum sed ad intellectū practicū habet tamē ordinem ad appetitū pro q̄to ex ꝓsilio sequit

electõe q̃ est actus appetitus. Ad terciam dicitur. q̃ inquisitio est de his que sunt dubia primo. sed fiũt certa per inquisitõem Ad terciam z ad quartam patent solutões ex dictis. Ad quintã dicitur q̃ in qualibet operatione de agibilibus presupponitur aliquis finis. z sic finis inquantum huiusmodi non est inquisitio nec dubitatio. tamen si vnus finis ordinetur in alium. tunc de fine potest esse inquisitio

Oluntas aũt qm̃ q̃dez finis est dictũ est Videt aũt his q̃dem boni p se esse. bis aũt appentis boni. Cõtingit aũt volũtabile p se bonũ dicentibꝫ nõ esse volũtabile qõ vult. q̃ nõ recte vult. Si em̃ volũtabile z bonũ erit ãt si sit ꝓtingit malũ. Rursus aũt apparẽs bonũ volũtabile nõ esse dicentibꝫ natura volũtabile sed vnicuiq̃ qõ videt. alij aũt aliõ videt z si sit ꝓtingit ꝓtrarium. Si vtiq̃ aũt hec nõ placet ergo dõm simpl'r q̃dem z fm veritatẽ volũtabile esse bonũ per se vnicuiq̃ qõ videt. Studioso q̃dem ergo qõ fm veritatez est prauo aũt qõ ꝓtingit quẽadmodũ z in corꝑibus bñ dispositis. sana sunt q̃dẽ fm veritatẽ talia existẽtia. infirmis aũt altera. sil'r aũt z amara z dulcia z calida. z grauia z aliorũ singula. Studiosus em̃ singula iudicat recte z in singulis. z verũ apparet fm vnũquẽq̃ em̃ habitũ ppria sunt z bona et delectabilia z differt plurimũ forsitan studiosus hic vere in singul' videre quẽadmodũ regula z mensura ipsorũ exñs Multis aũt decepto fieri ppter delectatõez videt. nõ em̃ exñs bonũ videt. desiderãt ergo delectabile vt bonũ. tristiciã aũt vt malũ fugiũt. Exñte vtiq̃ volũtabili q̃dem finis. ꝓsiliabilibꝫ aũt z eligibilibꝫ eorũ que ad finẽ que circa hec opatões erunt fm electõem vtiq̃ z volũtarie virtutũ aũt opationes circa hec. in nobis aũt z virtus Sil'r autẽ z malicia in q̃bꝫ em̃ opari in nob z nõ opari. z in q̃bꝫ nõ z etiã. q̃re si opari bonũ exñs in nob est z nõ opari in nob erit malũ exñs. z si nõ opari bonũ exñs in nob z opari malũ exñs in nob Si ãt in nob bona opari z mala Sil'r ãt z nõ opari. hoc ãt erat bonos z malos eẽ in nobis erit decẽtes z p̃uos esse. Dicere ãt q̃ null9 volens sit malus neq̃ nolẽs bt̃ us assil'atur ℔ qui dẽ mendaci ℔ ãt veraci. bt̃ us q̃dẽ nullus nolens. malicia ãt voluntariũ. Vel in nũc dictis dubitandũ z hoiez nõ dicẽdũ ꝑncipiũ eẽ neq̃ genitorẽ opationũ quẽadmoduz z natoz. Si ãt hec videm̃ z non habemus in alia ꝑncipia deducere ꝑter ea q̃ in nob q̃z z ꝑncipia in nobis z hec in nob z volũtaria. His ãt videt testificari z ppria q̃ a singul' z ab ipis legislatoribus. Puniũt em̃ z cruciãt operantes mala q̃t q̃t nõ vi aut ppter ignorantiã cuius nõ ipsi cã bona ãt opantes honorãt velut hos q̃dẽ ꝓuocãtes. hos ãt ꝓhibentes q̃uis ad ea q̃ neq̃ in nob sunt neq̃ volũtaria nullus ꝓuocat opari. vt nihil añ opus exñs suadere puta nõ calefieri. vel dolere vl' esurire vl' aliud qõcunq̃ taliuz nihil em̃ min9 patiemur hec. Et em̃ in ipo ignorare puniunt si cã videt eẽ ignorantie. puta ebrijs duplices increpatões. ꝑncipiũ em̃ in ipso dño em̃ ẽ ei9 inebriari. hec aũt ignorantie cã et ignorãtes aliq̃d eoz q̃ in legibꝫ q̃ oz scire z nõ difficilia sunt puniũt Sil'r ãt z ĩ alijs q̃cũq̃ ꝓpter negligẽtiã ignorare videt vt in ipis exñte nõ ignorare ei9 em̃ qõ ẽ diligẽtes eẽ dñi. Sz forsitã talis aliq̃s ẽ vt nõ diligẽs sit. Sz ei9 est tales fieri ipa cã viuẽtes remisse z ei9 qõ est iiustos vel incõtinentes eẽ bi q̃ mala faciẽtes: bi ãt in potationibꝫ z in talibꝫ degẽtes Que em̃ circa singula opatões tales faciũt: hoc ãt manifestũ ex meditãtibꝫ ad quãcũq̃ agonniã vl' opatõez pficiũt em̃ opantes. ignorare q̃dem igit̃ qm̃ ex opari circa sing'a habit9 fiũt pene insensibilis

Queritur quinto

Utrum voluntas sit boni appentis aut boni simplicit̃ ter Arguitur primo q̃ sit boni appntis. quia volũtas non fertur nisi in bonũ apprehensum. sed bonũ apprehen

sum est bonū apparens. ergo volūtas tm̄ est boni appentis. Scdo sic. q nō sit tm̄ boni appentis aut boni simpl'r. sed etiā mali. qz est eadē potētia oppositoꝝ sicut visus albi z nigri. Sz bonū z malū sunt opposita. g̃ volūtas non semp fertur in bonū. sed etiam in malū. Tercio arguitur ens z bonū ꝙuertuntur. sed volūtas nō solum est entiuz sed etiam nō entium. quia quādoqz volumus quedaz q nō sunt. g̃ volūtas nō est tm̄ boni In oppositū est ph̄s in textu. Pro responsione

Sciendum est primo. q postq̃ ph̄s determinauit de volūtario z inuolūtario de electōe z ꝙsilio. Cōsequēter determinat de volūtate. Et accipit hic volūtas nō pro potētia volitiua p quā volumus. sed p actu ipsius volūtatis mediāte quo ipsa p se z directe fert in finē. z sic volūtas est solius finis et medioꝝ ordinatorū ad finē rōe finis. vt patz in electōe

Sciendū scdo q de obiecto volūtatis (vt narrat ph̄s) due fuerūt opiniones. Quidā em̄ dixerūt q volūtas solū fert in illud qđ est per se z simpl'r bonum Alij vero dixerūt q volūtas solū fert in bonū appens. Sz istas opiniones reprobat ph̄s z primo p mam. qz si volūtas solū ferat in illud qđ est per se bonū sequit q volitū ab aliq̃ non recte nō sit volitū. qz sm̄ opiniōes eorū si essz volibile eēt bonū simpl'r. mō manifestū est q quicq̃ est malū. Scdam opinionē sic probat. si oīe qđ est volibile sit appens tm̄. sequit q nihil erit verū natural'r. sed vnicuiq̃ erit volibile qđ sibi videt. hoc aūt est icōueniens. Hanc dubitatōnem soluit Aresto. p distinctōem. quia si in ꝓpō immediate illata nō ꝓcedatur. Dōm est q illud qđ est simpliciter per se bonū. sed per respectū ad hunc hoiem vel illum illud est volibile quod videt bonū siue sit bonū sm̄ naturam siue non.

Conclusio prima

Volūtas est tm̄ boni veri vel appentis. patet quia volūtas est quedā inclinatio in bonū. ergo volūtas est tm̄ boni. Scda ꝙclusio. simpl'r volibile ē quod est sm̄ virtutē bonū. patet qz sicut se habent sana in corporibus. sic et volibilia in aia. sed illa sunt simpl'r sana que sm̄ se z veritatem sūt talia. g̃ illa sunt simpl'r volibilia que sm̄ veritatē bona sunt z volibilia. Tercia ꝙclusio. Illud ē volibile vnicuiq̃ qđ sibi apparet bonum. Patet quia nihil vult aliqs qđ nō videtur sibi bonuz. g̃ nihil est volibile alicui nisi videatur z appareat sibi bonū siue sit realiter bonum siue non. Conclusio quarta. Virtuose volibile est quod est simpl'r volibile. Probatur. quia illud ē volibile virtuoso quod sibi videtur bonū. sed simpl'r z p se bonum solum videtur virtuoso. ergo illud est per se sibi volibile. Dinoz patet. quia appetitus seu volūtas virtuosi semp regulatur recta rōe Quinta cōclusio. Prauo volibile est quod sibi apparet bonū siue sit bonū sm̄ veritatē siue nō. Patet per simile q sicut indispositis sm̄ gustū aliqua apparent amara que sm̄ veritatē sunt dulcia. ita indispositis sm̄ affectum aliqua videnť bona que sm̄ veritatem sūt mala. Et causa huius deceptionis est mala electio.

Ad rationes ante oppositū Ad primā dr. q bonū pōt dupl'r dici appens. Uno mō vt illud dicat apparens bonuz siue non. z sic volūtas est tm̄ boni apparentis. Alio mō dicit bonū apparēs. qđ licet sit apphensum sub ratione boni, tamē nō est simpliciter bonū. sicut est delectatio sensitiua que est bonum sm̄ sensum. sed nō sm̄ rationem. Ad secūdam dicitur. q eadē est ratio oppositoꝝ vnius de per se. z alterius de p accidens. Ideo volūtas bene se habet ad bonū apprehendendo ipm̄. z ad malū fugiendo illud ita q sicut actualis appetitus boni dicit voluntas ꝓout nominat actum voluntatis. sic etiam fuga mali dicitur voluntas. Ad terciam dicitur. q illud quod est non ens quandoqz a ratione accipit vt ens. z sic sunt nō entia rōis, put apphenduntur. sed put apphenduntur sub rōe boni possibilis sic volūtas fertur in ipsa.

Adhuc aūt irrōnabile iniusta facientem nō velle iniustum esse. aut stuprantem incontinentem. si autem nō ignorans aliquis operatur ex quibus erit. iustus vtiq̃ erit. Non tamen si velit iniustus existens requiesceret z erit Non enim qui egrotat sanus z si sic contingit volens egrotat incontinenter viuens z inobediēs medicis Tunc q̃dē igitur inerat ei nō egrotare emisso autem nō adhuc. quēadmodum neq̃ dimittenti lapidez adhuc ipm̄ possibile resumere. Sed tm̄ in ipo mittere z pjcere ꝓncipium em̄ in ipo Sic aūt z iniusto z incōtinenti ex principio q̃dem em̄ inerat tales non fieri propter quod voluntates sunt factis autem non adhuc inest nō esse. Non solum autem anime malicie volutarie sunt. sed quibusdam z que corporis q̃s z increpamus propter naturaz quidē em̄ turpes nullus increpat. sed eos qui propter desidiam z negligentiā. Silr aūt z circa imbecillitatē z turpitudinē z orbitatem. Nullus em̄ vtiq̃ improperabit ceco natura vl ex infirmitate. vel ex plaga. sed magis miserēť Cū aūt qui z vini potatōe vel alia ꝓtinentia oīs vtiq̃ increpabit Harū aūt que circa corpus maliciaruz que in nobis increpantur. que autem in nobis. non Si aūt sic z in alijs que increpantur vtiq̃ malicie in nobis quidem vtiq̃ erunt. Si autē q̃s dicat qm̄ oēs desiderāt appens bonū. fantasie aūt nō dñi sz q̃liscuiq̃ vnusq̃sq̃ est talis z finis videť ei. Si q̃dē igit vnusq̃sq̃ sibi est habitus qualiter causa z fantasie erit qualiter causa ipe

Si aūt nullus sibi cā est cius qō est male face/re. sz ꝓpter ignorantiā finis hec operaī ꝑ ꝫ exi stimās sibi optimū fore. finis aūt desideriū nō spōtaneū. sed innasci opz quēadmodū visuz hñ tem. q̄ iudicat bñ z qō fm veritatē bonū deside rabit z est bñ natis cui hoc bñ innat⁹ est. Qō em̄ maxime z optimū. z qō ab alio nō possibi/le accipe neqz discere. sz male innatū est. tale ha bebit z q̄dē bñ z optime ꝫ innatū eē. ꝓfecta z ꝑa erit vtiqz bona natiuitas Si vtiqz hec sunt ꝑa q̄d magis ꝑtus q̄z malicia erit. volūtariuz ābo by em̄ silr z bono z malo finis natura vel q̄liter cūqz videī z iacet. Reliq̄ aūt ad hec referentes opanī q̄litercūqz. Siue vtiqz finis nō natura vnicuiqz videī q̄litercūqz. sz q̄ z apud ipm est. siue finis naturalis. In reliq̄ aūt opando volū tate studiosum ꝑtus volūtariū est. nihilomin⁹ et malicia volūtariū vtiqz erit Silr em̄ z malo exīstit qō ꝓpter ipm in opationiby z in fine Si igīt z quēadmodū ōz volūtarie sunt ꝑtutes et em̄ habituū ꝯcause q̄liter ipsi sumus z in q̄les q̄sdā quidē exīstēdo finē. talē ponim⁹ volūtarie z malicie vtiqz erūt silr em̄ Cōiter q̄dem igitur de ꝑtutiby dictū est nobis z gen⁹ typo. qm̄ me dietates sunt z qm̄ habitus z a q̄by fiūt qm̄ ba rū operatiue z fm seipsas z qm̄ in nobis z volū tarie sit vt vtiqz recta rō ꝓcipiet. Hō silr aūt opatōes volūtarie sunt z habitus Opationū q̄dē em̄ a ꝓncipio vsqz ad finē dñi sum⁹ scien tes aūt q̄ fm singula. habituū aūt ꝓncipij eorū q̄ fm singla ät edictio nō cognita quēadmodū in egrotatōiby. Sed qm̄ in nob erat sic vel nō sic vti ꝓpter ꝫ volūtariū. Resumētes vtiqz de vna q̄z dicem⁹ q̄ st̄ z circa q̄lia z q̄liter Silr aūt erit manifestū z q̄t Et ꝓmū de fortitudine

Querit sexto Utrum aliquis possit es se malus volens. Ar guit ꝓmo q nō. qz volūtas ꝑ se tēdit in bonū. nā oīa bo nū appetūt. Etiā volūtas ꝑ se fugit malū. g̃ nullus ꝑt eē malus volens Scdo nullus appetit suā corruptionē. sed malum est quedam corruptio. g̃ mali non est voluntas. Tercio in materialibus materia solū appetit formā q̄ est quoddā bonū et nunq̄ ꝓuationem que est quoddā tur pe. sed malicia est turpitudo voluntatis. g̃ null⁹ est mal⁹ volens In oppositū est ꝓbs in textu Pro rñsione

Sciendum Q̄ postq̄ ꝓbs determiauit de voluntario z electione cō silio et voluntate que sunt principia humanoz actuum. Oconsequenter applicat que dicta sunt ad virtutes z vi cia ostendens primo q cum voluntas sit de fine et electio de mediis ad finem opter q operationes. que sunt circa media ad finem sint fm electionem. et ꝑ consequens vo luntarie cum electio sit quoddā voluntariū Sed opera/tiones virtutum sunt circa media ad finez et sic sunt vo lūtarie z ꝑ ꝫ virtus que causaī ex illis est voluntaria et in potestate nostra.

Conclusio prima

Malicia opposita virtuti est voluntaria et in ptāte no/stra Probaī. qz opationes generatiue viciozꝫ sicut z opa tiue virtutis sunt in ptāte nostra. Quia si opari sit in po/testate nostra oz etiā q nō opari sit in ptāte nostra. cū po tentie rōnales sint oppositarum. qz si nō opari nō esset in ptā/te nostra impossibile esset nos nō opari. et sic opari nō eēt ex nobis sed ex necessitate. ergo nō opari est in ptāte no/stra Sed affirmatio et negatio sunt in eisdem. opatio āt virtutū et viciozꝫ dñt ꝑ affirmatōem et negatōnem. vt si non furari ptinet ad virtutem. furari ptinet ad vicium. er go si operationes virtutis sint in nobis voluntarie z per ꝫ ipa virtus Et si opationes ipsozꝫ viciozū sunt volū tarie. et ꝑ ꝫ ipa vicia Hā ꝑ hoc q hō opatur bonū vel malū fit bonus vel malus. Sed contra posset argui se/cunda rōne aī oppositū sc̄z q nullus sit malus volens si/cut dixerunt antiqui Contra quos ponitur.

Scda cōclusio Dicentes q nullus sit malus volens mentiunī. sed dicentes q nullus est btūs nolens recte di cunt Probat ꝓbs primo rōne. qz actiones virtutū z vi ciozū sunt voluntarie. ergo etiam virtutes z malicie sunt volūtarie Añs pz. qz ulla quozꝫ sunt principia in nob sunt etiā in ptāte nostra. Sed ꝓncipia nrāꝫ opationuz q̄ sunt cōsiliū et electio sunt in ptāte nostra. ergo z ipe operatōes Secundo ꝓbatur ꝑ signa. nam quidā paterfamilias pu nit filiū vel seruū male agentē: etiam legislatores graui⁹ et leuius puniunt mala operantes. dum vero hoc non fa ciant ꝑ violentiam vel ignorantiā cuius ignorantie ipi nō sint cā. sed non punirent eos nisi essent voluntarie opan/tes Silr honorant bona opantes quasi ꝑ honorē. puocā tes homines ad bona et ꝑ penas ꝓhibentes a malis. Sed nullus ꝓuocat aliquem ad aliqua opanduz que sunt non in potestate sua. qz in talib⁹ suasio est inutilis. vt si aliquis suadeat alteri q in estate nō calefiat. vel q in in firmitate non doleat. Item ꝓbat hoc ꝓbs ex ꝑte igno/rantie que causat inuoluntariū si tamen essemus causa ta lis ignorantie operatio esset voluntaria. quia sequereī ex tali ignorantia q ignorantia esset crassa et supina et ꝑ eaz puniremur Aduertendum. q aliquid est causa ignorā tie dupliciter Uno modo directe aliquid agendo ex quo sequitur ignorantia sicut illi qui se inebriāt propter quod sunt ignorantes Et peccantes taliter dupliciter sunt pu niendi. Primo q se inebriant. Secundo propter pecca/tum in ebrietate commissum. Nam principium ebri/

tatis est volūtarium. z p ꝓ̄s ignorātia causata a tali in ebriatōe z vicia causata p ignorantiā. Scōo mō aliquid est cā ignorātie indirecte p hoc q̄ nō agit illud qō dz. Et ꝓterea tūc punitur hō sicut legislatores puniūt ignorantes cōia statuta legū que oēs scire tenētur z nō sunt difficilia sicut q̄ nō est iurāduz zc̄. Sed subtilitates iuris nō oīnes tenent scire Ex q̄ ꝓtz q̄ hoīes sunt diuersimode habētes se in sua ptāte vt sint virtuosi vel vicioſi. Sed ꝓtra hoc diceret aliq̄s q̄ aliq̄ naturaliter sūt vicioſi. vt flegmatici sunt naturalr pigri. Colerici iracūdi Melancolici tristes. Et sanguinei iocūdi. ergo nō est in ptāte hois q̄ sit diligens vel virtuosus. sed hunc errorem excludit ph̄us in textu. ꝓ quo.

Sciendum tercio. q̄ aliquis potest dici talis dupliciter. Uno modo ſm dispositioem corporalem sicut ex dispōne complexionis vel propter impressionem corpoꝝ celestium. Sed talem dispōem nō potest immutare intellectus vel volūtas. cum ille potētie nō vtātur organo corporeo. sed per huiusmōi dispōem potest immutari appetitus sensitiuus. q̄ vtit organo corporeo. Alia est dispō ex parte anime que est habitus per quez inclinatur ratio vel volūtas ad sic vel sic operandum. Unde dimissis dispōibus corporalibus agit ph̄s de sola dispōe habituum. Item probatur q̄ habitus anime ſm q̄s aliq̄s est iustus vel negligens sunt voluntarij. Quod probat ph̄s primo q̄tum ad eorum generatiōem. q̄ q̄cūq̄ vult aliq̄d ad quod nēcārio sequit aliq̄s effectus ꝓ̄s est q̄ velit illum effectū ſm se. sicut si aliquis velit ambulare in calore ꝓ̄s est q̄ velit sudare. cuius ē homo nō velit hoc ſm se. vult tamē potius sudorem pati q̄ abstinere ab itinere. sed homines iniustū faciētes fiunt iusti. z stuprum facientes sunt incōtinētes. ergo illi volentes iniusta facere volunt iusti esse. Secundo probat ph̄s p simile ſm defectum corporalium. quia nullus iuste increpat illos q̄ sunt naturaliter turpes. sed solum illos qui sunt turpes propter negligentiam debiti cultus. sicut nullus iuste et debite improperat ceco a natiuitate vl ex infirmitate. q̄ hoc nō est volūtarium. Sed homines improperant eis q̄ sunt ceci ex voluntate. puta ex vini potatione que est voluntaria ad quam sequitur cecitas. ergo soli defectus corporales voluntarij increpantur. ergo etiam habitus vicioſi anime que increpātur sunt in potestate nostra. Tamē postq̄ generati sunt nō sunt in potestate nostra. Ꝺō probat ph̄s per simile in dispōnibus corporalibus. sicut aliq̄s sanus cadens volūtarie in egritudinem per hoc q̄ vtitur immoderate cibo z potu. in principio erat in potestate sua nō egrotari. sed postq̄ sumpſit superfluum cibū non est in eius potestate non egrotari. Sicut videmus q̄ proiiciens lapidem añ proiicere erat in eius potestate. et nō proiicere. sed postq̄ proiecit nō est in eius potestate retinere. Sic etiam in potestate hominis est fieri vel non fieri vicioſus. sed postq̄ factus est talis nō est in eius potestate q̄ statim desinit esse iniustus vel incontinēs. sed requiritur magnum studium z exercitium. Sed iterum contra veritatem si argueretur. quia cum nō appetam⁹ nisi bonum apprehensum quilibet desiderat id quod apparet sibi bonum. Sed nos nō sumus domini apparitōnis vel visionis nostre. sed talis qualis vnusquisq̄ est talis finis videtur ei. quia ſm propriam formam est aliquis finis vnicuiq̄ conueniens. ergo nō est in potestate hominis q̄ appetat bonum. Sed hoc improbat philosoph⁹ per hoc q̄ cum homo sit equaliter causa sui habitus mali propter consuetudinem peccandi ꝓ̄s est q̄ est cā sanctē id est apparentie cōsequentis talem habitum. q̄ sibi videtur hoc esse bonū simpliciter Et antiqui crediderunt q̄ hec diuersitas appetituum proueniat hominibus ex sua natiuitate sic q̄ ex varietate corpoꝝ celestiū dispona⁹ tur homo ad agendum hoc vel illud. quod etiam ex bona natiuitate cōueniat homini agere bonū. z ex mala malum Sed hunc errorem improbat ph̄us. q̄ ex corporib⁹ celestibus non potest aliqua dispositio causari in corpore humano ex qua inclinetur intellectus ad videndū aliquid esse bonum simpliciter. sed solum bonum vt nūc sicut fit per passiones. Modo hic agitur de iudicio quo iudicamus aliquid esse bonum ex passione appetitus sensitiui. quia voluntas non potest hoc non consequi. sciz q̄ō consequitur ex habitu.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primaz dicitur q̄ malum vno modo cōsideratur formaliter sub ratione mali z sic non potest esse voluntarium. Quia nō habet vnde moueat voluntatem: Alio modo sumitur materialiter ſm quod est in actu vel in habitu vel in obiecto z sic de eo potest esse voluntas pro quanto ibi est aliquod particulare bonum Et similiter dicetur ad tercā

Ad terciam dicitur. q̄ materia non appetit priuationē ſm se ſz appetit formā ad quā habendā requiritur priuationem precedere

Uoniam quidem igitur medietas est circa timores z audacias iam z prius dcm̄ est. Timemus autē scz terribilia hec aūt sunt vt simplr dicere mala propter qō et timorem determinant expectationem mali. Timemus igitur omnes mala puta mala in opinionem inopiam egritudinem inimiciciaz mortem Sed neq̄ circa omnia videtur fortis esse. Quedam enim z oportet timere z bonuz quod aūt non malum puta malam opinionez qui quidē em̄ timet decens z verecundus qui autem non timet inuerecundus. Dicit autē a quibusdā fortis ſm methaforā. habet em̄ aliquid simile forti. impauidus est quis z fortis. Inopiam aūt forsitan non oportet timere neq̄ egritudinē neq̄ vliter q̄cunq̄ non a malicia neq̄ ꝓpter seipsum Sed neq̄ q̄ circa hec impauidus fortis. dicim⁹ aūt z hūc ſm silitudinez Quidā em̄ ī bellicis piculis timidi exīstentes liberales sūt ad pecuniaz emissionē bñ audent habent Neq̄ vtiq̄ si q̄s iniuriā circa pueros vel vxorē timet vel inuidam aut aliquid talium ti-

midus ē neq; si audet flagellādus fortis Cir
ca qualia igit̄ terribiliū fortis vel circa maxima
Nullus em̄ magis sustinet ꝑicula. terribilissi/
mū āt mors. termin⁹ em̄ ⁊ nihil adhuc mortis
videt̄ neq; bonū neq; malū esse Uidebit̄ au
tē vtiq; neq; circa mortē q̄ ī oī fortis eē. puta in
mari vel in egritudinib⁹. In q̄b⁹ igit̄ vel in op
timis tales aūt q̄ in bello. In maximo em̄ ⁊ op
timo periculo. Cōcordes aūt ⁊ his sunt hono
res in ciuitatib⁹ ⁊ apud monarchias. Princi/
paliter aūt videt̄ vtiq; fortis. q̄ circa bonā mor
tem impauidus ⁊ q̄cūq; mortem inferūt repēti
na existētia. talia aūt maxime q̄ ꝑm bellū. Sed
adhuc ⁊ in mari ⁊ in egritudinib⁹ intimidus q̄
fortis. nō sic aūt vt marinarij. hi q̄dez em̄ des/
perant salutē ⁊ mortē talē aspnant̄. hi aūt bene
sperātes sunt ꝓpter expientiā. Silr̄ aūt ⁊ virili
ter agūt in q̄b⁹ fortitudo est vel bonū mori In
talib⁹ aūt corruptōibus neutrū existit. Terri/
bile aūt nō oībus q̄dem idē. dicimus autē q̄d
⁊ sup hoīem. hoc q̄dē igit̄ om̄i terribile intellec
tum habēti. Qd̄ aūt ꝑm hoīem differt magni/
tudine ⁊ in eo qd̄ magis ⁊ minus. silr̄ aūt ⁊ au
sibilia. Fortis aūt instupescibilis vt hō. Time
bit igit̄ quidē ⁊ talia vt opz aūt ⁊ vt ratō sustine
bit boni grā. hoc em̄ finis ꝟtutis. Est aūt ma
gis ⁊ minus hoc timere ⁊ adhuc nō terribilia
vt talia timere fit aūt peccatorū hoc q̄dem qm̄
quod nō oportz. hoc aūt qm̄ nō vt oportz. hoc
vero qm̄ nō qn̄ vel aliqd̄ talium. silr̄ aūt ⁊ circa
ausibilia. Qui q̄dem igit̄ que oportz ⁊ cui⁹ grā
sustinet ⁊ timet ⁊ vt oportet ⁊ qn̄. silr̄ autē et au
det fortis ꝑm dignitatē em̄ ⁊ vt vtiq; ratio pa
riter ⁊ operat̄ fortis Finis aūt om̄is operatōis
est qui ꝑm habitū ⁊ forti aūt fortitudo bonum
talis aūt ⁊ finis determinat̄ em̄ vnūqd̄q; fine.
boni vtiq; grā fortis sustinet ⁊ operat̄ q̄ ꝑm for
titudinem Supabundantiā aūt qui q̄dem
in impauitate innominatus. dictuz est autem
nobis in ꝑoribꝫ qm̄ multa sunt innoīata. Erit
autem vtiq; aliquis insanus vl' sine sensu dolo
ris si nihil timeat neq; terremotū neq; inunda
tōis quēadmodū aiūt celtas. q̄ autez in auden
do superabūdat circa terribilia audax. Uidet̄
aūt ⁊ superbus esse audax ⁊ fictor fortitudinis
vt igit̄ ille circa terribilia habet iste vult videri
In q̄bus igitur potest mutatur propter quod
sunt ⁊ multi ipsoruz audaces timidi in his em̄
audētes terribilia nō sustinēt Qui aūt in timen
do superabūdat timidus etenim. que nō opor
tet ⁊ om̄ia talia sequuntur ipsuz. deficit autem
⁊ in audendo. sed in tristicijs supabūdans ma
gis manifestus est. Desperans vtiq; quis timi
dus om̄ia em̄ timet. fortis autem cōtrarius in
audendo em̄ bone spei est. Circa hec quidem
igitur est ⁊ timidus ⁊ audax ⁊ fortis. differēter
autem habent ad hec hij q̄dem enim superab
undāt et deficiunt. hic autem medio modo ha
bet ⁊ vt oportet Et audaces quidem preuolan
tes ⁊ volantes ante pericula. In ipsis aūt dis/
cedunt fortes autem in operibus acuti prius
aūt quieti sunt. quemadmodū igit̄ dictum est
fortitudo medietas est circa ausibilia ⁊ terribi
lia in q̄bus dictū est ⁊ qm̄ bonuz desiderat ⁊ su
stinet vel qm̄ turpe nō. Mori autem fugiētem
inopiam vel cupidinem vel aliquid triste non
fortis sed magis timidi. Mollicies enim fuge
re laborioso ⁊ nō quoniam bonum sustinet ⁊ fu
giens malum. Est quidez igitur fortitudo tale
quid. Dicuntur autez ⁊ alie ꝑm quinq; modos
ꝑmum q̄dem politica maxime autez assimilat̄
vidētur em̄ sustinere pericula ciues ꝓpter eas
q̄ ex legib⁹ increpatōes ⁊ opprobria ⁊ ꝓpter ho
nores ⁊ ꝓpter hoc fortissimi vidētur esse apud
q̄s timidi inhonorati. fortes honorati. Tales
āt ⁊ Homer⁹ facit. puta diomedē ⁊ hectora po

lidamas primum nihil redargutiones repo
net et dyomedes hectorem aliquando dicet
in troianis scionans thitides aut a me. Assi
milatur enim hec maxime ei que prius dicta est
quoniam propter virtutem fit. propter verecundiam
enim et boni desiderium. honoris enim gratia et
fuge opprobrij turpis existentis Ponet autem
vtique aliquis et a principibus coactos in idem
deteriores aut quato non propter verecundiam
sed ppter timorem id operatur et fugientes non tur
pem stricte. cogunt enim domini quemadmodum hector
quem autem ego sine bello timentem intelligam
non sibi sufficiens erit fugere canes Et qui p
cipiunt et si recedant pcutientes idem operant
et qui ante muros foueas et talia preordinant
omnes enim countg. oportet autem non propter
necessitatem fortem esse. sed quoniam bonum Vi
detur aut et experientia que circa singula for
titudo esse. Unde socrates existimauit scien
tiam ee fortitudinem. tales aut alij quidem ab alijs
In bellicis autem milites. videntur aut multa
esse inania belli. que maxime cospexerunt isti
videntur vtique fortes quoniam non sciunt alij qlia
sint. deinde facere. sed no pati maxime possunt
ex expientia et custodire et percutere potentes
vti armis et talia habentes qualia vtique erunt
et ad facere et ad non pati fortissima. quemad
modum igitur inermibus armati pugnant et
athlete ydiotis etenim in talibus agonis non
fortissimi pugnatissimi sunt. sed maxime po
tentes et corpora optima habentes. Milites
aut timidi sunt quoniam superextendit periculum et defi
ciunt multitudinibus et pparatoibus. primi enim
fugiunt. ciuilia aut pmanentia moriunt. qo et in
hermeon ptigit. his quidem turpe enim fugere et
mors tali salute eligibilior. hi aut et ex prin
cipio periclitabantur vt meliores existentes
cognoscentes aut fugiunt mortem magis tur
pi timentes. fortis aut non talis. et furore aut
sup fortitudinem inferunt. fortes enim esse vide
tur et a propter furorem quemadmodum fere in
vulnerantes feruntur. quoniam et fortes furoris spe
ciem habent. impetuosissimus enim furor ad pe
ricula. Unde et homerus. virtutem immitte
furori et ptutem et furorem erige. et austeram
autem p singulas nares virtutem et ebulliuit san
guis. omnia enim talia videntur significare furo
ris erectionem et impetum. Fortes quidem igit
propter bonum opantur. furor autem coopera
tur eis. Fere aut propter tristiciam. ppter vul
nerari enim vel ppter timere. quasi in silua vel in
palude essent no aduenirent. no vtique sunt for
tes a dolore et furore impulse ad periculum ni
hil periculorum puidentes. quasi et asini fortes
essent esurientes. pcussi enim no desistunt a pas
cua. Sed et adulteri propter concupiscentiam
et audaciam multa operantur. non vtique sunt
fortia per dolorem vel furorem impulsa ad pe
riculum. Naturalissima aut videt que ppter
furorem esse et paccipiens electionem et cuius
gratia fortitudo Et homines vtique irati adem
dolent. punientes aut delectant Qui autem p
pter hoc pugnates idem non fortes aut. non
enim ppter bonum neque vt no. sed ppter passionem
simile autem habet aliqd. Neque vtique bone spei
differentes existentes fortes. ppter multoti
ens enim et multos vicisse pfidunt in periculis
Consimiles aut quoniam audaces ambo. sz fortes
quidem ppter predicta audaces. hi autem ppter
estimare meliores esse et nihil cotrapati. tale
aut faciunt et inebriati bene sperantes enim fiunt
Quando aut ipis non accidunt talia fugiunt. for
tis autem erat terribilia homini existentia et
non apparentia sustinere. quoniam bonum et tur

pe non. Propter quod fortiores videt̃ in repẽ
tinis timoribus ⁊ impauidum ⁊ inturbatum
esse q̃ꝫ in premanifestis. ab habitu em̃ magis
vl' qm̃ minus ex preparatione. premanifesta q̃
dem et si ex ratione ⁊ cogitatione aliq̃s preeli/
gat. repẽtina aũt ꝑm habitum. Fortes aũt vi/
dentur et ignorãtes. ⁊ sunt nõ longe ab his q̃
bone spei. deteriores aũt qñ nullam dignita/
tem habent. Illi aũt propter qd̃ ⁊ ꝑmanẽt per
aliquod tẽpus. hi aũt decepti si cognouerunt
qm̃ aliud est q̃ꝫ suspicant̃. fugiũt quod argei pa
tiebant̃ incidentes latronibus vt sichonijs. et
fortes vtiq̃ dicti sunt. q̃les quidez ⁊ existimati
fortes. Circa audacias q̃dem ⁊ timores forti/
tudo existẽs nõ similiter circa ambo est. sꝫ ma
gis circa terribilia In his em̃ imperturbatus
⁊ circa hec vt oportet habens fortis magis q̃ꝫ
circa audacias. In sustinendo vtiq̃ tristia (vt
dictum est) fortes dicũtur. propter quod ⁊ tri/
ste fortitudo et iuste laudatur. difficilius em̃ tri
stia (vt dictum est) sustinere q̃ꝫ a delectabilib⁹
abstinere. Sed adhuc videbitur vtiq̃ ita esse
qui ꝑm fortitudinem finis delectabilis. ab his
em̃ que circa finem euanescere. quale in gygna
stitis agonibus fit. pugilibus enim finis qui/
dem enim delectabilis cuius gratia corona et
honores. percuti autez dolorosum si carnales
⁊ triste omnis labor. propter multa autem hec
esse paruum existẽs. cuius gratia nihil delecta
bile videtur habere. Sic vtiq̃ tale est ⁊ quod
circa fortitudinẽ. mors quidem ⁊ vulnera tri/
stia forti ⁊ nolenti erunt. Sustinet autez hec q̃
niam bonum vel qm̃ turpe nõ. Et qñ vtiq̃ ma
gis virtutem habeat omnem ⁊ felicior sit ma/
gis in morte tristior erit. tali enim maxime vi
uere dignum. et iste maximis bonis priuatur
sciens Triste autem hoc. sed nihil min⁹ fortis
forsitan autem ⁊ magis qm̃ in bello bonum ꝓ
illis eligit. nõ vtiq̃ autem in omnibus virtuti
bus delectabiliter operari existit ꝑterq̃ꝫ inquã
tum finẽ attingit. Milites autẽ nihil forsitan
ꝓhibꝫ nõ tales esse optimos. sed eos q̃ minus
quidem fortes. Aliud aũt nullum bonũ habẽ
tes. parati quidẽ em̃ isti ad pericula ⁊ vitaꝫ ad
ꝑua lucra permutant. De fortitudine quidem
igitur in tantũ dictuꝫ sit. q̃d aũt est nõ difficile
typo accipere ex his que dicta sunt

Queritur Utrum fortitudo sit virt⁹ mo/
ralis consistens circa timores et
audacias periculorum mortis que sunt in bello. Ar/
guitur ꝙ non. quia dicit philosophus ꝙ fortitudo qñq̃
est ex passiõe. puta ex ira. sed nulla virt⁹ operat̃ ex passiõe
immo ex electione. ergo fortitudo non est virtus Se/
cundo sic. omnis virtus moralis est in medio. sed peri/
cula mortis sunt in extremo. cum sint maxima pericula.
ergo circa ipsa non est fortitudo Tercio sic. mors (cũ
sit finis presentis vite) tollit omne bonum ⁊ inducit ma
lum. sed nulla virtus tollit bonum inducendo malum.
ergo fortitudo non est circa timores mortis In oꝓpo
situm est philosophus in textu

Sciendum primo

Q̃ postq̃ꝫ ph̃s determinauit de virtutibus in cõmuni.
Consequenter determinat de ipsis in particulari Et p̃
mo de fortitudine que est medietas circa timores ⁊ au/
dacias. Fortitudo enim importat quandam firmitatez
animi ꝑ quam animus stat immobilis ꝯtra periculorũ
timores Nam om̃is virtus moderãs passiones hꝫ idẽ
obiectũ. sicut est obiectũ illarũ passionum. cũ igitur forti
tudo moderet passiones timoris ⁊ audacie. vt postea ꝓ
babitur. obiectum timoris ⁊ audacie est obiectũ fortitu/
dinis Om̃is aũt timor est circa aliqd̃ terribile siue circa
aliquod malũ. ideo aliqui descripserũt timorẽ dicentes.
ꝙ est expectatio mali Eadem aũt sunt obiecta timoris
et audacie. qd̃ ꝑ timorem aliq̃s refugit ꝑ audaciam ag/
greditur Sic igitur fortitudo ẽ circa terribilia. timores
et audacias Sciendũ scd̃o ꝙ fortitudo firmat animũ
ne desistat a bona rationis oꝑatõe propter pericula cu/
iuscũq̃ boni corꝑalis. Et huius ratio est. qꝛ bona corpo
ris sunt ꝓpter bona rõis. ⁊ ita bonum rationis excedit
quodcunq̃ bonũ corporale. ideo ꝓpter timorem amissio
nis cuiuscũq̃ boni corporalis homo non debet a bono
rõis desistere. Quapropter necesse est esse aliquam ꝟtu/
tem firmantem hominẽ in bono rõnis. ne ꝓpter quecun
q̃ pericula ab hm̃oi bono desistat. ⁊ talis virtus est for
titudo. ⁊ licet mors sit priuatio vite ⁊ homines appetãt
viuere. virtus tamẽ vitã extollit. vnde melius est ꝓpter
virtutem ⁊ bonum rationis mori. q̃ꝫ turpiter viuere de/
sistendo a bono rationis

Conclusio prima

Fortitudo est virtus moralis consistens circa timores.

et audacias Prima pars patz.qz fortitudo pficit hoiem et eius opus bonū reddit.perficit eñ partē irascibilem z eam reddit obedientē rōni.et reddit etiā opus ipsius bonum.quia firmat hominē in operibꝫ q̄ sunt circa difficilioza.Secūda pars patz.qz fortitudo est pfectio ptis irascibilis in qua sunt timor z audacia.timor eñ dicit passionem appetitus succūbentis ꝓpter aliqđ terribile vel malum.sed audacia dicit motum appetitus ꝓsurgētis circa aliquod terribile vel malū.qz ergo fortitudo firmat appetitū.sequitur q̄ est circa timores z audacias

Conclusio secūda.fortitudo p̄cipaliter est circa pericula mortis in bello cuius secūdario possit esse circa alia. Prima pars patet.quia fortitudo firmat appetitum circa pericula ꝓpter bonū.ergo maxime z principalit firmat circa maxime pericula ꝓpter maximū bonū.sed pericula belli sunt maxima z maxime eminentia.quia oportet in bello vincere vel vinci.bellum etiā si sit iustū est ꝓpter maximū bonū.quia est pro salute reipublice.quod est maximū bonū. Nam cū bonum est cōmunius tanto est diuinius.Quādoq; tñ est bellum singulare z nō vniuersale.vt cū vna singularis psona (ne desistat a iudicio rationis)pericula mortis aggredit.z in isto ꝓsistit etiā fortitudo.Secūda pars patz.nam licet aliqua sint q̄ aliquādo timenda sunt.sicut terre motus z inūdationes maris.q̄ sunt terribilia circa hominem.quia ipsis homo resistere nō potest.tñ si ex aliqua necessitate ꝓtingat fortez ista patiēa patietur sicut rō recta dictat.ne ꝓpter talem timorē desistat aliqualiter a bono rōnis.et ita secūdario potest in istis fortitudo ꝓsistere

Dubitatur primo

Vtrum fortitudo maxime sit circa pericula repentina Videt q̄ nō.qz virtus ex electione operat.sed repentina nō cadūt sub electiōe.ergo circa ipsa non consistit fortitudo.Respondet phs q̄ in fortitudine duo sunt. Primū est electio in opibꝫ.ꝫ quā fortis p̄eligit sustinere pericula q̄ imminebūt.Secūdū est magnitudo habitus fortitudinis.et quo ad hoc in repentinis maxime ꝓsistit fortitudo.z nō quo ad primū.Et ꝑ hoc soluit rō dubij Vl nō oportet virtuoso in quocūq; ope virtutis in spāli p̄deliberare.sed bene in generali.

Dubitatur secūdo.que sunt vitia opposita fortitudini.Respondet q̄ fortitudo est moderatiua timoris z audacie. Contingit autē timere z audere ꝓtra rectam rationē multipliciter. Vnde qui suphabūdat in timendo dr timidus.et qui deficit seu nihil timet est innoiatus.eo q̄ pauci sunt tales.imo nulli sunt nisi sint insani.talis tñ pt vocari impallidus.sed qui suphabūdat in audendo dicitur audax. Et distinguitur ab illo qui suphabundat in timendo.qz stat aliquē nihil timere z tñ nō aggredi velociter terribilia. Contingit etiaz deficere in audendo.et iste nō distinguit a timido qui suphabūdat in timendo. et sic talis est timidus. Et sic patz q̄ sunt aliquo mō q̄tuor vicia opposita fortitudini.Reducūtur tñ ad tria.vt dictū est.et adhuc reducūtur ad duo.scz ad suphabūdātiam z defectum.

Dubitatur tercio.quot sunt modi fortitudinis ficte vel silitudinarie.Respondetur q̄ sint quinq; modi.

Pro quo sciendū.q̄ ad rōnem vere fortitudinis tria requruntur.Primū est notitia periculi. Secūduz est electio ipsius.Tercū est q̄ fit propter bonum honestū.contingit tamen aliquē aggredi pericula et in hoc unitari fortem .deficere tñ a non forti.ꝓpter aliquod istorum trium. Et hoc ꝓtingit quinq; modis.Primo quando aliquis aggredit pericula.et hoc ꝓpter honorem vel ꝓpter bonū virtutis.et talis dicit fortitudo politica siue ciuilis.multum tamen assimilatur vere fortitudini. Secundo modo quando aliquis aggreditur pericula propter scientiā vel experientiam bene se habendo in talibus periculis.et hec aggressio fit propter lucrum.et talis fortitudo dicitur militaris.. Tercio modo quando aliquis aggredit terribilia ex ira vel timore z non ex electiōe.et tales multotiens frangūtur.quia quando iminent pericula passio cedit violētie.et ista est fortitudo ex furore.Quarto modo quādo aliquis aggreditur pericula propter spem.qz scz sperat euadere et vincere.z hec dicitur fortitudo spei Quinto modo quando aliquis aggreditur periculum ignorans ipsum vel illa que in tali periculo accidunt.et hec dicitur fortitudo ignorātie.

Dubitatur quarto.an expectare sit principalior actꝰ fortitudinis aut aggredi.Respondetur q̄ expectare z sustinere terribilia est principalior actus fortitudinis q̄ aggredi terribilia.Ratio est.quia difficilius est expectare q̄ aggredi.ergo est virtuosius.Antecedens patet. quia ꝑ expectationem moderatur timor.per aggressiuz vero audacia.sed difficilius est moderare timorem q̄ audaciam eo q̄ homines ꝓmuniter sunt magis timidi q̄ audaces ergo ꝛc. Ex quo sequit q̄ quādo fortitudo sit circa timores z audacias.nō similiter est circa ambo.sed magis circa timorem.Ratiōem vero assignat sanctus Thomas quia timor procedit ab aliquo fortiori supra ipsuz insurgente.audacia vero ex eo q̄ aliquis existimat cuz quē in uadit non euadere posse suam potestatem.sed difficilius est insurgere in maius q̄ in equale vel minus.ergo difficilius est expectare q̄ aggredi. Et sic patet q̄ fortitudo plus opponitur timori q̄ audacie.z audax plus assimilatur forti q̄ timidus.

Dubitatur quinto.vtrum fortis delectatur in actu vere fortitudinis aut tristatur.Pro quo dubio sciendū. q̄ tristicia z timor habent idem obiectum.scz malū Differunt tamen.quia malum preteritum seu presens est obiectum tristicie.futurum vero timoris. Ad fortitudinez autem pertinet non solum stare contra timores futurorum periculorum.sed ab ipsis periculis sistere.cum igitur pericula presentialiter insint. puta pcussiones z vulnera.ideo cuz non possint esse sine dolore z tristicia, oportet q̄ fortis in actu fortitudinis habeat tristiciam adiunctam.et in hoc laudatur.quia non recedit a bono virtutis fugiendo tristiciam. quia sustinet huiusmodi tristiciam propter magnū bonū.potest tamen delectari ſm rōnem.cuius non ſm sensum.

Dubitatur vltimo quot sunt que augent tristiciam hominis in amissione alicui⁹ boni. Dicitur q̄ duo sunt. Primo quando priuatur bono quo dignus erat. Secundo propter magnitudinez boni quo priuatur.z vtrq; cū accidit i virtuoso et p̄sertim in forti. quia maxime dignum est q̄ fortis viuat. Priuatur etiā fortis scienter maximis bonis.scz optima vita z virtutibus quas amittit quantum ad vsum vite presentis. et in hoc confertur ei tristicia. Ex predictis patet q̄ licet operationes virtutū sint delectabiles. vt dictum est in primo libro et in secundo huius.tamen in nullo operatio est delectabilis nisi ſm q̄ attingit finem.sicut patet in opere fortitudinis. Vltrius patet quid sit fortitudo, quia est virtus medio mo-

do se habens circa timores ⁊ audacias ꝓpter magnũ bonum. ⁊ sic patet solutio ad dubium. Rationes ante oppositum soluuntur ex iam dictis

Ost hec autem de temperantia dicamus videntur enim irrationabilium ꝑtium he esse virtutes. Quoniam quidẽ igitur medietas circa delectationes temperantia dictum est nobis: minus enim ⁊ non similiter est circa tristicias. in his autem ⁊ intemperantia videtur. Circa quales igitur delectationum nunc determinemus. Determinantur autem animales ⁊ corporales. puta amor honoris. amor discipline. vterq; em̃ horum gaudet cuius amatiuus est nihil patiente corpore sz magis mente. Qui autem circa tales delectationes neq; tempati neq; intempati dicunt̃. Similiter autem neq; qui circa alias quecũq; nõ corporales sunt. amatores em̃ fabulaꝝ ⁊ narratores ⁊ de contingentibus conterẽtes dies garrulos. intempatos autẽ non dicimus neq; contristatos in pecunijs vl' amicis. Circa corporales erit vtiq; tempantia: Non omnes autem neq; has. Qui em̃ gaudent his que ꝑ visum. puta coloribus ⁊ figuris ⁊ scriptura neq; tempati neq; intempati dicuntur. q̃uis videatur vtiq; esse ⁊ vt oportet gaudere ⁊ his et ꝑm supabundantiam ⁊ defectum. Similiter aũt et his q̃ circa auditum: supabũdanter em̃ gaudentes melodijs ⁊ ypocrisi nullus intemperatos dicit. Neq; eos qui vt oportz temperatos neq; eos qui circa odorem p̃ter ꝑm accidens. gaudentes em̃ malorum vel rosarum vel tymiamatum odoribus non dicimus intempatos sed magis eos qui vnguentorum ⁊ pulmentorum. gaudent em̃ his intempati qm̃ per hec rememoratio fit eis concupiscibilium. Uidebit aũt vtiq; aliquis ⁊ alios qñ esuriũt gaudentes ciboꝝ odoribꝫ. talibus aũt gaudere intempati huic em̃ concupiscibile hoc. Non est aũt neq; in alijs animalibus ꝑm hos sensus delectatio preter ꝑm accidens. neq; enim odoribus leporum canes gaudent. sed cibatione. Sensum autem odor fecit. neq; leo voce bouis. sed comestione. Quoniam autẽ prope est per vocez sensit et gaudere vtiq; hac videtur. Similiter autem neq; videns neq; inueniẽs ceruũ vel agrestem capram. sed quoniaz cibũ habebit Circa igitur tales vtiq; delectationes temperãtia et intemperantia est quibꝫ reliqua aĩalia communicãt vnde seruiles ⁊ bestiales vidẽtur. he autẽ sunt tactus ⁊ gustus. Uidẽtur vtiq; ⁊ gustu in parum vel nihil vti. gustus em̃ est iudicium saporis. quod faciũt qui vina probant ⁊ pulmenta condiunt non multum gaudent his vel non intemperati sed vsu. qui fit omnis per tactum ⁊ in cibis et potibus ⁊ venereis dictis Propter quod ⁊ orauit quidam philozenus erixyus pultiuorax existens guttur ipsius longius gritis fieri vt delectatus tactu. Conmunissimus autẽ tactus sensuuz ꝑm quem intemperantia. Et videbitur vtiq; iuste exprobrabilis. quoniã nõ ꝑm ꝙ homines sumus existit sed ꝑm aĩalia. Talibꝫ itaq; gaudere ⁊ maxime diligere bestiale. Etenim liberalissime earum que per tactum delectationum ablate sunt puta que in gignasijs per circuitionem ⁊ calefactionem facte. Non em̃ circa omne corpus intemperati tactus. sed circa quasdã partes. Cõcupiscentiarum autem he quidem cõmunes videntur esse. he autẽ ꝓprie ⁊ apposite. puta q̃ sibi quidem naturalis. omnis em̃ concupiscit (quãdo indigens fuerit) siccum et humidum cibum. quãdoq; aũt ambos ⁊ lectũ inquit homerus iuuenis ⁊ crescens. Talẽ aũt vel talem nõ adhuc oĩs neq; eosdẽ: ꝓpter qd̃ viden t̃ nostra esse. Sz adhuc hz aliq̃d naturale Alia em̃ alijs sunt delectabilia ⁊ quedã q̃busdã delec/

tabiliora ꝓtingentibus. In naturalibus qui/dem igitur concupiscentijs pauci peccant ꝛ in vnū in plus ꝓmedere quidē eā que cōtingunt vel bibere vsquequo vtiqz supimpleant supabundantie est ſm naturam multitudine Repletio eius indigentie naturalis cōcupiscentia ꝓpter quod dicūtur isti castrimergi. vt ꝓter indigentiam eam replentes. tales autez fiunt qui multum bestiales. Circa ꝓprias autem delectationes multi ꝛ multipliciter peccāt Eorum eā qui amatores taliū dicūtur. vel in gaudendo quibus non oportet. vel vt magis vel vt multi. vel vt nō oportet. ſm autē omnia intemperati. superabūdant etenim gaudent quibusdam quibus non oportet. Odibilia eā et si quibusdam oportēt gaudere taliū magis q̄z oportet ꝛ vt multi gaudent. Circa delectationes quidem igitur superabūdantia qm̄ intemperantia ꝛ vituperabile manifestū. Circa tristicias autez non quēadmodū in fortitudine in sustinendo dicitur temperat9 neqz intemperatus in nō sustinēdo. Sed intemperatus q̄dē in tristando magis q̄z oportet. qm̄ delectabilia non adipiscitur. ꝛ tristiciā aūt facit delectatio ei. temperatus aūt in nō tristari absentia et in abstinere a delectabili. Intēperatus quidē igit ꝓcupiscit delectabilia oīa vel q̄ maxime. et ducit a ꝓcupiscētia vt ꝓ alijs hoc eligisset. ꝓpter qō ꝛ tristat ꝛ adipiscēs ꝓcupiscēs cū tristicia eā ꝓcupiscentia. Incōuenienti autem assūmlatur ꝓpter delectatōez tristari Deficientes autē circa delectationes ꝛ minus q̄z oportet gaudentes non multū fiunt. Nō eā humana est talis insensibilitas Etem̄ reliqua aīalia discernunt cibos. ꝛ his q̄dem gaudent bis aūt non. si aūt huic nihil est delectabile neq; differt alteruz ab altero. longe vtiqz erit ab hominū natura esse. Non fortitus autem est talis nomine ꝓpter non multum fieri. Temperatus autez medie circa hec habet. neqz eā delectatur quibus intemperatus maxime sed magis tristatur. neqz vniuersaliter q̄bus non oportet neqz vehementer tali nullo modo. neqz absentib9 tristatur. neqz ꝓcupiscit. vel mensurate. neqz magis q̄z oportet nullo. neqz quādo non oportet. neqz vniuersaliter taliuz nullo Quecūqz aūt ad sanitatem sunt vel ad bonam habitudinem delectabilia existentia hec appetet mēsurate ꝛ vt oz. ꝛ talia delectabilia nō impedimēta bis existentia vel ꝓter bonū vel sup substantiā. Sic eā habens magis diligit tales delectationes q̄z dignū sit. temperatus autem nō talis. sed vt recta rō. Uolūtario autem magis assimlat intemperantia q̄z timor. hec q̄dē eā ꝓpter delectatōem. hic aūt ꝓpter tristiciam. quoz hoc quidē ꝓpter delectationem hoc aūt ꝓpter tristiciam. quorū hoc quidem desiderabile. hoc aūt fugibile. Et tristicia quidem stupefacit ꝛ corrumpit naturā habentis delectatio aūt nihil tale facit. magis aūt volūtarium. Propter quod ꝛ exprobrabilius etem̄ assueti facile ad hec Multa enim in vita talia ꝛ assuetudines sine periculo. in terribilib9 autem econuerso. Uidebit aūt vtiqz non silr volūtarium timor esse his que ſm singula. hec q̄dem eā sine tristicia. hec aūt ꝓpter tristiciam stupefaciūt. vt arma proijciāt ꝛ alia deformiter faciant. ꝓpter quod ꝛ vident violenta esse Intemperata autem ecōuerso Que quidē ſm singula volūtaria. concupiscenti eā ꝛ appetenti. totum autē minus. nullus eā ꝓcupiscit intemperatus esse. Nomen autē intemperantie et ad puerilia peccata ferim9. habēt eā quādā silitudinē. vtrum autē ab vtro vocāt. nichil ad ea que nūc differt. manifestū autem qm̄ posterius a priori. Non male aūt videt transla/

tum esse. puniri enī opz turpia appetentem et multam augmentationē habentē. tale aūt maxime ꝯcupiscentia z puer. fm cōcupiscentiam enī viuunt z pueri. z maxime in his delectabilis est appetitus. Si igitur non erit bene persuasibilis. z ad dominans z ad multuz veniet Insatiabilis enī delectabilis appetitus z vnicuiz insipienti z concupiscentie operatio auget conatum z si magne z vehementes sint et cognitionē pcutiat. Propter quod opoꝛtz mē suratas esse z paucas z rōni nihil contrariari. Tale aūt nō psuasibile dicimus z punitū. quē admodum enim puerum opoꝛtz fm ꝑceptum pedagogi viuere. sic z oportet concupiscibile consonare rōni. Intentio enim ambobz bonū et concupiscit contēperatus que opz z vt oportet z quādo. ita aūt ordinat z ratō Hec igitur nobis dicta sunt de temperantia

Queritur Octauo. Utrū tpantia sit virtus consistens circa delectationes tactus Arguitur primo q non sit virtus. quia virtus est cōueniens alicui fm naturam. sed temperantia retrahit a delectationibus gustus z tactus. ad quas fm materiā inclinamur. ergo temperantia non est virtus Secundo sic. circa delectationes maiozum sensuum cōtingit recte se habere. supabundare z deficere. ergo circa hmōi delectationes est aliqua virtus que nō videtur alia a temperātia: g nō solū est ꝯsistens circa delectationes tactus.

In oppositum est pbus in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ pbus determinauit de fortitudine. consequēter agit de tpantia q̄ sunt ambe in pte irrōnali. scz in appetitu sensitiuo. Ratio est. quia fortitudo est circa passiones timoris z audacie. que sunt in appetitu irascibili. sz temperantia est circa delectatiōes z tristicias: que sunt in appetitu cōcupiscibili. z sic ambo sunt in appetitu sensitiuo.

Sciendū scōo: q sensus ad duo ordinatur in hominibus Uno mō ad cognitōem. Alio mō ad destructionez ꝯuenientis z nociui in eis q̄ ꝯseruaꝛ vita humana tā fm individuum. vt sunt cibus z potus. q̄ fm spēm. sicut sunt tactus venerei. Et q̄ gustus z tactus ꝑceptiui sunt ipsoꝝ ꝯseruatoꝝ humane vite. z alij tres sensus valēt hominibus ad cognitionē sensibiliū ex q̄bus proceditur ad cognitionez rōnis que mouet appetitum hominis. iō hō delectaꝛ in apprehensione z cōuenientia sensibiliū fm oēs sensus. z sic ordinātur ad sustentationē vite humane sed in brutis animalibus sensus non ordinantur ad cognitionē. sed solum ad discretionē conuenientis z discōuenientis ad suam vitā. ideo solum delectanꝫ p se inconuenientia ad apprehensionē fm illos duos sensus Licz enī canis delectetur in odore carnis hoc est solū q̄ est sibi cōueniens Sciendū tercio. q duplices sunt delectatiōes q̄ q̄dam sunt aīales insequētes apprehensionē que non est ꝯmunis anime z corpori. sed solū ꝯuenit aīe sicut delectatio in amore honoris vel disciplineꝫ vel pecunie. Alie sunt delectationes corporales que cōmunes sunt aīe et corpori. que apprehensionē sensibilē insequūtur. sicut sūt delectatiōes sensibiliū exteriozū.

Conclusio prima

Temperantia est ꝑtus. Probaꝫ. q tēperantia ponit mediū in delectationibz z tristicijs. ꝯtingit enī delectari plus q̄ oꝑtz. qđ est supabūdare. z minus q̄ oꝑtz. qđ est deficere. z medio modo. qđ est virtuosum esse. ergo tēperantia est virtus.

Conclusio secūda. tēperantia nō est circa delectationes aīalis. Patz. q̄ q̄ bene se habet in ūstis. aut qui supabūdat aut deficit nō ꝺr tēperatus vel intpatus. g̃ ꝛc.

Conclusio tercia. tēperantia nō est p se circa delectationes vsus z auditus z olfactus. Patz nā qui in visibilibz audibilibz vel odorabilibz delectanꝫ neq̄ tpati neq̄ intēperati dicūtur. Et dicebaꝫ notanter p se. q̄ p accidens circa ipsa bene ꝑt esse tpantia. z maxime circa delectationes olfactus. q̄ intēperati p odores memorantꝫ ciꝫbariozū z alioꝝ ꝯcupiscibiliū.

Conclusio quarta. tpantia non est directe circa delectationes gustus. q̄ qui in saporibz fm q̄ hmōi delectantur nō dicūtur tēperati vel intēperati. sicut illi qui ꝓbant vina vel pulmenta. Illi enī qui delectanꝫ in gustando vina vel alias res. dum tñ nō plus sumāt q̄ oportz nō dicūtur intemperati. q̄ intemperantia ad quādā ꝯsumptionem cibi z potus videtur pertinere. Scōo patz a signo nam vir intemperatꝰ z etiā pulmēti vorax (qui dicitur philoseus) nō oranit linguā suā (que est organū gustus) ꝓduci z augeri. sed guttur suū augeri ad modum colligruis. qđ q̄dē signū est qđ nō tantū delectaꝫ in delectatione gustus sicut z tactus

Conclusio quinta. temperantia est circa delectatiōes tactus z etiā circa delectatiōes gustus sequētes tangibilia ꝯiūcta tactui. p q̄to scz p gustū ꝑcipitur cōueniens et nociuū. Probaꝫ q̄ temperantia est circa delectatiōes cōmunes aīaliū. sed tales sunt delectationes gustus z tactus. g̃ circa eas est tpantia. Et quo sequiꝫ q̄ vitiū oppositum tēperantie est maxime reprobandū. Rō est. q̄ nō inest homini fm q̄ homo. sed inq̄tuz ꝯuenit brutis in intēperantia hō efficiꝫ quasi bestialis. Patz vlterius q̄ tēperantia ꝑt esse circa delectationes alioꝝ sensuū a tactu pro q̄to hmōi sensus habent ordinē ad ipsum tactum p quē saluaꝫ vita corporalis p discretionē ꝯuenientis z disconuenientis. tales enī delectationes aliozū sensuū per se habent ordinem ad delectationem tactus. Et p hoc potest solui secūda ratio. Ulterius patz quid sit temperantia. Temperātia enī est habitus inclinās ad tenendum mediū circa delectatiōes gustus z tactus.

Dubitatur primo

Utrū intemperātia sit indifferēter circa delectatiōes gustus z tactus Pro quo sciendū est. q̄ ꝯcupiscentiarum seu delectationū q̄dam sunt ꝯmunes. z q̄dam ꝓpie. Cōmunes aūt dicuntur naturales. q̄ sequūtur naturā generis aut speciei. vt est concupiscentia cibi et po

tus in ꝯmuni. Sed ꝓprie dicunt̃ que nõ ꝯsequunt̃ totam naturã spẽi vel generis. sicut nõ omnes homines concupiscũt talem vel talem cibũ. puta preciosum aut delicate preparatũ. nec omnes idem ꝯcupiscunt. Et ad hmõi delectatões nõ inclinant̃ nisi forte ꝑm naturã indiuidui. Respondetur g̃ q̃ in ꝯcupiscẽtijs naturalib; pauci peccant qꝛ in his nõ est peccatũ nisi ꝑm q̃ aliq̃s plus ꝯcupiscit q̃ꝫ natura requirat. Et tales vocant̃ castrimergij ⁊ bestiales Sed circa delectatões proprias multi peccãt ꝑm omes circũstãtias. eo q̃ q̃dem gaudent in his q̃bus nõ oportet et magis q̃ꝫ oportet. puta in sumptõe cibi discõuenientis vel qꝛ delectant̃ sine discretõe. sicut stultoꝝ multitudo.

Dubitat̃ scdo. an tp̃antia sit magis circa delectatões q̃ꝫ tristicias. Rñdetur q̃ tẽperantia est magis circa delectatões q̃ꝫ tristicias. Ratio est qꝛ effectus est potior q̃ ꝯsequit̃ ex pñtia cause q̃ꝫ qui ꝯseq̃tur ex absentia. Et qꝛ delectatio ꝯsurgit ex pñtia delectabiliũ. ⁊ tristicia ex eorũ absentia. iõ tẽperãtia secũdario est circa tristicias q̃ ꝯsequũtur ex absentia delectabiliũ. Dubitat̃ tercio de vicijs oppositis tẽperãtie. Respõdetur q̃ duo sunt. s. intp̃antia q̃ est sup̃abundãtia in tristãdo vel delectando. Et insensibilitas q̃ est defectus. pauci tñ reperiũtur insensibiles q̃ deficiunt in delectando Dubitat̃ quarto. vtrũ intẽperãtia sit magis volũtaria q̃ꝫ timiditas Rñdetur q̃ sic. rõ est. qꝛ vnusq̃sq̃ꝫ delectat̃ in hoc q̃ volũtarie agit. ⁊ tristat̃ in hoc quod est inuolũtariũ. Sed intp̃atus agit ꝓpter delectatõem. ⁊ timidus propter tristiciã. modo delectatio est magis volũtaria. ⁊ sic intẽperantia magis accedit ad volũtariũ q̃ꝫ timiditas. Ex quo patꝫ q̃ viciũ intẽperantie est vitup̃abilius q̃ꝫ viciuꝫ timiditatis. quia volũtarijs debetur laus in bonis ⁊ viciũ in malis. Alia rõ est. quia facilius vitare possumus ea circa q̃ est intp̃antia. q̃ꝫ ea circa que est timiditas. Dubitat̃ vltimo. vtrum virginitas sit virtus. Arguit̃ q̃ nõ. quia nulla virtus inest nobis a natura. sed virginitas inest nobis a natura. ergo ⁊c. Item ꝟtus depdita potest recup̃ari. sed ꝟginitas amissa nõ potest recuperari. g̃ ⁊c Pro dubio est

Notandum. Q̃ virginitas põt capi dupl̃r. vno mõ ꝓ integritate corp̃is ⁊ p̃seruatione a corruptõe. Alio mõ ꝓ hmõi integritate vna cũ habitu electiuo hmõi integritatis obseruande ꝑ totam vitam. Tunc respondet̃ ad dnbiuꝫ. q̃ virginitas p̃mo modo sumpta nõ est ꝟtus. sed tñ est nobilissima conditio in corp̃e humano. Primũ patꝫ ꝑ rões adductas. Scdm probat̃. qꝛ integritas dignitatez ⁊ nobilitatem importat. Dicit̃ scdo q̃ virginitas scdo modo capta ea parte q̃ noĩat corp̃is integritatem nõ est virtus sed ea p̃te qua noĩat habitũ electiuũ obseruandi illã virginitatem ꝓpter bonũ in tota vita est virtus. que tñ non distinguit̃ a tẽperantia. sed est spẽs eius. Istud posset ꝓbari per diffinitõem virtutis.

Ad rationes ante oppositũ Ad primã dr. q̃ tẽperãtia non retrahit ab eo quod est ꝑm naturaꝫ. immo magis ꝯseruat naturam. quia appetit delectabilia ꝑm q̃ oportet. ⁊ ꝑm q̃ requirit sanitas ⁊ bona corporis dispositio. Ad scdam ꝯceditur q̃ circa delectatões aliorum sensibilium est aliq̃ virtus. sed non est temperantia nisi per accidens. ꝓ quãto delectatões aliorum sensibilium ordinãtur ad delectatões tactus Et hec de questione. ⁊ per consequens de toto tercio libro Ethicorum Arestotelis

Icamus autem deinceps de liberalitate. Videtur autem esse circa pecunias medietas. laudatur em̃ liberalis non in bellicis neq̃ꝫ in quibus temperatus. rursus neq̃ꝫ in iudicijs. sꝫ circa dationem pecuniaruꝫ ⁊ sumptionẽ. magis aũt in datiõe. Pecunias aũt dicimus. omnia quorũcunq̃ꝫ dignitas nummismate mensuratur. Est aũt ⁊ ꝓdigalitas et illiberalitas circa pecunias sup̃abundantia et defectus. Et illiberalitatem copulamus quidem semp̃ magis q̃ꝫ oportꝫ quidem circa pecunias studentibus Prodigalitatem aũt inferimus qñꝫ cõplectentes intẽperatis hominib;. Incõtinentes em̃ ⁊ ꝑ intẽperantiam ꝯsumptores prodigos vocamus ꝓpter qd̃ ⁊ prauissimi vident̃ eẽ Multas em̃ simul malicias hñt. nõ aũt ꝓprie appellantur vult em̃ prodigus esse. q̃ vnũ aliqd̃ malum hꝫ corrũpere substantiam. ꝓdigus em̃ q̃ ꝓpter seip̃m p̃ditus. videtur aũt p̃ditio quedã ipsius esse. ⁊ substãtie corruptio. vt viuere ꝑ has existẽte. sic vtiq̃ꝫ ꝓdigalitatẽ accipim⁹. Quoꝝ aũt est aliq̃ vtilitas his enim bñ vti ⁊ male. diuitie aũt sunt vtiliũ. vnoq̃ꝫ aũt optime vtit̃ qui habet circa singula virtutẽ. ⁊ diuitijs aũt vtet̃ optime q̃ hꝫ circa pecunias ꝟtutẽ. iste aũt est liberalis. Usus aũt videt̃ eẽ pecuniaꝝ ꝯsumptõ ⁊ datio. acceptio aũt ⁊ custodia possessio magis Propter qd̃ magis est liberal' dare q̃bus oꝫ q̃ꝫ accip̃e vñ oportet. ⁊ nõ accip̃e vñ non oportet

Uirtutis em̄ magis bene facere q̄ bene pati. ⁊ bene operari magis q̄ turpia non operari. Non immanifestum quidem sequitur benefacere ⁊ bona operari. sumptionem autem bñ pati vel non turpe operari. Et gratia danti ⁊ non accipienti. sed ⁊ laus magis. Et facilius autez non accipere q̄ dare. propriū em̄ minus emittunt magis q̄ non accipiunt alienuz. Sed liberales dicuntur qui dant. qui vero non accipiunt non in liberalitatem laudantur. sed non minus in iusticiam. qui autem accipiunt neq̄ laudantur multum. Amantur autem maxime liberales eoruz qui in virtute. vtiles enim hoc autem in datione. Que autem ꝑm virtutē opationes bone ⁊ boni gratia. et liberalis igit̄ dabit boni gratia ⁊ recte. quib⁹ em̄ oportet ⁊ quecūq̄ ⁊ qñ ⁊ alia quecūq̄ sequuntur recte dationi. Et hoc delectabiliter vl' sine tristicia. quod em̄ ꝑm virtutē delectabile vel non triste vel minime triste Qui autem dat quibus non oportet vl' non boni gratia sed ꝓpter quandā aliam causam nō liberalis sed alius q̄s dicet̄. Neq̄ qui triste. magis em̄ vtiq̄ eliget pecunias bona operatione. hic autem non liberalis. Neq̄ accipiet vñ nō oportet. neq̄ em̄ est non honorantis pecunias talis acceptio. non vtiq̄ erit neq̄ petitiuus. non enim est benefacientis beneficiari faciliter. Unde autem oportet accipiet. puta a ꝓprijs possessionib⁹. nō vt bonū. sed vt necessarium vt habeat dare. neq̄ enim non curabit propria volēs ꝑ hoc quibusdam sufficere. neq̄ quibuslibet dabit vt habeat dare q̄bus oportet ⁊ qñ ⁊ vbi bonū. Liberalis aūt est vehementer ⁊ superabundare in datōe vt derelinquat sibijpsi minora. non respicere em̄ ad seipsum liberalis. Scd̄m substantiam vtiq̄ liberalitas d̄r. non em̄ in multitudine datorum quod liberale. sed in dātis habitu. hic aūt ꝑm substantiā dat. Nihil āt ꝓhibet liberaliorem esse minora dantē si a minorib⁹ det Liberaliores esse vident̄ non qui acq̄sierūt. sz qui susceperūt substantiā. Inexpti em̄ indigētie ⁊ omnes magis diligūt sua opa vt parētes ⁊ poete. Ditari aūt nō facile liberalē neq̄ acceptiuum existentē neq̄ custoditiuū. emissiuum aūt ⁊ nō honorantē ꝓpter ip̄as diuitias sz gratia dationis. Propter qd̄ accusant fortunam qm̄ maxime digni exñtes nequaq̄ ditant̄. contingit autē non irrationabil'r hoc. Non em̄ possibile pecunias habere nō curantē vt habeat quemadmodū neq̄ in alijs. Non tñ dabit q̄bus nō oz neq̄ qñ nō opz: Neq̄ q̄cunq̄ alia talia. Non em̄ vtiq̄ adhuc opabitur ꝑm liberalitatē. ⁊ in hoc ꝯsumens nō vtiq̄ habebit in q̄ opz consumere. quēadmodū em̄ dictum est liberalis est qui ꝑm substantiā expendit. ⁊ in q̄ oportet.

Circa intium quarti libri ethicoꝝ

Arestotel' Queritur p̄mo vtruz liberalitas sit virtus circa pecunias existens: Arguit̄ primo q̄ nō sit virtus. qr liberalis plus intendit alijs q̄ sibijpsi. quod est ꝯtra naturalē inclinationē. ergo liberalitas non est virtus. Tenet ꝯñtia quia nulla virtus est cōtraria naturali inclinationi Secūdo arguit̄. liberalitas non ordinatur ad felicitatem. ergo non est virtus Añs ptz. qr felicitati subseruiūt bona exteriora. sed hec ꝑ liberalitatē ꝯsumunt̄ ergo ⁊c̄. Tercio arguit̄. om̄is virtus moralis est circa passiones vel circa opationes vt habetur tercio hui⁹. sed pecunie non sunt opationes vel passiones igitur. ⁊c̄.

In oppositū est ph̄s in textu. Pro rñsione.

Sciendum primo

q̄ postq̄ ph̄s in tercio libro determinauit de fortitudine et tempantia q̄ respiciūt ea quib⁹ conseruat̄ vita humana hic ꝯñter in quarto hui⁹ agit de virtutib⁹ q̄ respiciūt secūdaria bona vel mala. Et primo agit de liberalitate ꝓpter ꝯuenientiā eius ad tpantiā. qr sicut tpantia temperat cōcupiscentiā delectationū tactus. ita liberalitas temperat cupiditatem acquirendi vel possidendi res exteriores

Sciendū scd̄o. q̄ aliq̄ virtus p̄t esse circa aliq̄d multipl'r Uno mō tanq̄ circa ꝓpriū actuz. vt liberalitas est circa dationē ⁊ acceptionē pecuniaꝝ Alio mō virtus est circa aliq̄d tanq̄ circa materiā. ⁊ hoc dupl'r. vel tanq̄ circa materiā ꝓpinquā. ⁊ sic cupiditas vel amor pecuniaꝝ est id circa quod est liberalitas. vel tanq̄ circa materiam remotā. ⁊ sic liberalitas est circa pecunias intelligēdo noīe pecuniaꝝ oīa illa que p̄nt pecunia ꝯpari. vt dom⁹ equus

Conclusio prima.

Circa pecunias est aliqua virtus.patz quia circa pecunias ꝓtingit supabūdare ⁊ deficere.g̃ ⁊ medio mō se habere.ergo circa ipsas est aliqua virtus Conclusio scōa virtus exīs circa pecunias est liberalitas.patz qr libera/lis nō laudatur eo q̄ bñ se habet in actib⁹ bellicis vel in iudicijs.sed laudat in datione ⁊ acceptōe pecuniarū.g̃ libe/ralitas est circa pecunias. Ex q̄ sequitur q̄ circa pecuni/as sunt vicia opposita.s.prodigalitas ⁊ illiberalitas.nam circa eadē st̄ extrema ⁊ mediū Cōclusio tercia.liberali tas est bonus vsus pecuniarū.patz qr quandocūq; aliq̄d q̄ritur tanq̄ vtile ad aliud.⁊ ꝓtingit eo bene vti ⁊ male. tunc actus virtutis circa talē materiā exītis est bonus vsus illius rei.sed diuitie sunt vtiles ad aliud.⁊ ipis cō/tingit bene vel male vti.igitur ⁊c.

Dubitatur primo.

Quis est potior actus liberalitatis.vtrū dare vel accipe Respō det phs q̄ dare.Probat quatuor rōibus. prima qr ad virtutem magis pertinz benefacere q̄z bene pati.sz q̄ dat benefacit.⁊ q̄ accipit bñ patit.igit ⁊c. Scōa ratio. laus ⁊ gloria debent virtuose operanti.sed ista magis attribuunt bene danti q̄z bñ accipienti. Tercia ratio.ꝓtus est circa difficile.sed difficilius est bñ dare q̄z bñ accipere Quarta ratio.inter oēs ꝓtuosos maxime amant liberales.qr st̄ alijs vtiles.sz st̄ alijs vtiles p hoc q̄ dant.g̃.

Dubitatur scōo.q̄lis debz esse actus liberalis. Rn/det phs q̄ actus liberalis est dare cū recta rōe q̄b⁹ oportz q̄n oportet.fm q̄ oportet.⁊ q̄ opz.⁊ sic de alijs circūstan/tijs ⁊ etiā dare delectabil'.⁊ nō tristari in datōe. Et sil'r dz de acceptōe.liberalis em̄ accipit nō qualitercūq;.sz vt de oportet.vtputa a proprijs possessionib⁹.nec adhuc ista capit ꝓpter amorē pecuniarum in se.sed vt habeat quod oportet dare.⁊ vt det alijs quibus oportet.⁊ q̄n oportet

Dubitatur vltimo.quot sunt ꝓprietates liberal'.Rn/detur q̄ quatuor.p̄ma est q̄ supabundet in datione.h̄ est q̄ plura det q̄z sibi retineat nisi ea q̄bus indiget Scōa est q̄ liberalis habet dare fm facultatē sue substātie.i.possessionis.qr aliq̄n ꝟstat minora dantē esse liberaliorē dante maiora.nam aliq̄s nō dr liberalis ex multitudine donoꝝ sed ex habitu dantis.Tercia est q̄ diuites a natiuitate.i. a parentibus vt in plurimū sunt liberaliores acq̄rentib⁹ diuitias p suos ꝓprios questus.Et huius rō est.qr diui/tes a natiuitate sunt inexpti indigētie.ideo nō timēt eas Etiam qr oēs diligūt sua opa.ideo q̄ acquirūt pecunias p sua opa magis retinent. Quarta est.q̄ nō est facile li/beralē multū ditari.put cōiter loquimur de diuite.qr nō est possibile illū qui parū amat pecunias ⁊ parum est reti nens ⁊ custodiēs eas multū abundare pecunijs.sicut nō est possibile q̄ aliq̄d habeat ab hoīe de quo hō nō curat sed liberalis parū curat de pecunijs.g̃ ⁊c.

Ad rationes ante oppositum.Ad p̄. mam dr q̄ liberalis me liora sibi intendit.s.bonum virtutis.alijs autem bonum vtile.⁊ istud est conforme inclinationi naturali recta ra/tione regulate. Ad secundam dicitur q̄ liberalis non habz consumere bona exteriora plus q̄z oportet.ideo nō consumit ipsa nisi fm q̄ talis sumptio subseruit felicita/ti.⁊ ideo ipsam ordinat ad felicitatem. Ad terciam patet solutio ex dictis.

Qui autem supabundat prodigus.propter quod tyrannos non dicimus prodigos.multi tudine em̄ possessionis non videtur facile esse dationibus ⁊ expensis supabundare. Liberalitate vtiq; medietate existente circa pecunias dationem ⁊ acceptionē.liberalis ⁊ dabit ⁊ expendet in que oportet ⁊ que oportet. similiter in paruis ⁊ magnis.⁊ hoc delectabiliter. Et accipiet vñ oportet ⁊ q̄cunq; oportet. virtute em̄ circa ambo existente medietate vtraq; fa/ciet vt oportet: Seq̄tur em̄ decenti dationi talis acceptio.non talis aūt contraria est Seq̄n tes quidē igitur fiunt simul in ipso.cōtrarie au tem manifestū q̄ non Si aūt ꝑter optimuz et bñ habēs contingat ipm consumere tristabit'. Moderate aūt ⁊ vt oportet. virtutis em̄ ⁊ de lectari ⁊ tristari q̄bus oportet ⁊ vt oportz. Sz et bñ cōmunicatiuus est liberalis in pecunijs potest em̄ iniusta pati non honorans pecuni/as: Et magis grauatus siq̄dem quod oportz non consumpsit.q̄z tristatus si non oportunuz aliquod cōsumpsit.⁊ simonidi non placens. Prodigus aūt ⁊ in his peccat:neq; em̄ delec/tatur in q̄bus oportet.neq; vt opz.neq; trista tur vt oportz.erit aūt procedentib⁹ manifesti? Dictū est aūt nobis q̄m supabundantie ⁊ defe ctus sunt pdigalitas ⁊ illiberalitas.⁊ in duo/bus in datione ⁊ acceptione.⁊ expensas em̄ in datione ponimus. Prodigalitas q̄dez igitur in dando ⁊ in non accipiendo supabundat.in accipiendo aūt deficit. Illiberalis aūt in dan do deficit. in accipiendo aūt supabundat nisi in paruis Que q̄dem igitur prodigalitatis nō multum coagentur. Non em̄ facile est ex nul/la pte accipientē omnibus dare. velociter em̄ derelinq̄t substātia dātes ydeotas esse. q̄ ⁊ vi/dent pdigi esse. q̄re talis videbit' vtiq; nō quo melior esse illiberali.bene sanabilis est enim ⁊

ab etate ⁊ ab egestate. ⁊ ad medium potest veni re. habet enim que liberalis. etenim dat ⁊ non accipit. neutrum autem vt oportet neq; bñ Si vtiq; hoc assuescat vel qualiter aliter transmu tet. erit vtiq; liberalis. dabit enim quib⁹ opor/ tet et non accipiet vnde non oportet. propter quod ⁊ videtur nō esse prauus ꝑm morem. nō enim mali neq; inuirilis superabundare dan tem et nō accipientē. insipientes autē. Scōm autem hunc modu; prodigus esse videtur. me lio; multum et illiberali esse. et propter ea que dicta sunt. ⁊ quoniā hic quidem prodest mul/ tis. hic autem nulli. sed neq; sibūpsi. Sz mul/ ti prodigorum quemadmodu; dictum est ⁊ ac cipiunt vnde non oportet. ⁊ sunt ꝑm hoc illibe rales. Acceptiui aūt sunt propter velle ꝓsume re. facile autez hoc facere. velociter em̄ derelin quit eos substātia. cogunt igitur aliūde acqui rere. Sil'aūt ⁊ propter nihil boni curare indif ferenter ⁊ vndiq; accipiūt. dare em̄ concupis/ cunt. q̄liter autem vl' vnde nihil eis differt. pp ter quod neq; liberales eorū datōes sunt. neq; em̄ bone neq; hmōi ipius grā. neq; vt opz. sed q̄ñ; q̄s oportet indigere hos diuites faciūt. ⁊ moderatis q̄dem ꝑm mores nihil vtiq; darent adulatoribus aūt vel ꝑm aliquā aliā volupta/ tē tribuūt multa. Propter quod intēperati ipo rum multi sunt. facile em̄ cōsumentes ⁊ in intē perantias ꝓsumptiui sunt. ⁊ ppter nō ad bonū viuere ad voluptates declinant. Prodigus q̄ dem igit' inducibilis effectus in hec trāsit. po titus aūt studio in mediū ⁊ ad id quod oportz aduenietvtiq; Illiberalitas aūt insanabilis est videtur enim senectus ⁊ omnis impotētia illibe rales facere. ⁊ magis cōnaturale hoibus ꝑdi/ galitate. multi em̄ amatores pecuniarum ma gis q̄ datores. Extendit aūt in multū ⁊ multi forme est. multi enim modi videtur illiberali/ tatis esse. In duobus enim existens ⁊ defec/ tu dationis ⁊ supabundantia acceptionis nō omnibus integra aduenit. sed quandoq; diui ditur. ⁊ hūj quidem acceptione supabundant. hūj autē datione deficiunt. Qui quidē enim in talibus appellationibus puta parci tenaces kynnibiles oēs datione deficiunt. aliena au tem non appetunt. neq; volunt accipere. hūj q̄ dem propter quandam moderantiam ⁊ reue/ rētiam turpium. Videtur enim quidam vl' di cuntur ꝑpter hoc custodire. vt nō aliq̄n cogā/ tur turpe aliquid opari. Vocz autē ⁊ cimini vē ditor. ⁊ oīs talis noīatus est a supabundātia eius. quod est nulli vtiq; dare. Hūj rursus ꝑp ter timorē abstinent ab alienis vt non facile ip sum que aliorum accipe. q̄ autem ipsius alios Non placet igitur eis neq; dare neq; accipe. Hūj autē rursus ꝑm acceptionē supabundant vndiq; accipiēdo ⁊ oēm. puta illiberales opa tiones opantes. ⁊ de meretricio pasci ⁊ oēs tales ⁊ vsurarū ⁊ pua in multos. Omnes eniz isti vñ non oportz accipiunt. ⁊ quantū non oz. cōmune autē in ipsis turpis lucratio apparet. Omnes em̄ gratia lucri ⁊ huius parui oppro bria sustinēt. Eos enim qui magna non vnde oportz accipiunt. neq; q̄ oportz. non dicimus illiberales. puta tyrannos ciuitates desolan/ tes ⁊ sacra p̄dantes sed ꝓnicios magis ⁊ im pios ⁊ iniustos. Aleator quidē ⁊ mortuorum spoliator ⁊ latro illiberaliū sunt. turpes lucra/ tores em̄ lucri enim gratia vtriq; negociantur et opprobria sustinēt. ⁊ hūj quidē picula maxi ma gratia lucri. hūj aūt ab amicis lucrantur q̄ bus oportz dare. vtriq; vtiq; vnde non oportz lucrari volentes turpes lucratores. et om/ nes vtiq; tales sumptiones illiberales. Con/ grue vtiq; liberalitati illiberalitas contrari/ um dicitur. maius est malum prodigalitate.

et magis in hanc peccant ꝯ fm dictam prodigalitatem. De liberalitate quidem igitur z op positis malicijs tanta dicta sint

Queritur Secundo. vtrum prodigalitas sit minus vicium ꝯ illiberalitas.

Et arguitur primo contra suppositum probando q prodigalitas non sit vicium. qz fm vicium aliqs dr malus. sed fm prodigalitatem homines non dicunt mali. vt habetur in textu. ergo prodigalitas nō est vicium Secundo arguitur contra quesitum. maius malum est nocere sibijpsi ꝯ alijs. sed prodigus sibijpi nocet. eo q multum consumit quibus debet viuere. illiberalis aūt nō sibijpsi nocet. igit zc. Tercio arguitur (prodigus q omnia dat sine rōe) multa cogitur accipere pter rōnem q ad illiberalitatem ptinent. ergo prodigalitas includit illiberalitatem. z ei supaddit aliquā maliciā. igit zc. In oppositū est phs in textu Pro responsione.

Sciendum Q; quidam est simpliciter z totaliter prodigus. q scz superabundat in dādo z deficit in accipiendo Alius est prodigus mixtus. q scz abundat in dando z etiā in accipiēdo et ex hac pte aliqd habet liberalitatis. ex hoc scz q abundat in accipiendo. Ex hoc em q tales prodigi multū volunt consumere z dare. etiā oportet q pter rōnem multa accipiant. nā faciliter derelinquit eos substātia eorū Et tales cōiter dant his quib non deberent dare. puta adulatoribus. lasciuis z alijs. Sz duplex est illiberalis. qz vnus est simplr illiberalis. qui scz deficit in dando z superabundat in accipiendo Alius est mixtus. z hic est duplex. qui dam em superabundat in accipiendo z nō deficit in dādo et talis coincidit cū prodigo mixto. Alius est p oppositū qui scz nō superabundat in accipiendo. sed deficit in dando. z hoc potest multipliciter contingere. qz aliqs deficit in dādo aliqd ne pter indigentiam cogatur aliqd turpe operari. z tales vocant ptim tenaces. z tales etiam deficiunt in accipiendo ne cogant alijs dare. iō nō volūt aliqd ab alijs accipe. Alij vero sunt illiberales q superabundant in accipiendo. quoz aliqui turpia opantur gratia pui lucri. sicut meretrices z vsurarij z similes qui propter paruum lucrum turpia operantur. Sed illi (qui propter magnum lucrum turpia operantur sicut tyranni z pdones) nō dicuntur pprie illiberales sed pnicioſi quo ad homines. impij vero quo ad deū. z iniusti quo ad legis trāsgressionem Alij vero superabundant accipiendo iniusta. et operādo iniusta. q fm leges debēt puniri. sicut aleatoz qm ab amicis accipit. z omnes tales accipientes dicunt illiberales Istis notatis ponitur

Conclusio prima et responsiua ad qsitum. illiberalitas est vicium Probatur. qz omis habitus inclinans hoies ad magis ꝯ oportet. vel ad minus ꝯ oportet est viciū. sed illiberalitas est huiusmodi. igitur zc Et eodē modo posset pbari q prodigalitas sit vicium. verū est tamē q prodigalitas nō est vicium totaliter Et ad huius certitudinem aliqui allegabant textū. sicut argutum est in pma rōe ante oppositū. Sed melius potest dici q est vicium sicut probatum est verū est tamen q prodigalitas p se sumpta est puuū viciū nisi aliqd mali sit cū ea admixtū Et qz qō puum est pro nihilo reputatur. ideo dicit phs nō videt prodigus ee malus fm morem Conclusio secūda. illiberalitas est vicium maius prodigalitate Et hoc accipiendo prodigalitatem z illiberalitatem absolute. quia nihil phibet prodigalitatem annexam intēperātie peiorē esse illiberalitate. Probatur conclusio trib; rōibus. Prima est. illiberalitas potest difficilius sanari ꝯ prodigalitas. ergo zc. Aūs probatur. qz illiberalitas propter duo difficulter sanat. scz pter egestatem z pter etatem. pter etatem quidez. quia quanto aliquis plus accedit ad senectutē. tanto magis efficitur pronus ad retinendum. Propter egestatem vero sanatur prodigalitas plus ꝯ illiberalitas. qz prodigalitas causat egestatem. illiberalitas vero nō Secūda ratio. illiberalitas magis distat a medio ꝯ prodigalitas igit zc. Aūs patz. quia liberalis magis est dare ꝯ accipere et exponere ꝯ custodire. Sed in hoc prodigus cū eo conuenit. licet nō debito modo faciat. sed illiberalis non conuenit aliquo modo cum eo Tercia ratio. prodigus per suam dationem multis prodest. sed forsan in dando inordinate sibi nocet. sed illiberalis nulli prodest nisi sibijpsi inquantū deficit in daudo. igit zc.

Dubitatur Vtrū prodigus magis peccet in nō dando quib oportet ꝯ dando quibus non oportet. Dicitur q sic simpliciter. quia nō dare ex peiori pncipio procedit ꝯ dare. q̄a non dare quibus oportz prouenit ex eo q aliquis prefert vtilitatem pecuniarum bono rationis. sed dare quib nō oportet non prouenit ex tali causa. scilicet ex illicito amore pecunie. sed ex appetitu honoris vel voluptatis vel delectationis. que magis habet rationem finis ꝯ bonum vtile.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam patet solutio ex dictis. Ad secundam dicitur q illiberalis sibi nocet in h̄ q non dat exponendo quando oportet et vbi oportet. et sic de alijs. Et nocet etiam multis alijs. Sed prodigus multis prodest z sibi non nocet nisi inquantum cōsumit pecunias quibus deberet viuere Tercia ratio arguit de prodigo mixto. quē nihil prohibet peiorem esse illiberali. vt dictum est.

Idebitur autem vtiqz consequēs esse z de magnificētia ptrāsire. videt em z ipsa circa pecunias q̄dam virtus eē Non quemadmoduz liberalitas extenditur circa omnes q̄ in pecunijs operatōes. sz circa sumptuosas solum. In his aūt superexcellit liberalitatē magnitudine. quēadmodū nomen ipm significat in magnitudine em decens sumptus ē. Magnitudo autem ad aliquid. non em idem sumptus triarche z architheoro. decens vtiqz ad ipm z in q̄ z circa q̄. Qui aūt in puis vel in moderatis fm dignitatē expendit nō dr magnificus. puta h̄ multocies tanti dare. sz q̄ in magnis iste magnificus q̄dem em liberal. liberalis

aũt nihil magis magnificus Talis aũt habi/
tus defectus quidez ꝑuificentia vocant̃. sup/
abundantia aũt bannausia et apirocalia. ⁊ q̃/
cunqꝫ tales nõ superabũdantes magnitudi/
ne circa que oportet. sꝫ in quibus nõ oportet ⁊
vt non oportet preclare posterius aũt de ip̃is
dicemus. Magnificus aũt scienti assimilat̃.
decens em̃ potest speculari et expendere ma/
gna prudenter. quẽadmodum em̃ in principio
diximus habitus operationibus determina
tur. ⁊ quorũ est magnifici sumptus vtiqꝫ ma
gni ⁊ decentes. talia vtiqꝫ opa. sic em̃ erit ma/
gnus sumptus et decẽs opatio. quare opus
quidem sumptu dignũ oportet esse. sumptuꝫ
aũt ope vel supabundare. Cõsumet autem ta
lia magnificus boni gratia. cõmune em̃ hoc
ꝟtutibus. Et adhuc delectabiliter et emissi/
ue ratiocinij diligentia paruifica. Et qualiter
optimũ et decentissimũ intendet vtiqꝫ magis
q̃ꝫ quãto ⁊ qualiter minimo. Necessariũ aũt
⁊ liberalem magnificum esse. etem̃ liberalis ex
pendet que oportet. ⁊ vt oportet. in his em̃ ma
gnum magnifici velut magnitudo circa hec li
beralitate existente. Et ab equali sumpta op⁹
saciet magis magnificum. nõ em̃ eadẽ virtus
possessionis et operis: possessionis em̃ quidẽ
virtus quod plurimo dignum et honoratissi
mum. puta aurum: operis em̃ magnũ ⁊ bonũ
talis aũt speculatio admirabilis. Magnificũ
autem admirabile: et est operis virtus magni
ficentia in magnitudine. Est autem sumptu/
uum qualia dicimus honorabilia puta circa
deos doua reposita et reparationes et sacrifi/
cia. Similiter autez ⁊ quecũqꝫ circa omne de
monium. ⁊ quecunqꝫ ad commune magnifi/
cata sunt. puta sibi alicubi largiri quale opor
tere preclare equale vel trieris esse principem

vel et ꝯuiuare ciuitatem. In om̃ibus autem
quẽadmodũ dictum est ⁊ ad opantem refert̃
quis est et quarũ possessionum. Digna enim
oportet his eẽ ⁊ nõ solum opa sed et facientem
decere. Propter qd̃ inops q̃dez non vtiqꝫ erit
magnificus. nõ em̃ sunt a quibus multa ꝯsu/
met decenter. Temptans aũt et inspiciẽs pre/
ter dignitatem em̃ ⁊ oportunũ. ꝟm ꝟtutẽ autẽ
recte. Decet aũt et eos quibus talia p̃existunt
per seipsos vel ꝑ ꝓgenitores vel ꝑ quos ad ip
sos transeunt ⁊ nobiles et gloriosos ⁊ quecũ
qꝫ talia. Om̃ia em̃ hec magnitudinẽ habent
et dignitatem. Maxime quidẽ igit̃ talis mag
nificus. ⁊ in talibus sumptibus magnificẽtia
quẽadmodũ em̃ dictum est maxima em̃ ⁊ ho/
norabilissima Propriorũ autẽ quecũqꝫ in se/
mel fiunt puta nuptie ⁊ si quid tale. Et si circa
aliq̃d tota ciuitas studet. vel qui in dignitati/
bus ⁊ circa ꝑegrinoruꝫ ãt susceptõnes ⁊ missi
ones ⁊ dationes ⁊ retributiones Non em̃ in
seip̃m sumptuosos magnificus. sꝫ in cõia do/
na aũt deo sacratis habẽt aliq̃d simile. Mag
nifici aũt ⁊ habitatõem prepare decenter diui
tijs. ornatis quidem em̃ ⁊ hoc et circa hec ma
gis sumptus facere q̃cuuqꝫ diuturna operum
optima em̃ hec. Et in singulis decens nõ em̃
idem ꝯgruit dijs ⁊ hominibus. neqꝫ intẽplo
et sepulcro ⁊ in sumptibus vnũquodqꝫ Ma/
gnũ em̃ in genere ⁊ magnificentissimũ q̃dem
quod in magno magnũ hic autẽ qd̃ in his ma
gnuꝫ. ⁊ differt in ope magnum ab eo quod in
sumptu. Spera quidẽ em̃ vel lechit⁹ pulcher
rima magnificẽtiam habꝫ puerilis doni. hu/
ius ãt preciuꝫ paruũ ⁊ illiberale. ꝓpter hoc est
magnifici in q̃ vtiqꝫ faciat genere magnifice fa
cere. tale ei nõ facile supabile ⁊ ẽ habẽs ꝟm di
gnitatẽ sumptus. talis quidẽ igit̃ magnificus

Suphabūdans ⁊ bānausus ⁊ ꝓter qđ opor/tet ꝓsumendo suphabūdat quēadmodū dictū est Jn paruis em̄ sumptuū multa cōsumunt ⁊ resplendet ꝓter melodiā. ⁊ est parabola q̄dam puta histriones nuptialiter cibans ⁊ tragedis tribuēs in trāsitu purpuram inferēs quēadmodū megares ⁊ oīa talia non boni faciet grā. sed diuitias ostentans ⁊ ꝓpter hoc existimans admirari. ⁊ vbi q̄ dē oportet multa ꝓsumere. pauca ꝓsumēs vbi aūt pauca multas. Parificꝰ aūt circa oīa deficiet ⁊ maxima ꝓsumens in paruo bonū ꝓdit ⁊ qōcūq; faciat tardās ⁊ int̄ dens q̄liter mínimū ꝓsumat vtiq; et hic tristatus ⁊ oīa existimās maiora facere q̄ oportet Sūt q̄dē igit̄ habitus hij malicie. non tñ op/probria q̄dem inferūt ꝓpter neq; nocuos pro ximo esse neq; valde turpes.

Querit̄ tercio. Vtrū magnificentia sit virtus specialis ab alijs distincta. Arguit̄ q̄ non sit virtus. nā oīs virtus ꝓsistit in medio. sed q̄ magnificētia nō est hm̄oi. cū sit circa magnos sumptus. ergo nō distinguūtur. Consequētia tenet. q̄ habēt idem subiectū a quo sumit̄ distinctio virtutū Et ꝓfirmatur. q̄ dicitur in textu q̄ magnificus est liberalis Jn oppositū est phs in textu. Pro rēsione.

Sciendum Q; postq̄ determinatuz est de liberalitate. ꝓsequēter determinat de magnificētia. ideo q̄ ambe q̄uenūt in hoc q̄ sunt circa sumptus. Sed differūt dupliciter. Primo q̄ liberalitas est indifferenter circa oēs sumptus differentiarum. vtputa circa oēs datiōes ⁊ acceptiōes ⁊ expensas sed magnificentia solū est circa sumptuū datiōes. Secūdo differunt. q̄ liberalitas est circa sumptus paruos aut mediocres. sed magnificentia est circa sumptꝰ magnos vnde magnū est ad aliq̄d quodāmō q̄ illud (qđ est magnū apud vnū) nō est magnū apud aliū ꝓ respectū ad eꝰ statum vel ad aliquod magnū opus

Conclusio prima

Magnificentia est virtꝰ spēalis. Patz q̄ circa magnas expensas ꝓtinet̄ suphabūdare ⁊ deficere ⁊ medio modo se habere. ergo in ipsis est aliqua virtus. hec aūt est magnificentia. igit̄ ⁊c.

Conclusio secūda. magnificētia est distincta a liberalitate. Patz ꝓ differētias assignatas. Et si obijciat̄ ꝓtra se tūdā differentiā. q̄ magnū ⁊ paruū nō variant spēm. ꝑ Ad hoc respondet̄ q̄ nō solū differūt hm̄ magnū ⁊ paruū. q̄ liberalis datio est gratia sui. ⁊ sic liberalitas est circa dationes absolute sumptas. sed magnificētia nō. imo est circa datiōes ꝓpter aliqđ magnū qđ dicit respectuz. et sic dictū est verum q̄ liberalitas bene est illud mediāte quo inducit̄ magnificētia. sicut superficies est mediāte quo color est in subiecto. Et ideo dicimus q̄ ois homo albꝰ est q̄tus. ita siliter dicimus q̄ ois magnificus est liberalis. sed non econtra. Et ꝓ hoc soluitur vltima rō ante oppositum et eius ꝓfirmatio.

Dubitatur primo

Quot sunt ꝓprietates magnifici. Rñdet̄ q̄ sunt sex. Prima est q̄ magnificus assimilat̄ scienti. sicut em̄ scientis est cognoscere ordinē ⁊ ꝓportionē rerū ad inuicez. ita magnifici est cognoscere ꝓportiōem sumptuū quos facit ad opus qđ intendit ⁊ ad facultatez ipsius operantis. Scđa est q̄ magnificus ea (q̄ ꝓsumit) grā boni honesti ꝓsumit. Tercia est q̄ faciat hoc ꝓmpte ⁊ delectabiliter. Quarta est q̄ magis studet opꝰ decentissimū facere q̄ studeat q̄lit̄ pecunias exponat. Quinta est q̄ optet magnificū esse liberalē. nō em̄ sciret aliqs magna exponere vt oportet nisi etiā hoc sciret in quis ⁊ mediocribꝰ. Sexta est q̄ magnificus attēdit eq̄litatē sumptuū penes eq̄litatē opis non possessiōis. Dubitat̄ scđo. que ⁊ quot sunt illa in qbꝰ magnificus hz magna exponere. Rñdet̄ q̄ sunt q̄nq;. scz in duobꝰ ꝑncipaliter. ⁊ in tribꝰ mínꝰ ꝑncipaliter. Primū est in respectu eoꝝ que ptinent ad cultū diuinū. vt in constructiōe tẽpli. Secūdū est respectu illoꝝ q̄ respiciūt bonū cōe. Tercū est circa ea q̄ ad ipsum magnificū ptinēt et semel tñ euenūt vel raro. vt nuptie ⁊ silia. Quartum est respectu eoꝝ in qbꝰ tota cōitas q̄uenit. vt sī oporteat suscipere ꝑncipē. Quintū est respectu eoꝝ q̄ ad habitationem ptinent. sicut ꝓstructio domus.

Dubitat̄ tercio ad qs spectat maxie magnos sumptus facere. Rñdet̄ q̄ maxime ad tres. scz ad nobiles. ad eos q̄ sunt in dignitatibꝰ cōstituti. ⁊ ad eos q̄ in diuitijs suphabūdāt. Et licet pauꝑ possit habere habitū magnificētie. nō tñ hz obiectū. Vñ obiectū magnificētie est magnus sumptus. et extrema eius sunt bānosia seu appyrokalia ⁊ parificētia. Vnde bānosia siue bānosios dicit̄ a bānos grece qđ est fornax latine. Appyrokalia ꝓ ā ab a qđ est sine ⁊ piros qđ est expientia boni.

Dubitat̄ vltimo que ⁊ quot sunt q̄litates parifici. Respondet̄ q̄ sunt q̄nq;. Prima est. q̄ ꝓter aliqđ paruū qđ nō vult exponere totum residuū ꝑdit. Scđa est q̄ ea que ꝓsumit ꝓsumit tarde ⁊ non ꝓmpte. Tercia est q̄ magis attendit qualiter magna exponat. q̄ q̄liter magnum opus faciat. Quarta est q̄ tristatur in exponēdo. Quinta est q̄ semp existimat ⁊ videtur sibi q̄ maiora faciat q̄ facere deberet. Ex dictis ꝑz q̄ illa extrema nō sunt multum opprobriosa. q̄ non inferūt nocumentū proximo. nec sunt multum turpia

Ad rationes. Ante oppositū Ad ꝑmā dicitur q̄ magnificētia consistit in medio non quidem rei sed rationis. q̄ non excedit rectam rationem. Ad secundam dicit̄ q̄ magnificus includit liberalem et etiam excedit ipsum hm̄ rem. sed conseruat commensurationem hm̄ rationem sicut facit liberalis. Tercia ratio soluta est superius in conclusione secunda.

Agnanimitas autem circa magna qui
dem et ex nomine videtur esse. Circa
qualia autem est primum accipiamus. Dif/
fert autem nihil habitum. vel eum qui ꝑm ha/
bitum intendere. Uidetur autem magnani/
mus esse qui magnis seipsum dignificat dig/
nus existens. Qui enim non ꝑm dignitatem
id facit insipiens. Eorum autem qui ꝑm virtu
tem nullus insipiens neqꝫ stultus. Magnani
mus quidem igitur qui dictus est. Qui enim
paruis dignus ⁊ his dignificat seipsum tem/
peratus magnanimus autem non. In magni
tudine em̄ magnanimitas quemadmodum ⁊
pulchritudo in corpe magno. parui autem for
mosi ⁊ cōmensurati. pulchri autem non: Qui
autez magnis seip̄m dignū facit existēs indig
nus chaymus. Qui autē maioribꝫ q̄ꝫ dignus
non oīs chaymus. Qui aūt minoribꝫ q̄ꝫ dig/
nus pusillanimus siue magnis siue modera/
tis siue paruis dignus existens. Adhuc mino
ribus seip̄m dignificet: ⁊ maxime vtiqꝫ vide/
bit̄ q̄ si videat̄ magnis dignus. exn̄s quid em̄
vtiqꝫ faceret nisi talibꝫ esset dignus. Est autē
magnanimus magnitudine q̄dem extremus.
eo autē q̄ vt oportet melius. eo em̄ q̄ ꝑm dig/
nitatem seip̄m dignificat. hij aūt supabundāt
et deficiunt. Si autem vtiqꝫ magnis seipsum
dignificat dignus exn̄s. et maxime maximis
circa vnū erit vtiqꝫ maxime dignitas autē di/
cit̄ ad ea q̄ exterius bona. Maximū autez hoc
vtiqꝫ ponemus qd̄ dijs attribuimus. et quod
maxime desiderāt q̄ in dignitate et qd̄ in opti
mis premiū tale autē honor maximū em̄ vtiqꝫ
hoc eorum q̄ exterius honoꝝ. Circa honores
vtiqꝫ et inhonorationes magnanimus est vt
oportet: Et sine ratione autem videntur mag
nanimi circa honorem esse honore aūt maxi/
me magni dignificant seipsos ꝑm dignitatez

Pusillanimus autez deficit ⁊ ad seipsum ⁊ ad
magnanimi dignitatez. Chaymus vero ⁊ ad
seipsum quidam superhabūdat non tamen ad
magnanimū. Magnanimus autem siquidem
maximis dignus. optimꝰ vtiqꝫ erit maiori em̄
semper melior dignus ⁊ maxime optimus. vt
vere ergo oportet magnanimū bonū esse Ui/
debitur aūt esse magnanimi quod in vnaqua
qꝫ virtute magnū. Et nequaq̄ꝫ vtiqꝫ congruit
magnanima fugere cōmouentē neqꝫ iiusta fa
cere. Cuius em̄ gratia operabitur turpia cui
nihil magnū. Scd̄m singula autem intenden
ti omnino derisibilis vtiqꝫ videbitur magna/
nimus nō bonus existens. non erit autē vtiqꝫ
neqꝫ honore dignus prauus existēs. virtutis
em̄ premiū honor ⁊ attribuitur bonis Uide/
bitur q̄dem igitur magnanimitas vt ornatus
quidam virtutū maiores em̄ ipsas facit ⁊ non
fit sine illis. propter hoc difficile ꝑm veritatem
magnanimum esse. non em̄ possibile sine bo/
nitate. Maxime quidē igitur circa honores ⁊
inhonoratiōes magnanimus est. Et in mag/
nis et studiosis moderate delectabitur vt pro/
pria adipiscens vel minora illis. virtuti em̄ p/
fecte non vtiqꝫ fiet dignus honor. sed tamē ad
huc recipiet in non habendo. ipsos maiora ip
si tribuere. Cum aūt qui in cōtingentibꝫ et in
paruis omnino paruipēdet nō em̄ his dignꝰ
Similiter aūt ⁊ in honoratione. nō erit iuste
circa ipsum. Maxime q̄dem igit̄ est (quēad/
modū dictū est) magnanimus circa honores
Sed adhuc ⁊ circa diuitias et potentatum. ⁊
omnē bonam fortunam. ⁊ infortuniū modera
te habebit quomodocūqꝫ fiant ⁊ neqꝫ bn̄ for/
tunatꝰ vtiqꝫ gaudiosus erit. neqꝫ infortunatꝰ
tristis. neqꝫ em̄ circa honorē ita hꝫ vt maximū
ens. potentatus em̄ ⁊ diuitie propter honorez
fient delectabilia. hn̄tes igit̄ ipsa honorare p

ipsa volūt Cui aūt t honor paruū ē huic t alia ppter qđ t despectores videtur eē. Videt aūt t bone fortune pferre ad magnitudinem. no/biles em dicant honore t potētes vl di/tantes. in supexcellētia em bono aūt supexcel/lens oē honorabili9. ppter qđ t talia magnanimiores faciūt. honorant em a q̄busdā. fm ve/ritatē aūt bon9 solus honorādus. cui aūt ābo existūt magis dign9 sit honore. Qui autē sine ꝓtute talia bona hñt. neq; iuste magnis seip/sos dignificāt neq; recte magnanimi dicūtur Sine virtute em pfecta nō sunt hec despecto/res aūt t iniuriatores t talia habētes mala ef/ficiūtur. Sine ꝓtute em nō facile ferre mode/rate bonas fortunas. Nō potentes aūt ferre t existimātes alios supexcellere illos q̄dē cōtem/nūt. ipsi aūt qōcūq; vtiq; ꝓtinget opant Imi/tant em magnanimū nō silēs existētes. hec aūt opant in quib9 pñt. Que q̄dem igit fm virtu/tem nō opant ꝓtemnūt aūt t alios. Magna/nimus autem iuste ꝓtemnit glorificat em vere multi autē contingenter. Non est em micro/kindinos neq; philokindinos propter pauca honorare megalokindinos aūt Et cū periclite/tur nō parcēs vite vt nō dignū existēs omnino viuere. Et potēs benefacere. bñfaciatus autē verecūdat. hoc q̄dē em supexcellētis. hocautē supexcessi. Et retributu9 pluriū ita em erit de/bitor q̄ icepit t erit bñ passus Vident aūt t in memoria habere eos quib9 vtiq; faciāt bñ a q̄/bus aūt vtiq; patiant bene. nō min9 em q̄ pa/tit bñ. eo q̄ facit vult aūt supexcellere. Et hoc q̄dē delectabilit audit. hoc aūt indelectabilit ppter qđ t thetī nō dicere beneficia ioui. neq; latones ad athenienses sz q̄ passi sunt bñ. Ma/gnanimi aūt t nullo indigere vel vix. mīstrare aūt prompte. Et ad eos q̄dē qui in dignitate t bonis fortunis magnū eē ad medios āt mo/deratū. Nos q̄dem em supexcellere difficile t venerabile. hos aūt facile. Et in his q̄dē vene/rari nō inutile. ī humilib9 aūt onerosuz Quē/admodū ad imbecilles fortē eē t ad honorabi/lia nō ire vel vbi pcellūt alij. et ociosuz eē t tar/dū pigrū. Sed vel vbi honor magn9 vel op9 t paucor q̄dē opatiuū magnorū autē t noīa/biliū. Necessariū aūt manifestū oditorez esse t manifestū amatorē. latere em timidi. et curare veritatē magis q̄ opinionē. Et dicere t opa/ri manifeste liber. ppalator em qz ꝓtēptiu9 est ꝓtēptiui aūt ppter qđ libere ppalatiuus. t li/bere ppalatiui em ppter qđ ꝓtēptiuus. Et ve/ridicus verūtamē q̄cūq; nō ppter yroniā. yro/nia aūt ad multos. et ad alium nō posse viuere sed vel ad amicuz. Seruile em ppter qđ t oēs blanditores obsequiosi seruiles t humiles blan/di tores. Neq; admiratiu9 nihil em magnum ip si est. neq; memor mali. nō em magnanimi re/cordari aliter t mala sz magis despicere. neq; humaniloquus. neq; em de seipso loq̄tur neq; de alio. neq; em vt laudet cura est ipsi. neq; vt alij vituperēt. neq; rursus laudatiu9 est ppter qđ neq; maliloqu9 neq; de inimicis ni ī ppter iniuriaz. Et de necessarijs vel paruis nequaq̄ planctiu9 t depcatiu9. studētis em sic habere circa hec Et potēs possedisse magis bona t in fructuosa fructuosis vtilib9 sufficientis enim magis. Sz t mot9 grauis lent9 magnanimi videt eē t voz grauis t locutio stabilis. nō em festin9 q̄ circa pauca studet. neq; ꝓtēciosus q̄ nihil magnū existimat. Acumē aūt vocis t ve/locitas p hec talis q̄dē igit magnanimus. De/ficiēs aūt pusillanim9. suphabūdās āt caym9 Nō mali quidē igit vident eē neq; isti. nō em malifactores sūt. peccātes sūt aūt. Pusillani/mis q̄dē igit dign9 existēs bonis seipm ꝓuat quibus dignus est. Et videtur malum habere

aliqd ex nõ dignificare seip̃m bonis. sed ⁊ ig/
norare seip̃m. Appeteret em̃ vtiq; q̃bus dig/
nus erat bona exñtia. non tñ insipientes tales
vident̃ esse sed magis pigri Talis ãt opinio vi
det̃ ⁊ deteriores facere. Singuli em̃ appetũt
bona que s̃m dignitatem discedunt aũt et ab
opationib̃ bonis ⁊ ab inuẽtionibus. vt dig/
ni existẽtes: Similiter aũt ⁊ ab exterioribꝫ bo
nis. Chaymi aũt insipientes ⁊ seipsos ignorã
tes ⁊ hoc manifeste. vt em̃ digni existentes ad
honorabilia conant̃ deinde redarguunt̃ ⁊ ve/
ste ornant̃ ⁊ figura: ⁊ talibus volunt bonas for
tunas manifestas eẽ ipsoꝝ ⁊ dicunt de seipsis
vt ꝑ hec honorandi. Opponit̃ aũt magnani/
mitati pusillanimitas magis q̃ꝫ chaymotis. ⁊
fit magis et deterius est. Magnanimitas q̃/
dẽ igitur est circa honorem magnum quemad
modum dictum est.

Queritur q̃rto Utrum magnanimitas sit
virtus circa magnos honores ex
istens Arguitur ꝙ non. quia nulla virtus contrariatur
alteri. sed magnanimitas contrariatur humilitati. igitur
Secũdo arguitur nullius virtutis proprietates sunt
vituperabiles. sed proprietates magnanimi sunt vitu/
perabiles. Minor patet. quia vt habetur in textu mag/
nanimus est memor beneficij dati et immemor beneficij
accepti. Est etiam ociosus et piger. igitur.
Tercio arguitur ꝙ non sit circa honores. nam omnis
virtus moralis est circa passiones ⁊ operationes. sed ho
nor nullum est horum igitur. Quarto arguitur ma/
gnanimitas perficit partem irascibilem honor autẽ con
cupiscibilem cuꝫ sit delectabilis. ergo magnanimitas nõ
est circa honores. In oppositu ꝫ est philosophus in tex
tu. Pro responsione

Sciendum ꝙ postq̃ꝫ philosophus deter/
minauit de virtutibus que
sunt circa pecunias. Consequenter determinat de illis
que sũt circa honores. Et p̃mo de magnanimitate que
est circa magnos honores. vt patet ex suo nomine. Un/
de magnanimus est qui magnis et dignis seipsum dig/
nificat dignus existens. Si em̃ non existeret dignus his
quibus se dignificat esset insufficiens et excederet achay/
mum. Ille enim qui se dignificat paruis et est dignus ꝑ/
uis non dicitur magnanimus. sed dicitur temperatus ꝓ
ut temperantia nominat quandã moderationem.

Conclusio prima

Q; magnanimitas est virtus circa maxima existens
Secunda pars patet. quia circa honores contingit de/
bite vel indebite se habere. ergo circa huiusmodi est po/
nenda aliqua virtus que facit honorem circa predicta se
habere debite. tunc autem est magnanimitas. ergo mag/
nanimitas est virtus. Unde superhabundans in talib̃
vocatur chaymus et non presumptuosus. deficiens ve/
ro vocatur pusillanimus. vnde chaymus nõ excedit ma
gnanimum in hoc ꝙ magis honorificat se maioribus q̃ꝫ
magnanimus. Sed in hoc ꝙ dignificat se plus q̃ꝫ opor/
tet. ⁊ etiam in hoc ꝙ chaymus dignificat se maioribus
q̃ꝫ sit dignus. Sed pusillanimus deficit a seipso. qꝛ dig/
nificat se minoribus q̃ꝫ sit dignus. Ex quo patet ꝙ licet
magnanimitas s̃m rem sit extremuꝫ respectu tamen ra/
tionis est medium

Conclusio secũda. magnanimitas est circa honores
Probat̃. quia magnanimitas est circa maxima. sed ma
ximum inter omnia bona exteriora exhibitum est honor
igitur ⁊c̃. Minor patet. quia honorem deo tribuimus
non habentes aliquid maius sibi attribuendum. Attri/
buimus etiam honores his qui sunt constituti in digni/
tatibus. igitur ⁊c̃. Ex hac conclusione sequitur ꝙ chay/
mus appetit multum maiores honores q̃ꝫ sit dignus et
pusillanimus multum minores. Et dicit̃ notanter mul/
tum. quia difficile est attingere medium. quia non quili/
bet recessus a medio facit visuꝫ. sed oportet ꝙ sit recessus
nature. Ulterius sequitur ꝙ magnanim⁹ est perfectus
s̃m omnes alias virtutes morales. et est optimus. Pa/
tet. quia quanto aliquis est melior tanto melioribꝫ ⁊ ma
ioribus dignus est. sed magnanimus optimis ⁊ maxi/
mis dignus est. ergo est optimus. et per consequens s̃m
omnes virtutes perfectus. ita ꝙ circa vnamquamq; vir
tutem operatur magnum. vnde magnanimitas est qui
dam ornatus aliarum virtutum. quia magna intendit
in omni virtute. Et hic si inferatur ꝙ tunc non est vir/
tus specialis. negatur consequẽtia. quia habet specialem
materiam et specialem finem distinctum ab alijs virtuti
bus. Dicitur etiam magnanimitas virtus generalis. nõ
quidem per priuationem vt virtus in communi aut per
operationem. sicut iusticia legalis. Sed dicitur magna/
nimitas virtus generalis. qꝛ cooperat̃ quodãmodo om
ni virtuti non tamen necessario sicut prudentia

Conclusio tercia. magnanimitas est etiam circa bo/
na exteriora. vtputa circa diuitias ⁊ potestates. secunda
rio tamen et per accidens. Patet conclusio. quia magna
nimus appetit magnos honores et maxima opera vir/
tutum. sed ad illa iuuant bona exteriora. igitur ⁊c̃ Unde
vulgus iudicat eos esse felices quibus hec insunt. sed
s̃m veritatem non est idem nisi sint cum virtute. vnde
qui sine virtute habet ista non est honorandus nec dici
debet magnanimus. sed spernit alios existimans per hu
iusmodi bona alios excellere. sed quando hec bona in/
sunt homini ex virtute redditur honorabilior ⁊ eius op⁹
est famosum.

Dubitatur primo

Que sunt proprietates magnanimi. Respondetur
enim ꝙ circa materiã fortitudinis sunt due proprietates
Prima est ꝙ magnanim⁹ nõ microkindinos paruis pe

triclitans nec est philokindinos.i.amator periculor sic q̄ de facili se exponat periculis sed est magalakindinos.i. pro magnis periclitās.q̄ exponit se magnis periculis ⁊ magnis rebꝫ.Scōa est q̄ magnanimꝰ se exponit periculis.hoc facit ita vehemēt q̄ nō parcit vite sue.nam magis diligit mori ꝓpter magna bona q̄ viuere ⁊ non ꝓsequi illa.Deinde ponūtur quinq; ꝓprietates q̄ accipiūt p cōparationē ad materiā liberalitatis.Prima est q̄ magnanimus est ꝓmptus ad būficia largienda ⁊ verecūdat accipere būficia ab alijs.Scōa est q̄ si būficia accipiat semp studet maiora retribuere.Tercia ē q̄ hz eos in memoria quibꝫ dat.nō aūt eos a quibꝫ recipit.Rō est.q̄ sic dispositus est q̄ delectat dare beneficia.ea vero q̄ nos delectant frequēter cogitamus.⁊ p oppositum in ꝓtraria habemus.Sed ea q̄ nō sunt delectabilia raro cogitamꝰ ⁊ p ꝓsequēs que sunt ꝓtraria nō tenemꝰ.et istud ꝓuenit magnanimo nō incōtuz magnanimꝰ siue virtuosus.sed ex sua dispōne.Quarta est q̄ magnanimus delectabiliter audit būficia q̄ ipse ꝓtulit.nō aūt delectabiliter audit beneficia q̄ recipit.nam delectari ꝑt in hoc q̄ amat ab illo cui būficia ꝓtulit.ideo dicit textus q̄ q̄daz ciues latones auxiliū athenienſiū iplorantes scientes eos esse magnanimos nō dixerūt eis būficia q̄ fecerāt.sed q̄ ab ipsis acceperāt.Quinta est.q̄ magnanimꝰ ostendit se nullo indigere.q̄ nō poscit aliquid neq; accipit. Deinde ponit vnā ꝓprietatē magnanimi p cōparationem ad honores que est q̄ ad magnanimū ꝓtinet vt se exhibeat magnum et honorabilē ad excellētes.sed ad mediocres nō vtitur magnanimitate sua.q̄ virtus est circa difficile. Deinde ponit aliā ꝓprietatez que ꝓuenit magnanimo fm actus humanos incōtum ad seipsum.sciz q̄ magnanimus est ociosus tardus ⁊ piger.ociosus q̄dem q̄ nō multis negocijs se ingerit.tardus vero q̄ non de facili imo raro se ingerit negocijs. Deinde ponit q̄tuor ꝓprietates cōuenientes magnanimo per ꝓparationē ad alios. Quātum ad veritatem prima est q̄ magnanimus est manifestus amicus vel manifestus inimicus.eo q̄ nichil celat. Scōa est q̄ magis curat de veritate q̄ de opinione hominū.q̄ ꝓpter opiniones hominum non recedit ab eo qđ debet facere fm virtutem. Tercia est q̄ manifeste loquit et operatur.eo q̄ ipse est incōtemptiuꝰ.nō tñ q̄ alios despiciat.sed quia non appreciatur eos plus q̄ debet .Quarta est q̄ non dicit falsum sed verū.nisi loquat yronice ludendo in societate multorū Deinde ponit vnā ꝓprietatē de magnanimo circa delectationem in ꝓuictu,sciz q̄ magnanimus nō est familiaris vt viuat cū alijs.nec cuz amicis.Q; em alijs nō sit familiaris patz.q̄ esse familiarem omnib est seruilis causa.Deinde ponit alias ꝓprietates ꝓuenientes magnanimo fm eius dispositionem. Prima est admiratiuus.q̄ āmirari est de rebꝫ magnis modo magnanimo nō est aliq̄d magnū eoz que exterꝰ ꝓcurrūt.Secūda est q̄ nō multū verecūdat nec recordat multorū que passus est.Tercia est q̄ nō multū loquit de hominib nec de seipso nec de amicis nisi ꝓpter iniuriam ab ipsis sibi illatam Quarta est q̄ de necessarijs ad vitā vel de quibuscūq; alijs rebus non conqueritꝰ vel murmurat si ei desunt.nec deprecat vt ea ei exhibeant.quia studet circa magna.Quinta est q̄ magis eligit possidere bona honorabilia ⁊ infructuosa q̄ lucrosa ⁊ vtilia. Sexta est q̄ magnanimus habet motum lentem ⁊ graue.quia intendit ad pauca operandum.ideo motus eius non est festinus.Septima est q̄ vox eius grauis est et loquit tarde.quia non est contentiosus.eo q̄ nichil exteriorum bonorum existimat eē magnū.et sic nullis contendit nisi ꝓ aliquo magno.modo acuties vocis et velocitas locutionis accidunt ꝓpter ꝓtentionem

Dubitatur secūdo.vtrū pusillanimitas magis contrariatur magnanimitati q̄ chaymotes. Respondet q̄ sic.et ratio huius est.quia sicut dictum est in secūdo huius vicium(qđ magis accidit ꝓpter maiorem inclinationem nature in ipsum)magis opponitur virtuti que ordinatur ad hoc q̄ reprimentur male inclinationes a malo.Item pusillanimitas facit hominem deteriorem cuz accidat ꝓpter pigriciam.sed quod peius est magis opponitur virtuti.ergo pusillanimitas magis opponitur magnanimitati

Ad rationes Ante oppositum. Ad ꝑmam dicitur q̄ bene stat q̄ aliq̄s qui ꝓsiderat sua bona q̄ magna sunt possz reputare se dignū magnis.⁊ in hoc est magnanimus.Sed ex alia parte ex eo q̄ in seipso aliqua parua ꝓsiderat potest esse humilis.⁊ sic bene est humilis ⁊ magnanimus.⁊ ista nō opponūtur. Secūda soluta est ex dictis Ad terciam dicit q̄ magnanimitas est circa passiones sicut circa materiam ꝓpinquā.⁊ circa honores sicut circa materiam remotam. Ad quartā dicit q̄ magnanimitas incōtum habet magnū annexū ꝓtinet ad irascibilem.ita etiam honor siue passio causat ab ipso incōtum ei annectit mansuetudo quedā.Et hec de questione.

Idet aūt ⁊ circa hūc esse virtus quedā quēadmoduz in primis dictum est q̄ videbit vtiq; similiter habere ad magnanimitatē quēadmodū ⁊ liberalitas ad magnificētiam.Ambe em̄ iste aut magno quidē distant circa moderata āt ⁊ pua disponūt nos vt oportz Quēadmodū autē in acceptione ⁊ datione pecuniarū est medietas ⁊ suphba būdātia ⁊ defectus.ita ⁊ in honoris appetitu magis q̄ oportz ⁊ minꝰ ⁊ vnde oportet.⁊ vt oportz. Philotimū em̄ vituperamꝰ.vt magis q̄ oportz ⁊ vnde nō oportz honorē appetentē ⁊ nō amatorez honoris.vt neq; in bonis eligentem honestari. Est autem quādo amatorē honoris laudamꝰ vt virilem et amatorem boni et non amatorem honoris vt moderatum et temperatū quēadmodū ⁊ in primis dixmus. Manifestū autem quoniam multipliciter amatore taliuz dicto nō in id ipsum ferimus semp amatorē honoris. Sz laudantes quidē in magis q̄ multi. vituperantes

aũt in magis ꝙ oportet. Innominata aũt existente medietate vt deserta videntur esse dubia extrema. In quibus aũt superabundãtia et defectus ꝛ medium. appetunt aũt honorez et magis ꝙ oportet ꝛ minus ꝛ iam. ꝛ vt oportet. Laudaꝯ igiꝯ habitꝰ hic medietas existẽs circa honorem innominatus. Videtur autem ad amorem honoris quidem non amor honoris. Ad non amorem honoris aũt amor honoris. Ad vtraꝯ autem vtraꝯ qualiter. Videtur aũt ꝛ hoc esse circa alias virtutes Opponi hic extremi videnꝯ ꝓpter nõ eẽ notatũ mediuz

Queritur Quinto. vtrum circa honores sit aliqua virtus distincta a magnanimitate Arguitur ꝙ non. quia distinctio virtutuz est ex distinctione obiectorum. sed honor est vnum obiectum: ergo circa ipsum est tantũ vna virtus et per consequens cum magnanimitas sit circa honores. ergo circa ipsum non erit alia virtus. Et confirmatur. quia sicut in naturalibus circa eandem materiam non possunt simul esse forme diuersarum rationum. ita videtur in moralibꝫ ꝙ circa idem obiectum non possunt esse due virtutes. Item si circa honores esset virtus distincta a magnanimitate maxime esset philotimia. sed hoc non ymmo magis accedit ad vicium. ergo circa honores est virtus distincta a magnanimitate. In oppositum est philosophus in textu. Pro responsione sciendum ꝙ postꝙ philosophus determinauit de magnanimitate que est circa magnos honores Consequenter determinat de quadã virtute innominata que est circa mediocres honores. vnde sicut in datione ꝛ acceptione pecuniarum mediocrum vel paruarum contingit superabundare et deficere ꝛ medio modo se habere. sic et in appetitu honoris mediocris continet superabundare ꝛ deficere ꝛ medio modo se habere. quia contingit appetere honorem plus ꝙ oportet. ꝛ per consequens contingit appetere vt oportet et quando oportet. in quibuscunꝙ ergo reperitur superabundantia et defectus. in illis etiam reperitur medium. Et in ꝙbuscunꝙ superabundantia ꝛ defectus sunt vituperabilia. in illis medium est laudabile. tunc sit hec.

Conclusio responsiua

ad quesitũ circa honores absꝙ magnitudine consideratos ponendo est aliqua virtus distincta a magnanimitate. Prima pars iam patuit: et secunda pars probatur. quia magnanimitas respicit honores sub quadam magnitudine annexa. ideo videtur pertinere ad vim irascibilem. Sed virtus (de qua nunc loquimur) respicit honores absolute et absꝙ quacunꝙ magnanimitate. et sic videtur pertinere ad vim concupiscibilem. Ex quo patet ꝙ ista virtus se habet ad magnanimitatem sicut liberalitas ad magnificentiam. vtraꝯ enim differt ab alia quadam magnitudine. ℚ etiam circa presentez materiam sit aliqua virtus ostendit Aristoteles ex cõi vsu loquendi. nam qñꝙ vituperamus philotimum vt amatorem honoris. quia plus appetit ꝙ oportet. Quandoꝙ etiam vituperamus a philotimũ vt non amatorem honoris. quãdoꝙ etiã laudamus amatorem honoris quasi virilem. Et quãdoꝙ laudamus non amatorẽ honoris quasi seipsum moderatiuũ. et sic multipliciter contingit amare honorem ꝛ non amare. Et sic manifestum est ꝙ circa amorem honoris est virtus specialis Aduertendum est hic. ꝙ vt habet ꝓhs hec virtus est innominata. ꝛ sic videtur esse quasi deserta. quia nõ designatur aliquo nomine. Et videntur extrema esse dubia. inꝯtum quãdoꝙ laudanꝯ ꝛ quãdoꝙ vituperanꝯ. vnde ꝙ medius habitus est innominatus. notatur nominibꝫ extremorum inꝯtum per ꝓparationem ad vnũ extremorũ videt habere similitudinẽ cum alio extremo. nam iste habitus medius per ꝓparationem ad superfluũ amorez honoris videtur esse ꝓtemptiuus honoris. Per ꝓparationẽ autẽ ad ꝓemptum honoris videtur esse amor honoris. ꝛ per ꝓparationem ad vtrũꝙ videtur esse vtrũꝙ. et ita etiam est in aliꝭ virtutibus. Nam fortis per comparationem ad timidũ videtur esse audax. ꝛ per ꝓparationem ad audacem videtur esse timidus. Sic ergo in ꝓposito extrema fm se ꝓsiderata vituperanꝯ. ſꝫ fm ꝙ attribuũtur medio laudanꝯ. et sic extrema vicia solum videntur opponi ad inuicem ꝛ non ad medium virtutis. ꝓpter hoc ꝙ est innominatum. Aduertendũ tamen ꝙ licet non sint sibi nomina imposita. possumus tamen ipſis nomina imponere. vt ſcz medium vocetur philotimia. id est amator honoris. extremũ vero in defectum potest vocari amphilothimia. id est sine amore honoris. et sicut notantur isti habitus ita possunt nominari habentes tales habitus.

Aduertendum etiam ꝙ nõ est intelligendum ꝙ hec virtus ſcz magnanimitas. et hec virtus ſcz philothimia sint circa honores solũ formaliter acceptos ꝛ ꝓ ipsis honoribꝫ. sed etiã materialiter. ſcz ꝓ rebꝫ honorabilibꝫ.

Ad rationes Ante oppositum. Ad primaz patet solutio ex dictis. nam ostensa est differentia inter hanc virtutem ꝛ magnanimitatẽ. nec sunt circa idem obiectuz formaliter acceptum. ymo sua obiecta sunt formaliter distincta. naz magnitudo annexa honori addit specialem difficultatez ad operandum virtuose circa ipsum honorẽ. ꝛ hoc tenet variat spẽm habitus. licet magnitudo non variat spẽm in naturalibꝫ Et ad ꝓfirmationem dicit ꝙ nõ est sile. qz virtutes nõ sunt in obiecto sed in appetitu. sed forme naturales sunt in materia. ſꝫ vltra dr ꝙ bñ sunt diuerse forme accidẽtales circa eandẽ materiã. sicut sunt diuerse virtutes circa idẽ obiectũ materialiꝫ acceptũ. Ad vltimã ꝑz quid sit dicendũ. nam hec ꝑtus nõ ꝓprie dr philothimia nisi inꝯtũ ꝓpꝛ ad affectũ in amore honoris ſꝫ sicut dictũ est pñt vocari euphilothimia. ꝛ tãtũ de ꝙstione.

Ansuetudo autẽ est quidem medietas circa iras Innotato autẽ existente medio fere aũt ꝛ extremis ad mediũ mansuetudinem ferimus ad defectũ declinantez innominatũ existentẽ. Suphabũdãtia aũt iracũdia ꝙ

dam dicere vtiq; Passio q̄dez em̄ est ira facien
tia aūt q̄dem em̄ est ira faciētia aūt multa ⁊ drn̄
tia. Qui q̄dem igit̄ in q̄bus oportet ⁊ in quib⁹
nō oportet irascit̄. Adhuc aūt ⁊ vt oportz ⁊ qn̄
⁊ quāto tp̄e laudat̄. Mansuetus aūt vtiq; iste
erit. Si q̄dem māsuetudo laudat̄. vult em̄ mā
suetus impturbatus esse ⁊ nō duci a passione.
sed ꝑm ꝙ vtiq; ratio ordinabit. ita ⁊ in his ⁊ in
tantū tp̄s irasci. Peccare aūt magis videt̄ ad
defectū. nō em̄ punitiuus māsuet⁹ sz magis cō
donatiuus Defectus aūt siue inirascibilitas q̄
daz est siue quodcūq; vituperat̄. Nō irasci em̄
in q̄bus opz insipiētis videt̄ esse ⁊ q̄ vt nō opz
neq; qn̄ neq; q̄bus oportz. videt̄ aūt nō sentire
neq; tristari Et non iratus non esse vindicati/
uus. Iniuriantē aūt sustinere ⁊ familiares des
picere seruile Supabundantia aūt ꝑm omnia
quidem fit ⁊ in quibus nō oportet ⁊ magis q̄ꝫ
oportz ⁊ velocius ⁊ pluri tp̄e nō tn̄ om̄ia eidem
existūt. nō em̄ vtiq; posset esse. Malum enim
⁊ seip̄m destruit ⁊ si integrū sit importabile fit.
Qui quidez igitur iracundi. velociter quidem
irascuntur ⁊ quib⁹ nō oportet. ⁊ in q̄bus nō op
tet ⁊ magis q̄ꝫ oportz: Quiescūt aūt velocit̄ qd̄
⁊ optimū habēt. Accidit aūt ipsis hoc q̄niam
nō retinent irā. sed reddūt ꝑm ꝙ manifesti sunt
propter velocitatem deinde requiescūt Insup
habūdantia aūt sunt atrocholi acuti ⁊ ad om
ne iracūdi ⁊ in omni vnde ⁊ nomen. Amari au
tem difficile solubiles ⁊ multo tempore irascū
tur retinent em̄ iram. Quies autem fit cū retri
buunt. punitio enim quietat impetum ire dele
ctationem pro tristicia faciens. hoc autem nō
effecto graue habēt propter nō. manifestū em̄
esse neq; suadebit ipsis aliquis. In ip̄o aūt di/
geri irā tp̄e indiget. Sūt aūt tales sibi ip̄is mo
lestissimi ⁊ maxīe amicis. Difficiles āt dicim⁹
in q̄bus nō oportet irascētes ⁊ magis q̄ꝫ opor
tet ⁊ pluri tempore ⁊ non cōmutatos sine cru
ciati ve punitione. Mansuetudini autem ma
gis supabundantiam opponimus etenim ma
gis fit humanius em̄ est magis. punire ⁊ ad vi
uere difficiles deteriores Quod autē in prio/
ribus dictum est ⁊ ex dictis manifestuz Non
em̄ facile determinare qualiter et in qualibus
et quibus ⁊ quanto tempore irascendum ⁊ vs
q̄quo recte facit vel peccat Qui quidem enim
parum transgreditur non vituperatur. neq; in
magis neq; in minus. Quandoq; em̄ deficiē
tes laudamus ⁊ mansuetos dicimus ⁊ irascē/
tes viriles vt potētes principare. Quantū au
tem ⁊ qualiter transgrediens vituperabilis nō
facile ratōem reddere. In singularibus autez
et sensu iudicium. Sed quod quidē tale ma/
nifestum qm̄ quidem medius habitus lauda/
bilis ꝑm quem quibus oportet irascimur et in
q̄bus oportet ⁊ vt oportet ⁊ omnia talia: Su
pabundanti autē ⁊ defectus vitupabiles ⁊ in
puum q̄dem facte quiescibiliter. in plus autez
magis. in multum vero valde. Manifestū igi
tur qm̄ medio habitui adherendum. qui igitur
circa iram habitus dicti sunt

Queritur sexto

Utrum mansuetudo sit virtus circa iras existentes
Arguitur primo ꝙ non. quia clementia non est virt⁹
cum non enumeratur inter virtutes. Sed clementia est
idem cum mansuetudine. ergo mansuetudo non est vir/
tus. Minor patet per Tullium dicentem. ꝙ clementia
est qua alius alicuius in odium alterius excitatus beni/
gnitate retrahitur. Secundo sic superhabundantia ⁊
defectus corrumpūt virtutem: Sed defectus causa sal
uat mansuetudinem. ergo mansuetudo non est virtus.
Deinde arguitur ꝙ non sit circa iras. quia ira est appeti/
tus vindicte. ergo mansuetudo est principaliter circa vin
dictas ⁊ non est circa iras
In oppositum est ph̄us in textu. Pro rn̄sione

Sciendum primo

Q; postq̄ꝫ philosophus determinauit de virtutibus
respicientibus bona exteriora: scilicet diuitias et hono/
res Conseq̄nter determinat de māsuetudine q̄ respicit
exteriora mala ex q̄bus aliq̄s ꝓuocat̄ ad iram Scien/
dum scd̄o. ꝙ sicut patuit in libro hui⁹ ꝙ aliqua sunt que

in seipsis mala sunt ꝛ nō possunt bñ fieri. sicut sunt furtū fornicatio homicidiū. ꝛ sic de alijs ꝛ in talib⁹ nō ponitur aliqua virtus. qz in ipis nō reperitur medium laudabile nec in ipsis repitur vbi oportz ꝛ qñ oz. ꝛ sic de alijs Alia vero sunt. que in seipis nō habēt maliciaz nec bonitatem. Sed in ipsis accipit bonitas ꝛ malicia in ordine ad rationem rectā. sed inquātum deficiunt vel supabundāt a rōne recta intantū habēt maliciā. Hmōi sunt multe passiones appetitus sensitiui. de quaꝝ numero est ira. ꝓpter qđ dictū est in secūdo huius q ꝑm passiōes absolute dictas nō laudamur neꝝ vituperamur.

Conclusio prima

Non oīs ira est illicita. immo est aliq̄ laudabilis. Probatur tribus rationib⁹. Prima est. illud est vituperabile quod ad insipientem pertinet. sed nūꝯ irasci insipientis videtur esse. ergo non omnis ira est vituperabilis. Minor probatur quia ira causatur ex tristicia. Tristicia vero causatur ex perceptione nocumenti illati. qui igitur nō irascitur non contristatur. ꝛ qui nō tristatur nō percipit nocumentum illatum. hoc autem est insipientis. ergo insipientis est in nullo casu irasci. Secunda ratō. vituperabile est nō vindicare ea que sunt vindicanda. sed qui nō irascitur nō vindicat ea que debet vindicare. ergo talis vituperabilis est. ꝛ per consequens irasci est aliquando laudabile Ex quo tamen nō est intelligendum q nulla vindicta fiat sine ira. sed aliquando ira que sequitur iudiciū rationis excitat hominem ꝛ reddit eum prudentiorem ad operandum ꝑm rectum iudicium rationis. Tercia ratō est seruile est ꝛ vituperabile sustinere alienos ꝛ familiares despicere. sed qui in nullo casu irascitur non repellit alienos. nec despicit familiares. ergo talis est vituperabilis. et per consequens medium est laudabile. Secūda cōclusio. mansuetudo est virtus existens circa iras. patz. qz omnis habitus firmans appetitum sensitiuum vt obediat rationi ꝛ ei subijciatur tanꝯ propie regule est virtus. Sed mansuetudo est talis habitus vt per ipsum appetitus irascibilis firmetur ad obediendum rationi. Qz autem sit circa iram patet. quia in hoc laudamus mansuetum q irascitur ꝛ nō irascitur in quibus nō oportet ꝛ quando nō oportet quātum ad nō irasci. ꝛ in quibus oportet. ꝛ quando oportet. ꝛ sic de alijs quantum ad irasci. Dñ mansuetus ꝺr quasi manu assuetus. ꝛ huic virtuti opponūtur duo vicia. scilz iracundia ꝛ superabundantia et irascibilitas in defectu Tercia conclusio. Tres sunt species iracūdie. patz quia omnis iracūdus superexcedit in ira. aut ergo est multum retentiuus ire aut non. Si nō sic est acrocolos. ab acros quod est extremum. ꝛ colos quod est ira quasi extremus in ira. Tales enim faciliter irascuntur. sed ira eorum cito euanescit. naz statim iram suam exterius manifestāt ꝛ tūc desistūt ab ira qō est optimū in ipis colericis in qbus est materia cito inflāmabilis. ex qua inflammatōe nascitur ira. sed talis materia faciliter consumitur. Si vero multum retinent iram hoc est dupliciter. quia vel hoc faciunt ex sola retentione. vel ex animo firmato ad pugnandum. Si primo sic tales dicuntur amari. quia scz intra se retinent iram nec quiescunt ab ira nisi retribuant. Et tales videntur melancolici. in quibus superabundat materia grossa et terrestris propter quod fortiter retinent iram. Si secundum tunc dicuntur difficiles. q scilicet ab ira nunqꝯ quiescunt pro quacunqꝯ monitione sunt cruciati. et non est in eis diuturnitas ire sola retentione. vt posset tempore et loco subici quemadmodum in amaris. sed ista diuturnitas est in eis ex proposito firmato ad pugnandum et isti sunt peiores amaris ꝛ amari peiores acrocolis

Conclusio quarta. Iracundia magis opponitur mānsuetudini qꝯ irascibilis. Patet quia magis inclinatur ad iracundiam. ergo licet homo sit naturaliter mitis et mansuetus tamen post iniuriam illatam naturaliter magis inclinatur ad vindictam qꝯ ad oppositum. Item iracundi sunt difficiliores ad mitigandum. ergo sunt deteriores. Sed quereret aliquis que ira et quanta sit licita et que non. Respondetur vt dictum est in secundo huius. Istud. determinari non potest per artem. quia istud est in singularibus circunstanciꝯ que non cadunt sub arte propter hoc paruus recessus a medio non vituperatur. Potest tamen generaliter dici q illa (que preuenit iudicium rationis. et extinguit) ipsum talis est vituperabilis. Alia est ira que post iudicium rationis venit et non extinguit ipsum iudicium rationis et talis ira licita est et non vituperabilis.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primam dicitur. q omnis virtus moralis est circa passiones interiores. vel circa actiones exteriores. Et quia passiones interiores sunt principia actuum et multociens virtus circa passiones coincidit in eundum effectum in virtute que est circa actiones. Sed liberalitas q̄ est circa appetitum pecuniarum retinet hominem a furto ꝛ hoc non facit iusticia ad quod potest homo prohibere. Similiter in proposito respicit iram que est exterior passio et ex consequenti pugnationem que est exterior actio. sed econtra clementia principaliter respicit punitionem Ad secundam dicitur q mansuetudo ꝑm q nominat habitum medium supabundantia et defectu corrumpitur Ad terciam patet solutio ex dictis. Nam clemencia principaliter est circa vindictam cum clementia ordinatur crudelitas. nam propie dicitur ille crudelis qui scilicet habet causam in puniendo. Sed ille q punit sine causa et ꝑm appetitum non humanum dicitur ferox. Et hec de questione

Alloquijs autem et conuiuere et sermonibus et rebus communicare hi quidem placidi. videntur esse omnia ad delectationem laudantes et nihil contradentes. sed existimātes oportere sine tristicia quibuscunqꝯ esse. Qui autem contrario his ad omnia contrariātes et eius quod est cō tristare neqꝯ quodcūqꝯ curantes discoli ꝛ litigiosi vocant. Qm̄ quidem igit dicti habitus vituabiles sunt non inmanifestū. ꝛ qm̄ medius eorum laudabilis ꝑm quem recipiet que oportet ꝛ vt oportet. Siliter autem et vt sper

net. Nomē aūt nō reddit ipsi aliqō Assimilat aūt maxime amicicie. talis em̄ est q̄ fm̄ mediū habitū q̄lem volumus dicere moderatū amicum diligere assumentē. Differt aūt ab amicicia qm̄ sine passione est ⁊ sine eo qō est diligere quib⁹ colloquit. Nō em̄ in amādo vel inimicādo recipit singula vt oportet. sed eo q̄ talis est Silr aūt ⁊ ad ignotos ⁊ notos ⁊ cōsuetos ⁊ in cōsuetos id faciet. Uerūtamē ⁊ in singulis vt cōgruit. Non em̄ similiter q̄uenit q̄suetos ⁊ extraneos curare neq⁹ rursus cōtristare Uniuersaliter quidem igitur dictuz est qm̄ vt opz colloquit. Referētes aūt ad bonū ⁊ q̄ferens cōiciet nō cōtristare aut cōdelectare. videtur quidem enim circa delectatiōes ⁊ tristcias esse in colloquib⁹ factas. Horum autem quecunq⁹ ipi quidem est nō bonum vel nociuum condelectare aspernabitur ⁊ eligit contristare ⁊ si facienti autem deformitatem ferat et hanc non paruam vel nocumentum. q̄trarietas aūt quam tristiciam nō recipiet sed aspernabitur. Differenter aūt colloquit his qui in dignitatibus ⁊ quibuscunq⁹ ⁊ magis ⁊ minus notis. Silr aūt ⁊ fm̄ alias dignitias singulis tribuēs qō decz Et fm̄ seipm̄ quidē desiderans q̄delectare contrista/re aūt rennuēs q̄siderās euentura q̄ si sint maiora. dico autem bono ⁊ cōferente ⁊ delectationis aūt gratia eius que est in posteruz maxime parū cōtristabit Melius q̄dem igitur talis est non nominatus autem est. Cōdelectantis autem qui quidē eius quod est delectabile esse cōiectatiuus nō ꝓpter aliq̄d aliud placidus Qui aūt vt vtilitas aliqua ipsi fiat in pecunijs ⁊ q̄cū ꝓ pecunias blāditor. Qui aūt oēs q̄tristat dictū est. qm̄ litigiosus ⁊ discol⁹ opponi āt videt extrema sibūpsis ꝓpter innoiatū eē mediū.

Querit septimo Utrum amicicia seu affabilitas sit status existens circa tristicias ⁊ delectationes in seriosis actibus hominum. vtputa in quiuis in sermonib⁹ et in alijs similibus Arguitur p̄mo q̄ nō sit virtus. q̄ fm̄ nullam virtutem ficte operamur. Sz fm̄ affabilitatem ficte operamur. igitur. Minor patz. quia fm̄ affabilitatē aliquis ꝓpatur ad aliquos ea que solū ptinēt ad amicos et sic videt esse amicus omnibus. cū tamē nō sit. Sc̄o arguit q̄ nō sit circa talem materiam. q̄ oīs virtus est circa difficile. sed quiuere nō est circa difficile. immo ē cōmune oībus hoibus. q̄ circa talem materiā nō est aliqua virtus. Tercio sic. si circa talem materiā sit aliqua ⁊tus maxime essz veritas. q̄ non amicicia. p̄tia tenet. q̄ circa eādem materiaz nō possunt esse diuerse ⁊tutes In op positum est ph̄s in textu. Pro responsione

Sciendum p̄mo

Q̄ postq̄ ph̄s determinauit de ⁊tutibus respicientib⁹ bona exteriora. s. honores vel diuitias. Et de virtute respiciente mala exteriora quib⁹ aliquis quocatur ad iram. Cōsequenter determinat de virtutibus que respiciunt ad actus humanos in seriosis ⁊ deiū in ludis Et q̄ in actibus seriosis hois duo sunt q̄sideranda. s. veritas ⁊ delectatio. ideo p̄us determinat de virtute q̄ est circa delectationes ⁊ tristicias in seriosis actibus hominū. Et de hac videbitur in p̄ti questione. deiū in sequēti de ⁊tute q̄ est circa veritatē. Sciendū sc̄o q̄ hō naturalr est animal sociale. eo q̄ multis indiget atq⁹ vnicus hō nō sufficit. iō naturalr ineſt homini alijs quiuere ⁊ q̄municare sc̄z rebus sermonib⁹ ⁊ colloquijs que collocutiones ⁊ sermones variant ad variatōem illorum subiectorum in q̄bus est cōiicatio. q̄ quādoq⁹ colloq̄mur de actu fortitudinis. q̄nq⁹ de actu t̄perantie ⁊c̄. Istis notatis ponitur.

Conclusio p̄ima.

Circa delectatōes ⁊ tristicias que sunt in cōicatōib⁹ humanis est dare viciz superabundantie ⁊ defectus Probatur. nā aliqui sunt turbatores humane cōicatōnis in omni q̄municatōe tristiciā inducētes. immo in hoc delectantur. q̄ deprauati sunt fm̄ p̄auū habitū. licz em̄ hō naturaliter refugiat tristiciā ⁊ sit ei naturalr odiosa. quādoq⁹ tamē ꝓpter deprauatōem habitus fit homini delectabilis sicut amara naturaliter sunt odiosa gustui ⁊ tñ gustui deprauato p̄nt esse delectabilia ⁊ dulcia. Et tales q̄ sic tristiciā inducūt vocātur discoli ⁊ litigiosi. Alij vero q̄ dicunt placidi. q̄ sc̄z oīa dicta aut facta approbāt ⁊ commendant. ⁊ in cōicatōem hoim̄ sp̄ delectationē generāt omnib⁹ apparētes amici. Et hoc contingit dupliciter. q̄ vel hoc faciunt non ꝓpter aliquid aliud. sed dūtaxat q̄ sic habituati sunt. ⁊ sic tales dicunt placidi. aut ordinant hoc ad aliquod vtile vt ad pecuniam. ⁊ isti vocantur blāditores seu adulatores

Secunda conclusio. contra delectationes ⁊ tristicias in conuersatiōe humana est aliqua virtus. Probatur q̄ ibi dantur duo extrema vituperabilia. ibi datur mediuz probabile. sed circa delectationes ⁊ tristicias in conuersatione humana sunt duo extrema vituperabilia. vt dictum est. ergo medium est laudabile. et tale est virtus igitur ⁊c̄. Aduertendum tamen est q̄ hec virtus non habet nomen impositum. sed multipliciter conuenit cum amicicia. quia in principali actu amicicie (qui est conuenire amicabiliter alijs) conuenit cum amicicia. Et solum differt ab amicicia. quia delectatio que est

in amicicia solū est ad aliquos ⁊ nō ad om̄es ⁊ etiā cum quadam passionis amoris delectationis Sed hec virt⁹ nō est cum passione ⁊ delectatōis seu amoris .nec solum est ad amicos sꝫ ad om̄es.vtputa ad ignotos vel notos ꝯsuetos ⁊ insuetos. Nam ꝑ hanc virtutē aliq̄s acceptat aliqua dicta vel facta ab alijs sicut oportet sine hoc ꝙ ꝑ hoc afficiatur odio vl' amore ad eos.sed qꝛ sic dispositus est ꝑm habitū. Potest tn̄ vocari talis virtus amicicia ꝓpter ꝯueniētiam quam habet cum ea.pōt etiam vocari affabilitas.ab alijs vero vrbanitas vel curiositas.qꝛ ꝯuersantes in vrbibus ⁊ curijs dn̄orum sciunt gratiose ⁊ delectabiliter ꝯuiuere. Ab aliquibus etiam vocatur facetia et inde dicitur facetus.

Dubitatur De proprietatib⁹ hui⁹ virtutis. Respondet̄ ꝙ sunt quinq̄ꝫ. Prima est ꝙ affabil' colloquit̄ omnib⁹ in vl'i sicut oꝫ Scd̄a est ꝙ affabilis tendit ad hoc vt sine delectatōe et tristicia cum alijs viuat hoc referēdo ad bonū finez. Tercia est ꝙ affabilis quādoq̄ refugit delectare aliuꝫ immo eligit ꝯtristare ip̄m. Et hoc dupl'r.primo si nō sit sibi honestū vt si tamē alijs loquat̄ in nocumentū ⁊ detrimentū eius Alio mō.si dicat vel faciat aliquid qd̄ ꝑtinet ad magnā inhonestatem illius cui ꝯuiuit. Quarta est ꝙ affabilis diuersimode loquitur ⁊ ꝯuersatur cuꝫ his qui sunt in dignitatib⁹ ꝯstituti.⁊ cū ꝑsonis priuatis ⁊ etiam diuersimode nō magis ⁊ min⁹ notis.qꝛ singulis attribuit qd̄ conueniens est. Quinta est ꝙ affabilis suis amicis ꝑ se intendit delectari ⁊ rēnuit tristari.aliqn̄ tn̄ paꝝ intēdit tristare ꝯsiderando futura si sint subiecta ꝯtristatōi.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam d̄r negando minorē.qꝛ vt oñsum est affabilis omnibus amicabiliter cōuiuit. Aliter tn̄ amicis ⁊ alijs nec hoc facit vt fingat amicum.sed magis vt manifestat propriū habitū. Ad secūdam dicit̄ ꝙ licet ꝯuiuere alijs sit cōe omnib⁹ hoībus et facile.singule tamē circūstantie ponūt difficultatē circa hmōi materiā.qꝛ difficile est ꝯuiuere alijs sicut opꝫ. quādo oportet.⁊ sic de alijs circūstātijs. Ad terciā d̄r ꝙ affabilitas amicicia ⁊ veritas bn̄ respiciūt eādem materiam communem.vtputa actus seriosos hominum.sed tamē respiciunt diuersas materias proprias ⁊ diuersificantes cum eis.quia sicut dictum est in primo notabili affabilitas est circa delectationes ⁊ tristicias in actibus seriosis. Sed alia virtus est circa veritatem illius. Et tantum de questione.

Circa eadem autem fere est ⁊ iactātie medietas. Innominata autem ⁊ ipsa Nō malum autem ⁊ tales pertransire. Magis em̄ vtiq̄ꝫ sciemus que circa mores.singulos ꝑtrāseuntes. Et medietas esse virtutes credemus vtiq̄ꝫ in omnib⁹ sic habens conspicientes. In ꝯuiuere vtiq̄ꝫ qui quidem ad delectationem vel tristiciam colloquuntur dicti sunt. de viridicis aūt ⁊ falsidicis dicamus.similiter in sermonibus ⁊ oꝑationib⁹ ⁊ fictione. Uidet̄ vtiq̄ꝫ iactator similatiuus gloriosum esse ⁊ nō existentiū ⁊ maiorē q̄ꝫ existūt. Cyron āt ecōuerso negare que existunt vel minora facere.medius āt antheliastos q̄s exn̄s verax et vita ⁊ sermone existētia confitēs esse circa ip̄m neq̄ꝫ maiora neq̄ꝫ minora. Est aūt horū singula ⁊ gratia alicuius facere ⁊ nulli⁹ vnusq̄sq̄ꝫ aūt q̄lis est talia dicit ⁊ oꝑatur. ⁊ sic viuit si nō alicui⁹ gratia oꝑetur. Per se aūt mendaciū prauū ⁊ fugiēdū verū aūt ⁊ bonū et laudabile: Sic aūt ⁊ verax quidē medius exn̄s laudabilis.qui aūt mēdaces ambo quidē vituꝑabiles.magis aūt iactator de vtrisq̄ꝫ aūt dicemus p̄us aūt de veraci nō em̄ de veridico in ꝯfessionib⁹ dicimus. neq̄ꝫ q̄cunq̄ꝫ ad iusticiam vel iniusticiā cōtendūt alteri⁹ em̄ erūt hec virtutis. Sed in q̄b⁹ nullo tali differēte et in sermone et in vita verꝫ dicit. eo ꝙ talis est ꝑm habitū Uidebitur vtiq̄ꝫ talis moderatus esse amor em̄ veri ⁊ in quibus nō differt verū dicēs. verꝫ dicet ⁊ in q̄bus differt adhuc magis vt em̄ turpe mēdacium verebit̄ quod ⁊ ꝑm se verebat̄.talis aūt laudabilis In minus aūt magis a vero declinās. prudētius em̄ videbitur ꝓpter onerosas suꝑabundātias esse.maiora aūt existētib⁹ fingēs nulli⁹ gratia prauo quidem assimilatur Non em̄ vtiq̄ꝫ gauderet mēdacio. vanus autem videtur magis malus. Si aūt gratia alicui⁹ qui quidē glorie vel honoris non valde vituꝑabilis sicut iactator. qni aūt argenti vel quecūq̄ꝫ in argentum deformior. Nō in potētia aūt est iactator.sed in electōe. Scd̄m habitum em̄ ⁊ in eo ꝙ talis est iactator est quēadmodum ⁊ mēdax hic quidem mēdacio ipso gaudet.hic aūt gloriam appetens vel lucrū. Qui quidem igitur glorie iactant talia fingūt in q̄bus laus vel felicitas. q̄ aūt lucri quorū voluptas est ꝓximus quo latere est nō existētia puta medicū vl' diuinatorem

sapiētē. ꝓpter hoc plures fingūt talia ⁊ iactant. sunt em̄ in ipsis q̄ dicta sunt. Cirones autem ⁊ minus dicētes gratiosiores q̄dē fm mores vident. nō em̄ lucri grā vident dicere. sz fugientes molestū ⁊ timidū. Sed ⁊ maxime autē ⁊ isti gloriosa negāt. vt Socrates fecit. Qui aūt pua ⁊ manifesta fingunt baucopamirchij dicūtur ⁊ facile contēptibiles sunt ⁊ quandoq; iactātes videtur. puta laconiozum vestis etem̄ superabundātia ⁊ valde defectus iactantium Qui autē moderate vtuntur eyroneya. ⁊ circa que nō valde ꝓmpta ⁊ manifesta eyronisant gratiosi videntur. Opponi autē videtur iactator veridico deterior enim.

Queritur Octauo. vtrū sit aliqua virtus que medium teneat q̄ntum ad veritatem que possit vocari veritas. Arguit̄ ꝓmo q̄ nō. qz veritas est finis ptis speculatiue. sed oīs virtus moralis est in gte appetitiua Scdo arguitur. nulla virtus comitat̄ bonos ⁊ malos. sed veritas est hmōi. quia sicut p veritatē aliq̄s potest ostēdere suam cōuersionez bonam dictis ⁊ factis. ita aliquis pōt ostendere suam malam ꝓuersatōem Tercio arguit̄. oīs virtus respicit bonum. sed opus veritatis q̄nz est nocuum. Quia vt dicit poeta. Et quandoq; nocet omnia vera loqui. In oppositum est philophus in textu

Sciendum ꝓmo

Q; postq̄ phs determinauit de ꝑtute q̄ tenet mediū in actiū humanis q̄tum ad delectatōez vel tristiciā in qui ctu vel locutō e hoīm. Cōsequēter determiat de ꝑtute q̄ tenet mediū in eisdē actibus humanis q̄tū ad veritatem

Sciendum scdo. q̄ veritas capit̄ quadrupl̄r. Quandoq; em̄ capit̄ put est adeq̄tio rei ad intellectū. ⁊ ō ista nō est hic ad ꝓpositum Alio mō capit̄ p vero sermone q̄ fit in iudicio. puta cū aliquis interrogatus a iudice ꝓfitetur q̄ō verum ē. Et de ista nō est ad ꝓpositum Tercio mō capitur p veritate iusticie. que ꝓsistit in q̄dam cōformitate proferēdi iusticiam. ⁊ iterū de tali nō est ad ꝓpositū Quarto capit̄ veritas p quodā habitu quo quis seip̄m manifestat dictis factis ⁊ operibus. prout recta ratio demonstrat. nec fingit se esse aliū in dicto vel facto q̄ realiter sit. Et isto modo est hic ad propositū veritas. ⁊ ab hac veritate dr homo verax. qz talis dicit verū nō solum in iusticia seruāda. sed magis ꝓpter dispōem siu habitus Ex q̄bus patet q̄ veridicus nō habet omnē veritatē de seipso manifestare. sed vt oportz ⁊ vt recta ratō dictat. immo stat aliq̄n q̄ aliq̄s dices veritatem de seipso est iactator

Sciendū tercio. q̄ circa veritatē q̄ est in cōicatōib; seu actib; hūanis ꝓtingit dare extrema viciosa. q̄ō ptz. qz alii qui sunt q̄ de seipsis plura dicunt q̄ veritas habeat. Et tales dicuntur iactatores a iactando. quod est vicium in supabūdātia Alij vero deficiūt. qz nō dicūt nec manifestāt ea q̄ in ipsis sunt. sed min⁹ dicūt q̄ veritas habeat. Et tales dicūt̄ yronici. vel yrones ab yronia q̄ est vicium in defectū. yrancon vero grece idē est q̄ derisor latine Dicunt̄ āt derisores. eo q̄ dicūt aliq̄ opprobria eis inde. tū in de nō sunt Sciendū q̄rto q̄ ꝓtingit min⁹ dicere q̄ veritas habeat dupl̄r Primo negādo mai⁹. cū tū fm veritatē insit. ⁊ h̄ est ꝓmittere mēdaciū et h̄ faciūt yronice Secūdo ꝓtingit de ipo dicere min⁹ nō negādo maius. Et h̄ mō verax vel veridic⁹ de seipo dr minora multotiens nec in h̄ ipe mentit̄. qz si alicui ineest maius. inest min⁹ Jō dr in textu. q̄ qz difficile est attingere mediuz indiuisibilit̄ verax mai⁹ inclinat̄ ad min⁹ q̄ ad mai⁹. Vñ dicere maius nō pt esse sine mēdacio. dicere vero minus pt esse sine mēdacio. Et q̄ ꝑz. q̄ tā iactatores q̄ yronici sunt viciosi qz sunt mēdosi. mō oē mēdaciū est malū et turpe. iō in oi mēdacio siue iocoso siue officioso siue ꝓnicioso est abusio et frustratio finis. Quia ad h̄ datus est fmo vt p ipm veritas manifestet̄ a q̄ fine frustrat̄ fmo in mēdacio. vnde sic diffinit̄ mēdaciū. Mēdaciū est falsa vocis significatio cū intentōe fallēdi Et q̄ ꝑz q̄ mēdaciū nō dr equal⁹ de tribus dictis mēdacijs. In diffinitōe em̄ mēdacij est aliq̄d materiale scz falsa vocis significatio. ⁊ aliud formale. scz intentio fallendi. cū āt talis fallacia fiat p vocē. ⁊ vox est significatiua rei. iō pt esse deceptio. vel q̄tū ad vocē vel quantuz ad rem fm q̄ significat̄ p vocem. In mendacio em̄ ꝓnicioso est falsa vocis significatio ⁊ deceptio ⁊ quantū ad vocem inquantū intendit facere ⁊ credere id q̄ō significat̄ p vocem apud intentionē dicētis Est etiā ibi deceptio quantū ad rē. fm q̄ p tale mendaciū aliq̄s ledit̄. aut in d̄āpno corporis. aut in rerū amissione. Et sic in mēdacio ꝓnicioso ē pfecta rō mendacij. qz reperitur materiale ⁊ formale mēdacij. Vñ mendaciū ꝓnicium est cū aliq̄s p sua verba mēdosa intendit alteri nocere Sed in mēdacio officioso ē falsa vocis significatio. ⁊ est intentio fallendi fm vocem. dū scz aliq̄s intendit aliquid facere credere aliud q̄ sit. scz ibi nulla est deceptio fm rem. qz nullus h̄ō leditur illo mendacio. ⁊ iō deficit a pfecta rōne mendacij. Vñ mendaciū officiosum est cum aliq̄s intendit facere credere alicui aliō q̄ sit bonum alicuius Sed in mendacio iocoso est tantū falsa vocis significatio. et nulla intentio fallendi. qz nō intendit facere credere illud quod dr. sed ludere tm̄: iō minimū habet de ratione mendacij. ⁊ sic est minus malū q̄ officiosum. ⁊ officiosum minus maluz q̄ ꝓnicium. Et nullū istoz cum fiat in voce opponit̄ veritati ꝓout est virtus. ⁊ tale mendaciū quod nō fit ꝓpter aliquē finem sed ꝓpter delectatōem quā habet aliq̄s in menciendo.

Conclusio Q; veritas est virtus specialis Patet. qz vbi reperiuntur extrema vitupabilia ibi reperitur mediū laudabile q̄ō est virtus Tex. est etiā q̄ tres sunt spes iactancie. qz aliq̄ se iactant vt videantur gloriosi ⁊ honorabiles ⁊ sic de alijs Alij causa lucri vt aliqui fingunt multotiens se esse medicos. aut diuinatores Alij vero non cā alicuius istoruz sed solū qz tales sunt. Patet etiā q̄ due sunt spes yronie. qz aliq̄ negant ea sibi ineſſe q̄ ꝓtinent ad excellentē gl̄iam sicut socrates negabat se esse scientē. Alij fingūt pua et modica in ipsis. vt sunt ypocrite

Ad rationes Ad primaz patet solutio ex dictis Ad secūdā dr q̄ nulla virt⁹ cōicat malis simplr. q̄ scz nullū bonū

morale habent. sed p̄t seq̄ malos s̄m q̄d nō inquātū sunt mali Ad terciā d̄r q̄ aliqñ dicere verum de aliquo ē qñ q̄ malū ꝑ accñs. sed adeq̄ri sua dicta ⁊ perfecta ꝯuersationi ⁊ dispōi ꝓprie semper est bonum.

Xistente aūt requie in vita ⁊ in hac ꝯuersione cū ludo videt̄. ⁊ hic esse collocutio q̄dam ꝯsona ⁊ q̄lia oportz dicere ⁊ vt opz. Similiter aūt ⁊ audire differt aūt ⁊ in dicēdo in talib⁹ vel talia audire. Manifestū aūt ⁊ q̄ circa hoc est. ⁊ supabūdantia q̄dem ⁊ defect⁹ medij Qui q̄dem in derisione supabūdant bomolochi vident̄ eē ⁊ onerosi desiderātes oīno risum ⁊ magis ꝯiectātes risum facere q̄ꝫ dicere decora ⁊ nō ꝯtristare derisum ꝯuiciatū. Qui āt neq̄ ipsi vtiq̄ dicūt aliqd̄ ridiculū ⁊ dicentibus molesti. sunt agrioi ⁊ duri vident̄ esse Moderate aūt ludentes eutrapoli appellant̄. puta bñ vertētes. Moris em̄ tales vident̄ motus esse quemadmodū aūt corpa ex motib⁹ iudicāt̄. ita ⁊ mores Redūdante aūt risu ⁊ plurib⁹ gaudentib⁹ ludo ⁊ ipso ꝯuiciari magis q̄ꝫ opz. ⁊ bomolochi eutrapoli appellāt̄ ⁊ gratiosi. qm̄ autem differūt ⁊ nō parum. ex his que dicta sunt manifestum Medio aūt habitu ꝓpriū ⁊ epydesiotis est epydesij aūt est talia dicere ⁊ audire q̄lia modesto ⁊ liberali ꝯgruūt. Est em̄ q̄daz decentia talē dicere in ludi ꝑte ⁊ audiri ⁊ liberalis ludus differt ab eo qd̄ seruilis ⁊ disciplinati ⁊ indisciplinati. Uidebit aūt vtiq̄ aliq̄s ⁊ ex ꝯmedijs veterū ⁊ modernoꝝ. his q̄dem erat derisio turpiloquiū his aūt suspicio. differunt autem nō parum hec ad honestatē. Utrum igitur bñ ꝯuiciātem determinādo in dicendo nō que decent liberalē. vel in nō tristādo audiētem vel in delectādo vel ad tale quidem indeterminatum Aliud em̄ alij odibile ē em̄ sustinet audiēs hec ⁊ facere videtur. Non em̄ omne vtiq̄ faciet cōuicium ⁊ ꝯtumelia q̄dam est legum positores autem q̄dam contumeliosa dicere prohibent Oportebat aūt forti ⁊ cōiuciari gratiosus vtiq̄ ⁊ liberalis sic habebit puta lex exñs sibi ipi talis q̄dem igit̄ medius est siue epydixus siue eutrapelus dicitur Bomolochus aūt minor ē derisore ⁊ neq̄ a seipso ab alijs recedens si risum faciat. ⁊ tñ talia dicens quoꝝ nullum diceret vtiq̄ gratiosus quedā autem neq̄ audiret Agrios aūt ad tales collocutiones inutilis Nihil em̄ cōferens in oībus tristatur. Uidetur aūt requies ⁊ ludus in vita esse necessariū. Tres igitur q̄ dicte sunt in vita meditates Sunt aūt omnes cirta sermonē quorundam ⁊ operū cōmunicationem differunt autem quoniam hec q̄dem circa veritates est hec aūt circa delectabile. earum aūt que circa delectionē hec quidē in ludis. hec aūt in his q̄ s̄m aliam vitam colloquijs.

Queritur nono

Utrū etrapelia sit virtus circa ludos existens. Arguitur primo q̄ non sit virtus. quia virtus est circa difficile. Sed ludi homi sunt faciles. ḡ circa ludos nō est virtus. Scd̄o sic. omne opus virtutis est p̄electū ⁊ p̄cōsiliatum sed ludi fiūt sine electione ⁊ cōsilio cū multotiens sit velocitas cursus in ludo. aut motus sine deliberatione: Tercio sic. illud vtimur derisione cū vitio ⁊ ridiculo. sed omnia ista sunt mala igitur in ludis non est virtus:

In oppositum est ph̄us in textu

Sciendum primo

Q̄ postq̄ꝫ ph̄s determinauit de virtutib⁹ que sunt circa actus hūanos seriosos Consequenter determinat de quadā virtute que est circa ludos: siue circa ludibriam q̄ d̄r eutrapelia. Sciendū secūdo: q̄ circa illud quod s̄m se est malū. ⁊ non p̄t habere rōem boni nō est virtus si igitur virtus nullam rōem boni possit habere circa ludū nū q̄ꝫ esset virtus. sed manifestū est q̄ ludus habet aliquā rōnem boni inquantū est vtilis vite humane. q̄ sicut hō indiget quiescere a laboribus corporalibus. ita etiam indiget quiescere ab intentione anime ⁊ hoc fit ꝑ ludum quo remouet̄ ⁊ inducitur recreatio

Conclusio prima

Requies mentis ⁊ seriosis operationibus est necessaria vite humane Probatur conclusio. q̄ sicut se habet requies corpis ad vitam corpalem ita se habet requies anime ad vitam aīe: sed requies corpalis necessaria est vite corporali. ergo requies anime necessaria est ad vitam anime Minor probatur. q̄a ꝑ operationes corpales diminuit

talor naturalis ⁊ spiritus.⁊ per consequens diminuũtur virtutes corporis.⁊ inde sequitur fatigatio.que quidem virtutes corporales restaurantur per quietem interuenientem ⁊ potentie in sompno. Ita etiam similiter seriose operationes frangũt quodãmodo virtutes anime.cuz anima non operetur sine ministerio corpis.ideo indigent quiete ad earz restauratiõem.propter quod etiã conditores legũ ordinarunt certos dies quibus hoies ad hilaritatẽ congregarẽtur et cessarent ab alijs operationib⁹.ergo hmõi reqes est necessaria. Ex quo patet q ludus est necessarius. qa talis requies potentie fit p ludũ Conclusio secũda. defectus a ludo vitiosus est Patet qz deficere a ludo est deficere ab eo quod necessariũ est vite humane.ergo est vitiosum. vnde sunt aliqui qui in nullo ludo delectanr nec aliq̃ ludicra volunt audire.imo alijs ludentibus tristanr.⁊ tales Aristoteles vocat agrios id est agrestes. q̃si in agro viuentes vel stantes ⁊ ignorantes cõicationes hoim.

Conclusio tercia.superabundantia in ludo est vitiosa patet quia ludus fieri debet propter resumptionem et restaurationem virium mentis. sed supabundantia in ludo magis corrumpit vires q̃ restauret.ergo talis supabundantia vitiosa est Et est aduertendũ q aliqui sunt ludi qui fm se sunt mali.in talibus nunq̃ homo debet insistere Alij vero sunt ludi qui licet bene possint fieri in ipis tamen supabundare est vitiosum Item aduertenduz q aliqui sunt qui omnia dicta aut facta alioz volunt vertere in risum ⁊ ludũ.nec curant si alios contristant vl turbant.imo magis volunt dicere aliqua turpia de quibus alij potius turbentur q̃ ad risum moueantur.⁊ tales vocat Aristoteles bomolchos Bomolchus autez dicitur a bomos quod est altare ⁊ olchos quod est raptoziuz.qa sic dicebãtur raptores miluorum q̃ volabant circa templa seu altaria vt raperent intestina aialium mortuoz im molatoz.Ita etiã bomolchi insidianr ad hoc q ex verbis vel factis aliorũ possent aliquid rape quod cõuertant in derisionez.ideo tales vocat Aristoteles onerosos. Qñ q̃z etiam peccant dicendo iniurias psonales.hoc est dicẽdo aliqua que tangunt famam vel honorem persone singularis.et tales proprie vocantur derisores et sunt peiores bomolchis. Vltima conclusio. circa ludos est aliqua virtus moralis. Patet quia contingit ibi supabundare et deficere vitiose.ergo contingit mediocriter se habere et laudabiliter.ille enim qui ludit ludo liberali vt oportet et quando oportet et sic de alijs est virtuosus.⁊ vocatur eutrapelis ab eu quod est bonum et trapelon grece. quod est verto latine.quasi bene vertens Similiter etiã vocatur apedicius.quasi bene aptus ad ludendum

Aduertendum circa predicta.q ludus liberalis est q̃ in dictis seu factis nullum affert preiudicium facienti.verum est tamen q ad eutrapolum pertinet conuiciare alios et dicere quedam conuitia de ipsis.non tñ cõuicia contumelioſa.que phibentur a cõditoribus legũ. sed aliquãdo dicere ꝓuicia propter delectationẽ et emendationẽ hominũ.dũmodo hoc facit absq̃ infamia.et ille qui sic se habet in cõuiciando dr gratiosus et vir liberalis.dum scz p ꝓriam electionẽ agit fm precepta legis

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur q licz ludere sit facile.tamen ludere vt oportet ⁊ quando oportz est difficile Ad secundã dicitur q ludi fiunt cũ electõe et consilio.licet verum sit q modi qui sunt in ludo fiũt absq̃ electione vel consilio.sed tales modi sunt ex bona aptitudine ad ludũ. Ad terciaz dr q licet eutrapelcus in ludo qñq̃ vtat ꝓuicio.tñ hoc est yronice.id est metaphorice.nec vtit illis vt inferat nocumentuz alijs.sed magis vt ꝓficiat sibi.⁊ alijs afferat iocũditatẽ mentis.

Verecũdia aũt vt quadã virtute nõ conuenit dicere.passioni autem magis assimilatur q̃ habitui.Determinatur quidez igit timor vigilatiõis. Perficitur verecundia autem circa pericula timori cõsimiliter. rubescũt em̃ verecundati.morte aũt timentes pallescũt Corporalia vtiq̃ videntur esse vtraq̃ qõ videtur passionis magis q̃ habitus esse. Non omni vtiq̃ etati passio congruit. sed iuuenili. Estimamus enim oportere tales verecundos esse eo q fm passiones viuentes multa peccant.a verecundia autem prohibentur Et laudamus quidem iuuenum verecundos. Senem autem vtiq̃ nullus laudabit quoniam verecundabilis.nihil enim existimamus oportere ipsum operari in quibus est verecundia Neq̃z enim studiosi est verecũdia.siquidez ⁊ in prauis.non enim operandum talia. Si enim sunt hec quidem talia fm veritatez turpia. hec autem fm opinionem nihil differt.neutra em̃ operanda.quare neq̃z verecũdaz. prauí autem et esse talem qualem operari aliquid turpium Sic autem habere vt et si operetur aliquid talium verecũdari.et propter hoc existimari studiosum esse inconueniens Inuolũtarijs enim verecũdia. volens autem studiosus nunquam operabitur prava. Erit autem vtiq̃ verecundia ex suppositione studiosum.si enim operetur verecũdabitur vtiq̃.non est autez hoc circa virtutes. Si autem inuerecũdia prauum ⁊ non verecũdari turpia operari nihil magis talia operantem verecũdari studiosum. Non est autem neq̃z continentia virtus.sed quedã mixta.ostendetur autem de hac in his que posterius. Hũc autem de iusticia dicamus

Questiones

Querit decimo.

Utrum verecundia cōueniat vere virtuoso Arguitur primo q sic. quia magnanimꝰ est bene virtuosus. sed verecūdia ꝓuenit magnanimo. quia magnanimꝰ bñ verecūdat. vt dictū est. ergo verecundia ꝓuenit virtuoso. Secūdo sic. non verecūdari de turpi actu vitiosum est. ergo non verecūdari de turpi operatione vitiosum est. ergo cum virtuosus turpe operetur sequitur q verecūdia ꝓuenit virtuoso In oppositum est ꝑbus in textu.

Sciendum primo

Qꝫ postq̄ ꝑbus determinauit de medietatib⁹ que sunt virtutes. Consequēter determinat de quadam medietate (que non est virtus) scz verecūdia. Et licet fecerit ꝑ us mentionem (scz in secūdo huius) de quadā alia passione laudabili. scz de veresi. que non est virtus. tamē iterū facit mentionē de verecūdia. q̄ determinare de passionibus magis ꝑtinet ad rethozem. non em̄ determinat hic de verecūdia nisi vt ostendat eaz nō esse virtutem.

Sciendum secūdo q̄ de verecundia possumus loqui multipliciter. Uno modo potest large accipi ꝓ erubescētia vel tristicia. Alio mō ꝓ naturali inclinatione t dispositione ad actū verecūdum. et sic qui habet frontem renerum t sanguinem suphabūdantē t calozem fortez est naturaliter dispositus ad verecūdiam. Tercio mō accipitur verecūdia ꝓ actu fm quem verecundari dicim⁹ Et solet diffiniri q̄ est timoz de turpi actu vel malo ꝑpetrato. et ita verecūdia cōmuniter consistit in illo timore qui est de turpi actu. et isto modo de verecūdia est hic ad ꝓpositum.

Conclusio prima

Uerecūdia est passio t non virtus. Probatur ꝑ diffinitionem verecūdie datam a philosopho. que est Uerecūdia est timoz ingloriationis. id est cōfusionis. que opponitur gloꝛie. sed timoz est passio quedam. ergo et verecundia. Secundo probatur. quia omnis motus appetitus sensitiui factus cum quadam transmutatione cozporali est passio. sed verecūdia est talis motus. cum fiat cum trāsmutatione coloꝛis. ergo est passio.

Conclusio secūda. verecūdia est passio laudabilis in etate iuuenili. Probatur q̄ iuuenes ꝓpter furoꝛē etatis viuūt fm passiones. ideo ꝓni sunt ad multa mala. scz aliter patiūtur verecūdiam per quam timent turpitudinem. ergo ꝛc. Secūdo probat̄ per humanam consuetudinem. q̄ ꝓsuemus laudare iuuenes verecūdos. quia sicut vitiosus per iudicium rōnis ꝓhibetur a malo. ita iuuenes per passionem verecūdie a malo ꝓhibētur Unde in iuuene verecūdia est signum ardue mentis t tendētie ad bonum t ad honestatem. sed iuuenis (qui nō verecūdatur de turpi actu) quasi in malo ꝓfirmatus dicitur.

Aduertendū est tamen in hoc q̄ in iuuene potest ꝑdi verecūdia dupliciter. Uno modo per accessum ad inuerecūdiam. quod fit vel ex appetitu diuitiarum vel delectationum. Diuitiarum quidem. quia illi qui vehemēter appetunt diuitias amittūt habitum boni honesti. et sic non habent plus verecūdiā. Et ita etiam declinat a verecundia ex delectationib⁹. quia ex verecūdissimis t pudicissimis puellis efficiūtur quādoq̄ ꝓpter delectationem inuerecūdissime meretrices. Alio modo aliquis perdit verecūdiam ꝓpter accessum ad virtutem ꝑfectam. q̄ qui habet virtutem perfectam non timet reprehendi de turpi operatione. Ex quib⁹ ꝓz q̄ iuuenis verecūdus in opere turpi descendit ad inuerecūdiam. sed ꝑ cessationez ab opere turpi ꝓpter verecūdiam ꝓuenit ad virtutē ꝑfectaz ergo ꝓclusio vera.

Conclusio tercia. verecūdia nō est laudabilis in senibus. q̄ senes non debent aliquod turpe operari ꝓ quibus est verecūdia habenda. quia ꝓpter longitudinem temporis iam debent esse experti t ꝓsueti in bonis operationib⁹. nisi eis ꝓueniat ex coꝛrupta volūtate. et sic. ꝓpter passiones non debent aliquod turpe operari. sed verecūdia est eis de turpi actu.

Conclusio quarta. verecūdia nō cōuenit virtuoso. q̄ verecūdia est respectu ꝓauoꝝ. sed virtuosus nō operat̄ ꝓaua. q̄ virtus reddit opus eius bonum. ergo verecūdia nō ꝓuenit virtuoso. Sed posset aliquis dicere q̄ verecūdia non solū est de his que sunt fm veritatez turpia. sed etiā de his que sunt turpia fm opinionē hominū. et ita verecūdia virtuosus potest esse verecūdus. Respondet ꝑbs q̄ non ꝑtinet virtuoso de quocūq̄ verecūdari. t ita nō ꝑtinet ad ipsum operari aliquod turpe. siue fm veritatem siue fm opinionem.

Ad rationes.

Ante oppositaz Ad ꝓmam dicit q̄ verecundia magnanimi non est verecūdia ꝓprie dicta. que scilz est de turpi actu vel malo ꝑpetrato. sed est quedam erubescentia ꝓueniens ex bono zelo Ad secūdam dicūt alii q̄ virtuosus potest verecūdari de turpibus actibus siue operationib⁹ aliozum t non sui. quia caret omni turpi actu. Sed melius videtur dicendū q̄ virtuosus inq̄ntum huiusmodi nullo modo verecūdat̄ de turpi actu. hoc est inq̄ntum est vnius et eiusdem animi cum alijs amicis. Et hec de questione et per consequens de toto libro quarto ethicoꝝ Aristotelis

versoris

Et iusticia aūt z iniusticia intendendum. z circa quales sunt existentes operationes Et qualis medietas est iusticia z iustum. quoruz medium Intentio aūt nobis sit fm eandem methoduz his que predicta sunt Videmus vtiq; omnes talē habituz volentes dicere iusticiam a quo operatiui iustorū sunt z a quo iusta operantur et volūt iusta. Eodem aūt mō z de iniusticia. a quo opatiui iniustoz sunt z a quo iniusta faciūt z volūt iniusta. ppter quod z nobis pmū vt in typo supponātur hec. Neq; em eū dē habet modū z in scientijs z in potētijs z habitib⁹. potētia quidē em z scientia videtur contrariorū eadem esse. habitus autem cōtrarius ptrariorum non. puta a sanitate non cōtraria sed sana soluz. dicimus em sane ambulare qū ambulat vt vtiq; sanus existens. Multotiēs quidem igitur cognoscitur ptrarius habitus a ptrario. Multotiens autem igitur habitus a subiectis. Si enim sit manifesta eucecia z cachecia, manifesta sit. z ex bene habentibus eucia et ex hac bene habentia. Si enim est eucia densitas carnis. necessarium est z cachecia esse raritatem carnis z bene habens factiuum densitatis in carne. Consequitur autem vt in multum si alterum multipliciter dicitur z reliquum multipliciter dici. puta si iustum z iniustum. Videtur autem multipliciter dici iusticia z iniusticia Sed propter propinquam esse equiuocationem ipsoz latet. et non quemadmodum his que de longe manifesta magis Differentia enim multa que fm ydeam. puta quoniam vocatur clauis equiuoce. et que sub collo animaliū z qua hostia claudunt. Sumatur autem iniustus quotiens dicitur. videtur autem illegalis iniustus esse et auarus z inequalis. quare manifestum quoniam z iustus erit et legalis z equalis. Justum quidem igitur legale et equale. iniustum autem inequale illegale. Quia autem auarus iniustus circa bona erit non omnia. sed circa quecunq; bona. fortuna z infortunium. Que sunt autem simpliciter semper bona. alicui autem non semper homines aūt hec orant et persequūtur. Oportet autem non sed orare quidem bona simpliciter et ipsis bona esse. eligere autem quesibūp sis bona. Iniustus autē nō plus semper eligit sed et minus in simpliciter malis Sed quoniam videtur z minus malū bonū aliqualiter ee. boni aūt est auaricia propter hoc videtur auarus esse. est autē inequalis. hec em ptinet z cōmune. et illegalis. Hec autē illegalitas aut inequalitas ptinet omnē iniusticiaz z pmune est omnis iniusticie

Circa initium quinti li

bri ethicoz Aresto. Querit pmo. vtruz iusticia sit virt⁹ moralis circa operatiōes principaliter existens. Arguitur primo q nō sit virtus. quia iusticia est circa res exteriores a nobis factibiles. sed habitus circa factibilia existens est ars. ergo iusticia nō est virtus moralis. Secūdo arguit q iusticia pfistat circa passiones q dicit phs in secūdo huius. q omnis virtus est circa delectationes et tristicias. hec autē sunt passiones. ergo iusticia est principaliter ꝛc. Tercio sic. iusticia principaliter pfistit circa illud qō impedit vel remouet iniustuz ab opere. sed illud est passio nos trahens ad hoc quod est vnicuiq; reddere quod suum est. ergo iusticia est circa passiones. In oppositum est phūs in textu.

Sciendum prima

Q; posteq̃ ph̃s determinauit de virtutibus moralibus que sunt circa passiones. ꝓsequenter determinat de virtute. scz de iusticia. q̃ est circa opationes. Que q̃dem iusticia differt ab alijs virtutib; supra dictis triplr. Primo q; virtutes t vicia de q̃bus supra dictũ est sunt principalirer circa passiones. t ex cõsequenti ꝑ opationes. sed iusticia t iniusticia sunt principaliter circa opationes t ex consequenti circa passiones. ꝑ quãto aliquis iuuat vel impedit circa opationes vel passiones. Scõa dña. q; in ꝑdictis virtutibus accipit medium rõnis et nõ rei. vt prius patuit. sed in iusticia accipitur medium rei vt postea patebit. Tercia dña est. q; quelibet virtutũ ꝑ dictaꝝ est medium duoꝝ vitioꝝ. sed iusticia nõ est mediũ duarum maliciarũ Sciendũ secũdo. q; iusticia a iurisperito sic diffinitur. Justicia est cõstans et ꝑpetua volũtas qđ suuz est vnicuiq; tribuens. A tullio vero sic diffinitur in sua rethorica Justicia est habitus animi cum iustificatione seruatus vnicuiq; tribuens suaz dignitatẽ. A ꝑho vero sic diffinit. Justicia est habitus a quo h̃ntes talem habituz opatiui sunt iustoꝝ t quo iusta faciunt t volũt Et in ꝑdicta diffinitione tria tanguit: q̃ causant in homie ꝑ habitũ iusticie. Primo tangitur inclinatio ad opus iusticie. ꝓpter qđ dr in diffinitione(opatiui iustoꝝ.) Scõo tangit opatio iusta. Et tercio q; habeat voluntate opandi iusta. Et ꝓportionabiliter dicendũ est de iniusticia

Sciendũ tercio. q; nõ est eodẽ mõ in scientijs habitib; et potentijs. q; eadẽ est potentia ꝯrarioꝝ. sicut album t nigrum ptinent ad potentiã visiuã. Siliter ad eandẽ sciẽtiam ptinent ꝯraria. sicut sanũ t egrum ad medicinã. sz habitus non se habet ad contrariũ. imo cuiuslibet habitus est vnus actus determinatus respectu obiecti determinati. sicut ab habitu sanitatis nõ procedũt ea que sunt ꝯraria sanitati. sed solũ ea que sanitati ꝯgruunt. Unde licet scia ,put est quedã cognitio ad cõtraria se habeat inquantũ vnũ contrarioꝝ est rõ cognoscendi alteruz. tñ ꝓ quanto scia est habitus se habet tm̃ ad vnũ. que est cognoscere veritatem. t non se habet ad ꝯrariũ: scz ad errorem. Et sic bñ dictũ ẽ q; ꝑm iusticiam hoies sunt operati iustoꝝ t nõ iniustoꝝ. Sciendũ quarto. q; si vnũ oppositoꝝ dicatur multipliciter. ita t reliquũ Iniusticia aũt dr multiplr. ideo et iusticia. Vñ iniustus dr multipliciter Uno mõ iniustus dr illegalis. q̃ scz facit ꝯra legez. Secundo dr iniustus auarus. qui scz vult plus habere de bonis q̃ deceat ipsum Tercio mõ dr iniustus ineq̃lis. q̃ scz vult habere de malis plus q̃ deceat ipsum Et similiter iustus multipliciter dr Uno mõ legalis. qui scz est observator legis Scõo mõ dr iustus equalis. qui scz vult habere equaliter de bonis t malis. naz equale opponitur ei quod est in plus. t ei qđ est in minus. et sic ille mod9 cõprehendit duos modos. q; opponit scõo t tercio modis iniusti. qui q̃dem duo modi iniusti reducũtur ad vnũ. scz ad inequale. t sic duplex est iusticia. scz legalis t equalis. et silr duplex est iniusticia. scz inequalis t illegalis.

Conclusio prima

Justicia est in volũtate sicut in subiecto. Patet ꝑ ꝓmuue dictũ. q; cõiter dr q; tuor virtutes cardinales pficiũt quatuor potentias. scz prudentia rõem. iusticia voluntatem. fortitudo appetitũ irascibilem. temperantia cõcupiscibilem Conclusio secunda. iusticia est circa operationes t non circa passiones. Patet qa est in appetitu intellectiuo. in tali aũt appetitu nõ sunt passiones. imo est ꝓncipiũ opationis. ergo iusticia primo respicit operationez verũ est tñ q; ex ꝓsequẽti est circa passiones

Conclusio tercia. iusticia est virt9 moralis. Q; sit virtus patz. q; ꝑ eã reddit9 op9 eius bonuz t ipm̃ pficit. Q; sit moralis pz. q; acquiritur ꝑ moram ꝓsuetudinẽ t doctrinã. talis aũt est virtus moralis. ergo tc.

Ad rationes

Ante oppositũ Ad primaz dicit. q; licet iusticia sit circa exteriores res secũdario t ex ꝓsequẽti. tñ primo et ꝓncipaliter est circa vsum earũ. Ad secũdã t terciaz dr q; licet oĩs virtus moralis sit circa delectatiões t tristicias scõdario t ex ꝓsequẽti tanq̃ circa aliq̃d ꝓsequẽs actum ꝓprium. tñ ꝓmo t ꝓncipaliter iusticia est circa opationes tanq̃ circa materiã, ꝑpriam.

Quia autem illegalis iniustus erat. legalis autem iustus. manifestũ quoniam omnia legalia sunt aliqualiter iusta. determinata autez a lege positiua legalia sunt t vnũquodq; horuꝝ iustum esse dicimus Leges autez dicũt de omnibus ꝓiectantes vel ꝓmuniter conferentes omnibus t vel optimis. vel dominis. vel ꝑm virtutem vel ꝑm aliquẽ aliũ modũ taliũ. Quare ꝑm vnũ q̃dem modũ iusta dicimus factiua t ꝓseruatiua felicitatis. et particularum ipsius politica ꝓmunicatione. Precipit aũt lex t fortis opera facere. puta nõ derelinquere aciem neq; facere neq; abijcere arma t que temperati puta non mechari neq; conuiciari. et que mansueti. puta non contendere neq; percutere. Similiter autẽ t ꝑm alias virtutes t malicias. hec q̃dem iubens. hec aũt prohibens. Recta q̃dẽ q̃ posita recte. deteriora aũt apostediasmenos. Ipsa q̃dem igitur iusticia virtus q̃dem est perfecta sed non simpliciter sed ad alterum. Et propter hoc multotiẽs preclarissima virtutũ videtur esse iusticia. et neq; hesperus neq; lucifer ꝛta admirabilis et prouerbiũ dicentes a;mus Iniusticia autem simul omnis virtus est. et perfecta maxime virtus. quoniam perfecte virtutis vsus est. Perfecta aũt est. qm̃ habẽs ipsam t ad alterũ potest virtute vti. sed non solum ad seipsum. Multi eñ in ꝑpijs quidem virtute

possunt vti Jn his autem que ad alterum non possunt. Et propter hoc bene videtur habere hoc biantis. qm̄ principatus virum ostendit. Ad alterū em̄ t in cōicatione iam ꝓnceps. propter hoc ipsum aūt t alienū bonū videt esse iusticia sola virtutū. quoniā ad alterum est. Alij em̄ ꝓferentia operat vel principij vel communi. pessimus q̄dem igitur qui ad seipsum t ad amicos vtitur malicia. optimus autem non q̄ ad seipsum virtute sed qui ad alterum. hoc em̄ opus difficile. Hec quidem igitur iusticia nō pars virtutis. sed tota virtus est neq; contraria iniusticia pars malicie. sed tota malicia.

Quid autem differt virtus et iusticia hoc est manifestum ex his que dicta sunt. Est quidem em̄ eadem. esse autem non idem sed fm q; ad alterum q̄dem iusticia. fm autē q; talis habitus simpliciter virtus

Querit secūdo Utrū iusticia legalis sit omnis ꝑtus p essentiam. aut habitus essentialiter distinctus Arguitur ꝓmo q; sit de essentia particularū virtutū. qz vle est de essentia particularū. sed iusticia legalis est ꝓmunis t vlis. vt habet in textu. ergo ꝛc. Secūdo sic. illa virtus non est distincta ab ab alijs cuius actus non est distinctus ab actibus aliarum virtutum. sed actus iusticie legalis est huiusmodi. ergo ꝛc. Jn oppositum est philosophus in textu

Sciendum primo

Q; postq̄ phs distinxit iusticiā. ꝓsequenter determinat de iusticia legali. Primo determinādo de iusto legali. qd̄ ē obiectū iusticie legalis. Unde iusta legalia sunt q̄ sunt determinata p legis positionez que ꝓuenit legalibꝫ vnūqdq; em̄ ipsoꝝ legaliū sic determinatoꝝ dicit esse aliqualiter iustum. Et dicit (aliqualiter) qz nō oīs policia est recte gubernata. ideo legalia (que statuuntur p hmōi leges) non recte sunt simpliciter iusta. Unde leges recte semp intendūt ad vtilitatem totius cōitatis. Unde qz omnis vtilitas humana ordinatur ad felicitatez. ideo iusta legalia dicūtur esse que sunt factiua t ꝓseruatiua felicitatis t participatiua ipsius. t eoꝝ que ordinātur ad felicitatem. vel principaliter sicut virtutes vel instrumentaliter sicut bona exteriora.

Sciendu; scdo q; lex p̄cipit ea q̄ ptinent ad singulas virtutes Precipit em̄ facere opa fortitudinis. puta q; miles non derelinquat aciem neq; fugiat neq; ꝓiciat arma Et similiter p̄cipit q; nullus mechat quo ad tp̄erantiaz et q; vnus nō pcutiat alterum ex ira. qd̄ ptinet ad māsuetudinem. Et similiter de alijs virtutibꝫ. quarū lex actus virtutū iubet. et actus maliciarum prohibet. et hoc si lex recte ponatur. alꝫ si nō sit recte posita dicit apposediamenes. ab a qd̄ est sine. t posedians qd̄ est scia. t manes perscrutatio. quasi lex posita sine pscrutatiōe scientie. Unde lex potest sic diffiniri. Lex est q̄dam rōnis ordinatio ꝓpter bonū ab eo q̄ curā habet cōitatis ꝓmulgata. pmulgatio em̄ est de rōne legis

Conclusio prima

Justicia legalis est q̄dā ꝑtus Probat phs. qz dirigit actiōes nostras ad alteruz vt oportz. ergo est ꝑtus. t est q̄dam spēs iusticie. qz iusticia legalis est spēs boni rōnis qd̄ est in iusticia in ꝓmuni accepta.

Conclusio secūda. iusticia legalis est quedā virtus p̄clarissima omniū virtutū t maxime pfecta. Patz. qz ille (qui habet iusticiā legalem) potest vti virtute ad alterū et nō solū ad ipsuz. qd̄ ꝓtingit de alijs virtutibꝫ. ergo est p̄claríssima. qz clarū est q; lucet alijs t illuminat. Jdeo dicit textꝰ (q; neq; hesperus neq; lucifer) id est stella matutina p̄clarissima ita refulget sicut iusticia legalis. Probatur etiā p dictū biantis. qui fuit vnus de septem sapientibꝫ. dicit em̄ q; principatus virium ostendit vtrū sit perfectus per iusticiam. t voluit habere q; iusticia legalis videtur esse bonū alienū. et alie virtutes intendūt bonuz ꝑ ꝓprium. Ex quo patet q; ille est pessimus qui vtitur malicia non solum ad seipsum. sed etiam ad alios. Sicut ille est optimus qui vtitur virtute nō solum ad seipsum. sed etiā ad alios. sed iustus est hmōi. ergo iusticia ē virtus pfectissima

Conclusio tercia. virtus legalis nō est sine alijs virtutibꝫ. imo includit oēs alias virtutes Patet. qz ad eam ptinet vti virtute ad alium. sed qualibet virtute non potest aliquis vti ad alium. ergo ꝛc.

Conclusio quarta. iusticia legalis est habitus essentialiter distinctus ab alijs virtutibꝫ. Patz qz habitꝰ distinguitur p actus. t actus p obiecta formaliter accepta. modo est alia rō fm se. t alia rō eius vt hz ordinem ad bonū ꝓmune. t alia est rō ꝓtinentie fm se. fm quaz respicit tp̄erantiam fm q; est particularis virtus. t alia est rō boni vt habet ordinem ad bonū publicum.

Ad rationes Ante oppositū. Ad primam dicit q; duplex est vniuersale. Quoddā est vle in p̄dicando. t illud est idez cū particularibꝫ de quibꝫ p̄dicatur. Aliud est vniuersale in causando. et tale est distinctū ab effectibꝫ suis particularibꝫ. Dicitur ergo q; iusticia legalis est quoddam vniuersale in causando. inq̄tum sez dirigit actum cuiuslibet virtutis in bonum ꝓmune. et sic quelibet virtus particularis potest dici iusticia legalis fm q; ordinatur ad bonum commune. Ad secundam dicitur q; aliqua bene distinguūtur specie. que tamen non distinguūtur numero. et ita est in proposito. actus iusticie legalis est singularium virtutum que ab inuicem specie differant. sz non numero loquēdo de numero fm accidens

Querimus aūt eaz que in parte virtutis iusticiam. est em̄ q̄dam vt dicimus. similiter autem et de iniusticia que fm partem. Signum autem qm̄ est fm alias q̄dem em̄ malicias qui

operatur iniuste quidem facit auare. facit autem nihil puta qui abiecit clipeum ꝓpter timorem vel qui maledixit ꝓpter iram. vel q̄ non adiuuit pecunijs ꝓpter illiberalitatem. quādo autem auare facit multotiens neq; ſm talium vnam. ſed tamen neq; ſm omnes. ſm autem maliciam quandā vituperamus eā z ſm iniuſticiam. Eſt ergo alia quedā iniuſticia vt pars q̄dam totius: z iniuſtum quoddā in parte totius iniuſti eius quod ꝓter legem. Adhuc ſi hic q̄dem lucrandi gratia mechat z accipiat. hic aūt apponens z iacturam patiens ꝓpter concupiſcentiam. iſte q̄dem luxurioſus videbitur vtiq; eſſe magis q̄ auarus. ille autē iniuſtus. luxurioſus autem non. Manifeſtuz eā ergo quoniam ꝓpter lucrari. Adhuc circa alias q̄dem omnes iniuſtificationes fit relatio ad quandā maliciam ſemp. puta ſi mechatus eſt ad luxuriam: ſi dereliquit ducem exercitus ad timiditatē. ſi percuſſit ad iram. ſi aūt lucratus eſt ad neq; vnam maliciam. ſed vt ad iniuſticiam. Quare manifeſtū qm̄ q̄dam iniuſticia p̄ter totam. alia in parte. Uniuoca quoniā diffinitio eſt in eodem genere. Ambe eniz in eo q; ad alterū habent potentiaz. Sed hec q̄dem circa honores vel pecunias vel ſalutem vel ſi quodam habeamus vno nomine comꝑ dere hec omnia z ꝓpter delectationem que a lucro. hec aūt circa omnia quecūq; ſtudioſus. Quoniam q̄dem igitur ſunt iuſticie plures. z qm̄ eſt q̄dam z altera p̄ter totā virtutem manifeſtū que aūt z qualis ſumendum. Determinatū eſt vtiq; iniuſtū. z illegale. z inequale. Juſtum aūt z legale et equale. Scōm q̄dem igit illegale prius dicta iniuſticia eſt. q; autem inequale z plus non idem ſed altez vt pars ad totum Qm̄ autem inequale z illegale nō idez ſed alterum vt pars ad totū. Inequale eā omne illegale. Illegale autem non omne inequale. Inequale. plus quidem igitur omne inequale Inequale non omne plus. Iniuſtum et iniuſticia non eadem. ſed altera ab illis. hec quidem vt pars hec autem vt tota. pars enim hec iniuſticia totius iniuſticie. ſimiliter autem et iuſticia iuſticie. Itaq; et de ea (que in parte eſt) iniuſticia dicendū et de iuſto z de iniuſto ſimiliter Secūdum quidem igitur totam virtutem ordinata iuſticia z iniuſticia. hec quidem totius virtutis exiſtens vſus ad alium. ad hec autem malicie dimittatur et iuſtum z iniuſtum. Scōm has eā manifeſtum quomodo determinandum fere eſſe multa legalium a tota virtute p̄cepta ſunt. ſm vnāquanq; eā virtutem precipit viuere. et ſm vnāquanq; maliciam probibet lex. Factiua autem totius vritutis ſunt legalium quecūq; lege poſita ſunt circa diſcipli/nam que ad cōmune. De ea autē que ſm vnāquanq; diſciplinam ſm quam ſimpliciter vir bonus eſt vtrum politice eſt vel alterius determinandum. non enim forte idem z viro bono eſſe. et ciui bono.

Querit tertio. Utrū ꝓter iuſticiaz legalem (que eſt generalis virtus) ſit quedam particularis iuſticia diſtincta eſſentialiꝫ a iuſticia legali et ab alijs virtutib⁹ particularibus. Arguitur primo q; non. quia in virtutibus nihil eſt ſuperfluum. ſicut nec in naturalibus. ſed iuſticia legalis ſufficienter ordinat hominez ad alterum. ergo nō eſt alia ſpecies iuſticie ꝓter iuſticiam legalem. Secundo arguitur ſic. inter vnam perſonam particularem et communitatem ciuitatis mediat domeſtica multitudo. ergo ſi ꝓter iuſticiam legalem (que ordinat ad bonum commune) ſit quedam iuſticia particularis ordinans ad bonum ſingularis perſone. pari ratione erit alia iuſticia ꝓconomica ordinans hominē ad bonū multitudinis ꝓconomice ſeu domeſtice. ſed nulla ponitur talis iuſticia. ergo neq; (ꝓter iuſticiam legalem) ponenda eſt alia iuſticia particularis In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro reſponſione

Sciendum Q; poſtq; philoſophꝰ oſtendit qualiter ſit iuſticia legalis (que eſt virtus) generalis per cauſalitatem. z ſpecialis ſm eſſentiam. hic conſequēter oſtendit q; ꝓter eam eſt quedā particularis iuſticia. que imediate ordinat hominem ad aliam ꝓfectionem ſingularem. quia iuſticia le

galis immediate ordinat ad bonū ꝓmune

Conclusio Preter iusticiam legalem et etiam preter iniusticiam est q̄ dam particularis iusticia ⁊ etiam iniusticia. Probat phi/ losophus tribus rōibus. Prima est. illō quod inuenitur sine alijs virtutibus ⁊ econuerso distinguitur ab eis. sed inuenitur quedam iusticia ⁊ iniusticia sine alijs virtutib⁹ et in alijs ⁊ ecōuerso. igitur ⁊c. Minor patz. quia ille qui operatur fm alias particulares malicias facit iniuste fm iniusticiam legalem. nō tamē facit amare accipiens ali/ quid de alieno. sicut miles abijciens clipeum in bello ꝓp/ ter timiditatem. vel si hō dicat alteri opprobrium ꝓpter iram. aut qui non prestet auxilium amico suo ꝓpter illibe/ ralitatem. nam iste malicie pūt esse sine auaricia q̄ est spē/ cialis iniusticia. Sed q̄z aliq̄s peccat p auariciam tollēdo aliena. ⁊ tn̄ non peccat fm aliquā aliarum maliciarū. nec fm oēs. sed fm quādam maliciam. ⁊ ꝓpter hoc vitupe/ ratur quasi iniustus. Et sic patz q̄ est quedā iniusticia q̄ nō est tota malicia sed ps malicie. ⁊ p ꝫs est q̄dam iusti/ cia que nō est oīs ꝟtus sed pars ꝟtutū. Scōa ratio ma/ nifestū est q̄ actus ꝟtutum ⁊ viciorū sumunt spēm a fine. Si ergo actus vnius vicij ordinet ad aliquē finem inde terminatū ex hoc ipse sortit quādaz nouā spēm malicie. g̃ si aliquis adulterium ꝓmittat causa lucri. vt sez aliq̄d ac/ cipiat a muliere ꝓprie loquēdo nō est luxuriosus. quia nō intendit in finem luxurie q̄ ordinatur ad satisfaciēdū ꝓcupiscentie. Sed est iniustus quia ꝓtra iusticiam facit ergo iniusticia est quedā spēalis malicia. ⁊ p ꝫsequens iu/ sticia est q̄dam virtus. Tercia rō. sicut nihil est in genere quin sit in aliqua eius specie. ita nihil fit fm iusticiam lega/ lem quod nō ordinetur ad aliquam aliarum maliciarum. sicut si q̄s inordinate lucratus est furripiens bona aliena hoc nō reducitur ad aliquam aliā maliciam. sed ad solaz iniusticiam. Et sic seq̄tur q̄ est quedam iniusticia particu/ laris preter iniusticiam que est tota malicia. Et eadez rō/ ne est alia iusticia particularis preter iusticiam legalem. que est tota virtus.

Dubitatur Quomodo ꝓueniunt ⁊ dif/ ferunt iusticia legalis et par/ ticularis. Dicitur q̄ conueniunt in nomine iusticie. inq̄n/ tum vtraq̄ est in eo quod est ad alterum. Sed differunt dupliciter. ꝓmo quia iusticia legalis ordinat ad id quod est bonum commune. ꝫ iusticia ꝑticularis attendit in or/ dine ad alterum. quod ptinet ad bonum alicuius ꝑsone ꝑuate. Scōo dr̄r. q̄ iusticia particularis est circa illa fm que attendit cōicatio inter homines. sicut honor ⁊ pecu/ nia. ⁊ etiā circa delectatōem que seq̄tur ex hoc. Sed iusti/ cia legal' est circa totā materiā moralē. s. q̄liter cūq̄ ꝑt di/ ci studiosus seu ꝟtuosus. Ex p̄dictis ptz q̄ de iusticia le/ gali nō intendit phs hic determinare. q̄ ad eam ptinet totus vsus ꝟtutum ad alterū. sed de iusticia equali q̄ est ꝑticularis iusticia postea dicetur.

Ad rationes ante oppositū Ad ꝓmaz or̄ q̄ iusticia legal' suffici/ enter ordinat in his q̄ ad alterū st̄, tanḡ ad bonū ꝑticula re mediate. iō opz etiā eē aliā ꝟtutez q̄ sufficiēter ordinet immediate ad bonū ꝑticularis ꝑsone. Ad scōam or̄ si/ cut dr̄ phs in ꝓmo politice. q̄ domestica multitudo distī/ guit fm ꝓiugatōes. s. vxoris ⁊ viri. patr̄ ⁊ filij. dñi ⁊ seruī/ quaz ꝑsonarū vna sp̄ est ad alterā. vxor enī est viri. seruus dñi. ⁊ filius patris. iō nō oportuit esse aliquā iusticiā ꝑti/ cularē ꝓpter bonū alicuius multitudinis ꝑter iusticiam ꝑticularem q̄ ordinat ad bonū ꝑsone ꝑuate. Sed respec/ tu illius multitudinis domestice est solū vna spēs iusticie ꝑticularis. que vocatur iusticia ẏconomica.

Eius aūt que fm ptem iusticie ⁊ fm ipsam iusti/ vna q̄dem est spēs. q̄ in distributōib⁹ ho/ noris vel pecuniarum vel aliorum quecūq̄z ꝑti/ bilia cōicantib⁹ vbanitate. In his enī est ⁊ in equale habere ⁊ equale alterū ab altero. Una aūt que in cōmutatōibus directiua. Huiꝰ aūt ꝑtes duc. cōmutationū enī he quidez volunta/ rie sunt. he aūt inuolūtarie. Volūtarie quidem tales puta ēptio. vēditio. mutuatio. fideiussio vsus. depositio. conductio. voluntarie autem dicūt q̄m p̄ncipiū ꝓmutationū hāz volūtariū. Inuoluntariarū aūt he q̄dē occulte. puta fur/ tum. mechia. veneficiū. pagogia. seruī seductō doli occisio. falsum testimoniū. He aūt violen/ te. puta verberatio. vinculū. mors. rapina. or/ batio. accusatio. iniuriatio.

Querit quarto Utr̄ iusticie ꝑticu/ laris ꝓuenienter as/ signētur due spēs. s. iusticia cōmutatiua ⁊ distributiua.

Arguit̄ ꝓmo q̄ nō. q̄r distribuere bona cōia multoti/ ens est ꝓtra bonū cōe. q̄r ꝑ talem distributōem ꝓsumun/ tur opes ⁊ etiā corrūpūt mores hoīm. g̃ iusticia distribu/ tiua nō pōt esse spēs iusticie. Scōo sic. actus iusticie ē reddere vnicuiq̄z qd̄ suū est. sed in distributōe cōium bo/ nor̄ nō reddit vnicuiq̄z qd̄ suū est. g̃ ⁊c. Et ꝓfirmat. q̄r ta/ le distributiuū bonor̄ cōium est iustum. sed cōia bona p/ tinent ad iusticiam legalem. g̃ talis distributio bonorūz est spēs iusticie legalis ⁊ nō ꝑticularis Tercio sic. iusti/ cia nō solum est in p̄cipe. immo etiā in subditis. ꝫ distri/ butio bonor̄ cōium solum ptinet ad p̄cipez ⁊ nō ad sub/ ditos. g̃ ⁊c. In oppositū est phs in textu

Sciendum ꝓma Q̄ postq̄z phs distinxit iusticiā legalē a ꝑticulari. Cōse/ quēter agit de iusticia ꝑticulari ꝑtermissa legali. ꝓmo di/ uidendo iusticiā ꝑticularē in duas spēs. quarū vna est iu/ sticia distributiua. q̄ ꝓsistit in distributōibus aliquor̄ bo/ nor̄ ꝓmuniū. s. q̄ sunt diuidenda inter eos q̄ cōicant ciuili cōicatōe. vt st̄, honores vel pecunie. vel q̄cūq̄z ad bona ex/ teriora ptinent. vel etiā ad mala. vt st̄, labores ⁊ expēse et alia hmōi. Et sic attendit hec spēs fm q̄ transferr̄ aliq̄d a cōi ad singulos. siue sit bonū siue malū. Alia spēs dicit ꝓmutatia. q̄ ꝓsistit rōem iusticie in cōmutatōib⁹ fm q̄s transferr̄ aliquid ab vno in alterum. Sciendū secundo q̄ phs subdiuidit iusticiam ꝓmutatiuam in duas par/ tes fm differētiam ꝓmutationū. q̄dam enī sunt voluntā/ rie. ⁊ q̄dā inuolūtarie Volūtarie dicūt ꝓpter h̄ q̄ p̄ncipiū

ꝯmutatōnis est voluntariū ex vtraq; ꝑte. sicut declarat ph̄s sex modis. Primo mō in emptōe ⁊ venditione quibus vnus transfert dominium rei in alium ꝓpter ꝑciuz inde acceptum. Secundo patet in ꝯmutatiōe fm quam aliquis rem suam tradit alteri vt equalē suscipiat. Tercio ptz in fideiussione. ꝙ quam aliquis volūtarie se ꝙ alio ꝯstituit debitorem. Quarto patet in vsu seu accommodatōe qua aliquis vsum rei sue alteri gratis concedit retinendo sibi dominiū rei. Quinto patz in dispōne seu custodia. per quam aliquis disponit rem suam ad alium in custodiam. Sexto patet in ꝯditione. ꝙ quam aliqs vsuz aliene rei accipit ꝓ ꝓtio. ⁊ omnes ille ꝯditiones sunt voluntarie ex vtraq; parte. Sciendū tercio q; ꝯmutationes inuolūtarie dicunt ꝓpter hoc q; p̄cipiū ꝯmutationis nō est voluntarium ex vtraq; parte. Et h̄e sunt duplices. quedam em̄ sunt occulte. quas fieri septem mōis declarat ph̄s. Primo sicut furtū. quo aliqs rem alterius accipit eo inuito. Secūdo sicut est mechia. i. adulterium. quo aliquis occulte accedit ad vxorem alterius. Tercio sicut est veneficiū. quando sz aliquis occulte venenū tribuit alteri vel procurat. s. ad occidendū vel ledendū qualitercūq; nā aliqui dicunt venefici ꝓ quanto per aliqua maleficia hominū nocumenta procurant. Quarto sicut est ꝓpagogia. qñ sz aliquis nō soluit debitū in termino quo promisit soluere. Dicitur em̄ ꝓpagogia a ꝓ ⁊ go/gos quod est ductio. quasi ꝓductio seu extēsio. Quinto sicut est serui seductio. cum aliquis seruū alterius seducit vt ad sua nō fugiat. Sexto sicut est dolosa occisio que fit ꝙ vulnera dolose ⁊ adulanter illata. Septimo sicut est falsum testimoniū quo aliquis veritatē occultat mendacio. Alie vero sunt inuolūtarie ꝯmutatōes nō occulte. q̄ sz fiunt per violentiam manifestam.

Conclusio ꝓma.

Due sunt spēs particularis iusticie. sz iusticia distributiua ⁊ ꝯmutatiua. Patet quia iusticia ꝑticularis ordinatur ad ꝑticularem ꝑsonam q̄ ꝯparatur ad ciuitatem sicut pars ad suum totum. Sed alicuius ptis duplex ē ordo vnus q̄dem fm quem vna ꝑs ꝯparatur ad aliam ptem et huic ordinatōi similis est ordo vnius ꝑsone ꝑticularis ad aliam. Et hunc ordinē dirigit iusticia ꝯmutatiua que dirigit in ꝯmutationibus que fiunt inter ꝑsonas ꝑticulares ad inuicem. Alius est ordo ptis ad totū. ⁊ huic ordini assimilatur ordo eius qō est cōmune ad ꝑsonam priuatam. quē ordinem dirigit iusticia distributiua distribuendo ꝯmune fm ꝓportōem in ꝑsonas ꝓuatas. ergo due sunt spēs ꝑticularis iusticie. s. ꝯmutatiua ⁊ distributiua.

Conclusio secunda. iusticia ꝯmutatiua ⁊ distributiua ab inuicem specie distinguuntur. ꝓbatur quia habent obiecta formaliter distincta. sz commutationes ⁊ distributiones rerum. ergo ⁊c.

Dubitatur ꝓmo.

de modis ꝯmutationum inuoluntariarū nō occultaruz. Ad dubium dicendū est. q; ph̄s ponit septez modos iparum. q̄ sunt verberatio litigatio occisio rapina ozbatio accusatio de aliquo turpi. ⁊ iniuria seu infamia. Dubitatur scōo. vtrum volūtarium ⁊ inuolūtarium in ꝯmunicatōibus possint diuersificare species iusticie. Ad dubium respōdetur q; sic. q; in cōicationib; voluntarijs fit frustratio solius rei quā oportet recōpensari fm equalitatem iusticie. sed in cōmunicationib; inuoluntarijs cū frustratione rei fit etiam quedam iniuria. ideo raptor non solum cogitur reddere rem quā rapit. sed etiā ad hoc punitur ꝓpter iniuriā quā intulit. Et q; inuoluntariū est duplex sz ꝙ violentiā ⁊ ꝙ ignorantiā. vt alīs dictū est. cō ph̄s diuidit in textu inuolūtarias cōmunicatōes in occultas q̄si ꝙ ignorantiaz factas. ⁊ in eis que manifeste fiunt per violentiam. Et sic patet q; p̄ñt elici due spēs iusticie cum cōmutatione sicut dictum est.

Ad rationes ante oppositū. Ad ꝓmaz dicitur. q; sicut in distributionibus ꝑticulariū bonoꝝ ꝯmendat̄ comestio ⁊ cul/patur effugio indistributa. ita in distributione ꝯmuniū bonoꝝ modestia est supanda. ⁊ in hoc dirigit iusticia distributiua. Ad scdam dicitur q; sicut est idem esse totū et ꝑtis in aliquo cōpositō. ita q; si ꝑs accipit esse a toto accipit quodāmodo quod suū est. ⁊ ibi ꝯseruatur iusticia.

Ad terciā dz q; omnis motus accipit spēm a termino ad quē. et sic ad iusticiam legalem q̄ cōmunis est pertinet ordinare ꝑticulares ꝑsonas. ⁊ sic iusticia distributiua hz ꝓ termino ad quē ꝑticulare bonuz. nō est spēs iusticie ꝑticularis et nō legalis que hz ꝓ termino bonū ꝯmune. Ad cōfirmationē dicitur q; tene verū est q; actu distribuere bona cōmunia solū ꝑtinet ad ꝓncipē in cuius custodia sunt illa bona. Sed nihilominus iusticia distributiua est etiā in subditis. q̄ recipiunt ꝙ quanto sunt cōtenti sub iusticia distributiua: Vel pōt dici q; distributio bonoꝝ cōmuniū non q̄dem cōmuniuz ciuitati sed alicui familie ꝑtinere ad ꝑsonam ꝓuatam.

Quia aūt et iniustus ineq̄lis ⁊ iniustū ineq̄le manifestū. qm̄ ⁊ medium aliquod est iniusti hoc autē est equale. In quali em̄ opatione est plus ⁊ minus est ⁊ eq̄le. Si igit iniustū ineq̄le: iustū equale. quod ⁊ sine rōne videt omnib; q; aūt equale ⁊ medium iustū: mediū quoddā vtiq; erit. Est aūt equale vt in minimis duobus necessariū. igit iustū ⁊ medium ⁊ eq̄le esse ⁊ ad aliq̄d ⁊ quibusdā ⁊ fm qō quidē mediū aliquorum. hec aūt sunt plus ⁊ minus. fm q; āt eq̄le et duobus. fm aūt q; iustum aliq̄bus ⁊ ad aliquos. ad alios em̄ est. Necessariū igit iustū in minimis esse quatuor. q̄bus enim iustum contingit ens duo sunt. ⁊ in quibus res due ⁊ eadem erit equalitas quib; et in q̄bus vt em̄ illa habent que in quibus. sic ⁊ illa habent que quibus. Si em̄ non equales non equalia habebunt. sed hinc pugne ⁊ accusationes quando vel equales non equalia: vel non equales equalia habent ⁊ in distributione suscipiunt

Adhuc ex eo quod ſm dignitatem hoc manifestum. iustum enim in distributionibus. confitentur em̄ omnes ſm dignitatem quandam oportere esse dignitatem quidem. non eādem dicunt omnes existere. Sed democratici qui dem libertatem. obgarthici autem diuitias. quidam autem generis nobilitatem. aristocratici autem virtutem Est autem iustum proportionale quidem. proportionale enim nō solum est monadici numeri proprium. sz totaliter numeri. proportionalitas enim equalitas est proportionis. Et in quatuor minimis disiuncta quidem igitur quoniam in quatuor manifestū Sed ꝛ continua vno enim vt duobus vtetur et bis dicit. puta vt que a ad eam que b. ita q̄ b ad eaz que g. bis igitur que b dicta est. Quare si que b ponatur bis quatuor erunt proportionata. Est autem et iustum in quatuor minimis et proportio eadem. diuisa enim sunt similiter ꝛ quibus ꝛ que. erit ergo vt a terminus ad b. ita g ad d. Et permutatim ergo vt a ad g. b ad d. quare et totum ad totum. quod distributio coniungit. ꝛ si sic componat iuste. cōiungit ergo a termini cum g. ꝛ b cum d. coniunctio in distributione iustum est ꝛ mediuz in iustum. hoc est preter proportionale. proportōnale em̄ medium. iustuz autem proportionale Vocant autem talem proportionalitatez geometricam mathematici. In geometria em̄ accidit ꝛ totum cōparari ad totū. quod quidē ps alterū ad alterū Est aūt ꝛ nō cōtinua hec proportionalitas. nō em̄ sit vnus numero terminus cui ꝛ quod Justuz quidem igitur hoc proportionale. iniustū autē quod preter proportionale. fit ergo hoc quidē plus. hoc autē minus quod ꝛ in operationibus accidit. Qui quidez em̄ iniustū facit plus hz. q̄ autē iniusta passus minus boni. in malo autē econuerso. In boni em̄ ratione fit minus malum ad malum maius. Est em̄ minus maluz magis eligibile maiori. quod autem eligibile bonuz ꝛ magis maius. Species quidem igitur vna iusti hec est. Reliqua autem vna directiuum. quod fit ꝛ in voluntarijs ꝛ in cōmutationibus ꝛ in inuolūtarijs. Hoc autem iustum aliam speciem habet a priori. distributiuū q̄dem em̄ iustum cōmuniū semp ſm proportionalitatem est dicta Etem̄ a pecunijs cōmunibꝫ si fiat distributio erit ſm proportionē eandē. quā ad inuicez illata. ꝛ iniustum oppositū iusto huic preter ꝓportionale est. In commutationibꝫ autem iustuz est q̄dem equale quid ꝛ iniustū inequale. sz nō ſm ꝓportionalitatem illā sed ſm arismetricaz Nihil em̄ differt si studiosus priuauit prauuz vel prauus studiosum Necꝫ si mechatus ē studiosus vel prauus: sed ad nocumenti differentiam solum respicit lex. ꝛ vtitur vt equalibus. Siquidem hic iniustū facit. hic aūt iniustum patit. ꝛ si hic q̄dē lesit. hic aūt lesus erit. q̄re in iustū hoc inequale existēs equare temperat in dex. Etem̄ cum hic q̄dem vulneret hic autē p cutiat vel occidat: hic aūt moriat diuisa ē passio ꝛ actio in inequalia. Sed temptat damno equare auferens a lucro. Dicit em̄ vt simplicit dicere in talibus: et si non aliq̄bus proprium nomen erit lucrū. puta pcutienti ꝛ damnū patiēti. Sed qñ q̄dem mensurata est passio. hoc q̄dem damnū vocat. hoc aūt lucrum. Quare q̄ pluris q̄dem q̄z ꝛ minoris equale medium. lucrum aūt ꝛ damnū hoc q̄dem plus hoc autem minus Cōtrarie q̄dē em̄ boni plus. mali autē min9 lucrū. ꝛ contrariū aūt damnū. quoꝫ erat medium equale qđ dicimus esse iustū. q̄re directm̄ iustum vtiqꝫ erit medium damni et lucri. Propter quod et quando dubitant ad iudicem refugiunt. ad iudicem autem ire est ad iustum.

Judex eñ vult esse velut ⁊ustum animatum ⁊ querunt ⁊udicem mediū. ⁊ vocant quidam mesidicos tanq̄ si mediū attingant ⁊ustum adipiscentes. mediū ergo aliquod ⁊ustū siquidē ⁊ iudex. ⁊udex autē adequat. Et quemadmodū linea in equalia secta quo maior sectio medietatem superexcedit. hic abstulit ⁊ minori sectioni apposuit. Cum autē dica diuidatur totum tunc aiūt habere quidē ipsius cū accipiant eq̄lem. equale autez mediū est maioris ⁊ minoris ſm arismetricā proportionalitatē. Propter qđ ⁊ nominatur dykayon quando dica est. quemadmodū si quis dicat dykayon ⁊ dykastes et dykaste. Si eñ duobus equalibꝫ auferaſ ab altero. ad alterū autē apponatur. duobus his superexcedit alterum. si eñ ablatū quidē sit nō sit autē appositū vno vtiq̄ solū excelleret Medium ergo vno ⁊ medium a quo ablatum est vno. hoc ergo ꝓgnoscimus. ⁊ qđ auferre oportere a plus habēte ⁊ quid apponere minus habenti. quo quidē eñ mediuz superexcedat. hoc apponere oportet minus habenti quo aūt superexcedit auferre a maximo. Equales autem in quibus aa bb gg ad inuicē. ab aa auferatur ae. ⁊ apponatur gg. quod in quibus g d. q̄re tota d gg eam q̄ est ae superexcedit. eo qđ est g d et eo quod est g z eā ergo q̄ est bb eo qđ est g d Est autē ⁊ in alijs artibus hoc. destruētur eñ vtiq̄. Si eñ non fecit faciens ⁊ quantū ⁊ q̄le ⁊ patiens pateretur hec ⁊ tantū ⁊ tale. Uenerūt aūt noīa hec ⁊ damnū et lucrū ex volūtaria cōmutatione. Plus quidē eñ habere q̄z q̄ suipsius lucrari dicit. minꝰ aūt his que ex principio damnificari. puta in vendere ⁊ emere ⁊ in quātis alijs licentiā dedit lex. Quādo autem neq̄ plus neq̄ minus sed ipsa p seipsa fiunt vel eadem p eadez. q̄ ipsoz aiunt habere. ⁊ neq̄ damnificari neq̄ lucrari. quare lucri cuiusdam ⁊ dāni mediū iustum est. qđ preter volūtarium eq̄le habere ⁊ prius et posterius.

Querit quinto

Utrū in iusticia distributiua ⁊ ꝯmutatiua accipiaſ eodem modo mediū Arguitur primo q̄ sic. q̄z vtraq̄ ꝯtinetur sub iusticia particulari. sed in omnibus ꝑticularibus tēperantie aut fortitudinis eodē mō accipitur mediū. ergo ita erit in omnibꝫ partibꝫ iusticicie ꝑticularis. Secūdo sic. forma siue ratio virtutis moralis ꝯsistit in medio. sed tale mediū distinguitur ſm rōem cum ergo vnius virtutis sit vna forma. sequitur q̄ eodē modo sumiſ mediū in vtraq̄ parte iusticie ꝑticularis.

Tercio sic. in iusticia distributiua accipiſ medium attendēdo ad dignitatē persone. sed ita fit in iusticia ꝯmutatiua. nam q̄ percutit p̄ncipem magis punitur q̄z qui percutit ꝑsonam ꝓuatam. ergo mediū nō eodē mō sumiſ in vtraq̄ In oppositū est ph̄s in textu. dicens q ſm ꝓportionē geometricam accipiſ medium in iusticia distributiua. Et ſm arismetricam in iusticia ꝯmutatiua.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ ph̄s diuisit iusticiam ꝑticularem in distributiuam et cōmutatiuam. hic consequenter ostendit qualiter mediū accipiaſ in predictis. Et ꝓmo qualiter in distributiua. ⁊ secūdo q̄liter in commutatiua Sciendum secundo q̄ proportionabilitas nō solū attendiſ in numero vnitatum. qui a ph̄o vocatur numerus monodicus. Et vl̄r reperitur ꝓportionabilitas in omnibꝫ in q̄bus inueniſ numerus. nā ꝓportionabilitas est ꝯditō seu habitudo plurīū ꝓportionū ad inuicē. Luz igitur sicut se hz hoc ad hoc. ita illud ad illud ſm eandē habitudinē. ꝓportio eñ ē habitudo vnius q̄ntitatis ad aliā. ꝓmo ⁊ p̄cipaliter repiſ in numeris. Sciendū tercio. q̄ oīs ꝓportionalitas ad minus ꝯsistit in quatuor. Est tñ duplex ꝓportionabilitas. ſ. ꝯtinua ⁊ discreta. Discreta est habitudo duarū ꝓportionū nō ꝯuenientiū in aliquo tercio. vt sicut se habet sex ad tria. ita decē ad quinq̄. Sed ꝓportionabilitas ꝯtinua est habitudo duarū ꝓportionū ꝯuenientiū in vno tercio. vt sicut se habēt octo ad q̄tuor. ita q̄tuor ad duo. vnō iste terminus q̄tuor bis ponit. ⁊ sic tenet locū duorum

Sciendum q̄rto q̄ duplex est ꝓportionabilitas siue sit ꝯtinua siue discreta. nam quedā est geometrica. ⁊ alia est arismetrica. Arismetrica est illa in qua attendiſ eq̄litas quātitatis excessus ⁊ nō equalitas ꝓportionis. sicut ſm ꝓportionem arismetricā sex mediant inter octo ⁊ q̄tuor. q̄z excedunt ab octo in duobꝫ. ⁊ excedunt q̄tuor in duobꝫ Sed nō est eadē ꝓportio vtrobiq̄. nā se habent ad q̄tuor in ꝓportiōe sesquialtera. octo aūt ad sex in ꝓportione sesquitercia. in qua totum ꝯtinet omnē ⁊ tertiā ptem. sed in sesquialtera totū ꝯtinet omnē ⁊ mediā ptem eius. Sz ꝓportio geometrica est equalitas duarū ꝓportionū ⁊ nō quātitatū. Etiā ſm ꝓportōem geometricā mediū excedit ⁊ excediſ ſm mediā ꝓportōem. sed nō ſm eādem q̄ntitatem vt sex est mediū in q̄tuor ⁊ nouez. vtrobiq̄ eñ inuenitur ꝓportio sesqualtera. sed nō est eadē quātitas. q̄z nouem excedūt sex in tribus. sex vero q̄tuor in duobꝫ.

Conclusio prima

Justicia distributiua accipit mediū ſm ꝓportionem geometricam. Ptz q̄z in iusticia geometrica datur proportio

rerū ad ꝑsonas. vt sc̄z sicut vna ꝑsona excedit aliā. ita res q̄ datur vni ꝑsone excedit rē que dat alteri. tale em̄ mediū est ſm ꝓportiōem geometricā in q̄ attendit equale non ſm q̄ntitatem. sed ſm ꝓportiōem. iustū em̄ ꝓsistit in q̄tuor in q̄bus attendit eadē ꝓportio. q̄z sc̄z ſm eādem ꝓportiōez diuidūt res q̄ diuidunt̄ t ꝑsone q̄bus distribuunt̄. Q̄d ꝓz in figura. sit em̄ a. vnus terminus vtputa due libre. b aūt sit vna libra. g aūt sit vna ꝑsona puta sortes q̄ duob⁹ diebus laborauit. d aūt sit plato q̄ vna die laborauit. Sicut g̃ se hz a ad b. i. due libre ad vnā libram. ita se hz g ad d. id est ille q̄ laborauit duob⁹ diebꝫ ad illū q̄ laborauit vna die. g̃ per locū a trāſmutata ꝓportiōe. sicut se habet a ad g id ē due libre ad illū q̄ laborauit duob⁹ diebꝫ ita se hz b ad d. i. vna libra ad illum q̄ laborauit vna die. Tūc fit mutatio rei dupl'r cum ꝑsona dupla. t dimidie cū dimidia ē iustum distributiuū. t tale iustū est mediū ſm ꝓportiōez geometricā. ergo ꝓclusio est vera. iustū verum est quod ꝓter hanc geometricam fit vel in plus vel in minus q̄ existat eq̄litas ꝓportiōis. Ex dictis patz q̄ ꝓportionabilitas que attendit in iustitia distributiua nō potest esse ꝓtinua Patet quia ex vna parte sunt res. t ex alia sunt ꝑsone. ergo nō potest accipi aliq̄d quod sit terminus cōis qui sit ꝑsona cui datur. t res q̄ datur.

Conclusio secūda. in iustitia ꝓmutatiua accipit mediū ſm ꝓportiōem arismetricā t nō geometricā Probatur in ꝓmutatiōibus reddit aliquid alicui ꝑsone singulari ꝓter rem eius q̄ accepta est vt maxime patz in emptione t venditiōe. in q̄bus rō cōmutatiōis ꝑmo inuenitur et ideo opz adeq̄re illud rei. vt quāto iste plus hz q̄ suus sit de eo qđ est alteri⁹. tantūdem rei restituat cui⁹ est. Et sic fit eq̄litas ſm arismetricā ꝓportionem q̄ attenditur ſm excessum q̄ntitatis ꝑsone. Exemplū pōt dari. sicut q̄nq̄ sunt mediū inter sex t q̄tuor. q̄z in vnitate excedūt t excedunt̄. Si ergo a principijs vterq; haberet quinq̄. t vn⁹ eorum accipiat vnū de eo qđ est alteri⁹. tūc vnus accipiens habebit sex. t alteri relinquunt̄ q̄tuor Erit ergo iustitia si vterq; reducat. t accipiat vnuz ab eo q̄ hz sex. t detur ei q̄ habet q̄tuor. t sic vterq; habebit q̄nq̄ que sunt medium.

Est tamē hic aduertendū. q̄ in iustitia ꝓmutatiua nō ꝓsiderat diuersa ꝓportio ꝑsonarum. nihil em̄ differt quantum ad iustitiā ꝓmutatiuā si aliquis bonus p furtuz vel rapinā priuauit aliquem malū re sua vel ecōuerso. nec differt si bonus vel malus ꝓmiserit defectū. Sed lex soluz attēdit ad dñam nocumēti. vt sc̄z qui plus intulit de nocumēto plus recompenset cuiuscūq; conditionis sit. Ex quo patz q̄ si vnus iniustū faciat t alius patiat. lex vtitur istis duob⁹ equalib⁹ q̄tumcūq; sint eq̄les. ideo iudex h̄ est minister. lex dz esse q̄si quoddā iustū aiatū vt hz ꝓpriū. vt sc̄z mens eius totaliter possideat. Unde illi qui refugiūt ad iudicē vident querere mediū inter ꝑsonas litigantes. et ideo vocāt iudices mediatores. Ex quo patz q̄ in iustitia ꝓmutatiua medium accipitur ſm ꝓportiōem arismetricā Conclusio tercia. in iustitia accipit medium rei t nō ſm ratiōem siue quo ad nos. Patet quia alie virtutes morales p̄cipal'r ꝓsistunt circa passiones quaruz rectificatio nō attendit ſm compatiōem ad ipm̄ habētez. cuius sunt passiones. t ſm q̄ trascitur vel ꝓcupiscit. prout oportet ſm diuersas circūstantias. t ideo mediū talium virtutū nō accipitur ſm ꝓportionem vnius rei ad aliā. sed ſm compatiōem ad ipm̄ virtuosum. t ꝓter hoc in ipsis solū est mediū ſm rōem siue quo ad nos. Sed materia iustitie est exterior operatio ſm q̄ ipsa operatio vel res cuius est vsus debitā habet ꝓportionem ad aliam personam. ideo medium iustitie consistit in quadam equalitate ꝓportionis rei exteriozis ad ꝑsonaz exteriorē. equale autem est medium realiter inter maius t minus. ergo iustitia habet medium

Ad rationes Ante oppositz Ad primaz dicitur. q̄ in alijs virtutib⁹ moralibus accipitur medium ſm rationem et non ſm rem. sed in iustitia accipitur medium ſm rem. iō ſm diuersitatem rerum diuersimode accipitur medium in partibus iustitie: Ad secundā dicitur q̄ generalis forma iustitie est equalitas: in qua conuenit distributiua cū cōmutatiua. cū hoc tñ stat q̄ in distributiua inuenitur equalitas ſm ꝓportionē geometricam Ad terciā dicitur. q̄ in actionibus et passionib⁹ ꝓditio ꝑsone facit quātitatem rei: maior em̄ est iniuria si ꝑcutiat̄ princeps q̄ si q̄cutiatur persona priuata. t ita conditio ꝑsone in iustitia distributiua attenditur ſm se. in iustitia aūt cōmutatiua attenditur ſm q̄ res diuersificantur.

Idebitur aūt aliq̄bus t ꝓtrapassum esse simpl'r iustū. vt pitagorici dixerūt. determinabant em̄ simpl'r iustū contrapassum alij Cōtrapassum aūt non cōgruit. neq; in distributiuū iustū neq; in directiuū. q̄uis voluerūt hoc dicere. t radamantis iustū si patiat̄ que fecit vindicta recta fit Multis em̄ in locis dissonat. puta si principatum h̄ns ꝑcussit non oportet repcuti. t si principē ꝑcussit non ꝑcuti soluz oportet sed t puniri. Adhuc aūt inuoluntariū et voluntariū differt multū: sed in cōmutationibus q̄dem ꝓmutatiuis ꝓtinet tale iustuz cōtrapassum ſm ꝓporcionalitatē t non ſm eq̄litatem Per cōtrafacere em̄ ꝓporcionale cōmanet ciuitas. vel em̄ hoc male q̄runt. Si autez nō seruitus videt esse si nō cōtrafaciat vl'q; bene. si aūt nō. retributio nō fit. Retributione aūt ꝓmanet. ꝓpter qđ t grāz sacrū ꝓmpte faciunt vt retributio sit. hoc em̄ ꝓpriū grē. refamulari em̄ oportet ei q̄ grām fecit. t rursus incipe ipsum grām facientē. Facit em̄ retributionē eaz q̄ ſm ꝓporcionalitatē ſm dyametrū cōiugatō puta edificator in quo a. corzarius in quo b. domus in quo g. calciamentū in quo d. oportet autem accipere edificatorē a corzario illius opus. t ipm illi retribuere qđ ipsius. Si igit

primum sit ſm proportionalitatem equale. deinde ꝓtrapassuz fiat erit quod dicitur. si autem non. nō equale neqz cōmanet. Nihil enim prohibet melius esse alterius op9 qz alterius. oportet igitur hec vtiqz equari. Est autem hoc z in alijs artibus. Destrueretur enim si non fecerit faciens z quātum z quale. z patiens hoc z tantuz z tale. nō em̄ ex duobus medicis fit cōmunicatio. sed ex medico z agricola. nō alterius z nō equalibus. sed hos oportz equari. Propter quod omnia comparata oportz aliqualiter esse quoꝝ est communicatio. ad quod nummisma venit. z fit aliqualiter mediū Omnia enim mensurat. quare z superabundantiam et defectum Quanta quedam vtiqz calceamenta equale domui vel cibo Oportz igitur q̄ edificator ad coriarium tanta calceamēta ad domū vel cibum si enim non hoc nō erit cōmutatio neqz communicatio. hec autē si nō equalia sunt aliqualiter non erit. Oportet ergo vno aliquo omnia mensurari quēadmodū dictū est prius. hoc autem est ſm veritatez indigentia que quidē omnia continet. Si em̄ nihil indigerēt vel non similiter vel nō erit ꝓmunicatio vel nō eadez indigentia. que puta propter cōmunicatōem necessitatis nūmisma factū est ſm cōpositionem z propter hoc nomē habz nūmisma quoniam nō natura sed nomo est. z in nobis trāsmutare z facere inutile. Erit vtiqz contrapassum quā do equata sunt. quare qđ agricola ad coriariū hoc opus coriarij ad quod agricole. In figuram autē proportionalitas opera oportet ducere quando cōmutabuntur. si autez nō vtraqz habebit superabundantias. alterum extremū. sed cū habeant que ipsoꝝ sic equales z cōmunicātes. quoniam hec equalitas potest in ipis fieri. Agricola a. cibꝫ g. coriarius b. opus ipsi equatum d. Si autē sic non erat contrapati nō vtiqz erat ꝓmunicatio. Quoniā autem indigentia continet quēadmodū quidem ens ostēdit. quoniam cū non in necessitate sunt ad inuicē. vel vtreqz vel alter nō ꝓmunicāt. quēadmodum cum quo habet ipse non indiget quis puta vino dantes frumenti eductionem. oportet ergo hoc equari. Pro futura autem cōmutatione si tunc nihil indiget quoniam erit si indigeat nūmisma fideiussor est nobis. Oportz em̄ hoc ferenti esse accipere. Patitur quidem igitur ex hoc idem. non enim semper equale potest. verūtamen vult manere magis. Propter quod oportet omnia appreciari. sic em̄ erit semper commutatio. Sic aūt hec communicatio nūmisma vtiqz quemadmodum mensura cōmensurata faciens equat. Neqz enim vtiqz nō existente ꝓmutatione cōmunicatio erat. neqz ꝓmunicatio equalitate nō existēte. neqz equalitas non existente commensuratione. Scōm veritatem quidē igitur impossibile tantum differentia ꝓmensurata fieri ad indigentiam. sz cōuenit sufficienter vnum vtiqz aliquid oportet esse. hoc autem ex suppositione Propter quod z nummisma vocatur. hoc em̄ omnia facit cōmensurata. mensurantur em̄ omnia nummismate. Domus in quo a. mnarū quinqz lectus in quo b. vnius minus dignus. lectus autem quinta pars domus vtiqz erit. manifestū itaqz quāti lecti equale domui qm̄ quinqz. Quoniā aūt sic ꝓmutatio erat anteqz nūmisma erat manifestum. differt enim nihil vl' lecti quinqz pro domo vel quanti vel quinqz lecti. Quid q̄dem igitur iustū z quid iniustum est dictū est Determinatis aūt his manifestū qm̄ iusta operatio mediū est eius quod est iniustū facere z iniustū pati. hoc quidē em̄ plus habere. hoc aūt min9 Justicia aūt medietas est nō ſm eūdē modū p̄ dictis ꝑtutib9. sz qm̄ medū est. iniusticia autez

extremoꝝ. Et quidem iusticia est habitus ꝑm quẽ iustus dr̃ opatiuꝰ ꝑm electõem iusti. ⁊ distributiuus. ⁊ ipsi ad aliũ ⁊ alteri ad alterũ iniustus aũt sic non. vt eligibilis q̃dẽ plus ipsi minus aũt proximo. nociui aũt econuerso. sed eq̃lis eius qd̃ ꝑm ꝓportiõalitatẽ. similiter autem et alij ad aliũ. Iniusticia aũt ꝯtrariũ iusti. hoc aũt superhabũdantia ⁊ defectus vtilis vel nociui p̃ter proportionale ꝓpter qd̃ superhabundantia ⁊ defectus iniusticia. qm̃ superhabũdãtie et defectus est. In seipso q̃dem suꝑhabundantie simpliciter vtilis defectus autẽ nociui. In alijs aũt totum quidem similiter qd̃ autem preter proportionale qualiter cõtingit. Iniustificatiõis aũt qd̃ q̃dez minus iniustũ pati est qd̃ aũt maius iniustũ facere De iusticia q̃dam igit̃ et iniusticia (que vtriusq̃ est natura) dictũ sit ꝑm hũc modum. Similiter autẽ ⁊ de iusto vl̃i. Quia aũt est iniustum facientẽ nõduz iniustum esse. quales autẽ iniustificationes iniusta faciens iam iniustus est ꝑm vnãquãq̃ iniusticiaz. puta fur vel mechus vel latro vel sic quidem differt. Etenim vel vtiq̃ ꝯmiscet̃ mulieri sciens cui. sed nõ propter electiõis principiũ sed propter passionez facit iniustum. Iniustus aũt non est velut iniustus est. neq̃ fur furatus est aũt. neq̃ mechus mechatus est autẽ. similiter aũt et in alijs. Qualiter q̃dem igitur hoc ꝯtrapassum ad iustum dictũ est prius. Oportet aũt non latere quoniã qd̃ queritur est ⁊ simpliciter iustũ. ⁊ politicũ iustum. Hoc autez est ꝯmunicatiuuũ vite ad esse ꝑ se sufficiẽtiã in liberis ⁊ equalibꝰ. vel ꝑm ꝓportionalitatem vel ꝑm numerum. Quare quãuis nõ est hoc non est his ad inuicem politicum iustũ. sed quoddam iustum et ꝑm similitudinem. Est enim iustum quibus et lex ad ipsos. lex autem in quibus iniusticia. vindicta enim iudicium iusti ⁊ iniusti in quibꝰ autẽ iniusticia. et iniustum facere. in quibꝰ aũt iniustũ facere. non oĩbꝰ iniusticia. et hoc autẽ est plus ipsi tribuere simpliciter bonoꝝ. minus autẽ simpliciter malorum Propter qd̃ nõ fuimus principari hominẽ sed ꝑm rationem qm̃ sibijpsi hoc facit et fit tyrannus. Est autez princeps custos iusti. si autem iusti et equalis Quia autez nihil ipsi plus esse videt̃. si q̃dem iustus non em̃ tribuit plus simpliciter boni ipsi si non ad ipsum ꝓportionale est. Ideo alteri laborat ⁊ ꝓpter hoc alienũ aiũt esse bonũ iusticiã quemadmodũ dictũ est ꝑius Merces ergo quedam danda. hec autem honor et gloria. quibꝰ autem non sufficientia hec isti fiunt tyranni. Dominatiuũ autez iustum ⁊ paternum non idem his. sed similiter. Nõ em̃ est iniusticia ad que ip̃ius simpliciter possessio autem et filius vsq̃ vtiq̃ sit pelicon. et separetur quemadmodum pars ipsius. Sibijpsi autem nullus eligit nocere propter quod non est iniusticia ad seipsum. non ergo iniustum Neq̃ iustum politicum est. ꝑm legem em̃ erat ⁊ in quibus natum erat esse lex. Isti em̃ erant q̃bꝰ existit equalitas eius quod est principari ⁊ subijci. Propter quod magis ad vxorem est iustũ q̃ ad natos et possessiones. hoc enim est yconomicum iustum. Alterum autem est et hoc a politico.

Querit̃ sexto Vtrum iustum simpliciter sit idem quod contrapassum Arguitur ꝙ sic. qꝛ in vtraq̃ parte iusticie datur aliquid alicui ꝑm quãdam equalitatem. sed iniusticia distributiua per respectum ad dignitatem persone. que quidam dignitas persone videtur attendi ꝑm opera. quibꝰ seruit aliquis ꝯmunitati. Iniusticia vero ꝯmutatiua per respectum ad rem quam aliquis damnificabilis est. sed ꝑm eandem equalitatem comparatur ꝑm ꝙ fecit et reconpensatur. ergo iustum simpliciter est idez ꝙ ꝯtrapassuz In oppositum arguitur per ph̃m in textu.

Sciendum primo

Q̃ postq̃ ph̃us ostendit qualiter medium accipiatur

in vtraq; parte iusticie. Cõsequenter excludit falsam opinionẽ pitagoricoꝝ circa acceptõ ez medij iusticie. Dicebant enim q; vlr loquendo nihil aliud esset iustũ q̃ contrapassum. vt. s. alicui pateret. fm hoc quod faceatur.

Sciendũ scõo. q; ptrapassum importat equalẽ recompensationẽ passionis ad actionẽ pcedentẽ. z hoc fit qua druplr. Uno⁹ ꝓprie sez in passionibꝫ in nũerosis quibꝫ aliquis pson̄a alterius ledit. vtputa si pcussit qõ pcutiatur Scõo mõ. q; afferre rem alterius est quodda; facere. iõ etiam in his dr ptrapassum, put sez alicui (q̃ damnu; intulit alteri in re sua) q; damnificetur aufferendo ab eo aliquã rem Tercio modo transfertur nomen ptrapassi ad voluntarias ꝓmutationes z passiones. Sed tñ volũtarium diminuit de rõne passionis.

Conclusio prima

Cõtrapassum nõ est iustũ distributiuũ. Probat. q; iustuz distributiuũ nõ attendit fm q; vn⁹ duoꝝ qs oz p iusticiaz adeqri agit in maius. vel patit ab alio. qõd tñ reqritur ad rõem ptrapassi. Sz attendit iustũ distributiuũ. fm q; aliq̃d cõmunũ bonoꝝ distribuit vtricz pson̄e fm equalitatẽ ꝓportionis Cõclusio scõa. ptrapassum non est oino idem qõd iustũ ꝓmutatiuũ. pbat duabꝫ rõnibꝫ. Prima est. talis vindicta (que fit iniusticia ꝓmutatiua) videt in multis etiã dissonare vt iusticie. vt si aliq̃s ꝓnceps percuciat aliquã pson̄am priuatam. non reqrit hoc iusticia q; princeps eo mõ pcutiatur. Et simil'r si aliq̃s pcutiat ꝓncipẽ. et q; non solũ pcutiatur. sed etiã q; grauius pcutiatur. q̃ in talibus contrapassum non cõpetit iusticie Scõa ratõ agens voluntarie. z agens inuoluntarie non eodem mõ puniuntur de malo commisso. necz illi qui inuoluntarie aliquid accipiunt. sicut fur non solum cõpellitur restituere quod accepit. sed etiam punitur pro culpa commissa. Culpa enim aggrauat vl diminuit p hoc q; peccans agit volũtarie. vl' inuolũtarie Cõclusio tercia. in cõmutatiõnibus voluntarijs iustum ꝓmutatiuũ ptinet intra se cõtrapassum fm ꝓportionabilitatem. non tñ fm equalitatẽ Scõa pars patet. quia si aliq̃s daret rem suam z accipiens rem alterius non semp esset equalis passio. q; potest esse q; res alterius est multum maioz q̃ sua vel ecõtra zc Prima pars patet. q; p hoc manent ciues in ciuitate q; sibijnuicem ꝓportionabiliter compatiuntur. put. s. vnus pro alio facit aliquid. alius debet ꝓportionabiliter facere pro eodem. alꝫ homines non possint ad inuicem ptinere ꝓportionabiliter nisi esset reductio ad aliquaz pson̄am. eo q; nihil prohibet opus vnius homis esse melius q̃ opus alterius sicut domus q̃ calciamentum. ideo oportz hec ad inuicez adequari. eo q; est iusta commutatio. sic q; calciamenta ponantur fm valorem domus. vt sez domificator esset cozearius possint iuste commutare. Et h̃ idẽ conseruandum est in alijs artibus. vt sez fiat contrapassum in commutabilibus fm ꝓportionem. Artes enim deficerent nisi tñ z tale reciper aliquis. quantũ z quale faceret. Non enim semp cõunicãt mutuo sua opa duo homines vnius artis. puta duo medici. sed etiam duo homines diuersaꝝ artiũ. vt puta medicus z agricola z omnino diuersi et inequales. quos tamen oportet adequari fm ꝓportionẽ Aduertenduz est. q; ad hoc q; opera diuersarum artiuz adequantur z possint commutari oportet q; sint ad inuicem comparabilia. vt scilz sciatur quod ꝓzum plus valeret quod minus. Et ad hoc inuentum est nũmisma. i. denarius p quẽ mensuratur pcium taliuz rerũ. z sic denarius est quodãmodo mediũ incztum sez omnia mensurat. Uerũ est tamen q; vnũquodq; omnia mensurat fm rei veritatez est indigentia. que ptinet omnia ꝓmutabilia inquãtum referũtur ad humanam indigentiam. qz res non appreciãtur fm dignitatẽ nature ipsarũ. alioquin vnus numerus que res aiata est maioris pcij q̃ margarita. que est res inaiata. sed reb⁹ precia imponũtur fm q; homines indigent eis ad suuz vsum. Et sic patet. q; omnia per indigentiam naturalẽ mensurant. et per denariũ fm ꝺditionẽ inter homines factum est nũmisma ꝓter necessitatem ꝓmutationis. et sic ptz q; oĩa mensurantur nũmismate. Sed antecz inuentuz esset nũmisma fiebat ꝓmutatio rerũ ad inuicez sic q; adequabãtur operatões diuersaꝝ artiũ. vtputa si domificator per quin. p dies fecisset domũ et alius in vna die lectũ dabãtur quinq; lecti pro vna domo.

Dubitatur primo

Utrum iusticia sit mediuz inter duas malicias. Respõdetur q; iusticia est medietas effectiue inter duas malicias eo modo quo pati iniusticia est malicia incztum sez est est constitutiua medij. Patet quia iusta operatio que est actus iusticie mediat inter iustum facere et iniustum pati. quorum alterum sez iniustum facere est plus habere q̃ sit debitum sibi. et iniustum pati est minus habere. Actus aũt iusticie est facere equale. quod est mediũ inter plꝰ et minus. ergo mediat inter illa duo effectiue. z sic mediat inter duas malicias eo mõ quo iniustũ pati pt dici malicia. nõ tñ ꝓprie dr malicia nisi ex pte agentis

Dubitatur secũdo quid est iusticia. Respondetur q; est habitus fm quem iustus dicitur operatiuus iuste fm̃ electionẽ et distributiuus et ad ipsum z ad alterũ z alterius ad ipsum. sed iusticia econuerso est habitus fm electionem operatiuus iniusti

Ad rationes Ante oppositũ Ad primã dr. q; si alicui q̃ seruiuit ꝓmunitati retribuatur aliquid beneficio impenso. non esset hoc modo in iusticia distributiua sed ꝓmunicatiua. In distributiua enim iusticia non attenditur equalitas eius quam aliquis accipit ad illud qõd ipse impendit sed ad illud qõd alius accipit fm modũ vtriusq; persone. Et ita in iusticia distributiua nõ ptrapassum. sed bene cõceditur q; iustuz ꝓmutatiuũ volũtarium intendit seu includit ipsum ptrapassum

Politici autem iusti hoc quidẽ naturale est hoc autem legale Naturale q̃dem quod vbiq; habet eandem potentiaz z nõ in videri vel nõ Legale autem quod ex principio quidez nihil differt sic vel aliter. qñ aũt ponit differt puta inna redum vel capram sacrificare. seꝯ non duas oues Adhuc quecũq; in singularibꝫ legem ponunt puta sacrificare beaside z sententialia Uidetur autem quibusdaz oĩa esse talia. quia

qō ꝺdem natura īmobile ꝛ vtiqꝫ eandē ḃ potē tiā quēad modū ignis. ꝛ hic in ꝑsis ardet. iusta aūt mota cōspiciunt. Hoc aūt nō est sic habēs sed eū vt ꝙuis apud deos fozsitā nequaqꝫ. habent apud nos aūt est ꝺdem aliq̄d natura mobile nō tm̄ omne sed est tm̄ hoc ꝺdē natura. hoc aūt nō natura Quale aūt natura contingentiū et aliter habere ꝛ quale non sed legale ꝛ ꝓpositione si ambo mobilia similiter. Manifeste et in alijs cadē ꝓgruit determinatio. natura em̄ dextera melioz ꝙuis contingit hoīes ambi in dexteros fieri. Quę aūt fm compositionē ꝛ cō ferens iustoꝝ sunilia sunt mensuris. Non em̄ sunt vbiqꝫ equales vini ꝛ frumenti mensure. sꝫ vbiqꝫ ꝺdem emuntur maiozes vbi venduntur minozes. Sīr aūt ꝛ non naturalia sed humana iusta nō eadem vbiqꝫ neqꝫ vrbanitas sꝫ vna solū vbiqꝫ fm naturam optima. iustoꝝ autez ꝛ legaliū vnūquodqꝫ vt vlia ad singularia habz opata ꝺdem enim multa illoꝝ aūt vnūquodqꝫ vnū vl'e em̄ Differt aūt iustificatio ꝛ iniustū et iustificatio ꝛ iustum Iniustū ꝺdem est natura vel ordine: Idem autem hoc qñ opatum est iniustificatio est ante aūt ꝙꝫ opatum est nequaꝙꝫ sed iniustū. Similiter ꝛ iustificatio vocatur aūt cōe magis dyłay apzegena. Justificatio aūt directio iniustificationis fm vnūquodqꝫ ipsoꝝ ꝛ quales species: ꝛ quot ꝛ q̄ existunt posterius est videndum.

Queritur septimo

Utrum iustū politicū sufficienter diuidatur in iustum naturale legale seu positiuum.

Arguitur primo q̄ non. quia illud quod est naturale (est incommutabile et idem apud omnes) sed in reb⁹ humanis non inuenitur aliquid tale. quia omnes regule vite humane deficiunt in aliquibus casibus. Nec habet scientia hec veritatem vbiqꝫ. ergo nō est aliquod ius naturale. Secundo. illud dicitur legale seu positiuum quod ex voluntate humana procedit. sed non ideo aliquid est iustum. quia a voluntate humana procedit. alꝫ enim voluntas hominis non posset esse iniusta. ergo nullū est iustū legale. Tercio sic. ius siue iustū diuinum nō ꝓtinet in ꝓdicta diuisione. ergo est insufficiens In oppositū arguit ꝑ ꝑ̄m in textu.

Sciendum primo

Qꝫ postqꝫ ꝑ̄s determinauit de iusticia et iniusto. Consequēter ponit tria ꝓambula valentia ad sequentia. scilꝫ quid sit iustū politicum et quo diuidat. ꝛ quo ꝓter iustuꝫ politicū sunt alia iusta. Unde ius idem est q̄ iustū. iustū em̄ quādam equalitatē importat. et sic iustum dicitur aliquid habens rectitudinem iusticie. ad quā terminat motus iusticie. Et ita iustū est obiectum iusticie. et sic iustus siue iustum est aliquod opus alteri adequatuꝫ fm aliquē modum equalitatis

Sciendū secūdo q̄ aliquid dicitur esse adequatuꝫ dupliciter. Uno modo ex natura rei. puta si tm̄ aliquis dat vt tantūdem recipiat. et istud cōtingit dupliciter. Uno modo fm absolutam rei considerationem aliquid est naturaliter cōmensuratum alteri. sicut pater ad filium vt ipsum nutriat. et istud iustum est cōmune nobis ꝛ alijs animalib⁹. Secundo modo est aliquid alteri cōmensuratum non fm absolutam sui ratiōem. sed ad aliquid qō sequitur ex ipso puta ꝓprietatis possessionem. et illud iustum solum pertinet hominib⁹. Et a iuristis vocatur ius gentium. eo q̄ omnes gentes vtūtur eo. sicut q̄ pactaꝛ ta sunt seruanda. et q̄ legati circa hostes sunt turi ꝛ similia. et vtroꝝqꝫ istoꝝ comprehenditur sub iusto naturali. Alio modo aliquid est cōmensuratum vel adequatum alteri ex condicto. id est ex ꝓmuni dicto siue tyneplacito hominū. quādo scꝫ aliquis se reputat ꝓtentum si tātum accipiat siue tale cōdictuꝫ sit inter partes ꝓuatas siue ordinatum a legali siue a ꝓncipe. et tale ius dicitur legale seu positiuum. et ponitur a iure seu iusto legali naturali. non tamen semper oritur necessario sicut conclusio ex ꝓmissis. sed per modum determinationis. sicut fur est puniēdus iure naturali. sed q̄ fiat tali aut tali mō hoc est a lege seu a policia

Sciendum tercio. q̄ fm istum modum iustum legale dupliciter oritur a naturali. Primodo cum permixtione alicuius erroꝛis. Alio modo sine permixtione erroꝛis ꝓpter quod dicit philosophus. q̄ statutum fuit in aliqua ciuitate q̄ sacrificaret cuidam mulieri nomine bruisde q̄ eī benefactori honoꝛ ꝓhibeat est iustum. sed q̄ honoꝛ diuinus ei exhibetur est ab erroꝛe humano

Sciendum quarto. q̄ ꝓter iustum politicum quod est iustum simpliciter quod diuiditur in naturale ꝛ legale vt legale vt dictum est. reperiūtur ꝺdam alia iusta que non sunt simpliciter iusta. sed fm similitudinem ad iustū politicum. nam iustum politicum est inter personas quarum vna est aliquid alterius nō simpliciter. sicut inter patrem et filium est ius seu iustum paternum. ꝛ inter dominum et seruum est iustum dominatiuum. Uxoꝝ em̄ magis distinguitur ab eo ꝙꝫ filius a patre ꝛ seruus a domino. quia vxoꝝ assumitur in socialem vitam matrimonij. Ideo dicit ꝑ̄s. q̄ inter virum et vxoꝛem plus est de rōne iusti ꝙꝫ inter patre ꝛ filiuꝫ. dñm ꝛ seruū. Quia tamen vir et vxoꝛ habēt imediatā rōnem ad domesticam familiaritatem. ideo inter eos non est simpliciter iustum politicuꝫ sed magis �yconomicum. qꝫ est altex a politico. sicut dominus est alius a ciuitate. Et sic ꝑz q̄ ꝓter iustum politicuꝫ sunt alia iusta. scꝫ paternū dominatiū ꝛ �yconomicū

Conclusio Iustum politicū (qđ est simpliciter iustū) sufficienter diuiditur in legale et naturale. Pbaf. qz sicut in speculatiuis sunt q̄dam principia naturaliter cognita vt p̄ncipia indemonstrabilia. scz que sunt eis ꝓpinqua Quedā vero stz studio hoīs adinuenta. ita etiā i opabilibꝫ seu opatiuis stz q̄dā p̄ncipia naturaliter cognita q̄si indemonstrabilia Et sunt q̄dam in eis ꝓpinqua vt malū est euitandū nullum esse iniustū nō esse furandū z filia. et hec omnia iusta sunt naturalia. Quedā vero p̄ industriā hominū instituta sunt que dicūtur iusta legalia.

Ad rationes. Ante oppositū. Ad p̄mā dicit qđ est naturale fm naturā īmutabilē: oportet q̄ semp sit et vbiqz tale. sed natura hoīs est mutabilis. et ideo illud qđ est naturale homini p̄t aliqñ deficere. sicut iustū naturale est reddere depositū. et sic ita esset q̄ natura humana semp esset recta hoc semp esset seruandum. sed qz qñqz cōtingit q̄ uolūtas hominis deprauat. ideo ē aliquis casus in quo depositum nō est reddendū. vt homo habēs volūtatem peruersaz eo q̄ male vtat. puta si furiosus vel hostis arma deposita reposcat Ad scām dz q̄ volūtas z generata ex cōi dicto siue beneplacito p̄t facere aliqđ iustuz in his q̄ fm se nō hñt aliquā repugnātiā ad veram iusticiā. z in his hz locū iustū legale. sed si aliqđ de se habeat repugnātiam ad iustum legale non potest a volūtate humana fieri iustum. puta si statuatur q̄ licitum sit furari vel committere adulterium. Ad terciam dicitur q̄ iustum diuinuz partim est de his que naturaliter sunt iusta. et partim de his que sunt iusta ab institutiōe humana. sed hoc latet homines

Existētibꝫ autē iustis et iniustis dictis iniustum facit q̄dem z iustum operatur. q̄ñ volens q̄s ipsa operatus. q̄ñ aūt nolēs neqz iniustum facit neqz iustū operat. sed vel fm accñs. Quibus eñ accidit iustis esse vel iniustis operant Justificatio aūt et dykayoprzegema determinatur volūtario z inuolūtario. cū eñ volūtarium sit vitu perat. simul aūt z inustificatio tūc est quare iniustum aliquod erit quidē iniustificatio autem nequaq̄z si non volūtarium assit. Dico autē volūtarium q̄dem quemadmodum prius dictuz est. qđ vtiqz aliquis in seipso existentium sciens et non ignorans operat. neqz quē neqz quo neqz cuius gratia. puta quem p cutit et quo et cuius gratia z illorū vnūquodqz non fm accidēs neqz vi quēadmodū si quis accipiens manum ipsius percutit alterum nō volens autem. non enim in ipso. Cōtingit autem percussum patrem esse. hunc autem quoniam quidem homo vel presentiā aliquis cognoscit quoniam autem pater ignorat. Similiter autem tale determinetur et in his cuiꝰ gratia et circa operationem totaz. Ignoratū vtiqz vel non ignoratum. non in ipso autem ens vel vi inuolūtarium. Multa eñ z natura existentium scientes operamur et patimur quorum nullum neqz voluntariuz est puta senescere vel mori Est autem similiter in iniustis z in iustis et quod fm accidens. Etenim si pignus reddat quis vocens et ꝓpter timorem neqz iusta operari neqz dykayoprzage dicendū sed vel fm accidens. Similiter autem et coactum z volūtate pignus nō reddentē fm accidens dicendum iniustum facere z iniusta operari Voluntarioz autez hec q̄dem preeligentes operamur. hec aūt non preeligētes. Preeligentes q̄ dē quecūqz preconsiliantes. ineligibilia autem quecunqz imꝑeconsiliata. Tribus vtiqz existentibꝫ nocumentis eorum que in cōmunicationibꝫ que q̄dem cum ignorātia peccata sunt neqz quem neqz quod neqz quo neqz cuiꝰ gratia existimauit. Sed accidit non cuius gratia existimauit hec operatus est. vel eñ non iacere vel non hoc vel non hunc vel non huiusmodi gratia existimauit. sed accidit non cuiqz gratia existimauit. puta non vt vulneret sed vt pugnat. vel non quem vel non vt. Quādo q̄dem igitur paralogice nocumētum sit infortunium Quando autem non paralogice sine malicia autem peccatum. peccat quidem enim cum in seipso principium sit cause. infortuniuz autem cum extra. Quando autem sciens quidem nō preconsilians autem iniustificatio puta quecunqz propter iram et alias passiones quales cunqz nō necessarias vel naturales accidūt hominibꝫ hec eñ nocentes z peccātes iniustū fa

ciunt quidem z iniustificationes sunt nō quia non operatur propter iusticiam quā iniusti p/pter maliciam hoc neqz mali neqz eīm propter maliciam nocumentum. Qñ autem ex electio/ne iniustus et malus. Propter qđ bene que ex ira non ex ꝓuidentia iudicantur. Nō eīm inci/pit qui ira aliqđ facit sed qui ad iram ꝓuocat. Adhuc aūt neqz de fieri vel nō dubitat sed de iusto. Manifesta enim iniusticia ira est. Non enim quemadmodū incōmutationibus de fie ri dubitant quoz necesse alterz est malū si non propter oblivionem id operentur. sed confiten tes de re. de qualiter iniustū dubitant. Qui āt insideant non ignorant. quare hic quidem exi stimat iniuste pati hic autem non. Si autem ex electōne noceat iniustum facit. Et fm has iam iustificationes iniustū faciēs iniustus cū ꝓter ꝓportionale sit vel ꝓeter equale. Simili ter aūt et iustus cū ꝑeligens iustū operaretur Justum aūt opatur si solum volens operetur Jnuoluntarioz aūt hec quidem sunt venialia hec aūt non venialia. Quecūqz quidē eīm solū ignorantes sed propter ignorantiā peccant ve nialia. Quecunqz aūt non ꝓpter ignorantiam sed ignorantes quidem ꝓpter passionē autem neqz naturalē neqz bumanā non venialia.

Queritur octauo vtrum aliquis dicatur iniustus eo q facit iniustum.

Arguitur primo q sic. quia habitus specificatur per obiectum. sed ꝓprium obiectum iusticie est iustum. z in/iusticie iniustuz. ergo aliquis ꝓprie dicit iniustus ex hoc q facit iniustū Scđo ar sic. phs dr in textu falsaz esse opinionē quorundā q estimant in opatōne hois esse vt statim faciāt iniustū. z etiam qui dicunt q iustus nō mi nus facere ꝑt iniustū cꝫ iniustus. sed hoc nō esset nisi fa cere iniustū eēt ꝓprium iniusti. Ga aliqs iudicādus est iniu/stus ex hoc q facit iniustum. Tercio ar sic. eodē mō se hz oīis ꝓtus ad ꝓprium actum. et eadem est rō de vi/cijs oppositis. sed quicunqz facit aliqđ intempatū dr in tempatus. ergo quicunqz facit iniustum. est iniustus.

In oppositum est phus in textu.

Sciendum primo

Qz postqz phus determinauit de iusticia z iniusticia absolute. Consequenter determinat de ipis p cōpatio nem ad obiecta. oñdens qliter faciens iniustū sit iniust? Et quo ad hoc iam pmisit aliqua pambula. Scien dum scđo. q iustū z iusticia. sicr iniustū z iniusticia diffe runt. qz iniustū est aliqua res que est ꝓtra iusticiā. vl fm naturā vel fm ordinatōem. sicut furtū. sed qñ hoc ali/quis opatur furando hoc vocat iniusticia siue iniustifi/catio. Et sicr dām ē de iustificatōe z iusto p ꝓtrarium Justū aūt z iniustū sic capta sunt obiecta iusticie z iniu sticie materialia z p accns. Sz si assint voluntariū z inuo lūtariū sicz formalia obiecta iusticie Est āt (vt dām ē in tercio. qñ aliqs opatur aliqđ eoz que sunt in sua pote/state sciens z ignorās circa qđ operatur nec quo instru mento. nec cuius gratia. Et noranter dr eoz q sunt in potestate sua. quia quedam sunt naturalia que opant scientes puta senescere vel mori. quoz nñ nullum pro/prie est voluntariū vel inuoluntariū Sciendū tercio. q sicut dictū est ante obiectū iusticie est aliqđ equale in rebus exterioribus. z obiectū iniusticie ē aliqđ inequale put scz plus attribuit alicui. vel minus cꝫ sibi cōperat. Et ad tale obiectū (qđ est ineqle) ꝓpat habit⁹ iniusti cie mediāte ꝓprio actu q est iniustificatio. Potest ergo contingere. q qui facit iniustū nō est iustus dupliciter. Uno mō ꝓpter defectū ꝓpatōnis. opatōnis ad ꝓpriuz obiectū. q qdem opatio spēm recipit ab obiecto p se et nō ab obiecto p accns. Nā in his q sūt ꝓpter finē ali/qđ dr p se qđ ē intentū. z aliqđ p accns qđ ē ꝑter inten tionē. z tūc si aliqs faciat aliquid qđ ē iustū nō intendes facere iniustū. cum faciat hoc p ignorantiaz non existi/mādo se iniustū facere. nō facit iniustū p se z formaliter loquēdo. sed solū per accns. z qñ materialiter facit illud qđ est iniustū. et ideo talis opatio noīatur iniustificatio. Alio mō ꝑt cōtingere ꝓpter defectū cōpatōnis ad ha/bitū. qz ꝑt virtuose qñqz ꝓcedere ex aliqua passione pu ta ire vel ꝓcupiscētie. z sic facere iustū ex passione ꝑt esse absqz habitu iniusticie. sz qñqz iniustificatio ꝓcedit ex e/lectione. s. qñ ipa iustificatio p se placet. tunc ꝓcedit ab habitu. quia vnicuiqz habenti habitū placens est z ac/ceptabile illi habitui operatio.

Conclusio Facere iniustum ex intentō ne et electione est ꝓprie iniu/sti fm q iniustus dicit q habet habitū iniusticie. sed fa/cere iniustum ꝓeter intentionem puta per ignorantiā vel ex passione ꝑt aliquis absqz habitu iniusticie. z hoc est facere iniustū p accns. Et sicr dām cꝫ tum ad facere iustum ex electione vel ignorantia. ista omnia satis pa/tent ex dictis.

Ad rōnes ante oppositū. Ad primā di/citur q obiectū p se z formali ter acceptum specificat habitum non tamē put accipit materialiter z p accidens. Ad secundā dicit q non est facile cuicunqz facere iniustum ex electione. quasi aliqđ per se placens z non propter aliud. sed est ꝓprium ha bentis habitum iusticie. vt etiam dicit phus. Ad ter/ciam dicitur. q obiectum temperantie et aliarum virtu tū a iusticia non est aliquid exterius constituz sicut obiectum iusticie. sed obiectum temperantie accipitur solum in comparatione ad ipsum hominem. Et ideo illud quod est per accidens et ꝓeter intentionem non potest dici intemperatum. neqz formaliter. neqz mate/rialiter.

Dubitabit aũt vtiq; aliquis si sufficienter de/
terminatũ est de iniustũ pati et iniustũ facere.
primũ quidem igitur si est quemadmodũ eurí
pides dixit dicens inconuenienter matrem oc
cidi meam breuis sermo volens volentem
vel volentem non volens. Utrum eñ vt vere
est volentem iniustum pati vel non sed inuolũ
tarium esse quẽadmodũ et iniustum facere vel
omne voluntarium vel hoc quidem volunta/
riũ. hoc aũt inuoluntariũ. similiter aũt iniu/
stum pati. Justũ opari eñ omne volũtarium
Quare rationabile quidez similiter ſm vtrũq;
et iniustũ pati et iustum pati ſm voluntarium
et inuoluntarium omne. Inconueniens autẽ
vtiq; videbitur. z iniustum pati si omne est vo
luntarium. Quidam enim iniustum patiũtur
non volentes. Quia et hic dubitabit aliquis
vtrum iniustum passus iniustum patitur om/
nis. Uel quẽadmodũ et in opari et in pati est
ſm accñs. ꝓingit eñ in vtriſq; trãſſumere iu
stis. Similiter autez manifestũ qñ et iniustis
Non eñ idem et iniusta opari ei qđ est iniu/
stum facere. neq; iniusta pati ei quod est iniu/
stum pati. Similiter autem et iniustum opari
et iniustum pati impossibile Impossibile eñ
iniustum pati nõ iniustum faciente aliquo. vel
iustum pati nõ iustum operante. Si autez est
simpliciter iniustum facere nocere volentem a/
liquem volentem aũt sciẽtẽ et quẽ et qđ et vt.
Incontinens aũt volens nocet ipe sibῑpsi vo
lens vtiq; iniustum patitur et contingit ipse si
bi iniustum facere. Est autem et hoc vnuz du
bitatozum aliquod si contingit ipsum sibi iniu
stum facere. Adhuc volens si quis propter in
continentiam ab alio ledatur volente quare
vtiq; erit volentem iniustum pati. Uel non re
cta diffinitio se apponendum ei quod est noce
re scientem et quem et quo vt preter illius vo/
luntatem. leditur quidem igitur aliquis volẽs
et iniusta patitur. Iniustum autẽ patitur nul/
lus volens. Nullus enim vult neq; inconti/
nens sed preter voluntatem operatur. Neq;
enim vult nullus quod non existimat esse stu/
diosum. Incontinens autem quod non exi/
stimat oportere operari operatur. Qui au/
tem (que ipsius) dat quemadmodum ho/
merus ait dare glaucum dyomedi aurea pro
creis et centum boues pro nouem bobus non
iniustum patitur in ipso enim est dare. iniustũ
pati autem non ipso sed iniustum facientem
oportet existere. De iniustum pati quidem igi/
tur quoniam non voluntarium manifestum
est. Adhuc autem quo preeligimus duo est
dicere vtrum quidem iniustum facit qui tri/
buit preter dignitatẽ plus vel q̃ habet at siẽ
ipsuz sibῑpsi iniustum facere. Si enim contin
git prius dictum est distribuens iniustum fa/
cit sed non habens plus si quis plus alteri q̃ꝫ
sibῑpsi tribuit sciens et volens iste ipse sibi in
iustum facit qđ videñ moderati facere. Mo
destus enim minoratiuus est. Uel neq; hoc
simpliciter altero enim bono si cõtingat super
habundat puta gloria vel simpliciter bono.
Adhuc soluitur ſm diffinitionem eius quod
est iniustũ facere. nihil eñ preter ipsius patitur
voluntatem. Quare non iniustum patitur p/
pter hoc sed si quidem nocumentum patitur so
lum. Manifestum autem et quoniam distri/
buens iniustũ facit sed non plus habens sem
per. Non enim cui iniustum ineſt iniustum fa
cit sed cui volentem hoc facere. hoc autem vn
de principium actionis quod est in distribuen
te sed non in accipiente. Adhuc multipliciter
facere dicitur et est vt inanimata occidunt et

manus et famulus ꝓcipientis non iniustum facit. facit aūt iniusta. Adhuc siq̄dem ignorās iudicauit non iniustum facit ſm legale iustum neq; iniustum est iudicium. est autem vt iniustum alterū enim legale iustū et primū. Si āt cognoscens iudicauit auare ⁊ iniuste facit ⁊ ipse vel gratia vel pena. quēadmodum ⁊ si quis patiatur ūiustificationē ⁊ qui ꝓpter hoc iudicauit iniuste plus habet. etenim in illis (qui agrum iudicauit) non agrum sed argentum accepit. Hoīes āt in seipsis existimant esse iniustum facere ꝓpter qđ ⁊ iniustum esse facile hoc autem non est cōmiscere quidem enim ei qui vicinū et percutere ꝓximū et dare manu argentū facile ⁊ in ipsis sed sic habētes hoc facere neq; facile neq; in ipsis. Similiter autem et cognoscere iusta ⁊ iniusta nihil existimant sapientes esse quoniam de quibus leges dicunt non difficile intelligere sed non hec sunt iusta sed ſm accīs. sed qualiter opata qualiter distributa iusta. hoc aūt opus plus q̄ſ sana scire q̄ et illic mel et vinum ⁊ eleboꝝ et vstionem ⁊ incisionem scire facile. sed qualiter oportet distribuere ad sanitatem et cui ⁊ quando tāntū op⁹ quātū medicum esse. Propter ipsum aūt hoc et iusti existimant esse nihil minus iniustum facere qm̄ nihil minus iustus sed a magis pōt vtiq; vnūq̄q; opari horum Etem̄ cōmiscere mulieri ⁊ pcutere ⁊ fortis clipeum dimittere ⁊ conuersus in qualemcūq; currere sed timere et iniustū facere non hoc facere est tm̄ ſm accidēs sed sic habentem hoc facere quēadmodum et medicari et sanare incidere vel non incidere vt farmacum dare vel non farmacum dare est ſz sic. Sunt autem iusta in hīs quibus insunt simpliciter bona habet autem et superabundantiam in hīs et defectum. hīs quidem enim non est superabundantia ipsoꝝ puta forte dīs his aūt nulla particula vtilis insanabilibus ⁊ malis sed omnia nocent his autē vsq; ad hoc. hoc autem humanum est.

Queritur nono vtrum aliquis possit pati iniustum volens. Arguitur primo q̄ sic quia iniustum est inequale. sed aliquis credendo sibīpsi recedit ab equalitate. sicut ⁊ credēdo alium. puta si aliquis det alteri de suo voluntario plus q̄ſ debeat. ergo aliquis sibīpsi potest facere iniustum. Sed quicunq; facit iniustum sibīpsi facit volens. ergo aliquis volens potest pati iniustum ⁊ maxime a seipso. Sedo arguit sic. nullus punit ſm legem nisi quia aliquid facit ꝓtra legem. sed illi (qui interim ūt seipos) puniūtur ſm leges. ergo aliquis potest sibi facere iniustum volens Tercio arguitur sic. nullus facit iniustū nisi alicui facienti iniustū. sed contingit q̄ aliq̄s facit alicui iniustū hoc volēti. puta si vendat rem carius q̄ſ valeat. Aut si aliq̄s ꝓter ꝓcupiscētiā patiat expoliari a meretrice. q̄ſ ꝓtingit aliquē volentē iniustū pati. In oppositū arguit. q̄ iniustū pati ē oppositū ei qđ ē iniustū facere. sed nullus facit iniustū nisi volens. q̄ſ ꝓ oppositū nullus patitur iniustum nisi volens.

Sciendum primo

Q̄ſ postq̄ſ pb̄us oñdit ſm q̄les iustificatōes aliq̄s dicat iustus vel iniustus. Consequēter mouet quasdaꝝ dubitatōes. quaꝝ ꝓma est q̄st̄io ꝓsens Sciendum sedo. q̄ actio ꝓcedit de sua rōne ab agente. sed actio ſm suam ꝓpriā rōnem est ab alio. idco idem ſm idem non pt esse agens et patiens. vt habet sedo phisicoꝝ. ⁊ etiaꝫ in octauo. Manifestū ē autem q̄ ꝓmū principiū agendi in hoībus est voluntas. et tū illud homo ꝓprie ⁊ per se facit qđ voluntas facit. ⁊ econuerso. illud nō ꝓprie patitur qđ ꝓter suam voluntatem patit. q̄ inq̄ſtum est volens principiū ē in ipso. ⁊ ideo inq̄ſtum hmōi magis est agens q̄ſ patiens.

Conclusio Nullus pōt facere iniustum et p se ⁊ formaliter nisi volēs nec pati nisi volens. sed per accīs ⁊ quasi materialiter aliquis potest illud qđ est de se iniustum facere volens sicut cum aliquis opatur ꝓter intentionē. vel pati volens. sicut aliquis dat plus alteri de sua voluntate q̄ſ debeat. Prima pars patet per rōnem post oppositum Sda pars patet p rōnes ante oppositū.

Dubitat. q̄s duoꝝ facit iniustici ā circa distributiones. vel ille q̄ recipit. vel ille q̄ dat aliquid ꝓter dignitatem. Rūdet pb̄us. q̄ ille qui distribuit ꝓter dignitatez facit iniustum ⁊ nō ille q̄ recip't plus q̄ſ sit dignus nisi ad hoc operetur. Probat pb̄us triplici rōne. Prima ē illud qđ est ꝓncipium actionis est qđ voluntarie facit in iustū. sed recipiens nō est ꝓncipiū actionis. nec semp voluntarie facit. Sda rō. in distributōne distribuēs se hz vt ꝓncipale agens. Recipiens vero vt instrumētale p modū obedientis. sed actio attribuit ꝓncipali agenti et non instrumento. Tercia rō. distribuens se hz in distributōib⁹ sicut iudex in cōmutationib⁹. Sz iudex scīē et male iudicās iniustū facit. q̄ſ ⁊ ille q̄ iniuste distribuit.

Ad rōnes ante oppositum. Ad primam dicitur q̄ cum aliquis sua voluntate dat alicui aliquid qđ dare non debet non facit iniusticiam. nec inequalitatem. sed qñ homo per suam voluntatem possidet res. z ita non est per propriam voluntatem substrahitur z ab alio. Ad secam dicit. q̄ aliqua persona singularis potest considerari dupliciter. Uno modo ſm se. z sic si aliquis conferat aliquod nocumentū hoc potest habere rōnem alicuius vicij. Alio modo potest considerari aliquis homo inq̄tum est aliquid ciuitatis scz pars. aut etiam aliquid dei scz creatura eius. et sic qui occidit se ipsum non facit sibi iniustuz sed ciuitati. Ad terciam dicitur. q̄ passio est effectus actionis exterioris. in hoc em̄ qđ est facere et pati iniustum illud qđ materialiter attendit ſm illud (qđ est exterius) agitur. put consequitur in se. Sed illud quod cōuenit sibi formaliter semp attenditur ſm voluntatē agentis et patientis vt dictum est.

Epieykeya vero et epieyke qualiter habet epieykeya quidem ad iusticiam epieykes autem ad iustum proximum est dicere. Neq̄ enim vt idem simpliciter. neq̄ ad alterum genere videtur intendētibus. Et quādoq̄ enim epieykes laudamus et virum talē. quare et ad talia laudantes transferimus pro bono magis epieykes quoniam melius ostendentes quandoq̄ autem rationem sequentibo videtur inconueniens si epieykes preter iustū quidem existens laudabile est vel enim iustuz non studiosum vel epieykes aliud vel si ambo studiosa idem sunt dubitatio quidem igitur fere accidit propter hoc circa epieykes. Habēt autem omnia ſm modum quendam recte z nihil subcontrarium sibipsis epieykes enim iusto quodam ens melius est iustum et non vt aliud quoddam genus existens et melius ē iusto. Idem ergo iustum z epieykes z ambobo studiosis existentibus melius epieykes. Facit autem dubitationem quoniam epieykes iustum quidem et non ſm legem autem sed directio iusti legalis. Causa autem quoniam lex quidem vniuersaliter omnis de quibusdam autem non possibile est recte dicere vniuersaliter necessariū. Non possibile autē recte hoc vt in plus accipit lex non ignorans q̄ peccatum est. Et est nihilominus recta. peccatū em̄ non in lege neq̄ legispositore sed in natura rei est. Confestim enim operabilium natura talis est. Cum igitur dicat lex vniuersaliter accidit autem in hoc vniuersale tunc recte habet vbi relinquit legispositor et peccauit simpliciter dicens dirigens quod deficit et q̄ legispositor sic vtiq̄ diriget illic presens et si sciret legem posuisset. Propter quod iustum quidem est quoddam melius iusto non eo q̄ simpliciter autem sed eo q̄ propter simpliciter peccatum et est hec natura epieykes directio legis vbi deficit propter particulare. hec enim causa et eius q̄ non omnia ſm legem esse quoniā de qubusdam impossibile ponere legem quare sententia indiget. Indeterminati enim indeterminata et regula est. quemadmodum et lesbie edificationis plumbea regula. ad figurā enim lapidis transmutatur et non manet regula et sententia ad res. Quid quidem igitur est epieykes et quoniam iustum et quoddam melius iusto manifestum. Manifestum autem et hoc et epieykes quis est talium enim electiuus et operatiuus et non a cribodyliaios ad deterius se minoratiuus q̄uis habens legem adiuuantem epieykes est. Et habitus epieykeia iusticia quedam existens et non alter quidem habitus. Uerū autem cōtingit sibipsis iniustū facere vel non manifestum exhis que dicta sunt. Quedā quidā em̄ sunt iustoruz ſm omnem virtutem a lege ordinata. puta nō iubet seipm interficere lex. que autem nō iubet p bibet. Adhuc aūt cū pter legē noceat nō cōtra nocens volens iustum facit. Uolens autem

hoc sciens z quem z vt. Qui autē propter iram seipsum occidit volēs hoc operatur pter re/ctam legem quod non sinit lex. iniustuz facit er go. Sed cui vel ciuitati sibīpsi autem non vo lens patitur. Iniustum autem patitur nullus volens. Propter quod z ciuitas damnificat z quedam inhonoratio adest seipsuz corrumpen ti vt ciuitati iniustum facieti. Adhuc fm q̄ iu stus qui solum iniustum faciens z nō totaliter prauus non est iniustum facere sibīpsi. Hoc enim aliud ab illo. est enim aliqualiter iniust9 sic malus quemadmodum timidus non vt to tam habens maliciam. quare neq; fm hanc in iustum facit. Simul enim vtiq; eidem erit au ferri et adiacere eidem. hoc autem impossibile sed semper in pluribus necessarium est iustum z iniustum. Adhuc autem voluntarium z elec tiōe z prius. Qui enim quia passus est z idem ptrafaceret non videtur iniustum facere ipe au tem a seipso eadem simul z facit z patitur. Ad huc erit vtiq; volentem iniusta pati. Cum his autem siue fm partem iniustificationib9 null9 iniustum facit. mechatur autem nullus eam q̄ suīpsius neq; suffodit suīpsius murum. neq; furatur que suīpsius. Totaliter autem solui/tur sibīpsi iniustum facere fm diffinitōez eam que de uoluntarie iniustum pati. Manifestum autem z quoniam ambo quidem prava z iniu stum pati z iniustum facere. hoc quidem enim minus. hoc aūt plus habere est medij. z quem admodum quidem sanum in medicinali bene habituum in exercitatiua. Sed tamen dete/rius iustum facere. Iniustum facere quidem enim cum malicia et vituperabile erat et ma licia vel perfecta et simpliciter vel proxime. nō enim omne voluntarium cum iniusticia. Iniu/stum pati sine malicia et iniusticia. Secun/dum ipm quidem igitur iniustum pati minus prauum Secundum accidens autem nihil p hibet maius malum. sed nihil cura est arti. sed pleuresim dicitur maiorem egritudinem offen sione pedis. cuius fiat vtiq; aliquado alterum fm accidens si offendentem propter cadere ac cidat a baduersarijs capi et mori. Scōm me/taphoram et similitudinem est non ipsi ad seip sum iustum. sed eorum que ipsius aliquib9. nō omne autem iustuz sed dominatiuum vel dis/pensatiuum. In his rationibus distat ratio/nem habens pars anime ad irrationalem. In qua vtiq; respiciūt. et videtur esse iniusticia ad seipsum. quoniam in his est pati aliquod pre/ter eos qui suīpsius appetitum. Quemadmo dum igitur imperanti et imperato esse adinui/cem iustum aliquod z his. De iusticia quidem igitur et alijs moralibus virtutib9 determina tum sit fm hunc modum.

Querit decimo.

Utrū epykeya sit virtus perti/nens ad iusticiaz tanq̄ pars eius. Arguitur primo q̄ non sit virtus. quia nulla virtus aufert aliam virtutem. sed epykeya aufert aliā virtutem. qz aufert id quod est iu stum fm legez. ergo non est virtus. Secūdo arguitur q̄ non sit pars iusticie. quia vel esset pars iusticie particu laris vel legalis. non particularis. quia se extendit ad om nes virtutes. nec iusticie legalis. quia operatur iuxta il/lud quod est legi positum. ergo non est pars iusticie.

Tercio arguitur. epykeya est supra iusticiam. ergo nō non est pars eius. Maior ptz. quia dicitur ab epy q̄ō est supra. et keyon quod est iusticia. quasi supra iusticiā In oppositum est phs in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ philosophus determinauit de iusticia. Con/sequenter determinat de epykeya. que est adiectiua iu/sticie communis. cuius obiectum est epykeyon. id est defec/tus. Circa quod obiectum accidit dubitatio. quia vide/tur ex vna parte q̄ non sit idem q̄ō iustum. quia lauda/mus ipsum vt quoddam melius q̄z iustum sit. Sed ex alia parte videtur q̄ sit idem cum iusto. quia illud (quod est pter iustum) non est bonum nec laudabile. vt dictū est. sed in hoc non est contrarietas. quia iustum quo vtī tur cues diuidit in iustū naturale z legale sic q̄ epykeya continetur sub iusto naturali. Sed melius est sub iusto legale quod oritur a naturali. quia epykeya est quedam directio iusti legalis. Nam vnumquodq; natum est dirī gi fm principium a quo oritur. modo iustum legale oriī a naturali vt dictum est

Questiones

Sciendū scdo. q iustū legale indiget directõe. Cuius rõ est. qz lex dař vl'iter eo q ꝓticularia sunt illimita. Facta aũt ꝓticularũ hoim (de ꝯbus dantur leges) st̄ variabilia. ḡ nõ pũt sp oīa eodē modo se habere. z sic in ipsis nõ ꝑt dari regula vel lex certa quo ad omnia. z per ꝯs tale ius legale siue lex in ipsis indiget directiõe. Exemplū de peregrinis q̄ contra statū legis quā ignorabāt ascendebant muros ad repellendū hostes ciuitatis. q̄uis em̄ talles ascendēdo muros faceret ꝯtra ꝓcepta legis. tñ erat ꝯtra ius naturale vt ipsis bñfaciētibus pena reddař. z sic oportet q̄ fiat epykeya seu directio legis in tali casu. Vñ epykeya est habitus directiuus legis vbi lex deficit ꝓpter aliquem casum particularē

Conclusio Epykeya est ꝑtus ad iusticiam ꝓtinēs sicut ps eius. Q̄s sit ꝑtus ptz. qz vt ostensum est in aliqb casib ꝓticularib malum est seq̄ legem politicam. bonū est aũt ꝑtermissis ꝯbis legis sequi illud quod req̄rit iusti ratõ. z cõis vtilitas ad hoc ordinatur epykeya z dirigit in istis casib ꝓticularib. ḡ est ꝑtus. Q̄s sit pars iusticie ptz. qz iusticia legal' dirigitur fm epykeyā. legal' vero iusticia ꝓtinet ad cõmunē iusticiā. ḡ epykeya q̄ est respectu eiusdē ꝓdicatur em̄ iustícia cõiter dicta siue cõis de epykeya z iusticia legali. nõ tā q̄ genus. sed quoddam analogū. p ꝑ em̄ ōr de epykeia q̄ de legali iusticia.

Dubitatur primo

Vtrū aliqs sibi ipsi possit facere iniustum. Respondeř q̄ hoc satis ptz ex p̄cedentib. qz vt dictū est in q̄stione p̄cedēti. nõ est possibile aliquē pati iniustū volūtarie. Cū igitur sic iniustū facere sit quoddā volūtarium. vt etiā ostēsum est. sequiř q̄ nullus iniustū facit sibi ipi. Sed̄tur etiā q̄ idē minus z plus haberet de bonis z sit' de mal'. Cum iniustū facere sit plus habere de bonis. z iniustū pati sit min⁹. Nec est instāria de ill' qui occidit seipsos vt ostensum ē prius Dubitař scdo. vtrū iniustū facere sit peius q̄ iniustū pati. Respondeř q̄ iniustū pati simpl'r z p se deteri⁹ est q̄ iniustū facere. sed tñ p accēns nihil phibet iniustū pati esse peius malū q̄ iniustū facere. Prima ps iā patuit. qz iniustū facere est volūtariū. z iniustū pati est iniolūtariuz mō nō est malū nisi sit volūtariū. Secūda ps patz. qz q̄ ꝯtingit p accēns q̄ ex hoc q̄ alīqs patiř iusticiā ꝓmoueatur ad maiores iniusticias faciēdas z retribuendum sed tñ dēzo quod est p accēns nõ curat ars siue scia.

Dubitař tercio. vtrū alicuius ad seipm possit esse iusticia Respō deř q̄ alicui⁹ totius hois ad alias ptes pt esse iusticia z iniusticia. nõ q̄dem simpl'r sed q̄si q̄dā iustū dispensatiuū siue yconomicū aut dñatiuū.

Ad rationes ante oppositū Ad primam ōr q̄ epykeya non aufert bonū simpl'r nec iustum. sed iustū q̄ dē est legi determinatum Ad scdam ōr q̄ epykeya ꝓprie correspōdet iusticie legali. quia quodammodo continet sub ea. z quodammodo eā excedit. Nam si iusticia legalis dicař q̄ obtēperat legi siue q̄ntum ad verba legis. siue q̄ntum ad intentiõem legislatoris. sic epykeya est ps iusticie legal'. Sz si iusticia legalis dicař solum que obtemperat legi fm verba legis. sic epykeya nõ est ps iusticie legal'. sz est ps iustície cõiter diuise ꝯtra iusticiam legalem. Et sic patz rñsio ad terciam rõem. Et in hoc finiř quint⁹ Ethicoꝝ.

Versoris

Via autem existimus ꝑ us dicētes quoniā oportet medium eligere neq̄ superabundantiam neq̄ defectum. medium autē est vt recta ratō dicit hoc diuidamus. In omnibus em̄ dictis habitib⁹ quemadmodum z in alīs est quoddaz signum ad quod respiciens rōnem habens intendit z remittit. z quis est terminus medietatuz quas intermedium dicimus esse superabundantie z defectus existentes fm rectam rōem. Est autem dicere quod sit verum. nihil autez manifestum etem̄ et in alīs studīs circa quecunq̄ est scia. hoc verum quidem dicere. qm̄ neq̄ plura neq̄ minora oportet aborare neq̄ negligere. sz media z vt recta ratio. hoc aũt solum habens vtiq̄ aliq̄s. nihil vtiq̄ sciet. amplius pura qualia oportet afferri ad corpus si quis dicat quecunq̄ medicinalis iubet z vt qui hanc habeat Propter quod oportet z circa anime habitus non solum verum esse hoc deinde sed z determinatum z que est recta ratio z huius q̄s terminus. Anime autē virtutes diuisimus z has quidem esse moris dixim⁹. has autem intellectus. de moralibus quidem igitur ꝑtransiuimus. de reliquis autez de anima primum dicentes dicimus sic. Prius q̄dem igitur dictū est duas esse partes anime z rationem habēs z irrationale. Nūc autem de rationem habente fm eundem modum dicendum. Et suppo⁊nantur duo rationem habētia. vnum quidem quo speculamur talia entium quorum principia non contingunt aliter habere. vnuz autem quo contingentia. Ad ea enim que genere altera z anime particularū alterū genere ad vtrū q̄ aptum natum. Siq̄dem fm similitudinem quandam z proprietatem ꝯgnitio existit ipius

Dicatur aũt horum hoc quidem scientificum hoc autem rationatiuũ consiliari em̃ ⁊ rationari idem. nullus autem consiliatur de non contingentibus aliter habere. quare rõnatiuuz est vna quedam pars rationem habentis. Sumendum ergo vtriusq; horum quis optimus habitus. hic em̃ virtus vtriusq;. virtus aũt ad opus proprium. Tria autez sunt in anima dominatiua. actus ⁊ veritatis sensus. intellectus ⁊ appetitus. Horũ autem sensus neq; vnius principium actus Manifestũ autẽ eo ꝙ bestie sensum q̇dem habent. actum aũt non communicãt. Est aũt quod in mente affirmatio ⁊ negatio hoc in appetitu ⁊ prosecutio ⁊ fuga Quare quia moralis virtus habitus electiuus. electio autem appetitus cõsiliatiuus. oꝑtet q̇dem propter hoc rõem veram esse ⁊ appetituz rectũ Siquidem electio studiosa ⁊ eadẽ hanc q̇dem dicere. hũc aũt persequi. hec q̇dem igitur mẽs ⁊ veritas practica. Speculatiue autem mẽtis ⁊ nõ practice neq; factiue bene ⁊ male verũ est ⁊ falsum. hoc em̃ est omnis intellectiui opus. practici autem ⁊ intellectiui veritas cõfesse habens appetitiui recto. Actus q̇dem igitur p̃ncipiuz electio vnde mot⁹. sz nõ cui⁹ grã electionis autem appetitus ⁊ ratio q̃ gratia alicuius Propter quod neq; sine intellectu ⁊ mente neq; sine morali est habitu electio bona actio em̃ ⁊ contrarium in actione sine mente ⁊ more nõ est. Mens autem ipsa nihil mouet sed q̃ gratia huius ⁊ practica. hec autem et factiue principatur gratia enim huius facit omnis faciẽs et non finis simpliciter. sed ad aliquid ⁊ alicuius factum sed non actum. bona actio enim finis appetitus autez huius. Propter qđ vel appetitiuus intellectus electio vel appetitus intellectiuus. ⁊ tale p̃ncipium homo Nõ em̃ est eligibile nihil factum. puta nullus eligit ylion captam fuisse. neq; em̃ consiliat̃ de facto. sz de futuro ⁊ contingenti factũ autẽ non contingit non fieri ꝓpter quod recte agathon: Solo em̃ ipso et deus priuatur ingenita facere que vtiq; sunt facta. Vtrarũq; vtiq; intellectiuaꝝ ꝑticulaꝝ veritas opus. Scđm quos igitur maxime habitus verum dicit vtraq; ipsi virtutes ambabus incipientes igitur: superius rursum de ipsis dicamus

Circa sextum librum

Ethicorum Aresto. Queritur p̃mo. vtrũ ratio sufficiẽter diuidatur in scientiam seu intellectũ speculatiuũ quo speculamur necessaria. Et rõcinatiuũ seu intellectũ practicum quo cognoscimus ꝯtingentia

Arguitur primo ꝙ non. qꝛ tam intellectus agens q̃ intellcũs possibil' ad om̃ia intelligibilia se extendit. g̊ eẽt contra rõem vtriusq; intellectus si alia pars aĩe essz. que intelligit necessaria. ⁊ alia que intelligit cõtingẽtia Aũs est ph̃i tercio de aĩa. Scđo sic. verum necessarium. ⁊ verum ꝯtingens vident̃ se habere sicut ꝑfectum ⁊ imꝑfectum in genere veri. Sed eedem potentie anime sensitiue cognoscũt ꝑfecta ⁊ imꝑfecta in eodem genere. sicut visus cognoscit lucida ⁊ tenebrosa multomagis eadem potentia intellectiua cognoscit contingentia et necessaria Tercio sic. visus cognoscit corporalia. quibus insunt necessarium ⁊ contingẽs. ergo multomagis eadem potentia actiua cum sit altior visu cognoscit contingentia ⁊ necessaria. Quarto sic. potentie solũ distinguunt̃ ꝑ obiecta formaliter accepta. sed quidditas rei materialis (que est obiectum nostri intellectus) eodem modo reꝑitur quantũ ad esse formale in contingentibus ⁊ necessarijs. g̊ ad eandem potentiã cognitiuam pertinent. In oppositu z est ph̃us in textu.

Sciendum Est. ꝙ postq̃ ph̃s determinauit de virtutib⁹ moralib⁹ q̃ ꝑficiunt ꝑtem irascibilem siue rationalem ꝑ participationem. Consequenter in hoc sexto determinat de intellectibus. et quia ratio rectificat s̃m virtutes intellectuales ideo ad cognoscendum istas virtutes intellectuales opz prius aliquid cognoscere de ratione. que vocatur ratiocinatiua per essentiam Unde sufficit ad propositum. ꝙ ipsa diuidatur in duas partes. quaꝝ vna est qua speculamur necessaria. et hec pars a ph̃o vocatur scientificuz genus anime. quia scientia ẽ de necessarijs. Alia est pars ꝑ quam speculamur contingentia. et hec pars vocatur ratiocinatiua siue consiliatiua. quia ratio et consilium sunt de contingentibus.

Conclusio Predicta diuisio partis rationalis est sufficiens Patet. qꝛ ad obiecta (que differunt) oportet ꝙ diuersa genera partium anime addat tempus. qꝛ potẽtie ad obiectũ debet esse ꝓportio. Sed ꝯtingens ⁊ necessariũ differũt genere đꝛ etiã decimo metaphisice. ꝙ corruptibile ⁊ incorruptibile genere differunt. g̊ oportet ꝙ sit diuersum genus ꝑ

tium animalis. ergo cognoscit contingentia ⁊ necessaria

Sed contra predicta obijcit. q philosophus tercio de anima distinguit speculatiuū ⁊ practicum intellectiuū nō pertinere ad diuersas potentias. ⁊ tamen hic videtur dicere oppositum Respondetur q intellectus practicus in vniuersali consideratione habet principium. ⁊ sm hoc idē est cum speculatiuo. sed terminatur eius consideratio in particulari operabili. ⁊ sm hoc habet affinitatem cum ratione particulari que ꝺr vis cognitiua. Vnde dicit ph̄s tercio de anima. q ratio vniuersalis non mouet sine particulari. Et sm hoc rationatiuū ⁊ practicum ponitur diuersa pars anime a scientifico. Istarum enim partium rationis diuerse sunt rationes.

Dubitatur primo.

Quomodo ꝓportionatur ratioꝛ appetitus. Respondetur q sic proportionantur quantum ad suos actus. quia intellectus indicando habet duos actus. scz affirmatiōez qua assentit vero. ⁊ negationem qua dissentit falso. Quibus duobꝰ coꝛrespondent duo in vi appetitiua. scz prosecutio qua appetitus tendit in bonum. ⁊ fuga qua recedit a malo ⁊ deficit. Et sm hoc intellectus ⁊ appetitus possunt confirmari inquantum illud quod intellectus affirmat appetitus prosequitur. Et quod intellectus negat esse bonum appetitus fugit. ⁊ sic patet qualiter proportionantur ratio ⁊ appetitus. Dicitur vltra q duplex est ratio. quia quedam est speculatiua ⁊ eius bonum est verum absolutum. eius vero nullum est falsum absolutum Alia est practica cuius bonum est veritas non absoluta. sed conformiter se habens ad appetitum rectum. Sed cōtra illud obijcitur. quia si veritas intellectus practici detinetur in comparatōe ad appetitiuum rectum. cum rectitudo appetitus detinetur per hoc q consonat rationi. vt dictum est sequitur quedaz circulario in predictis circulationibus. Ad hoc respondetur q appetitus tendit ad finem. ⁊ in ea que sunt ad finem. Finis enim est determinatus ipsi a natura. vt dictum est in tercio. Ea vero q̄ sunt ad finem non sunt nobis determinata a natura. sed inuestigantur per rationem. et sic manifestum est q rectitudo appetitus veritatis per respectum ad finem est mēsura veritatis in ratione practica. ⁊ sm hoc denominatur virtus rationis practice sm concoꝛdiaz ad appetitum rectum. Sed ipsa veritas rationis practice est regula rectitudinis appetitus circa ea que sunt ad finem Et iꝺo sm hoc dicitur appetitus rectus qui prosequitur ea que vera ratio dicit. Aduertendum est q de istis oꝛdinatꝫ in finem que sunt contingentia est consilium ⁊ electio. Cuius electionis duo sunt principia. scilicet appetitus ⁊ ratio practica. et sic oportet q electio. vel sit appetitus intellectus. ita scz q sit essentialiter actus intellectus sm q oꝛdinatur ad appetitum. Vel q sit appetitꝰ intellectus. ita q electio sit essentialiter actus appetitus sm q oꝛdinatꝫ ⁊ dirigitur ab intellectu. Et istius est virtus. quia obiectū electionis est bonum ⁊ malum sicut ⁊ appetitus. nō autē verum aut falsum que pertinent ad intellectum

Dubitatur secundo. vtrū electio sit de preteritis Respondet ph̄s q nō. cuius ratio. quia electio est appetitus alicuius p̄consiliati. modo nullus preconsiliatꝰ de preteritis. sed de futuris. quia ꝯsilium solum est de aliquo contingēti. modo p̄teritū nō est contingēs. quia qꝺ fuit factum nō contingit. Ideo recte dicebat Agaton q illo solo priuatur deus. vt non possit preterita facere non fuisse nō propter suam impotentiam. sed quia hoc quodammodo implicat his premissis. Concludit ph̄us. q cognitio veritatis est ꝓprium vtriusq intellectus opus scz speculatiui ⁊ practici. Insuper concludit. q illi habitus sunt virtutes vtriusq intellectus sm quas contingit verum dicere. qz verum est bonum intellectiue ptis.

Ad rationes

Ante oppositum. Ad primam dicitur q contingentia possunt dupliciter considerari. Uno modo sm rationes vniuersales. et sm hoc de ipsis dantur demonstrationes. Alio modo possunt considerari contingentia in particulari. et sic sunt variabilia. nec cadit super ea intellectus. nisi mediantibus potentijs sensitiuis. Et ideo inter partes anime sensitiue ponitur vna potentia q̄ dicitur ratio particularis. siue vis cognitiua plurium intentionū particulariū. Et sic accipit contingentia. quia sic capta cadunt sub consideratione et operatione intellectus. et per hoc soluuntur alie rationes.

Unt vtiq; quibus verum dicit anima affirmando vel negando quinq; sm numerum. hec autem sunt ars. scientia. prudentia. sapientia. intellectus. Suspitione enim et opinione contingit falsum dicere. Scientia quidem igitur quod est hinc manifestum si oportet certificare et non sequi similitudines. omnes enim suspiciamur quod scimus non contingere aliter se habere contingentia autem aliter. scum extra speculari fiant. latent si sunt vel non sunt. ex necessitate est scibile eternuz. ergo ex necessitate enim entia simpliciter omnia eterna. eterna autem ingenita et incoꝛruptibilia. Adhuc docibilis omnis scientia videtur esse. et scibile discibile. Ex precognitis autem omnis doctrina quemadmodum in analeticis diximus. hec q̄dem enim per inductionem. hec autem sillogismo inductio quidem vtiq; principiuz est ⁊ vniuersalis. Sillogismus autem ex vlibus Sūt igitur principia ex quibus sillogismus. quorum non et sillogismus. inductio ergo. Scientia quidem igitur est habitus demonstratiuꝰ et quecunq; alia determinauimus in analeticis: Cum enim aliqualiter credita et cognita

ipsi sint pncipia scit. Si em nō magis ꝯclusio ne fm accidēs habebit sciam. de scientia q̄dez igitur determinatū sit fm hunc modū

Querit secdo vtrū tres habit⁹ intellectuales speculatiui q̄ sunt sapia scia ⁊ intellectus sint virtutes intellectuales ab inuicē distincte. Arguit primo q̄ nō sint virtutes. q⁹ oīs virtus est habit⁹ opatiuus. sed habitus opatiui nō sunt speculatiui. g̃ habitus intellectuales speculatiui nō sunt virtutes Secdo virtus est eox p que hō fit felix. eo q̄ felicitas est pmiū virtutis. sed habitus intellectuales speculatiui non cōsiderant actus humanos aut alia bona humana per que hō felicitatem adipiscatur. sed magis cōsiderant res naturales esse diuinas. g̃ non sunt virtutes In oppositū est phūs in textu Pro responsione.

Sciendum primo

q̄ posteꝝ phūs inuestigauit rōem fm quā accipiende sunt virtutes intellectuales. pīr agit de virtutib⁹ intellectualib⁹. q̄ sunt q̄ntuꝝ. scz sapia intellectus scia prudentia et ars. Et dicunt virtutes intellectuales q⁹ fm eas ptingit aliq̄d sp verū dicere affirmādo vel negādo ⁊ nunq̄ falsum Ex q̄ pz q̄ suspicio q̄ habet p aliq̄s cōiecturas de aliq̄b⁹ pticularib⁹ nō est virtus intellectual. nec etiā opinio queꝝ habet p rōes pbabiles de aliq̄b⁹ vlib⁹. q⁹ q̄uis p ista duo q̄nq̄ verū dicat ptingit q̄nq̄ q̄ p ea dr falsum. q̄ quidē falsum est in malū intellectus. sicut verū est bonū ipi⁹. mō ptra rōem virtutis est q̄ sit pncipiū mali actus. ī suspicio. et opinio non pnt dici virtutes intellectuales Ex sic sunt solū quinq̄ Vñ de arte et prudētia agitur in q̄stiōe sequēte Sciendū secdo q̄ sapia scia et intellectus sic ab inuicē distinguunt. q⁹ virtus intellectualis speculatiua ē p quā intellectus pficitur ad considerandū verū. q̄ quidem verū est bonū ipius intellectus Contingit tamē duplex esse verū quoddā est sicut p se notum. aliud est sicut p aliud notum Illud aūt q̄ est p se notum se hz vt prīncipiū ⁊ pcipitur statim ab intellectu. ⁊ ī habitus pficiēs intellectū ad hm̄oi veri cōsideratōem vocatur intellectus qui est habitus pncipioꝝ. sed verū quod est p aliud notum non statim pcipitur p intellectū sed p inquisitionē rōnis. ⁊ se habet in rōne termini. Et hoc pt esse dupliciter. Vno mō vt sit vltimuz in aliquo genere. Alio mō vt sit vltimum respectu totius cognitionis humane. ⁊ quia ea que sunt posteriora quo ad nos. sunt priora ⁊ magis nota fm naturā. vt dr in phemio phisicoꝝ. ī illud quod est vltimū simpliciter respectu cognitionis humane est illud quod est primū ⁊ maxime cognoscibile fm naturā. ⁊ cirta hm̄oi est sapia q⁹ considerat causas altissimas. ī iudicat ⁊ ordinat de oib⁹ q⁹ iudicium pfectum ⁊ vle non pt haberi nisi p resolutōem ad primas causas. sed quantum ad id q̄d est vltimū in hoc vel in illo genere scia pficit intellectū. ⁊ ī fm genera scibiliū sunt diuersi habitus sciarum tū tū scia nō sit nisi vna. pt tū vocari sapia speculatio prime cause in vnoquoq̄ genere scibiliū. Amplius cōsiderare de istis habitibus magis ptinet ad scias speculatiuas q̄ ad moralē sciam nō em cōsiderant a moralī nisi in quantū ordinant ad bonū virtutis. ī ad videndum q̄o habeāt rōem virtutis ponūt isti tres habitus Sciēdū est tercio q̄ cū oīs virtus dicat in ordine ad bonum duplici rōne aliq̄s habitus dr virtus. Vno mō q⁹ facit facultatē bñ operādi. Alio mō cū facultate bñ operandi facit etiā vsum bonū. ⁊ hoc scz facere vsum bonū ptinet solū ad illos habitus q̄ respiciūt ptē appetitiuā. eo q⁹ vis appetitiua aie est q̄ facit vti oīb⁹ potentijs ⁊ habitib⁹. Cū igit habit⁹ intellectuales speculatiui nō pficiūt ptē appetitiuā neq̄ aliquo mō respiciūt ipsam sed solū respiciunt ad ptem intellectiuā. tales habit⁹ speculatiui pnt dici virtutes inq̄tū faciūt facultatē bone opatōis. q̄ est ꝯsideratio veri. q⁹ q̄dē verū est bonū ipsius intellectus. Secdo mō eo q⁹ faciūt bñ vti potētia vel habitu. nā ex hoc q⁹ aliq̄s hz habitū scie speculatiue nō inclinat ad bñ vtendū. sz q⁹ sit potens speculari veruz in his quoꝝ hz sciam. Ex q̄b⁹ pz q̄o illi tres habitus speculatiui sunt virtutes ⁊ q̄o distinguūtur ab inuicē. p hoc etiā pz ꝯclusio affirmatiua respondēs ad q̄situm. q̄ satis pz ex dictis.

Ad rationes Ante oppositū. Ad pmā dr q⁹ duplex est op⁹. scilz interi⁹ ⁊ exteri⁹. practicū em vel opatiuū sumit ab opere exteriori. sed speculatiuū sumit ab interiori Ad secdam dr q⁹ ꝓtus est aliquoꝝ duplex. Vno mō sicut obiectoꝝ. ⁊ sic virtutes speculatiue nō sunt eoꝝ p q̄ fit hō felix. Alio mō dr virt⁹ ee aliquoꝝ sicut actiui. ⁊ hoc mō ꝓtutes intellectuales sunt eoꝝ p que hō fit felix

Cōtingētis aūt aliter habere est aliq̄d ⁊ factibile ⁊ agibile. alteꝝ aūt est actio ⁊ factio Credit⁹ aūt de ipsis ⁊ de exterioribus rōnib⁹. Quare et cū rōne habit⁹ actiu⁹ alterū est ab eo q̄ cum rōne factiuo habitu ⁊ neq̄ ptinent sub inuicē actio ⁊ factio. neq̄ em actio factio. neq̄ factio actio est. Quia aūt edificatiua ars q̄dā est. ⁊ q̄ habit⁹ q̄dā cuz rōne factiu⁹ ⁊ neq̄ vlla ars est q̄ nō cū rōne factiu⁹ habit⁹ est. neq̄ talis q̄ nō ars Idē vtiq̄ erit ars ⁊ habit⁹ cū rōne vera factiu⁹. Est aūt ars oīs circa generatōez ⁊ artificiari ⁊ speculari. q̄lit vtiq̄ fiat aliq̄d ptingentiū ⁊ esse ⁊ nō esse. quoꝝ pncipiū in faciente sed nō in facto Neq̄ em de his q̄ ex necessitate st̄ vl fiūt ars est neq̄ de his q̄ fm naturā. ī scipis em hūt hec pncipiū. q⁹ ꝓ actio ⁊ factio. ⁊ actio alterū nccāriū artē factōis. sz nō actiōis esse Et fm modū quēdā circa ea dē ē fortuna ⁊ ars quēadmodū ⁊ agathō ait ars fortunā dilexit. ⁊ fortuna artē. Ars q̄dē igit vt dictū ē. est habitus. habit⁹ q̄dē em cuz rōne vera factiuus est atechnia aūt econtrario cum rōne falsa. factiuus habitus circa contingens aliter habere.

De prudētia aūt sic vtiqz assumam⁹ specu lantes q̄s vtiqz dicimus prudētes. Uidet ā t prudētis eē posse bñ ꝓsiliari circa ipi bona et ꝓferentia nō fm ptem puta q̄lia ad sanitatē vel fortitudinē. sz ad bñ viuere totū Signū āt qm̄ et circa aliq̄d prudēs dicim⁹ qñ ad finē aliquē studiosi bñ rōnabūt: q̄z nō ē ars. Quare et to taliṫ vtiqz erit prudēs ꝓsiliatiu⁹: Cōsiliat autē nullus de impossibilib⁹ aliter habere. neqz nō cōtingentib⁹ ipi agere. Quare si scia q̄dē cum demōstratōe q̄z aūt ꝓncipia ꝓtingūt aliter ha bere hoc nō ē demōstratio. oīa em̄ ꝓtingūt et aliter habere. z nō est ꝓsiliari de his q̄ ex ne cessitate sunt Nō vtiqz erit prudētia scia neqz ars. Scia q̄dē qm̄ ꝓtingit actibile aliter habe re: ars aūt qm̄ aliud genus actōis z factionis Relinquit ḡ ipam eē habitū vez cū rōe actiuū circa bois bona z mala. Factiōis q̄dem em̄ fi nis alter actiōis aūt nō sp est em̄ ipi eupraxia finis. Propter h̄ piclea z tales prudētes existi mam⁹ eē. qm̄ ipis bona z alijs pñt specular eē āt tales existimam⁹ dispositiuos z politicos. Huic z tpantiā hoc appellamus noīe. velud saluantē prudētiā. salvat āt talē existimatiōem Nō em̄ oēm existimatōez corrūpit neqz puer tit. delectabile z triste puta qm̄ trigonū duos rectis eq̄les hz. vel nō hz. sz eas q̄ circa opabi le. Principia q̄dē em̄ opabiliū. qō cui⁹ grā opa bilia corrupta āt ꝓpter delectatōem vel tristi tiā ꝓfectū nō appebit ꝓncipiū. neqz oportere huius gratia. neqz ꝓpter hoc eligere omnia et opari. est em̄ malicia corruptiua ꝓncipij Qua re necesse prudentiam habitū esse cum rōe ve rum circa humana operatiuū. Sed tñ artis q̄ dem est virtus: prudētie aūt nō. Etem̄ arte q̄ dem volens peccās eligibilior. circa prudētiā aūt minus quēadmodū z circa virtutes Ma nifestū igiṫ. qm̄ virtus quedam est et non ars

Duaby aūt entiby partiby anime rōnez haben tium alterius vtiqz erit virt⁹ opinatiue. Opi nio em̄ circa ꝓtingens aliter habere est z pru dentia. sed tñ neqz habitus cū rōne solū. Sig nū aūt qm̄ oblinio talis q̄dez habitus est. pru dentia aūt nō est. Quia aūt sciētia de vlib⁹ est existimatio. z de ex necessitate entib⁹. Sūt au tem principia demōstrabiliū. z omnis scientie cū rōne em̄ scientia ꝓncipij scibilis. neqz vtiqz scia erit neqz ars neqz prudētia. Scibile q̄dez em̄ demonstrabile. hec aūt sunt existētes circa ꝓtingentia aliter habere. neqz vtiqz sapia hoc est. Sapiētis em̄ de q̄busdā habere demon stratiōem est. Si vtiqz quib⁹ verū dicimus z nequaq̄z mentimur circa nō ꝓtingētia vel z cō tingentia aliter habere scia z prudētia est z sa pientia z intellectus. hoc aūt triū nullū ꝓtingit esse. dico aūt tria prudētiā sapiētiā z sciam. re linquit ergo intellectū esse ꝓncipiorum.

Queritur. Utrū ars z prudētia sint due virtutes ab inuicē z ab alijs di stinctē Arguit ꝓmo q̄ ars non sit ꝓtus. q̄ virtute ne mo male vtit. sed arte ꝓtingit male vti. ꝑt em̄ alicis artifex fm statū sue artis male opari. ḡ ars nō est virtus.

Scdo q̄ nō distinguūtur a ꝓtutib⁹ intellectualib⁹ spe culatiuis. q̄ q̄dā artes scz liberales sunt speculatiue. ḡ si ars sit virt⁹ intellectualis deret dici ꝓtus intellectiua In oppositū est ph̄s in textu. Pro rūsione.

Sciendum primo

Q̄ ars z prudētia pficiūt intellectū practicū circa ꝓtīgē tia. Cōtingēs aūt diuidit⁹ in duo. scz in agibile z factibile q̄ differūt sicut actio z factio Actio em̄ dr opatio manēs in agēte vt intelligere. sz factio est opatio trāsiens in ma teriā exteriorē. vt edificare. z sic actio nō ē factio. nec ecō tra. z p q̄ns agibile nō est factibile nec ecō tra. Et cū hab bit⁹ distinguit⁹ p obiecta. seq̄tur q̄ prudētia (que est circa agibilia) distinguit⁹ ab arte q̄ est circa factibilia

Sciendū scdo q̄ hic nō ꝓsideranf ꝓtingētia nisi fm q̄ subijciūt opatiōi. scz arti z prudetie. Ars em̄ sic diffinit⁹ a ph̄o. ars ē habit⁹ factiu⁹ cū ꝓa rōne. z circa materiaz ar tis est duo ꝓsiderare. s. ipam opatiōem artificis q̄ diuidit⁹ p artē. z op⁹ q̄ p artē manifestū ē. Est āt triplex opatio artis. Prima ē q̄liter sit faciēdū. Scda ē opatio circa ma teriā exteriorē. Tercia ē ꝓstituere ipm op⁹. sic⁹ ex pte ipi⁹ opis artis factiui ē duo ꝓsiderare. Primū ē ea q̄ fiūt p ar tē humanā sunt ꝓtingētia eē z nō ee. Secūdū ē q̄ ꝓnci⁹ generatōis artificialiū ē i solo faciēte q̄si extrinsecū ab eis et nō est in facto. q̄ extrinsecū ē Sciēdū scdo q̄ ars dr a sciētijs diuinis z a mathematicis. q̄ sunt de his que

sunt de necessitate vel fiūt de quibus nō est ars Dicitur etiā a sciētijs naturalibus: q̄ sunt de his q̄ sunt fm naturā de ipis eīm non est ars. cū in seipis habeāt principiū motus Differt etiā a prudentia q̄ ars est factionis directiua t nō actionis. cuius est directiua prudētia Ulteri⁹ p̄z q̄ ars cōuenit in materia cū prudētia cum vtraq̄ sit circa ea que fiūt p intellectū t circa cōtingentia. sed differūt q̄ ars est cum rōne. prudentia vero sine ratōe. P̄z vltrius. q̄ sicut ars est habitus factiuus cū vera rōne. ita inertia ecōtra est habitus factiuus cū rōne falsa non cōtingentia aliter se habere Sciendum quarto q̄ ille dr prudens qui ex facilitate sui habitus p̄t bene consiliare circa hois bona et mala vero quidē in aliquo pticulari negocio solū puta qualia sunt bona vel mala ad sanitatem vel egritudinē corpalem. sed circa ea que ptinent ad vitam humanā. iō illi dicūtur prudentes solum fm quid t non simpl'r qui bñ p̄nt rōcinari t p̄siliari de his que sunt bona et vtilia ad sanitatem vel egritudinem corpalem. sed circa ea que ptinent ad vitā humanā. iō illi dicūtur prudentes solū scōm q̄d t non simpl'r qui bñ p̄nt rōcinari et cōsiliari de his que sunt bona t vtilia ad aliquem finem determinatū. dū tñ ille finis sit bonus t rōcinari de his que ptinent ad manifestū finem ptrarū est scie t etiā prudentie: dummō hoc etiā non sit circa ea quoz est scia. q̄ rōcinari circa hmōi ptinet ad artem Ex quibꝫ p̄z q̄ prudentia nō est scia. q̄ agibilia de quib⁹ est consiliū sunt circa cōtingentia t de talibus est prudentia et nō scia cum sit circa necessaria Et sic p̄z q̄ prudentia est habitus cuz vera rōne actiuus circa bona t mala hois. Patet vltrius q̄ finis actionis sp̄ est ad alterū. Sit igitur

Conclusio Ars et prudentia sunt virtutes intellectuales ab inuicem et alijs distincte. sed ars tñ solū hz rōnem virtutis inq̄tū facit facultatē bñ operandi et nō inquantū facit verum bonū. sed prudentia habet rōem cōplete virtutis fm vtrū q̄z modum. P̄rimum patet q̄ bonuz ipius factionis nō est in factione sed in re facta. non eīm ptinet ad rōnem artificis qua voluntate opus faciat. sed quale sit opus quod facit. et sic conuenit in aliquo cuz habitibus speculatiuis q̄ ad ipsos ptinet solū qualiter se habeant res q̄te t non qualiter se habeat appetitus humanus ad illas Et ideo ars eo modo habet rōnem virtutis sicut et habitus speculatiui. inquantū nec ars nec habitus speculatiui faciūt bonū opus quantū ad facultatem bñ agendi. Scōm p̄z q̄ oportet virtutes distingui vbi reperitur diuersa rō virtutis. sed prudentia non solum facit facultatem boni operis sed etiam facit bonum vsum. quia respicit appetitum tanq̄ p̄supponens rōcinationē eius Cum igitur prudētia et alie virtutes intellectuales solū faciunt facilitatem boni opis sequitur q̄ distinguitur ab arte. Et ab alijs p̄t etiam p̄bari p̄cedentia.

Ad rationes Ante oppositum. Ad primam dicitur q̄ cū aliquis habens artem operatur malum artificium. hoc nō est opus artis. immo est contra naturam. vt si quis sciens verum menciatur hoc non dicitur fm suam scientiā sed cōtra sciam. Et ideo sicut scia semp se habet ad bonum ita et ars. sed tamen deficiunt a p̄fecta ratōne virtutis quia non faciunt bonum vsum. sed ad hoc requiritur voluntas perfecta ad virtutem moralem

Ad secundam conceditur q̄ artes liberales sunt simpliciter scientie. et sub ipsa cōtinentur. Sunt tamē artes fm quid t p̄ quādam similitudinē inq̄tum ordinantur ad aliq̄d opus rationis. t sic conclusio p̄cipaliter intelligitur de alijs artibus.

Apīētiā aūt in artib⁹ certissimis. artes assignam⁹ puta pheidiā latomū sapiētez politicū statuificē. hic q̄dē igit nihil aliud significātes sapiētiā. quāq̄ p̄t⁹ artis est. Esse aūt q̄s/dā sapiētes existimam⁹ totalr. nō fm ptē. neq̄ aliud aliq̄d sapientes quēadmodū homer⁹ ait in margite. hūc aūt vtiq̄ neq̄ fossorē dij posuerūt. neq̄ aratorē. neq̄ alit q̄dē sapiētē. Quare manifestū q̄m certissima vtiq̄ scia q̄ erit sapia Optet g̃ sapiētē nō solū q̄ ex p̄ncipijs scire. sz t circa p̄ncipia verū dicere. q̄re erit vtiq̄ t sapia intellect⁹ t scia Et quēadmodū caput bñs scia honorabilissimoz. Incōueniēs eīm si q̄s scia politicā vel prudētiā studiosā existimat eē si nō optimū eoz q̄ in mūdo hō est. Si vtiq̄ sanū q̄ dē t bonū alterū hoibꝫ t piscib⁹. albū aūt t rectū idēsp̄ t sapiēs idē oēs vtiq̄ dicerēt prudēs t alterū. Circa seipsum eīm singula q̄dē bñ speculans diceret vtiq̄ eē prudēs. t huic p̄cederent ipsa p̄pter q̄ t bestiarū prudētes q̄ dā eē aiūt q̄cūq̄ circa ipārū vitā videnť potētiā habere p̄uisiuā. Manifestū aūt vtiq̄ erit q̄m non vtiq̄ erit sapiētia t politica eadē. si eīm eā (q̄ circa vtilia ipsis) dicūt sapiaz. multe erūt sapie Nō eīm vna circa omniū bonū aialiū. sz altera circa singula. si nō t medicinalis vna de oīb⁹ entibus Si aūt q̄m optimū hō aliorū aialiū. nihil differt etem hoie alia multū diuiniora fm naturā puta manifestissima ex quib⁹ mundus constat Ex dictis vtiq̄ manifestū q̄m sapia est et scia et itellect⁹ honorabilissimoz natura Propter q̄ anaxagoraz t thalē t tales sapiētes q̄dē prudentes aūt nō aiūt esse cum videāt ignorātes p̄ferentia sibīpsis. t superflua q̄dez t mirabilia t difficilia t diuina scire ipsos aiunt. Inutilia autē quoniam non humana bona querūt

prudentia aũt circa humana ⁊ de ꝗbus est cõ siliari prudẽtis eñ maxie hocopus eẽ dicim⁹ bñ ꝓsiliari Cõsiliaꝯ aũt nullus de impossibili bus aliter habere neꝙ de quibuscũqꝫ nõ finis aliq̃d est hic ⁊ opabile bonũ. Simplr aũt bo/ nus ꝓsiliator est optimi hõi opabiliũ ꝺiectati uus ꝑm rõcinatõez. Neꝙ ẽ prudẽtia vniuersa liũ solũ. sed oz ⁊ singularia cognoscere actiua eñ. actio ãt circa singularia ꝓpter qõ ⁊ q̃dã nõ sciẽtes ꝗbusdã sciẽtiby magis actiui ⁊ in alijs expti. Si eñ sciat qñ leues bene digestibiles carnes ⁊ sane ñles ãt leues ignorat nõ faciet sanitatẽ. sed sciens qñ que volatiliũ leues ⁊ sa ne faciet magis prudẽtia ãt actiua. Quare oz ambas babere vel banc magis

Queritur vtꝫ sapiẽtia sit maxia virt⁹ intel lectualis Arguit̃ ꝑmo q nõ qꝛ impans est maius eo cui impatur. sed prudẽtia impat sa pientie. qꝛ ꝺr in ꝓhemio huius q politica q̃ a d prudẽtiaꝫ ꝓtinet impat et ꝓordinat disciplinas ⁊ vsꝫ quo debitũ ẽ vniuquãqꝫ adducere: Cũ ḡ inter disciplinas sapia ꝓtigatur seq̃tur q prudentia est maioꝛ ḡ̃ sapia Scõo sic de rõ ne virtutis est oꝛdinare ad felicitatẽ. sed prudẽtia ẽ hmõi et nõ sapia cũ nõ cõsiderat actus hũanos. ḡ prudentia ẽ maioꝛ virtus ḡ̃ sapia Tercio q̃to cognitio est pfectioꝛ rãto est maioꝛ. sed pfectiozem cognitõem possum⁹ habe re ꝺ reby hũanis et de reby naturaliby. de qby est scia. ḡ̃ de rebus diuinis de ꝗbus est sapia. ḡ scia est maioꝛ virt⁹ ḡ̃ sapia Quarto sic cognitio principioꝝ est dignioꝛ ḡ̃ co/ gnitio cõclusionis. sed sapia ꝓcludit ex principijs demõ/ strabiliby q̃ꝫ est intellectus sicut et scie: ḡ intellcũs ẽ ma/ ioꝛ virtus ḡ̃ sapia. In oppositũ est phs dicẽs q sapia se hz quemadmodum caput inter virtutes intellectuales

Ꝛo responsione ad quesitum

Sciendum primo

q postq̃ phus determiauit de singulis virtutiby intellec tualiby. ꝓñr oñdit q̃ sit ꝓncipalissima inter oẽs. Et primo oñdit sapiam esse pncipalissimã Scõo oñdit prudentiã esse pcipuã in gñe agibiliũ humanoꝝ. de primo ãt videbi tur in pñti q̃stiõe. de scõo in questõe sequenti Sciendũ scõo q sapia nõ est de quibuscũqꝫ scia. sed est scia rez ho/ norabilissimaꝝ ⁊ diuinarũ. quare est hñs rõem capitis in ter oẽs alias scias Sicut eñ p sensus q̃ sunt in capite di/ rigit mot⁹ ⁊ opatões oim aliozũ membroꝝ. ita sapia diri git oẽs alias scias. qꝛ ab ea oẽs alie scie sua principia pre supponunt. Sciendu tercio q put dicitur in ꝓhemio primi de aia q vna scia dicitur honorabilioꝛ ⁊ melioꝛ al/ tera. eo q est meliozis ⁊ hõrabiliozis obiecti. ⁊ sic errabãt illi qui inter omnes scientias principalitatem attribue/ bant politice per quam gubernatur multitudo vel pru/ dentie q quã aliq̃s seipsum gubernat. Tales eñ atrẽdũt magis ad vtilitatẽ q̃ ad scie dignitatẽ. si eñ ita esset opte ret q hõ esset optimũ hoꝝ q̃ sunt in mundo. qꝛ politica et prudẽtia sunt circa humana bona. modo manifestuz est qꝛ q̃dã sunt nobiliozia aie. ⁊ sic neꝙ prudẽtia neꝙ politi/ ca sunt ꝓncipalioꝝ scia. Patz aliũde q sapia nõ sit idẽ q politica aut prudẽtia. qꝛ opteret q eẽnt multe sapie. nõ est eñ vna sapiẽtia. qꝛ ad eam ꝓtinet ꝓsiderare ea q̃ sunt oĩby entiby coia. Relinq̃tur ḡ q politica (q̃ est gubernati/ ua humane multitudinis) nõ ꝑt esse sapia. sliter ⁊ mul/ tominus sapia coiter dicta que est gubernatiua vniꝰ. Sit igitur hec

Conclusio Sapia ẽ maxima inter oẽs virtutes intellectuales. quia obiectũ sapie ꝑcedit inter oia obiecta virtutũ intellectu/ aliũ. qꝛ ꝓsiderat virtutẽ altissimã. et qꝛ ꝑ eam iudicat de effectu. ⁊ ꝑ eam supioreꝫ de causis inferioriby. ideo sapia hz iudiciũ de oiby aliꝭ ꝑtutiby intellectualiby. ⁊ ei⁹ est oꝛ dinare oẽs alias ꝑtutes ⁊ est architectonica respectu om niũ. ḡ ꝓclo vera. Ex ꝓdictis ꝑz q prudẽtia est circa bo/ na humana. ⁊ sapia circa ea q̃ sunt melioza. ideo hoies di cebãt anaxagoꝛã ⁊ quẽdã aliũ pḥm (q̃ vocat̃ Thales) esse sapiẽtes ⁊ nõ prudẽtes. eo q videbant eos ignoꝛare ea q̃ sibi erãt vtilia. ⁊ scire diuina ⁊ difficillima. q̃ dicebãt esse inutilia. eo q nõ ꝓferebãt ad vitam hũanã. Patz vlterius q prudẽtia nõ solũ est circa vtia. sed etiaꝫ circa singularia. qꝛ̃ ⁊c. Etiã verũ est q q̃dam nõ hñtes sciaꝫ vtum sunt magis actiui q̃ illi q̃ hñt sciam vtum.

Ad rationes Ante oppositũ. Ad ꝓ/ mã ꝺr q prudẽtia non imperat sapie. sed magis ecõtra. qꝛ prudẽtia min⁹ se hz intermittere de altissimis q̃ ꝓsiderat sapiẽtia. sed bñ ꝓ/ derat de his q̃ ptinẽt ad sapiam. scz qũo hoies debẽãt p/ uenire ad sapiam. ⁊ ḡ est ministra sapie. qꝛ est ad eã pre/ parans viã Ad scõam ꝺr. q prudẽtia ꝓsiderat ea q̃ p parant ad felicitatẽ. sed sapientia ꝓsiderat ipm obiectuz felicitatis. qꝺ est altissimũ intelligibile. et si esset pfecta cõ sideratio sapiẽtie respectu sui obiecti esset pfecta felicitas. et sic ppinquius se habet ad felicitatez ḡ̃ prudẽtia Ad terciam dicit̃ q vna notitia preferꝛ alteri ex eo q est nobi liozis obiecti aut ꝓpter certitudinẽ ꝓcedendi. si ergo obie cta sunt equalia in nobilitate et bonitate. illa que est cer/ tioꝛ est melioꝛ. sed tamen illa que est minus certa et est de altrioriby ⁊ maioriby prefertur ei que est magis certa ⁊ de minoriby rebus. Ad quartam dicit̃ q veritas ⁊ cogni tio principioꝝ demonstrabiliũ dependet ex rõne termino rum. cognoscere eñ rõnem entis ⁊ nõ entis totius ⁊ par tis ⁊ alioꝝ (que sequũtur ad ens ex qby sicut ex terminis ꝓstituũtur principia indemonstrabilia) pertinet ad sapiẽ tiam. qꝛ ens ꝓmune est ꝓrius effectus altissime cause. et ideo sapia nõ solũ vliter est de pncipijs indemonstrabi/ liby quoꝝ est intellectus. ꝓcludẽdo de eis sicut alie scien/ tie de ea. et sic sapientia est altioꝛ virtus ḡ̃ prudentia vel intellectus.

Erit aũt q̃dam vtiqꝫ ⁊ hec architectonica Est autem et politica ⁊ prudentia idem q̃dẽ babi/ tus. esse q̃dẽ nõ ipsis idẽ. Eius autẽ (que circa ciuitatẽ) hec q̃dẽ vt architectonica prudentia

legis positiua hec aũt vt circa singularia cõe habet nomẽ politica ipa autez actiua ꝛ psiliatiua Snia em̃ opabilis ꝗre extrema vel extremi. ꝓpter qđ ciuilit̃ uersari hos solũ dicũt. soli em̃ opanꝯ isti quẽadmodũ chirotegnie Videt aũt ꝛ prudẽtia maxime esse q̃ circa ipm ꝛ vnũ ꝛ habet ipsa cõe nomen prudẽtia Illarũ aũt hec q̃dẽ yconomia. hec aũt legispositio. hec aũt politica ꝛ hui9. hec q̃dẽ psiliatiua. hec aũt iudicatiua. Spes q̃dẽ igit̃ q̃dã vtiqz erit cognitiõis sibũpsi scire. sz hz differentiã multã. Et videt q̃ circa seipsuz sciẽs ꝛ exercitãs prudẽs eẽ. politici aũt polipragmones. Propt̃ qđ ꝛ euripedes Qualiter aũt vtiqz prudẽs esse. cui aderã innegocioseJn multis numeratũ milicia equali ꝓticipare. supfluos em̃ ꝛ aliq̃d opantes ãplius Querũt em̃ sibũpsis bonũ ꝛ existimant optere opari Ex hac igit̃ opiniõe venit hos prudẽtes eẽ. ꝗuis forte non est. q: ipsius sine yconomia neqz sine vbanitate. Adhuc ãt q̃ ipsius q̃liter disponere optz ũmanifestũ ꝛ intẽdẽdũ. Signũ aũt est ei9 qđ dictũ est. ꝛ qz geometrici q̃dẽ iuenes ꝛ disciplinati fiũt ꝛ sapiẽtes talia. prudẽtes aũt nõ videnꝯ fieri. Causa aũt qm̃ ꝛ singulariũ est prudẽtia quefiũt cognita ex expientia Juuenis aũt expt9 nõ est. multitudo em̃ tpis faciet expientiã. Quia ꝛ hoc vtiqz aliqs intendet ꝓpter q̃d mathematic9 q̃dẽ. puer fiet vtiqz sapiẽs aũt vel phisic9 nõ. vel qm̃ hec q̃dẽ ꝓabstractõ em̃ sunt. hoz aũt ꝓncipia experientia. ꝛ hec q̃dẽ nõ credũt iuuenes. sed dicũt. hoz aũt q: q̃d est nõ manifestũ Adhuc peccatũ vl circa vniuersale in psiliando. vel circa singulare vel em̃ qm̃ oẽs ponderose aque praue vel qm̃ hec põderosa. Quoniã aũt prudẽtia nõ est scientia manifestũ extremũ em̃ est. quẽadmodz dictũ est opabile em̃ tale. Attingibiles sunt q̃dẽ vtiqz intellectui. intellect9 q̃dez em̃ terminoz q̃z nõ est rõ. hec aũt extremi cui9 nõ est sciẽtia sed sensus. nõ qui ꝓpriozuz sed quali sentim9. qm̃ in mathematicis extremuz trigonũ. stabit em̃ ꝛ illic. sz iste magis sensus prudẽtia. ille autem alia spẽs. Quere aũt ꝛ psiliari differũt. psiliari em̃ querere quoddã est

Querit̃ quinto

Vtrũ prudentia (que est respectu boni ꝓpriꝯ q̃ solet vocari monastica) sit eadẽ cũ yconomica. q̃ ordinat ad bonũ cõe dom9. et cũ politica q̃ ordinat ad bonũ ciuitatis ꝛ regni. Arguit̃ ꝓmo. q: sic. q: dicit phs in textu q politica ꝛ prudẽtia sunt idẽ habitus. esse aũt eoz nõ est idẽ ipsis. igit̃ ꝛc Scõo sic. dicit phs tercio politice. q: eadẽ est virt9 boni veri ꝛ ꝓncipis. sed politica est maxime in ꝓncipe. cũ ergo prudentia sit virtus boni veri. videt q: sint idẽ habit9 prudentia ꝛ politica.

Jn oppositũ arguit̃. q: diuerse scie sunt politica. q̃ ordinat ad bonũ ciuitatis. ꝛ yconomica q̃ est de his q̃ ptinent ad bonũ cõe dom9 vel familie. ꝛ monastica q̃ est de his q̃ ptinet ad bonũ vni9 persone. q̃ pari rõe prudentie sunt diuerse spẽs fm hãc diuersitatẽ medij. Pro rñsione

Sciendum prima

Q̃ posteq̃ phs ostẽdit q: sapiẽtia est ꝑcipua inter oẽs virtutes intellectuales. ꝓsequẽter ostẽdit q̃ sit ꝑcipua circa res humanas Sciẽdũ scõo q: tres sunt scie cõiter dicte. sz politica. yconomica. ꝛ monastica. q̃ conuenũt in hoc q: q̃libet est recta rõ rerũ a nobis agibilũ circa bona humana vel mala. Et fm hoc dicit phs q: politica prudẽtia sunt idez habitus fm substãtiã ꝛ in cõi. sz tñ differunt fm spẽales rõnes. q: prudẽtia est recta rõ rerũ circa bona vel mala vniuscuiusq̃ hois vel suipsius Politica vero est recta rõ rerũ circa bona vel mala totius multitudinis. Et ita sicut se hz iusticia legalis ad virtutes particulares. ita politica ad prudẽtiã. sed yconomica (q̃ mediat in politicã ꝛ prudentiã) est recta rerũ agibilũ circa bona vel mala dom9 vel familie. Sciendũ tercio q: politica diuidit̃ in duas partes. Una est que dr legis positiua. ꝛ est q̃si prudẽtia architectonica. q: determinat quid sit agendũ in alijs. ꝛ nõ est aliud ꝗ recta rõ fm quã ꝓnceps leges rectas ponit suis subditis. Alia est pars politice q̃ cõi nõie dr politica ꝛ retinet nomen cõe. ꝛ ita psistit circa singularia opabilia. ita q: sicut legispositiua est ꝑceptiua. ita politica est actiua ꝛ ꝓseruatiua eorum q̃ lege ponũtur. ꝛ sic est executiua legis positiue. ꝛ ad eam pertinet sciẽtiã que nihil aliud est ꝗ applicatio legis politice vniuersalis ad singulare operabile Et sic patz q: legis positiua ꝓncipaliter est in ꝓncipib9 ꝛ politica in subditis. et legis positiua diuiditur in psiliatiuam ꝛ iudicatiuaz. q: optet ꝓmo in agibilib9 per inquisitionẽ consilij aliquid inuenire ꝛ de inuẽtis iudicare. Sciendũ quarto q: prudentia non solum est in rõne sed habet aliquid in appetitu. et in hoc differt ab alijs virtutib9 intellectualib9. Ethica ergo yconomica ꝛ politica in tñ sunt species prudentie ꝓmuniter dicte inq̃tum non solum in rõne psistunt. sed habent aliquid in appetitu. nam inq̃tum sunt in sola opatõe dicũtur scie practice. sed inquãtum aliq̃d sui habent in appetitu sunt species prudentie cõmuniter dicte

Sciendum quinto q̄ rorum principaliu est parte et q̄ cōsequens ciuitas principaliōr est q̄ domus z domus q̄ vnus homo. cō oportet q̄ pendentia politica sit principaliōr q̄ yconomica. z yconomica est suipsius directiua et gubernatiua que vocatur prudētia retinet em̄ sibi cōmune nomen prudētie. q̄ alie pres prudentie hn̄t alia ꝓpria noīa q̄bus noiantur. Adhuc aūt inter ptes politice legis positiua est principaliōr Ex quo seq̄tur q̄ prudentia simpl̄r est precipua circa oīa agibilia humana. patet satis per ea que dicta sunt Tunc sit hec:

Conclusio Prudentia simpl̄r dicta q̄ respicit bonum vnius hominis vt yconoīca z politica que respicit bonū ciuitatis specie differunt. patet quia species habituum diuersificant fm diuersa obiecta. q̄ q̄dem diuersitas obiecti attenditur penes formale rōem ipius obiecti. rō aūt formalis oīm que sunt ad finem attēditur ex pte finis. z iō oportet q̄ ex relatione ad diuersos fines diuersificant spēs habitus. diuersi aūt fines sunt bonū ꝓpriū vnius z bonū familie seu domus et bonū ciuitatis seu regni: oportet g̃ q̄ prudentie distinguantur fm differentiā oīm finiū Ex dictis patet q̄ dicere politicos non esse prudentes sed de alijs se intromittētes deficiunt. q̄ cōe bonū ꝓferendū est bono ꝓticulari. imo ꝓfecte non pōt haberi bonū ꝓticulare sine bono cōi Dubitatur vtrū prudentia solū sit circa ꝓticularia aut vlia Rñdit phs q̄ prudentia non est solū circa vlia. sed etiā circa ꝓticularia. hoc probat duplici rōne. Prima est. quia iuuenes fiunt geometri et sapientes in scientijs mathematicis. z tamen non fiunt prudentes. huius autem non est alia causa nisi q̄ prudentia est circa singularia que sunt nobis cognita p̄ experientiam. mō iuuenes nō pōt esse experti. quia ad experientiaz req̄ritur temporis mḡtitudo. ergo prudentia est circa singularia Et si queratur quare iuuenis potest fieri mathematicus nō aūt methaphisicus aut phisicus Rō est q̄ p̄ncipia naturaliū que non sunt abstracta a singularibus p̄ experientiam cōsiderantur ad quā requirit tempis multitudo metaphisicalia non sunt pure intelligibilia a nobis. quia excedunt sensum z imaginationem. mathematicalia vero sunt ymaginabilia nec requirunt experientiam igitur ꝛc. Et sic patz q̄ iuuenes sunt ꝓmo instruēdi in logycalibus. secūdo in mathematicis. tercio in naturalibus. quarto in moralib⁹ quinto in diuinis. Secūda ratio est. quia opus prudētis est bene consiliari. sed bene ꝓsiliando contingit peccare dupliciter Uno modo circa vlē puta an hoc sit verū q̄ omnes aque ponderose sint ꝓraue. Alio mō circa ꝓticulare puta an hec aqua ponderosa sit ꝓraua. g̃ prudentia nō est solū circa vlia sed etiam circa singularia

Ad rationes Ante oppositū Ad p̄mā patuit solutio in secūdo notabili Ad secundam dr̄ q̄ in virtute boni viri includitur virtus principis. sic q̄ viri boni z tm̄ virtuosi nō solum est bene subici suo principi. sed etiam posse bñ principari. si ad hoc assumeretur. non tamen inde sequit̄ q̄ virtus subditi distinguatur a virtute principis inquantuz huiusmodi.

Oportet aūt assumere de eubulia quid est vtrū scia quedam vel opinio. vel eustochia vel aliud quoddam genus. Scientia q̄dem vtiq̄z nō est. nō em̄ querūt de quib⁹ sciūt eubulia aūt ꝓsiliū q̄ddā ꝓsiliās aūt q̄rit z rōcinat. sz tm̄ neq̄z eustochia. sine rōne em̄ z velox q̄ dē eustochia ꝓsiliant aūt multo tpe. z aiūt operari q̄dē optere velociter ꝓsiliata. ꝓsiliari autē tarde. Adhuc solercia alterū z eubulia. est aūt eustochia quedā solercia. neq̄z vtiq̄z opinio eubulia neq̄z vna. Sz q̄ q̄ q̄dē male ꝓsiliat peccat. q̄ aūt bñ recte ꝓsiliat. manifestū q̄m̄ rectitudo q̄dā eubulia ē Neq̄z scie q̄dē neq̄z opinionis Scientie q̄dē em̄ nō est rectitudo neq̄z etiam pctm̄. Opinionis aūt rectitudo veritas. Simul aūt z determinatū est iam oē cui⁹ opinio est. sed tm̄ neq̄z sine rōne eubulia. a mēte g̃ deficit. hec em̄ nōdū est. enūciatio etem̄ opinio nō q̄stio. sed enūciatio q̄dā iam. ꝓsilians aūt siue bene siue male ꝓsiliet q̄rit aliq̄d z rōcinat Sz rectitudo q̄dā est eubulia ꝓsiliꝫ ꝓpter q̄d ꝓsiliū q̄rendū p̄mū q̄dē z circa q̄d. Quia aūt rectitudo multipliciter. manifestū q̄m̄ nō omis. Incontinens em̄ z prauꝰ q̄d ꝓponit optere ex rōcinatiōe ordinabit. q̄re recte erit ꝓsilians Malum aūt magnū assumens. videt aūt bonū q̄ddam bene ꝓsiliari. talis em̄ rectitudo ꝓsiliꝫ eubulia q̄ boni adeptiua. Sed est z hoc falso syllogismo sortiri. z q̄d q̄dem optet facere sortiri. p̄ q̄d aūt nō. sed falsum mediū terminū esse. Quare neq̄z ipsa aliqualiter eubulia. fm quā q̄d optet q̄dē adipiscit. nō q̄dē p̄ quod oportuit Adhuc est multū tēpus ꝓsiliante sortiri hūc aūt velociter. igit̄ neq̄z illa aliq̄liter eubulia sed rectitudo. q̄ fm vtile z cuius oportz z vt z q̄n. Adhuc est simpl̄r bñ ꝓsiliari. z ad quēdā finem hoc q̄dem simpliciter vtiq̄z que ad finem simpliciter dirigens. quedam autem que ad quēdam finem. si vtiq̄z prudentium bene ꝓsiliari. eubulia erit vtiq̄z rectitudo que fm cōferens ad finem. cuius prudentia vera suspicatio est

Quer̄ sexto Utrum eubulia sit ꝓtus adiuncta prudētie ⁊ ab ea distincta Arguitur ꝓmo q̄ non. quia ebulia est bñ cōsiliari vt ꝺr in textu. sed prudentis est bñ consiliari ⁊ etiā pati vt ꝺr in textu. ergo ebulia nō distinguitur a prudentia. Secōo arguit q̄ nō sit virtus. q̄ ꝺtute nullus male vtit. sed aliquis male vtitur ꝑsilio quod ptinet ad ebuliam. ergo eubulia nō est virtus. Tercio sic. ꝺtutes sunt ꝺnexe ad inuicem. sed eubulia potest fieri sine alijs cum aliqui sint bene consiliatiui circa negocia agibilia. qui tamen nō habent alias virtutes. ḡ eubulia non est virtus.

In oppositum arguitur per ꝓ̄hm

Sciendum ꝓ̄mo

Q̄ postq̄ ꝓ̄hs determinauit de prudētia ⁊ alijs virtutibus ꝓ̄ncipalibus. cōsequēter determinat de q̄busdam ꝺtutibus adiunctis prudentie. Sciendum secūdo. q̄ (vt sufficit ad ꝓpositū) triplex est pars. s. integralis. subiectiua ⁊ potētialis seu potestatiua. Trib⁹ igit modis pñt assignari ptes alicuius ꝺtutis. vno mō ad similitudinē ptium integraliū. vt sc̄z ille dicant esse ptes alicuius ꝺtutis quas necesse est ꝓtingere ad pfectum actum ꝺtutis. ⁊ sic pñt poni octo ptes prudentie q̄si integrales. que sunt intellectus. circūspectio. prudētia. docilitas. cautio. memoria. ⁊ excosia siue sollercia. Et istarū octo partiū q̄libz ptinent ad prudētiam ꝼm q̄ prudentia est cognoscitiua. sc̄z memoria ratio ⁊ intellectus docibilitas ⁊ sollercia. Tres vero alie ptinent ad prudentiam ꝼm q̄ est preceptiua applicando cognitōem ad opus. s. prouidentia circūspectio et cautio. Sciendum tercio. q̄ omnium istorum ratio diuersitatis potest sic haberi. quia circa cognitionem tria sunt consideranda. Primo ipsa cognitio que si sit preteritorum est memoria. Si sit presentiū siue sit ꝓtingentium siue necessariorum vocatur intellectus seu intelligentia. Secūdo consideranda est ipsius cognitiōis inquisitio q̄ fit per disciplinam ⁊ ad hoc ptinet docilitas. vel p̄ inuentionem. ⁊ ad hoc pertinet excosia que est bona ꝓiectura/tio cuiuscūq̄. Et huius sollercia est pars que est vera cōiecturatio medij vt ꝺr in ꝓmo posteriox. Tercio considerandus est vsus ꝛgnitionis ꝼm q̄ ex ꝛgnitis aliquis ꝓcedit ad aliqua alia iudicando vel dicēdo. ⁊ hoc ptinet ad rōem. Ad hoc aūt q̄ ratō recte ꝑcipiat tria debet habere. Primo q̄ ordinet aliquid ad finē ⁊ hoc ptinet ad prudētiam. Secōo vt attendat circūstātias negocij qō pertinet ad circūspectōem. Tercio vt euitet impediēntia qō ptinet ad cautōem. Et sic patz de ptibus integralib⁹ prudentie

Sciendum quarto q̄ partes subiectiue prudētie siue spēs eius sunt prudentia simpliciter dicta ꝼm quā aliq̄s regit seipm. ⁊ prudentia ꝓ quam aliquis regit multitudinem. que diuiditur in diuersas species ꝼm diuersas species multitudinis. Est enim quedam multitudo ordinata ad aliquod speciale negocium. sicut exercitus cōgregatur ad pugnandum. cuius multitudinis est regulatiua prudentia militaris. Quedam vero est multitudo ordinata ad totam vitam. sicut multitudo vnius domus vel familie. cuius regulatiua esse prudentia ɣconomica. Est etiam multitudo ciuitatis vel regni. que multitudo est regulatiua prudentia seu legis positiua in subditis. aut politica simpliciter dicta. Sunt etiam alie partes prudentie subiectiue. scilicet dyalectica. rethorica et phisica. Per phisicam intelligendo omnes scias rōcinatiuas. Q̄m prudentia q̄libz ratiocinatur ex necessarijs. et sic ꝓ̄hica ponitur pars eius: Q̄libz ex ꝓbabilib⁹ ⁊ ꝼm hoc dialetica est pars eius Q̄libz vero ex cōiecturis ⁊ ꝼm hoc rethorica est pars eius. Et sic patz q̄ possunt assignari octo ptes prudentie. que sunt prudētia simplr dicta. prudentia militaris. prudentia ɣconomica. prudentia legis positiua seu regulatiua que est in principe ⁊ politica que est in subiectis dialetica rethorica ⁊ phisica. et sic patet de ptibus subiectiuis prudentie Sciendum quinto. q̄ alique sunt virtutes adiuncte prudentie que dicuntur potentiales ptes eius. q̄ ordinātur ad alios actus secundarios quasi nō habentes totam potētiam principalis virtutis ⁊ prudentie. Et ꝼm hoc ponuntur tres ptes prudentie. sc̄z eubulia que est circa consiliuz et synesis que est circa iudicium eorum in q̄bus oportet quandoq̄ a cōmuni lege reddere et gnomū que importat quandā ꝓspicacitatē iudicij. ipa vero prudentia est circa principalem actuz qui est precipere. Et sic patet q̄ sunt partes principales prudentie. de duabus aūt vltimis videbitur in questione sequenti Sed ꝓ declaratione.

Sciendū sexto. q̄ eubulia sic diffinitur. q̄ est rectitudo consilij ad finem bonum simplr per vias congruas ⁊ tēpoze conuenienti Ex quo patet q̄ non est bonum cōsiliū neq̄ rectum qñ aliquis in consiliando ꝓsciuit malum finem sicut fur dicitur consiliari ⁊ inquirere vias ad quas possit latrocinari. non est etiam rectū sl aliquis adipiscatur bonum finem per viam p̄ quam nō oportet. sicut cū aliquis furatur vt subueniat pauperi. Patet vlterius q̄ ad bene conciliandum non solum requiritur adinuentio siue excogitatio eorum que sūt opportuna ad finem. Sed etiam alie circumstantie sc̄z tempus congruum vt sc̄z nec sit nimis tardus nec nimis velox in consilio. Requiritur enim modus consiliandi. vt sc̄z sit firmus in consilio suo et alie debite circumstantie

Conclusio Eubulia est virtus distincta a prudentia et sibi adiuncta. q̄ sit virtus Patet quia facit actum hominis bonum sc̄z consilium Eubulia enim importat bonitatem et rectitudinem consilij. Eubulia dicitur ab eu quod est bonum et et bolon quod est consilium quasi bona consiliatio. Q̄ distinguitur a prudentia patet quia ordinantur ad diuersos actus habentes diuersas rationes bonitatis Eubulis enim ordinatur ad bene consiliandum prudentia vero ad recte imperandum Q̄ autem adiungitur ad prudentiam. patet quia bonum consilium ꝓexistit et ordinatur ad bene operandum

Ad rationes Ante oppositum. Ad primā ꝺr q̄ ad prudētiaz ptinet bñ ꝑsiliari non immediate sed mediate eubulia et ita ad prudentiā ptinet bñ cōsiliari ad eubuliā āt elicere.

Ad secām ꝺr q̄ illud cōciliū quo aliq̄s male vtitur nō est eubulia nec ad ipsam ptinens. sed potius est viciū sibi cōtrarie oppositū. Ad terciā ꝺr q̄ licet cōsiliū quod ordinaī ad prudentiā seu ad aliā virtutē habeaī sine alijs virtutib⁹. rñ non est illud cōsiliū qō ordinatur ad prudētiam seu ad aliam virtutem. mō illud est eubulia.

Stāt ⁊ sinec ⁊ asinesia ꝼm q̄s dicim⁹ si necos ⁊ asinecos neq̄ totalr idem scie vel opioni. oēs ei ēent sinechi. neq̄ aliq̄ vna eaz q̄

ptem sciarum puta medicinal'. de lanis em̄ vti
q̄ esse vl' geometria circa magnitudines. neq̄
em̄ de sp entib⁹ ⁊ īmobilib⁹ sinesis ē neq̄ de fa
ctis cuiuscūq̄ sed d̄ q̄b⁹ dubitabit vtiq̄ aliq̄s
⁊ ꝯciliabit̄ Propter qd̄ circa eadem q̄dem pru
dētie est. Nō est aūt idē sinesis ⁊ prudētia. pru/
dētia q̄dem em̄ p̄ceptiua est. Qd̄ em̄ op̄ agere
vel nō finis ipsius est. Sinesis aūt iudicatiua
solū. Idem em̄ sinesis ⁊ eusinesia etem̄ sineci ⁊
eusineci. Est āt neq̄ habere prudētiā neq̄ eusi
nire sinesis. s̄ quēadmodū discere d̄r symenay
quando vtit̄ scia sic in vti opinione in iudicare
de his de q̄bus prudētia est alio dicente ⁊ iu/
dicante bn̄. Est em̄ ei quod est bn̄ idem ⁊ hinc
venit nomen sinesis s̄m quā eusineti. ex ea q̄ est
in discere dicimus em̄ discere symenai multo/
tiens Uota aūt gnomi s̄m quā eugnomonas
⁊ habere aimus gnomen epyeikeios est dictū
rectū. Signū aūt epyeikeya em̄ maxime aim⁹
esse signomonicū ⁊ epyeikes habere circa qd̄
dam signomen. Signomen aūt est iudicatiua
epyeikeos recta. recta aūt veri. Sūt aūt om̄es
habitus rōnabiliter in idem tendētes. dicim⁹
em̄ gnomen et sinesim ⁊ prudentiam ⁊ intellec
tum in eosdem inferentes gnomē habere iam
⁊ intellectum ⁊ prudētes ⁊ sinecos omnes em̄
potētie hee extremorum sunt ⁊ singulariū Ut
in eo q̄dem ꝙ iudicatiuus est de quibus pru/
dentes sinecus eugnomum vel signomū Epy
eikeya cōia bonorū oīm sunt in eo ꝙ ad alium
Sūt aūt singulariū ⁊ extremorū oīm opabilia
etem̄ prudentez op̄ cognoscere ipsa ⁊ sinesis ⁊
gnomē circa opabilia hec aūt extrema. Et in/
tellectus extremorū in vtraq̄ etem̄ p̄morū ter/
minorū ⁊ extremorū intellect⁹ est ⁊ nō rō hic q̄
dē s̄m demōstratōes immobiliū terminorū ⁊
p̄morū hic aūt in practicis extremi ⁊ ꝯtingētis
⁊ alteri⁹ ꝓpōis p̄ncipia em̄ eius qd̄ est cuius
gratia hec ex singularibus em̄ vniuersale hoꝝ
oportet igitur habere sensum: hic aūt est intel
lectus. propter quod videntur naturalia esse
hec ⁊ natura sapiens q̄dem nullus gnomē au
tem habet ⁊ sinesim ⁊ intellectus. Signū au
tem qm̄ ⁊ etatib⁹ existimamus sequi ⁊ hec ali/
qua etas intellectū habet ⁊ gnomen vt natu/
ra cā existente Propter qd̄ ⁊ principiū ⁊ finis
intellectus ex his em̄ demōstratōes ⁊ de his
Quare oportet attendere expertoꝝ ⁊ senioruz
vel prudentiū in demonstrabilib⁹ enunciatio
nibus ⁊ opinionib⁹ nō minus demōstrationū
ꝓpter habere em̄ experientia visum vidēt p̄n
cipia. Quid igit̄ est prudētia ⁊ sapientia. ⁊ cir/
ca que vtraq̄ existens ⁊ qm̄ ꝑticule alteri⁹ ani
me virtus vtraq̄ dictum est.

Queritur septimo

Utrū synesis ⁊ gnomin sunt virtutes distincte adiunc/
te prudentie Arguitur ꝙ non ⁊ primo de synesi q̄ nū/
q̄ est defectus in precipiendo nisi sit aliquis defectus in
iudicando saltem in ꝑticulari opabili in quo omnis ma/
lus errat. Si ergo synesis ponatur virtus ad bene iudi/
candum sequitur ꝙ non erit necessaria alia virtus ad p̄/
cipiendum. et sic prudentia erit supflua. sed illud est incō
ueniens. ergo synesis non est virtus Arguitur secun/
do de gnomin. quia s̄m synesim aliquis dicitur bene iu/
dicatiuus. vt dicitur in textu. sed nullus potest dici iudi/
catiuus nisi in omnibus bene iudicet. ergo synesis se ex/
tendit ad omnia iudicanda. ⁊ per cōsequens non est vir
tus bene iudicatiua que dicitur gnomin. Tercio sic. iudi
cium est medium inter consilium ⁊ preceptum. sed vna
virtus est tm̄ bene consiliatiua scz ebulia ⁊ vna tm̄ prece/
ptiua scz prudentia. ergo est etiam tm̄ vna virtus iudica
tiua que dicitur synesis Oppositum arguitur ꝑ ph̄m
in textu Pro responsione.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ ph̄s determinauit de eubulia ꝑ quā fit rectū
consiliū Cōsequenter determinat de synesi ⁊ gnomin ꝑ
quā fit certū iudicium Et primo de synesi eo ꝙ est ꝯmu
nior Sciendū scd̄o ꝙ synesis imꝑtat iudiciū rectū non
q̄dē circa spēalissima. sed circa ꝑticularia operabilia circa
que etiam est prudentia. vn̄ s̄m synesim dicunt̄ aliqui in
greco synesi. i. sensati vel synesi. i. hoīes boni sensus vel bo
ni iudicij sicut econtra. qui carent hac virtute dicuntur a
synesi ⁊ insensati Ex quo patet ꝙ synes̄ distinguatur ab
eubulia. q̄ oportet ꝙ s̄m differentiā actuū q̄ nō reducun
tur in eandē causam sit etiā diuersitas effectuū. modo bo
nitas consilij et bonitas iudicij reducuntur in eandē cau
sam. Nam multi sunt hoīes bene consiliatiui qui tamen

nō sunt bene sensati tanq̄ recte iudicātes. vñ rectū iudicium in hoc ꝓsistit q̄ vis cognitiua apprehēdit aliquā rez ꝑm q̄ est in se. Et hoc ꝓuenit apphendēdo rem ꝑm q̄ in se est ex recta dispōe virtutis apphensiue. sicut in speculo si fuerit bene dispositum imprimuntur forme corporū ꝑm q̄ sunt. Sed si speculum fuerit male dispositum apparēt ibi ymagines distorte t male se habentes. Q̄ autem virtus ꝓgnitiua sit bene disposita ad recipiendū res ꝑm q̄ sunt hoc cōtingit radicaliter ex natura. sed complete cōtingit ex exercitio in recta doctrina. quando scz aliqs nō est imbutus in prauis ꝓceptionibus. sed veris t rectis t hoc ptinet ad synesim. Sed ꝓ ampliori declaratiōe

Sciendū est tercio. q̄ in speculatiuis nō repitur actio. sed solum duplex opus rōis. scz inuenire requirendo et de inuētis iudicare. Et hec duo opera sunt etiam opera rōis practice. Cuius inquisitio est consilium quod pertinet ad eubuliam. Judiciū aūt de ꝓsiliatis ptinet ad synesim. Nam illi dicunt sensati qui possunt iudicare de agendis. in hoc aūt iudicio nō stat ratio practica. sed vlterius procedit ad agendū. ideo necessarium est tercium opus finale t ꝓplemētum duorum aliorum operum. scz precipere t procedere ad actuz t hoc proprie pertinet ad prudentiam. Ex q̄bus patet q̄ prudentia est eminētior q̄ synesis. t synesis q̄ eubulia. patet quia recta inq̄sitio seu consiliatio q̄ ptinet ad eubuliam ordinat ad rectū iudicium. quod pertinet ad synesim t ipm rectum iudiciū vlterius ordinatur ad preceptum qđ ptinet ad prudentiam. t sic ptz q̄ in oibus agendis humanis p eubuliam recte ꝓsiliamur. p synesim recte iudicamus. per prudentiam recte p cipimus bene operari propter bonum finem. Sed ad vidēduz quid sit gnomin t quomodo se habeat ad synesim.

Sciendum est quarto q̄ ad cognoscēdum distinctionem synesis t gnomin oportet necessario scire diffinitōez epekeye t iusticie legalis. de qua distinctione visum ē in quinto huius. Unde iustū legale ꝺr ꝑm q̄ in pluribꝫ contingit. sicut iustum est t reddere depositū. sz epykeya ē obiectum habens t est iusticie legalis directiuum. eo q̄ necessarium est. Et quandoq̄ leges communes deficere in paucioribus. sicut in aliquo casu particulari nō est cōueniens reddere depositum. puta reddere gladiū furiosi repetenti aut hasti. Sicut aūt synesis importat rectum iudicium circa ea que contingunt. scz circa iusta legalia. ita gnomin importat rectum iudicium circa directōem iusti legalis. Et ita sicut iusticia legalis est iusticia executiua illius cuius synesis est iudicatiua. ita epykeya est executiua illius cuius est gnomin iudicatiua. Sit igitur

Conclusio Synesis t gnomin sūt virtutes distincte adiūcte prudentie. q̄ sint ꝑtutes ptz ꝑ diffinitōem virtutis. Q̄ aūt sint distincte inter se t ab eubulia t etiā a prudētia patz. q̄ ordinātur ad diuersos actus hñtes diuersas rōes bonitatis ergo sunt distincte. Ad̄s ptz. q̄ eubulia ordinatur ad bene ꝓsiderandum. synesis vero ad bene iudicādum in his que fiunt ꝑm legem ꝓmunem. sed gnomin ordinatur ad bene iudicandum in his que deficiunt a lege seu a regula communi t prudentia ordinatur ad bene precipiendum seu imperandum. igitur ꝛc. Sed q̄ sint virtutes secūdarie t adiūcte prudentie. patet quia actus eoꝝ ordinātur ad actus prudentie que sunt pcipere quātum ad p̄ncipē sicut iam ostēsum est. ergo ille virtutes ordinant ad prudentiam tanq̄ ad principaliorem.

Ad rationes ante oppositū Ad ꝓmaz ꝺr q̄ contingit quando q̄ illud quod est bene iudicatum desinitur t negligenter agitur aut etiam inordinate. Ideo post virtutem que est bene iudicatiua necessaria est finalis virtus principalis que sit bene preceptiua. scilicet prudentia. Ad secūdam dicitur. q̄ synesis est bene iudicatiua de omnibus q̄ ꝑm regulas communes fiunt. sed preter communes regulas fiunt alia diiudicanda ad que requiritur gnomin vt dictum est. Ad terciam dicitur q̄ iudicatiuum sumitur ex proprijs principijs rei. sed inquisitio fit p communia. t ideo specialissime dyalectica que est inquisitiua procedit ex communibus. Sed demonstratio que est iudicatiua procedit ex proprijs. t ideo eubulia ad quam pertinet inquisitio consilij est vna de omnibus sicut et vna dyalectica. Sed non est tm̄ vna virtus iudicatiua sicut etiam in logicis non est tm̄ vna resolutoria sed due. Sed preceptiua precipit in omnibus vnam rationē boni. t ideo nō est vna prudentia.

Ubitabit aūt vtiq̄ aliquis de ipsis q̄d vtiles sunt. sapientia quidem eī nihil speculatur ex q̄bus erit felix homo. neq̄ vnius eī est generationis. Prudentia autem hoc q̄dem habet sed cuius gratia hoc opus est ipsa Si quidem prudentia est que circa iusta t pulchra t bona homini. hec autem sunt que boni est viri operari. nihil autez magis operatiui in eo quod est scire ipsa sumus. Siquidem habitus virtutes sunt quemadmodum neq̄ sana neq̄ bene habentia quecūq̄ nō in eo quod est facere. sed in eo q̄ ab habitu esse dicūtur. Nihil eī magis operatiui in eo q̄ est habere medicinalem t exercitatiuam sumus. Si autem non bonum gratia prudentem ponendum. sed eius quod est fieri existentibus studiosis nihil vtiq̄ erit vtilis. Adhuc autem neq̄ non habētibus. nihil enim differret ipsos habere vel aliis habentibus persuaderi sufficiēter quod habeat vtiq̄ nobis quemadmodum t circa sanitatem. volentes enim sani esse tamen nō discimus medicinalem. Adhuc autem inconueniens vtiq̄ esse videbitur si deterior sapientia existēs ꝓncipalior ipsa erit faciēs eī ꝓncipal'r t ꝓcipit circa singulū de his aūt dōm. nūc aūt

dubitatū est de ip̄is solū. Primū q̄dem igit̄ di
cimus q̄r ꝑm scip̄os necāriū eligibiles ip̄as eē
ꝟtutes exñtes vtrasq; vtriusq; ꝑticule ⁊ si non
faciūt nihil. neutra ipsarū. Deiñ ⁊ faciūt q̄dem
nō vt medicinal' aūt sanitatē. sz vt sanitas sic sa
piētia felicitatez. ꝑs em̄ exñs toti⁹ ꝟtutis in ha
beri facit ⁊ in opari felicē. Adhuc op⁹ ꝑficit̄ ⁊
ꝑm prudentiā ⁊ moralē virtutē. ꝟtus q̄dez em̄
intētōez facit rectā. prudētia aūt q̄ ad hāc Qua
re aūt ꝑticule aīe nō est ꝟtus tal' nutritiue. ni/
hil em̄ in ipsa opari vel nō opari. De eo aūt qd̄
est nihil eē magis opatiuos ꝓpter prudētiā bo
norū ⁊ iustorū parū supius incipiēdū sumētes
ꝑncipiū hoc. Quēadmodū em̄ ⁊ iusta dicim⁹
opantes q̄sdam neq̄q̄ iustos eē. puta a legib⁹
ordinata faciētes vel nolētes vel ꝓpter ignorā
tiam vel ꝓpter alterū quidē ⁊ nō ꝓpter ip̄a. q̄z/
uis opant̄ quidē q̄ opz ⁊ q̄cunqz oz studiosum
sic vt videt̄ esse q̄liter hñtez opari singula vt sit
bonus. dico aūt puta ꝓpter electōem ⁊ ipsorū
grā opatorū electōem q̄dē igit̄ rectā facit ꝟtus
Quecūqz aūt grā illi⁹ nata sunt fieri nō sunt ꝟ
tutis sz alterius potētie. Dd̄m aūt sciētib⁹ ma/
nifesti⁹ de ip̄is est vtiqz q̄dā potētia quā vocāt
deynoticā. hec āt est tal' vt ad suppositā intētio
nē ꝯtendētia possit. hec opari ⁊ sortiri ip̄is Si
q̄dē igit̄ intentō sit bona laudabil' est. si aūt pra
ua astucia ꝓpter qd̄ ⁊ prudētes deynos ⁊ astu
tos aimus eē. Est āt prudētia nō potētia sz nō
sine potētia hac habit⁹ aūt visui huic sit aīe nō
sine ꝟtute ⁊ vt dcm̄ est ⁊ ē manifestū Syllogis/
mi em̄ opabiliū ꝑncipiū hñtes sūt. q̄r tal' finis
⁊ optim⁹ q̄liscūqz ens Sic em̄ ꝑmonis grā qd̄
cūqz h̄ aūt nisi bono nō appet. ꝑuertit em̄ mali
cia ⁊ mētiri facit circa practica ꝑncipia Quare
manifestū qm̄ ipossibile prudētē eē nō entē bo
nū. Intēdēdū vtiqz rursus d̄ ꝟtute etei ꝟt⁹ sil'r
hz vt prudētia ad deynoticā nō idē q̄dē sil'e aūt

sic ⁊ natural' ꝟtus ad ꝑncipiū Oīb⁹ em̄ videt̄
singulos moꝝ existere natura aliqual'r etem̄ iu
sti ⁊ tꝑati ⁊ fortes ⁊ alia hebem⁹ ꝯfestim a na/
tiuitate. Sz tñ q̄rim⁹ alteꝝ ꝑncipal'r bonū eē
et talia ꝑm aliū modū existere etem̄ pueris ⁊ be
stijs naturales hītus existūt sed sine intellectu
nociui videnť exñtes Verūtñ tm̄ videt̄ videri
qm̄ quēadmodū corpi forti sine visiōe moto ac
cidit falli forti⁹ ꝓpter nō hr̄e visum sic ⁊ hic si
āt accipiat intellectū in opari differt hītus āt
sil' exñs tūc erit ꝓprie ꝟtus q̄re quēadmodū in
opinatio due sūt spēs deyonotes ⁊ prudentia
sic ī morali due sunt hec q̄dē ꝟtus natural' hec
āt ꝑncipal' ⁊ haꝝ ꝑncipal' nō sit sine prudētia.
Propt̄ qd̄ aiūt oēs ꝟtutes prudētias eē ⁊ so/
crates sic q̄dē recte q̄rebat. sic āt peccabat. qm̄
q̄dē em̄ prudentias existimabat eē oēs ꝟtutes
peccabat. Qm̄ āt nō sine prudētia bñ dicebat
Signū āt etem̄ nūc oēs qñ diffiniūt ꝟtutē ap
ponūt habitū dicētes ⁊ ad q̄ ꝑm rectā rōez rec
ta āt q̄ ꝑm prudētiā videnť vtiqz diuinare. q̄li
ter oēs. qm̄ talis hītus ꝟtus est q̄ ꝑm pruden
tiā. Opz aūt parū transcēdere nō em̄ solū q̄ ꝑm
rectā rōem. sed q̄ cū recta rōne habitus ꝟtus ē
recta āt rō de talib⁹ prudētia. Socrates q̄dez
igit̄ rōes ꝟtutes existimabat eē. Sciēs em̄ eē
oēs nos aūt cū rōne Manifestū igit̄ ex dictis
qm̄ nō possibile bonū esse ꝑncipal'r sine prudē
tia neqz prudentē sine morali ꝟtute Sz ⁊ ratō
sic dissoluet̄ vtiqz q̄ disputat q̄s. qm̄ separantur
ab inuicē ꝟtutes Nō em̄ idē optime natus ad
oēs q̄re hanc q̄dem sciuit. hec āt nequaq̄z assu
mens erit Hoc em̄ ꝑm naturales q̄dē ꝟtutes
ꝯtingit ꝑm q̄s āt d̄r simpl'r bonus nō ꝯtingit
Sil' em̄ prudētie vni exñti oēs inerūt Manife
stū āt q̄z uis si nō ꝑctica eēt qm̄ indigeret vtiqz
ip̄a ꝓpt̄ ꝑticule ꝟtutē eē ⁊ qm̄ nō erit electō rcā
sine prudentia neqz sine virtute. hec quidē em̄

finem. hec autez que ad finē facit operari Sed tamē neqz t principalis est sapientie neqz melioris pericule. quemadmoduz neqz sanitatis medicinalis. Non enim vtitur ipsa sed videt qualiter fiat illa cuius gratia precipit sed non illi. Adhuc simile et si quis politicam dicat principari dijs quoniam precipit circa omnia que in ciuitate.

Queritur octaua

Vtrum prudentia sit virtus necessaria requisita ad bene viuendum et virtuose operandum. Arguitur primo q non. quia sicut se hz ars ad factibilia ita prudentia ad agibilia. sed ars non est necessaria factibilibus postq̄ facta sunt. ergo nec prudentia est necessaria homini post q̄ virtuosus est. Secūdo. prudentia est per quam recte consiliamur. sed homo potest bene agere cōsilio alieno. ergo ad bene viuendum sufficit homini q prudentuz cōsilia insequitur. In oppositum est philosophus in textu. Pro responsione.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ philosophus determinauit de virtutibus intellectualibus tam principalibus q̄ adiunctis. Cōsequenter in hac vltima parte huius libri mouet quasdam questiones. t postea soluit. Inter quas p̄sens questio est vna Pro cuius solutione ponitur.

Conclusio Prudentia est virtus necessaria ad bene viuendum. Patet nam bene viuere consistit in bene operari. bene operari autem non est ex impetu aut passione. sed ex recta electione. modo ad rectam electionem prerequiritur rectum cōsilium et debita inquisitio eorum que sunt ad finem. modo tale consilium t inquisitio sunt actus rationis. ergo necesse est in ratione esse aliquam virtutem per quam perficiatur ipsa ratio ad hoc q cōuenienter se habeat ad ea q̄ sunt ad finem. hec autem virtus est prudentia. vt patet per eius diffinitionem. ergo prudentia est virtus homini necessaria ad bene viuendum.

Dubitatur primo.

Vtrū prudētia possit esse sine ꝑtute morali. Rādet phs q alie virtutes intellectuales possunt esse sine virtute morali. sed prudētia sine virtute morali esse non potest. Cuius rō est. q: debiti fines ad quos dirigit homo p̄ virtutē moralem sunt principia practica. nullius eīm potest directe syllogisare si errat aut deficiat circa principia. cuz ergo ad prudentē p̄tinet recte syllogisare de agibilib. impossibile est esse prudentē qui nō est virtuosus. quia sine virtute ignoraret principia practica. sicut nō potest esse sciens qui errat circa p̄ncipia demonstratōis Dubitatur secundo. vtrum virtus moralis possit esse sine prudentia

Arguit q sic. q: virtus moralis p̄ficit inclinatōem ad bene operanduz absq̄ rōnis iudicio. ergo ꝑtutes morales p̄nt esse sine prudentia. Oppositum rn̄ dicit phus. Ad dubium rn̄ detur q virtus moralis p̄t esse sine scia sapia et arte Sed nō potest esse sine intellectu t prudentia Q̄ non possit esse sine prudentia. p̄z q: virtus moralis est habitus electiuus t faciens bonā electionē. vt dictū est in secundo huius Ad hoc q electio sit bona duo requiruntur Primo vt sit debita intentio finis t hoc fit p̄ virtutē moralem que inclinat vim appetitiuā ad bonū conueniens rōni quod q̄dem bonū est finis debitus Secūdo requiritur q homo recte accipiat ea q̄ sunt ad finem. t hoc non p̄t esse nisi p̄ rōnem recte cōsiliantem iudicantē t precipientem quod p̄tinet ad prudentiam t ad virtutes sibi annexas vt dictum est: ergo virtus moralis non p̄t esse sine prudentia. Ex quo sequitur q neqz sine intellectu. p̄z q̄a p̄ intellectum cognoscūtur principia tam in speculatiuis q̄ in opatiuis. ideo sicut recta ratio in speculatiuis inquātum procedit ex principijs naturaliter cognitis presupponit intellectum principiorum. ita et prudētia que est recta ratio agibilium. Et tunc ad rationem dubij dicitur. q naturalis inclinatio ad bonum virtutis que est quedam inclinatio virtutis potest esse sine prudentia. sed talis inclinatio ad bonum non est virtus moralis perfecta. q̄z vocatur virtus naturalis t huiusmodi naturalis inclinatio ad bonum quanto est fortior tanto potest esse perfectior nisi recta ratio adiungatur scilicet prudentia per quaz fit recta electio eorum que conueniunt ad finem debitū. Sicut equus currens si sit cecus quanto fortius currit tanto fortius leditur quando reperit obstaculum. ita etiam si quis habeat fortem intentionem ad opus alicuius virtutis moralis. et non adhibeat discretionem que fit per prudentiaz est quasi cecus t accidit grauis lesio. vel corpis propij sicut ille qui inclinatur ad abstinentiam sine discretione vel accidit grauis lesio rerum exteriorum sicut ille qui inclinatur ad liberalitatem sine discretione. Ex quo patet. q licet virtus moralis non sit recta ratio vt dicebat socrates Dicebat enim virtutes morales cē prudentias. non tamen virtus moralis solum est fm virtutem rectam inquantum inclinat in id quod est fm rationem rectam vt posuerunt. Sed etiaz oportet q sit cū recta ratione vt dicit philosophus in textu

Dubitatur tercio. Vtrum virtutes morales sint ex necessitate ad inuicem connexe. Arguitur q non. quia si sint connexe hoc est q̄ vniuntur in prudentia. sed hoc nō. quia aliquis potest esse prudens circa agibilia p̄tinentia ad vnam virtutem sine hoc q sit prudens in his que pertinent ad aliam. quia aliquis potest habere artem circa aliqua factibilia sine hoc q habeat artem circa alia Item virtutes intellectuales non sunt connexe. ergo neqz virtutes morales. Item philosophus quarto huius. q inops non potest esse magnificus qui tamen potest habere alias virtutes. Dicit etiā in eodem libro q aliquis intpatus est qui non est magnificus. ergo virtutes morales nō sūt connexe. Respondetur q duplex est virtus moralis quedam est imperfecta q̄ nihil aliud est q̄ aliqua inclinatio in nobis exīs ad aliq̄d opus bonū faciendū. siue talis inclinatio sit in nobis a natura siue ex assuefactōne. t hoc mō accipiēdo virtutē moralē ipe virtutes nō sunt cōnexe. p̄z q: videmus aliquē ex tali cōplexione ex aliqua consuetudine promptum esse ad opera liberalitatis qui tamē non est promptus ad opa castitatis. hoc etiā p̄z p rōem vltimam dubij Alia ē virtus moralis perfecta q̄ est virtus inclinans ad bonū opus agendū. Et hoc mō accipiendo

virtutes morales sunt ꝯnexe. Patet quia ꝓbatum est ꝙ nulla ꝑtus moralis pōt esse sine prudētia. ⁊ sic oēs virtutes morales ꝓsupponūt prudentiā ꝑfectam. prudentia aūt est vna cū ad prudentiā ꝑfectam req̄ratur rectitudo rōis circa oīa agibilia. q̄ sequit̄ ꝙ virtutes morales sint ꝯnexe ꝓpter vnitatē prudentie Aduertendū est tamē ꝙ pōt ꝯtingere alicui hūti alias ꝑtutes morales q̄ dicat aliqua ꝑtus deesse ꝓpter defectū materie sicut pauper virtuosꝰ dr deesse magnificētia. q̄ nō hz vñ faciat magnos sumptus Et ipsa tñ prudētia quā habet taliter dispositꝰ est vt promptus magnificus essz si materiā haberz. ⁊ ita si ei supabundet abūdantia pecuniarū modico exercitio habebit magnificētie habitū. q̄ ꝑm illam artem dicimur q̄ est in ꝓmptu vt ipam habeamus ꝑm illud phī secundo phisicoꝝ dicētis. qđ parū deest q̄si nihil deeē videt. Et p̄ hꝫ soluit̄ terciū argumentū dubij Ad p̄mum argumentū dubij dr. ꝙ virtutes morales se habēt ad prudentiā sicut ꝓncipia factibilia aūt non se habent ad artē sicut ꝓncipia. sed solū sicut materia. ⁊ ideo pōt esse recta rō agibiliuz si sit defectus cuiuscūq̄ ꝓncipij sicut si aliquis erraret circa illud principiū oīe totū est magis sua ꝓte nō possit habere sciam geometrice. quia in seq̄ntib⁹ multū recederet a veritate. ita etiā defectus prudentie circa vnā partē agibilium inducens defectū circa alia agibilia. qđ tñ in factibilibus nō ꝯtingit. q̄ nō stꝫ ordinata ad inuicē. Ad scdm dr ꝙ virtutes intelligibiles sunt circa diuersas naturas ad inuicē nō ordinatas. ideo in ipsis nō est ꝯnexio q̄ inuenitur in ꝑtutib⁹ moralib⁹ exñtibus circa passiones ⁊ opationes q̄ habēt ordinē ad inuicē. Nā q̄dam passiones quibusdam ꝓncipijs ꝓcedūt. s. ab amore ⁊ odio ⁊ ordinātur ad aliqua. s. delectatōem ⁊ tristiciam.

Dubitatur q̄rto. vtrū ꝑtutes intellectuales ꝓsistant in medio. Respondet̄ ꝙ sic. nā bonū alicuiꝰ rei consistit in medio q̄n ꝓformat̄ regule vel mēsure quā ꝯtingit transcendere si ab ea deficeret. ⁊ sic bonū ꝑtutis intellectualis speculatiue ꝓsistit in quodā medio p̄ ꝓformitatē ad ipsaz rem ꝑm ꝙ dicit esse qđ est. vel nō esse qđ nō est. in quo ꝓsistit rō veri qđ est bonū intellectus. Sed excessus est ꝑm affirmatōem falsam per quam dr esse quod non est. defectus etiam accipitur p̄ negatōem falsam p̄ quā dr nō esse quod est. Vtrū etiā intellectualis ꝑtutis practice compatum ad rem hz rōem mensurati ⁊ relati ⁊ eodem modo accipitur medū p̄ ꝓformitatem ad rem in ꝑtutitibus intellectualib⁹ practicis. sicut in speculatiuis Sed respectu appetitus habet rōem regule ⁊ mensure. ideo idem medū ꝑtutis moral̄ est etiaz medū prudētie. s. rectitudo rōnis. sed est prudētie vt regulātis ⁊ mēsurantis. ꝑtutis āt moralis vt regulati ⁊ mensurati.

Ad rationes ante oppositum. Ad ꝓmam dr. bonū artis cōsiderat̄ in ipo artificiato ⁊ nō in artifice. q̄ ars ē recta rō factibiliū. Factio aūt transit in rē extrinsecam. sed bonū prudentie attendit̄ in ipso agēte cuius ꝑfectō est ipm agere. ⁊ ideo prudētia est neccāria hoi ad bene viuendū ⁊ non solū ad h̄ ꝙ fiat bonus. ⁊ ars nō est neccāria ad bñ viuendū hoi artifici. sed solū ad faciendū artificiū bonum Ad scdam dr. ꝙ q̄n hō bonū opatur nō ꝑm ꝓpriaz intentōem sed motꝰ ex ꝓsilio alterius nō est oīno ꝑfecta opatio ipsius q̄tum ad rōem dirigentē ⁊ q̄tum ad appetitū mouentem. Et iō si opet̄ bonū nō tñ opatur simplr bñ qđ ē bñ viuere Et in hoc finit̄ expō sexti libri Ethicorum

Est hec autem dicēdum aliud faciētes ꝓncipium q̄m circa mores fugiēdo rū tres sunt spēs. malicia incōtinentia. bestialitas Cōtraria autem duob⁹ q̄bus manifesta. hec q̄dem eī virtutē hec autem continētiam vocamus. Ad bestialitatem aūt maxime vtiq̄ congruit dicere sup nos virtutez heroycam quandā ⁊ diuinaz. Quēadmodū Homerus de Hectore fecit dicentē p̄amū q̄m valde erat bonus neq̄ videbat̄ viri mortalis puer existere sed dei. Quare si quēadmodū aūt ex hoibus fiūt diuini propter superexcellentiam virtutis talis q̄dem vtiq̄ erit videlicet bestialitati oppositus habitus. Eteī quēadmodum neq̄ bestie est malicia neq̄ virtus. sic neq̄ dei Sed hoc q̄dez honorabilius ꝑtute. hoc aūt alterū genus quoddā malicie. q̄ aūt rarus et diuinū virū esse quēadmoduz latones cōsueuerunt appellare q̄n admirātur valde aliquem diuinꝰ est vir aiunt. sic ⁊ bestialis in hominib⁹ rarus maxime autem in barbaris est. fiunt autem quidē et propter egritudines ⁊ orbitates et propter maliciam autem hominum superexcedentes sic supinfamamus. Sed de hac q̄dem dispositione posterius faciendum quādā recordatōem de malicia dictuz est prius. de incōtinentia autem ⁊ mollicie ⁊ delicijs dicendū et de ꝯtinentia et pseuerātia neq̄ eī vt de eisdem habitus virtuti ⁊ malicie vtrāq̄ ipsaz̄ suscipiendū. neq̄ vt alterū genus. Oportz autem quemadmodū in alijs ponētes que apparēt ⁊ primum dubitātes sic ostendere maxime quidem omnia probabilia circa bas passiones. Si autem non plura ⁊ principalissima. si eī soluant̄ difficilia ⁊ derelinquentur probabilia ostensum vtiq̄ erit sufficienter.

Circa initium septimi libri ethicoꝝ Aristotelis

Queritur ꝓmo vtrum post determinationem virtutum moraliū ⁊ etiā intellectualiuꝫ in tractatu separato ethice determinandū sit de continentia Arguitur primo ꝙ non. ꝙr determinatio vie determinatōem finis ꝓcedit. sed ꝓtinentia est via ad virtutes eo ꝙ quis sine ꝓtinentia bona opera cuꝫ difficultate operatur. ergo prius determinandū fuit de ꝓtinentib⁹ ꝙ̄ de virtutib⁹ moralib⁹ Secūdo arguit̄ ꝙ in ethicis non sit determinandum de ꝓtinentia. ꝙr negotiū ethicum versatur circa virtutes. sed ꝓtinentia nō est virtus sed aliquid minus virtute. vt dicit cōmentator. ergo in ethicis non est determinādum de continentia. Tercio arguitur. ꝓsideratio perfecti ⁊ imꝑfecti pertinet ad eūdē tractatū. sed ꝓtinentia est quid imperfectum respectu virtutis moralis. vt dicit textus. ergo in eodem tractatu determinādum est de ꝓtinentia ⁊ virtute morali In oppositum est p̄bus in textu.

Sciendum primo

Q; postq̄ p̄bus determinauit de virtutib⁹ moralibus et intellectualib⁹. Consequēter determinat de q̄busdam ꝓsequētib⁹ ad virtutes. et primo de ꝓtinētia. que est q̄dam imꝑfectum in genere virtutis Secundo de amicicia. que est effectus virtutis. ⁊ hoc in octauo ⁊ nono huius. Et finaliter de fine virtutis. videlicet de felicitate. et hoc in decimo libro huius. Determinans autem de cōtinentia ⁊ eius oppositō. primo distinguit eam ab aliꝭ q̄ sunt eiusdem generis. ⁊ etiā eius oppositū Et ꝓmo dicit ꝙ post ea que dicta sunt de virtutib⁹ moralib⁹ ⁊ intellectualib⁹ oportet ꝓmo dicere de illis que circa mores sunt fugienda vt nihil p̄termittat̄. quoꝝ sunt tres. scz malicia incontinentia ⁊ bestialitas.

Sciendū secōdo. ꝙ (vt in sexto dictū est) actio vera hominis est cū rōne practica vera ⁊ appetitu recto. Et per hoc ꝙ aliq̄d horꝝ duorꝝ querit̄ ꝓtingit aliquid esse fugiendum in moralib⁹. Si igit̄ sit quersitas ex p̄te appetitus ratione p̄terita remanēte recta. erit incontinentia. q̄ est q̄n aliquis habet rectā exist̄matōem de eo q̄d est faciendum vel fugiendū. sed ꝓpter impetū appetitus in ꝓtrariū trahit̄. Si aūt quersitas appetitus in tantū ꝓualescit vt rōni dñetur. tūc rō seq̄tur id in q̄d appetitus corruptus inclinat. sicut ꝓncipiū quoddā estimās illud vt finē ⁊ optimū. ⁊ tūc operat̄ ex electione quersa. ex qua aliquis dicit malus. ⁊ talis dispositio dicitur malicia

Conclusio prima

In ethicis determinādū est de ꝓtinentia ⁊ incōtinentia. Prima pars ꝓbat̄. ꝙr ad ethicum ptinet determinare de habitib⁹ quib⁹ quis laudat̄ vel vituperatur circa delectationes ⁊ tristicias. sed ꝓtinens p ꝓtinentiā laudatur in hoc ꝙ operat̄ bona. ⁊ vituperat̄ in hoc ꝙ cuꝫ difficultate operatur. ergo in ethicis determinandum est de ꝓtinentia. Sed de incontinentia ꝓbatur conclusio. quia oppositorum eadem est disciplina

Conclusio secūda ⁊ responsiua. in eodē tractatu determinandū est de ꝓtinentia et de virtutib⁹ moralib⁹ Prob̄at̄ ꝙr quecūq; habent diuersa principia pertinētia ad diuersa in diuersis tractatib⁹ sunt determinanda. sed virtutum moraliū ⁊ intellectualiū ⁊ ꝓtinentie sunt diuersa ꝓncipia. vt patꝫ p ꝑm in principio huius septimi dicentem. Post hoc aūt dicendū est aliud principiū facientes quoniam circa mores fugiendoꝝ tres spēs. malicia. incontinentia. ⁊ bestialitas. ergo conclusio vera. ⁊ hec de primo. Quātū ad secūdum.

Dubitatur primo

In quo ꝓsistit quersitas enūciatiōis. Respondet̄ ꝙ quersitas in vnaquaq; re ꝓtingit ex eo ꝙ corrumpit̄ temperātia debita illi rei. sicut egritudo corꝑalis in aliqno hoie ꝓuenit ex eo ꝙ armonia humorum illius hoīs corrūpitur ideo ꝓsiliter quersitas appetitus (que interdū rōnem pꝫuertit) ꝓsistit in hoc ꝙ corrūpit̄ ꝓmensuratio affectionuꝫ humanarū. que q̄dem ꝓmensuratio non ꝓsistit in indiuisibili. sed habet quādā latitudinē. sicut etiā ꝑz de tēperātia humorum in corꝑe humano. Nā saluat̄ virt⁹ ⁊ natura humana cū maiori caliditate ⁊ cū minori in eodez hoie. Et siliter ꝓtinentia humane vite saluat̄ ꝑm diuersas maneries affectionū.

Dubitat̄ secūdo. quare aliqua peruersitas appetitus vocat̄ incōtinentia. aliq̄ malicia. ⁊ aliqua bestialitas. Respondet̄ ꝙ cā est. ꝙr dupliciter ꝑt corrūpi p̄dicta ꝓmensuratio affectionū humanarꝫ. ⁊ ideo dupliciter ꝓtingit peruersitas in tali ꝓtinētia. Vno mō ꝓtingit nō exceūdo limites vite humane. ⁊ tūc hec quersitas vocat̄ incōtinentia vel malicia aut humana egritudo Alio modo ꝑt corrūpi temperantia humanarū affectionū. ita ꝙ ꝓgrediat̄ extra limites humane vite ꝑm similitudinem affectionum aliquius bestie. puta leonis in fortitudine. porci in gulositate et ita bestialitas vocatur. sicut si ex parte corꝑis complexio alicuius hominis mutaretur in complexionem leoninam vel porcinam

Ad rationes. Ante oppositū Ad ꝓmam dicit̄ ꝙ ꝓtinentia non est via per quam peruenitur ad virtutes. sed est exercitium et consuetudo. vt patet per philosophum in secūdo huius Ad secūdam dicitur. ꝙ negotium ethicuꝫ non solum versatur circa virtutes. sed etiam circa ea q̄ ad virtutes habent attributionem. modo licet continētia non sit virtus perfecta. tamen habet conuenientiam cum virtutibus et attributionem ad ipsas Ad terciā dicitur. nō oportet semp perfectum ⁊ imperfectum ꝓsi

derari in eodem tractatu. ⁊ maxime quando perfectum non habet eadem principia cū pficiente. sicut non est eadē scientia rerū naturaliū et prime cause. licet tñ naturalia sint impfecta respectu prime cause Item notandum q̄ textus ante istā q̄stionem ponendus positus est cuz textu p̄cedentis questionis. ⁊ incipit ibi Contraria autem. et hoc propter continuationem

Queritur Secundo Vtrum virtus heroica ⁊ bestialitas sint habitus possibiles homini manenti in statu huius vite. Arguitur q̄ non. quia perfectiones distinguuntur vt pfectibilia. sed virtus heroica ⁊ est virtus substantiarum separatarz. ergo non p̄t cōuenire homini manenti in statu presentis vite. cum hō ⁊ substantia separata sint pfectibilia fm rem distincta Secūdo sic. sicut se habet hō ad substantiā separatā ita brutum ad hominem. sed bruto nō p̄t conuenire virtus hominis. ergo nec homini virtus heroica. Tercio sic. bestialitas facit hominem gaudere in delectationibus homini nō naturalib. ergo bestialitas nō p̄t homini conuenire In oppositum est ph̄us in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ ph̄us enumerauit habitus circa moralia virtuperabiles. hic consequenter ponit eorum opposita dicēs. q̄ malicie contrariatur virtus. ⁊ incontinentie continentia. quod satis manifestuz est. sed bestialitati opponitur q̄dam virtus que excedit cōem hominis moduz. ⁊ potest vocari virtus heroica vel diuina Nam antiqui gentiles heres vocauerunt animas aliquorum virorum insignīū defunctorum quos homines dixerunt deificatos Ad cuius euidentiā. Sciendū secūdo. q̄ anima humana est media inter substantias diuinas ⁊ supiores cum quibus cōmunicat p̄ intellectum. ⁊ animalia bruta. cum q̄bus cōmunicat per potentias sensitiuas. sicut ergo affectiones sensitiue partis in homine aliquando corrumpunt vsq̄z ad similitudines bestiarum. ⁊ tunc est bestialitas. que est supra humanam maliciam ⁊ incontinentiā. vt dictuz est. ita etiam pars rōnalis in homīe q̄z pficitur et cōfortatur vltra cōem modum humane pfectionis quasi in similitudinem substantiaz separatarū. et tunc est virtus heroica siue diuina supra cōmunē humanā virtutem Naz ita se habet ordo rerum vt medium ex diuersis attingat vtrūq̄z extremum. ⁊ ideo in humana natura est aliq̄d qđ attingit id quod est supius. et aliquid qđ coniungit inferiori. et aliquid quod medio modo se habet: Q̄ autez in hominib⁹ inueniatur quedaz virtus heroica manifestat ph̄us primo per dictum homeri introducentis filiū priami. scilicet hectorem. de quo priamus dixit q̄ erat excellēter bonus ita q̄ non videbatur mortalis hois filius. sed dei. quia quoddam diuinum apparuit in eo vltra cōmunem hominū modum. Secōo manifestat idem p̄ dictum gentilium dicentium quosdam homines deificari. qđ nō est verum quantū ad hoc q̄ homo conuertat in naturam dei. vt ꝺr ph̄us. sed hoc est ꝓpter excellentiam virtutis vltra cōmunem hominū modū. et sic patet q̄ in aliquib⁹ hominibus est quedā virtus diuina siue heroica

Conclusio prima

Virtus heroica contrariatur bestialitati. Probatur cōclusio. quia pfectissimum in homīe opponit impfectissimo eius. sed virtus heroica est in homine perfectissima. cum vltra modū ꝯmunem mortificet passiones. et bestialitas est impfectissima cū faciat homines cū bestijs ꝯuenire. ergo ꝯclusio vera. Etiā ꝓbat quab⁹ rōnib⁹ textus Prima est q̄ malicia vel virtus ꝺr ꝓpria homini. ergo malicia nō attribuit bestie. que est infra hominē. neq̄z ꝓtus deo. q̄ est supra hominem. sed virtus diuina (que est honorabilior virtute humana) attribuit deo. et quersitas (que est alia a malicia humana) attribuit bestijs. ergo ⁊c. Secūda rō est. hoīes (in quib⁹ inuenit tanta bonitas q̄ rō eis dñatur vocātur ab alijs viri diuini. q̄ valde admirātur bonitatem eoz. Similiter ex parte malicie bestialitas raro inuenitur in hominib⁹. Tūc arguit sic. sicut virtus diuina raro in bonis inuenitur. ita bestialitas raro inuenit in malis. ergo virtus diuina ⁊ bestialitas videntur sibi inuicez ex opposito respondere.

Conclusio secūda ⁊ respōsiua. virtus heroica ⁊ bestialitas sunt homini possibiles. Probat cōclusio ex dictis q̄ ordo rerū est vt medū attingat ex diuersis partibus vtrūq̄z extremū. sed hō mediat inter substātias separatas ⁊ bestias. ergo possibile est q̄ hō participet virtutes vtroq̄z. que sunt heroica ⁊ bestialitas. Potest etiā probari ꝯclusio p̄ ea que dicta sunt de homero. ⁊ hec de primo. Quātum ad secūdum

Dubitatur primo

Quot modis causat bestialitas in hoīe. Respondet ad dubiū cū textu. q̄ trib⁹ modis aliqui hoīes sunt bestiales Primo ex quersatōe gētis nō legib⁹ rōabilib⁹ gubernate vt ꝓpter cōicatiōem cū barbaris qui rōnabilib⁹ legib⁹ nō gubernātur ꝓpter malā ꝯsuetudinem ꝯmunē aliqui incidunt in maliciā bestialem. Secūdo fiūt aliq̄ bestiales ꝓpter vehemētes egritudines ⁊ orbitates. i. alias ꝰ amissiones. ex q̄b⁹ ds incidit in amentiā ⁊ fit q̄si bestialis Tercio ꝓpter magnū augmentū malicie ex quo aliq̄ superexcellenter infamant. ⁊ dicūtur bestiales sicut aliq̄n aliquē vocamus porcinū aut leoninū ⁊c.

Dubitat secūdo vbi determinat de bestialitate. malicia ⁊ incōtinentia. Respondet q̄ de bestialitate posteri⁹ in hoc libro fiet q̄dam recordatio. sed de malicia virtuti opposita determinatū est ꝓus dum de virtute determinaretur. De incōtinentia vero (que vituperat circa delectationes. ⁊ de malicia que vituperatur circa tristicias. et de continentia que laudatur circa tristicias) nunc est determinādum. ita tamen q̄ non existimemus hos habitus neq̄ eosdē virtuti ⁊ malicie genere diuersos

Ad rationes Ante oppositū Ad primam dicit. q̄ pfectiones numero distinguūtur per pfectibilia. sed nō specie. robur em̄ robusti est perfectio. et tamen conuenit brutis ⁊ hominib⁹ Ad secūdam dicitur q̄ non est simile. de bestijs et hominib⁹. sicut de hominib⁹ ⁊ substancijs separatis. eo q̄ homo et substantia separata libere procedunt ex suis actibus ⁊ non brutum ⁊ homo Ad terciam dicitur. q̄ licet bestialitas faciat hominem gaudere in delectationibus non naturalibus homini fm q̄ habet vsum rationis. ille tamen delectationes sunt homini naturales habenti appetitum quersum ⁊ iudicū rōnis corruptum extra ꝯmunē maliciam hominū

Idetur vtiq̄z cōtinentia ⁊ perseuerantia studiosorū ⁊ laudabiliū esse. Incontinen

tia autez ꝛ mollicies prauoꝝ ꝛ vituperabilium Et idem continens et permansiuus in ratione ꝛ incōtinens et egressiuus a ratione. Et incontinens q̄dem sciens. quoniā praua agit propter passionem. Contin⁹ aūt sciens quoniam prane ꝓcupiscentie non seq̄tur ꝓpter ratiōem Et tēperatū q̄dem ꝓtinentē ꝛ pseueratiuū. talem autē hi q̄dē omnē temperatū. hi autez non et intemperatū incōtinentem. ꝛ incōtinentem intemperatū confuse. hi autē alteros esse aiunt prudentem aūt quādoq; q̄dem non aiunt ꝓtingere esse incontinentē. Quādoq; autē quosdā prudentes existentes et deynos incōtinentes esse. Adhuc incontinentes quidem dicuntur ꝛ ire ꝛ honoris ꝛ lucri. que quidem igitur dicūtur hec sunt

Querit̄ tertio.

Vtrū ꝓtinētia sit virtus. Arguit̄ q̄ nō q; spēs nō ꝓdiuidit̄ generi. sed ꝓtinentia in textu ꝓdiuiditur virtuti. ergo nō est virtus. Secundo sic. nullus vtendo virtute peccat. q; virtute nullus male vtit̄. sed aliq̄s ꝓtinendo ꝑt peccare. puta si desiderat aliq̄d bonuz facere ꝛ ab eo se ꝓtineat. ergo ꝓtinētia nō est virtus

Tercio sic. nulla virtus retrahit hominē a licitis. sed ꝓtinentia retrahit hominē a licitis. ergo ꝓtinentia nō est virtus In oppositū arguit̄. q; habitus laudabilis videtur esse virtus. sed ꝓtinētia est hmōi. ergo ꝛc. Primo aūt videbit̄ de q̄sito. Scdo erūt dubia. Quātū ad p̄mū

Sciendum primo

Q; postq̄ phus distinxit ꝓtinentiam ab alijs que sunt eiusdē generis. Consequēter determinat de ea. ꝛ etiam de incontinentia. perseuerantia. ꝛ mollicie. Et primo ponit probabilia. deinde dubitationes ꝛ dubitationum solutiones. Primum probabile pertinet ad bonitatem et maliciam illorum habituū. scz q; continentia ꝛ pseuerantia videntur esse studiosoꝝ ꝛ laudabilium. incontinētia vero. prauoꝝ. et mollicies vituperabilium. Secūdum pertinet ad rationes diffinitiuas. ꝛ est q; ꝓtinens videt̄ esse idem q; permansiuus in ratione. et in illo q; fm rationem iudicat esse agendū. et incontinens esse idem q; progressiuus a ratione. Tercium pertinet ad actus ipsoꝝ. ꝛ est q; incōtinens scit aliqua esse praua. ꝛ tamen agit ea ꝓpter passionem. sed continens patitur ꝓcupiscentias q̄s scit esse malas sed non seq̄tur eas ꝓpter iudicium rationis. Et hec duo sunt etiam attendenda ad pseuerantiā et molliciem ꝛ circa tristicias. Quartum est de compatione eoꝝ ad temperantiam. videlicet q; videtur temperatus esse continens et perseuerans. et intemperatus esse incōtinens sine quacūq; distinctione. Alij vero aliter posuerūt. Quintū est qđ accipitur per ꝓparationem ad prudentiam. et est q; q̄dam dixerunt prudentē non posse esse incōtinentem. Alij vero volūt prudentes vt deynos id est ingeniosos esse incontinentes. Sextum est de materia predictoꝝ habituū. et est q; quidam dicūt continentiam ꝛ incontinentiam non solum concupiscentiarū. sed etiam honoris lucri ꝛ ire esse. Et hec sunt sex que coīter solent dici de p̄dictis habitib⁹. quoꝝ tria ꝓma sunt de ipsis fm se. sed alia tria sunt de ipsis ad alia ꝓparatis

Sciendum secūdo q; hoc nomen continentia accipitur dupliciter a diuersis. Nam quidam continentiaz appellant per quam aliquis ab omni delectatione venereq; abstinet. Et talis continentia est adhuc duplex. Quedam est principalis et perfecta. et illa est virginitas. Alia est secūdaria. que vocatur viduitas. Alij vero dicūt cōtinentiam esse ꝓpter quam aliquis resistit concupiscēcijs prauis que in eo vehementes existūt. et sic capit philosophus ꝓtinentiam in hoc libro. vt videlicet est habitus quo habens ipsum se tenet cum ratiōe ꝛ pugnat cōtra ꝓcupiscentias operando ꝓtra eas

Conclusio prima

Continētia primo modo accepta scz ꝓ habitu quo aliquis ab omni actu venereo abstinet ꝛ delectatione est virtus perfecta. Probatur conclusio. quia talis continentia est idem q; virginitas vt dictum est. sed virginitas est virtus moralis perfecta. vt supra dictum est. ergo conclusio est vera

Conclusio secūda. ꝓtinentia secūdo modo accepta. p habitu quo aliquis resistit ꝓcupiscentijs prauis non est virtus perfecta. sed habet aliquid de rōne virtutis. Prima pars ꝓbatur. q; virtuosus p virtutez delectabiliter operatur. sed ꝓtinens per ꝓtinentiam cū tristicia operat̄ et cū difficultate. ergo ꝓtinētia illo modo accepta non est virtus ꝑfecta. Secūda pars patz. quia per continentiaz ratio firmatur contra passiones ne ab eis deuincat̄. non tamen ideo accedit ad perfectā rationem virtutis moralis fm quam etiam appetitus sensitiuus subditur rationi. Et ideo dicit philosophus q; continentia non est virtus. sed quodāmodo mixta est cum virtute. inquantum scz habet aliquid de virtute ꝛ deficit in aliquo a virtute. capiendo tū nomen virtutis cōmuniter pro ꝙlibet principio laudabilium operum continentia potest dici virtus Et hec de primo. Quātum ad secūdum

Dubitatur primo

In quo ꝓuenit et in quo differt ꝓtinentia vt hic accipitur cum virtute. Ad dubium respondetur q; ꝓtinentia cōuenit cū virtute. eo q; aliquo mō hz ipsam ꝛ operatur ꝓtra motū passionum. Sed differt a virtute perfecta q; virtuosus operatur per virtutem cum delectatione. sed ꝓtinens licet per ꝓtinentiam bona operetur. tamen cuz tristicia et difficultate operatur.

Dubitatur secūdo circa rationem in oppositum vtrū omnis habitus laudabilis possit dici virtus. Ad dubium respondetur q; non si virtus proprie sumatur. sed ad hoc q; virtus sit habitus laudabilis requiritur q; fm ipsum appetitus sensitiuus sic subdatur rationi q; in eo insurgant vehementes passiones contrarie rationi. Et etiam requiritur q; fm talem habituz homo delectabiliter operetur ꝛ sine difficultate. quod non ꝓuenit continēcie

Ad rationes Ante oppositū Ad p̄mam dicitur q̄ philosophus condiuidit continentiam virtuti quantum ad hoc q̄ deficit a virtute. Ad secundam dicitur q̄ ille solus dicitur vere continens qui tenet se ab eo quod est fm rationem peruersam rationi autez recte non opponuntur concupiscentie bone. et ideo proprie z vere continens est qui persistit in ratione recta abstinens a concupiscentijs prauis: non autem qui persistit in ratione peruersa abstinens a concupiscentijs bonis. sed hic magis potest dici obstinatus in malo. Ad terciam dicitur q̄ virtus perfecta abstinere potest a quibusdam licitis bonis inquantum sunt minus bona vt totaliter intendat perfectionibus bonis. z sc̄m hunc modum continentia primo modo accepta non solum abstinet ab illicitis sed etiam a licitis modo iam dicto. sed continentia secundo modo accepta (de qua ē hic ad propositum) nullum retrahit a licitis bonis.

Dubitabit autem vtiq̄ aliquis qualiter existimans recte incontinens est quis. scientem quidem igitur non aiunt quidam possibile eē Durum enim scientia existente vt estimabat socrates aliud quidem imperare z trahere ipsuz quemadmodum seruum. Socrates quidem enim totaliter pugnabat ad rationem vt non existente incontinentia. Nullum em̄ existimātem operari preter optimū. sed propter ignorātiam Iste q̄dem igitur sermo dubitat de apparentibus manifeste et optimum querere circa passionem si propter ignorantiam quis modus sit ignorantie. quoniam enim non existimat quidem incontinens existens ante in passione fieri mām. Sunt autem q̄dam qui hoc q̄dem concedunt. hoc autem non. Scientia q̄dem em̄ nihil esse melius confitentur. nullum autem operari preter opinatum melius nō cōfitentur. et propter h̄ incontinentē aiunt non scientiam habentem imperari a voluptatibus sed opinionem. Sed tamen si q̄dem opinio et non scientia neq̄ fortis suspicatio contrahens sed quieta. quēadmodum in dubitantibus venia ei q̄ō est nō manere in his ad cōcupiscentias fortes. malicie autē non venia neq̄ alioz nulli vituperabilium: Prudentia ergo protendente hoc enim fortissimum. Sed incontinens erit em̄ idem simul prudens z incōueniens. dicet autem vtiq̄ nullus prudentis esse operari volentem prauissima. Luz bis autem ostensum est prius quoniam actiuus quidem prudens. extremorum em̄ aliquis z habens alias virtutes Adhuc siquidem in eo q̄ est concupiscētias habere fortes z prauas cōtinens non erit temperatus cōtinens neq̄ cōtinens temperatus. neq̄ em̄ q̄ valde temperati neq̄ prauas habere. sed tamen oportet quidem. Si quidem em̄ bone concupiscentie prauus prohibens habitus non sequi. quare cōtinentia non omnis studiosa. si autem infirme et non prave nichil venerabile. neq̄ si prave z infirme nichil magnum. Adhuc si omni opinioni permansiuum facit continentia prava. puta si et false. Et si ab omni opinione incontinentia egressiuum erit aliqua studiosa incontinētia. puta sophoclis. neoptolemus. in philotete. laudabilis enim non permanēs. Quibus suasus est ab vlixe propter tristari mentiens. Adhuc sophisticus sermo mentiens dubitatio propter inopinabilia enim velle arguere vt sapientes sint cum attingunt factus syllogismus dubitatio fit ligata. est enim mens manere non velit propter non placere conclusum. procedere autem non possit propter soluere non habere sermonem Accidit autem ex quodam sermone imprudentia cum incontinentia virtus. contraria enim operatur quorum opinatur propter incontinentiam. opinatur autem bona mala esse et non oportere operari. quare bona et non mala operabitur. Adhuc in persuaderi operans z perse quens delectabilia z eligens. melior vtiq̄ videbitur eo qui nō propter ratiocinatōem sz p pter incontinentiam. Sanabilior em̄ propter

dissuaderi vtiqz. incontinens autem reus pro uerbio. in quo aimus quando aqua suffocat quid oportet adhuc bibere. Si quidem enim persuasus esset que agit dissuasus vtiqz quiescere. nunc autem non suasus nihil minus talia agit. Adhuc si circa omnia incontinentia est z continentia quis simpliciter incontinens nullus enim omnes habet incontinentias. aimus autem quasdam esse simpliciter dubitationes quidem igitur tales quedam accidunt. horum autem hec quidem interimere oportet. hec autem relinquere. Solutio autem dubitationis inuentio est. Primum quidem igitur intendendum vtrum scientes vel non. z qualiter scientes. Deinde circa qualia continentem et incontinentem ponendum. Dico autem vtrum circa omnem delectationem z tristiciam vel circa quasdam segregatas & continentem z et perseueratiuum vtruz idem vel alter est. Similiter autem de alijs quecunqz cognata speculationis sunt huius: Est autem principium intentionis vtrum continens et incontinens sunt in circa que vel in qualiter habentes differentiam. Dico autem vtrum in circa hoc soluz esse incontinens vel non. vel in vt vel non sed in ex ambobus. deinde si circa omnia est incõtinentia z continentia vel non. Neqz enim circa omnia simpliciter est incontinens. sed circa que intemperatus: Neqz enim in ad hoc simpliciter habere. idem em̃ vtiqz esset intemperãtie sed in sic habere. hic em̃ quidem ducitur eligens estimans semper oportere presens delectabile psequi. hic autez non existimat quidem persequitur autem. De eo q̃dem igitur quod est opinionem veram sed non sciam esse p̃terq̃ incontinenter agunt nihil differt ad rationem. Quidã em̃ opinantium non dubitãt. sz existimant certe scire Si igitur propter quiete credere opinantes magis scientiby preter opinionem agunt nihil differt scientia ab opinione. Quidam enim credunt nihil minus quby opinantur q̃z alteri quibus sciunt. Manifestat autem eraclitus. Sed quia dupliciter dicim9 scire etem̃ habens quidem non vtens autem scientia et vtens dicitur scire. Differt habẽtem quidem non speculantem autem z speculãtem agere que non oportet agere ab eo qõ est habentem z speculantem. hoc em̃ videtur durũ sed non si non speculãs. Adhuc quia duo modi propositionum quibus oportet habentem vti quidem vtraqz nihil prohibet operari que preter scientiam vtentem quidẽ vniuersali. sed non ea q̃ s̃m partẽ. operabilia enim singularia differt autem z vniuersale. hoc quidem em̃ in seipso. hoc autem in re est. puta quoniam omni homini conferunt sicca. z quoniam iste homo. vel quoniaz siccum quod tale. Sed si hoc tale vel non habet vel non operatur. s̃m vtiqz hos differt modos impossibile tantum vt videatur. Sic quidem scire nihil inconueniens aliter autem admirabile. Adhuc habere scientiam s̃m alium modum a nũc dictis existit hominibus. in habere quidem enim nõ in vti autem differentem videmus habitum. quare z habere aliqualiter et non habere. puta dormientem et maniam patientem z vinolentum Sed tñ sic disponũtur in passionibus existentes Ire em̃ z ꝓcupiscẽtie venereoz̃ z quedam talium manifeste z corpus transmutant. quibusdam autem z insanias faciũt. Manifestũ igitur quoniam similiter habere dicenduz incontinens his. Dicere autem sermones eos quia scientia nulluz signum. etem̃ in passionibus his existentes demonstrationes. z verba dicat empedoclis et p̃mum dicentes complectũtur q̃dẽ sermones. sciũt autẽ nequaqz opor-

tet em̃ cõnasci. hoc autẽ tempore indiget. qua re quemadmodum similantes sic existiman/ dum dicere et incontinens. Adhuc autez ꝛ sic naturaliter vtiꝫ aliquis respiciet causam. hec quidem em̃ vniuersalis opinio. altera autem de singularibus est quorũ sensus iam propri/ us. cum autem vna fiet ex ipsis necessariũ con clusum hic dicere animam. in factiuis autem operari confestim. puta si omne dulce gustare oportet. hoc autem dulce vt vinũ aut aliquod singularium necessarium potentem et non p/ hibitum simul hoc ꝛ operari. Quando qui/ dem igitur vniuersalis insit prohibens gusta/ re. hoc autem quoniaꝫ omne dulce delectabi/ le. hoc autem dulce hoc operatur. si forte con cupiscentia existente insit. hec quidem dicit fu gere hoc. concupiscentia autem ducit em̃ mo uere vnam quam potest particularuꝫ quare ac cit a ratione aliqualiter ꝛ opinione incontinen ter agere. Non cõtrarie autem fm seipsam sed fm accidens. concupiscentia enim contraria sed non opinio recte rationi. quare et propter hoc bestias non incontinentes. quoniam non habent vniuersalem opinionem. sed singulari um fantasiam et memoriam. Qualiter autem soluitur ignorãtia et rursus fit sciens inconti/ nens eadem ratio que et de vinolento et dor/ miente et non propria huius passionis quam oportet a phisiologis audire. Quia autez vl/ tima propositio et opinio sensibilis ꝛ principa lis actionum hanc vel non habet in passione ens. vel sic habet vt nõ erat in habere scire. sed dicere quemadmodum vinolentus que empe doclis et propter non vniuersale. neqꝫ scientifi cum similiter esse videri extremum terminum vniuersalium. et videtur ꝙ querebat socrates accidere. nõ em̃ principaliter esse visa scientia presente fit passio neqꝫ ipsa attrabitur propter passionem. sed sensibili. de eo quidez igitur qõ est scientem vel non et qualiter scientem cõtin git incõtinenter.

Querit quarta. Utrum aliquis possit operari in/ continenter contra suam scientiam. rõne in eo recta per/ manente Argguitur primo ꝙ non. quia sic voluntas et ratio ab appetitu sensitiuo traherentur. sed hoc nõ potest fieri. qz appetitus est materialis. ꝛ materiale nõ potest ad se trahere imateriale. cuiusmodi sunt rõ ꝛ volũtas. ꝛ cõ firmatur. qz agens volũtarũ non agit nisi illud qõ appe/ tit. sed nihil appetitur nisi bonũ. ergo rõne ꝑmanente rec ta nullus incõtinenter agit Secũdo arguit. si aliquis ageret contra suam scientiam hoc esset propter passionẽ sed hoc non potest esse. quia passio non potest trahere sci entiam. nam in homine nihil videtur fortius sciẽtia. mo/ do fortius non vincitur a debiliori. Et confirmatur. qz dignius natum est trahere ꝛ vincere minus dignum. er go si ratio recta manserit in continente ipsa in opere im/ pedit incõtinentem Tercio arguitur sic. incõtinens rẽ pore quo incontinenter agit enũciat se malum agere. er/ go in eo ratio non permanet recta In oppositũ est phi/ losophus in textu. Primo videbitur de questo. secũdo erũt dubia. Quãtum ad primũ

Sciendum primo

Qꝫ postqꝫ philosophus posuit quedã probabilia circa continentiam ꝛ incõtinentiam. Hic cõsequenter mouet dubitationes circa ipsa probabilia. Quarum prima est questio presens que mouetur circa terciuꝫ probabile de actu continentis et incontinentis. Secũda dubitatio est circa quintum probabile. quod est de comparatione con tinentie ad prudentiam. que talis est. vtrum incontinẽs habeat prudentiam ꝓtradicentem. id est que in contrari/ um tendit. Tercia dubitatio est circa quartum probabi le. quod est de comparacione continentie ad temperanti am. et est vtrum continens sit temperatus. et incõtinẽs intemperatus. Quarta dubitatio est circa secũdum pro babile. quod est de diffinitione continentie. et est vtrũ scz continens sit idem ꝙ permansiuus in ratione. Quinta dubitatio est circa primum probabile. quod erat de bo/ nitate ꝛ malicia continentie ꝛ incontinentie. et est vtruꝫ continentia sit bonorum et laudabilium. et incontinẽtia prauorum et vituperabilium. Sexta dubitatio est circa sextum probabile. quod est de materia ꝓtinentie ꝛ incon tinentie. et est vtrum continentia et incontinentia non so lum sint ꝓcupiscentiarum. sed etiam ire lucri ꝛ aliorum huiusmodi. Et harum dubitationum solutiones ponit philosophus in hoc septimo. non tamen eodem ordine quo probabilia posuit. nec quo dubitationes induxit. sed fm ꝙ exigit ratio doctrine. prout scz solutio vnius dubi/ tationis ex altera dependet. Pro solutione prime dubi/ tationis que est questio presens

Sciendum est secũdo. ꝙ incontinẽs ꝛ intemperatus diuersimode se habent circa eandem materiam. scz circa delectationes tactus. incontinens em̃ habet rõnem non rectã. vtputa ꝙ fornicatio est ꝓmittẽda. et ideo nõ ex elec tione sed ex passione sequtur prauas ꝓcupiscentias. Et in temperatus habet rationem querlam. ꝛ ideo ex electiõe

et determinato proposito exequit delectatões. Ex hoc igitur est dubitatio presens mota. scz vtrum recta ratõe permanẽte stet aliquid incõtinẽter agere. Pro cuius solutione premittũtur aliqua preambula. Primum est. q̃ duplex est syllogismus. s. speculativus qui ordinatur ad ostẽdendum ꝓclusionem esse veram. t practicus qui ordinatur ad finaliter ostendẽdum conclusionem esse operabilem a nobis. Aliud preambuluz ẽ. q̃ due sunt propões syllogismi practici. s. maior t minor. quarum quidem minor de necessitate est particularis. cum operatio sit singularium. Potest igitur titulus questionis ſm tres diuersitates cognitõis intelligi tripl'r. Primo sic. vtrum ꝓtingat aliquid operari contra sciẽtiam propositõis vl's rõne recta ꝑmanente. Est eñ quedam ꝓgnitio vniuersalis. vt ꝓgnitio huius propõis. nullum delectabile est inordinate prosequẽdum. Et alia ꝓgnitio est particularis vt ꝓgnitio huius propõis. hoc delectabile quod est inordinatum nõ est prosequẽdũ. Alius sensus est. vtrũ ꝓtingat aliquẽ operari ꝓtra sciam habitualem sine actuali cõsideratõe. Alia est actualis que est cum actuali ꝓsideratione. Et quia in habitu dupl'r habetur scientia. vno modo in habitu libero t expedito. alio modo in habitu ligato. Et differunt iste due ꝓgnitiones habituales. quia in ꝓgnitiõe habituali libera habens quãdo vult actualiter desiderat sine mutatione aliqua. Sed habens habitum ligatum nõ exit in actum quãdo vult sine mutatiõe aliqua in eo facta. vt ebrius in fantasia ligatus propter motum fumozum nõ est natus speculari nisi post ꝓsumptionem fumozum impediẽtium eius fantasiam. Et sil'r demẽtiam patiens nõ potest actualiter ꝓsiderare nisi remota turbatione quam patitur

Conclusio prima.

Recta ratõe permanẽte t integra quo ad maiozem t minozem ſm actuz nõ potest quis incõtinẽter agere. sed rõne recta ꝑmanẽte ſm actum quo ad maiozem tm̃ põt qs incõtinẽter operari. Prima pars patet. quia sic ꝓtraria operaretur. maior eñ t minor in syllogismo practico conclusionem habent in opere Si igitur minor debite sumatur sub maiori nẽcaria ꝓclusio ꝓgnoscitur. sicut in syllogismo speculativo cognita maiori t minori. t minori debite subsumpta sub maiori simul ꝓgnoscit ꝓclusio Exemplum de syllogismo practico qui potest sic dari nulla fornicatio est facienda. sed aliqua fornicatio est delectabilis. ergo nõ omne delectabile est faciẽdum. Secunda pars probatur. quia habens talem ꝓgnitionem nõ actualiter subsumit minorem sub maiori. ergo potest operari actualiter t iudicare ꝓclusionem repugnãtem ꝓclusioni syllogismi practici esse bonam Conclusio secũda. incontinens habet rectam rationem cum ꝓgnitõne maioris ſm actum t habitum. tamen nõ liberum sed ligatum. Probatur ꝓclusio. quia bestie nõ dicuntur ꝓtinentes neq̃ incontinentes. quia rationem nõ habẽt. Unde incõtinens est qui habet ratõem. sed ei nõ immanet. ergo incontinẽter operãs habet ratõem rectam cum ꝓgnitiõe maioris ſm actum t ſm habitũ. vt dicat actu t cõsideret nullum delectabile esse prosequendũ. t habet cognitiõem boni in habitu ligato. vt potest cognoscere aliquã delectatõem inordinatam. puta illam quã prosequi nõ esse prosequẽdam. hanc tamẽ actualiter nõ considerat esse delectationem inordinatam. Ex quo patet q̃ in incõtinẽte nõ totaliter extinguit̃ ratio. qm̃ scz in vniuersali habeat sciam. veram. vt puta si ex pte rõnis hec propositio vl's nullũ dulce est gustandũ Et vltra cõcupiscentia dicat. omne dulce est delectabile. tunc passio appetitus absorbet iudiciuz rõnis quo ad minoꝛ̃. et subsumit sub vniuersali appetitus et non sub vniuersali rationis: t sic sequtur operatio incontinentis Et hec de primo articulo

Quantũ ad secundũ

Dubitatur primo

Utrum aliquis possit firmius adherere debili opinioni q̃ alter sue scientie Respondeꝛ ad dubium q̃ non. si vter q̃ credat se esse taliter habituatuz sicut est Sed si habẽs opinionem debilem hymaginetur se habere eam p̃ propositiones vl's necessarias t credat eam esse sciam potest firmius vel eq̃liter vel fortiter adherere sue opinioni sicut alter sue scientie Et huic cõcordat dcm̃ Auerrois. q̃ fides vel opinio vulgi fortioꝛ est scientia vel eque fortioꝛ. t hoc etiam dicit textus. Dubitatur secundo. vtrum possit impedire actualem consideratiõnem eiusdem ſm habitum Ad dubium respondetur q̃ sic. et hoc cõtingit multipliciter. Uno modo impeditur aliquis si non velit considerare. quod contingit quando voluptas ad aliud inclinat. vnde passio multotiens trahit voluntatem Alio modo impeditur aliquis ab actuali consideratione propter passiones immutantes corpus. sicut in ebrio vel demente. Similiter multis modis contingit q̃ appetitus sensitiuus passionatus extinguit iudicium rationis Uno modo quando appetitus vehementer fertur in suum appetibile tanq̃ in finem. vnde appetitus inquantum corruptibilis est naturalis est. et sic non est obediens rationi. sz inquantũ ab anima est obedit rationi. igitur primi motꝰ nõ sunt criminosi. Allicitur igitur voluntas appetitu sensitiuo tanq̃ vehementer moto ex pulsu passiõis. t sic ei cõsentit. t auertit se a iudicio rationis. nec vult audire rationem Secundo modo cõtingit hoc ex parte fantasie quẽ admodum eñ organum sensituũ ebrij impeditur p̃ motus fumoꝛ̃. sic in incontinente impeditur p̃ motum passionũ Et hec de secundo articulo.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primaz dicitur: q̃ appetitus trahit voluntatem mediante rõne peruersa t per appetitum corrupta. licet hoc non posset facere appetitus virtute propria: Ad confirmationem patet solutio ex dictis Ad secundam dicitur. q̃ licet scientia sit fortioꝛ passione et opinione si sit in actuali consideratione. tamen habens habitum scientie t non actum p̃t operari contra suum habitum. impossibile est tamen habentem actualem t habitualem considerationem taz de maiore q̃ de minore contra suam scientiam operari

Ad confirmationem eius dicitur: q̃ non extinguitur ratio scientie que est circa vniuersalia. sed que est circa iudicium particulare. quod pertinet ad partem sensitiuam quodammodo impeditur. tamen pro omnibus. hymaginandum est q̃ omnes virtutes anime radicantur in eadem essentia anime. Ideo quando virtus sensitiua vehementer expulsat trahit virtutes virium superiorum et eas in opere impedit. Ad terciaz dicitur. q̃ aliquis potest dicere aliquam propositionem et eam non intelligere vel habere affirmationem eius in corde. Multi enim vt dicit pꝰus pronunciant verba empedoclis tradentis suam philosophiã metrice: qui tamen eã non intelligunt

Unde videt q licz incõtinẽs verũ dicat. t id quod est rectũ. tñ oppositum eius (qõ dicit) iudicat esse malũ.

Trum aũt est aliquis incõtinẽs simpliciter vel oẽs ſm partem. t si est: circa qualia dicẽdum deinceps. Quoniam quidem igitur circa delectationes t tristicias sunt t cõtinẽtes et perseuerantes t incontinẽtes t molles manifestum. Quia autez sunt hec quidem necessaria faciẽtium delectatõnem. hec autem eligibilia q̃dem ſm seipsa. habẽtia aũt supabũdantiam necessaria q̃dem corpalia. Dico autẽ talia t que circa cibum t venereorũ oportunitatem. t talia corpalium circa que intpantiam posuimus t temperãtiam necessaria quidem nõ eligibilia autem ſm seipsa. Dico autem puta victoriam honorem diuitias t talia bonoz t delectabiliũ. Eos quidem igitur qui adhuc preter rectam rõem superexcellunt eam que in ipsis quidem simpliciter non dicimus incõtinẽtes. apponẽtes autem pecuniarum incontinẽtes t lucri t honoris t ire. simpliciter aũt nõ vt alteros t ſm similitudinez dictos. quemadmodum homo qui olimpia vicit. illi autẽ communis ratio a propria parum differebat. sed tamẽ altera erat. Signũ autem. incõtinentia quidem eñ vituperaſ nõ vt peccatum solũ. sed vt malicia quedam vel simplr existens vel ſm quandam partem. horũ aũt nullus Eorũ aũt que circa corporales voluptates circa q̃s dicimus temperatum t intemperatũ. vel q̃ nõ eligendo in nõ eligere delectabiliũ persequens superabundantias t tristium fugiens esuriei t sitis et calozis t frigozis. et omnia que circa tactum t gustum. si preter electionem t intelllectum incõtinens dicit. nõ ſm appositioem quoniam circa hec quemadmodum ire. sed simplr solũ. Signũ aũt etem molles dicũt circa has circa illarum aũt nullam.

Querit quinto

Utrũ ꝓtinẽtia t incõtinẽtia sint circa ꝓcupiscẽtias delectationũ gustus t tactꝰ. Arguit primo q̃ nõ. qz ꝓtines est pmãsiuus in rõe. t incõtinens est egressiuus a rõne. g̃ ꝓtinẽtia t incõtinẽtia sunt circa ea q̃ maxime abducũt hoiem a rõe sed ira t timiditas magz abducũt hoiem a rõe q̃ delectatiões gustus t tactus. vt terroz periculoz multoz. q̃ stupefacit hoiez. igit Scõdo arguit vt ọ̃t textus. ꝓtinẽtia t incõtinẽtia sunt circa delectatões venereas. sed nõ ois delectatio gustus t tactus est venerea. g̃ ꝓtinẽtia t incõtinẽtia nõ sunt generaliter circa delectatões gustus t tactus. Tercio arguit. delectatões ſm tactum sunt in multiplici dña. nã q̃dam sunt humane t q̃dam bestiales. ſz ꝓtinẽtia t incõtinẽtia nõ ſt circa delectatões bestiales. g̃ nõ debẽt generaliter dici circa delectatões gustus t tactus In oppositũ est phs in textu. Primo videbitur de q̃sito. scõdo erũt dubia. Quantum igitur ad primum

Sciendum primo

Qz̃ posq̃ phs ostẽdit q̃ preter sciam aliquis põt praue opari. p qđ potest sciri q̃d sit ꝓtinẽtia t q̃d incõtinẽtia. hic ꝓinter determinat de materia ꝓtinẽtie t incõtinẽtie. s. de delectatõibus t tristicijs. Pro quo notat phs q̃ eorum que faciunt delectatõem hoi. q̃dam sunt necẽria ad vitã humanã q̃ sunt q̃dam corpalia. que sunt tpantia t intẽperantia. t hec sunt duplicia. nam q̃dam sunt necẽria ad ꝓseruatõem indiuidui. vt cibus t potus. Alia sunt necẽria ad ꝓseruatõem spẽi. vt coitus. Alia vero sunt necẽria hmõi que nõ sunt necẽria homini. sed considerata ſm se sunt eligibilia hoi. cuius in eis ponit eẽ supabũdãtia t defectus. sicut sunt victoria diuitie honores t alia huiusmodi bona delectabilia Sciẽdum secũdo q̃ nomen ꝓtinẽtia importat quãdaz refrenatõem inquãtum scz aliquis se ꝓtinet ne insequaſ passiones. Et ideo ꝓtinentia ọ̃t esse circa illas passiones que impellunt ad aliquid prosequẽdum. in quibus laudabile est vt ratio retrahat homines a tali ꝓsecutione. nec proprie est ꝓtinẽtia circa illas passiones que important quãdam retractionem. sicut sunt timoz t alia hmõi. nam in his laudabile est firmitatem seruare ꝓsequẽdo qđ rõ dictat. Unde cum naturales inclinationes sint principia omnium superueniẽtium. sequit q̃ passiones tanto vehemẽtius impellũt ad aliquid ꝓsequẽdum quanto magis insequunt inclinatõnem nature que precipue inclinat ad ea que sunt necessaria. vel ad cõseruatõem indiuidui. sicut sunt cibus t potus. vel ad conseruatõem speciei sicut sunt actus venereorum. quoruz delectatões ad tactum ptinent.

Conclusio prima

Cõtinẽtia t incõtinẽtia nõ sunt circa ꝓcupiscẽtias delectabiliũ nõ necessariorũ. Probat phs. qz in talibus delectationibus nõ dicimus homines simplr incõtinentes. ſz cũ aliqua additione. puta incontinẽtes pecuniarum lucri honoris vel ire. cuius. sp ꝓtinentie aliquid addẽdo. igit cẽ Scõdo. ꝓbat phs cũ signo. quia incõtinẽtes nõ solum vt peccãtes vitupamus. sed etiã vt malos. sed nullus superabundãs in delectatõibus delectabiliũ nõ nccarioz vituparaſ vt malꝰ. qz eiꝰ appetitus tẽdit in bonũ. sed solũ vituparaſ vt peccãs. qz vltra q̃s oz tẽdit in bonũ. g̃ ꝓtinẽtia t incõtinẽtia nõ ſt circa delcãtões delcãbiliũ nõ nccariorũ

Cōclusio scōa. ꝓtinētia ⁊ incōtinētia sunt simplr circa ꝯcupiscētias delectabilium necessariorum que sunt delectabilia fm gustum ⁊ tactum Probatur quia ꝓtinēs simplr notatur quasi tenēs cum ratōe resistens ꝯcupiscētijs magnis delectationū gustus ⁊ tactus. Et incōtinēs ꝺr ꝓtra rōem insequēs ꝯcupiscētias talium delectationum gustus ⁊ tactus. Et iō dicit phs q illi sūt incōtinētes simplr ⁊ nō cum aliqua additōe q male se habēt circa voluptates cōrpales. circa quas est. tpantia ⁊ intēperātia. non ita q ex electōe ꝓsequāt fugabūdantias delectationum. et fugiat tristicias vt famem aut sitim ⁊ silia. que ptinent ad gustū ⁊ tactū. sed q ꝓter rectam electōem quā habēt et ꝓter intellectū rectum q in eis est ꝓsequunt ⁊ fugiūt ꝓ dicta Scōo probat phs idem ꝙ signū. quia mollicies est ꝓpinqua ꝓtinētie ⁊ incōtinētie. sed mollicies est circa concupiscētias harū delectationū ⁊ tristicias. nā molles dicūtur hoīes q nō pūt pati famem aut sitim aut aliqd hmōi et qui nō pūt sustinere pauptatē. ꝙ ꝯclusio vera. Itē. pbatur ex scōo notabili. Et hec de ꝓmo. Quātū ad scōm

Dubitatur ꝓmo.

Circa signū phi ad probādum ꝓmā ꝯclusionē. quo ꝺr̄ pctm̄ ⁊ malum. Ad dubiū respōdet. put sufficit ad ꝓpositum q sic ꝺifferūt. q pctm̄ potest ꝓtingere cū aliqs prosequit aliquod bonū sed inordinate. sed malicia est ꝙ quaz tendit in aliquod malū. puta cū rō ⁊ appetitus tendūt in malū. ⁊ hec malicia opponit virtuti. Alia est malicia fm ꝓtem quādam. q scz appetitus tēdit in malū. nō aūt rō. sicut ꝓtingit circa incōtinētiam. Dubitat scōo. vtruz incōtinēti debeat venia Ad dubiū respōdetur q non. q licet ꝓpter passionem operetur. hec tamē passio nō debet eum excusare. q nō oīes apponūt sufficientiā diligentie ad repellēdum id quod agit esse malū ⁊ ꝓtra rōem rectā quā habet de vniuersali. Et hec de secūdo.

Ad rationes ante oppositū. Ad ꝓmā dicitur. q licet timiditas et ira magis abducunt hominem a rōe ꝙ alique delectatōes gustus ⁊ tactus. suis tamē nominib⁹ importāt quādam retractōem ⁊ nō refrenatōem. ⁊ ideo circa eas sunt alie virtutes. vt fortitudo ⁊ mānsuetudo. Ad scōam ꝺr. q ꝓtinētia ⁊ incōtinentia ꝓfectius habent esse circa alias delectationes venereas ꝙ circa delectatōes gustus ⁊ tactus. tamen delectatōes veneree nō sunt materia adequata. Ad terciam ꝺr. q circa delectatōnes bestiales nō sunt ꝓtinētia ⁊ incōtinentia simplr. cuius causa ē. qa ꝓtinentia est bonū rationis humane. ideo attēditur circa passiōes hoīm generales. ideo ꝓtinētia ⁊ incōtinētia nō sunt circa delectiones bestiales.

Et ꝓpter hoc in idem incōtinētem ⁊ intemperatū ponimus. ⁊ ꝓtinētem ⁊ tpatum. sed nō illoz̄ nullū. ꝓpter circa eaſdem aliq̄liter voluptates ⁊ tristicias esse. Hij aūt sunt quidē circa hec. sed nō simlik sunt. sed hij q̄dem eligūt. hij aūt nō eligūt. ꝓpter qō magis intpatum vtiq̄ dicemus. qm̄ neq̄ ꝯcupiscens vel quiete ꝓsequitur superabūdantias ⁊ fugit moderatas tristicias. q̄ hunc qui ꝓpter concupiscere valde. quid enim vtiq̄ ille faceret si adesset concupiscentia iuuenilis. ⁊ circa necessarioz̄ indigentias tristicia fortis. Quia autem concupiscentiaz̄ ⁊ delectationū he quidem sunt genere bonoz̄ ⁊ studiosoz̄. delectabilium aūt quedā natura eligibilia. quedam autem cōtraria bonoz̄ q̄dam autem intermedia quēadmodum diuisimus ꝓius. puta pecunie ⁊ lucrum ⁊ victoria et honor. Ad oīa autez̄ talia ⁊ intermedia non in pati ⁊ cōcupiscere ⁊ amare vitupantur sed in aliqualiter ⁊ superabundare. ꝓpter qō quanti qui ꝓter rōnem vel dominant vel persequunt eoz̄ que natura aliquid pulchroz̄ ⁊ bonoz̄. puta circa honorem ⁊ magis q̄ oportet studentes. veluti circa filios ⁊ parentes Et eiī hec bonoz̄ ⁊ laudantur qui circa hec student. sed tamen q̄dam superabundātia ⁊ in his si quis quēadmodū nyobe rebellet ⁊ ad deos vel quemadmodū satirus philopatez cogitominatus circa patrem valde eiī videbat desipere. Malicia q̄dem igitur nulla circa hec est ꝓpter id quod dictū est quoniā natura eligibilium vnūquodq̄ est. ꝓpter seipsum: praue autē est. fugiēde sūt ipsoz̄ superabundātie. Silr autē neq̄ incontinentia. incontinentia eiī non solum fugiendoz̄. sed ⁊ vituperabiliū est. ꝓpter similitudinē autem passionis apponentes ad incontinentiam circa vnumquodq̄ dicūt. puta malum medicum ⁊ malum hypocritam quem simplr vtiq̄ non dicerent malum. quem admodū igitur neq̄ hic ꝓpter nō maliciā esse vnāquāq̄ ipsaz̄. sed in fm analogum simūle sic videlicet ⁊ illic estimandū solā incontinentiam et ꝓtinentiā esse q̄ est circa eadē tpantie ⁊ intēperantie. circa iram aūt fm similitudinē dicimus. ꝓpter qō ⁊ apponētes incōtinentem ire quemadmodū honoris ⁊ lucri aimus.

Queritur

Sexto. vtrū incontinētia sit melior intemperātia Arguit q nō qz intpatus est melior incōtinēte. g intemperātia est minus mala qz incōtinētia. Añs patet. quia intpatus ex psuasione ad hoc opatur mala. incōtinēs vero ex passione

Secōo sic. incōtinētia t intēperātia in idem ponunt vt dicit textꝰ. ergo incōtinētia nō est melior intēperātia. Tenet ꝓnia. qz quecūqz vni t eidē sunt eadē. illa inter se sunt eadem Tercio arguit q ꝓtinētia sit melior tpantia. qz habitus ei⁹ in meliori subiecto ē melior. sed ꝓtinentia est in meliori subiecto qz tēperātia. igitur tē. Minor ptz qz ꝓtinētia est in volūtate. t tpantia ꝓcupiscibili. Et maior patz. qz receptū est in recipiēte fm modū recipiētis.

In oppositum est phs in textu. Primo videbit de qsito. secōo erūt dubia Quantū igitur ad ꝑmum

Sciendum primo

Q; postqz phs ostēdit delectatōes humanas t eas distinxit t ostēdit quō aliquis diuersimode circa eas ꝑt dici ꝓtinēs t incōtinens. hic ꝓnter ex dictis infert q̄daz corelaria. quoꝝ primū est. q in eodē ponūtur incōtinēs t intpatus. nō tamē ita q vnū sit alterū. sed quia sunt eq̄liter circa idem .s. circa coꝛpales voluptates t tristicias. sz nō eodem mō. qz intemperatus operatur cū electōe. sed continēs t incōtinēs sine electione. Secōm coꝛelarium est q magis peccat t vituꝑatur intēperatus qz incōtinens. et sic intēperatus est peioꝛ incōtinēte. Sciēdum secōo. q ꝓtinens t incōtinēs nō differūt fm rōem t appetitū cōcupiscibilem. qz vterqz habet rectam rōem t appetitum. sz sic nō est de tpato t intpato. qz tpatus hz appetitū ꝓcupiscibilem sic domitū q nō hz prauas ꝓcupiscētias. t intēperatus habet appetitū totaliter depꝛauatū

Conclusio prima.

Tpantia est melioꝛ ꝓtinētia. Probat ꝓclusio. quia tpantia est virtus ꝑfecta vt supꝛa dictū est. cōtinētia vero non igitur tē. Item tpatus melioꝛ est ꝓtinēte. igit Añs patz qz melius est nō operari malū t nō habere malas ꝓcupiscentias. sed tpatus nō operatur malū nec habet prauas ꝓcupiscētias. ꝓtinēs vero licet nō opetur malū habet tamē prauas ꝓcupiscētias. g tpatus melioꝛ est ꝓtinēte Item ꝑbatur ꝓclusio. qz bonū virtutis laudat ex hoc q est fm rōem. sed plus viget bonū ratiōis in temperato in q̄ appetitus sensitiuus subiectus est ratiōi t quasi a ratōe domitus. qz in ꝓtinēte in quo appetitus sensitiuus vehemēter resistit rōi ꝓ ꝓcupiscētias prauas. g ꝓtinētia ꝓpat ad tpantiam sicut impfectū ad pfectū Cōclusio secōa. intēperātia est peioꝛ incōtinētia. Probat. qz si vnū oppositoꝝ est melius opposito alterius. suū opositū erit peiꝰ opposito alterius. sed tpantia melioꝛ est ꝓtinētia. ergo intēperātia erit peioꝛ incōtinētia. Secōo probat. qz opari malū ex electione peius est qz opari malū ex passione. sed intēperatus opatur malum ex electōne. incōtinēs vero ex passiōe. ergo intpantia erit peioꝛ incōtinētia Vnde dicit phs q intēperatus peccat ꝓsequēdo supfluas delectatōnes. t fugiendo moderatas tristicias. t nō qz patiat ꝓcupiscētiam. sed incōtinēs peccat ꝓter vehemētem ꝓcupiscētiam. qui em absqz ꝓcupiscētia peccat q̄d faceret si adesset fortis ꝓcupiscētia. qualis est ꝓcupiscētia iuuenum Et si esset fortis tristicia circa indigētias necessariorum. Et hec de primo articulo. Quātum ad secōm

Dubitatur primo

Quot t que sunt genera delectabilium Ad dubiū respondetur fm textū q sunt tria que fm naturā sunt eligibilia ad que sez natura inclinat Alia sunt nō naturalia. sicut sunt illa q̄ sunt cōtra inclinationem nature Alia sunt media inter ista. sicut patet de pecunia honoze lucro t victoꝛia Et circa hec nō vituꝑant aliqui. ex hoc solū q patiūtur eoꝝ ꝓcupiscentiā t amoꝛē. sed ex mō cōcupiscēdi q̄ est supabundans Et ꝑmissis ꝓcludit phs q illi q̄ ꝓter rōem vel hn̄t vel ꝓsequunt naturaliter pulchra nō vituperātur quasi mali vel illi q̄ studeꝛt circa honoꝛē aciscendum vel circa curam filioꝝ vel parentuꝝ magis qꝫ oporꝛet. nam hec sunt bona q̄ circa ipa studeꝛt vt laudātur. sed tamē in talibus potest esse q̄dam supabundātia viciosa. sicut si aliqua mulier ꝓter amoꝛē filioꝝ supfluū contra deū rebelleꝛ ꝓter filioꝝ moꝛtem. sicut fecit molꝛtes Vel si quis ꝓter nimiū amoꝛem parentū aliquid insipiēter agat. sicut satirus q̄ vocatus est philopater. id est amoꝛ patris videbatur insipere ꝓter nimiū amoꝛez quē habuit circa patrē Aristoteles concludit q circa p̄dicta non est malicia. quia vnumquodqz ipsoꝝ in se cōsideratum est natura eligibile. sed sole supabundantie ipsoꝝ sunt ꝓtaue t fugiende Et silr hec incōtinentia est simplr circa p̄dicta. quia incontinentia non solū est fugienda sicut peccatū. sed etiā est vituꝑabilis siue turpis. t ideo circa delectationes coꝛpales que sunt turpes t viles est ꝑpria incōtinentia. que q̄dem delectatōnes nō sunt hmōi attendende nisi ꝓter necessitatē Dubitatur secundo. qre circa delectabilia nō necessaria ponitur incōtinētia cū additione vt dictū est supꝛa. Ad dubium rn̄detur q hoc est ꝓter similitudinem passionis. nam sicut aliquis imoderate concupiscit voluptates coꝛpales. ita etiam pecunias et alia huiusmodi predicta Et ē simile cuz dicim⁹ aliquem hominem esse malum medicum. qui tamen non dicitur simplr malus. In his ergo que dicunt sic esse malum dicimus malicia simpliciter circa vnūquodqz ipsoꝝ. sed circa quandā ꝓportionabilitatē t similitudinem quia sz ita se habet malus medicus ad ea q̄ sunt hominis ita etiam in genere continentie solam illam dicimus continentiam t incōtinentia simpliciter. que est circa eadē cū tpantia t intpantia Sed circa iraz dicimus icontinentiā cum additione appellantes ipsam incontinentiā ire. et sic de alijs Et hec de secundo articulo.

Ad rationes

Ante oppositū Ad primā dr q inconti nens est facilius sanabilis qz intpatus. nam ꝑt castigari monitionib⁹ t ꝑ assuefactionē relinquēdi malas cōcupiscentias. Sed intpatus est male habituatus. nec ꝑ moniciones ꝑt sanari Et licetur aliqñ agat male ꝓter psuasionē ap̄e tamē credens malum esse bonuz ꝓter puersum appetitū siue psuasionem ageret malū Ad secōam pz solutio ex dictis Ad terciam dr q habitus nō capiunt bonitatem a suo subiecto. sed magis ab actu vltimo vel materia circa quā sunt. mō tpantia hz meliorez materiā circa quā qz ꝓtinentia vt dcm est. Aliter ꝑt solui ista ratō sez q voluntas ꝓpinquioꝛ est rōni qz vis cōcupiscibilis. cū bonū rōnis ex quo virtus laudat est magis ex hoc q pertingit nō solum vsqz ad voluntatē. sed etiaz vsqz ad vim cōcupiscibilem. qđ etiā accidit intpato. qz si ꝓtingāt solus ad voluntatem: quod accidit in continente.

Quia autē sunt quedā quidem delectabilia natura. ⁊ horum hec quidē simpliciter. hec autem ꝑm genera ⁊ animaliuz ⁊ hominuz. hec autem non sunt. sed hec quidem propter orbitates. hec autē propter consuetudines fiunt. hec autem propter perniciosas naturas. Est ⁊ circa horū singula sil'es videre habitus Dico aūt bestiales puta eam hominez quā dicunt pregnātes rescindentē pueros deuorare. vel qualibet bestialitate gaudere aiunt quosdam siluestrium circa pontum. hos quidez crudis. hos autem hominū carnibus. hos aūt pueros cōmodare ad inuicem in conuiuiū. vel circa phalarim dictum hij quidem bestiales Hij autem propter egritudines fiunt et maniam quibusdam. quēadmodum matrem sacrificans ⁊ comedens ⁊ conserui epar. Hij autem egritudinales vel ex consuetudine: puta pilorū euulsiones ⁊ vnguium corrosiones. Adhuc autē carbonum ⁊ terre. cum his autē que venereorum masculis. his quidē em̄ naturata. his autez ex consuetudine accidūt. puta assuefactis ex pueris. Quantis quidez igitur natura causa hos vtiqz nullus diceret incontinētes. quemadmoduz neqz mulieres quoniaz nō ducūt sed ducūtur. similiter autē ⁊ egrotatiue habētibꝫ ꝓpter ꝯsuetudinē. Habere quidez igit̄ singula horū extra terminos est malicie. quēadmodum ⁊ bestialitas. habentē aūt superare vel superari nō simpliciter incōtinētia. sed que ꝑm sil'itudinem quemadmodū ⁊ circa iras habentē hūc modū passionis. incontinentē autē nō simpl'r dicendum. Omnis em̄ superabūdās malicia ⁊ insipientia ⁊ timiditas ⁊ intēperantia ⁊ crudelitas he q̄dem bestiales. he aūt egritudinales sunt. Hic quidē em̄ natura talis qualis timere omnia. ⁊ si sonū faciat mus ꝑm bestialē timiditatem timidum. hic aūt iniuste mustelam timuit ꝓpter egritudinem. Et insipientium hij quidem ex natura irrationales ⁊ solum sensu viuentes bestiales. quemadmodū quedam genera longe barbarorum. hij autem ꝓpter egritudines puta epilenticas vel manias egritudinales. Horum autem est quidem habere quedam quandoqz. non supari autem. dico autē puta si phalaris tenuit concupiscens puerum comedere. vel ad venerorum incontinentē delectationem. est autem supari non solum habere. Quemadmodum ⁊ malicia. que quidē ꝑm hominem simpliciter dicitur malicia. que autem ꝑm appositionem quoniam bestialis vel egritudinalis. Simpliciter autez non ꝑm eundem modum videlicet ⁊ incontinentia est hec quidem bestialis. hec aūt egritudinalis Simpliciter aūt que ꝑm humanā intꝑantiam solū qm̄ quidem incontinentia ⁊ continentia est solum circa que est intꝑantia ⁊ tꝑantia. ⁊ quoniam circa alia est alia spēs incontinentie dicta ꝑm metaphorā ⁊ nō simpl'r manifestum.

Queritur septimo

Utrū cōtinentia ⁊ incōtinētia sint circa delectatōes humanas ⁊ bestiales Arguit̄ ꝙ nō. Et ꝑmo ꝙ non sint circa delectatōes humanas tanq̄ circa materiā ꝓpriam qꝛ ꝑm Ambrosiū ꝑmo de officijs. cōtinentia est in omni actu hoīs. sed nō oīs actus humanus ꝑtinet ad delectationē. igit̄ ⁊c. Scdo arguit̄ ad idem. qꝛ ꝑm Tullium secūdo rethorice. ꝯtinentia est ꝑm quā cupiditas gubernatiue regit̄. sed cupiditas est in diuitijs ⁊ nō in delectationibꝫ humanis. ḡ ꝯtinentia nō est circa cōcupiscētias hūanas Tercio arguit̄ ꝙ ꝯcupiscētia sit circa delectatiōes bestiales. qꝛ in talibꝫ cōcupiscētijs est immansio rōnis et egressio a rōne. sed cōtinens est idem qđ ꝑmansiuus rōni. igit̄. ⁊c. In oppositū est ph̄s in textu. Primo videbitur de quesito. De secundo aūt erunt dubia.

Quantū igitur ad primum.

Sciendum primo

ꝙ postq̄ ph̄us ostendit ꝙ diuersimode est aliquis continens ⁊ incontinens dictus ꝑm diuersas consideratōnes humanas. hic consequenter ostendit ꝙ diuersimode dicitur aliquis cōtinens circa delectationes humanas ⁊ bestiales. Primo ostendens diuersitatem delectationū humanaꝝ ⁊ bestialiuz. Et deiñ qūo diuersimode circa eas dicatur continētia et incontinentia Primo igitur đt ꝙ de

lectationum quedã sunt ſm naturã. quedã non. ꝛ vtrãq; ſub diuidit. nam naturalium delectationũ quedam ſunt delectabilia hoi habenti guſtum. alia vero q̃busdam diſ/rẽtijs aialium. naz alij cibi ſunt delectabiles animalibus comedẽtib; carnes. ꝛ alij aialibus comedẽtibus fructus Et colericis delectabilia ſunt naturaliꝛ frigida. que tem/perant eorum complexionẽ. flegmaticis vero calida. Si/militer delectabiliũ nõ naturaliũ quedaz ſunt ꝓpter egri/tudines corporales ſuguenientes. aut etiam ꝓpter triſtici/as aialis. ex q̃bus trãſmutatur natura ad aliam diſpoſi/tionem. vt propter furiam vel aliquid hmõi. ſicut de quo/dam legitur q̃ ſacrificauit matrem ſuam ꝛ comedit eam et q̃ etiã occidit ſeruum ſuum ꝛ eũdem comedit. Alia ſũt delectabilia nõ naturalia ꝓpter malam ꝓſuetudinem que fit quaſi q̃dam natura. ſicut q̃dam propter ꝓſuetudinem delectabaꝛ ſibi euellere pilos. corrodere vngues. ꝛ come/dere carbones ꝛ terrã. ꝛ vti coitu maſculoꝝ. que oĩa ſũt ꝓtra naturam delectabilia. alia ſunt delectabilia innatu/ralia propter ꝓnicioſas naturas. vt cum homĩes habent corruptas ꝛ peruerſas ꝓplexiones corporis. ex quib; ſe/quuntur diuerſe appꝛehẽſiones. ymaginationes ꝛ affec/tiones in ſenſibilibus appetitus. nam iſte potẽtie ſunt cor/porali ꝓplexione proportionate. Exẽplificat pħs de iſtis delectatõibus vltimis. ſicut de quodam homine diceba/tur. q̃ ſcindebat vteros mulierum pregnãtium vt pue/ros in vtero ꝓtentos deuoraret. Et eſt ſimile ſicut ſi q̃s delectaretur in his in quibus dicunt delectari q̃dam ho/mines ſilueſtres qui morãtur circa mare ponticum. quo/rum quidã comedũt carnes crudas. quidã carnes hu/manas. q̃dam vero ſibĩinuicem ad celebrãdum conui/uia filios ſuos accõmodant. Et ſilia ſunt que dicũtur de phalaro crudeliſſimo tyranno qui in talibus cruciatib; hominũ delectabatur. Sciendũ ſecũdo q̃ oĩa delec/rabilia innaturalia predicta poſſunt ad duo reduci. quia vel accidũt hominibus ex natura corporalis complexio/nis quam acceperunt a pncipio vel ex cõſuetudine. quia ſcz aſſueſcũt ad hmõi a puericia. Et ſimile eſt in his qui in hoc incidũt ex egritudine corporali. nam praua ꝓſuetu/do eſt quaſi quedam egritudo aialis. Ex dictis ſeq̃tur q̃ q̃dam ſunt habitus naturales. ꝛ q̃dam nõ naturales. Paret quia ſm diuerſitatem obiectorum diuerſificãtur habitus. ideo ſubiectis p̃dictorum delectabiliũ corrũdet q̃dam habitus. ꝛ ſic ſunt q̃dam habitus naturales ꝛ qui/dam nõ naturales. Et hñtes habitus nõ naturales ſũt quaſi beſtiales ꝓpter corruptelã ꝓplexionis. ꝛ ꝓpter alias cauſas p̃dictas aſſimilant beſtijs.

Conclusio prima

Circa delectatiões beſtiales ſiue naturales nõ eſt cõti/nẽtia ſimpliꝛ. Probatur ꝓclusio duplici ratione pħi. quaꝝ prima ſumitur ex cognitione eorũ que delectantur que ta/lis eſt. beſtie nõ ſunt continẽtes vel nõ ꝓtinentes. eo q̃ nõ habẽt vſem opinionẽ ſed ſingularem memoriam ꝛ fanta/ſiam. ſed homines beſtiales nõ ſunt ſimiles beſtijs. g̃ con/clusio vera. Dino; probatur quia homines beſtiales cũ habeãt appꝛehẽſiones vtis. hoc eſt tamen valde modicũ eo q̃ ratio eſt in eis oppreſſa. vel ex malicia complexionis ſicut oꝓrimit in infirmis ꝓpter indiſpoem corporalẽ. vel ꝓpter maliciam habitus. Sed illud quod eſt modicum quaſi nihil reputatur. nõ em̃ contingit de facili. quia mo/dica vis rationis repellit ꝓcupiſcentias fortes. ergo mi/nor vera. Secũda ratio ſumitur ex ꝓditione delectabiliũ. Circa quã ꝓſiderandum eſt. q̃ exceſſus malicie põt eſſe circa vicia omnib; virtutib; oppoſita. vt circa inſipietiaz que opponitur prudẽtie. nã q̃dã naturaliꝛ ſunt irrõnales nõ q̃ nihil hñt rõnis. ſed q̃ valde modicũ. ſ. circa ſingu/laria q̃ ſenſu appꝛehendũt: ita q̃ viuũt ſolũ ſm ſenſum: ꝛ tales ſunt q̃ſi ſm naturã beſtiales. q̃ꝺ p̃cipue accidit cir/ca quoſdã barbaros in finib; indie. vbi ꝓpter aeris intem/perie hoĩes ſunt male diſpõnis. ex qua impedit vſus rõ/nis Quidã vero irrõnales ꝓpter aliquã egritudinẽ. vt pp ter epilentiã. et iſti ſunt egritudinaliꝛ inſipientes. Item ex/ceſſus malicie põt eſſe circa timiditatẽ q̃ opponitur fortitu/dini. nã aliq̃s eſt naturaliter ſic diſpoſitus vt oĩa timeat etiã ſonitũ muris. ꝛ talis eſt timidus beſtialiter Quidaz vero ꝓpter egritudinẽ incidit in talẽ infirmitatẽ: ſcz timi/ditatis q̃ timuit muſtelã Jtez accidit exceſſus malicie cir ca intpantiã q̃ opponitur tpantie. ꝛ circa crudelitatẽ que opponitur manſuetudini. et circa ſingula eoꝝ q̃ ſunt diſ/põnes beſtiales ꝓpter ꝓnicioſam naturã. ſed q̃ ſupꝛapo/ſunt exempla circa tpantiã et crudelitatẽ. iõ hic nõ exẽplifi cat de ipſis. Tunc ſic arguitur. pati ꝓcupiſcentias pre dictaꝝ delectationũ innaturaliũ ſeu beſtialiũ excedit ter/minos humane malicie. ſicut facit ipa beſtialitas Sz hoc nõ eſt verũ de incõtinentia. ergo circa delectatiões beſtia les ſiue innaturales nõ eſt incõtinentia ſimpliꝛ Cõclu/ſio ſecũda. circa delectationes beſtiales eſt incontinentia ſm quid et ſimilitudinarie ſiue ſm metaphorã. Probat pħs. quia contingit q̃nq̃ q̃ homo habeat quaſdã p̃di/ctarum paſſionũ innaturaliũ. ꝛ non ſupetur ab eis. ꝛ cir/ca eſt ſiliꝛ cõtinentia. puta ſi phalarus tyrannus puerꝝ cõ cupiſcat vel ad vſum interfectionis vel ad incongruã de lectationẽ venereã: ad neutrũ tamẽ ea vtatur. Et ſiliꝛ q̃n q̃ contingit q̃ homo nõ ſolũ habeat hmõi ꝓcupiſcẽtias ſed etiam ab eis ſupatur. hoc aũt eſt ſimile incõtinentie. g̃ concluſio vera: Scõo probat pħs. qz malicia q̃ eſt ſm humanũ modum õꝛ ſimpliꝛ malicia. ſed illa que eſt innaturalis homini õꝛ cũ additione malicia beſtialis vel egri/tudinalis. ꝛ non malicia ſimpliꝛ. g̃ a ſimili incõtinentia be ſtialis ſiue innaturalis õꝛ ſm quid incõtinentia ſiue cum additione. puta beſtialis vel egritudinalis. Et hec de p̃/mo Quantum ad ſecundũ

Dubitatur primo

Que incontinentia dicitur ſimpliꝛ incontinentia. Reſpõ detur q̃ illa ſola eſt incõtinentia ſimpliꝛ. vt dicit textus q̃ eſt ſm intpantiã humanã Et ideo concludit pħs q̃ con/tinentia ꝛ incontinentia ſimpliciter ſunt ſolum circa q̃ eſt temperantia ꝛ intpantia. circa alia vero vt dicit eſt que/dam alia ſpecies incontinentie. que õꝛ ſm metaphoꝛam et nõ ſimpliciter Dubitaꝛ ſecũdo. vtrũ mulieres ſunt incontinentes. Et videtur q̃ ſic. quia ille cuius rõ de faci li poteſt trahi vt ſequatur delectationes guſtus ꝛ tactus õꝛ ſimpliciter incõtinens. ſed ſic eſt de mulieribꝫ igitur ꝛc.

Ad dubium rñdetur cum textu. q̃ mulieres ſimpli/citer nõ ſunt incõtinentes ſed potius molles Patz qz in mulieribꝫ modicũ viget rõ ꝓpter impfectionem corpalis nature: et ideo vt in pluribus nõ ducũt affectus ſuos ſm rõem ſed magis ab affectibus ſuis ducũtur Ex quo ptz q̃ mulieres raro inueniunt ſapientes ꝛ fortes. iõ non ſim/pliciter debent dici continẽtes vel incõtinentes. Et ea/dem diſpõ eſt de illis qui hñt corruptã diſpõnem ꝓpter malã ꝓſuetudinẽ q̃ etiã oppꝛimit iudicũ rõis ad modũ

peruerse nature Ad rōnes dubij dr q rō mulieris ꝓpter eius impfectionē cito cōcupiscētijs trahit. ideo mulier nō est incōtinens simplr sed solum fm quid. Et istud adducit phs ad ꝓbandū q bestiales hoīes nō sunt simpliciter incōtinentes. eo q in eis nō manet simpliciter iudiciū rōnis. sed solū fm quid. ⁊ q̄tum ad hoc vt dt simile ē de mulieribꝫ. Et hec de secundo articulo

Ad rationes ante oppositū Ad primaꝫ rn̄detur q q̄uis nomen tempantie p̄t cōiter accipi in quacunq̄ materia. sed tamen ꝓprie dicitur in illa materia in qua optimuꝫ est hominē refrenare. ita etiam ꝯtinentia proprie dicitur in illa materia in qua optimum et difficilimum est continere se a delectationibus tactus. sed cōmuniter et fm quid potest dici in quacunq̄ alia materia. ⁊ sic vtitur ambrosius nomine continentie Ad secundam dicitur q etiaꝫ tullius vtitur cōmuni noīe continentie. ꝓut comprehendit sub se continentiā fm quid vel accipit cōcupiscentiaꝫ improprie pro cōcupiscentia delectabiliū tactus. Ad terciam patet solutio ex dictis.

Uoniā aūt ⁊ minus turpis incōtinētia q̄ ire q̄ q̄ cōcupiscentiaꝝ speculabimur. Uidet̄ em̄ ira audire fm q̄d rōnem obaudire aūt quēadmodū veloces ministroꝝ puta ante audire om̄e dictū excurrūt: deinde peccant in actione ⁊ canes ante intendere. si amicus. si solū sonitū faciat latrant. sic ira ꝓpter caliditatez et velocitatē nature. audiens q̄dem nō p̄ceptū aūt audiens mouet ad punitionē: rō em̄ q̄dem vel fantasia. qm̄ iniuria vel contēptus manifestauit. hec aūt quemadmodū silogisans. quoniā optet talem oppugnare. Irascitur confestim concupiscentia aūt si solum dicat quoniā delectabile ratio vel sensus mouet ad fruitionem. quare ira q̄dem consequitur rōem aliqualiter. concupiscentia autez non turpior. igitur incōtinens quidem em̄ ire a ratione aliqualiter vincitur. qui aūt concupiscentie ⁊ non a ratione. Adhuc naturalibus magis veniam cōsequi appetitibus. quia ⁊ concupiscentijs talibus magis quante cōmunes omnibus: ⁊ inquantū communes. ira aūt naturalius ⁊ difficultas concupiscentijs. his que supabundantie ⁊ nō necessarijs: quēadmodū rn̄dēs qm̄ patrē ꝑcutit etem̄ iste dixit eū q̄ suijp̄ius ⁊ ille euꝫ qui suijp̄ius ⁊ puerum ostendens. ⁊ iste me dixit cū vir fiat. cognatū em̄ nobis ⁊ tractus a filio quiescere iussit. apud hostia etem̄ ipse trahere patrē vsqꝫ huc Adhuc iniustiores magis insidiātes. iracūdus q̄dez igit̄. nō insidiator neq̄ ira. sed manifestus. ꝯcupiscētia aūt quēadmodū venerez aiūt dolose aūt cypigene ⁊ variam corrigiā. ⁊ homerus deceptio que furata est intellectum spisse sapientis. quare siquidem iniustior ⁊ turpior incōtinētia hec ea que circa irā est. ⁊ simpliciter incōtinētia ⁊ malicia aliqualiter. Adhuc nullus iniuriat̄ tristatus. qui aūt ira facit omnis facit tristatus. iniuriās aūt cū delectatiōe. Si igit̄ quibꝫ irasci maxime iustū hec iiustiora ⁊ incōtinētia que ꝓpter ꝯcupiscētiam. nō em̄ est in ira iniuria. Ex q̄dē igit̄ turpior q̄ circa ꝯcupiscētias incōtinētia ea q̄ circa irā. ⁊ qm̄ est ꝯtinētia ⁊ incōtinētia circa ꝯcupiscentias ⁊ dlectatōes corꝑales manifestum

Querit̄ octauo. Utrū incōtinentia ire sit peior q̄ incōtinētia ꝯcupiscētie. Arguit̄ p̄mo q sic. qꝛ q̄to difficilius est resistere passioni tāto incontinentia est leuior ⁊ fm eraclitū difficiliꝰ est pugnare ꝯtra ꝯcupiscētiā q̄ cōtra irā. g̊ leuior est incōtinētia ꝯcupiscētie. Maior pꝫ. qꝛ dicit phs in hoc libro q nō est admirabile sed ꝯdonabile si q̄s naturalibꝫ cogitatiōibꝫ vincat̄ Scd̄o sic. passio ꝑ suā vehementiā totaliter auferens iudiciū rōnis excusat a peccato. sicut pꝫ de illo q̄ incidit ex passione in iniuriā sed plus manet de iudicio rōnis in incōtinēte ire q̄ in incōtinēte ꝯcupiscētie. qꝛ iratus aliq̄liter audit rōnem. nō aūt ꝯcupiscens. vt dt phs. g̊ incōtinētia ire peior est incōtinentia ꝯcupiscētie. Tercio sic. tanto amplius peccatum est grauius q̄to periculosius. sed incōtinētia ire est periculosior. cū ducat ad maius peccatū. puta ad homicidium. qd̄ est grauius peccatū q̄ adulterium ad qd̄ ducit incōtinētia ꝯcupiscētie In oppositū est phs in textu. Pro primo videbitur de quesito. Secūdo erunt dubia. Quātum ad primum.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phs ostendit diuersimode q incōtinentia est circa diuersa. ꝯsequēter ꝯparat diuersas incōtinentias ad idem Et p̄mo ꝯparat incōtinētiā ꝯcupiscētiaꝝ tactꝰ q̄ est incōtinētia simplr ad incōtinētiam ire. q̄ est incontinentia fm quid. de q̄ in p̄cedēti q̄stione videt̄ dictū. etiaꝫ ꝯparat incōtinētiā humanā ad incōtinentiā bestialē. de q̄ in sequēti questione.

Sciendū secūdo q peccatū incōtinentie p̄t dupliciter ꝯsiderari. Uno mō ex ꝑte passionis ex qua rō superatur Alio modo q̄tum ad mulierem in quod quis incidit a

ratione discedens ꝓpter dominium passionis supra rationem. Tunc sit

Conclusio prima

Incontinentia concupiscētie turpior est et peior ꝙ incontinentia ire. si primo modo ꝙsideret in ipsis de ordine. qz motꝰ concupiscentie habet maiorē inordinationem ꝙ motus ire. Probatur ꝙclusio quatuor rōnib⁹ phi. Prima rō est. ibi est maior turpitudo vbi minus est de rōne. sed in incontinētia concupiscētie est minꝰ de rōne ꝙ in incontinētia ire. g Minor ꝓbat in textu. qz motus ire aliqliter ꝓticipat rōnem inq̄situm iratus tendit ad vindictā iniurie sibi facte qđ rō aliqliter dictat. sed nō ꝓfecte. qz nō intēdit debitus modū vindicte. sed motꝰ concupiscētie totaliter est ꝑm sensum et nullo mō ꝑm rōnem. Et ideo dicit phs ꝙ iratus aliqliter audit rōnem inq̄situm scz syllogisat ꝙ ꝓpter iniuriā sibi factā debeat inferre vindictā. sed obaudit. i. imꝑfecte audit rōnem. qz nō expectat totum iudicium circa q̄stitatē et motū vindicte. et ꝓpter hoc sepe in actione peccat Secūda rō. nam illud est magis turpe qđ est minus naturale. nam illud quod ꝓuenit ex naturali cōpositione corporis reputatur magis venia dignū. sed incontinentia concupiscentie est minus naturalis ꝙ incontinētia ire. ergo incontinētia concupiscētie turpior est ꝙ incontinētia ire. Maior ptz. qz concupiscētijs cōmunib⁹ puta cibi et potus magis datur venia. qz sunt naturales. et hoc si accipiātur in q̄stum sunt cōmunes. nam licet concupiscentia cibi et potus sit cōmunis et naturalis. non tamen concupiscentia cibi sic vel sic ꝓparati. Minor ꝓbatur qz motus ire magis ꝙsequit corporis ꝙplexionem. nā ꝓpter velocitatez motꝰ tolere aliqs videt intendi ad iraz. et ideo promptius irascitur ille qui ꝑm corporis complexionē dispositus est ad irascendū ꝙ cōcupiscat ille qui dispositus est ad concupiscendum. Ex quo sequitur ꝙ ex iracūdis magis nascuntur iracūdi ꝙ ex concupiscentib⁹ concupiscentes. Arguit g sic ad minorē. illud est naturalius qđ magis sequitur ad cōplexionē corporis. puta calidū et frigidū et sic de alijs. sed hoc magis ꝓuenit ire ꝙ concupiscentie. g minor vera. Qz aūt sensualitas ad iram de facili ꝓpagat a patre in filiū ꝙ ꝙsequēs naturalē ꝙplexionem ostēdit phus duob⁹ exemplis. Primū est. qz qdam patrem ꝓcutiens sup hoc reprehensus respōdit ꝙ pater suus ꝓcussisset seniorem patrez et ostenso filio dixit. et iste qñ veniet ad virilem etatez mepcutiet. hoc em̄ generi nostro ꝙnaturale est Secūdū exemplū est de vno alio ꝙ cuz traheret a filio suo ꝓcepit sibi vt ꝯfesceret qñ ꝓueniret ad ostiū. qz ipse vsq; ad illum locuz patrē suū traxerat. Ex quib⁹ ptz ꝙ ira est magis naturalis ꝙ concupiscentia cōis que est necessaria et naturalis circa quam nō multū peccat. Sed hoc intelligit de concupiscentia qua qdam superflua concupiscūtur. circa quam concupiscentiam sunt tpantia et intemperātia Tercia ratio turpius est latenter insidiare ꝙ manifeste. sed incontinēs concupiscentie latenter insidiat querēdo latebras et dolose subintrando. Iratus vero querit manifeste operari. ergo incontinentia concupiscētie turpior est incontinentia ire. Maior ptz. qz insidiātes latenter agūt ex deprauata rōne. et cum hoc ꝙ ledūt etiaz decipiūt. Minor ꝓbatur. qz iratus non esset contentus nisi lesus ab eo sciret se esse lesum. eo ꝙ ipsum offenderat. nec; etiam ira insurgit latenter et insidiose. sed cum quodam impetu. sed cōcupiscētia insurgit latenter et quasi insidiose. nam qz delectabile per se natum est mouere appetitum statim cum apprehēsuz fuerit nisi rō ꝓhibeat. et ideo vocat venus cyprigena. in cypro genita. qz venꝰ fuit regina cypri. et dr esse dolosa et habere variā corrigiā. ꝙ quam intelligit concupiscentia que mentes ligat. Et ꝓpter hoc dicit homerꝰ ꝙ deceptio veneris est furata intellectuz spisse. i. multū sapientis. i. ligat iudiciū rōnis in eis. Quarta rō. concupiscens cū delectatiōe male operat. iratus aūt male operatur quasi quadā tristicia precedente coactus. sed ille est peior qui facit cuz delectatiōe ꝙ qui facit cū tristicia. ergo maiorē habet inordinatiōem in concupiscenti incontinentie ꝙ ire. Minor ꝓbat. quia nullus cum tristicia agens iniuriat. et ꝓpter hoc supra in quinto dictum est ꝙ quicqd inuolūtarie facit per se loquendo non facit inustum nisi per accidens inq̄situm accidit illud qđ agit esse iniustum. sed id qđ cuz tristicia agimus inuolūtarie facere videmur. ergo minor vera. Non tamē est intelligendum ꝙ iratus tristetur de vindicta quam infert. sed tristat de iniuria sibi illata et ex hoc mouet ad iram. Non est etiaz intelligendū ꝙ iratus sit omnino inuoluntarius. qz sic nullo modo vituperaret qđ facit. sed habet volūtatē mixtaz cum inuolūtario. Ex ꝓdictis ꝑz ꝙ irato minus imputat qđ facit inq̄situs. puocatus facit. ille aūt qui infert iniurias quasi ꝑ se iniustuz faciens operat volūtarie et cum delectatione. Et ideo in ipso est primo iniuria que ad iraz puocauit. propter illud minus iuste irascimur ꝓtra iratum qui ꝓuocatus cuz tristicia peccat ꝙ ꝓtra concupiscentez qui peccat totaliter volūtarie et cū delectatiōe. Ex quib⁹ omnib⁹ patz ꝙ incontinentia simpliciter est circa cōcupiscētias et delectatiōes

Conclusio secūda. incontinentia ire est turpior ꝙ incontinentia concupiscentie si considerantur quātum ad id qđ ꝑ actus sequitur ex ipsis. Probatur ꝙclusio. quia incontinentia ire ducit id quod pertinet ad proximi nocumentum. non aūt incontinentia concupiscentie. ergo conclusio vera. Probat etiam ꝑ terciā rōnem ante oppositū et hec de primo. Quātum ad secūdum.

Dubitatur primo

De exēplis phi adductis ad manifestatiōem ꝑme rōnis ꝑme q̄stionis. Ad dubiū respondet ꝙ sunt duo. primū e de ministris velocib⁹ q̄ anteq; audiāt totuz (qđ eis dr) currūt ad exequēdū. et sic peccāt in executōe mandati Secūdū exemplū est de cambꝰ q̄ ad primū sonituz pulsantis ad ostiū latrāt anteq; intendāt an sit pulsus de amicis vel familiaribus. Et ita consimiliter iratus audit in aliquo rationem. sed ꝓpter caliditatem et velocitatem cogitationis mouentis ad iram anteq; audiat totum preceptum rationis mouet ad puniendum. Cum em̄ manifestatur homini ꝙ sibi facta sit iniuria vel contemptus vel ꝑ rationem quando verum est vel per fantasiam quando videtur. licet nō sit hō iratus syllogisat ꝙ oportet iniuriantem oppugnare et determinat modū audientiuz. et sic statim mouetur ad vindictam anteq; determinet ei a ratōe motus vindicte. Sed sic nō est de concupiscente. qz apprehensio delectabilis ꝑ rōnem vel ꝑ sensum mouet ad ꝓsequendū absq; aliquo syllogismo rationis. Et huius differentie ratio est. quia delectabile habet rationem finis ꝑ se appetibilis. qui est sicut principium in syllogismis. sed nocumentum alteri inferendum non est per se appetibile vt finis. sed sicut id quod est vtile ad finem quod rationem habet ꝙclusionis in agibilib⁹. et ideo concupiscens

nō mouet silogisans sicut iratus t inde est q̄ iratus aliq̄ liter ꝓseqūtur rōem t nō ꝓcupiscens q̄ seqūtur impedimē tū ꝓpriū Scōm dubiū est circa scōam rōem ꝑmē ꝓclusionis vtrū passio ire sit naturalior q̄ passio ꝓcupiscentie. vt dr̄ textus. Et videt q̄ non. q̄ illa passio est naturalior cui⁹ obiectū est naturalius Sed obiectū cōcupiscētie naturalius est obiecto ire. q̄ cibi pot⁹ t venerea sunt magis naturalia hōi q̄ tristicia q̄ est cā ire igit. Itē illud est innaturale cui⁹ oppositū est naturale: sed mānsuetudo est naturalis hōi q̄ tñ opponit ire. g̃ ira est innaturalis Ad dubiū rndet q̄ naturalitas ex duobꝫ p̄t accipi. Uno mō ex obiecto t sic passio cōcupiscētie delectabiliū naturaliū necessarior est naturalior q̄ passio vt bñ ꝓbat prima rō dubij Alio mō ex subiecto in quo est. t illo mō passio ire naturalior est q̄ passio concupiscentie. q̄ passio seqūs naturalem cōplexionem naturalior est nō sequēte illā. sz ira seqūtur naturalē ꝓplexiōez t a patre ꝓpagat in filios vt dcm est igitur Ad primā rōem dubij pz solutio. Ad secundā dr̄ q̄ in hoie est duplex natura. s. intellectiua t sensitiua. vñ mānsuetudo fm naturā intellectiuam est naturalis nō tñ fm sensitiuā de qua hic est sermo. nō tñ fm q̄ natura sensitiua est in hñte rōem Et ꝓpter hoc aialia irrōnabilia nō dicunt̄ iracūda nisi silitudinarie inquantū ꝑ instinctū nature ꝓuocant̄ ad iniurias puniēdas Uel p̄t dici vt dr̄ sanctus Thomas q̄ fm cōem naturā spēi hō natura liter est aial mansuetū inquantū est aial sociale t gregale: sed fm naturaz alicuius indiuidui q̄ in corpis cōplexione consistit q̄nq̄ sequitur magna promitas ad iraz. ꝑ caliditatem t subtilitatem humoꝝ faciliter flāmabiliū. sed cōcupiscētia. superfluoꝝ vt cibi delicate ꝑparati sequit̄ imaginationem et est passio aialis magis q̄ naturalem complexionem sequens. t sic patet de secundo

Ad rationes ante oppositū Ad primam dr̄ q̄ difficilius est assidue pugnare ꝓtra ꝓcupiscentiā ꝓpter diuturnitatē cōtinuitatis concupiscentie. sed ad horam difficilius est resistere ire ꝓpter eius impetū qui est maior q̄ in cōcupiscētia Ad secōam dicitur q̄ concupiscētia dr̄ esse sine rōne non q̄ totaliter auferat iudicium rōnis. sed q̄ in nullo ꝑ seqūtur iudicium rationis: Et ex hoc est turpior

Ad terciam dicitur q̄ solum procedit ex parte eorum que sunt in incontinente

Psarum aūt harū differentias assumendum quemadmodū em̄ dictū est fm ꝑncipia. hee q̄dem būa ne sunt t naturales. t genere t magnitudine. hee aūt bestiales: hee aūt orbitates t passiones t egritudines Vaz aūt circa primas tpantia t intempantia est solum ꝓpter quod t bestias: neq̄z tempatas neq̄z intpatas dicimus. sed vel fm metaphoraz. t si aliquo totaliter aliud ad aliud differt gen⁹ aialium ꝓtumelia t sinomoria. t in omni vocaz eē non em̄ habet electionē neq̄z rōtinacionez. sed discessit a natura. quemadmodū insanies hominum. Minus aūt bestialitas malicia. terribilius aut̄ non em̄ corruptū est optimū quē admodū in homine. sed corruptū est t non habet. Simile aūt igit̄ quēadmoduz ianimatum ꝓparare ad animatū. vtrū peius. Innocētior em̄ prauitas semp q̄ nō habētis principiū. intellectus aūt principiū. Simile igit̄ comparare iniusticiā ad hominē inūstuz. est em̄ vt vtrū q̄ peius decies milies. plura em̄ vtiq̄ mala faciet homo malus bestia

Querit̄ nono. Utrū incōtinentia bestialis sit minus mala q̄ incōtinētia humana. Arguit̄ ꝓmo q̄ nō. q̄ virtus heroica est optima ꝑtutū. vt dictū est sup̄. g̃ oppositū eius qd̄ est bestialitas ipsa est pessima inter oēs malicias

Scōo sic. bestialitas ē terribilior malicia hūana. vt dr̄ textus t maiora mala facit. g̃ bestialitas est peior malicia hūmana Tercio sic. q̄ sile est bestiā hoi ꝓpare in malicia. sicut ꝓpare inaiatū aiato. vt dr̄ text⁹. sed inaiata sunt peiora aiatis. q̄ plures ledere pñt. sicut cum ignis aut lapis ꝓcerit. g̃ bestie sūt peiores hoib⁹. t ꝑ cōs malicia siue incōtinētia hūana. In oppositū est phs in textu. ꝓmo videt̄ de q̄sito. duo erūt dubia. Quātū ad ꝓmum

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phs ꝓpauit incōtinētiā ꝓcupiscētiaz tact⁹ q̄ est incōtinētia simplr ad incōtinētiā ire. ꝓpter ꝓpat incōtinētiā humanā ad incōtinentiā bestialē vel egritudinem Et ꝓmo resumit dām ꝓcupiscētiaz t egritudinū t delectabiliū. Scōo ostēdit circa q̄s harū sint ꝓtinētia t incōtinētia. tpantia t intpantia. Tercio ꝓparat humanā malicia seu incōtinētiā bestiali. Circa primū.

Sciendū est scōo q̄ q̄ ꝓtinētia t incōtinētia sunt circa delectatōes corpales oꝑtet assumere eaz differentias fm easdē delectatōes. Uñ dicit textus. q̄ vt dictū est ꝑ us. q̄dā sunt delectatōes humane t naturales. q̄ scz sūt ꝓsone humane nature q̄tuz ad gen⁹ q̄ cōsiderat fm ea que appetūtur t q̄tum ad magnitudinē q̄ attribuet̄ fm modū appetendi vel intensum vel remissum. Alie vero sunt delectatiōes nō naturales sed bestiales q̄ aduenūt ꝓpter ꝓnicioſam naturā vel ꝓpter orbitatiōes vel ꝓpter egritudines. inter q̄s etiam ꝓputant̄ praue ꝓsuetudines Circa secūdū (qō hic ponit phs) ponitur

Conclusio prima

Tpantia t intpantia solū sūt ꝓprie circa delectatōes humanas t naturales. Probat̄ ꝓclusio. q̄ ꝓprie loquendo bestias nō dicimus neq̄z tpatas neq̄z intpatas. sed hoies dicimus tpatos t intpatos. ergo vera. Maior pz. quia nulla bestia habet electōem neq̄z p̄t rōcinari. sed est ꝑpe rata a natura. sicut etiā dicim⁹ de hoib⁹ insanis. q̄ carent vsu rōnis. sed vt dictū est sup̄ tpatus t intpatus agunt ex electiōe. g̃ tpantia t intpantia non sunt in bestijs neq̄ etiā in bestialib⁹ hoib⁹ neq̄ etiā circa bestiales concupiscentias vel delectatiōes. Conclusio secūda t respōsi

na malicia siue incontinentia bestialis est minus mala q̄ incontinentia siue malicia humana. Probat ph̄s q̄ in bono id quod est optimū: scz intellectus non remanet corruptum ⁊ deprauatū quod remanet in homine malum. sz totaliter ita corruptuz est in eis q̄ nihil remanet de eo igitur Item ꝓbat ph̄us q̄ prauitas eius non habet principium actionis ⁊ innocētior prauitate illius qd̄ hz principiū opationis sue. s. intellectū ꝑ qd̄ principiū est dn̄s suarū actionū bestia aūt nō. Ex quo ꝯtingit q̄ bestie min⁹ imputat̄ aliquid ad culpā q̄ hōi igit̄. Item ꝓbat ph̄s q̄ bestia ꝯpat̄ ad hoiem sicut ꝯpat̄ iniusticia ad hoiem iniustū nā habitus iniusticie s̄m ꝓpriam naturam habet inclinationem ad malum. sed homo iniustus habet in sua potestate in bonum ⁊ in malum inclinari. sed homo iniustus est peior iniusticia. igitur. Item probat ph̄s. qz vnus homo malus decies ⁊ millesies potest plura mala facere q̄ bestia. qz ꝑ rōnem suam habet excogitare diuersa mala. ergo malicia humana siue incontinentia peior est malicia bestiali. ⁊ sic de primo Quantum ad secundū

Dubitatur primo

circa primā conclusionē vtrum bestie possint aliquo modo dici tpate Ad dubiū rn̄detur q̄ licet ꝓprie loquendo non dicant̄ temperate vel intpate. dicūtur tamen tpate vel intemperate metaphorice per compationem vnius animalis ad aliud. put scz vnū genus aīalium differt ab alio in contumelia. in hoc q̄ vnū est magis cōtumeliosuz id est turpiorem ⁊ immundiorez vitam habens q̄ aliud sicut porcus vel ouis. ⁊ sinamoria. i. omnino stulticia in h̄ scz q̄ vnum animal est stultior altero. vt asinus equo Et in hoc q̄ vnum animal est vorax in omnibus. sicut lup⁹. et ideo per comparationē ad animata que supabundant in talibus. alia genera aīalium dicuntur s̄m similitudinē tpantia vel prudentia Secundū dubium quare bestialitas terribilior est incontinentia vel malicia humana. vt dicit textus. Ad dubium rn̄detur q̄ causa est. qz terribilior venit ex consuetudine. sed malicia bestialis est min⁹ consueta malicia humana hoc etiaz prouenit ex pte rei facte. quia peiora operatur bestia q̄ homo vt dictum est de animato. Et hec de secundo

Ad rationes

ante oppositū. Ad p̄mā d̄r q̄ si in bestialitate solū consideratur rō bestie est minus mala. q̄ malicia humana. sed si consideretur ipa ratō hominis bestialis sic ipsa est peior quacunqz alia malicia humana. quia vt dictum est decies millesies plura mala p̄t facere homo q̄ bestia.

Ad secundam dicitur q̄ licet bestia sit terribilior homine tamē minus habet de ratione culpe. quia homo malus similiter bestialis malicia seu incontinentia terribilior est. sed minoris culpe est innocentior q̄ incontinentia seu malicia humana. ⁊ ideo si aliqui amantes vel naturaliter bestiales peccant minus puniuntur. Et q̄ dictum est in precedenti questione q̄ ex parte hominis bestialis est maxima malicia. hoc intelligitur de bestialitate per consuetudinem siue ꝑ excrescentē maliciam ⁊ non de bestialitate que est ex perniciosa natura vel ꝑ egritudinem. ⁊ ꝑ idem soluitur tercia ratio

Irca eas autem que per tactum ⁊ gustū delectationes ⁊ tristicias ⁊ ꝯcupiscentias et fugas circa quas ⁊ intemperantia ⁊ temperantia determinata est prius. est quidem sic habere. vt vinci et quibus multi meliores est autem superare. quibus multi minores. Horum autem hic quidem circa delectationes incontinens. hic autem continens. hic autez circa tristicias mollis. hic autem perseuerans intermediū ⁊ plurium habitus. ⁊ si inclinant magis ad deteriores. Quia autem quedam delectationū necessarie sunt. hee autē non ⁊ vsqz ad quid supabūdantie aūt nō neqz defectus. similiter aūt ⁊ circa cōcupiscentias habet ⁊ tristicias supabūdantias q̄dem ꝑsequens delectationē vel s̄m supabūdātias vel ꝓpter electionē ⁊ propter ipsas ⁊ nichil propter alterum adueniens intemperatus. Necessarium enim hunc non esse punientē. quare insanibilis deficiens autem oppositus. medius autem temperatus. Similiter autem ⁊ fugiens corporales tristicias non propter vinci sed ꝓpter electionem. non eligentium autem hic quidem ducitur propter delectationem. hic autem propter fugere tristiciam que a concupiscentia. quare ad inuicem differunt.

Querit̄ decimo.

Utrū ꝑseuerātia sit virtus Arguit̄ p̄mo q̄ nō. qz vt dicit textus ꝯtinentia peior est ꝑseuerātia. sed ꝯtinētia est virtus ꝑfecta. sed aliq̄d imꝑfectū in genere virtutis. vt dictū est supra. ergo ꝑseuerātia nō est virtus. Scd̄o arguit̄ in omni virtute requirit̄ immobiliter ꝑsistere in opere virtutis. vt d̄r secūdo hui⁹. sz hoc ꝑtinet ad ꝑseuerantiam. vt patet per Tulliuz in sua rethorica dicentem. q̄ perseuerantia est in consideratōe boni considerata stabilis ⁊ perpetua mansio. ergo perseuerantia non est virtus sed conditio omnis virtutis.

Tercio arguitur. omnis virtus moralis est circa aliquas passiones quas ipsa moderat. sed perseuerātia nō importat moderantiā passionum. quia quāto vehementiores sunt passiones tanto aliquis s̄m rationem perseuerans est laudabilior. ergo perseuerantia non est virt⁹ moralis In oppositum arguitur. quia s̄m andionicuz Perseuerantia est habitus eorum quibus imitandum est. sed habitus ordinans nos ad benefaciendum est virtus. ergo. Primo videbitur de quesito. secundo erūt dubia. Quantum ad primum.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phs ostēdit materiā ptinētie t incontinentie simplr dicte. hic psequēter parat eas ad alia cōicātia cū eis in materia. Et p̄mo ad pseuerantiā t mollē t tpatū et intpatum. p quos soluit tercia dubitatio supius mota cōtra quartū notabile. Et deinde ostēdit q̄ intpat⁹ est peior incōtinēte soluēdo q̄ntā dubitatiōem superius mo tam tanq̄ p̄mū. pbabile. Et adhuc distinguit ptinentiā et incōtinētiā a tpantia t intpantia. a pseuerantia t mol licie. Et deinde parat ipsas fm bonitatē t maliciaz. de quo videbit in sequēti q̄stione. Primo adhuc distinguit ptinentiam t incōtinentiaz a pseuerātia t mollicie. de q̄ videbit in p̄mo articulo. Scōo distinguit vtraq̄ a tem perātia t intpantia. de q̄ videbit in secūdo articulo.

Sciendū scōo. q̄ pseuerātia duplicit̄ p̄t accipi. Uno mō. p habitu quo aliq̄s pseuerat in his in quib⁹ difficilli mū est diu sustinere ea que sunt mala. vtputa vt sunt pe ricula mortis vel potius mala opposita delectatiōibus tactus diu sustinentur. sed vt frequētius cito transunt. ideo respectu eo⁹ nō est p̄cipua laus pseuerātie. sed ma la opposita delectatiōib⁹ tactus diu sustinenť. q̄ ipsa at tendūtur circa necessaria vite. t circa defectū t alio⁹ hu iusmodi. Alio mō capit̄ pseuerātia. p habitu quo in quo cūq̄ bono difficili aliq̄s diu psistit hic p̄t ꝓuenire ꝓsequē ti virtutē pfectā. cui etiā t si psistere sit minus difficile. p̄ sistit tū in dono magis pfecto. t ideo tūc pseuerantia p̄t esse virtus. q̄ pfectio p̄tutis magis attendit̄ fm rōnem boni q̄ fm rōnem difficilis. Tūc sit

Conclusio prima

Licet pseuerātia p̄mo mō accepta nō sit virtus pfecta. sed q̄dā impfectū in genere virtutis tū pseuerātia secū do mō accepta est virtus spēalis. ad quā p̄tinet in opib⁹ virtuosis diuturnitatez sustinere. Prima pars. pbat̄. q̄ non est difficile sustinere mala opposita delectationibus tactus illi q̄ in ipsis nō multū tristat̄. nec in oppositis bo nis multū delectat̄. sed maxime difficile est hoc illi q̄ ma xime circa hec afficitur. qui scz nō h̄z pfectā virtutē mo dificantē has passiones. q̄ perseuerātia hoc mō accepta nō est virtus pfecta. Ex quo p̄z q̄ pseuerantia vt hic su mitur nō est p̄tus pfecta. q̄ isto p̄mo mō sumitur a phō Et p hoc soluit̄ p̄ma rō ante oppositū. Scōa ps ꝓclusio nis. pbat̄. q̄ dictū est secūdo huius q̄ virtus est circa dif ficile t bonū. ergo vbi occurrit spēalis rō difficultatis t boni ibi est spēalis virtus. sed opus virtutis h̄z difficul tatē t bonitatē ex diuturnitate tpis. t p hoc scz q̄ diu p̄ sistit in aliquo bono vsq̄ ad ꝓsummatōem. hoc aūt pti net ad pseuerantiā. igit̄ tē

Conclusio scōa ptinētia t incōtinētia ꝓueniūt t diffe rūt cū pserantia t mollicie. pbat phs. Et p̄mo q̄ ꝓueni ant inter se. q̄ sunt circa eandē materiā. scz circa delecta tiones t tristicias. cōcupiscentias t fugas. gustus t tac tus. Scōo ꝓueniūt cq̄tū ad modū se habēdi circa passio nes. q̄ ptingit quosdā sic se habere circa p̄dictas passio nes vt vincanť a talib⁹ passionib⁹ q̄s tū multi vincūt. cō tingit etiā q̄ aliqui superāt tales passiones a quib⁹ etiaz multi superanť. Q̄ aūt differāt inter se patz. q̄ qui supe rant t superātur circa delectatiōes gustus t tactus st̄z ptinentes t incōtinētes. h̄z qui superatur circa tristicias ꝓtrārias ōr mollis. Superās aūt circa illas tristicias ōr pseuerās. et vt dicit textus. p̄dicti habit⁹ p̄nt esse medij inter plura. cuius cā est. q̄ diuersi sunt gradus delectati onū t tristiciaꝝ hominū q̄ eas superāt t ab eis superanť sed illi habitus (q̄ sonāt in malū) declinant in deteriores Nam magis dicūtur incōtinētes vel molles. q̄ minori bus delectatiōib⁹ vel tristicijs vincūtur Sed boni habi tus magis inclināt ad meliores vt magis dicanť ptinen tes. q̄ pseuerās q̄ maiores delectatiōes vel tristicias su perant. Ex dictis p̄z q̄ ptinētia est ꝓpie circa delectatio nes. t pseuerātia circa tristicias. t q̄ ille (qui faciliter vin cit̄ a delectatōib⁹) vocat̄ incōtinens. sed q̄ tristicijs facilit̄ vincit̄ vocat̄ mollis. sed qui supat delectatiōes vocat̄ cō tinens. qui aūt superat tristicias vocat̄ pseuerans. et hec de p̄mo. Quātum ad secūdum.

Dubitatur primo

Circa textū qūo differūt ptinētia t incōtinētia. pseuerā tia t mollicies. a tpantia t intpantia Et arguit̄ q̄ hic nō debeat poni illa differentia. q̄ supius a phō posita est dif ferentia inter incōtinētē t intpatū. t etiā ptinētis t tpati igit̄. Pro dubio nota textū q̄ delectationū q̄daz sunt necārie. sicut ꝓdimētoꝝ spēs. q̄ q̄dem delectatōes necesse sunt vsq̄ ad aliquē terminū. naz est aliq̄ mensura cibi et potus necāria. sed suphabūdātia t defectus nō sunt ne cessarij. Et sile est circa ꝓcupiscētias t tristicias. Rūdet igit̄ ad dubiū q̄ ille est intpatus q̄ ex ꝓposito p̄sequit̄ sup habūdātias delectationū p̄dictaꝝ vel suphabūdāter cō cupiscit eas. vel etiā q̄rit eas ex electiōe ꝓpter ipsas t nō ꝓpter aliquid aliud. nam habet ipsas q̄si finem neq̄ peni tet intpatus de delectatōib⁹ quesitis. q̄ imobiliter inhe ret illi q̄d ex ꝓposito q̄siuit. Ex quo seqūtur q̄ intpatus nō potest curari a vicio. q̄ nullus a vicio suo curat̄ nisi p dis plicentiā. q̄ virtus t viciū in volūtate p̄sistūt. t sicut in temperatus suphabūdat in querendo delectatōes. ita in sensibilis (qui ei opponit̄) deficit in eisdem. sed qui me dio modo se h̄z ōr tēperatus. sed incōtinēs t mollis non peccat ex electiōe inter quos ptinēs ducit̄ ex vi delecta tionis. sed mollis ducit̄ ex meroꝝ tristicie q̄ sequit̄ ex con cupiscentia. inq̄tum q̄s q̄uat̄re ꝓcupita. Ad rōnem dubij dicit̄ q̄ supius p hus determinādo materiā ptinē tie ne error surriperet ex incidenti tetigit differentiā in temperati t incōtinētis. sed ipsam differentiā hic ex p̄n cipali intentione p̄seqūtur.

Secūdo dubitat̄. sub qua virtute p̄ncipali ptinet̄ pse uerantia. put ponit̄ virtus pfecta. Et videt̄ q̄ ponatur sub tēperantia tanq̄ pars eius. q̄ vt dicit textus ipsa p̄ seuerātia est circa tristicias tactus. sed hoc p̄tinet ad tē perantiā. oppositū tū dicit tullius ponēs pseuerātiā p̄tez fortitudinis. Ad dubiū respondet̄ q̄ pseuerātia adūgit̄ fortitudini sicut virtus scōaria p̄ncipali. Cuius rō est q̄ fortitudo dicit̄ p̄ncipalis virtus. q̄ rem seruat in eis in quib⁹ est difficillime p̄sistere. scz in periculis mortis. et ex hoc laudat̄ fortitudo. sed sustinere difficultatē. puenie tem ex diuturnitate boni operis dat laudē pseuerantie. et hoc non est ita difficile sicut sustinere pericula mortis.

Ad rōnem dubij ōr q̄ annexio virtutis secūdarie ad p̄ncipalē. nō solū attendit̄ fm naturam. sed magis fm modū. q̄ forma potior est materia. ideo licet pseuerantia magis videatur ꝓuenire in materia cuz temperantia cq̄ fortitudine. ideo q̄ in modo magis conuenit cū fortitu

dine inquantū seruat firmitatē cōtra difficultatē diuturnitatis. ⁊ ꝑm h̄ magꝭ ponit̄ ꝑs fortitudis. ⁊ sic de scdo.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam patet solutio ex dictis Ad secundam dicitur ꝙ virtuti conuenit aliq̄d dupliciter Uno modo ex propria intentione finis. et illo modo diu persistere vsq; in finem in bono pertinet ad specialem virtutem que dicitur perseuerantia que in hac intendit sicut specialem finem Alio modo ex comparatione habitus ad subiectum. ⁊ sic immobiliter persistere consequitur quamlibet virtutem inquantum est qualitas de difficili mobilis. Ad terciam dicitur ꝙ perseuerantia de qua loquimur hic non moderat aliquas passiones. sed consistit solum in quadam firmitate rationis ⁊ voluntatis. sed perseuerāti. que est virtus moderat aliquas passiones. scilicet timorem fatigationis aut defectus propter diuturnitatem. ⁊ ideo hec virtus ponitur in irascibili. sicut et fortitudo.

Omnino autem vtiq; videbitur deterior esse. si quis nō concupiscens vel quiete operat̄ q̄d turpe q̄ꝫ si vehementer concupiscēs ⁊ si nō iratus percutit q̄ꝫ si iratus q̄d em̄ vtiq; faceret in passione existens ꝓpter quod intemperatꝰ deterior incōtinente dictoꝝ quod hec utiq; molliciei spēs. magis aūt hic intemꝑatus Apponitur aūt incontinenti q̄dem continens. molli aūt perseueratiuus: Perseuerare q̄dem em̄ est in eo quod est cōtra tenere. Continentia autez in eo quod est suꝑare. quēadmodū ⁊ non vinci eius qd̄ est vincere. propter quod ⁊ eligibilius continentia ꝑseuerantia est. Deficiens autē ad que multi ⁊ contra tendunt ⁊ possunt iste mollis. ⁊ delicatus etem̄ delicia mollicies quedaz est q̄ trahit vestimentum vt non laboret ꝑm eā que eleuare tristiciam vel ⁊ imitans laborantem nō existimatur miser esse. misero similis existens siliter aūt habet ⁊ circa continentiam et incontinentiā. Non em̄ si q̄s a fortibus ⁊ suꝑexcellentibꝫ delectationibus vincit̄ vel tristiciis Admirabile sed cōdonabile si contratendens quēadmodū theodecti philocletes a vipera ꝑcussus vel a kerkino in alapekerkion. ⁊ quēadmodū continere temptātes risum repēte effundūt quale coaccidit cenophando. Sz si q̄s ad quas multi possunt abstinere ab his vincitur et nō potest contendere non propter naturam generis vel propter egritudinem. puta insitarum regibꝫ mollicies propter genus ⁊ vt femineū ad masculinum distat. Uidet̄ em̄ et lusiuꝰ intēperatus esse. est aūt mollis lusus em̄ remissio est. siquidē igit̄ quies. ad hāc autē superhabūdātiā est lusiuus. Incōtinētie autē hoc q̄dem ꝑuolatio. hoc aūt debilitas. Hij q̄dem em̄ ꝯsiliantes nō immanēt quibꝫ consiliati sunt ꝓpter passionem. hij aūt propter non ꝯsiliari dicūtur a passione. Quidā em̄ quēadmodū ꝑtitilantes nō titilantur. sic ⁊ ꝑsentiētes et ꝑscientes ⁊ ꝑsuscitantes seipsos ⁊ rōcinationē nō vincūtur a passione. neqz si delectabilis sit. neqz si tristis. Maxime aūt acuti ⁊ melancolici ꝑm effrenatā incōtinētiā sunt incōtinentes. hij q̄dem em̄ propter velocitatem. hij autem propter vehementiā nō expectant rōnem propter sequentes esse fantasie.

Querit̄ vndecimo. Utꝝ mollicies opponat̄ ꝑseuerātie Arguit̄ ꝑmo ꝙ nō. qꝛ molles dicūtur hoies muliebria patiētes. sed hoc opponit̄ castitati. ergo mollicies nō opponit̄ ꝑseuerātie. Secūdo sic. delicia ē q̄dam mollicies. vt dicit textus. sed esse deliciosum pertinet ad intēperantiā ergo mollicies magis opponit̄ temperantie q̄ꝫ ꝑseuerantie Tercio sic. lusiuus est mollis vt etiā dicit textus. sed esse inordinate lusiuū opponit̄ eutrapelie. que virtus est circa ludos. vt dictū est in quarto. ergo mollicies non opponit̄ perseuerantie In oppositu est philosophus dicens molliciei opponitur perseuerātia Primo videbitur de quesito. secūdo erūt dubia. Quātum ad primū

Sciendum primo

Qꝫ postq̄ꝫ ph̄us distinxit continentiā ⁊ incōtinētiā a tēperantia ⁊ intemperantia. ⁊ etiā a perseuerantia ⁊ mollicie. Hic ꝯsequēter ꝯparat predictos habitus ꝑm bonitatem ⁊ maliciam. et ꝑmo ꝯparat incōtinentē ⁊ mollem intemperato. secūdo incōtinentē molli.

Sciendū secundo ꝙ vt dicit textus. intemperatus est deterior incōtinente ⁊ etiā peior q̄ꝫ mollis. sed incōtinentia est melior q̄ꝫ ꝑseuerātia ꝗ mollicies est peior q̄ꝫ incōtinentia. Minor patet. quia deterior est qui operatur turpe non ꝯcupiscens q̄ꝫ ille qui operatur ꝯcupiscēs vehementer. sicut deterior est qui percutit nō iratus q̄ꝫ q̄ ꝑcutit iratus. qd̄ em̄ faceret passione superueniēte qui absq; passione peccat Sed intemperatus non vincitur ex pas-

stone.sed ex electiõe peccat.incontinẽs aũt a ꝓtinẽtia vincitur.ergo intemperatus deterior est incõtinẽte. Secunda pars probatur.quia ad molliciem pertinet vinci rõne ſcz fuge tristicie.Sed ad intẽperatum pertinet ex electõe peccare.ergo deterior est tẽperatus q̃ mollis Tercia ps patet.quia pseuerans dicitur q̃ tenet se ꝓtra aliquid impelles.t cõtinẽs dicitur ex eo q̃ idẽ est supare.nam quod ꝓtinemus in nostra potestate habemus quod est vitãdũ qz delectatões sẽ refrenãde vel cohibẽde.ſz contra tristitias est standum.ergo perseuerans ad incontinẽtem cõparatur in nõ vinci.ergo melior est ꝓtinẽtia q̃ pseuerantia. Quarta pars patz.qz licz mollicies t incõtinẽtia cõsistunt in hoc q̃ est vinci.tamẽ incõtinẽs vincit a fortiore passione q̃ mollis.Tunc sit

Conclusio prima

Et responsiua.Mollicies opponitur pseuerantie. Probatur ꝓclusio.quia laus perseuerantie consistit in hoc q̃ non receditur a bono propter diuturnam tollerantiam difficilium t laboriosorum.Sed huic opponitur hoc qõ de facili receditur a bono propter aliqua difficillima que sustinere nõ possunt.sed hoc pertinet ad rationẽ mollicitei. Nam molle dicitur quod facile cedit tangenti. nam nõ iudicatur aliquid molle ex hoc quod cedit fortiter alicui impellenti.sicut paries cedit percutienti.t ideo nõ reputatur aliquis mollis si cadat ab aliquibus valde graviter impellentibus

Secunda conclusio.pertinacia opponitur perseuerãtie.sicut extremũ superabundans. Probatur conclusio quia sicut dicit Isydorus in libro ethimologiarum pertinax est qui in proposito suo ad victoriam perseuerat. Et tunc dicitur vincia quod idem est q̃ victoria. Et hos homines vocat philosophus pertinaces fortis sententie vl̃ propie sententie.quia ſcz perseuerant in sua sentẽtia plus q̃ oportet.ergo perseuerantia laudatur sicut in medio existens t pertinax vituperatur sicut extremum fm excessum a medio et perseuerantie opponitur.mollis vero vituperatur fm defectum a medio.Et tantum de primo. Quantum ad secundum.

Dubitatur primo.

Qualiter se habeat delicia ad molliciem. Ad dubiũ respondet textus.q̃ delicia est quedam species molliciei Nam mollicies refugit inordinate omnem tristiciam. Sz delicia propie refugit tristiciã laboris.ille enim qui trahit vestimentum suum per lutum vt nõ laboret se tingendo quod pertinet ad delicatum vincitur fm illam tristiciam quam reputaz sibi euenire si leuaret vestimentũ et licet uniretur laborantem in hoc q̃ vestimentum trahit.t per hoc non videatur esse miser.tamen habet similitudinem cum misero inquantum fugiens laborem sustinet laborẽ. Et simile est de continẽtia t incontinẽtia . naz non est mirabile si quis vincatur a fortibus t superexcellentibus delectationibus t tristiciis.nec propter hoc debeat dici incontinẽs vl̃ mollis sed magis ei cõdonatur.si tamẽ nitatur resistere t nõ statim cedat.dat exẽplum de phylocreto de quo narrat Theodoci⁹ poeta dũ pcussus a vipra graue dolorem pateret.nitebaꝫ tamẽ ꝓtinere plãctum.ſz nõ potuit.t est silẽ de quadam muliere a quodaz hoĩe karkino pcussa vt õt phs. Silẽ de his q̃ se tenere a risu volũt t tñ vincuñ vt repente t diffuse rideãt vt accidit senophãto. Sed tũc õz incõtinens cũ vincit a talibꝫ delectationibꝫ t tristiciis cõtra quas multi pñt sed tñ nõ resistũt hmõi delectationibꝫ t tristiciis propter naturam generis ex quo sibi est graue est qõ alijs est leue vel propter egritudinẽ Aliqua pueniteꝛ aliq̃ consuetudine sicut mollicies ꝑpter naturã generis inuenit in legibꝫ sitarũ q̃ delicate nutriti sunt nõ pñt labores t tristicias ferre Et sicut est defectus p opationẽ ad masculos ꝑpter infirmitatẽ nature quia alicui posset videri.q̃ lusiuus q̃ minus amat ludere sit rpatus eo q̃ in ludo est quedã delectatõ ideo ꝑpter excludit phs hoc dicens q̃ lusiuus est magis mollis.qz ludus est quedam quies t remissio animi quã supabundanter querit lusiuus Sz mollis est fugere difficultates t labores.ergo lusiuus ꝓtinetur sub molle

Secundũ dubium est de specieb⁹ ꝓtinentie quot sint. Ad dubium rñdetur cũ textu q̃ sunt due ſcz prevolatio et debilitas.debilitas habet fieri in incõtinentibus qñ supueniente concupiscentia cõsiliantur. Sed nõ permanent in consiliatis ꝑpter passionem a qua vincuñ. Sed puolatio habet fieri qñ incontinens vincitur a passione eo q̃ non consiliatur. sed statim concupiscentia supueniente eam p̃sequitur. Vnde tales dicuntur preuolantes q̃ ꝑpter suam velocitatem anticipant consilium. Nam si consilia consiliarentur non vincerentur a passione sicut enim quidam ꝓtius titillant seipsos et non mouentur ab alijs tamen titillant Sic illi qui p̃sciunt motum concupiscẽtie et p̃sciunt quid sit illud in quod concupiscentia inclinat prouocant seipsos per ratiotinationem suam ad resistendum concupiscentie.et propter hoc non vincuntur a passione sicut incontinens neq̃ a passiõe tristicie sicut mollis. Et vt dicit textus hec incontinentia que dicitur prevolatio maxime conuenit acutis. id est colericis. quia tales non expectant rationem consiliantem. sed sequuntur preuiaz fantasiam concupiscentie Colericis scilicet propter velocitatem motus colere. Et melancolicis propter vehementiam motus melancolie accense cuius impetuz non de facili potest homo scire. nam terra accensa vehementius ardet.econtra sanguinei t flematici habent incontinentiam debilitatis propter humiditatem complexionis que non est fortis ad resistendum impetui passionis.et hec de scõo

Ad rationes Ante oppositũz Ad primã õz q̃ mollicies capitur dupl̃r. Vno modo ex cõsuetudine. Nã cuz aliquis consuetus est delectationibꝫ aliq̃bus difficilius sẽ ꝑt ab eaꝫ abstinẽtia sustinere Alio mõ ex naturali dispõne ꝑpter qnã alicui⁹ aimus est minus constãs t sic vt dcm est ꝓpanꝫ fere ad masculos. Et tiõ illi q̃ muliebria patiũtur molles dicuñ quasi muliebres effecti Ad scõam õz q̃ voluptati corpali opponit labor Et tiõ res laboriose impediunt voluptates delicioſi aũt dicuñ q̃ non pñt sustinere aliquos labores ne aliq̃d a voluptate diminuaꝫ t tiõ delicia quedam mollicies est.Sed mollicies respicit defectum delectationis.Delicia aũt causam impeditiuã delectationis puta laborem vel aliquid huiusmõi. Ad terciam õz q̃ in ludo duo consideranda sunt. ſcz inordinatio et q̃tũ ad hoc inordinate lusiuus opponitur eutropolo.Aliud est ipsa remissio siue quies que opponitur labori.t ideo sicut non posse sustinere laboriosa ꝓtinet ad molliciem ita ad eandẽ etiam ꝓtinet nimis appetere remissionem ludi vel q̃cunq̃ aliam quietẽ

St aūt intpatus q̄dē quēadmodū dic/
tū est nō penitiuus. immanet em̄ electio
ni. Incōtinēs aūt penitiuus oīs ꝓpter qd̄ non
quēadmodū dubitamus sic ⁊ hz. sic igit̄ hic q̄
dem insanabilis. hic aūt sanabilis. Assimilat̄
aūt malicia egritudini velut ydropi ⁊ ptisi. In
ꝯtinētia aūt epilēticis. hec quidem em̄ ꝯtinua
hec aūt nō ꝯtinua malicia. Et oīno aūt alterū
genus incōtinētie ⁊ malicie. malicia q̄dē em̄ la
tet. incōtinētia aūt nō latet. Ipsoꝝ aūt hoꝝ me
liores excessiui q̄ꝫ rōem hn̄tes q̄dem nō imma
nētes aūt a minori em̄ passiōe vincunt̄ ⁊ nō im
p̄consiliatiui quēadmodū alteri sil̄is em̄ incōti
nēs velociter inebriatis ⁊ a pauco vino ⁊ mino
ri q̄ꝫ vt multi. Qm̄ quidē igit̄ malicia inconti/
nētia nō est manifestū. sed quo forte hoc q̄dem
est preter electōem. hoc aūt est ꝑm electōem est
Insup ⁊ sil̄e quidē ꝑm actōes quēadmoduz qd̄
demodoki ad milesios. milesij em̄ stulti q̄dem
em̄ nō sunt. opantur aūt q̄lia q̄dem stulti ⁊ in/
ꝯtinētes. iniusti quidē nō sunt. iniusta aūt faci
unt. Quia aūt hic quidē talis q̄lia nō propter
suasuz esse ꝑsequi eas que ꝑm supabundātiam
⁊ preter rectam rōem corporales delectatiōes
hic aūt ꝑsuasus est ꝓpter talē esse qualē ꝑseq̄ ip
sas. ille quidē igit̄ facile transgredibil̄. iste āt nō
virtus em̄ ⁊ malicia p̄ncipiuz. hec quidē corrū
pit. hec aūt saluat. In actiōib⁹ aūt ꝙ cui⁹ grā
p̄ncipiū quēadmodū in mathematicis suppo
sitiōes neq̄ꝫ vtiq̄ꝫ illic ratio edoctrina p̄ncipio
rū neq̄ꝫ hic. sed ꝟtus vel naturalis. vel assuefa
ctiua eius qd̄ est recte opinari p̄ncipiū tpat⁹ q̄
dē igit̄ talis. intpatus aūt ꝯtrari⁹ Est āt aliq̄s
ꝓpter passionē excessiu⁹ p̄ter rcām rōem quem
ꝓpter q̄dē nō agere ꝑm rectā rōem supat passio
vt aūt sit talis q̄lis ꝑsuasum hz ꝑsequi impro/
hibite oportere tales delectatōes non superat
Iste autez incontinens melior intemperato ⁊
neq̄ꝫ prauus simpliciter saluatur enim opti/
mum principium alius autem contrarius im/
mansiuus ⁊ non excessiuus propter passionez
Manifestum vtiq̄ꝫ ex hoc qm̄ hic quidem stu
diosus habitus. hic autem prauus

Queritur duodecimo. Utrum intempera
tus sit peior incontinente Ar/
guitur primo ꝙ non. quia tanto magis aliquis peccat q̄ꝫ
to contra suā ꝯsciam magis agit. sed incōtinens magis
agit contra suam ꝯsciam q̄ꝫ intpatus. quia vt dictum est
supra ꝙ continens sciens praua esse que cōcupiscit nihilo
minus agit ipsa ꝓpter passionem. sed intpatus iudicat ea
que agit esse bona. igitur Secundo arguitur inconti/
nentia est insanabilior intempantia. ergo incontinens est
peior intempato Añs patet. qꝛ peccatū sanatur ꝑ amo/
nitionem ⁊ correctionē: sed ista nihil conferunt incontinen
ti qui scit se male agere ⁊ nihilominus male agit. Sed in
tempato valet monitio. quia sibi videtur ꝙ bene agat
Tercio arguitur incontinens ex maiori libidine pec/
cat q̄ꝫ intempatus Añs patet. qꝛ incontinens habet ve/
hementes cōcupiscentias quas nō habet sp intempera/
tus. ḡ incontinens magis peccat q̄ꝫ intpatus In op/
positū est ph̄us in textu Primo videbit̄ de questione Se
cundo erunt dubia Quantū ad primū.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ꝫ ph̄s ostendit drām incōtinentis ⁊ intempati
Cōsequēter ostendit q̄s eoꝝ sit peior ꝑ qd̄ soluit̄ quinta
dubitatio supius mota cōtra primū probabile: Et licz
supius oñderit ph̄s ꝙ intempatus peior est incōtinente.
hoc tñ fecit breuiter et ex incidenti Sed hic oñdit idez ꝑ
fectius ⁊ ex p̄ncipali intentione pro declaratione breui eo
rum que in hac questione sunt videnda Sciendū est se
cundo. ꝙ peccatum p̄cipue in volūtate consistit. nam vo/
luntas est qua peccatur ⁊ recte viuitur. Et ideo vbi est
alia inclinatio voluntatis ad peccandū ibi ē ḡui⁹ pctm̄:
sz in incōtinēte volūtas inclinat̄ ad peccandū ex aliq̄ pas
siōe. Et qꝛ passio cito transit ⁊ habitus est qualitas de
difficili mobil̄a subiecto inde est ꝙ continēs statim peni
tet transeunte passione Quod non accidit de intempera
to qui potius gaudet se peccasse eo ꝙ opatio peccati est si
bi facta equalis ꝑm habitum ideo de ipsis dicitur ꝙ dele
ctantur cum male fecerint ⁊ exultant in rebus pessimis
Ex quo sequitur

Conclusio prima

Et responsiua. intempatus est peior incontinente. Pro/
bat ph̄us tripliciter Prima ratio est. quia intempatus
non penitet cum peccauit. quia peccat ex electione in qua
est ꝑtinax eo ꝙ elegit delectatōem tanq̄z finem. Sed in/
continens statim penitet cessante passione. qua vinceba/
tur. ergo conclusio vera: Ex quo patet ꝙ intpatus est in
sanabilis. incontinens vero est sanabilis vel intempera/
tus est peior incontinente sicut morbus corporalis incu/
rabilis alio deterior est Secunda ratio continuuz ma
lum peius est non continuo. Sed intempantia est conti/
nua cum habeat habitum ꝑmanentem per quem eligit
mala. Incontinentia autez est non cōtinua: qꝛ incōtinēs

mouetur ad peccādum propter passionem que cito transit. ergo ꝛc. Et propter hoc dicit textus. q̄ intemperati assimilātur egritudini. propter quod cōtinue insunt hominī. sicut ſ̄ hydropisis ꝛ ptysis. Sed incōtinētie assimilantur egritudinibus que nō continue vadunt sicut epylentie. Tercia ratio. malum latens est periculosius et insanabilius nō latente. Sed intemperantia latet eum cui inest qui capitur est decept⁹ vt estimet bonum illud quod facit. incontinentia autem non latet eum cui inest. Scit enim incontinens per rationem malum esse id qō operatur ex passione. ergo intemperantia est peior incontinentia. Conclusio secunda. inter incontinētes peiores sunt debiles q̄ excessiui siue preuolantes. Probat philosophus duabus rationibus. Prima est. quia debiles vincuntur a minore passione excedente vel ſm velocitatem vel ſm vehementiam. ergo sunt peiores preuolātibus. Et per hanc etiam rationem posset probari q̄ intemperatus est peior incontinente. Secunda ratio. debiles non sunt inpreconsiliati sicut sunt preuolantes. ergo sunt peiores preuolantibus. Et ponit philosophus exemplum quoddam q̄ debilis incontinens similis est illi qui faciliter ꝛ velociter inebriatur paruo vino. ꝛ minori q̄ multi. Et sicut illi prius sunt dispositi ſm corpus. ita debiles. quia minori passione vincuntur sunt peiores ſm animam. Et hec de primo articulo

Quantum ad secūdum.

Dubitatur primo.

Quot modis conueniunt incontinēs ꝛ intemperatus. Respondet textus q̄ conueniunt dupliciter Primo quia incontinētia etsi notat maliciam simpliciter. est tamē melius ſm quid. ꝛ ideo dictum est q̄ est malicia non contīnentia. Q̄ autem incontinentia notat maliciam simpliciter patet. quia incontinentia peccat preter electionem malicia autem peccat cum electione. Secunda conuenientia incontinētie ꝛ intemperātie est in actione. sicut q̄dam censor populi dixit ad millesios reprehendens eos. millesij non sunt stulti. sed operantur similia opera operibus stultorum. Similiter etiam incontinentes non sunt mali vel iniusti vel intemperati. sed faciunt opera mala et iniusta.

Secundum dubium. quare intemperatus non penitet sicut incontinens. Respondetur primo in textu. q̄ incontinēs prosequitur superabundanter corporales delectationes nō quasi dispositus vt sit ei persuasum q̄ tales sint bone. intemperatus est persuasus ad tales delectationes eligendas. ꝛ propter hoc dispositionem quam habet ex habitu ꝛ incontinēs faciliter recedit a sua credulitate passione cessante. quia nō sequitur delectationes ex suasione aut ex habituali dispositione. sed totum per passionem. Sed intemperatus nō de facili recedit a sua credulitate. quia sequitur delectationes ex habituali dispositione. Cuius rationem assignat philosophus in textu. quia virtus et malicia respiciunt principium operabilium qō malicia corrumpit ꝛ virtus saluat. Sed principiuz in actionibus est finis. qui ita se habet in agibilibus sicut p̄n cipia prima in demonstrabilibus mathematicis. Ille igitur qui habet rectam estimationem de fine circa delectationes est temperatus. ꝛ ille qui habet contrariam estimationem propter habitum malicie est intemperat⁹. sed ille qui errat circa principia non potest de facili reuocari ab errore. Et ideo intemperatus non penitet nisi forte ſm quod per longam consuetudinem contrariam tollatur causatim erroris. Q̄ autem incontinens sit penitens ostendit philosophus. quia ipse cessante passione remanet in certa estimatione finis. Et ideo non est prauus simpliciter. quia remanet in eo oppositum principium scilicet certa estimatio finis Sed solum est prauus ſm quid inquantum in aliquo particulari estimat operandum cē preter rationem rectam. Continens autem est contrarius incontinenti. quia permanet in ratione et nullo modo excedit eam propter passionem etiam quantum ageret Et quo patet q̄ est bonus habitus qui permanet in ratione. Sed incontinens est prauus. quia recedit a ratione in agendo. et hoc erat primum probabile quod nūc concludit solum quinta questione que circa hoc proponebatur.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primā dicitur q̄ ignorātia intellectus quandoq̄ precedit inclinationem appetitus ꝛ causat eam et sic quanto maior est ignorantia tanto plus diminuit peccatum vel totaliter excusat inquantū causat inuoluntarium. Alio modo ignorantia rationis sequitur inclinationem appetitus et quanto maior est talis ignorantia tanto grauius est peccatum. Ignorantia autem taz incontinentis q̄ intemperati prouenit ex hoc q̄ appetitus inclinantur in aliquid siue per passionem siue per habitum. Maior autem ignorantia causatur in intemperato q̄ in incontinente. quia in incontinente durat illa ignorātia durante passione. scilicet accensio febris terciane durat durante coniunctione humorum. Ignorantia autem temperantie durat assidue propter permanētiam habitus. ergo etiam non est maior ignorantia intēperati quantum ad id quod ignoratur. scilicet quantuz ad ipsum finem vt declaratum est in secunda dubitatōe

Ad secundam dicitur. q̄ ad sanationem incontinentis non sufficit sola cognitio. sed adhibetur exterius remedium ammonitionis et correctionis. Ex quibus aliquis incipit concupiscentie resistere. Et eodem modo potest sanari intemperatus. Sed difficilior est eius sanatio propter duo. Primo quia in eo corrupta est ratio recta circa estimationem vltimi finis qui se habet sicut principium vt dictum est. Secundo propter inclinationem appetitus que est in intemperato ex habitu qui difficiliter tollitur. Inclinatio aūt incontinentis est ex passione que faciliter tollitur. Ad terciam dicitur q̄ libido voluntatis que auget peccatum maior est in intemperato q̄z in incōtinente. Sed libido concupiscentie appetitus sensitiui q̄ q̄ maior est in incontinente. quia incontinens non peccat nisi a graui concupiscentia. Sed intempatus etiam ex leui concupiscentia peccat

Trum igitur contingens est qui qualicunqz rationi ꝛ qualicunqz electioni immanet vel q̄ recte ꝛ incontinens autem qui qualicunqz nō immanet rationi ꝛ electioni qualicūqz vel q̄ falsē rōni et electioni nō recte. quemadmodum dubitatum est prius

Vel ſm accidens qui qualicunq; ſm ſeipſum autem qui vere rationi ⁊ recte electioni. hic q̄/dem immanet. hic autem nō immanet Si em̄ quis propter hoc eligit vel proſequitur ſm hoc quidem eligit ⁊ proſequitur ſm accidens au/tem quod prius. ſimplr aūt dicimus quod ſm ſeipm. Quare eſt quidem vt qualicūq; opinio/ni. hic quidez immanet. hic autem excedit. ſim/pliciter autem qui vere.

Queritur Decimotercio. Vtrum incon/tinens ſit immanſiuus qualiter/cūq; rationi ⁊ electioni vel ſolum rationi recte ⁊ incontinēs egreſſiuus a quacunq; ratione. aut ſolum a ratiōe re/cta Arguitur primo q̄ continens ſit immanſiuus q̄/licūq; rationi. quia qui facit contra cōſcientiam edificat ad iehennam. ergo obligamur cuicūq; rationi immanere. ſz obligatio ad immanēdum ratōi debetur continētie. igit. Et confirmatur. quia continēs ſuperat paſſionem prop/ter fortitudinem rationis. ſed nō nimis fortiter immane mus rationi falſe (que videtur vera) ꝯ vere. ergo contī/nēs eſt cuicūq; rationi immanſiuus. ⁊ incontinēs reſiſtit paſſionibus propter ſciētiā. ergo ſiue illa ſit recta ſiue non recta debet ſe tenere reſiſtendo paſſioni. Et cum etiam in/continēs deuiet a ratione propter paſſionem aduenientez ſiue illa paſſio ſit inclinās in contrarium recte ſcientie ſi/ue nō. recte inſequitur eam. ergo cōtinens eſt immanſi/uus omni rationi. Secūdo arguitur. quis immanet ratōi propter veritatem. ſed tāta videt veritas in appa/rēte ſo q̄ta in vero ſimplr. ergo equalr ipſe incōtinēs im/manet oīi rationi. In oppoſitum eſt phs. ṗmo vide/bitur de queſito. ſcōo erunt dubia.

Sciendum primo

Q̄ poſtq̄ phus ſoluit dubitatōem per quam ſcitur. an ſcz continētia ⁊ incōtinentia ſint. Et etiam ſoluit materi/am circa quam ſunt. Conſequēter ſoluit ⁊ terminat du/bitationem per quam ſcitur que ſunt incōtinentia Et pri/mo oſtendit vtrum ꝓtinens ſit immanſiuus cuicūq; ra/tioni ⁊ incōtinēs a qualibz egreſſiuus. per quod ſoluitur quarta dubitatio ſuperius poſita circa ſecūdum proba/bile. Et deinde oſtendit. vtrum prudens poſſit eſſe incō/tinens. per quod ſoluitur ſecūda dubitatio mota circa q̄n tum probabile.

Sciendum ſecūdo. q̄ ꝓtinens immanet ratōi ꝓpp/ter bonum ratōis ⁊ veritatis. Eſt em̄ commune oīi vir/tuti inclinare ad bonum ratōis ſm ſe ⁊ nō propter alte/rum. ideo oſtēdit philoſophus quomodo ꝓtinētia ſe ha beat ad propriam ratiōem que accipitur ſm hoc quod ē immanere rationi. ⁊ etiam oſtēdit quomodo ſe habet vi/ta ad ratiōem ꝓmunem virtutis que conſiſtit in hoc q̄ eſt eſſe in medio. Et adhuc primo oſtendit cui ratōi cōti/nēs laudabiliter immanet ⁊ a qua incōtinēs vituperabi/liter egreditur. Scōo oſtēdit cūo aliq̄i vituperabilr ra tioni immanēt. Et tercio oſtēdit cūo aliqui laudabiliter a ratione egrediuntur. Tunc ſit.

Conclusio prima

Continēs per ſe ſolum immanet rationi recte ⁊ electio/ni vere. ſed incōtinēs nō ſic immanet. Probatur conclu/ſio. quia in ratiōe recta eſt bonū rōis. nam perfectio intel/lectus eſt veritas ⁊ rectitudo. falſitas vero ⁊ error imper fectiūt intellectum. Item probatur quia ipſa cōtinētia eſt quid perfectū in genere virtutis. ⁊ incōtinētia genere vir tutis dicitur eſſe ponenda ſm quid. Ex continentia em̄ et eius operationibus virtus perfecta acquiritur. Et ex incōtinentia ⁊ operationibus eius perfecta malicia. Sed virtus perfecta generatur ex bonis operationibus ⁊ ma licia pfecta ex malis operatōibus. inſequi autem rationē rectam eſt bonum per ſe. ⁊ egredi ab ea eſt malum. ergo continēs per ſe eſt recte rationis immanſiuus ⁊ incontī/nens a recta ratiōe egreſſiuus.

Secūda cōcluſio. ꝓtinēs per accidēs qualicunq; ratō/ni immanet ⁊ incontinēs qualicunq; rationi per accidēs nō immanet. Probatur concluſio. quia continēs per ſe immanet rationi recte. ergo immanet omni rationi que apparet recta per accidens. et talis eſt ratio erronea. igit. Item probat philoſophus. quia ſi aliquis querat hoc lo co. puta fel loco mellis propter ſimilitudinem colozis eſti/mando mel eſſe fel. manifeſtum eſt q̄ per ſe eligit ⁊ que/rit mel ⁊ nō fel. ſed loco huius per accidens eligit fel. ergo ſi quis falſam rationem ſuam eſtimet eſſe veram. vt puta ſi eſtimet eſſe verum q̄ bonum eſt fornicari immanendo iſti rationi falſe que eſtimatur fore vera talis per ſe im/manet vere rationi per accidens autem falſe. nam inten/dit vere immanere. Et idem eſt de incōtinēte. qui egredi tur a ratione falſa quam putat eſſe veram. Ex quo patet q̄ ꝓtinēs vel incōtinens per ſe immanet vel nō immanet ratiōi vere. per accidēs autem ratōi falſe. Et hec de pri/mo Quantum ad ſecūdum

Dubitatur primo.

Quare accipiens fel loco mellis per ſe eligit mel. et per accidēs eligit fel. Reſpondetur q̄ cauſa eſt. quia in appe tibilibus illud eſt per ſe in quod fertur intentio appetētis Nam bonum inquantum eſt apprehenſum eſt proprius obiectum appetitus. Illud autem quod eſt preter inten tionem eſt per accidens. ideo ille qui intendit eligere mel et eligit fel preter intentionem per ſe eligit mel. ⁊ per acci dens fel. Secundum dubium eſt de diffinitione cō/tinentis. Ad dubium reſpondetur. q̄ vt ex dictis col/ligi poteſt continens ē paſſionatus immanſiuus rationi recte. Et notanter dicitur (recte rationi) nō abſolute ra tioni. quia quod eſt per accidens relinquēdum eſt ab ar/te Et ſolum id quod p ſe ſimplr dicitur. quod autem eſt per accidens ỽ ſm quid. ⁊ iō licet ſm aliquē modū ꝓti/nēs ⁊ incōtinēs immaneāt qualicūq; rōi etiā falſe. tñ ſim plr ꝓtinēs vel incōtinēs ỽ qui immanet vel nō immanz rōi vel vel opinioni vere. Et hec de ſecūdo

Ad rationes ante oppoſitum patet ſo lutio ex predictis Vnde bene probant q̄ per accidens continens immanet qua/licunq; rationi.

Vnt aūt q̄dē immāſiui opioni. ſunt aūt q̄s vocāt iſchirognomōes puta difficile

persuasibiles ⁊ non facile transsuasibiles qui simile quidem aliquid habent continenti. quale prodigꝰ liberali ⁊ audax confidi sunt autem alteri ſm multa. hic quidem eñ propter passionem et concupiscentiam non transmutat cõtinens. quia facile persuasibilis cum cõtingat erit continẽs. hic autẽ non a ratione. quia concupiscentias assumunt ⁊ ducũtur multi a delectationibꝫ. sunt autẽ yschirognomones ydiognomones ⁊ indisciplinati ⁊ agrestes ydiognomones quidem propter delectationes ⁊ tristicias. gaudent eñ vincentes si nõ transsuadeantur. ⁊ tristãtur si infirma q̃ ipsorũ sint quem admodũ sentẽtie. quare magis incõtinẽti assimilantur q̃ continenti. Sunt autez quidam qui his que videntur nõ immanent nõ propter incõtinẽtiam. puta in philothete qui sophoclis neoptoleus q̃ius propter delectationẽ nõ immãsit. sed bonã. verum dicere eñ ipsi bonũ erat persuasus aũt est ab odisseo vlixe falsuz dicere. Nõ eñ oñis qui propter delectatõez aliquid opatur est intẽperatus siue prauꝰ siue incõtinẽs. sed qui propter turpem

Querit decimoquarto.

Vtrum pertinacia sit vicium alicui virtuti morali oppositum Arguitur primo q̃ nõ quia si sic maxime opponeretur perseuerantie. vt est sentẽtia Tullij in sua rethorica. ⁊ etiã sicut superius dictum est. sed hoc nõ. quia dicit Gregorius in moralibus q̃ pertinacia oritur ex inani gloria. ſz inanis gloria nõ opponitur perseuerãtie. ſz magis magnanimitati Secundo sic. vel opponeretur ei per defectum vel per accessum. nõ secũdum. q̃ ptinax cedit alicui delectationi vel tristicie. naz vt dicit textus. gaudent vincentes ⁊ victi tristantur si ſnie eorum infirmabitur. Nec ꝑmum. quia tunc idem esset pertinacia ⁊ mollicies Tercio. sicut perseuerans persistit in bono cõtra tristiciam. ita continens ⁊ temperatus contra delectationes et fortis contra timores. et mansuetus contra iras. Sed pertinax dicitur aliquis. eo q̃ nimis in aliquo persistit ergo pertinacia non magis opponitur perseuerantie q̃ alijs virtutibus.

In oppositum est philosophus in textu quo ad ꝑmã partem dicens. q̃ pertinaces sunt simules incõtinenti. et q̃ sunt indisciplinati ⁊ agrestes. ergo sunt vicioſi. ⁊ p consequens pertinacia est vicium. Sed q̃ pertinacia opponitur ꝓseuerãtie patet per Tullium in sua rethorica dicen tẽ. q̃ ita se habet ptinacia ad perseuerantiam. sicut superſticio ad religionem. Sed supſticio opponitur religioni. igitur Quantum ad primum.

Sciendum primo

Qꝫ postq̃ philosophus ostendit cui rationi continẽs laudabiliter immanet ⁊ a qua incontinens vituperaliter egreditur. Consequenter ostendit qualiter aliquis vituperaliter immanet sue rationi seu opinioni. et primo ostendit qui sint tales. et secundo quomodo se habeant ad cõtinentes. dicit ergo primo q̃ quidam sunt qui nimis immanent propꝛie opinioni quos vocat fortis ſnie siue pertinaces qui taliter appellantur. quia ipsis cum difficultate persuadetur aliquid. Et si fuerit aliquid eis persuasuz non de facili transmutantur ab illa persuasiõe. quod maxime accidit melancolicis. qui de difficili recipiunt. sed recepta fortiter tenent ad modum terre.

Sciendum secundo. q̃ vt dicit textus pertinaces aliquid simile habent cum continente. sed ſm multa differunt ab eo. Primum patet. quia ipsi per excessum habẽt illud quod est continẽtis. vt ꝑdigus habet aliquid simile liberali et audax forti. Quod patz. quia pertinaces immanent rationi plus q̃ debent. continens autem ſm qd debet. Secundum probatur: quia dupliciter potest aliquis remoueri a sua opinione Vno modo ex parte rationis puta si superueniat aliqua ratio fortior. Alio modo ex parte passionis que peruertit iudicium rationis in particulari operabili Et hec est differentia inter pertinacem et continentem. quia continens non transmutatur a passione concupiscentie vt cedat a ratione recta. Sed tamen quandoq̃ persuadetur ab aliqua alia ratione meliori inducta. et ideo laudabilis est continens. quia non vincitur a passione sed a ratione. Sed ptinax non mutatur a sua opinione propter aliquam rationem inductam Sed bene recipit concupiscentias ⁊ quandoq̃ ducitur a delectationibus extra rõnem Tunc sit

Conclusio prima

Pertinaces magis assimilantur incontinenti q̃ continenti Probat textus. quia continentes sunt propꝛie sententie siue propꝛij sensus: ergo tales non sunt disciplinabiles nolentes ab alijs instrui: Et sicut etiam agrestes. quia dum semper volunt etiam sequi propꝛium sensum non de facili possunt cum alijs commorari Vocant etiaz homines propꝛij sensus eo q̃ aliquam dilectationem nimis querunt et aliquam tristiciam nimis fugiunt. nam gaudent quando conferendo cum alijs vincunt. Si ſcz non transmutentur per aliquam suasionem a sua propꝛa opinione et tristantur si sue sententie appareant infirme. ita q̃ oporteat eas discere Sed superabundanter appetere delectationes et fugere tristicias est propꝛium incontinẽtis et mollis. ergo pertinaces magis assimilantur incontinenti q̃ continenti. Item probatur: quia continens diligit bonum rationis. pertinax autem diligit sententiã propꝛiam propter deprauatum amorem quem habz ad se. ergo adueniente ratione continens se mutat. non autẽ pertinax. Et simile est de incontinente qui non sequitur passionem. ergo conclusio vera.

Secunda conclusio. Et responsiua pertinacia est vicium virtuti morali oppositum. Probat cõclusio ratiõe

facta post oppositum. Probat etiam ex supradictis q̄n/tum ad scdam partem. Sed prima ps adhuc probat. qr ptinaces sunt vituperabiles. qr cū nō permittant se vinci a rōe vincūtur tamē a passione. ergo ptinaces sunt viciosi. ⁊ per consequens ptinacia est vicium. Et hec de p̄mo. Quantum ad secūdam

Dubitatur primo.

Utrum aliquis a rōe laudabiliter possit discedere. Respondet ad dubiū cū textu q̄ sic. hoc tamē nō est ꝓpter incōtinētiam. sed propter amorem virtutis. sicut narrat de neotholino. q̄ nō permāsit in his que ei dicebātur nō ꝓpter incōtinētiam. q̄uis hoc fecerit propter aliquā delectationem nō malam sed bonam. appetebat eīm dicere verū et hoc erat ei delectabile. sed persuasum erat ei ab olixe q̄ diceret falsum in vtilitate patrie cui persuasione nō immāsit propter delectatōem. Nec tn̄ propter h̄ fuit incontinēs. quia non omnis qui propter delectatōem aliquid operatur est prauus vel intemperatus. sed solum ille q̄ ꝓpter turpem delectatōem aliquid operatur. Dubitatur scdo. qualiter ⁊ quare ptinacia oritur ex inani gloria Respondetur q̄ tanq̄ a causa. ⁊ hoc ideo est. quia aliquis nimis persistit in propria sententia qua vult suam excellētiā manifestare. ⁊ h̄ orit ex inani gloria tanq̄ a cā.

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur q̄ oppositio viciorum ad virtutes nō attenditur s̄m causam. s̄z s̄m propriam significationem. igitur negatur ꝯsequentia

Ad secūdam dicitur q̄ pertinax excedit in hoc q̄ nimis ꝑsistit in aliquo contra multas difficultates. habet tamen aliquam delectatōem in fine. sicut ⁊ fortis ⁊ perseuerans. qr tamē talis delectatio est viciosa ex hoc q̄ eam appetit ⁊ fugit ꝯtrariam tristiciā assimilatur incōtinenti vel molli. Ad terciā dr q̄ licet alie virtutes persistunt ꝯtra impetus passionum. tamē laus earum nō est prop̄e ex persistentia. sicut perseuerantia. laus eīm continētie videtur esse in vincendo delectationes. ⁊ ideo ptinacia directe opponitur perseuerantie.

Uia aūt aliquis est ⁊ talis qualis min⁹ q̄ oportet corporalibus gaudens ⁊ nō immanens rationi talis huius ⁊ incontinētis medius continēs. Incontinens quidem enim non immanet rationi propter mai⁹ quid Iste autem propter minus ad cōtinens autem immanet ⁊ non propter alterū transmutat Oportet aūt siquidem continentia studiosum vtrosq̄ cōtrarios habitus prauos esse quemadmodum ⁊ apparent. sed propter alterum in paucis et raro esse manifestum quemadmodū temperātia intemperātie videtur cōtrarium esse solum sic ⁊ ꝯtinētia incontinentie. Quia autem s̄m similitudinem multa dicuntur ⁊ continentia que tēperati s̄m similitudinez consecuta est etem̄ continens potens nihil preter rationem propter corporales delectationes facere ⁊ temperatus. Sed hic quidem habens. hic aūt nō habēs prauas concupiscentias. ⁊ hic q̄dem talis qualis nō delectari preter rōem. hic autem qualis delectari sed nō deduci. similes aūt ⁊ incōtinens ⁊ intēperatus alteri quidē existentes vtriq̄ aūt corporalia delectabilia ꝑsequūt. sed hic q̄dem ⁊ existimans oportere. hic autem nō existimans.

Queritur Decimoquinto. Utrum continentia sit subiectiue in appetitu concupiscibili. Arguitur primo q̄ sic. quia subiectū virtutis est proportionatum sue materie. sed materia continentie est concupiscentia delectabilium tactus. que pertinet ad vim concupiscibilem. ergo continentia est in vi cōcupiscibili Secundo arguitur. opposita habent fieri circa idem. sed incontinentia que opponitur continentie est in vi concupiscibli. cuius passiones superant rationem. ergo incontinentia est in concupiscibili. Minor patet. qr dicit Andronicus q̄ incontinētia est malicia concupiscibilis s̄m quam prauas eligit delectationes prohibēte rōnabili. igitur. Tercio arguitur. subiectum virtutis humane est ratio vel vis appetitiua que diuiditur in voluntatem concupiscibilem ⁊ irascibilem. sed continētia nō est in ratione. quia sic esset virtus intellectualis. neq̄ etiā in voluntate. cum sit circa passiones que non sunt in voluntate. neq̄ etiam in irascibili. Quia non est proprie circa passiōes irascibiles vt dictum est. ergo relinquitur q̄ sit in concupiscibili. In oppositum arguitur. omne existens in aliqua potentia aufert malum actum illius potentie. sed cōtinentia nō aufert malum actum cōcupiscibilis. quia continens habet concupiscentias p̄uas vt dictum est supra. ergo continentia non est in concupiscibili. Primo videbitur de quesito. secundo erunt dubia. Quantum ad primum

Sciendum primo

Q̄ postq̄ philosoph⁹ ostendit quomodo cōtinentia se habeat ad propriam rationem que attenditur s̄m q̄ est immanere rationi. Cōsequenter ostendit quomodo se habeat ad oēm rationem virtutis. que attenditur s̄m h̄ quod est in medio esse. Et per hoc ostendit qualiter continentia se habet ad rationem virtutis. Et primo ostendit q̄ ꝯtinētia est in medio sicut ⁊ temperātia Dicit ergo p̄mo ph̄s q̄ ꝯtinentia consistit in medio duorum viciorū extremorum. Quod pz qr aliq̄s inuenitur sic dispositus q̄ minus gaudet in corporalibus delectationib⁹ q̄ oportet nō propter bonuz finem. sed propter fastidium propter quod nō permanet in ratione iudicante q̄ oportet talibus delectatōibus vti s̄m q̄ necesse est. ⁊ talis est viciosus in deficiēdo. ⁊ potest vocari insensibilis. Sed incōtinens est extremū supabūdās. qr nō immanet rōni ꝓpter

hoc q̄ gaudet talibus delectationib⁹ plus q̄z oportet. hoc/tum aūt duoz medius est continens: nam continens nō immanet rōni ꝓpter aliquod maius. alter aūt ꝓpter aliqd minus. sed ꝓtinens immanet rōni z non transmutaf ab ea neqz ꝓpter maius neqz ꝓpter minus Sciendum se/cundo q̄ extrema continentie dupliciter assignanf: Uno modo ex parte rōnis cui inheret cōtinentia. z fm hoc ex/trema sua sunt ꝓtinacia z instabilitas vt dictuz est supra quia ꝓtinax immanet rōni plus q̄z oportet Et ideo dixit phus supra q̄ ꝓtinax se habet ad continentem sicut ꝑdi/gus ad liberalem. Instabilis aūt minus immanet ratio/ni q̄z oportet. Nam ꝓpter prauā rōem a sua sententia dif/cedit Alio modo assignantur extrema ex parte concupi/scentie quā vincit. z sic concupiscentia est medium inter ex/trema nunc posita. Nam qui magis vincūtur delectatio/nib⁹ corꝑalibus q̄z oportet dicuntur incontinentes. sed q̄ parum delectantur dicuntur insensibiles.

Conclusio ꝓma

Utriqz habitus continentie opꝑositi scilz fm plus et fm minus sunt mali. Probat phus. q̄ continentia est aliqd studiosum. i. bonum. ergo vtriqz habitus ei sunt contra/rij mali. Tenet consequētia. q̄ bonum non cōtrariatur bono sed malo dumtaxat. vt dicitur in predicamentis Item probatur. q̄ tales nō immanent rōni. sed accipiūt aut plus aut minus. ergo sunt vitiosi. sed ꝓtinens est vir/tuosus. ergo ꝛc. Conclusio secūda z responsiua. cōcu/piscentia nō est subiectiue in appetitu cōcupiscibili. neqz in rōne. sed subiectiue est in voluntate. Prima ꝑs ꝓbaf. q̄ omnis virtus in aliquo subiecto existens facit ipsum dif/ferre a dispōne quā habet dum subijcitur ꝓposito vitioso sed cōcupiscilis eodē modo se hz in continente z in incon/tinente. q̄ in vtroqz prozūpit inconcupiscētias prauas ve/hementes. ergo continentia nō est in concupiscibili vt in subiecto. Scōa pars probatur. q̄ silter se habet ratio in cōtinente z in incōtinente. q̄ vterqz habet rōem rectam. et vterqz extra passionē existens gerit in ꝓposito non sequi concupiscētias illicitas. q̄. Tercia pars ꝓbatur. q̄ conti/nentia est in vi animi sicut in subiecto. cuius actus est elec/tio. sed talis est voluntas. ergo cōtinentia est in volunta/te subiectiue Maioz patz. q̄ ꝑma dr̄a cōtinentis et in/continentis inuenif in electione. nā cōtinens q̄uis patia/tur vehementes cōcupiscentias. tn̄ elegit nō sequi ꝓpter rōnem. sed incōtinens eligit seq̄ eas non obstante cōditi/one rōnis. ergo maioz vera Minoz pz ex tercio li. huius

Dubitatur ꝓma

Quare sola incontinētia dicaf esse continentie contraria. cū habeat duos habitus contrarios vt dictuz est Rn̄det textus ad dubiū. q̄ hoc ꝓvingit q̄ alterū extremū in pau/cis accidit. scz q̄ aliqs egrediatur a rōne in minus. z ideo nō est tam manifestū sicut alterū extremū Nam in pluri/bus accidit q̄ circa delectationes corꝑorales fiat egressus a recta ratione in plus Et ꝓpter hanc rōnem intemperā/tia videtur esse contraria sola tempantie. q̄ insensibilitas nō est manifesta eo q̄ in pauciozibus accidit Dubitaf secundo vtrū continentia posset dici tpantia Dicit tex/tus q̄ sic. z silter incōtinentia ꝑt dici intpantia ꝓpter silli/tudinem Primū ꝑtz. q̄ ꝓtinens hz facultatē vt nihil pre/ter rōnem opetur ꝓpter corꝑorales delectationes. z hoc idem ꝑt facere tpatus. Differunt tn̄ dupliciter. vt ꝑt ex/tus. q̄ ꝓtinēs hz pauas ꝓcupiscentias. cōperatus aūt nō. q̄ est ꝓcupiscibilis p habitū ꝓtinēte ordinatus. Se cūdo differūt. q̄ tpatus est dispositus p habitū tpantie. sic q̄ nō delectaf ꝑter rōnem. sed cōtinens sic dispositus est vt delectef ꝑter rōnem. sed nō ducif a passione. Secū da ꝑs patz. q̄ incōtinēs z intēperatus ꝓsequūtur delec/tabilia corꝑalia. ergo q̄ctum ad hoc tūc ꝓuenūt. Sz etiā differūt. q̄ intēperat⁹ estimat q̄ optz hmōi delectatiōes ꝓsequ ꝓpter habitū ꝓuertentē iudiciū rōnis de fine. sed in cōtinēs nō estimat hoc. q̄ saluaf ꝓncipiū. vt patuit supra.

Ad rationes

Ante apositū. Ad ꝓmā ꝛ q̄ cōtinētia nō est circa delectatiōes tactus. sed est eas moderās. sicut tēpe/rantia que est in cōcupiscibili. et quasi eis resistens. ideo oportet q̄ sit in alia vi. q̄ resistentia est vnius ad alteruz

Ad secūdaz dicif. q̄ volūtas media est inter rōnem et ꝓcupiscibile. z ꝑt ab vtroqz moueri. in ꝓtrārie aūt moue tur a rōne. sed in incōtinente a ꝓcupiscibili. et ideo ꝑt at/tribui rōni sicut ꝓmo mouēti in cōtinentia ꝓcupiscibilis q̄uis vtraqz imediate ꝓtineat ad volūtate sicut ad ꝓpri um subiectū. Ad terciā ꝛ q̄ licet passiones nō sint in volūtate. tn̄ in potestate volūtatis est eis resistere. z hoc mō volūtas ꝓtinētis resistit ꝓpiscentijs

Neqz simul prudentem z incōtinentez. con/tingit esse eūdem simul eī prudens z studi/osus fm morem ostensum est ens. Adhuc nō in scire solum prudens. sed in eo q̄ practicus incontinens aūt non practicus. deynū autem nihil prohibet incontinentem esse. ꝓpter qō z videntur quādoqz prudentes esse quidam Jn continentes autē ꝓpter deynoticā differre a prudentia fm dictum moduz in ꝓmis sermo/nib⁹. et fm q̄dem rōnem prope esse. differre au/tem fm electionem. neqz vtiqz vt sciens z spe/culans. sed vt dormiēs z vinolentus z volēs quidem fm modum eī quēdam sciens z qđ facit et cuius gratia. malus autem non. electio eī epieykes. quare semimalus z non iniustus non eī insidiator. hic quidez eī ipsoz nō im/mansuus quib⁹ vtiqz consiliabitur. melanco/licus aūt neqz consiliatiuus totaliter. Et assi/milatur vtiqz incontinens ciuitati cui calculā/tur omnia necessaria z leges habet studiosas vtitur autem nulla. quemadmodum anaxan/drides conuiciatus est ciuitas volebat cui le/gum nihil est cure. malus autem vtenti qui/

dem legib⁹ malis aũt vtenti. est aũt incõtinentia ⁊ ptinẽtia circa supexcellens multorum habituz. hic q̃dem eñ magis ĩmanet. hic autem minus plurũ potentia. Sanabilioz autẽ incõtinentiarũ ſm quam melancolici incõtinenter agunt. ꝓſiliantiũ aũt non. ĩmanentiũ autez ⁊ p ꝓſuetudinẽ incõtinentes naturalib⁹. Facilius eñ ꝓſuetudinẽ transmutare natura. ꝓpter hoc eñ ꝓſuetudo difficilis qñ nature aſſimilatur quẽadmoduz ⁊ enenus dicit. ayo diuturnam meditatõem ĩmanere amicez vtiq; hanc hominib⁹ finientẽ naturã eſſe Quid quidẽ igiꝯ eſt incõtinentia ⁊ quid ptinentia ⁊ pſeuerantia ⁊ mollicies. et qualiter habẽt habitus hi adinuicem dictum eſt.

Querit nono. Vtrũ ſtet incõtinentem eſſe prudentẽ

Arguit̃ ꝓmo q̃ ſic. qz ſtat rõnem eſſe rectã in incõtinente ergo ſtat ip̃m eſſe prudentẽ. Secũdo ſic. incõtinẽs nõ eſt malus ſiue vicioſus. ergo ſtat eũ eſſe prudentem. Tenet ꝓſequẽtia. qz oẽs virtutes morales prudẽtie ſunt cõnexe. vt pz in ſexto huius. Et añs ptz. qz nullus peccat in eo qđ vitare nõ ꝑt. ſed incõtinentiã nemo ꝑt ex ſeipſo vitare. ſm illud ſapiẽtie. Nõ poſſum eſſe ꝓtinens niſi deus det. ergo incõtinens nõ eſt vicioſus Tercio ſic. oĩs bonus ꝑt eſſe prudens. iuxta dictũ ſexto huius. Impoſſibile eſt prudentẽ eſſe nõ entem bonũ. ſed incõtinens eſt bon⁹ ergo ꝑt eſſe prudens. Q̃nioz pz. qz in rõne omne peccatum ꝓſiſtit. ſed in incõtinente vincitur iudiciũ rõnis. ergo incontinẽs non eſt vicioſus. ⁊ pſequens eſt bonus

Jn oppoſitũ eſt p̃hus in textu

Sciendum primo

Q̃ poſtq̃ p̃hus oſtẽdit quõ ꝓtinẽs ⁊ incõtinẽs ĩmanent vel nõ ĩmaneant ratiõi. ꝓſequẽter oſtendit vtꝝ ꝓtingat prudentiã (q̃ eſt recta rõ agibiliũ) eſſe cum ꝓtinentia Et per hoc ſoluit̃ ſcđa dubitatio ſupius mota circa q̃ntum ꝓbabile. Et circa hoc primo oſtendit q̃ prudẽtem nõ ꝓtingit eſſe incõtinentem. Secũdo oſtẽdit quõ ſe habeat incõtinẽs ad prudẽtiam.

Sciendũ ſecũdo. q̃ vt dicit textus difficultas iſtius q̃ſtionis puenit qz nihil p̃hibet diuinũ ingenioſum ſiue induſtrioſum eſſe incõtinentem. et ex hoc ꝓtingit q̃ q̃nqz prudẽtes vidẽtur eſſe incõtinẽtes. qz ſcz diuini reputantur prudẽtes. ſed hoc nõ opꝛz q̃ licet incõtinẽs habeat rõnem rectã. nõ tñ ĩmanet rõni. ſicut dictũ eſt ſupra. Et p hoc ſoluit̃ ꝓma rõ ante oppoſitum

Conclusio prima

Et reſponſiua. nõ ꝓtingit aliquez incontinentẽ eſſe prudentem. Probat p̃hus duab⁹ rõnib⁹. Prima eſt q̃ prudentia ſimul eſt cum virtute morali. ergo ſimul alicꝯ eſt prudens ⁊ virtuoſus ſm virtutem moralem. ſed null⁹ virtuoſus eſt incõtinẽs. qz virtuoſus nõ dicit̃ a paſſionib⁹ ergo nõ ſtat aliquẽ incõtinentẽ eſſe prudentẽ Secũda rõ eſt alicꝯ ðz prudens qz opatiuus eſt. ⁊ non ſolũ qz ſciens eſt. nam prudẽtia eſt ꝓceptiua opationũ. ⁊ nõ ſolũ indicatiua ⁊ ꝓſiliatiua. vt dictũ eſt in ſexto. ſed incõtinens deficit in opando. qz nõ oparur ſm rõnem rectam. ergo prudens nõ ꝑt eſſe incõtinẽs

Conclusio ſcđa. incõtinẽs in aliquo ꝓuenit cũ prudẽte. ⁊ in aliquo differt ab eo. Prima ps patz. qz vterq; habet rõnem rectã. nõ tñ hoc ꝓtingit ita q̃ incõtinẽs ſit ſicut ſciens in habitu ⁊ ſpeculat̃ in actu particularia agibilia. ſed ſe habet ſicut dormiens ⁊ vinolentus. in quib⁹ eſt habitus rõnis ligatus. vt ſupra expoſitũ eſt. Secunda pars cõcluſionis probat̃. qz prudens ſumit electiõem. incõtinens aũt nõ. ⁊ ideo dicit textus. q̃ incõtinẽs peccat volenter. nam ſcit quodãmodo in vñ id qđ facit ⁊ cuius gratia facit ⁊ alias circũſtantias. ergo volũtarie facit. nõ tñ eſt malus. qz nõ agit ex electione. qz electio eius eſt epieykes. id eſt bona qñ eſt extra paſſionẽ. ſed qñ ſupuenit paſſio corrũpit̃ eius electio. qz vult malũ. g̃ ſm electionez incõtinẽs differt a prudente. qz prudentis electio nõ corrũpitur. incõtinẽtis aũt corrũpitur. Ex dictis infert p̃hs q̃ incõtinens eſt ſemimalus ĩq̃ſtum ſcz vult malum. et nõ eſt iniuſtus neq; malus ſimpliciter. qz nõ eſt inſidiator quaſi ex ꝓſilio ⁊ electione agens malũ. ſed quidã incõtinentiũ ſcz debiles ꝓſiliant̃. ſed nõ ĩmanent ꝓſiliatis ſed melancolici ⁊ acuti (quos p̃hs vocat ꝓuolantes) rotaliter nõ ꝓſiliant̃. Ex quo patz q̃ nulli ꝓtinentes ex electione ⁊ ꝓſiliis agũt malũ. Conſequẽter infert p̃hs q̃ incontinẽs aſſimilatur ciuitati cui omnia neceſſaria diſpẽſantur. et que habz leges bonas. ſed nulla earũ vtit̃. ſicut anaxandrides ꝓuiciãdo dicit q̃ ciuitas q̃dam voluit leges habere cui non erat cura de obſeruãtia legũ. Et ſiꝯ incõtinẽs nõ vtit̃ recta rõne quã hz. ſed nullus intemperatus aſſimilatur ciuitati vtenti legib⁹ malis. Patet qz nõ q̃libet exceſſus a recta rõne facit incõtinentẽ. ſed ꝓtinẽtia ⁊ incõtinentia dicunt̃ ſm illud qđ excellit facultatẽ multorũ. nã ꝓtinens manet magis in rõne recta q̃ multi poſſunt. quia vincit concupiſcentias a quib⁹ multi ſuperantur. ſed incontinẽs min⁹ ĩmanet q̃ multi poſſunt. ⁊ vincitur a ꝓcupiſcentijs quas multi vincũt.

Dubitatur primo

De ꝓparatiõe incõtinẽtiũ adinuicẽ Reſpõdet textus q̃ inter incõtinẽtias illa eſt ſanabilioz ſm quã melãcolici incontinent̃ agũt. ſcz nõ ꝓconſiliando. ſed incõtinentia eoꝝ q̃ ꝓſiliãtur ⁊ manent eſt peioz. Cauſa huius eſt quia p̃mi adhibito ꝓſilio vident̃ poſſe ſanari. alij aũt non vt ſupra oſtenſum eſt.

Dubitat̃ ſecũdo vtrũ incõtinens ſm cõſuetudinem ſit ſanabilioz incõtinenti ſm naturaz. ſicut dicit textus. et videt̃ q̃ nõ ſint alicꝯ incõtinẽtes ſm naturã. qz natura ordinatur ad vnum determinate ⁊ non ad cõtraria. ſed vt dictum eſt in ſecundo huius virtutes in nobis a natura ipſa generantur. ergo natura ad virtutes ⁊ nõ ad incontinentiam ordinauit. Reſpondet textus q̃ incontinens a natura eſt minus ſanabilis q̃ incontinens per cõſuetudinem. Patet quia facilius poteſt mutari conſuetu/

do ꝯ natura. qz ꝓpter qđ vnūquodqꝫ tale ⁊ illud magis sed cōsuetudo difficulter immutat ꝓpter hoc ꝙ assimilat nature. sicut iuuenalis poeta dr Ayo diuturnā meditationē. i. ꝓsuetū studiū immanere amice. i. amicabiliter conformiter ⁊ dicere hāc qñ ꝓficitur oibus esse naturā Ad rōem dubij dr ꝙ bñ aliquis dicitur incontinēs fm naturam sensitiuam. eo ꝙ naturaliter inclinatus ad incōtinentiam. nam natura sensitiua hoīs in se nō est magis inclinās ad virtutes ꝯ ad vicia. sed tñ aliqui qui ex incontinentia nō sanant monitionib⁹ aut verberib⁹ ab incōtinētia sua expellūtur. ⁊ iō credūt se nō posse sanari. Cōsequēter dr. ꝙ maior illius rōnis nō habet veritatē vbi natura in se bñ ordinata cōsideratur. Et minor habet veritatez a tota specie. sed nihil repugnat naturam indiuidui alicuius corruptam ordinare ad aliud ꝯ natura. Ex predictis ergo patet qđ sit cōtinentia ⁊ incōtinentia. pseuerātia et mollicies. ⁊ qualiter se habeant adinuicem.

Ad rationes Ante oppositū Prima soluta est ex dictis in ꝓncipio Ad secundā dicitur ꝙ homo potest vitare ⁊ facere bonū non tñ sine diuino auxilio. sed ꝓ hoc ꝙ homo indiget diuino auxilio vt sit cōtinens nō excluditur qñ incontinētia sit peccatum. quia vt dictum est in tercio huius Que ꝓ amicos possumus aliqualiter ꝓ nos possumus.

Ad terciam dicitur. ꝙ in incōtinente vincitur iudiciū rōnis. non qđem ex necessitate quod aufert rōnem peccati. sed ex negligentia quadā hominēs nō firmi intendentis ad resistendū passioni ꝓ iudicium rōnis

E delectatione autem ⁊ tristicia speculari eius qui politicam philosophatur Iste enim finis architecton ad quem respicientis vnumquodqz. hoc quidem malum. hoc autez bonum simpliciter dicamus: Adhuc autē necessariorum intendere de ipsis etem virtutem et maliciam moralem circa delectationes ⁊ tristicias posuimus ⁊ felicitatem plures cum delectatione esse aiunt: propter quod et beatum nominauerunt a gaudere

Querit decimoseptimo Utrū ad moralē phm ptineat determiare de delectatōe ⁊ tristicia. Arguit ꝙ non. qz si sic maxime determinaret de passionib⁹ circa quas ꝓsistūt ptinētia ⁊ incōtinētia. sed ħ non. qz vt dr phs in qnto ⁊ decimo huius delectatio non est passio Scdo sic. pati est moueri. vt dr tercio phisicorū. sed delectatio nō cōsistit in moueri sed in motū esse. cū causat ex bono adepto. ꝯ non est passio. ꝯ a morali phō nō consideratur vt passio. Tercio sic. delectatio cōsistit in quadā ꝓfectione delectati. nam ꝓficit delectationez: vt dr decimo huius. sed ꝓfici non est pati vel alterari. vt dr septimo phisicorū. ⁊ scdo de anima. ꝯ non est passio. In oppositum est phūs in textu

Sciendum primo ꝙ postꝫ phs determinauit de ptinētia ⁊ incōtinētia oñdit ꝙ sunt circa delectatōes ⁊ tristicias. ꝓnter determinat de delectatōib⁹ ⁊ tristicijs. Primo oñdit ꝙ hec ꝓsideratio ꝑtinet ad pñtez intentionē Deinde exequit ꝓpositū Dicit ꝯ primo. ꝙ ꝓsiderare de delectatōe ⁊ tristicia ptinet ad illū q̄ circa sciam politicā philosophat ad quā tota moralis doctrina reducit. sicut ī primo huius pz Sciēdū scdo. ꝙ motus appetitus sensitiui ꝓprie passio nō ait. affectio aūt ꝯ ex cognitōe ꝓcedēs est motꝰ appetitꝰ sensitiui. ħ cōpetit delectatōi. qz sicut dr phs pº rethorice. delectatio ē q̄dā motꝰ aie ⁊ ꝓstitutio simul tota ⁊ sensibilis i naturā ꝓsequētē. Vñ sicut in reb⁹ naturalib⁹ cōtingit aliq̄ ꝓsequas ꝓfectiones naturales. ita ħ ptingit in aialib⁹. ⁊ ꝙ uis moueri ad ꝓfectōem nō sit totū simul. tñ ꝓsequ naturalē ꝓfectōem est totū simul. Hec aūt ē dōña iter aialia ⁊ alias res naturales. q̄ ꝓstituūtur in idē qđ ꝓuenit eis fm naturā ipm nō sentiūt. sz aialia ħ sentiūt. ⁊ ex illo sensu causat q̄dā motꝰ aie in appetitu sensitiuo. ⁊ ille motꝰ est delectatio. Per ħ ꝯ qđ phs dr ꝙ (delectatio est motꝰ aie) ponit in genere. ⁊ ꝓ ħ ꝙ dr ꝓstitutōem inexistere naturā. ponit cā delectatōis. sz pñtia boni naturalis. Per ħ aūt ꝙ dr simul tota. oñdit ꝙ ꝓstitutio nō dz accipi. put est in ꝓstituente. sz in ꝓstituto ⁊ qñ in termino motꝰ. nō em delectatio est generatio. vt plato posuit. qz magis ꝓsistit in facto eē. Per ħ aūt ꝙ dr sensibilis. excludūtur ꝓfectiones rerum insensibiliū. in q̄b nō est delectatio

Conclusio Prima. Delectatio est passio aie. Probat ꝙ ois motꝰ exñs in aiali ꝓsequēs apprehensionē eiꝰ est sensibilis passio sed delectatio est hmōi. ꝯ delectatio est passio aie.

Scda ꝓclo. ad moralē phm ptinet determinare de delectatōe ⁊ tristicia. Probat tribꝰ rōnib⁹. Prima est. qz sicut se hñt fines inferiorꝫ ad finez architectonice scie sic se hñt ꝓsiderata in moralib⁹. q̄ hñt respectū ad delectatōez ⁊ tristicā. sz ad ꝓsecutionē vtiꝰ ⁊ fugā alteriꝰ Maior pz. qz sicut ad finē architectonice respicit tanꝫ ad quādā mēsuram oīa q̄ sub illa arte ꝓtinent. ita in moralib⁹ respiciendo ad delectatōem ⁊ tristiciā dicimꝰ aliq̄d esse malum et aliq̄d eē bonū. nā illud dicimꝰ bonꝫ qđ a mal diuertit Et idē iudiciū obseruat in his q̄ fūt in moralib⁹. naz illud iudicatꝰ malū qđ ex mala delectatōe ꝓcedit. bonū autez qđ ex bona. ⁊ econuerso. Posset eīm sic formari rō. qz in omni scia ꝓsiderādū est illud qđ habet ꝓ regula. sz delectatio in moralib⁹ habet ꝓ regula. ꝯ ⁊c. Scda rō ꝓbat ꝙ nccē est moralē phm determinare de delectatiōe ⁊ tristicia. ⁊ est Virtus ⁊ vicia sunt circa delectatōes ⁊ tristicias. sicut patuit scdo huius. sz ad moralē ptinet determinare de ꝓturib⁹ ⁊ vicijs. ꝯ ⁊c. Tercia rō ē. ad moralē phm ptinet determinare ⁊ ꝓsiderare felicitatē tanꝫ vltimus finē. sz plures posuerūt felicitatē eē cū delectatōe. sicut ipse aristoteles. ideo apud grecos erat⁹ nomabat a gaudendo. ꝯ ad naturalē phm ptinet determiare de delectatōe

Dubitatur Primo quot fuerunt opiniones antiquoꝝ de delectatiōe Rñdetur ꝙ tres. Prima fuit quorūdā dicentiū ꝙ nulla delectatio est bona neqꝫ ꝓ se neqꝫ ꝓ accidēs. ⁊ si ptingat aliquod delectabile esse bonū. nō tñ est in eo id qđ est bonū. ⁊ id qđ est delectabile. Secūda fuit dicentiū ꝙ delectationū q̄dam sunt bone. sed multe sunt prave. Tercia fuit dicentiū ꝙ si omnes delectatōes essent bone. nō tñ ptingeret aliquā esse optimā. Dubitat scdo. qliter ꝓcedit phs circa has opiniones. Respondet ꝙ primo proponen-

do eas. Scdo adducit rones t aliquor opiões. Tertio soluit eas. Et quarto determinat veritatē. Sed q̄ uis pbus ita procedat. tñ causa doctrine circa vnāquā q̄ opionē ponentur rones eor. Primo de ista opinione. Scdo determinabit veritas. Et tercio soluent rationes eorum adducte ad opinionem.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dr q̄ opatio cō naturalis nō impedita est pfectio. vt habet scdo de aīa. et iō qñ pstruit res in ppria opatōe pnaturali t nō impedita sequtur delectatio q̄ psistit in appetitu. sic g̃ cū dr q̄ delectatio est opatio nō ē pdicatio p essentiā sz p cām. Ad scdam dr q̄ in aīali duplex motus pt psiderari. Unus p intentionē finis. q̄ ptinet ad appetitū Alius p executiōez q̄ ptinet ad exteriorē opationē. licet g̃ in eo q̄ taz psecutus est bonū in quo delectat cesset motus executiōnis q̄ tendit ad finē. nō tñ cessat motus appetitiue ptis. quē sicut pri⁹ desiderauit nō habituz. ita postea delectat in habito. licet em̃ delectatio sit quies q̄dā appetitus psiderata p̄sentia bom delectantis. q̄ appetitui satisfacit. tñ adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili. rōne cuius delectatō est q̄dam motus Ad terciā dr q̄ licet nomen passiōis magis ppie cōueniat passionib⁹ corruptis in malū tendētibus. sicut sunt egritudines corpales. tñ tristicia t timor in aīa. cum etiā in bonū dr dinentur dicuntur alique passiones. t sm hoc etiam delectatio dr passio.

His q̄dem igit videt neq; vna delectatio esse bonuz neq; sm seipm neq; sm accns: non em̃ esse idem bonū t delectationem. his autez esse q̄dam q̄dē. multe aūt prauē. Adhuc ātho rum terciū si t oēs bonū. tñ nō pringit esse optimū delectationē. Totalr q̄dē igit nō bonum qm̃ ois delectatio generatio est in naturā sensibilis. neq; vna aūt generatio cognata finib⁹. puta neq; vna edificatio domus Adhuc tpatius fugit delectatōes. adhuc prudēs non triste. psequit nō delectabile. adhuc impedimētū ei q̄d est prudētē esse delectationes. t q̄nto magis gaudet. puta eā q̄ venereor. nullū em̃ vti q; posse intelligere aliq̄d in ipa. Adhuc ars neq; vna delectatōis. q̄uis om̃e bonū artis op⁹ adhuc pueri t bestie psequunt delectationes bmōi aūt non oēs studiosas. qm̃ sunt turpes et pbrose t qm̃ nociue. egritudinalia em̃ q̄daz delectabiliū. Qz aūt non optimum delectatō qm̃ non finis sed generatio. Que quidem igitur dicuntur fere hec sunt.

Quenit p viij. vtrū ois delectatio sit bona. Arguit q̄ nō rōnib⁹ text⁹. q; aliq̄ sunt delectatōes turpes. i. inhoneste et obprobriose. t q̄dā sūt nociue inducētes hoī egritudinē. g̃ nō oēs delcātōes sūt bone Scdo sic. nullo bono ipedit prudētia. sz prudētia ipedit aliq̄b⁹ delectatōib⁹ venereoz. q̄ int ātū ipediūt rōnē q; null⁹ in delectatōe actualiter exns pt actu intelligere aliq̄d. sz tota intentio aīe trahit ad delectatōem. g̃ tc Tercio sic. oē bonū humanū vidētē ee op⁹ alicui⁹ artis. q; bonū hoīs ex rōne est. sz delectatio nō est op⁹ alicui⁹ artis. q; nulla ars est ad delectādū. g̃ nō ois delectatio ē bona. In oppositū est phs in textu. q̄ posteq̄ posuit opiniōes antiquor de delectatōe. pnter adducit rones eor. Et licet text⁹ pmo ponat sex rōnes ad pmā opinionē. tñ q; titul⁹ q̄stiōis mouet de seq̄da opiniōe. ideo hic pmo ponit rō eor de scda opinione cui⁹ pma rō añ posita ē. alie po rōes i textu adducte sūt.

Sciēdū q; anteq̄ phs soluit rones pdcas pmittit q̄sdā distinctōes p q̄s sciri pt q̄lit aliq̄ delectatio ē bona vl nō bona. q̄ qdē distinctōes sumūt sm distinctōem boni. q̄d est obiectū delectatōis. Prima distinctio est. bonoruz quoddā est bonū simpl'r. aliud est bonū alicui. t sm hunc modū distinguūt genera delectabiliū. Nā q̄dā sunt delectabilia simpl'r. sicut in opib⁹ frutis. Alia po sūt delectabilia alicui. Et huius diuisiōis rō est. q; oia in bonū rēdūt ideo sm diuisionē boni diuidit delectabile et q; motiōes t generatōes ex habitib⁹ t naturis pcedūt. ideo delectationū q̄dā sunt bone simpl'r. t q̄dā sūt bone alicui. t sic supono cū aduersario. scz cuz platone. q; delcātiōes simpl'r sunt in opib⁹ frutū. Alie sunt delectatōes q̄ simpl'r videt pue. sz q̄tum ad aliquē finē sunt eligibiles t bone. vt furari in articulo extreme ncēitatis. Alie sunt q̄ nō sūt vere delcātōes sed apparētes ppter corruptā dispōnem a⁹ q̄ in talib⁹ delectat. sicut sunt delectatiōes q̄ cū tristicia t dolore sumūt. vt medicine. in quib⁹ delectant infirmātes q̄uis cū dolore sumunt tc. Scda distinctio est q; bonoz q̄dā se hz p modum opatōis. vt psideratio. Aliud se hz p modū habitus. vt scia. et inter ista duo opatio est sicut bonū pfectū. q; est pfectio scda. t habitus est sicut bonuz impfectū. q; ē opatio ipfecta pma Et sic ptz q; delectatio vera t pfecta psistit in bono qd est opatio. ille po opationes (q sūt naturalis appetit⁹ pstitutiue) sunt delectabiles solū sm accns. q; modicā hnt rōnem bom t delectabilis. Manifestū est autē q; opatio delectabilis (q̄ est incōcupiscētia) nō est habit⁹ pfecti. q; opatio habit⁹ nō est ad habitū. g̃ habito hac adhuc remanet ad pcupiscēduz qd ad istū habitū ptineat. ideo opter q; talis opatio pcedat ex aliquo pncipio habituali seu naturali. qd est cū tristicia. nō em̃ est absq; tristicia q; aliqs pcupiscat pfectōez naturalē quā nōdū hz Qz aūt nō oēs opatōes sint tales pz. q; inueniūtur qdā delectatōes sine tristicia t pcupiscētia. sicut pz de delectatōe circa opatōem speculatōnis. q̄ nō est cū aliq̄ indigētia nature. sed pcedit potiꝰ ex natura pfectione. puta ex rōne pfecta t habitu scie. Ex dictis pz q; duplices sūt opatōes. q̄dā pstituūt habitū naturalē qlis est opatio iusti ad iusticiā. Alie pcedūt ab habitu iā genito. qlis est opatio ipius scientis

Conclusio Prima. vere et per se delectationes sunt ille que sunt circa operationes procedentes ab habitibus iam existentibus t naturalibus. sed delectationes pstituentes habitum et naturam non sunt simpliciter delectatiōes. sed p accns solū. Prima pars pclusionis pz ex dictis. t notan

ter ōr naturalib⁹.q⁹ delectatio sequēs corruptū appetitū et deprauatū p habitū ⁊lis est delectatio febricitantiū et intpati nō est bona.q⁹ talis habitus nō est ꝓformis nature humane ordinate ad optimū.ad qō semp rō deprecat.Scōa ps ꝓclonis ꝓbat a signo.q⁹ si delectatōes constituētes habitū essent simpl'r ⁊ per se delectabiles.seq⁹ret q⁹ in oi statu essent delectatōes.qō est falsum.q⁹ nō eodē mō gaudet natura reparata.vt cū hō nimis comedit et tñ natura bene dispositā gaudet.nā natura bñ dispositā gaudet in his q̄ sunt simpl'r delectabilia.q̄ sc̄z sunt ꝓuenientia nature humane.sed natura reparata gaudet in q̄busdā ꝓtrarijs.vt in quibusdā amaris q̄ facūt dicere cibū.cū tñ nō sint naturalia delectabilia.cū nō assimilantur nature humane.sed in excessu se hñt. Ex quo seq⁹tur q⁹ delectatōes (q̄ causant ab istis amaris) nō sunt simpl'r delectatōes.q⁹ sicut se hñt delectabilia adinuicē.ita se habere debēt delectatōes ab eis causate.

Conclusio scōa.aliq̄ delectatōes st̄ bone ⁊ aliq̄ male simpl'r.Probat ꝑma ps.q⁹ aliq̄ delectabilia st̄ bona simpliciter.vt dictū est de actib⁹ virtutū.Scōa ps patz.q⁹ aliq̄ delectatōes ꝓcedūt ab habitu corrupto ⁊ vicioso.⁊ aliq̄ ꝓcedūt ab opatiōib⁹ ꝓstituētib⁹ corruptū habitū nature.sed tales nō sunt bone simpl'r.ergo ⁊c̄.

Dubitatur Primo vtrū pb̄us ꝓsequat in spēali scōam opinionez de q̄ mota est pñs q̄stio.Rñdet q⁹ nō.q⁹ ipsa est aliq̄liter vera ponēdo nō oēs delectatōes eē bonas.qō veruz est q̄dāmō.vt pz ex dictis.st̄z alie due opiniones st̄ simpl'r false.ideo eas ꝓsequit in spēali Dubitat scōo q̄d sit delectatio.Rñdet q⁹ est opatio q̄ est sm̄ naturā habit⁹ nō impedita.vñ delectatio seq⁹tur hmōi opatōez sicut vmbra obstaculum.

Ad rationes Ante oppositū Ad primā dr q⁹ idē est ꝓcludere aliq̄s delectatōes eē prauas.q⁹ inducūt ad egritudinez.sicut si ꝓcluderet q⁹ q̄dā sanatiua st̄ praua.q⁹ nocēt pecunie q̄ p eis expendūtur.qō nō seq⁹tur.q̄ nec ꝑmuz.licz em̄ delectabilia illa sunt prauа inq̄tuz sunt amara ⁊ ꝓsumptiua pecunie.tñ nō sunt p̄ua inq̄tuz sunt sanatiua.q⁹ sm̄ eā dē rōnē posst̄z ꝓcludi q⁹ speculatio ꝑfectis esset praua q⁹ aliq̄n nocet sanitati Ad scōam dr̄ text⁹ q⁹ delectatio ꝓpria (q̄ est ab vnoquoq⁹) nō impedit prudētiaz nec aliquē aliū habitū.sed iuuat.sicut delectatio qua q̄s delectat in speculādo ⁊ discēdo ipa facit hoiem magis delectari ⁊ speculari ⁊ discere.ideo sua delectatio nō est mala alicui simpl'r.st̄z aliene delectatiōes vnicuiq⁹ pstāt impedimentū.vt delectatōes corpales. Vel dr q⁹ delectatōes vtreq⁹ nō excedētes id qō dr nō impediūt prudētiā.sed magis ꝑficiūt in ꝓtute acq̄renda.⁊ ideo delectatio dicit mellica.q̄ magis ꝓsona est rōni Ad tertiā dicit pb̄us q⁹ rō abilit accidit q⁹ delectatōis nō sit ars.q⁹ delectatio seq⁹t opatōem ꝓcedētē ab habitu ꝑfecto.⁊ ars magis est de mō faciēdi generatōem.q⁹ est recta rō factibiliū.⁊ nō est ꝓprie alicui⁹ factiue opatōis.st̄z alicui⁹ potētie a q̄ ꝓcedit opatio. Posset tñ solui hec rō p interemptiōez.q⁹ ars pigmētaria ⁊ pulmētaria vident ordinari ad delectatōez nō tñ sunt ipsius delcātōis factiue.sed ordinabiliuz. vt ars coq̄naria nō facit delectationē sed delectabilia

Uoniā aūt nō accidit ꝓpter hoc non esse bonū nec optimū ex his manifestū ꝓ/

mū q̄dem em̄ q̄m bonū dupl'r.hoc q̄dē em̄ simpliciter.hoc aūt alicui ⁊ nature ⁊ habit⁹ cōsequūtur.q̄re ⁊ motiōes ⁊ generatōes ꝓsequent̄ et praue in se simpl'r praue.alicui autē non. sed eligibiles huic.q̄dam aūt neq⁹ huic.sed aliq̄n ꝑm paucū tēpus eligibiles aūt nō.he aūt neq⁹ delectatōes.sed vident̄ q̄cūq⁹ cū tristicia ⁊ medicine gratia.puta q̄ laborātiū. Adhuc quia boni hoc q̄dē opatio.hoc aūt habitus est sm̄ accidens ꝓstituētes innaturalē habitū delectabiles sunt. Est aūt opatio in ꝓcupiscētis idigentis ⁊ ipfecti habitus ⁊ nature.q⁹ ⁊ sine tristicia ⁊ ꝓcupiscētia sunt delectatiōes.puta ei⁹ qō est speculari opatiōes natura non indigēte Signū aūt q̄m non eodē delectabili gaudent sm̄ quē replet̄ natura ⁊ ꝓstituta.sed ꝓstituta q̄dem simpl'r delectabilib⁹.que replet̄ autē ⁊ cōtrarijs etem̄ acutis ⁊ amaris gaudēt quorum nihil neq⁹ natura delectabile neq⁹ simpl'r delectabile.quare neq⁹ delectatōes vt em̄ delectabilia adinuicē ꝓstituta sunt.sic ⁊ delectatiōes que ab his. Adhuc nō necessariū alterū q̄dem esse meli⁹ delectatōe.quēadmodū q̄dā aiūt sine generatōe.nō em̄ generatiōes sunt neq⁹ cū generatōe oēs.sed opatiōes ⁊ finis neq⁹ factorū accidūt.sed vtentiū ⁊ finis nō omniū alterū q̄dem.sed in ꝑfectōem ducentiū nature.ꝓpter qō ⁊ nō bene habet sensibilē generatōem dicere esse delectatōem.sed magis dicendū opationē ei⁹ q̄ sm̄ naturā habit⁹.p eo aūt qō est sensibilē nō impeditā Videt̄ aūt generatio q̄dam esse qm̄ ꝓncipalit bonū.opatōem em̄ generationē existimāt esse.est autē posteri⁹. Esse autē prauas qm̄ egritudinalia q̄dam delectabilia idem qm̄ sana q̄dē praua ad pecuniaz. hec igit̄ praua ambo.sed nō praua sm̄ hoc.q⁹ ⁊ speculari aliq̄n nocet ad sanitatem Impedit autem neq⁹ prudentie neq⁹ habitui neq⁹ vni que ab

mo q̄q; delcātio sz aliene: q; q̄a specl'ari z discere magz faciūt specl'ari z discere artis āt nō cē op⁹ neq; vnā delcātōez rōnabil'r accidit. neq; ei alteri⁹ opatōis neq; vni⁹ars ē. sz poñe q̄zuis et pigmētaria ars z pulmētaria videt delcātō nis cē. tpatū āt fugere z prudētē ꝓsequ; nō tristē vitā z pueros z bestias ꝓsequ; eode solunt oīa. q; z dcm z q̄l'r bone simpl'r z q̄lit nō bone oēs delcātōes tales z pueri z bestie ꝓsequūt. z ha rū nō ꝓtristatōez prudēs eas q̄ cū ꝓcupiscētia et tristicia z corpales tales ei be z haz supabū dātias fm q̄s intpat⁹ ꝓpt'q; qđ tpat⁹ fugit has q; st̄ delcātōes z tpati. Sed tū qm̄ z tristicia malū ꝓfessuz ē z fugibile. h̄ qđē ei simpl'r malū h̄ āt in eo q̄ q̄ ipeditia. fugibili āt ptrariū. vl' fu gibile aliq̄d z malū vel bonū nccāriū. igit̄ de/ lectatōem bonū q̄ddā esse. vt em̄ seusipus sol/ uebat nō ꝓuenit solutio. quēadmodū mai⁹ mi nori z equali ꝓtrariū. nō em̄ vtiq; dicet qđ ve/ re malū q̄dem esse delectationem

Queri⁹ tri⁹. vtz aliq̄ delcātio sit bona Arguit̄ q; nō rōnab tertius. q; bonū z finis coincidūt. sed nulla delcātio hz rōem finis. g̃ nulla delcātio est bona Dnor pz fm an tiq̄s q̄ erāt illius opionis q; delcātio est q̄dā gnatio i na naturā. nā dū aliq̄d sensibil'r generat nature nostre q̄si no bis ꝓnaturale delectamur. sicut pz in sumptōe cibi z po/ tus. sed nulla gnatio est de genere finiū. sed potius via ad fm. g̃ nulla delcātio hz rōem finis. Scdo sic. nullū bo nū est fugiēdū. tpatus āt fugit delcātōes. g̃ nulle delcātō nes sunt bone Dnor q; dcm est scdo hui⁹ q; p delecta/ bilia minus peccamus: z pfirmat. q; illud nō est bonum qđ prudēs fugit. sz prudēs nō ꝓsequ; delcāri. g̃ delecta tio nō est bona Tercio sic. qđ est in hoie puerile z bestia le vituperat. sed pueri z bestie ꝓsequunt delcātōes. g̃ delcā tio nō est aliq̄d bonū: In oppo⁹ est phus. q̄ posteq; ꝓse/ quut⁹ est opiones impugnātū delcātōes z soluit rōnes eoz. ꝓñr oñdit veritatē circa delcātōes. Et p̄mo ot q; de lcātio sit aliq̄d bonū. de q̄ videbit h̄. Scdo ot q; aliqua de lcātio sit optima. Sciendū est. q; sicut aliq; stoicoz po/ suerūt oēs delcātiōes esse malas. ita epicuri posuerūt dele ctationē fm se esse aliq̄d bonū. z p ꝓns posuerūt oēs dele ctatiōes esle bonas. q̄ eo decepti sunt q; nō distinguūt in/ ter bonū simpl'r z bonū alicui. Bonū simpl'r est quod est fm se bonū Dupl'r aūt ꝓtingit id qđ nō est bonuz fm se esse bonū alicui Uno mō q; est ei ꝓuenies fm dispōez in qua nūc est. que tū nō est naturalis. sicut lepz oso conueni ens est quidem aliqua venenosa que non sunt simpliciter bona cōplexioni humane Alio modo quia id quod non est ꝓuenies estimatur ꝓuenies. et q; delectatio est quies appeti⁹ in bono. si id in q̄ q̄escit appetit⁹ sit simpl'r bonū delcātio erit simpl'r bona. si aūt nō sit bonū simpl'r sz alī/ cui. tūc delectatio nō est bona simpl'r sed huic

Conclusio p̄ma. tristicia est mala vel alicui vel simpl'r Probat. q; oē fugiēdū est malū. sz oīs tristia ē fugiēda. g̃. Sz dupl'r ptingit q; tristicia sit mala. q̄dā em̄ ē simpl'r. si cut tristicia q̄ est de bono. Alia fm qđ incz̄tuz ē ipeditiua boni. nā etiā tristicia q̄ē de malo ipedit aim ne ponit ꝓm pte z expedite bonū opari Scda pclo delcātio ē bona vel simpl'r vel alicui Probat. q; oīs tristicia ē mala. vt ot p̄cedēs p⁹. g̃ oppositū ē q; delectatio est bona vel simpl'r vel alicui. nō tn tristicie solū delcātio opponit sz etiā alia tristicia Patz q; malū fugiēdū hz duplex ptrariū. vnum qđ est malū fugiēdū. z aliud qđ est bonū. sicut timiditati opponit fortitudo vt bonū z audacia tāq̄ malū. g̃ tristi/ cie de bono ptrariat delcātio. z etiā eedē tristicie ptrariat tristicia de malo. Sz ista rō nō videbat aliq̄b; ꝓcludere. q; ꝓcludit a disuūctiua ad alterā ei⁹ ptē. scz si fugibili con trariat bonuz. vel fugibile qđ est delcātio (q̄ ꝓriat tristicie fugibili) sit bona. ideo seusipus (q̄ fuit nepos z successor platōis in schola) soluit dicēs. q; sicut mai⁹ ꝓriat minori et eq̄li. ita tristicia ꝓriat delcātōi. nō q̄dē vt eq̄li. sz vt ma ius minori z econuerso Sz ot pb⁹ q; hec solutio nō valet q; seq̄ret q; delcātio essz vere mala fm suā rōnē. sicut sup habūdātia z defect⁹. sed h̄ ē falsum etiā fm platonicos. nō em̄ ot plato q; delcātio sit malū simpl'r z fm se. sz no/ tat eā eē malū aliqđ incz̄tū ē q̄ddā ipfectū vel ipedimētū ꝓtutis Dei⁹. p⁹ hec pclo a pho ducēdo ad inconuenietia Primū. si delcātio z opatio delcābilis non sit q̄ddā bo nū. sequt̄ q; felix nō viuat delcābil'r. qđ ē falsum. Scōm. seqūret q; viuere in tristicia nō essz aliqđ malū. qđ ē falsuz. Terciū seqūret q; vita ꝓtuosa nō essz delcābilis. q; opati/ ones vite ꝓtuose nō essent delcābiles. Quātū ad scōm.

Dubitāt p⁹. q̄re aliq̄ posuerūt oēs delcātiōes eē ma/ las Rñdet. q; refereb āt suas interōes ad delcātōes sen sibiles z corpales. q̄ st̄ magis manifeste. sed ipi arbitrati sunt oēs delcātōes corpales eē malas. vt hoies ad delc cratiōes corpales īmoderatas nimis ꝓni a delectatōib; se traxētes ad medū ꝓtutis puenīāt. Sed hec estimatio nō fuit ꝓuenies. ideo dām q; aliq̄ sunt male simpl'r. licet aliq̄ sint bone. vt dictū ē sup. Et h̄ iterū p̄t ꝓbari duab; rōnib; q̄rū p̄ma est. q; bonū z malū in moralib; dicūtur fm q; ꝓueniūt rōni vel discordāt ab ea. sicut in naturali/ b⁹ aliq̄d ot naturale eo q; ꝓuenit nature. z aliq̄d inatura le eo q; natura discordat. ideo sicut in naturalib; est q̄dā q̄es. eo q; ꝓuenit nature. vt cū graue deorsum q̄escit. z q̄/ dam inaturalis. q̄ est in eo q; repugnat nature. vt cū gra/ ue q̄escit sursum. Jta in moralib; ē q̄dā delectatio bona fm q; appetitus superior vel inferior q̄escit in eo fm q; ꝓue nit rōni. Et est q̄dā delcātio mala. eo q; quiescit in eo qđ discordat a natura rōnis. Scda rō est. int̄ opatōes q̄dā sunt bone. z q̄dā male. g̃ sil'r inter delcātiōes. tenet ꝓña. q; ꝓcupiscētie bonarū opationū st̄ bone z malaꝝ male. sed delcātiōes st̄ magis affines opatōib; q̄ ꝓcupiscen tie. nā sunt opatiōib; ꝓiucte z ꝓcupiscētie ab his ꝓcedūt. g̃ delcātōes bonaꝝ opationū st̄ bone. z malaꝝ male

Dubitāt scdo. q̄re aliqđ delcābile est malū. cū oē ho/ nestū z vtile sit bonū. z bonū in hec tria diuidat. Rñdet q; honestū z vtile dicūtur fm rōnem. z ideo nihil est ho/ nestū vel vtile qđ nō sit bonū. Delcābile aūt ot fm appe titū q̄ aliq̄n tendit in id qđ nō est ꝓuenies rōni. z ideo nō oē delcābile ē bonū bonitate morali. q̄ attendit fm rōem

Ad rationes ante oppositum. Ad pmā dr q delectatio nō ē generatio ꝙuertibilr vt ipsi falsse supposuerūt. nā solū delectatōes (q sunt cū tristicia t ꝓcupiscētia ꝓstitutiue habituū) sunt gnatōes vel gnatiue. sed qdā opatiōes sunt fines. t ex hoc hūt rōem finis. qz opatio est pfectio sēda. et delectatōes cāte ab ipsis opatiōib nō accidūt in his q generanf. t sic nō sunt gnatōes. sed accidūt in vsu tā exīm tium. Et sic pz q nō oīm delectationū est aliqd tāqz finis sed solū illarū que ꝙsequūf opatōes ducētes ad pfectionē nature q sunt ꝙcupiscētie Ad scdaz dr. q tpatus nō fugit oēs delectatōes. sed solum immoderatas t ratōi repugnātes. nō em oīes delectatōes corporales sunt bone simplr. t ideo fm supabundātiam in talib dr aliquis intpatus. t he sunt delectatōes immoderate quas tpatus fugit. Sed sunt quedā delectatōes proprie tpati. put in opatōe propria delectaf. t has nō fugit. Et p hoc ꝙz soluitur ꝙfirmatio. quia prudens fugit delectatiōes que non sunt bone simplr Ad terciā dr ꝙsimiliter. q pueri et bestie querūt delectatōes que nō sunt bone simpliciter sed ex hoc nō sequif delectatōnes vlr esse malas. quia in eis est naturalis appetitus

Optimū āt nihil phibet delectatōez aliquā esse. si qdā praue delectatiōes quēadmodum t sciam quandā. vnūscuiusqz habitus sunt opatōes nō impedite. sine oīm opatio est felicitas sue est alicuī ipsoz si fuerit nō impedita eligibilissimā esse. hoc aūt ē delectatio. q̄re erit vtiqz delectatio optimū multis delectatiōib prauis exīmtib si ꝓtingit simplr Et ꝓpter hoc oēs felicē delectabilē existimāt vitā esse. t implicāt delectatōem in felicitatē rōnabilr. neqz em vna opatio pfecta impedita. felicitas aūt pfectorum Propter qđ indiget felix bis q in corpe bonis t bis q exterī. t fortuna vt nō impediant beatitudinē aūt t infortuniis magnis incidētē felicē dicētes esse si est bonī. vel volētes vel nolētes nihil dicūt. Propter indigere aūt fortuna videf quibusdā idē ē. bona fortuna felicitati nō exīs. qz t ipsa superexcellēs impediēs est. t forte nō ē bonā fortunā vocare iustū. ad felicitatem em terminī ipsius. Et pseq aūt oīa t bestias t hoīes delectatōez. signū qđā eius qđ est esse aliqliter optimū ipsam. fama aūt nō oīno pdif quā ppli multi famāt. sz qm nō cadē neqz natura neqz habitī optimī. neqz ē neqz videf neqz delectātōez psequūf eandē oēs. delectatōem tm oēs: Forte āt t pseqūf nō quā existimāt neqz quā vtiqz diceret. sz eādē. oīa ei natura hūt qđ dā diuinū. sz t assumpsert nois hereditatē corpales delcātōes. ppt t pluries iclinare iipas et oēs pticipare ipas ppt solas igif cognitas eē has solas existimāt eē. Manifestū āt t qm si nō delcātio bonū. t opatio nō erit viuere delectabilr felicē. cuī em grā indigeret vtiqz ipa siqdē em nō bonū sz t triste ꝓtigit viuere. neqz malū em neqz bonū tristicia. siqdē neqz delcātio q̄re ppt quē vtiqz fugeret. neqz vtiqz delcābilis vita studiosi si nō t opationes ipsius.

Querif vicesimo vtz aliq delectatō sit optimū Arguif pmo rōib textī. q nō. qz finis est in id qđ est optimū. sed delectatio nō est finis sed magis gnatio qdā. g̃. Secdo sic. illud nō est optimū qđ aliquo addito pt fieri melius. sed delcātio est hmōi. g̃. Minor pz. qz melior est delectatio cū virtute q̄ sine virtute

Tercio sic. id qđ est optimū est vlr bonū. q̄si p se bonuz exīs. qz quod est p se pius est eo quod ē p accīs. sz delcātio nō est vlr bona. g̃ In oppositū est phus

Sciendū pō. q posta pbs oñt q aliq delcātio est bona. pñr oñdit q aliq delectatio est optimū. t pmo circa h excludit quādā rōez contrariā. exq sunt aliq delcātōes praue posset aliqs existiare q delcātio nō sit optimū. sicut etiā videmus q aliq scia ē optima. s. sapia vt dcm est in sexto hī. t tm qdaz scie sunt praue. nō tm inquantū sunt scie. sed ꝓpter aliquē defectum quē hūt ex defectu principioz. qz pcedunt ex falsis principijs. vel ex defectu materie. sicut patet in scietijs operatiuis. quaz vsus pducit ad malū Sciendū scdo. q plato nō posuit oēs delectatōnes esse malas sicut stoici. neqz oēs esse bonas sicut epicuri. sed quasdā esse bonas t quasdā malas. ita tñ q nulla sit supremū bonū vel supremum malum. Sed ipse deficit in duobus. qz cum ipse vidit delectationes sensibiles t corpales in quodā motu t gnatione consistere sicut pz in repletione ciboz estimauit omnes delectationes sequi motū Et cum generatio t motus sint actus impfecti sequebaf fm ipm q delcātio non habet vltimū pfectionis Sz hoc pz esse falsum in delcātionib intellectualib. in qb qs delectaf nō solū in generatione scientie puta cum addiscit. aut miratur. sed etiā contemplando fm sciam acquisitam. Scdo deficit. qa dixit illud optimū quod est supmū bonū. qđ est q̄si abstractuz et nō pticipatū. sicut est ipe deus Sz hic est sermo de optimo humano. vnde optimū in vnaqqz re est vltimus finis Finis aūt duplr dr. sapa res: vt finis auari est vsura vel pecunia vel possessio pecunie Et fm hoc vltimus finis dici pt deus. qui est summū bonū simplr vel fruitio illius que importat delectationem quandā in vltimo fine. et per hūc modū aliqua delectatio hominis potest dici optimum inter omnia bona humana

Conclusio prima

Aliq̃ delectatio hūana est optimū inter bona hūana. ꝓbat ꝓs duab rōib. Prima. vniuscuiusq habit⁹ sit opatões nō ipedite felicitas aūt ē opatio nō ipedita vel oīm bonoꝝ habituū vel alicui⁹ ipsoꝝ. g̃ nccē est opatiões non impeditas eē p se delectabiles. nā opatio nō impedita ē delectatio. g̃ ꝑns est q aliq̃ delectatio sit optimū. illa. s. in q̃ ꝓsistit felicitas Ex dictis infert ꝓs tria coꝛrelaria Primū est. oēs existimāt vitā felicē esse delectabilē. Et rōnabiliter adiūgit felicitati delectatōez. qꝛ nulla opatio imꝑfecta ē ꝑfecta felicitas aūt est ꝑfectū bonū ⁊ opatio nō ipedita. g̃ delectatōem cāt. Scōz coꝛrelariū. felix indiget bonis coꝛpis. puta incolumitate ⁊ bonis exterioꝛib. q dicūtur bona foꝛtune vt p eoꝝ defectū nō impediāt felix in sua opatōe. Illi aūt q dicūt q si hō est ꝛtuosus ipse ē felix. etiam si circūferāt ⁊ subdāt magnis infoꝛtuniis nihil rōnabile dicūt. siue hoc dicāt inteꝛi huic dicto assentiētes. siue dicūt h̄ nolētes. i. p rōem coacti id qđ eis dōm videt cuz stoicis ārū erat hec opinio. Terciū coꝛrelariū est. felicitas indiget foꝛtuna bona. iō q̃busdā visum est q idē est felicitas ⁊ foꝛtuna bona. qđ tū nō est vez. qꝛ supabūdātia bonoꝝ foꝛtune est ipeditiua felicitatis inq̃ntū scz aliq̃ impediūt ab ope ꝛtutis in q̃ ꝓsistit felicitas Et tal⁹ superexcellētia nō dꝫ vocari foꝛtuna bona. qꝛ finis vel rō bone foꝛtune est p opatōem ad felicitatē. Scōa rō. oēs ꝓsequūt delectationē. g̃ seq̃tur q aliq̃ delectatio est optimū. Illud em̄ in qđ oēs vel plures cōsentiūt nō ꝑt oīno eē falsuz. iō dꝫ textus. fama nō oīno deꝑdit quā ꝑpli multi famāt Cuius rō est. qꝛ natura nō deficit neq; in oīb neq; in pluribꝫ sz solū in paucioꝛib. Sed illud qđ inuenit aut in oīb aut in pluribꝫ videt eē ex inclinatōe nature. q̃ nō inclinat neq; ad malū neq; ad falsuz. iō nō ꝓdit oīno fama q̃ apud multos ꝑplos diuulgat. Et sic pz q delectatio(in qua ꝓcurrit oīm appetit⁹)sit aliqđ optimū Cōclusio scōa. h̄ qđ est oēs nō appetere eandē delectatōem nō ipedit aliquā delectatōem eē qđ optimū. Probat ꝑs ꝓmo. qꝛ nō ē ea dē natura ⁊ habit⁹ optim⁹ oīm. neq; fm vez neq; fm apparentiā. nā alia est optia dispō hoīs. alia eq̄. alia iumenti. et alia sensꝫ. Sz vnicuiq; ē delectabile id qđ est sibi ꝓueniēs. g̃ nō oēs appetūt eandē delectatōez. qꝛ delectatio ē optimū oīb sz nō eadē. sicut nec eadē dispō nature ē optima oīb. Scōa rō. licz nō oēs hoīes appetāt eandē delectatōem fm ꝓpriū iudiciū. tū ꝑt appetere eā dē fm naturalē appetitū. q̃uis nō oēs estimēt coꝛde. neq; dicāt eādez delectatōem eē optimū nature. tū oēs inclināt ad delectatōem tāq; ad optimū. puta in ꝓtemplatōem intellectualis veritatis fm q oēs hoīes natura sciꝛe desiderāt. ⁊ h̄ ꝓtingit. qꝛ oēs h̄nt in seipis naturalr q̃dā diuinū. s. inclinatōez nature q̃ depēdet ex ꝓmo ꝓncipio. vel etiā ipaz foꝛmā q̃ est inclinatōis hm̄oi ꝓncipiū Quātū ad scām.

Dubitatur primo.

rū textu. Quare aliq̃ opinati sꝫ delectatōez nō eē bonuz optimū. Rādet q iō. qꝛ delectatōes coꝛpales vsurpauerūt q̃si hereditarie nomē delectatōis. eo q freq̃ntius inclinamur in eas. vꝛputa adiūctas neccārijs vite. ⁊ etiā quia oīes ꝓcipiūt eas vꝛpote sensibiles ⁊ oīb notas. qꝛ igit ipe sole sunt note cōiter oīb. ⁊ ꝑpter hoc has estimant solas esse delectatōes. Et g̃ qꝛ hm̄oi coꝛpales delectationes nō sunt optime estimant quidam q delectatio non sit optimū Dubitat scdo circa ꝓmā rōez añ oppositū. ⁊ etiā circa ꝓmā rōem ꝑcedētis q̃stionis. vtz diffinitio delcātiōis posita ab antiq̃s sit sufficies. in q̃ dꝫ Delcātio est q̃dā sensibil⁹ g̃ñatio in natura Rñr q nō. qꝛ sensibil⁹ g̃ñatio ꝓuenit impfectis delcātionib⁹ Jō meli⁹ est dicere. q ē opatio ꝓnaturalē exīntis Et loco hui⁹ q̃ posuerūt sensibil⁹ ponat nō ipeditiua hitus q̃ nature hn̄tis cōuenit Et illa diffinitio ꝓuenit delcātionib⁹ ꝑfectis Jō ⁊ q̃busdaz visum est q delcātio est g̃ñatio. qꝛ delcātio ē circa opationē. quā estimāt idē eē g̃ñationi. cū tū nō sit idē. sz aliq̃d posterius. nā g̃ñatio ē via i naturā. delcātio ⁊ est vsus naturalis foꝛme aut hitus Et sic pz q delectatio fm ꝑm est opatio nō impeditiua hitus ꝓnaturalis iam exīntis

Adrōnes añ oppositū Ad ꝓmā dꝫ q delectatio vtiā patuit nō est idē qđ g̃ñatio. sz oīs delcātio ꝓsequit g̃ñatōez. licet aliq̃ delcātiones ꝓsequāt opatōes ꝑfectas. ⁊ iō nihil ꝓhibet aliquam delcātionē esse optimū. etsi nō oīs sit talis. Ad scām dꝫ q ipa ꝓcedit de optimo simplr. ꝑ cui⁹ ꝓticipatiōez oīa sꝫ bona. qđ ex nullius additōe fit melius Sed in oībus alijs nihil ꝓhibet q bonū ex additōe alterius sit melius.

Ad terciā dꝫ q delcātio nō hz q sit optimū ex h̄ q est delectatio. sed ex hoc q est ꝑfecta quies in optimo Jō nō oz q oīnis delectatio sit optima aut etiā bona sicut etiaz aliqua scia est optima non tū oīs vt dictum est.

Et coꝛpalib⁹ vtiq; delectationib⁹ intēdē dū dicētib⁹ q̃m̄ q̃dam delcātiones eligibiles valde puta bone: sed non coꝛpales ⁊ circa q̃s intpatus ꝓpter q̃d igit cōtrarie tristicie male. malo em̄ bonū ꝓtrarium. vel sic bone vt necārie. q̃m̄ ⁊ nō malū bonū est vl vsq; ad hoc bone. habituū q̃dem em̄ ⁊ motuū quoꝛūcunq; nō est melioris supabundātia neq; delectationis. q̃ntoꝛūcunq; aūt est ⁊ delectatōis est. Coꝛpaliū aūt bonoꝝ est supabundātia. ⁊ ꝓau⁹ ꝑ seq̃ndo supabundātiā est ꝑnus. sz nō necessitas. Oēs em̄ gaudēt aliq̃liter ⁊ pulmētis ⁊ vino et venereis sz nō vt oz. ꝓtrarie āt in tristicia. non em̄ supabūdantiā fugit sed totaliter. nō em̄ supabundātie tristicia ꝓtraria. sz ꝑseq̃nti supabundantiā. Quia āt nō solū opz vez dicere. sed et cām falsi. hoc em̄ ꝓfert ad fidē cū rōnabile appareat ꝑpter q̃d videtur verū. nō ens verū facit credere vero magis

Ad vicesimoꝑmo. vtz delectatōes coꝛpales ⁊ sensibiles sint bone Arguit ꝑmo q sic. qꝛ oē honestū et vtile est bonū. g̃ oīs delcātio siue coꝛpalis siue intellectualis est bona eo q bonū ⁊ honestū vtile dꝫ ⁊ delectabile Scdo sic. illud est p se bonū qđ nō q̃ritur ꝑpter aliud vt patz ꝓmo huius. sed delectatio coꝛpalis non queritur

ꝓpter aliud.nā ridiculū est q̄rere ab aliquo ꝓpter q̄d velit delectari.q̄ corporalis delectatio est ꝑ se bona Tercio sic.illud q̄ ab oibus desiderat̄ videt̄ ꝑ se esse bonū.nā bonum est q̄ oia appetūt.vt ptz ꝓmo huiꝰ.sz oēs appetūt delectatōem corporalē.etiā pueri t bestie.q̄ t̄c In oppositū est phs in textu dicēs.q delectationes sunt eligibiles valde pura bone.sed nō corporales.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phs determinauit de delectatione t tristicia in generali.h̄ q̄ter ttactat de corpalibꝫ delectatōnibꝫ.circa q̄s est ꝓtinētia t incōtinētia.t ꝓmo dr.q post ea q̄ dicta sunt de delectatione in generali.dom est nūc de corpalibꝫ. vt videat̄ q q̄dam st̄ delectatōes valde eligibiles.scz ille q̄ sunt naturaliꝫ bone Et ille corpales(circa q̄s fit intem perātia)nō sunt tales. Deiñ mouet phs quādā dubitatōem circa p̄dicta.Pro q̄ Sciēdum scōo.q phs supra ad ꝓbandū delectatōez esse bonā assumpsit argumēta a malicia tristicie. Et q nūc dixit corpales delectationes nō cē bonas resumit idē mediū p obiectōem argues sic.malo ꝓtrariat̄ bonū.sed corpales delectatōes dicunt esse nō bone.t p ꝓns male.q̄ tristicie eis oppositē vident esse bone.qđ est falsum. Pro solutōe huiꝰ dubitatōis ponūt̄ due ꝓclusiones Quarū ꝑma è.delectatōes corpales sunt aliq̄liter bone.Probat̄ q sunt necc̄arie ad pellendas ꝓtrarias tristicias.q̄ t̄c. Ité id qđ nō est malū in sua natura ꝑ aliq̄liter esse bonū.sz sic est de corpalibꝫ delectatōibꝫ.igit̄. Conclusio scōa.delectatōes corpales nō st̄ bone simpliꝫ t absolute.Probat̄.q oīs delectatio sequitur habitū aliquē t motum siue opatōem.si q̄ habituū motuū seu opationū nō possit esse superexcessus a bono sequitur q neq delectatōis ꝓntis potest esse excessus.sicut ꝓtem platōis veritatis nō pñt esse excessus meliores.q quāto plus aliqs veritatem ꝓcōplatur tanto melius.q̄ delectatio consequens ipsam est bona absolute.t nō vsq aliquā mēsuram.Si aut̄ habituum motuum t opationum sit superexcessus melioris.ita se habebit circa delectationē cōsequētem.sz circa corpalia bona potest esse superexcessus melioris.nam aliquis dr ꝓuus q̄ horum bonorū superabundātiam q̄rit.etiā si nulli alteri noceat.nō tamē è aliqs ꝓuus ex hoc q q̄rit corpalia bona t delectat̄ in eis. q oīes hoies aliq̄liter gaudēt pulmēto t vino t venereis.sed in hoc vituperant̄ antiq̄.q gaudēt in eis non sm q oportz.Ex q̄ patz q delectatio corpalis est bona vsq ad aliquā mēsuram.superabūdātia aut̄ ipsiꝰ est mala Econuerso aut̄ fit in tristicia.quia ꝓtuosus nō solum fugit suā tristiciam.sed vlr omnē tristiciā.tristicia aut̄ nō est ꝓtraria superabundātie delectatōnis corpalis.quia sic aliqs nō tristaret̄.nec de maximo recessu a superabundātia delectabiliū q̄dam tristicia nō multū vituperabilis esset.sed aliqualiter tolerāda.Sz magis tristicia inheret ei qui prosequitur superabundantiam delectabilium Ex hoc em cōtingit q ex modico defectu delectabiliū tristatur.t inde est q sicut superabundātia delectationū corpaliū est mala.ita t tristicia. Quantum ad secundum

Dubitatur primo.

Quare delectatōes corpales videtur multis esse eligibiliores aliꝫ delectatōibus.cum tamē alie sint bone.s.absolute.corpales aut̄ solū vsq ad aliquam mēsuram. Et huius q̄stionis assignat phs rōem.q nō solum opz dicere solutōz obiectōis.sed etiā oz assignare cām falsitatis que erat in obiectōe.q vt dr textus h̄ multū ꝓfert ad h̄ q cōfidētia adhibeat̄ veritati Cū em̄ pz q videt̄ eē nō vez qđ nō est verū hoc facit magis credere veritati.t tō pñs dubiū hz hic locū. Ad dubiū igit̄ rñdet phs.q hꝰ sunt due cāe.ꝓma.q ipe expellūt tristiciā.t p eaz supabundantiā sunt medicine ꝺ tristiciā.nō em̄ q̄libz delectatōe tollitur tristicia sed vehemēti Iñ est q hoies q̄runt delectatōes supabundātes q̄bꝰ tristiciā ꝺpriat̄ Delectatōi aūt intellectiui nō ꝓtrariat̄ aliq̄ tristicia.q nō est in facto esse Ex hoc aūt ipo q delectatōes corpales sunt medicine ꝺ tristicias vident̄ esse vehemētes.q nō mēsurāt̄ur ex sua natura tm̄.sed etiā ex ꝓtrario qđ repellūt Et iñ est q valde ꝓtrariant̄ ꝓpter h̄ q magis apparēt iuxta suū ꝓtrariū posite vt dr textus.vt sicut delcātio potus magis apparet si apparuerit sitis:t tō illi q q̄rūt delectatōez potus pparāt sibi sitim p comestionē salsoꝝ. vt magis in potu delectentur Scōa rō.nā delectatōes corpales q̄ sunt vehemētes q̄runtur ab eis q nō pñt aliꝫ delectationibus gaudere.s.ab hoibus q solis sensibilibꝫ inherēt.t delectationes intellectuales nō ꝓcipiūt.t inde est q tales ꝓparant sibi quandā sitim taliū delectationū.dū sez seipos sponte incitant ad eaz cōcupiscētias.sicut deiñ est de ꝓparantibꝫ sibi sitim Et iō q dicti hoies nō h̄nt alia delectabilia q̄bus recreent̄ nō est increpabile si delectatōes corpales ꝓcipiāt.dū tm̄ nec eis nec aliꝫs noceant.Si aūt sint nociue. hoc est ꝓtuū t increpabile.sicut ꝓz de delectatione adulterij vel cibi nociui Dubitat̄ scōo.q̄re delectatōes non videt̄ur bone vlr.Rñdet textus. q ꝓpter delectationes corpales visum fuit q̄busdā q delectatio nō eēt aliqđ bonū In delectationibꝫ aūt corpalibꝫ due inueniunt̄.q̄dā sunt ꝓtue naturaliꝫ.vt puta ꝓnes ꝓtuas opatōnes.q̄busdā sunt appetibiles a natiuitate.vt bestijs t bestialibꝰ hoibꝫ q̄busdā aūt sunt appetibiles p ꝓsuetudinē. vt delectationes ꝓtuoꝝ.q̄dā vero st̄ medicine q̄dā in aliquē defectū. Et huiꝰ signū est.q nō sunt nisi indigētis.nō em̄ aliquis delectat̄ q nō indiget.t sic delectatio cibi est medicina cōtra tristiciā famis. Hmōi aūt delectatōes quas dicimꝰ medicinales accidūt his q iā st̄ ꝑfecti Causant em̄ ex h̄ q p hoc q sumunt tollit̄ nature indigētia Sic igit̄ ptz q nō sunt boni sm se.sed p accīs inquantū sunt necc̄arie ad aliqđ Et has rōnes supra tetigit phs in duabꝫ solutionibus.nā ille delectatōes excedūt mensurā debitā q̄ consequunt opationes ꝓtuas.q̄ g̃ corpales delcātiones non st̄ sm se bone cū tm̄ vident magis appetibiles.ō q̄dā estimauerūt delectationes vlr nō esse bonas.

Ad rationes

añ oppositū. Ad ꝓmaz ptz solo ex dictis Ad secundā dr q delectatio non q̄ritur ꝓpter aliud.q est quies in fine.fine aūt cōtingit esse bonuꝫ t malū.cuius nunc̄ sit finis nisi sm q est bonū q̄ ad hūc.t ita etiā est delectabile.

Ad terciā dr q oia appetunt bonū et delectationē.cuꝰ delectatio sit requies appetitus in bono Sed sicut contingit non esse bonum quod appetitur per se et vere bonum.ita non omnis delectatio est ꝑ se bona

Quare dicendū ꝓpter quid videnꝫ corpales eligibiliores.ꝓmum q̄dem vtiq̄ qm̄ expellit tristiciam.et propter supabundantias tristicie vt exīte medicina delectationem psequun

tur supabundãter totaliter corporalẽ. vehementes aũt fiunt medicine. propter quod et q̃ nunq̃ propter iuxta ꝓtrariũ apparere Et nõ studiosum vtiq̃ videtur delectatio propter duo hec quẽadmodum dictũ est. qm̃ hee q̃dẽ prave nature sunt operatões. vel ex natiuitate quemadmodũ bestie. vel ꝓpter cõsuetudinem quemadmodum prauoꝝ hoim. Hee aũt medicine qm̃ indigẽtis et habere melius ꝯ̃ fieri. hec autẽ accidũt his q̃ perficiũtur fm accñs. igitur studiose. Adhuc ꝓsecute sunt ꝓpter vehementes esse a nõ potẽtibus alijs gaudere. ipsi igitur sibiꝑ ipsis sitim quandã preparãt. qm̃ quidẽ igit in nocuas nõ increpabile. qm̃ autem nocuas pauum. cũ nõ habeãt alteram in q̃bus gaudent. Neutrum etem̃ multis triste ꝓpter naturaꝝ. sp̃ em̃ laborat animal quẽadmoduꝝ et naturales sermones testantur. videre audire dicentes triste esse. sed iam assueti sumus vt aiunt. Silr aũt et in iuuẽtute q̃dem ꝓpter augmẽtationem quẽadmodum vinolenti disponunt. et delectabile iuuentus. Melãcolici autẽ fm naturaꝝ indigent semp medicina. Et em̃ corpus corrosurã patiens pseuerat ꝓpter ꝓplexionem. et sp in appetitu vehementi sunt. Expellit em̃ delectatio tristicias et q̃ ꝓtraria q̃ ꝓtingens si sit fortis et ꝓpter hoc intpati et praui fiunt

Queritur Vicesimo secõdo. Vtrum inter delectatões corporales ille que fiũt fm tactum sunt meliores Arguit primo q nõ. qz illa ẽ delectatio videt maxima qua exclusa oĩe gaudium cessat. sed talis est delectatio fm visum. iuxta illud Thobie. v. Quale gaudiũ mihi erit qui in tenebris sedeo et lumẽ celi nõ video. ergo delectatio que est p visuꝝ est maxima inter delectatões corporales. Secõdo sic. vnicuiq̃ fit delectabile id quod amat. vt ꝓ̃ primo rethorice. sed inter omnes sensus maxime diligitur visus. ꝓ̃mo metaph. igit delectatio fm visum est maxia. Tercio sic. ꝓncipiũ amicicie delectabilis est maxie delectabile. sz causa talis amicicie est visio et delectatio. g̃ delectatio fm visum est maxima. In oppositum est phs in textu

Sciendum primo

Qz̃ postq̃ phs ostẽdit q delectatões corpales multis videtur eligibiliores. hic ꝓcedit assignat cãm cuiusdaꝝ q̃ sepe posuit. s. q omes hoies indigeãt delectatiõe recreari dicens q nõ est increpabile q aliq̃ vtant delectationibus corpalibus cũ non habeant alias. et ipsi indigeãt eis velut medicina ꝓtra tristicias. qm̃ multa tristicia aduenit homini ꝓpter naturales operatões et motus. sp em̃ aial vigilãs est in labore. sz labor est ꝓtristatiuus. sicut naturales seniores testant. dicẽtes q audire et videre ingerit tristiciã g̃ et labor. Et rõe illius aial indiget quiete somni. vt dicitur in de somno et vigilia. sz ideo nõ recipimus hmõi tristiciam. qz ꝓsueti sumus eã ꝓtinue pati. Quãuis em̃ videre et audire habeant laborẽ et tristiciam naturalẽ ex gre organoꝝ corporaliũ. habẽt tm̃ delectatõem em aialem ratiõe ꝓgnitõis sensibilium. iõ mota est q̃stio pñs ad videndum in cuius sensus operatõe est maior delectatio Sciẽdum secõdo. q vnũquodq̃ ꝯ̃ tum antaq̃ efficiẽ delectabile. sz sensus aie(vt ꝓ̃ primo metaph.) diliguntꝓpter duo. s. ꝓpter ꝓgnitõem et ꝓpter vtilitatẽ. et ideo vtroq̃ mõ ꝓtingit esse delectationẽ fm sensum. sz prie delectatio sequẽs vtilitatẽ in ꝓposito vocat corpalis. sz sequẽs cognitionem vocat aialis. Sz quia appẽdere ipsam ꝓgnitõem ẽ tanq̃ bonũ q̃dẽ est ꝓprium hois. iõ delectatões sensuũ ꝯ̃ tum diliguntꝓpter vtilitatẽ sunt cões oibus aialibus.

Conclusio prima.

Loquẽdo de delectatõe sensus q̃ est in rõe vtilitatis maxima delectatio sensibilis est fm sensum tactus. Probatur. qz vtilitas sensuum attẽditur fm ordinẽ nature aialis. sz ad hãc vtilitatẽ ꝓpinqus se hñt sensibilia tactus q̃ alteri⁹ sensus. g̃. Minor ꝓ̃. qz tact⁹ est ꝓgnitio eoꝝ ex q̃bus ꝓsistit aial. s. calidi frigidi humidi et sicci. igit. Et sic ꝓ̃ q delectatões tact⁹ sũt maiores inter sensibiles qm̃ finis sz ꝓpinquores Et ꝓpter h̃ et⁊ aialia q̃ nõ hñt delectatoꝝ fm sensum nisi rõe vtilitatis nõ delectant fm alios ffus nisi in ordine ad sensibilia tact⁹. nõ em̃ odoribꝫ leporis canes gaudẽt. neq̃ leo voce bouis. sz comestiõe vt dcm̃ est.

Cõclusio secũda. loquẽdo de delectatiõe sensus q̃ est in rõe ꝓgnitõis fm visum ẽ maior delectatio q̃ fm aliuz sensum. Probat. qz visus ꝯ̃ tum ꝓgnitiu⁹ est dignior aliis sensib⁹. et plus diligit a nob vt dictũ est. g̃ ꝓsiderãdo delectatõem in rõe ꝓgnitõis ꝓgnitio q̃ est fm visum hz dignioꝛẽ delectatõem aialem sibi annexã. Ex dictis ꝓ̃ q delectatio tact⁹ est maxia rõe vtilitatis. sed delectatio visus est maxia rõe cognitõis. Sed si q̃s vtrãq̃ ꝓparare velit inueniet simplr delectatõem tactus eẽ maiorẽ delectatõe visus fm q ꝓsistit infra limites sensibilis delectatõis. Patz qz illud qd̃ est naturale in vnoq̃ est potissimũ. sz delectatões tactus sũt naturales. ad ipsas em̃ ordinant̃ ꝓcipiscentie naturales. s. cibi et potus et venereoꝝ. Sed si ꝓsideremus delectatões visus fm q visus deseruit intellectui. sic delectatões visus erunt potiores ea rõne qz delectatões intellectuales sunt potiores sensibilibꝫ et sic ꝓ̃ q delectatio intellectualis maior est corpali.

Dubitatur primo.

Quare iuuenes maxime indigẽt delectatiõe. Rñdet textus q iõ. qz in iuuenib ꝓpter augmẽtum sunt ꝓmotiones sensuũ. et sic etiã in vinolẽtis vt dicit text⁹. iõ ꝓpter hmõi laborẽ iuuẽtus maxime q̃rit delectatõem

Dubitat secõdo. qre melãcolici magis indigẽt delectatõe q̃ alij. Rñdet q iõ. qz corpus eoꝝ patit tristiciã quam

dā ꝓpter siccitatem ꝓplexionis. ⁊ iō habēt vehemētem appetitū delectatōis ꝙ quam hmōi tristicia repellat. Delectatio em̄ nō solū repellit tristiciam ꝓrariā. puta delectatio cibi tristiciā famis. Sed si delectatio sit fortis expellit quamcūq; aliā tristiciam. q; oibus tristicijs ꝓtrariatur fm genus. licz nō fm spēm. Et q; melācolici appetūt vehemēter delectatōes inde est ꝙ multoties sʒ inꝑati.

Ad rationes ante oppositum Ad ꝑmā dr. ꝙ gaudiuz fcat animalem delectatōem. ⁊ hoc maxime pertinet ad visuz sed delectatio naturalis vel corporalis maxime pertinet ad tactum Ad secundam dicitur. ꝙ visus maxime dilig̃tur ꝓpter ꝓgnitionem. eo ꝙ multas rerum differentias nobis ostendit Ad terciam dicitur. ꝙ alio modo delectatio est causa amoris carnalis. ⁊ alio modo visus. Nam delectatio ⁊ maxime que est fm tactum est causa amicicia delectabilis per modum finis. visio autem est causa sicut vnde motus inquantum per visum imꝑimūtur species rei visibilis amabilis. que allicit ad amandū et concupiscēdum eius delectatōem.

Que aūt sine tristicia nō habent supabundantiā. hec aūt que natura delectabiliū ⁊ non fm accns. Dico aūt fm accns delectabilia medicantia. Qm̄ em̄ accidit sanari sustinēte sano opante aliquid. ꝓpter hoc delectabile videtur esse. Natura autem delectabilia que faciūt actum talis alicuius nature. nō sp aūt delectabile nullum idez ꝓpter nō simplicem esse nostram naturam. sed esse aliq̄d et alterum fm ꝙ corruptibilia. Quare si quid alteruz agat hoc alteri nature ꝓter naturam. cum autez appropriet neq; triste videf neq; delectabile qđ agit. Quare si hmōi natura simplex sit. semp eadem actio delectabilissima erit. ꝓpter quod deꝰ sp vna ⁊ simplici gaudet delectatione. nō enim solū motus est opatio sʒ immobilitatis. ⁊ delectatio magis in quiete est q̄ in motu. Transmutatio aūt oīm dulcissimū fm poetā ꝓpter maliciam quandā. quemadmodū em̄ hō facile transmutabil' ꝙ malus ⁊ natura q̄ indiget trāsmutatione. non enim simplex neq; eꝓycikes. De ꝓtinētia q̄dem igit ⁊ incōtinētia ⁊ delectatione ⁊ tristicia dictū est. ⁊ quid vnūquodq; ⁊ ꝙliter hoc quidē bonū ipsorum est. hec aūt mala Jam aūt ⁊ de amicicia dicemus.

Queritur vicesimotercio Utrum delectationes corporales ⁊ sensibiles sint maiores delectationibus intellectualibus ⁊ spiritualib̃.

Arguitur ꝑmo ꝙ sic. quia omnes delectationes aliquā opationem sequuntur vt hic dr ꝑhus. et etiam in decimo huius. sed plures sequūtur delectationes corporales ⁊ sensibiles q̄ intellectuales. ergo sensibiles sunt maiores Secundo sic. magnitudo cause ex effectu cognoscitur: sed delectationes corpales habent fortiores effectus. transmutant em̄ corpus. q; in quibusdam insanias faciunt. vt patet in primo libro huius: ergo sunt maiores

Tercio sic. delectatōnes corpales oportet refrenare et temperare ꝓpter eaꝝ vehementiā. intellectuales aūt non. igit corpales sunt maiores intellectualibus Jn oppositum est ꝑhus in textu Pro rnsione

Sciendum primo ꝙ posteq̄ ꝑhs assignauit rōnes quare delectationes corꝓorales videntur multis magis appetibiles. hic consequenter assignat cām quare intellectuales fm veritatez rei sunt meliores ⁊ maiores alijs. Pro quo Sciendū secō. ꝙ delectatio ꝓuenit ex cōiunctione obiecti conuenientis quod cognoscitur. tria em̄ requirunt ad delectationē primo ipsa potentia. secundo ipsum obiectum conueniens. ⁊ tercio coniunctio obiecti conuenientis cum potentia. Jn opibus autem anime ꝓcipue sensitiue ⁊ intellectiue est hoc considerandum. ꝙ cum non transeant in materiam extrinsecam sunt actus vel ꝑfectiones opantis. s. sentire intelligere velle ⁊c̄ijs. nam actiones transeuntes in materiā exteriorē magis sunt actiones ⁊ perfectiones materie transmutate. q; motus est actus mobilis a moꝝente. Si igit predicte actiones anime sensitiue ⁊ intellectiue sint quoddā bonū opantis. ⁊ sunt etiam cognite per sensum vel ꝙ intellectū. ideo ex ipsis consurgit delectatio: et non solum ex eoꝝ obiectis

Conclusio prima

Si ꝓpentur delectationes spūales ⁊ intellectuales delectationibus corꝓalibus ⁊ sensibilib̃. fm ꝙ delectamur in in ipis. s. in cognitōe sensus et in cognitōe intellectus. delectatōes intellectuales maiores sunt sensibilib̃. Probatur. q; plus delectaf hō in hoc ꝙ cognoscit aliq̄d intelligēdo. q̄ in hoc ꝙ cognoscit aliq̄d sentiēdo. q̄a intellectualis cognitio ꝑfectior est. et etiā magis cognoscit. nam intellectus magis flectit supra actum suum q̄ sensus. igitur ⁊c̄. Jtem cognitio intellectiua est magis dilecta q̄ sensitiua. nullus em̄ est q̄ nō magis vellet carere visu q̄ intellectu fm quē modū bestie et stulti carēt: g̃ ex parte actionū sensus et intellcūs delectationes intellectuales sunt maiores sensibilib̃ Conclusio secōa. delectationes intellectuales simplr et absolute sunt maiores sensibilib̃ Probatur cōclusio fm tria q̄ ad delectationē requirunt. q̄ sunt bonū coniunctū. id cui ꝓiungitur. et ipsa cōiunctio. Primo ex ꝓte cōiuncti. q; bonū spūale est maius et magis dilectum q̄ bonū corꝓale. ergo delectatio intellectualis est maior q̄ corꝓoralis. Alīs patz: quia hoies abstinent a maximis voluptatibus corꝓalibus. Secundo probatur conclusio ex parte secundi. quia pars intellectiua est multo nobilior et magis cognoscitiua q̄ pars sensitiua: Tercio probatur conclusio ex parte tercij. quia coniunctio partis intellectiue cum obiecto est intimior perfectior et firmior

ꝯ ꝯiunctio sensus cum suo obiecto. intimior quidem est quia sensus consistit circa extrinseca accidentia rei. Sed intellectus penetrat vsq; ad rei essentiam. quia obiectum intellectus est quod quid erat esse Perfectior ꝙdem. quia ꝯiunctōi sensibilis ad sensum adiūgitur motus qui ē actus iperfectus. ideo delectatōes sensibiles nō sunt tote simul. sed in eis aliꝙd transijt. z aliꝙd expectatur ꝯsumendum. vt patet in delectationibus ciborum. z actuū venereoꝝ. Sed delectatōnes intellectiue sunt absq; motu. z ideo sunt tote simul. Est etiam firmior. quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia. z cito deficiunt. bona vero spiritualia sunt incorruptibilia. Sed quo ad nos delectatōes corporales sūt magis vehemētes propter tria. Primo quia sensibilia sunt magis nota quo ad nos ꝙ intelligibilia. ideo pauci eleuant se ad ꝙgnitōem intellectiuam Ratōe cuius sicut ꝙdam ceci negant solem lucere. sic populares negāt delectatiōes spirituales et intellectuales esse maiores corporalib⁹. Secūdo quia cū delectationes corporales sint passiones appetitus sensitiui. sic sunt cuz aliqua trāsmutatione corporali. quod nō contingit in delectatiōibus spiritualibus. nisi per quādam redūdātiaz superioris appetitus ad inferiorem. Tercio quia delectationes corporales appetuntur vt medicine quedam contra corporales molestias vel tristicias. ex quibus quedā tristicie consequuntur. ideo delectationes corporales huiusmodi tristicijs supuenientes peius sentiūtur ꝙ delectatiōes spirituales. que nō habent tristicias contrarias. Item probatur ꝯclusio ratiōe philosophi. quia delectationes spirituales nō habent tristiciam ꝯrariam quaz expellant. ergo nō habent superabūdantiam ex qua reddātur viciose. sed sunt circa delectabilia fm sui naturam et nō fm actum. Quod dupliciter exponit philosophus. ꝓmo ꝙdem quid sit delectabile fm actum. dicens q illa st delectabilia fm actum siue fm accidens que delectāt inquātum sunt medicatiua. quia dum aliquis patitur sanatōem accidit q sanuz ibi aliquid operetur. z propter hoc videtur esse delectabilis opatio. Et inde est q quando q runtur huiusmodi delectabilia vltra necessitatem medicine sunt inordinate. Alio mō vt dicit ph̄s. delectabilia fm naturam sunt que facūt opatiōem talis nature vnicuiꝙ nature delectabilem. z talis est opatio ꝓpria. cuz sit eius pfectio. z ideo homini delectabilis est operatio rōis

Et hec de primo Quantum ad scōm

Dubitatur primo.

Quare nihil idem est semꝑ homini delectabile. Respōdet textus q ideo. quia natura nostra nō est simplex. sed ex multis est complexionata. z ex vno in aliud fm q corruptiōi subiacet trāsmutabilis est. z ideo fit si homo fm aliquam sui dispositōem agat aliquam operationem sibi delectabilem. hec delectatio est ꝓternaturalis homini fm aliam dispositōem eius. sicut cōtemplari est homini naturale fm eius intellectum. sed est ꝓternaturale homini ratiōe organorum ymaginatiōis z aliarum viriuz sensitiuarum que laborāt speculando. z ideo cōtemplatio nō est homini semper delectabil'. Et ē simile de sumptiōe cibi. qui est naturalis homini indigenti. sed est ꝓternaturam corpore iam repleto. Cum autem homo appropinquat ad cōtrariam dispositōem tunc id quod erat ꝓmo delectabile fm precedētem dispositōem. neꝙ adhuc videtur triste. quia nōdum ꝯraria dispositio sibi totaliter aduenit. neꝙ videtur delectabile. quia iam fere ꝓtior dispositio receſſit. Ex dictis infert philosophus. q si natura alicuius delectantis esset simplex et immutabilis. eadem operatio esz sibi semper delectabilissima. puta si homo semper solum per intellectum ꝓremplaretur semper delectaretur. Et inde est. quia deus est simplex z immutabilis semper gaudet vnica z simplici delectatiōe vt dicit textus. quā sz habet in ꝓremplatione suiꝑsius. nō em̄ operatio (que delectatōem causat) est soluz in motu existens. sed etiam in immobilitate. sicut etiam patet de operatiōe. z illa delectatio que est absq; motu est maioꝝ illa que est in motu z in fieri. Illa aūt que est in quiete est in esse perfecto

Dubitatur secundo. quare transmutatio fm dictum cuiusdam poete est maxime delectabilis hoibus. Respōdet textus q hoc est propter quādam maliciam z defectum nature. que nō potest semper in eadem dispositione ꝑsistere. sicut em̄ mali hominis est q de facili transmutet et nō habeat firmitatem fixam in vno Ita etiam est de natura eius que indiget trāsmutatiōe. eo q non sit simplex neq; pfecte bona. q motus est actus imperfectus tercio phisicoꝝ. Epilogando ꝯcludit ph̄s dictum esse in septimo libro de ꝯtinentia z incōtinētia. delectatione z tristicia ꝙd vnūquodq; eoꝝ sit. q̄liter sunt bona vel mala. Ideo dicēdum est in sequentib⁹ de amicicia

Ad rationes

ante oppositum. Ad ꝓmam dr. q ideo plures sequūtur passiones corporales. quia bona corporalia st magis z pluribus nota. z etiam quia hoīes indigent medicinis ꝯtra multiplices z diuersos dolores z tristicias Et cum homines nō possint pertingere ad delectatōes spirituales saltē plures que sunt propꝛie virtuosoꝝ consequens est q declinēt ad corporales. Ad secundam dicitur. q transmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus inquantum sunt passiones appetitus sensitiui. Ad terciam dr. q delectatiōes corporales sunt fm ꝓtem sensitiuam que aduersatur ratōi. ideo indigent refrenari z temperari p rōem. Sed spirituales delectiones sunt fm merem. que de seipsa est regularis. Vnde sunt fm ipsam sobrie z moderate.

Et in hoc finitur septimus liber Ethicoꝝ Aristotel.

Ost hec autem de amicicia seq/
tur vtiq; pertransire. est em̄ vir/
tus quedaꝫ vel cum virtute. Ad
huc maxime necessarium in vita
sine amicis enim nullus vtiq; eligeret viuere
habens reliqua bona omnia. Et enim ditan/
tibus ⁊ principatus et potentatus possidenti
bus videtur maxime amicis esse opus. Que
enim vtilitas talis bone fortune ablato bene/
ficio quod fit maxime et laudabilissimum ad
amicos. Vel qualiter vtiq; seruabitur quis et
saluabitur sine amicis. quanto enim maior tā
to minus secura. Inopiaq; ⁊ reliquis infortu
nijs solum existimant refugium esse amicos.
Et iuuenibus autem ad impeccabile. ⁊ senio/
ribus ad famulatum et ad deficientiam actio
nis propter debilitatem adiutorij bisq; qui in
summo ad bonas actiones simulq; duo ve/
nientes etenim intelligere ⁊ agere potentiores
Naturaq; inesse videtur ad id quod genito nō
solum in hominibus sed in volatilibus ⁊ plu
rimis animalium ⁊ bis qui vnius gentis ad/
inuicem ⁊ maxime hominibus. vnde et phi/
lantropos laudamus. Videbit autem vtiq;
aliquis ⁊ in erroribus vt familiare omnis ho/
mo homini et amicum. Videtur autem et ci/
uitates continere amicicia et legispositores
magis circa ipsam studentq; iusticiam Cō/
cordia enim simile aliquid amicicie videtur.
hanc autem maxime appetunt. et contentio/
nem inimicam existentem maxime expellunt.
Et amicis q̄dem existentibus nihil opus est
iusticia: Justi autem existentes indigent ami
cicia ⁊ iustorum q̄dem maxime amicabile esse
videtur. Non solum autem necessarium est sz
et bonum. Philophilos enim laudamus phi
lophiliaq; videtur aliquid bonoꝫ esse ⁊ qui/
dam eosdeꝫ existimant viros bonos cē ⁊ ami
cos Dubitatur autem de ipsa non pauca bij
quidem enim similitudinem quandam ponūt
ipsam et similes amicos. vnde similem aiunt
ad similem et caloyum et quecunq; talia. bi au
tem ex contrarietate singulos tales omnes ad
inuicē aiunt esse. Et de bisipsis superius que/
runt et naturabus euripedes. quidem dicens
desiderare quidem pluuiam terram siccatam
Desiderare autem venerabile celuz impletum
pluuia cadere in terram. Et eraclitus contra/
rium conferens ex differentibus optimam ar
moniam et omnia fm litem fieri. ex contrarie/
tate autem bis alij et empedocles. simile enim
simile appetit. Naturalia quidem igitur que/
stionum relinquūtur. non enim presentis inten
tionis. quecunq; autem sunt humana et con/
uenientia ad motus ⁊ passiones hec intenda/
mus. Puta vtruz in omnibus sit amicicia vel
non possibile malos existentes amicos esse. ⁊
vtrū vna species amicicie est vel plures. Unā
quidem enim existimantes quoniam recipit q̄
dem maius et minus non sufficienti credide/
runt signo. recipiunt em̄ maius ⁊ minus ⁊ alte
ra specie. dictū est aūt de ipsis superius

Circa initium octaui li

bri ethicorum Queritur primo. vtrum moralis philoso
phus habet tractare de amicicia. Arguitur primo q
non. quia ipsa est cōmunis animalibus brutis et homi/
nibus. ergo de ipsa determinare pertinet ad librum de
animalibus. in quo fit mentio de naturalibus motibus
animaliuz. Secundo arguitur. ipsa maxime valet ad
ciuitatum conseruationem. ergo ad politicum (qui om/
nia ordinat ad bonum ciuitatis) pertinet de amicicia de
terminare Tercio arguitur. de ipsa sufficienter est de/
terminatum in quarto huius sub nomine affabilitatis.
ergo ⁊c. In oppositū est phs in textu.

Sciendum primo

Qz postq̄ philosophus determinauit de virtutib⁹ mo
ralibus et intellectualibus. ⁊ continentia ⁊ incontinen/
tia. que est quid imperfectum in genere virtutis. Hic cō
sequenter determinat de amicicia que sup̄ virtutem fun
data est tanq̄ quidam virtutis effectus
Sciendum secūdo. q postq̄ philosophus prohemia

liter ostendit de quo est intensio in hoc libro. t deinde incipit de amicicia tractare. ostendens primo q ad moralez phm pertinet de amicicia tractare. dicens q post predicta ꝓsiderandū est de amicicia. sed tm pretransēdum est de ea que pertinet ad ꝓsideratōem moralis phie prermissis istis que pertinēt ad ꝓsideratōem naturalis phie

Conclusio prima

Et responsiua. ad moralē phm pertinet de amicicia tractare. Probat phus sex rōnibus. Prima est q ꝓsideratio virtutum pertinet ad moralez phm. sed amicicia est virtus incōptum sciz est habitus electiuus. vt infra dicet. aut saltem est cum virtute incōptum est virtus t cā vere amicicie. ergo tc. Secūda rō est. moralis phus hz ꝓsiderare omnia necessaria ad vitam humanā. sed inter talia maxime necessaria est amicicia. ergo Minor patz. quia nullus bene dispositus eligeret viuere sine amicis. cuius haberet omnia alia bona. illis em qui maxime possident posteriora bona. scz diuitiis pncipiis t plaris. maxime videt amicicia necessaria. primo ad vsum illorum bonorum. q nulla est vtilitas bonorum fortune nisi ex ipsis maxime et laudabilissime fiat ad amicos beneficium. Secundo ad ꝓseruationem taliū bonorum. q non possunt ꝓseruari sine amicis. nā fortuna cito est maior tanto est minus secura. quia habet plures insidiatores. nec sunt amici soluz vtiles ad bona. sed etiam ad ꝓtraria. q in paupertate existentes existimant homines amicos esse singulare refugium. Et sic patz q in omni fortuna amici sunt necessarij. Similiter etiam in omni etate. in iuuētute em vt iuuenes per amicos cohibeant a peccato. cum sint passionū secutores t sm seipsos proni ad ꝓcupiscentias delectationum. Similiter senib vtiles sunt amici ad subseruiendum propter defectus corporales. naz quia senes deficiūt in suis operationib propter debilitatem virtū naturaliū requirūt amicos in adiutoriuz. Illis etiam qui sunt in pfecta etate vtiles sunt amici ad bonas actiones exequendas. nam quādo duo ꝓueniūt illi sunt potentiores in opere intellectualis speculatōis q̄ vnus solus. quia vnus videt qđ alius videre non potest. t etiā in ope exteriors actiōis in quo vnus auxiliat alteri Et in signū omniū p̄dictoz. dr. ve soli. q si ceciderit nō habet subleuantē se. Tercia rō est de illo qđ est bonū innatū habet moralis phus determinare. cum de omni bono morali moralis phus se intermittat. sed amicicia est bonum naturaliter inatum. ergo. Minor patz in volatilib. videmus em q multo tpe studū adhibent ad educatōem proliū. t idē etiam est in alijs animalib. et hoc est ex amicicia tanquā ex quodam bono naturaliter innato Similiter inter eos qui sunt vnius gentis t nationis est quedam naturalis ad inuicem amicicia incōptum cōicant in moribz t quictu et maxime est naturalis amicicia illa que est omnium hominū ad inuicem ꝓpter similitudinē nature speciei. t ideo laudamus philantropos. id est amatores hominū. quasi implentes id quod est homini naturale. qđ maxime patz ex erroribz viarum vbi quilibet reuocat aliuum etiā ignotum et extraneū. quasi omnis homo sit familiaris t amicus omni homini. Quarta ratio est. de illo habet moralis considerare qđ maxime intendūt legislatores. q tota talis phia videtur ordinari ad bonum ciuile. sed amicicia est huiusmodi. ergo tc. Minor probatur. quia ad hoc q ciuitates ꝓseruent amiciciaz legislatores maxime studet ad amicicia m inter ciues magis etiam q̄ ad iusticiā quā q̄q̄ ptermittunt. puta in penis inferendis. ne dissentio oriatur. Etiā probat minor. q concordia maxime assimilatur amicicie. sed legislatores apperūt concordiam t expellunt ꝓtentionē ciuū quasi inimicā salutis ciuitatis. ergo minor est vera. Quinta rō est. moralis hz de iusticia considerare. vt patuit supra. ergo a fortiori de amicicia. Tenet ꝓsequētia. q vbi est iusticia ibi est amicicia. sz nō econtra. nam aliqui sunt amici qui in nullo egent iusticia saltem proprie dicta. quia habent omnia tanq̄ cōmunia. cuz amicus sit alter ipse. sed si aliqui sint iusti adhuc indiget amicicia adinuicem. q iustum est ꝓseruatiuū t reparatiuum amicicie. Sexta rō est. de omni bono humano honesto habet moralis determinare. quia tale bonū est maximū inter bona. sed amicicia est hmōi. ergo. Minor patet. q laudamus philophimos. id est amatores amiciciarum. et philophimiā. id est multoruū amiciciā. q̄ videtur esse bonū honestū t laudabile in tantū q aliqui estimant idem esse viros bonos t viros amicabiles. ergo amicicia nō solum est bonum vtile. sed etiam bonum laudabile et honestum

Conclusio secūda. de amicicia non pauca dubitātur Probatur. quia de ea fuerūt diuerse opiniones. eo q sm quosdā ipsa est q̄dam similitudo. eo q plures sint sibi inuicem amici. Ad qđ adducūt hoc pncipiuz. q sile suū simile nō odit. vt coloyne ad coloyniū. que sunt quedam aues gregales. Sed sm alios amicicia magis est ꝓtrarietas q̄ similitudo. q figuli ꝓtrariantur sibi inuicē incōptum vnus impedit lucrū alterius. vbi veritas est q simile est per se amabile. sed habetur odio per accidens incōptuz scz est impedimētū ꝓpriū boni. Et sic patz q diuerse fuerunt opiniones de amicicia in reb humanis. Fuerūt em diuerse opiniones de eadem re in reb naturalib. sicut erupedes dixit q terra desiccata indiget pluuia q̄si amans sibi ꝓtariū. scz celuz venerabile qđ impletum pluuia desiderat cadere in terram pluuiā emittendo. qđ est contrarium eius altitudim. Eraclitus etiam dicit q ꝓtrarium ꝓfert contrario sicut homini calefacto conferunt frigida. Sed ꝓtrariū illius dixerunt alij vt empedocles. q̄ dixit q simile apperit suū simile. Et soluitur hec dubitatio sicut precedens. nam simile per se est delectabile t naturaliter amabile. sed per accēs desiderat suū ꝓtrariū incōptuz est cōferens t medicinale. sicut de delectationibus corporalibus supra patuit

Dubitatur primo

Que dubitatōes sint determinānde de amicicia. Respōdet textus q naturales sunt relinquēde. q nō sunt ꝓsentis intentiōis. sed ille q̄ pertinēt ad mores t actus humanos sunt determinānde. vt scz si possit esse amicicia inoib hominib. vel vtrū non possit esse in malis. vel vtrū sit vna spēs amicicie vel plures.

Dubitat secūdo vnde mouētur dicentes vnā solam amicicie speciem Respō det ex eo q omnes spēs amicicie sunt ꝓparabiles sm magis t minus. puta cum dicimus q maior est amicicia honesti q̄ vtilis. Sed philosophus hunc errorem excludendo dicit q tales non crediderunt sufficienti signo. quia etiam ea que differunt specie suscipiunt magis t minus. incōptum scz conueniunt in genere. puta si dicamus q album est coloratius nigro vel sm

analogiam: puta si dicamus q̄ actus est melior potentia et substantia accidente.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur q̄ in brutis non est vera amicicia quia ibi nō est benivolentia que procedit ex voluntate quam bruta non participant. Sz est ibi amicicia fm quid scilicet quidam naturalis amor. de quo in libro de animalibus determinatur.

Ad secundam dicitur q̄ differenter hic z in politicis determinatur. quia hic determinatur vt bonum relatuz ad personam determinatam z particularem. ibi autē vt est bonum relatum ad totam bonitatem communitatis politice. Ad terciam dicitur q̄ hec amicicia de qua determinatum est in quarto huius. et ea de qua hic differūt quia illa consistit in affectu quo vnus alium dirigit. z potest consequi quamcunq̄ virtutem. Alia autem consistit in solis exterioribus verbis vel factis fm quam quis decenter se habet ad alios cum quibus cōuersatur. z fm talem amicicia homo ordinatur ad multos. puta ad nostros et ignotos. sed fm illam de qua hic ad paucos

Forte autem vtiq̄ de ipsis fiet manifestum cognito amabili videtur enim non omnia amari sed amabile. hoc autem esse bonum vel delectabile vel vtile. videbitur autem vtiq̄ vtile esse per quod fit bonum aliquod vel delectatio quare amabilia vtiq̄ erunt et bonum delectabile vt fines. Vtrum igitur bonum amant vel quod ipsis bonum. dissonant enim quandoq̄ hec. similiter autem z circa delectabile ipsum. Videtur autem et quod ipsi bonum amare vnusquisq̄ et esse simpliciter quidem bonum amabile vnicuiq̄ autez quod vnicuiq̄. Amat autem vnusquisq̄ non ens ipsi bonum sed apparens. differt autem nihil. erit em̄ amabile apparēs. Tribus ātentibus perque amantur inanimatorum quidem amatione non dicitur amicicia. non enim est reamatio neq̄ voluntas illorum boni. Ridiculum enim forte vino velle bonum. sed siquidem saluari vult ipsum vt ipse habeat. amico autem aiunt oportere velle bonum illius gratia. Volentes autem sic bona benivolos dicunt si non idem z ab illo fiat. benivolentiā enim in contrapassis amicicia esse Vel apponendum non latentē. multi em̄ sunt benivoli quibz non viderunt. existimant em̄ epieykes esse vel vtiles. hoc autē idem. et si aliquis illoz patiat ad hunc. benivoli quidem igitur isti videntur ad invicem. Amicos autē qualiter vtiq̄ aliquis dicat latentes vt habent sibipsis. Oportet ergo benevelle ad invicem. z velle bona nō latentes ppter vnū aliquod dictorū.

Querit secūdo Utrum diffinitio amicicie in textu posita (qua dicitur est benivolentia suipsius gratia qua bonū volumus alteri mutua z nō latens) sit sufficiens.

Arguit q̄ nō. qz si p amicicia vellemus alteri bonuz suipsius gratia. vel vellemus ei bonū honestum delectabile aut vtile. Nō pmū. qz pater diligit filiū etiaz si sit prauus Nec secūdū. qz sepe filius (que pater amat) damnificat z nihil vtilitatis infert sibi. Nec tercū. qz talis infert patri tristiciā. ergo illa diffinitio nō conuenit amicicie quaz habet pater ad filiū. Secūdo sic. ipsa nō conuenit ei quā coniuncti adinuicē habēt. qz tales qñ sunt separati nō volūt sibi mutuo aliquod bonū vel honestū. qz possibile est neutrum esse bonū vel delectabile nec vtile. qz tūc ipsis separatis amicicia cessaret. qđ est falsum. Patet cōna. qz post separatiōem nō conferūt sibi mutuo nec delectationez nec vtilitatem. quibz tamen cessantibz cessant ille amicicie. vt dicit phūs. ergo zc. Tercio sic. alia est bona diffinitio ab ista. puta est amor benivolus mutuus z manifestus. ergo pens est superflua In oppositū est phūs.

Sciendum primo

Q̄ postq̄z phūs phemialiter ostēdit q̄ de amicicia est hic determinandū. z que de ipsa sunt determinanda. Consequenter incipit de ea determinare. Et primo quid sit. z quot sint eius species. z hoc in isto libro. et deinde in nono de eius proprietatibz. Ad ostendendū aūt quid sit amicicia inuestigat ordinem fm quatuor particulas in diuisione ipsius positas. Quarum prima est ex parte obiecti amatiōis a qua dicit amicicia. rōne cuius dr textus q̄ ex pdictis qstionibz fieret aliquid manifestū si cognoscam⁹ qđ sit amabile. Secūda autē particula in qua dr (suipsius gratia) pertinet ad qlitatē amatiōis. Tercia pticula qua dr (mutua) pertinet ad vicissitudinem amandi. Quarta sz (non latens) sumitur per pditiōem mutui amoris. Propter quoz omniū declaratiōe

Sciendū secūdo q̄ amor z amicicia differūt. qz amor est passio quedam appetitus sensitiui. vt dictum est in secūdo huius. sed amicicia est quidam habitus. Amor autem est duplex. sz amicicie quo quis vult bonum illius quod amat. Alius est amor concupiscētie quo q̄s amat aliquid gratia ipsius amantis z non gratia amati. sicut sortes amat suum equū. et iste amor licet fundetur in voluntate. cm̄ incipit in appetitu sensitiuo Sed amor amicicie licet quandoq̄ incipiat in voluntate. tamen perficitur in appetitu sensitiuo. quia nullus potest habere amorem absq̄ transmutatione corporali virtutis appetitiue. Patet ergo ex istis quid sit genus amicicie. quia est benivolentia qua alteri bonum volumus. Sed aliquis vult alteri bonuz dupliciter. Uno modo suipsius gratia. Alio modo gratia benivolentie. sicut dictum est de amore con

cupiscentie. ideo amicicia additur benivolentie quod est suipsius gratia. nullus dicitur amicus illius quem amat gratia volentis et non gratia amati. Et inanimata nō habent amiciciam nec bruta. qz sui gratia non amant. Sed adhuc dupliciter aliquis vult alteri bonz suipsius gratia. Uno modo cum redamatione mutua. Alio modo sine ea. ideo amicicia addit benivolentie q sit mutua. naz dicimus amiciciam esse benivolentiā z contra passuz. Sz adhuc dupliciter contingit redamationez fieri. Uno modo q sit latens. Alio modo q sit probata opibus. iō amicicia addit benivolentie q sit non latens. verūtamen ista conditio difficulter habetur. quia vt dicit Seneca omnia sunt discutienda cum amico. sed primo discutiendus est amicus. Et quibus omnibus colligitur predicta diffinitio amicicie.

Conclusio prima

Obiectum amationis est bonū. Probatur qz malū fm q hmōi non amatur. ergo quod amatur est bonū. z potest esse p se bonum. scz honestum. delectabile et vtile. sed vt dicit textus vtile est p quod venitur ad bonum honestum et delectabile. quod est p se amabile sicut finis. sz vtile est amabile propter alterum scz finem. Conclusio secunda. predicta diffinitio est sufficiens. Probat primo q sit benivolentia ipa amicicia qua alteri bonum volum? ex precedenti conclusione. nam omnis amicicia est gratia alicuius boni honesti vel delectabilis. ergo omnis benivolentia est amicicia. Secunda particula probatur. quia in illa amatione qua quis dicitur amare inanimata. vt vinum seu aurum non dicitur amicicia: ergo amicicia debz esse suipsius gratia. scz amati. Añs probat textus dupliciter. Primo quia in tali amatione non dicitur esse redamatio. que requiritur ad amiciciam. non em vinuz amat hominem sicut homo vinum. Secūdo patet idem. quia non sicut amamus inanimata vt insit nobis voluntas boni illorum. nam ridiculum est dicere q aliquis vellet vino bonū. sed hoc bonum quod est vini vult sibi. nec p hoc q homo amat vinum homo est benivolus vino sed sibi ipsi. Tercia particula pbatur sic in textu. qz si aliqui velint sibi bona alicui illius gratia dicim? ipsos benivolos. sz nō dicimus eos amicos nisi idē fiat ab illo vt scz amatus velit bonum amati eius gratia: qz amicicia z benivolentia sunt in ptrapassis scilicet q amās amef scdm quandā cōmutationē amoris ad modū cōmutatiue iusticie. g amicicia est benivolentia mutua. Quarta pticula pbaf a phō qz multi multi benivoli sunt aliqbus quos nunqz videruntinquantū ex auditu eos estimāt ypotes. i. virtuosos vel vtiles sibi. sed tales non sunt amici. cum lateat eos qliter se habeāt ad invicem. et ad cōplendā rōem amicicie requritur q sit benivolentia mutua et non latens. Et ideo finaliter cōcludit phus q ad rōnem amicicie requiritur q p eam aliqui sibi invicem bene velint. et q hoc non lateat eos. et q hoc sit ꝓpter aliquod predictoꝝ bonoꝝ. s. propter honestum. delectabile. seu vtile.

Dubitatur prima

Utrum homes ament id qđ est bonum simpliciter. vel id qđ est bonū ipsis. hec em ad invicē qnqz dissonāt. sicut philosophari est bonū simpliciter. non tamen indigenti necessarijs. Et eadem dubitatio est circa ipsum delectabile. nam aliquod est delectabile simpliciter. sicut dulce quod nō est delectabile habēti gustū infectū. Respondet textus. q quilibet amat qđ est sibi bonum. qz omnis potentia ferf in obiectū sibi ꝓportionatū. vt visus cuiuslibet videt qđ est sibi visibile. ita simpliciter amabile est id qđ est sibi bonū. Et si dicaf q hō non solum amat id qđ est sibi bonū. sed etiā qđ appareat sibi bonū. nam appetitus non fertur in aliqđ nisi p us est apprehēsum. ergo nō vnicuiqz est amabile id quod est sibi bonū. Respondet textus q hō nihil dicit ad ꝓpositum. qz cum amaf aliqđ apparens bonum. amaf ab aliquo vt sibi bonū. ideo etiam potest dici q amabile est apparēs bonū.

Dubitaf scōo vtrū verū sit qđ dictū est. scz homo nō vult vino bonū. Videf q nō. qz hō vult vt vinū ꝓseruef in esse. ergo vult vino bonū. Respōdet textus q hō vult vinū seruari vt ipse habeat illud. z ita nō vult salutez esse incꝫtum est bonū vino. sed incꝫtuz est bonū suipsius qđ est ꝓtra rōnem amicicie. qz oportet amicuz velle bonum gratia ipsius z non ꝓpter bonū amantis.

Ad rationes

Ante oppositū. Ad primā dr q pater naturaliter diligit filiū ꝓpter bonū delectabile etiā si filius sit ptanus. qz vt dr nono huj?. Sentire filiū viuere delectabile est. sed qsi viuit in filio. sunt em filij qsi parentes. Unde in isto octauo dr q parētes diligūt filios quasi seipsos. z ideo sentire filiū viuere est delectabile patri. et sup hoc fū datur amicicia patris ad filiū. Ad secūdam dr q nutriti ad invicē sunt multoꝝ morum similiuz vt dicit seneca. mores sumūtur a ꝓversationib. qui autem sunt consimilium morum sunt ad invicez delectabiles. ꝓpter quod super bonum delectabile fundatur amicicia simul ꝓ nutritorum. Dicitur vltra q ipsis separatis remanet amicicia habitualis fm quam delectarent se invicem si iterum ꝓvenirent. et etiā aliqū inter eos separatos remanet amicicia actualis. nā delectāt actu de se invicem ꝓpter memoriam bonoꝝ ꝑteritoꝝ. Ad terciā dr q illa diffinitio nō differt a ꝑsenti nisi in verbis.

Jfferūt autē hec ad invicē specie z amationes. ergo et amicicie. tres em species amicicie equales numero amabilib. Scdm vnūqđqz em est redamatio non latens. amantes aūt ad invicem volunt bona ad invicem sic fm q amant. Qui quidem igitur propter vtile amant ad invicem non fm seipsos amant sed fm q sit aliquod ipsis ad invicem bonū. Similiter autem et qui propter delectatiōem. Nō enim in equales quosdam esse diligunt eutrapelos. sed quoniam delectabiles sibūpsis. ideꝫ propter vtile amant propter sibūpsis bonum diligunt. et qui propter delectatiōem ꝓpter sibūpsis delectabile. z nō fm q amatus est sed fm q vtilis vel delectabilis. et fm accidens

vtiqz amicicie he sunt. non eñ ſm q̄ est amatus quicūqz sic amatur. sed ſm q̄ tribuūt. hiq̄ dem bonū aliquod. hi aūt delectationem. Facile solubiles vtiqz tales sunt non ꝓmanentibꝫ ipsis similibꝫ. Si eñ non adhuc delectabiles vel vtiles sunt quiescunt amantes. vtile autem non ꝓmanet. sed alīs fit aliud. Dissoluto ergo ꝓpter qđ amici erant dissoluitur ⁊ amicicia vt existente amicicia ad illa. Maxime autem in senibꝫ talis videtur amicicia fieri. non eñ in delectabile tales persequūtur sed vtile. Et eoꝫ qui in adolescentia et iuuenum quicūqz ꝓferēs persequūtur. Non omnino autem tales neqz ꝓsiuunt ad inuicem. quandoqz eñ neqz sunt delectabiles neqz vtiqz indigent tali societate. si eñ vtiles sunt in tantum eñ sunt delectabiles inquantum speciem habēt boni. Jn bas aūt ⁊ peregrinam ponūt. iuuenū autē amicicia ꝓpter delectationem esse videtur ſm passionem eñ isti vnūt ⁊ maxime ꝓsequūtur delectabile ipsis ⁊ presens. Etate autem trāscendente et delectabilia fiunt altera. ꝓpter qđ velociter fiunt amici ⁊ quiescunt. simul eñ cum delectabili amicicia transcūditur. talis autem delectionis velox transmutatio. Et amatiui autē iuuenes ſm passionem eñ ⁊ ꝓpter delectatōem q̄ multum amatiue ꝓpter quod amant et cito quiescunt multotiens eadē die transcindentes ꝓmanere aūt per diem ⁊ ꝓsiuere isti volunt. fit eñ ipsis qđ ſm amicicia sic

Querit tertio.

Vtrū amicicia (q̄ est inter personas equales) trene diuidit in amicicia ꝓpter honestum. vtile. ⁊ delectabile tanqz in spēs amicicie. Arguit q̄ non. qz mēbra illius diuisionis coincidūt. nam bonuz honestum est vtile ⁊ delectabile. quia maꝰ includit minus. ergo ⁊c.

Secūdo sic. amicicie ꝓpter vtile et delectabile sunt per accidens. vt dicit textus. et amicicia ꝓpter honestū est per se. sed ens per accidens cum ente per se non ponit in numero specierum. quia species equaliter debent contineri sub genere. ergo ⁊c. Tercio sic. amor conuenienter diuidit in amorem concupiscentie ⁊ amicicie. sed amatio ꝓpter delectabile est ipsius concupiscentie. ergo nō ꝓtinetur sub amore amicicie que est idem cum amicicia. Jn oppositum est phs in textu.

Sciendum primo

Qđ phs ſm triplex genus boni triplicez distinguit amicicia. eo q̄ bonum eñ obiectuz amicicie ⁊ habitus distinguūtur actibꝫ et obiectis. Postq̄ ergo phs ostendit q̄d est amicicia. cōsequenter distinguit eius spēs. Et primo distinguit spēs amicicie que est equalium ꝓsonaruz. Et deinde spēs amicicie que inter equales seruatur ꝓsonas. Et adhuc primo distinguit species amicicie. Secundo de eis determinat ꝓ ꝓparationem ad actum ⁊ obiectum. Circa primum

Sciendū secūdo. q̄ oīs amicicia est gratia alicuī⁹ boni. Qđ patz q̄ amicicia est gratia amabilis. sed nihil est amabile nisi sit bonū. eo q̄ voluntas ⁊ appetitus sensitiuus nō feruntur nisi in bonū. Ex quo ptz q̄ ſm spēs boni diuersificāde sunt spēs amicicie. Qđ qdem bonū est triplex. vt patuit. qz bonū hz ordinē ad appetituz. appetitus aūt ferf in duo. scz in finē ⁊ ad ordinata ad ipsum. ordinatum aūt in finē vocaf vtile. Sed finis est duplex. Vnus in quē fertur appetitus sensitiuꝰ. ⁊ vocaf bonū delectabile. Alius est in quē ferf appetitus intellectiuus. ⁊ vocaf bonū honestū. qđ ſm Tullium sic diffinif. Est qđ sua vi nos trahit ⁊ sua dignitate nos allicit.

Conclusio prima

Triplex est amicicia. Probaf. qz tria sunt amabilia. scilz honestum. delectabile. ⁊ vtile. que distinguuntur specie. vt dicit textus. non tamen sicut tres species diuidentes aliquod genus. sed ſm prius ⁊ posterius. sed per distinctionem illorum diuersificanf actus. ergo amationes ſm hec tria differūt specie. vt scz amicicia sit vna spēs amationis qua amatur aliqd ꝓpter honestū. sed actus amicicie est amatio. ergo tres sunt spēs amicicie equales numero amabilibꝫ. scz amicicia ꝓpter bonum honestum. quod est est bonum simpliciter. et ꝓpter vtile amicicia. similiter et ꝓpter delectabile. Item ꝓbatur. quia ſm vnūquodqz horum trium potest esse redamatio non latens amātes. talis aūt est amicicia. ergo ꝯclusio vera. Sedm autem hec tria possunt amantes velle bonum sibi inuicem ſm q̄ se amant. puta si amant se ꝓpter virtutem volūt sibi inuicē bonū virtutis. si autem ꝓpter vtile volūt sibi inuicem vtilia. si aūt ꝓpter delectabile volunt delectabilia. Ex dictis sequitur q̄ amicicia trene diuiditur in predictas tres amicicias non tanquam in ꝓprias species. sed tanqz in cōmune analogum. Patet qz ipsa per prius dicitur de illa que est ꝓpter honestum cēs de alīs. quia verius ꝓuenit illi diffinitio amicicie. ⁊ similiter prius ꝓuenit amicicie ꝓpter delectabile cēs ꝓpter vtile ꝓpter eandem ratōez

Et inter predictas amicicias philosophus primo determinat de amicicia vtilis ⁊ de ea que est delectabilis que per posterius rationem amicicie participant. et secundo determinat de amicicia honesti. quod est bonum simpliciter cui primo et per se conuenit ratio amicicie quasi ꝓcedendo de imperfecto ad perfectum. Circa duas primas amicicias ponitur

Conclusio secunda. amicicie ꝓpter vtile et ꝓpter delectabile sunt amicicie imperfecte. Probat textus du-

pliciter Primo quia tales sunt amicicie per accidens. ergo sunt imperfecte. Antecedens patet. quia in talibus vnus non amat alterum ꝓpter seipsum sed secundum quod ab altero accipit sibi aliquod bonum Et simile est de his qui se amant ꝓpter delectationem. non enim vnus amat alterum propter hoc quod est taliter dispositus. scilicet eutropelus. sed solum in quantum est sibi delectabilis vel vtilis. et sic patet quod tales amantes propter vtile amant propter bonum quod eis prouenit quod etiam amantes propter delectabile amant ꝓpter delectationem quam participant. et ita non amant amicum secundum quod ipse in se est vtilis vel delectabilis. ergo huiusmodi amicicie non sunt per se sed per accidens. quia ab ipsis non amatur homo nisi secundum quod exhibet sibi vtile aut delectabile Secundo probatur conclusio. quia huiusmodi amicicie sunt de facili solubiles. ergo imperfecti. Antecedens patet quia tales sunt ꝓpter aliquid quod accidit hominibus qui amantur. sed in illo non manent homines semper sibi similes. sicut non semper idem homo est vtilis et delectabilis. quando igitur illi qui amantur desinunt esse delectabiles et vtiles amici eorum quiescunt ab amando. et hoc maxime manifestum est in amicicia vtilis. non enim idem est semper vtile homini. sed aliud et aliud secundum diuersa tempora et loca. sicut in egritudine vtilis est medicus. in nauigando autem nauta et sic de aliis. quia igitur amicicia non habebatur ad illum hominem secundum se. sed secundum vtilitatem que ab ipso erat separabilis sequitur quod dissoluta causa amicicie etiam soluitur amicicia. Et simile est circa amiciciam delectabilis in signum cuius amici delectabilis vel vtilis sepe eodem die ꝓtendunt et in amicicia cōuiuunt Quantū ad secundū

Dubitatur primo

Quibus hominibus conuenit amicicia vtilis. Respondet textus quod tribus hominū generibus scilicet senibus. qui non querunt delectabile propter delectabilitatem caloris et sensuum. sed querunt vtile inquantū indigent vt subueniatur nature deficienti. Conuenit etiam adolescentibus et iuuenibus. qui etiam querunt vtile. et hi non mutuo se amant neque conuiuunt adinuicem. quia quandoque nō sunt sibiinuicem delectabiles nec vnus indiget alterius societate. nisi solum ꝓpter vtilitatem. in tantū enim mutua societas est eis delectabilis inquantū per se habent aliquam spem boni in quibus fit eis vtilis talis societas Et sic dicit textus quod ad has amicicias quas habent propter vtilitatem reducantur amicicie peregrinorum qui se inuicē amare videntur propter vtilitatem quā habet vnus ab alio in sua peregrinatiōe Dubitatur secundo. quibus hominibus conuenit amicicia delectabilis. Respondet textus quod maxime cōuenit iuuenibus qui viuūt secundum quod ducuntur a passionibus nondum roboratis in eis iudicio rationis quo passiones ordinantur. et quia omnes passiones ordinantur ad delectationem et tristiciam: ideo iuuenes sequuntur id quod est eis delectabile secundum presens tempus passiones enim pertinent ad potentiam sensitiuam. que maxime respicit presens amare aliquid aut propter hoc quod est factum delectabile in futurum iam accedit ad rationē vtilis. Et vt dicit textus amicicie horum iuuenum sunt facile mutabiles Probatur dupliciter. Primo ex parte delectabilium. quia crescendo fiunt eis alia delectabilia. non enim eadem sunt in quibus delectant pueri adolescentes et iuuenes. et ideo tales de facili fiūt amici. et de facili cessant ab amicicia. quia trāsmutato delectabili est velox transmutatio animi. eo quod tota eius natura in quadā transmutatione consistit. Secundo ostendit idem ex parte amantium. quia iuuenes sunt amatiui. id est prompti et vehementes in amatione. quia scilicet amant non ex electione. sed ex passione. inquantum concupiscunt delectationem. ideo vehementer et intense amant. et quia passio faciliter recedit et faciliter aduenit. inde est quod tales sic faciliter amare incipiunt. et ita de facili ab amatione quiescunt. et multotiens eodem die amiciciam mutant et dissoluunt. sed quādiu amicicia durat volunt tales per totam diem commorari et conuenire inquantum sunt sibi mutuo delectabiles

Ad rationes.

Ante oppositum Ad primam dicitur quod licet omne bonum honestum habeat aliquid virtutis annexum et sibi ꝓueniat manifestare ista bona. tamen alia est ratio formalis istorum bonorū. et ab illa sumitur distinctio specierum amicicie. Et similiter bonum delectabile et honestum si cōmuniter sumerentur non distinguerentur ab inuicem realiter. Nam bonum honestum dicitur aliquid secundum quod est in se perfectum et appetibile. sed delectabile dicitur secundum quod in eo quiescit appetitus. et sic non sumitur hic. sed verum bonum hominis dicitur quod cōuenit ei secundum rationem. delectabile vero quod est ꝓuenies secundum sensum Ad secundam dicitur quod licet tales amicicie nō sint vera species amicicie. tamen possunt cōtineri sub amicicia communi sub ꝓmuni analogo. Ad terciam dicitur quod capiendo amiciciam antonomatice pro principali eius significato amicicie propter vtile et delectabile non sunt amicicie. sed potius sunt amores ꝓcupiscentie

Perfecta est autem bonorum amicicia et secundum virtutem similium. Isti enim bona similiter ad inuicem volunt secundum quod boni. boni autem sunt secundum seipsos. Volentes autem bona amicis illorum gratia maxime amici. propter seipsos enim sic habent et non secundum accidens. Permanet igitur horum amicicia vsquequo vtique boni sunt. virtus autem manssiuum. Et est vterque simpliciter bonus et amico. boni enim et secundum pliciter boni et ad inuicē vtiles similiter autem et delectabiles. boni enim et simpliciter delectabiles et ad inuicem. vnicuique enim secundum delectationem sunt proprie actiones. et tales bonorum autem tales aut similes. Tales autem amicicia manssiua rationabiliter est. copulat enim in ipsa omnia quecunque oportet amicis existere. omnis enim amicicia propter bonum est vel propter delectatiōem vel simpliciter vel

amanti ꝛ ſm ſimilitudinem quandam. Huic autem oīa exiſtunt dicta ſm ſeipſos. hac eī ſimiles ꝛ reliqua. quodq; ſimpliciter bonum ꝛ delectabile ſimpliciter eſt. Maxime hec vtiq; amabilia. ꝛ amare autem ꝛ amicicia in his maxime et optima. Raras autem veriſimile tales eſſe. pauci enim tales. Adhuc aūt indiget tempore ꝛ conſuetudine. ſm prouerbium enim nō eſt ſcire ad inuicem antedictos ſal conſumere. neq; acceptari oportet prius. neq; eſſe amicos anteq; vterq; vtriq; appareat amabilis ꝛ creditur. Qui autem cito ad inuicem amicabilia faciunt. volunt quidem amici eſſe. non ſunt autem ſi non ꝛ amabiles. ꝛ hoc ſciant. voluntas quidem igitur velox amicicie fit. amicicia autem non. Hec quidem igitur ꝛ ſm tempus ꝛ ſm reliqua perfecta eſt. et ſm hec omnia hec fetet ſimul vterq; ab vtroq; quod oportz amicis exiſtere.

Queritur quarta

Vtrum perfecta amicicia ſit ſoluz inter virtuoſos Arguitur ꝓmo q; non. quia perfecta amicicia eſt inter illos q̄ diligūt ſe ꝓpter ſe. ꝛ non per accidens eis commune. ſz virtuoſi diligunt ſe per accidens eis commune. ergo coz nō eſt perfecta amicicia. Tenet ꝟſequētia. quia ex illo cōcludit philoſophus amicicias propter vtile ꝛ delectabile nō eſſe perfectas. Secundo ſic. ſimilitudo cauſat pfectam amicicia. ſicut eī ſtudioſi in virtute ſunt ſimiles in virtute. ſic turpes ꝛ improbi ſunt ſimiles turpitudine et improbitate. ergo perfecta amicicia reperitur etiam inter turpes ꝛ improbos. Tercio ſic. pfecta amicicia eſt intrāſmutabilis. ſed amicicia ꝟtuoſorum eſt trāmutabilis. nam genita eſt ergo corruptibilis. vt patet ex primo celi. ergo perfecta amicicia nō eſt inter virtuoſos In oppoſitū eſt ꝓb̄s in textu dicens. pfecta eſt aūt bonoz amicicia ꝛ ſm virtutem ſimilium.

Sciendum primo

Q; poſtq; ꝓb̄s determinauit de amicicia vtilis ꝛ delectabilis que ꝑ prius rōnem amicicie participat. hic ꝓſequenter determinat de amicicia honeſti. cui ꝓmo ꝛ ꝑ ſe competit ratio amicicie. ꝛ eſt amicicia principalis. cum ſit propter bonum virtutis. Et ꝓmo oſtendit hmōi amicicia eſſe pfectam dicēs. q; tercia amicicia eſt que eſt bonorum ſimilium ſm virtutem. ꝛ hec eſt pfecta amicicia. Deinde ꝓbat hmōi amicicia eſſe pfectam Sciēdum ſecūdo. q; ꝓm? actus amicicie eſt conuiuere delectabiliter vt oportz. q; amicicia eſt mutua benivolentia non latens. ſed in ſolo cōuictu benivolentia oīditur. igit conuiuere delectabile ꝛ eſt prius actus amicicie. Ex quo ſequitur: q; conuiuere vt oportet eſt via amicicie Et cauſa eſt. q; habitus generat ex actu eius. cuius eī actus ꝓueniens virtute ſit ſequēs tamen eſt eam perficiens

Conclusio prima

Licet amicicie ꝓpter vtile et delectabile deficiant a vera ratione amicicie. et reperiantur inter bonos ꝛ prauos. tamē amicicia que eſt ꝓpter honeſtū ſolum reperitur inter bonos et virtuoſos Prima ꝑs ꝓbatur. q; tales nō amant ſe ſm̄ gratia ſui. ſed grā vtilis ꝛ delectabilis. quib; ſolutis ꝛ eoz ſolutur amicicia Si aūt diligant ſe cum ꝓmanēte cā ꝓmaneat effectus ipſis ꝓmanentib;. quibuſcūq; alijs corruptis ꝓmanebit eoz amicicia Scōa ꝑs patet. quia cōtingit bonū eſſe ꝛ vtile ꝛ delectabile Tercia ꝑs ꝓbatur. q; pfecta amicicia reperitur inter illos qui ſunt amabiles ſimpliciter ꝛ ſm ſe. ſed ſoli virtuoſi ſunt hmōi. improbus aūt nō ſic nō habet vnde amabilis ſit. nam homo eſt hō ꝑ intellectum ꝛ voluntatē. improbus aūt ſic eſt depravate voluntatis Scōo ꝓbatur hoc idem. q; ſm Tullium hec lex in amicicia ſantiaq; id eſt ſituz habeat. vt neq; rogem? turpez. neq; rogari faciamus. ſed hoc ſine virtute eſſe nō poteſt. ergo ſolum virtuoſorum eſt amicicia vera Tercio ꝓbatur. quia amicicia generatur ꝛ diſſoluitur et in obliuionem ducitur ex defectu conuictus Sed ſolum virtuoſi poſſunt intranſmutabiliter conuiuere: mali aūt quemadmodū ad inuicem diſſentiunt ſic graues ſunt alijs Ex predictis patet q; virtuoſi diligunt ſe ꝓpter ſe inquantū ſcz ſunt homines Concluſio ſcōa. amicicia ꝓpter bonū honeſtum eſt perfecta Probat. quia ipſa eſt gratia honeſti. ꝛ ſic eſt ꝑ ſe et non per accidens precedens. igitur cōſequens ꝓbat ꝓb̄s. quia ſimiles in virtute volunt ſibi bona inquantū ſunt boni ſm ſeipſos. nam virtus habentem ꝓficit. et opus eius bonum facit. ergo tales volūt ſibi bona ꝓpter ſeipſos. ꝛ ꝑ conſequēs eorum amicicia eſt ꝑ ſe Ex quo infert philoſophus q; talis amicicia eſt maxima. quia quod per ſe eſt potius eſt eo quod eſt per accidens. ſed illa eſt ꝑ ſe ꝛ alia eſt ꝑ accidens. ergo virtuoſi q̄ volunt bona amicis propter eos ꝛ non ꝓpter aliquod qđ̄ eis ex ipſis proueniat ſunt maxime amici. ꝛ eorum amicicia eſt maxima Scōo ꝓbatur concluſio. quia huiuſmodi amicicia eſt diuturna ꝛ ꝑmanens. ꝛ de difficili ſolubilis. ſed quanto aliquid eſt magis ꝓpetuum tanto eſt magis perfectum ergo concluſio vera. Maiorem ꝓbat. quia tales mutuo ſe amant propter hoc q; ſunt boni. ergo eorum amicicia permanet quouſq; ſint boni ꝛ non de facili tranſiens. ergo talis amicicia eſt diuturna. Secundo ꝓbatur concluſio. quia tali amicicie nihil deeſt Sed ꝓ hoc conſtituitur ratio pfecti. vt patet tercio phiſicorum ergo talis amicicia eſt perfecta ꝛ honeſta Maiorem probat ꝓb̄s in textu. quia illa amicicia continet in ſe q̄ ſunt in alijs amicicijs. Et adhuc ſuper hoc addit. quia in iſta amicicia vterq; amicorum eſt bonus non ſolum quo ad ſe. ſed etiam per comparationem ad ſuum amicum. quia illi qui ſunt virtuoſi ſunt ſimpliciter boni et vtiles ſibiinuicem. Et hoc ideo eſt. quia vnicuiq; delectabiles ſunt ſue ꝓprie actiones. vt dicit textus. Et etiam actiones ſuis ꝓprijs actionibus ſimiles: Ex dictis iterum concludit philoſophus. q; talis amicicia eſt diuturna et permanſiua et non de facili tranſiens ſiue deficiens. quia ut

ea ꝯiungunt omnia q̄ req̄runtur ad amicos. nam in eis est amicicia ꝓpter bonū vel ꝓpter delectatōem. t hoc simpl'r. puta id quod amatur est simpl'r bonū t delectabile amāri. t hoc est esse bonū t delectabile fm sil'itudinē quādam solū ad id quod est vere bonuz t delectabile. in hac aūt amicicia oīa predicta existūt p se vera. illi q̄ sunt sil'es ꝓpter hanc amicicia hūt virtutes t alia bona. q̄ qđ est simpl'r bonū est etiā delectabile. t sic quia hmōi amicicia habet oīa bona q̄ ad amicicia req̄runtur nō de facili dissoluitur. Illud em pretermitti ꝓsueuit in quo defectus aliq̄s inuenit. Quarto probatur ꝯclusio. q̄ in q̄bus ꝯiungūtur oīes rōnes amandi sunt maxime amabilia. sed talia sunt bona honesta. que t sunt bona simpl'r t delectabilia t vtilia. ergo amicicia boni honesti est maxima et pfectissima. Quinto probatur ꝯclusio. q̄ amicicia ꝓpter honestum est rara. sed h̄ est signū pfectionis. nam pfecta in quolibet genere rarius inueniūtur. ergo talis amicicia est pfecta. Sextodecimo probat ꝑs dupl'r. ꝓmo q̄a hec amicicia est virtuosoz. sed pauci sunt virtuosi ꝓpter difficultatem attingendi medium. ergo tales amicicie sunt rare. Secūdo q̄ talis indiget lōgo tempore t diuturna experiētia. t etiam mutua ꝓsuetudine vt seinuicē possint cognoscere t ꝓtuosos t amicos. q̄ fm q̄ dr in prouerbio Non ꝓtingit q̄ aliqui seinuicem ꝓgnoscāt anteq̄ simul comedant modium salis vt dr textus. Non autem oportet q̄ vnus acceptet alium ad hoc q̄ sit amicus suus. anteq̄ vnus sit alteri amandus. t tamen debet ita esse. Sz secundo modo ꝓtingit q̄ aliquis per lōgitudinem t diuturnitatem temporis possit de amicicia cum alijs experiri. ergo tales amicicie honeste sunt rare. Et hec de primo Quantum ad secundum.

Dubitatur primo.

Utrum amicicia ꝓpter honestum sit rara vt dictū est Et videt q̄ nō. quia aliqui fiunt cito amici propter tales amicicias. Respondet textus. q̄ qui cito exhibent sibi opera amicicie mutuo ostēdunt se esse amicos. nō tamē adhuc sunt quousq̄z sciant q̄ sunt amabiles sibijnuicem. Et sic patet q̄ cito fit in hoie voluntas amicicie. sed non ita est de ipa amicicia. Dubitatur secundo. vtrum verū sit illud quod dictū est. q̄ vnicuiq̄z est delectabile quod sibi est bonum t amabile. Et videtur q̄ nō. quia amicus nō diligit alterum gratia sui. sed gratia illius boni. Respondetur q̄ omne honestū est bonum simpliciter t bonū vnicuiq̄z. Tunc igitur ꝓtuosus cum sit de numero honestorum sequitur q̄ ꝓtuosus diligens ꝓtuosum diligit ipsum propter se t etiā diligit id quod est sibi bonum.

Ad rationes ante oppositum. Ad ꝓmaz dr. q̄ licet ꝓtus sit accūs. tū radix ꝓtutis est hoi propria volūtas. t ideo q̄ diligunt se in ꝓtute propter bonum honestum diligūt se in eo ꝓpter quod homo est homo. s. ꝓpter bonū voluntatis et intellectus. nō aūt propter aliq̄d bonū accūtale. s. propter pulchritudinem corporalez aut propter diuitias aut ꝓpter aliqua hmōi bona. Et ideo diligēs ꝓtutem diligit ꝑncipium ꝓtutis. Sed ꝓpter ꝑncipium ꝓtutis hō ꝓtuosus est homo. ergo diligūt se ꝓpter se. Ad secdam dr q̄ non est pfecta sil'itudo in habitu ꝓtuoso sicut in habitu virtutis. q̄ nō est ꝓtrarius nature. t sibi ferret vt postea dicetur Ad terciam dr. q̄ licet perfecta amicicia sit trās mutabilis. non tamen cito t faciliter

Que aūt ꝓpter delectabile sil'itudinē huius habet. etenim boni delectabiles ad inuicem. sil'r autez t que ꝓpter vtile. etēm tales ad inuicem boni. Maxime autem in his amicicie pmanent. cum equale fiat ad inuicem puta delectatio. t nō solū sic sed t ab eodē. quale cutrapelis t nō vt amatori t amato. non enim in eisdez delectant' ist'. sed hic quidem videns illum. hic autem famulatū recipiēs ab amatore. Finiente autem hora q̄ñq̄z t amicicia finit huic quidem enim non est visio delectabilis. huic autem nō fit famulatus: Multi aūt rursus pmanent si ex ꝓsuetudine mores diligant similis consuetudinis existentes. Qui autem non delectabile cōmutant. sed vtile iamabilibus. t sunt minus amici t pmanent. Qui aūt ꝓpter vtile existentes amici simul cum conferente dissoluunt'. non enim ad inuicem erunt amici. sed vtilis. Propter delectationē quidez igit' t ꝓpter vtile t prauos contingit ad inuicem amicos esse. t epieykes prauis. t neutruz quodcūq̄z ꝓpter seipsos autem palā. quia solos bonos. mali aūt non gaudent seipsis si nō aliqua vtilitas fiat. Et sola autem bonorum amicicia intransmutabilis est. non enim facile nulli credere de eo qui in multo tpe ab ipso pbatus est. t credere in his t nunc̄q̄z vtiq̄z iniustum facere t quecunq̄z alia in ea que vt vera amicicia dignificantur: in alijs autem nihil phibet talia fieri. Quia enim homines dicunt amicos t propter vtile quemadmodum ciuitates: videntur enim cōpugnationes ciuitatibus fien gratia conferentis. t eos qui propter delectationem ad inuicem diligunt. quemadmodum pueri. Forte quidem oportet dicere t nos amicos tales.

Querit' quinto vtruz amicicia ꝓpter delectabile sit maior et permanentior ea que est ꝓpter vtile. Arguitur

primo q̄ nō. quia amicicia ꝓpter vtile maxime ꝙuenit senibus t minus iuuenibus vt patuit. sed amicicia senum est pmanentior amicicia iuuenum. qz .s. propter excessum tpis fortificatur. Econtra aūt amicicia remittit quando aduenit senectus. igit̄ tc. Scdo sic. illa est pmanentior cuius obiectū est minus mutabile. sed vtile est min⁹ mutabile q̄ delectabile. quod patz. qz in omni etate sunt vtilia. puta pecunie. vestimēta. domus. agri t silia. sed in alia et alia etate altera t altera sunt nobis delectabilia. igitur

Tercō sic. amicicia propter delectabile fit propter passionem cito variabilem. vt etiam dicit textus. quia iuuenes (qui cito prosequunt̄ delectabile) minime manēt in amicicia. Cuius signū est. qz modo ludunt modo irascūtur. modo odiū modo pacē modo amicicia seruāt. Jn oppositum est phs in textu.

Sciendum primo

Qz postq̄ phs determinauit de tribus spēbus amicicie hic inter parat eas ad inuicē. primo ostendēs in quo alie spēs amicicie sint silles pfecte. de quo in primo articulo. secūdo ostēdit in quo differāt. de q̄ in scdo. Et primo oñdit silitudinem aliarum amiciciarū ad pfectā quātū ad cām amādi. dicēs q̄ ea que est ꝓpter delectabile habet silitudinem cū perfecta inquātum virtuosi sunt sibīmicem delectabiles. t sil⁹ amicicia propter vtile. inquātum ipi sunt sibi mutuo vtiles. Et sic habent ille silitudinem ad inuicem quātum ad pmanentiā amicicie

Sciēdum secūdo q̄ duobus mōis amicicia vtil⁹ t delectabilis sunt pmanētes in quo hñt silitudinem cū amicicia pfecta. Primus est. cum idem t equale sibīmicem correspōdent. puta delectatōem pro delectatōe. Et ḡa fm diuersa delectabilia sunt diuerse delectatōes spē t qntitate differētes. opz q̄ ad pmanentiā amicicie nō solū repetaī delectatio. sed etiam ab eodem delectabili. sicut accidit in eutrapolis q̄z vn⁹ delectaī in ludo alterius. non aūt opoz sic esse sicut accidit inter duas psonas se amantes amore venereo. qz quādoq̄z tales nō delectanī in eisdem. nā q̄nq̄z vnus delectaī in videndo aliuz ꝓpter eius pulchritudinem. Sed amator delectaī in eo q̄ recipit seruicium ab amatore. ḡbus cessantibus quandoq̄z cessat amicicia. dum scz ex vna parte cessat visio. t ex alia parte cessat seruicium Scds modus. si vnus diligat mores alterius. sicut si vnus luxuriosus diligat mores alteri⁹ luxurioši. vel vn⁹ cupidus lucri mores alteri⁹ cupidi lucri nō q̄ tales mores fm se sint delectabiles. sed ex ꝙsuetudine. inquātum scz ambo sunt simules in ꝙsuetudine. Similitudo aūt est p se cā amicicie. nisi p accidēs impediat ꝓpatum bonū. Cū igitur sint mores ꝙsuetudines acqsite seqūtur q̄ talis amicicia est pmansiua

Conclusio prima.

Licet amicicia vtilis t delectabilis sint quodammodo pmansiue. tamē quādoq̄z deficiūt in pmanēdo in sua amicicia. Prima pars patz ex dictis. Scda ꝓbatur. qz q̄nq̄z amici in illa amicicia nō recōpensant delectabile. p delectabili. sed tales deficiūt in pmanēdo in sua amicicia. t ꝓpter hoc minorē hñt silitudinē cum pfecta amicicia

Conclusio secūda t responsiua. amicicia propter delectabile pmanentior est amicicia propter vtile. Probaī a sotili. qz illi qui sunt amici propter vtile sepantur ab amicicia vtilitate cessante. qz non suppoztz grā sed vtilitatis amici erāt. Sed delectatio magis ꝙuenit ab ipo amato fm seipm q̄z vtilitas. q̄ est q̄nq̄z fm aliquā rem exteriorē. ḡ amicicia q̄ est ꝓpter delectabile est permanentior ea q̄ est ꝓpter vtile Scdo ꝓbatur ꝙclusio. qz illa amicicia est pmanentior t potior quā magis q̄runt boni. sed delectabilis est hmōi. vñ q̄nq̄z indiget delectationibꝫ si vellent cōuiuere alijs. nō aūt indiget vtilib⁹. ḡ Tercio ꝓbaī ꝙclusio. amicicia patris ad filios vel fratrū inter seipsos vel cōnutritorū est ꝓpter delectabile Sed iste sunt valde pmansiue nisi aliq̄n impediaī ꝓpter bonū vtile. igit̄ tc. Quarto ꝓbatur ꝙclusio. qz illa est pmanentior et potior q̄ est potioris amabilis. sed delectabile est potius q̄z vtile. tuz primo q̄a bona fortune siue vtilia sunt magis mutabilia t magis fortune subiecta q̄z bona delcābilia. tū secundo. qz bonuz vtile hz rōem amabilitatis nō tanq̄z ordinatū in finem. sz delectatio est ipsius finis que est potior in ipm ordinata. Quinto ꝓbatur ꝙclusio. qz amicicia illa potior est t permanentior q̄ fundaī sup naturā q̄z illa que fundaī sup indigentiā: quia nullus querit eā nisi indigeat. aut fm rem aut fm eius opinionē. igit̄ tc. Sexto ꝓbatur cōclusio. illa est potior et pmanentior in qua pauciores fiunt accusationes t querele q̄ odiū efficiūt t amicicia dissoluunt. sz amicicia delectabilis est hmōi t non vtilis. igitur tc.

Quantū ad secundū

Dubitatur primo

de drīa inter istas duas amicicias et pfectā Rñdet textus q̄ dupl⁹ differunt. qz fm illam hoies cuiuscunq̄z cōditionis pñt fieri amici. scilz mali malis: boni bonis. mali bonis: et hij q̄ nec virtuosi sunt nec vicioši Sed fm perfectam amicicia non pñt fieri amici nisi boni. quia in malis non inuenitur aliquid vñ possent seinuicem hac amicicia amare aut in se delectari Scdo differūt. qz amicicia pfecta est de se intrā immutabilis. quod patz. qz amicicia transmutatur maxime p hoc q̄ vnus amicoz inuenitur in aliquo quod amicicie ctrariaī. sed hoc non pt contingere in amicicia bonoz. qz hō de facili non credit aliquod malū de eo quē longo tpe ꝓbauit. t quē nunq̄z inuenit facere iniustū. et in quo inuenit omnia que reputanī digna ad veram amicicia. tum qz est p se et non p accūs. tū qz est pfecta cōtinens in se oīa que ad verā amicicia requrunī. et rōnes sunt supra posite. Tum etiā qz non cōpetit impedimentū amicicie fm q̄ tunc in rōne inducitur. Sz in alijs amicicijs nihil prohibet q̄ vnus iniustū faciat alteri. ideo fm has amicicias proprie non sunt aliqui dicendi amici. Sed qz hoies consueuerūt tales vocare amicos qui ꝓpter vtile se amāt. sicut dr esse amicicia inter ciuitates ꝓpter vtilitatē cōpugnationis ꝙtra inimicos Silr etiā inter eos q̄ diligunt seinuicē ꝓpter delectationē. sicut patz de prauis. ideo insequēdo cōsuetudinē cōiter loq̄mur tales vocando amicos Ex oīb⁹ dictis ꝙcludit phs q̄ tales sūt spēs amicicie. s. amicia bonoz inquantū boni. sunt t alie due que dicunī scdm simlitudinē amicicie pfecte: nā delectabile videī esse quoddā bonū amatori delectationum. Et amicicia delectabilis hz silitudinez illius amicicie q̄ est propter bonū simplr et eadem est rō de amicicia vtili. non tn semp ꝙiunguntur ille due amicicie vltime. vt scz sint idem ꝓpter vtile et delectabile. qz ea que sunt p accidens non semp ꝙiunguntur Patet etiā cā quare in predictas spēs diuidaī. mali em pñt sibīmicem esse amici. ppter delectationē vel vtilitatē. quā ab inuicem habēt. boni

vero ꝓpter seipsos. s. inquātum sunt boni sunt simpliciter amici ꝓpter similitudinem. s. inquātum assimilantur bonis Dubitaꝫ secundo. vtrum verum sit quod dictum est. s. ꝙ nullus q̄rat amiciciam vtilis nisi ꝓpter indigentiam. Et videꝫ ꝙ non. diuites em̄ eam querūt qua nō indigent. Respondeꝫ ꝙ diuites sepe sunt indigentes t vere paupes. quia fm Senecam nō est pauper qui parum habet. sed q̄ plus cupit. Et ph̄s dicit in ꝑmo rethorice. ꝙ dupliciter sunt indigentes. aut em̄ vt necc̄arium sicut egētes. aut vt excessus vt diuites.

Ad rationes ante oppositum Ad p̄mam dr ꝙ vna persona potest alteri esse delectabilis dupl'r. vno modo ꝓpter q̄uenientiam eorum in materia vel in aliquo alio. vt sunt amici ꝓsanguinei. t ꝓpatriote. maritus vxor. connutriti. coetanei. que quidem omnes amicicie fundantur sup delectabile. licet aliquando t sepe concurrat vtilitas. Alio modo p exhibitōem alicuius actus desiderati vnius ab altero. t sic fiunt delectatōes iuuenum ꝓpter exercētos actus venereos. sicut amasij t amasie ad actꝰ suos. sicut in choreis t luctis t ꝓsimilibus. t non solum iuuenes fiunt amici isto modo. sed etiam differentes in statibus vt iuuencule senibus luxuriosis. t histriones diuitibus otiosis aut ꝓpter alias causas. Et cā ꝓpter quā p̄imo modo p̄sone fiūt amici t sibīmicē delectabiles est p̄mā siua. cū ipsa sit ꝙuenientia quedam habitualis. aut ꝓpter naturam aut ꝓpter mores. Sed cā ꝓpter quā p̄sone fiunt sibīmicē delectabiles secūdo modo nō est diuturna cū ipsa sit actus q̄dam trāsitorius vel passio variabilis. q̄ bus rediū cito seq̄tur t tristicia. t sic patꝫ ꝙ amicicia ꝓpter delectabile fm p̄imū modū est permanētior amicicia ꝓpter vtile. Dicitur q̄dem adhuc ꝙ vtraꝝ istarum amiciciarum est valde trāsitoria. vna ꝓpter accusatōes cōtingētes t voluntarē fortune. alia vero ꝓpter variationem actuū t passionū t ꝓpter mutatōem p̄sonarū delectantiū. t sic impossibile est talia pfecte t articulatim cōparare. q̄ fm ꝙ circūstantie variant. sic t vna est labilior alia t ecōuerso Ad secām dr. ꝙ ipsa p̄cedit ex delectabili secūdo mō accepto t nō ꝑmo modo. Et p̄idem soluuntur alie. dām est em̄ ꝙ pecunie t vestes licet in omni tpe sint vtiles. tamē sepe ꝓtingit variatio in hoc ꝙ p̄sone inhiantes ad pecunias acq̄rendas deficiūt t mutāt.

Spēs aūt amicicie plures. t ꝑmo quidem t p̄incipal'r bonorum fm ꝙ boni. reliquas autem fm similitudinē. fm ꝙ em̄ bonū aliq̄d t simile aliquid. sic amici etenim bonum aliquod delectabile amatoribꝫ delectationū. Non omnino aūt hec copulātur. neq̄ fiunt amici ꝓpter vtile t delectabile. Non em̄ omnino ꝙiunguntur que fm accidens. In has autē species amicicia distributa. prauī quidem erunt amici ꝓpter delectatōem vel vtile sic similes existentes. boni aūt ꝓpter seipsos amici. fm ꝙ em̄ boni. Isti q̄dem igitur simpl'r amici. illi autem fm accidēs t in assimilari his. Quemadmodum autē in virtutibus hī quidem fm habitū. hī aūt fm operatōem boni dicuntur. sic t in amicicia. hī q̄dem em̄ conniuentes gaudent ad inuicē t tribuunt bona. hī autez dormientes vel locis nō opantur q̄dem. sic aūt habent vt opari amicabil'r. loca em̄ nō dissoluūt amiciciā simpl'r sed opatōem. Si aūt diutur/na absentia fiat t amicicie videt obliuionem facere. Unde dictum est multas vtiq̄ amicicias nō appellatio dissoluit. Nō videntur em̄ neq̄ senes neq̄ seueri amatiui eē. breue em̄ in ipsis quod delectationis Nullus aūt potest p̄ diem ꝑmorari cum tristi neq̄ cum non delectabili. maxime em̄ natura videtur triste quidem fugere. appetere autem delectabile. Qui autē recipiunt ad inuicē nō ꝙuuentes aūt benivolis assimilantur magis q̄z amicis. Nihil em̄ sic est amicorū vt conuiuere. vtilitatem quidē em̄ indigentes appetūt Cōmorari autem sil'r p̄ diem t beati. solitariꝭ quidez em̄ esse hīs nequaq̄ ꝙuenit. Cōuersari aūt ad inuicem non est non delectabiles exñtes neq̄ gaudētes eisdē. quod ꝓnutritiua videtur habere. Maxime q̄dē igit est amicicia que bonoꝝ quēadmodū multotiens dictū est Videt em̄ amabile q̄dem t eligibile quod simpl'r bonuz vel delectabile. Unicuiq̄ autē quod ipsi tale. bonus autem homo ꝓpter ambo hec.

Queritur Sexto. vtrum amicicia bonorū sit maxima Arguit ꝑmo ꝙ nō qz ipsa ē variabil' t corruptibil' sicut alie. ergo nō est aliꝭ maior. Añs patz. qz corruptis amātibus t eorum amicicia corrūpitur. Secundo sic. ipsa per diuturnam absentiam amicorum dissoluitur. sicut t alie p̄ absentiaz bonorum t delectabiliū dissoluunt. ergo ipsa non est maior aliꝭ. Añs patet. qz actus amicicie est delectabil'r ꝙuiuere. g̃ cum hoīes p̄ absentiā nō ꝙuiuāt seq̄tur ꝙ eoꝝ amicicia dissoluitur Tercio sic. amicicia bonorū habet ꝓtrium. s. odiū. sed qđ hz ꝓtrariū est facil'r corruptibile. ergo amicicia bonoꝝ est facil'r corruptibilis. t per ꝓns nō est maior nec ꝑmanētior aliꝭ duab⁹ amicicijs In oppositum est ph̄s in textu.

Sciendum primo

Q; postq; phūs distinxit spēs amicicie.hic ꝓter de eis determinat p ꝓpatōem ad actū proprīū. Et primo distinguit amicicīā t habitum.secōo ostēdit quō quidā ꝑdūtur amicicia p actus defectū. Et respō dendo ad quesitū ostē dit amicicīam bonorū maximā esse ex ratōe actus amici/cie. Dicit igitur primo.quia sicut est in alijs virtutib; q; q; dam dicunt boni fm habitū.etiā quādo actus ꝑtutis nō exercent.t q̄dam fm q; actu exercēt actum virtutis. Jta etiam est in amicicia.q; q̄dam dicunt actu amici inq̄ntum ꝙuuunt delectatōe ad inuicē.t sibīinuicem benefaciūt.t hec duo ptinēt ad actum amicicie. Alij autem nō exercēt opera amicicie fm actum.tū sic sunt dispositi fm habitū vt inclinētur ad operādum hmōi opa virtutis.sicut patz de amicis quādo dormiūt.vel quādo ab inuicē per locuz sepantur.nō eīn simpl'r dissoluitur amicicia p locorum di stātiam.sed dissoluitur sola operatio. Et sic patet q; ami/cicia remanet in habitu etiam operatione cessante.

Sciēdum secūdo q; in q̄busdaz deficit amicicia ꝓpter defectum actus.qō ostēdit phūs circa tria genera ho/minū.primo circa illos q̄ diu ab inuicē separātur.ꝓpter qō dicit q; si absentia amicoꝝ ab inuicem sit diuturna videt facere oblionē precedētis amicicie.t alij habitus p dis/suetudinem operādi debilitarīt t tādem destruunt.sicut eīn habitus p operum ꝙsuetudinem acq̄runtur.sic etiam per idem ꝙseruarī.nam vnūquodq; ꝙseruat per suā cau sam. Et ideo prouerbialī dr q; multe amicicie dissoluun tur p hoc q; vnus alium nō appellat.i.p hoc q; vnus alte ri nō colloq̄tur neq; conuiuit.t hoc ōt textus. Multas igitur amicicias non appellatio dissoluit. Secūdo autez circa senes t seueros.i.iniustos dicēs.q; neq; seueri in ver bis t conuictu videntur esse amatiui. Et hoc est ideo.qa non sunt apti ad actum amicicie qui est ꝙuiuere.nam pa rum inuenitur in eis de delectatōe t ideo non possunt de facili ꝙuiuere alijs.quia nullus potest per longum tēpus ꝙmorari cū tristi vel cum illo qui cum alijs nō vult delec tari.maxime eīn naturale est hoībus t alijs animalib; q; fugiant tristiciam t appetāt delectationem que est appe titus in bono desiderato. Tercio ostendit idem circa ter/cium genus hominum.qui recipiunt seinuicem in hoc scz q; vnus acceperat mores t ꝙuersatōes alterius.t tamē ꝓpter aliam causam nō ꝙueniunt.qui sunt magis simi les benīuolis q̄ amicis. Ex predictis patet q; licet amici cia fm habitum nūq; vel cum difficultate cesset.tū aliq̄n cessat inq̄ntum ad vniformem t frequētem ꝙuictum t in tegrum bonorum exteriorum

Conclusio prima

Conuiuere req̄ritur ad habitum amicicie t ad amicicīā sicut actus eius proprius Probat textus.q; nihil est ita ꝓprium amicis sicut conuiuere.ergo ꝙuiuere req̄ritur ad amicicīam sicut actus proprius eius.licet cū hoc ptineat ad amicicīaz retribuere bona ad inuicē.hoc est ꝙferre vti litatem amico.tamen iste secundus actus est minus p/cipalis.qō patz.q; nō omnes in amicis q̄runt vtilitatez sed solum indigētes.Silr ꝙmorari sīl cum amicis p lon gum tempus appetant.hoies etiaz beati q̄bus ꝙuenit q; nō sint solitarij.nec pōt sīl ad inuicē hoies ꝙuersari si nō sint sibi mutuo delectabiles.t si nō gaudeant in eisdem q̄ duo inueniunt in amicicia ꝙmutatorum.t sic patz q; pre/cipuus actus amicicie est ꝙuiuere amico. Cōclusio se cunda t rūsiua.amicia bonoꝝ est maxima. Probat tex/tus:q; hoc est amabile t eligibile fm se t simpl'r qō ē fm se t simpl'r bonū t delectabile Sed vnicuiq; est amabi/le t eligibile qō est bonū quantū ad ipm. Sed bonus et virtuosus est amabilis t eligibilis alteri vtroq; mō.qa scz vteriq; est bonus t delectabilis simpl'r. Et vteriq; est delectabilis alteri.q̄ virtuosi siue boni pūt maxime delec tabil'r ad inuicem ꝙuiuere.sed ille actus p̄cipuus est amici cie.igit ꝛc. Quantū ad secundū.

Sciendum primo

de modis q̄bus amicicia cessare pt mō pdicto. Rūdetur q; trib; mndis Primo ꝓpter sublimitatē status. vt si ad papatū vel prelaturā alicui amicoꝝ assumatur.tūc eīn in ter amicos etiā bonos cessat bonoꝝ cōicatio integritas t vniformitas.q; amplius non decet sic cōmunicare sicut prius.nō decet subditū se eq̄parare p̄ncipi.sed decet sp ei debitā impēdere reuerentiam. Secōo potest cessare amici cia pdicto mō p impotentiā senectutis t egritudinis ꝓ/ter eām dictam Tercio potest fieri p diuturnā amicoꝝ absentiā.qui tunc nec cōuiuunt nec sua bona pfecte ꝙmu nicare pūt.imo impossibile est q; post longam moram re uertant insimul.ita q; perfecte possint conuenire.q; pote/rant rōnabiliter ad alios cōtrahere amicicias cōuicina/les t ꝙmutatiuas Dubitatur secūdo circa primam rō nem ante oppositum.vtrum amicicia bonorū t etiam alie virtutes morales erunt in patria. Et videtur q; non.qa hoies erunt simules substantijs sepatis.sed ridiculū est in substantijs sepatis ponere amicicias.vt habetur decimo huius.igitur ꝛc. Rūdetur q; in hmōi virtutibus est alī/quid quasi formale.t aliquid quasi materiale Unde ma teriale est inclinatio ptis appetitiue ad passiones vel opa/tiones fm aliquem determinatū modum fm q; iste mo/dus determinat a ratione. Jdeo formale in oībus virtu/tibus est ipse ordo positionis. Est ergo dicendū q; virtu tes nō manent in patria q̄tum ad materiale in eis.qz nō habebūt locū cōcupiscentie t delectationis ciboꝝ t vene reorū.neq; timores t audacie piculorum mortis.neq; etiā distributiones rerum.q̄ contingūt in vsu pūtis vite. Sz q̄tum ad formale manebunt in beatis pfectissime.inq̄n/tum ratio vnius cuiusq; rectissima erit circa ea que ad ip/sum ptinent circa statum illum. t vis appetitiua omnino regulata fm rōnis ordinem in his que ad statum illuz p/tinent Unde erit prudentia sine vllo periculo erroris.for titudo sine omni molestia tollendorum malorum.tempera/tia sine repugnantia libidinis De iustitia aūt manifestuz est q; actum ibi habebit.scz esse subditum deo. Et etiā in hac vita ad iusticiam ptinet esse subditum.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam patet solutio ex dictis in secundo dubio Ad secundam dicitur.q; licz diuturna absentia tollit amicicīam quantum ad habitū. Et hoc est quod dicit textus.q; loca non dissoluunt ami ci non possunt seinuicez visitare. tamen ambo remanent boni. et faciunt se esse tales. et ideo amant se et bene vo/lunt sibi.licet forte exterius non possunt sibi esse benefici

Ad terciā dicit.q; odium non habet introitū inter perfe cte bonos.t ideo non est corruptiuum amicicie eorum. sed inter alios totiēs corrūpit amicicia q̄tiens gīatur odium

Assimilatur aũt amatio quidem passioni. amicicia autem habitui Amatio eñ non minus ad inanimata est. redamãt aũt cum electõne. electio autem ab habitu. Et bona volunt amatis illoꝝ gratia. non ſm passionez. sed ſm habitum Et amantes amicum quod ipsis bonum amant. bonus autem amicus factus bonum fit cui amicus. Uterq; igit amat et quod ipsi bonum et equale retribuit volũtati et speciei. dicitur eñ amicicia equalitas. maxime ita q; ei que bonoꝝ hec existũt. In seueris autem et senibus minus fit amicicia. quanto magis discoli sunt. ⁊ minus colloquijs gaudent. hec enim maxime videntur esse amicabilia ⁊ facti ua amicicie. propter quod iuuenes quidem fiunt amici cito. senes autem non. non eñ amici quibus vtiq; non gaudẽt. Silr autez neq; seueri. sed tales benuoli quidẽ sunt ad inuicem volunt enim bona ⁊ obuiant ad necessitates Amici aũt non omnino sunt propter nõ commorari. neq; gaudere ad inuicẽ que vtiq; maxime esse videntur amicabilia.

Queritur Septimo. vtũ amicicia sit ꝑtus Arguit̃ ꝓmo q; sic. qz qđ potnit mediũ circa aliquã passionẽ (circa quã ꝓtingit abundare ⁊ deficere) est ꝑtus vt ptz ꝑ diffinit̃ õem ꝑtutis secũdo huiꝰ posita. sed amicicia est hmõi. g̃ ⁊c. Minor patz. qz amo est passio. sed ꝓtingit amare minus q̃ oportet. sicut patz de illo q̃ parẽtes interficit. in quo nullũ patz amicicie vestigiũ Scõdo sic. amicicia tribuit vnicuiq; qđ suum est. ⁊ ad hoc q; suũ vnicuiq; tribuat̃ inclinat amicicia g̃ amicicia est q̃dam iusticia. sed iusticia est virtus. ergo ⁊ amicicia. Tercio sic. nullus habit̃ est magis necãrius et opus cõiter ciuili q̃ amicicia. qz ipsa est magis op̃ q̃ iusticia q̃ est q̃dam ꝑtus. g̃ ⁊ amicicia Et h̃ idem videtur sentire Eustrati̊ Seneca Tulli̊ ⁊ scus Thomas. qui dicit in ꝓncipio pñtis capli. q; sicut in alijs ꝑtutibus qui dã dicũtur boni ſm habitũ ⁊ q̃dam ſm actum. ita etiam ꝓtingit in amicicia. Et Eustrati̊ dicit. q; amicicia ẽ vna virtutũ. Et Tullius in libro de amicicia prefert eam omnibus bonis humanis. Sed nullus habit̃ (qui nõ est virtus) ꝓfertur omnibus bonis humanis. igit ⁊c. Similr Seneca in epla ad Lucillum vocat amicicia virtutem. dicens q; sapiens vult exercere amicicia ne tanta virtus pereat. In oppositũ arguit̃. qz phs in ꝓncipio octaui dicit q; amicicia aut est virtus vel cũ virtute. ibi cõiter dicũt expositores. q; amicicia nõ est virtus. sed ꝓsequitur virtutes. Primo igitur videbitur de quesito. scõdo erunt dubia. Quantum ad primum.

Sciendum primo

Q; postq̃ phs distinxit amicicia ꝑ habitum ⁊ actum. h̃ ꝓnter, pbat qđ suppoſuerat. ſ. q; amicicia nõ solum dr ſm actum sed etiã ſm habitũ. dices q; amor videt importare passionẽ. sed amicicia habitũ. Et q; est silis habitib; probat textus dupl̃r. primo qz amatio simplex põt esse ad inanimata. sicut dicimur amare vinũ vel aurũ. Sed redamatio q̃ ptinet ad electionẽ est solũ rõnalium. Quod aũt est ex electõe nõ fit ex passione. ſz magis ab habitu. g̃ amicicia est habitus. Scõdo patz. qz hoies sunt volẽtes bona amici propter ipos amicos ſm amicicia. sed amare alios eoꝝ grã nõ est ex passione. qz passio nõ excedit ꝓprium bonum amãtis cũ pertineãt ad appetitũ sensitiuũ. ergo hoc fit ſm habitum. ⁊ sic amicicia est habit̃. Sed qz dictũ est supra q; amabile est vnicuiq; quod sibi est bonũ ꝓtra q̃d videtur eẽ q; hõ amat amicũ illius grã. Rñdet phs q; ille (qui amat amicũ) amat id qđ est bonũ sibi ipsi. nam qñ ille qui est bonus in se factus est alicui amicus fit amico suo. ⁊ sic vterq; dum amat habitũ amat id quod est sibi bonum. ⁊ vterq; retribuit equale amico suo. ⁊ q̃ntum ad voluntatẽ inquãtum vult ei bonum. ⁊ q̃ntum ad speciez volũtatis inquãtum vult ei bonum non sui sed illi̊ gratia. quia amicicia est q̃dam equalitas inquantum requirit mutuam amationem. ⁊ hoc videtur amicicie addere bonum ꝑtutis. nam in omni virtute sufficit actus virtuosus. sed in amicicia nõ sufficit actus vn̊. sed opz q; ꝓcurrant actus duoꝝ mutuo se amãtium. Et iõ non dr phs supra q; amicicia sit ꝑtus. sed accidit cum ꝑtute. qz videt aliquid addere supra rõem ꝑtutis. Quia igit̃ phs dicit hic q; amicicia est habitus. ⁊ supra dr q; est ꝑtus vel cum virtute. ⁊ ideo videat̃ que pars illius disiunctiue sit vera et quis habitus sit amicicia: mota est questio pñs. Pro cuius declaratõe Sciendum secundo. q; amicicia multipl̃r accipitur. vno modo pro passione appetitus. ⁊ sic secũdo huius inter passiones enumerãtur amicicia ⁊ odium. Et idem apparet scõdo rethorice. vbi sic amicicia diffinit̃ Amicicia est passio appetitus inclinãs ad bene viuendũ et bñfaciendum amico Et hec amicicia non est virtus. qz vt dr scõdo huius passiones nõ sunt ꝑtutes neq; malicie. Alio mõ capit̃ amicicia pro omni habitu refrenãte istas passiones que sunt inimicicia ⁊ odium. ⁊ inclinãte ad ea que rõ circa ea diffinit. ⁊ sic amicicia potest vocari motus Tercio mõ capitur pro excellẽtissimo ⁊ maximo actu virtutis qui est se ꝓdonare totaliter amico in ipm pfecte suam voluntatem trãsferendo ſm dictamen recte rõis. vt exinde fiat omnino idem velle ⁊ nolle amicoꝝ. ⁊ sic amicicia nõ est habit̃ sed assimilat̃ habitui. quia ꝓuenit ab habitu virtutis. sicut amatio prouenit ex impetu passiõis. ⁊ ideo amatio assimilatur passioni. Unde quãdo ille actus ẽ se ꝓdonare amico ⁊ se trãsferre in amatũ prouenit ex impetu passionis. ſ. quãdo prouenit ex habitu virtuoso ⁊ ſm dictamen recte rõis ꝓprie vocatur amicicia. ⁊ amicicie sic accepte videntur ꝓuenire ꝓditiones quas assignat phs in hoc octauo. Ad hoc autem q; recta ratio dictet se totaliter ꝓdonãdum esse amato ⁊ ſm voluntatem ⁊ ſm operationem necesse est q; amatus sit plenus virtute. ⁊ q; remaneat in amante. Et q; hoc sit vtiq; manifestum. et ꝓ longũ tempus. ⁊ per conuictum ⁊ per experimentum

alꝫ esset periculū se sic cōdonare amico. et sic patet q̄ ꝓbꝫ in isto octauo libro sepe loquitur de amicicia accepta pro tali actu. ꝛ sic amicicia non est virtus

Conclusio prima

Amicicia scdo modo accepta est virtus moralis. Probatur cōclusio. qꝫ circa has passiones que dicunt amicicia et odiū ꝓtingit superabundare et deficere et mediocriter se habere ſm dictamen recte rōnis. sicut ꝓtingit circa alias passiones. ergo circa ipsas oportet esse aliquam virtutē moralem predictarum passionū impetus refrenantē ꝛ ad ea que recta ratio discernit incitantem. qꝫ hec est tota ratio quare circa alias passiones ponitur virtus moralis. ꝛ hec virtus est amicicia. Q̄ns patet. quia plures visi sunt propter amorem fletum emittere indecenter. vel gestū vel modum amittere tangꝫ modo impetu passionis absorbentem vsum rationis. Et interdum visi sunt propter amorem fuisse ipsis per modum desperatōis causa mortis. ergo circa amorem contingit superabūdare Sed q̄ cōtingat deficere patet. quia aliqui citius q̄ debeant extraneos ad amicicia recipiunt. ꝛ tamen sepe decipiuntur. et idem patet circa odium Et ista conclusio ponitur ſm buridanum Sed ſm alios amicicia nullo modo est virtus. sed est effectus virtutis. Et huius opinionis videtur fuisse sanctus Thomas qui in principio huius octaui dicit. q̄ amicicia super virtutem fundatur. Et in pmo capitulo dicit. q̄ amicicia addit aliquid supra rationem virtutis. ꝛ q̄ ꝓbus non dicit q̄ amicicia est virtus sed addit aliquid vel est cum virtute. ex quo videtur scūs thomas velle q̄ amicicia non sit virtus.

Conclusio secunda. amicicia primo et tercio modo accepta non est virtus. patet de primo. quia dicitur secūdo huius. passiones non sunt virtutes. sed de amicicia tercio modo accepta Patet. quia illud non est virtus cuius generatio presupponit omnes virtutes. sed generatio amicicie illo modo accepte presupponit generationem omniū virtutum Minor patet. quia presupponit aliquas virtutes morales scz prudentiam ergo omnes. qd̄ patet p connexionem virtutum moralium et prudentie. vt patet in sexto Q̄ autez amicicia tercio modo capta presupponit aliquas virtutes morales Patz. quia dicit textus q̄ nec acceptare oportet prius. nec esse amicus anteq̄ appareat amabilis ꝛ credatur. sed non sunt amabiles perfecte et proprie nisi virtuosi vt supra dictum est. Secundo probatur conclusio. quia nulla virtus moralis aufertur ab aliquo propter vitium in altero: Sed amicicia sic accepta si amabilis factus fuerit vitiosus aufertur. quia amicicia perfecta est solum bonorum. Tercio probatur conclusio. quia nulla virtus moralis subest fortune: Sed amicicia sic accepta subest fortune vt dictum est. quia ille ad quem est amicicia possibile est per casum fortune mori. Et ſm hoc dicitur. q̄ predicta disiunctiua Aristotelis habet veritatem pro secunda parte scilicet q̄ amicicia sic accepta non est sine virtute Item philosophus hic determinat de amicicia sic accepta seorsum postq̄ de omnibus virtutibus determinauit. Item secundo magnorum moraliū. anteq̄ philosophus determinauit de amicicia ipse dixit se iam de singulis virtutibus determinasse. Item probatur auctoritate Tullij dicentis Vos autez horto vt istam virtutem vocetis sine qua amicicia non potest vti ipsa excepta. ergo amiciciam prestantiam putetis quasi diceret amicicia non est virtus sed post virtutē est prestantissimum bonum. Item alibi in eodem libro dicit tullius de amicicia. vna em̄ est amicicia in rebus humanis. de cuius vtilitate vno ore ꝓsentiūt a multis ipsa virtus contemnitur. Item probatur. quia cum ratio est pfecta q̄ habitū virturis ꝛ passiones sunt refrenate suis habitib⁹. tunc homo est liber vt non gratia amantis. sed gratia amati aliq̄d diligat. ergo amicicia sequitur virtutem. et per consequens non est virtus. sed effectus virtutis. Si tū aliqs p illas auctoritates iam allegatas voluerit probare q̄ amicicia nullo modo sit virtus quod ē ꝓtra pmam ꝓclusionem. Rñdet ſm buridanuz primo q̄ de amicicia tractat phūs post tractatum de alijs virtutibus. eo q̄ ipsa non erat posita ab omnib⁹ q̄ esset virtus. vel quia tractatus de ea egebat longiori processu q̄ alia rum virtutum. ideo dicit q̄ sic intelligitur dictum aristotelis secūdo moralium. Ad auctoritatem tullij dicit. q̄ nō intendit simpliciter omnem virtutem excipere sed sapientiam tm̄ vel virtutes intellectuales tm̄. Ad aliam eꝫ auctoritatem dicit q̄ vna virtus potest esse effectus alterius. vt sapientia vel prudentia quodāmoda generat in nobis alias virtutes. Pariformiter soluent̄ rationes alie adducte. et tantuz de primo articulo

Dubitatur primo

Utrū amicicia sit distincta a iusticia. et videtur q̄ nō. qꝫ dicit phūs sexto huius. q̄ circa eadem est amicicia ꝛ iusticia. ergo. Item primum videtur iusticie esse ad alteruz. sed hoc ꝓuenit amicicie. ergo ꝛc̄.

Sciendum Q̄ si amor accipiatur specialiter pro affectione. non ad pecunias delectatōes ꝛ honores. nec ad aliquid qd̄ reddit in nos vel in nostros tunc est passio generalis. Sed si capiatur pro affectione ad aliū vel ad alios ipsius gratia. tūc est passio spēalis circa quam primo est virtus amicicie. de qua principaliter tractatur in isto octauo. vt dicit buridanus. Tunc respondetur ad dubium. q̄ licet amicicia multum conueniat cum iusticia. tamen est ab ipsa distincta. Primum patet. quia amici studeant cōmunicationem et mutuam reconpensam amoris quod fit in iusticia. In signum cuius contemptio ꝛ lis oritur quando vnus amicus non redamat tantum q̄tum alter amat. Et quia signū dilectionis est operis exhibitio. ideo quādo non fit mutua exhibitio inter amicos oritur pugna ꝛ contentio. Secūda pars patet. quia iusticia est quando fit mutua exhibitio boni per modum debiti. amicicia autem quando hoc fit per modum gratuiti. Tunc ad primam rationem dubij dicitur. q̄ licet amicicia et iusticia sunt circa eadem obiecta materialiter. scz circa quecunq̄ bona que potest alter alteri impendere. tamen habent diuersa obiecta formaliter. quia sunt circa passiones diuersas et diuersorum modorum. Et per idem patet solutio ad secundam.

Dubitatur secundo vtrum amicicia distinguatur a liberalitate. Arguitur q̄ non. quia libera est proprius actus liberalitatis. sed hoc maxime pertinet ad amicum ergo ꝛc̄. Item est amicicie amico subuenire non per modum commutationis bonorum quod pertinet ad mercatores extraneos. sed magis eis bona propria ꝓmuni

tatio.sed hoc pertinet ad liberalitatē.q̄ ipsa est circa affectum ad pecunias.sed amicicia est circa affectum ad alias personas amatas.ergo fiunt circa obiecta diuersa.ergo ꝛc. Ad primam rationem dubij dicitur.q̄ licz amicicia.et liberalitas concurrunt ad eundem actum extrinsecum.non tamen habent eundem actum proprium et immediatum siue intrinsecum. vnde beneficiare est fm liberalitatem inquantum per eam modificata est affectio circa pecunias. Et est fm amiciciam inquantum relata est affectio circa personam. Et per idem patz solutio ad secūdam rationem dubij

Ad rationes Ante oppositū Ad primaz dicitur. q̄ arguit p̄ prima ꝯclusione.si tamen aliquis tenere voluerit q̄ amicicia nullo modo est virtus.potest dicere q̄ amicicia pro prie est in volūtate subiectiue .quia obiectum principale eius est bonū vniuersale. Temperantia aūt ꝛ alie virtutes refrenant passiones appetitus sensitiui. et ideo non oportet amiciciam esse virtutem eo q̄ etiam refrenet passiones virtutis appetitiue sensitiue Ad secūdam dicitur q̄ licet amicicia habeat magnam conuenientiam cuz iusticia.non tamen est iusticia.vt dictum est.quia iusticia exhibet alteri quod suum est per modum obligari ꝛ debiti.amicicia aūt hoc facit per modū gratuiti Ad terciam dicitur q̄ etiam arguit pro prima conclusione.sed tenendo aliam opinionem dicitur q̄ ista ratio arguit pro secunda conclusione.nam interdum pḥus solet vocare effectum virtutis virtutem.

Multis autem esse amicum fm perfectam amiciciam non contingit quemadmodū neqz amare multas simul. Assimilatur enim superhabundantie tale autem ad vnum natum est fieri Multas autem simul placere eidem valde non facile.forte aūt neqz bonuz esse. Oportet autem ꝛ experientiam accipere ꝛ in consuetudine fieri qđ omnino difficile. Propter vtile autem et delectabile multis placere contingit multi em̄ tales et in pauco tempore ministrationes. Quorum autem magis videtur amicicia propter delectabile cum eadem ab ambobus fiant ꝛ gaudeant ad inuicem vel eisdem quales sunt amicicie. Magis em̄ in his quod liberale. que autem propter vtile negociatorꝝ Et beati autem vtilibus quidem nihil indigent delectabilibus autem. conuenire enim volunt aliquibus. triste autem paucum quidem tempus ferunt. continue aūt nullus vtiqz sustineret neqz ipsum bonum si triste ipsi erit

Propter quod amicos delectabiles querunt. oportet autem forte et bonos tales existentes et adhuc sibijpsis.sic em̄ ipsis existimant que cūqz oportet amicis

Querit octauo. Vtrum possibile sit eūdez esse amicū pluribꝫ fm pfectā amiciciā Arguitur p̄mo q̄ sic. q̄ amicicia perfecta est ꝓpter virtutem.sed virtus potest in pluribꝫ inueniri.ergo possibile est eundem esse amicū pluribus fm perfectam amiciciam Secūdo arguitur bonum est suijpsius diffusiuum.sed amicicia est ꝓpter maximū bonū.ergo pluriū Tercio arguit.dicit pḥs in nono.q̄ nullus eliget vtiqz sine amicis viuere.et nō dicit sine amico.q̄ possibile est eundem esse amicum plurium

In oppositum est pḥus qui postqz distinxit diuersas species amicicie.hic consequenter de eis determinat per comparationem ad subiectum quod sunt ipsi amici. Et primo agit de aptitudine ꝛ ineptitudine q̄rundā ad amiciciam.et post de amicorum multitudine. Et per illud videtur ad quesitum.

Sciendum primo Q̄ senibus quantominus amicicia.tanto magis sunt discoli. Causa est.quia tales de se presupponentes sensuz sequūtur.et ideo cum alijs cōmunicari non possunt.ꝛ minus gaudent colloquijs aliorū.tamen quia sibijpsis intendunt propter suspitionem quam de alijs habent. Ista autem sc̄z colloquia et ꝯcordia amicorum maxime sunt amicicie operatiua ꝛ causatiua Ex quo patet q̄ iuuenes cito fiunt amici.quia multum in colloquijs gaudent et de facili alijs assentiunt. Sed senes non cito fiunt amici. quia non possunt esse amici illis de quorum conuictu et colloquijs non gaudent. Et eadem est ratio de seueris q̄ sunt litigiosi ꝛ mordaces eorū que ab alijs agūtur Tales em̄ senes et seueri possunt esse beniuoli inquātuz alijs bona volunt in affectu.ꝛ etiam in effectu subueniūt. non autem possunt esse amici propter hoc q̄ non conueniunt neqz gaudent in societate amicorum Ex quo patet q̄ ille persone sunt aptiores ad amiciciam que magis sufficiunt gaudere de eisdem. Vnde qui non gaudent de eisdem non possunt conuiuere.quia quod vni est delectabile alteri est triste.et propter hoc soluitur conuictus .p̄pter quod virtuosus non potest prauo conuiuere.nec prauus vt in pluribus possint ad inuicem conuiuere. non em̄ omnes praui gaudent eisdem.imo plures diuersis.sed ōes boni eisdē gaudent. Ex quo pz vltra q̄ senectus est inepta amicicie.nam senes sunt tristes nam gaudiū cuenit ex effusione spirituū a centro cordis.humidi autem ꝛ calidi est se dilatare et ebulire.sicci autem et frigidi est se contrahere. Cum igitur senes fm etatem sunt sicci ꝛ frigidi.sequitur q̄ sint tristes.et sic impeditur eorum conuictus et amicicia.nam natura maxime fugit triste ꝛ appetit delectabile. Ex eadem ratione seueri ꝛ discoli sunt inepti amicicie sicut sunt melācolici et a natura sicci. omnis em̄ siccus a natura ꝓpter dictam causam est tristis. Sanguineus autē et iuuenis a natura ꝛ etate est calidꝰ et humidus vndiqz effluens ꝛ ebuliens. ideo amatiuus est. Ex eodē fundamento ꝯcluditur q̄ iuuenes sunt largi et liberales. senes vero illiberales et auari quod mat

me mirum est q senex quasi in termino existens tot t tanta optet

Conclusio prima

Non contingit eundem esse multis amicum fm perfectam amiciciam que est propter bonuz virtutis. Probat textus tribus rationibus. quarum Prima est. q amicitia perfecta t maxima habet similitudinem cuiusdam superabundantie. sed amor superabundans non est natus fieri ad multos: sicut patet in amore veneris fm quem contingit q vnus non simul amat multas mulieres superabundanter. ergo perfecta amicicia bonorum non potest haberi ad multos. Et debet maior illius rationis intelligi considerando quantitatem amoris. t non rationē amandi. non enim conuenit virtuoso ab alio virtuoso q̄ virtute ordinat suos effectus nimis amare. Vel potest ratio sic formari. quia perfecta amicicia ex perfecto conuictu generatur et acquiritur. sed non contingit aliquez in actionibus et sermonibus se distribuere pluribus pfecte. quia perfecta distributio contingit solum in habundantia que est solum ad vnum. Secunda ratio fm perfectaz amiciciam amici sibiīnuicem valde placent. sed non est facile q eisdem simul multi complaceant. quia non inueniuntur multi in quibus non inueniatur aliquid quod displiceat homini aliqualiter affecto propter multos defectus hominum et contrarietates eorum ad inuicem. Ex quo contingit q dum vnus multuz vni placet alijs multum placere non potest: et forte etiam non esset expediens q vni homini multa placerent valde. quia dum multis conuiueret non posset sibiīpsi intendere. ergo fm perfectam amiciciaz non sunt multi amici. Tercia ratio. in amicicia perfecta ex assuefactione causatur experientia de amico sed hoc est valde difficile. et sic non potest in multis cōtingere: fm ergo perfectā amiciciam non sunt plures amici. Quarta ratio posset addi. quia perfecti amici est congaudere gaudenti. t condolere dolenti. ergo si vnius eēnt perfecte plures amici. quorum vnus gauderet et alius doleret oporteret hominem perfecte fm plures amicos gaudere et dolere simul. hoc probatur. quia amabilis est similis actui amicicie. sed amatio que est passio appetitus sensitiui non est ad multos simul.

Conclusio secunda. contingit eundem esse amicum pluribus propter vtile et delectabile. Probat textus dupliciter. quia multi inueniuntur tales qui possunt esse vtiles t delectabiles. Secundo. quia ad tales amicicias nō requiritur experientia longi temporis. Sed sufficit q in pauco tempore sibiīmuicem subministrent delectationem et vtilitatem. Item potest probari. quia homo indiget multis viribus propter defectum. gratia cuius dicitur primo metaphisice q natura humana multipliciter est ancilla et etiam indiget varijs delectationibus propter nature permutationem. ergo expedit eundē habere multos amicos vtiles tales defectus instaurantes.

Dubitatur prima

Que amicicia inter duas vltimas est perfectior. Respondet textus q inter amicicias predictas maior t perfectior est ea que est propter delectabile si tamen idem sit ab ambobus t vterq alteri exhibeat delectationez. quia sic in eisdem gaudent. quod est proprium amicicie. Est enī signum q eorum que in eisdem est vna voluntas p gaudent sed hoc non est quando ex vna parte exhibetur delectatio t ex alia vtilitas. Qꝫ autem amicicia delectabilis sit maior et perfectior ea que est vtilis probat philosophus duabus rationibus. Prima est. quia in ea amici magis literaliter se amant q̄ in alia. Antecedens patet. quia in vtili amicicia requiritur recompensatio lucri. et hec amicicia videtur esse quedam negotiatio. Consequētia tenet. quia amicia perfecta est maxime literalis inquātum fm ipsam propter se amati amantur. ergo amicicia delectabilis est sibi similior q̄ vtilis. t sic est potior. Secūda ratio. quia homines bonis habūdantes non indigēt vtilibus amicis. quia sunt sibi sufficientes. sed indigent delectabilibus. quia oportet q aliquibus conuiuant. qō non potest fieri sine delectatione. ergo amicicia delectabilis est potior vtili. vtputa pluribus t melioribus necessaria. Hec autem conclusio superius multis alijs medijs probata est. Secundo dicitur ad dubium. quia illa amicicia est perfectior inter delectabiles amicicias que est inter amicos delectabiles in eodem delectabili fm speciem conuenientes q̄ illa que est inter tales amicos in eodem bono fm speciem non conuenientes. sicut diuturnior est amicicia pulcri ad pulcrum q̄ pulcri ad fortem t sic de alijs. Patet. quia amicicia est propter conuenientiam in bonis. ergo quanto maior fuit conuenientia tanto maior t potior erit amicicia. Et ratio est. cum ambo gaudeant in pulcritudine t fortitudine diutius in amicicia colligantur q̄ si fortis gaudeat in pulcritudine t pulcer in fortitudine. Ex dictis infert philosophus q oportet amicos propter virtutem esse delectabiles ad inuicem. oportet etiam insuper q sicut sint boni in se. ita etiam sint boni sibi inuicem. sic enim habebunt que requiruntur ad amiciciam

Dubitatur secūdo. vtrum contingat eundem esse beniuolum multis virtuosis. Respondetur q sic. t etiam contingit plures eisdem esse beniuolos. Patet. quia multi possunt participare virtutem. sed virtuosi sunt beniuoli. ergo contingit eundem esse beniuolum pluribus virtuosis. Verūtamen perfecta amicicia requirit perfectam virtutis experientiam que non potest haberi ad plures. et ideo tales non habent ad se amiciciam. Vnde ad perfectam experientiam non sufficit semel aut bis esse bene passum ab amico. quia dubiuz est si quis hoc faceret gratia amati. aut gratia suiipsius. et ideo sicut multi irundines faciunt ver. sic diuturnus conuictus causat experientiam. et quia perfectus est ad vnum tantum. ideo nō contingit eundem esse pluribus amicum fm perfectam amiciciam. hoc tamen non obstante vtile est t bonū vti habere fm virtutem duos amicos ita q bonum est amicicias esse inter tres q̄uis non potest esse eque perfecte ad quemlibet eorum. Secūda pars probatur ex coclusione precedente. Sed prima pars probatur. quia oportet disponere ad amiciciam vt non sit totaliter subiecta fortune. sed si esset ad vnuz solum subiaceret fortune. facile eī vnum mori propter etiā cursum fortune hoc est vtile amanti In infortunijs cū omnes estimamus refugium esse ad amicos. Non enim est facile vt tres distincte fm generationem inuadant fortunaz. ideo expedit habere duos amicos. vt si vnus succūbat infortunijs ad alterum accipiatur recursus.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primaz dicitur q virtus

non est tota causa amicicie. sed etiam requiritur experientia longi conuictus. & ideo perfecta amicicia est ad vnum tantū. Concedit tñ imperfectam amicicia & vniuersalem noticiam esse ad plures. Ad secundam dicitur q bonum se diffundit inquantum potest. & sic diffundit se in vnum perfecte & in plures imperfecte. Ad terciaz dicitur q ꝓbus in ista auctoritate loquitur de amicicia vulgariter accepta. quia nondum ostenderat que sit vera & perfecta amicicia

Qui autem in potestatibꝫ diuersis videntur vti amicis. alij eñ ipis sunt vtiles et alteri delectabiles. ambo eñ idem non omnino Neqꝫ eñ delectabiles cum virtute querunt neqꝫ vtiles in bona sed hos quidem eutrapelos delectabile appetentes. hos autem dei nos operari quod preceptum est. hec autē omnino fiunt in eodem. Delectabilis autem & vtilis simul dictum est qñ studiosus sed superexcellenti non fit talis amicus si non et virtute superexcelletur. si autem. non adequat fm anologum superexcessus. non omnino autem cōsueuerūt tales fieri. Sunt autem igitur dicte amicicie in eq̄litate eadem eñ fiunt ab ambobus et volunt ad inuicem vel alterum pro altero commutāt puta delectationem pro vtilitate. Quoniā autem et minus sunt hee amicicie & manent dictum est. videntur autem & ꝓpter similitudinez eiusdem et esse & non esse amicicie Scōm similitudinem eñ eius que fm virtutem videntur amicicie. hec quidem eñ delectabile habz hec autem vtile. hec autem existūt & illi. Jn eo autem quod est hanc impermutabilem et mansuam esse. has autē velociter transcidere aliꝫ qꝫ differre multis non videnť amicicie propter dissimilitudinem illius

Queritur nono Utrum similitudo causet et saluet amiciciam Arguitur primo q non. quia figulus odit figulum et medicus medicum. et etiam rethorem rethor et sic de aliꝫ. ergo similitudo non saluat amiciciam. sed potius eam dissoluit: Secūdo sic. differentibus sonis fit optima ermonia et differentibꝫ saporibꝫ optima salsa et ex ꝛtrarijs elemētis mixtū. Et sil'r ex differentibꝫ ꝓsonis fit optima cōmunicatio domestica. sed amicicia in cōiacione ꝓsistit. g̃ dissimilitudo magis causat amicicia q̄ similitudo. Tercio sic. amicicie est succurrere amico sed similis simili non succurrit. imo diues pauperi indigēti seruitio. ergo ꝛc. Et confirmatur. quia amicicie non est destruere amicum. sed fm medicos contrarium est contrarij conseruatiuum. et simile est similis destructiuum. Nam vt dicunt contraria contrarijs curantur & simile simili appositum facit ipsum furere. igitur ꝛc

Jn oppositum est philosophus qui posteā determinauit de aptitudine & ineptitudine quorūdam ad amicicia et etiam de multitudine amicorum. Consequenter determinat de diuisione amicorum dicens. q homines in potestatibꝫ ꝓstituti vtuntur diuersis amicis. ita scz q̄ alii qui amicorum sunt eis vtiles. aliqui delectabiles. nō eñ contingit de facili q eidem homines sint eis amici vtroq̄ modo. Qꝫ autem potētes habeant diuersos amicos probat philosophus. qui ipsorum nullus querit delectationem propter virtutem. neqꝫ querunt vtiles ad bona honesta. sed ad delectationem appetunt quosdaz eutropelos. id est lusores puta histriones. Causa vero vtilitatis amicos industrios ad exequendum quecūqꝫ precepe rint siue sint bona siue mala. Sed industria & iocularitas non sint in eodem. quia homines industri non dant se iocis sed serijs. ergo potētes habent amicos diuersos. Et quia aliquis posset dicere q eidem sunt amici vtiles et delectabiles potentibus. eo q virtuosus est similiter vtilis & delectabilis. Jdeo ad hoc respōdet philosophꝫ dicens. q virtuosus non fit homini superexcellenti in potentia vel diuitijs amicis. non etiam virtuosus superexcellitur a potentiori qui est superexcessus in virtute. aliter eñ non reconpensaret virtuoso fm proportionem. vt patet. quia sicut virtuosus defert ei vt potentiori. ita ipse deferat ei vt meliori. Pleriqꝫ eñ homines inquātum excedunt in potentia & diuitijs. tanto existimāt se meliores inueniri tales potentes qui etiam in virtute excedāt. aut etiam virtuosis deferant tanquā melioribꝫ

Notandum secūdo. q predicte amicicie in equalitate cōsistunt. et quia de amicicia que est ꝓpter bonum hoc est manifestū. Jdeo hoc ꝓbat ꝓbus tantū in amicicia vtilis. et hoc sic. q tales amici vel eadem volūt & faciunt sibi recompensantes delectatōem delectatōi aut vtilitatē vtilitati. vel ꝓmutare alterum ꝓ altero. scz vtilitatem ꝓ delectatiōe vel econtra. Ex predictis ꝓcludit ꝓbus. q iste due amicicie minus sunt amicicie & minus ꝓmanent q̄ amicicia pfecta que est bonorum fm eius similitudinem et dissimilitudinē ille videntur esse amicicie & non esse Jn quantum eñ habent similitudinem ad perfectam amiciciam videntur esse amicicie ꝓout scz vna earū hz delectabile et alia vtile. et perfecta habet vtrūqꝫ. Sed q̄tum ad alia sunt dissimiles. put scz perfecta amicicia est immutabilis & pmā siua. & alie velociter transmutātur. Differūt etiā in multis aliꝫ vt ex p̄dictis pz. et ꝓpter hāc dissimilitudinē nō videtur esse pfecte & vere amicicie

Conclusio prima

Similitudo persone causat amiciciā. Probať. q quanto aliq̄ sunt similiores in virtute tanto magis sunt amici Jtem vera amicicia est inter solos bonos sed boni sunt simules ad minus fm aiam. licet non fm corpa exteriora Sūt eñ ambo prudētes. & ꝓ ꝓsequēs singulis virtutibꝫ moralibꝫ habituati. & sic sunt consimilium morū. nō eñ

vnus deficit ꝛ alter excedit vt cõtingit in viciosis. sed oēs ad mediū rediguñ Sūt etiā cõsimiliū volūtatū. ꝙa oīne qđ est turpe fugiūt ꝛ spnanꝫ. et oīne qđ est honestū volūt et amplexanꝫ. Jtē ꝓbatur ꝓclusio. qz ad verā amiciciam requiriꝫ delectabiliter cõuiuere multo tpe. sed hoc non pt ꝓpetere hñtib⁹ mozes dissilles. q̃ veri amici sunt silles et p ꝓis similitudo saluat amicicia Concedendū est tamē amicos veros non esse similes fm cõditiones cozpales. vel fm diuitias cū altero amicozū habundante in bonis exteriozib⁹. alterum necessarijs indigere. qz proprium est amici bene velle et bene facere ad amicum

Conclusio secunda. similitudo per accidens dissoluit amiciciā. qz illa similitudo aliqñ priuat alterū amicozum aliquo bono: nam ex eo ꝙ aliquis fm habitum artis magis ꝓficiat q̃ alter. ideo acquirit sibi bona vtilia q̃bus alter indiget. ergo p accñs similitudo dissoluit amiciciam sez p hoc ꝙ per opus similitudinariū in aliqua arte lucrū alterius diminuitur. Quantū ad scm

Dubitatur ꝓmo

Utrum amicicia fundetur tm̃ supra similitudinem Respondeturꝙ perfecta solum fundatur sup̃ simile p se sicut patet in ꝓma conclusione. sed amicicia ꝓpter vtile vel delectabile potest fundari sup valde dissimiles et iam rõne dissimilitudinis ꝓpter quod inter tales et inter amicicias ꝓpter honestū talis est differentia quia amicicia ꝓpter honestum fundatur sup̃ perfectionem. quia super virtutem quaꝓpter tales amici magis intendunt bene facere q̃ bene pati et malunt ꝙ amico bene faciant q̃ vt ab amico bene recipiant Sed alie amicicie fundantur super defectum et indigentiam. ꝛ ideo tales magis ꝑncipaliter et ꝓmo non volunt bñ facere sed vt eis bñ fiat possibile est igitur ꝙ tales amici eiusdez indigentiez et ista possint assequi p se inuicem coadiuuando sibi in eadem opatiõe verbi gratia si nauigatozes lucro indigeant quod lucrū nati sunt assequi p nauigium quod vnus solus exercere non pt sed siꝫ possunt. in tali casu amicicia fundaꝫ supra similitudinem et sup eisdem indigentijs ꝛ idem sibi tribuere. vel ad ipsum ꝓcurandum cooperari potentes Sed in alio casu possibile est ꝙ amici nõ eisdem sed diuersis alijs indigeant. ꝛ ꝙ vterq̃ id quo alter indiget potest sibi conferre. verbi gratia diuites rõne diuiciarum indigent seruitoribus et pauperes nati sunt hoc eis conferre. pauperes vero econtra indigent victu et quibusdam alijs que consequi non possunt non recipientes a diuitibus. Similiter forte vir antiquus et diuos concupiscit venerea et puppuencula pulchra et formosa concupiscit pecunias ꝛ pulchras vestes. inter tales potest contrahi amicicia. ꝛ sic talis amicicia fundatur supra dissimiles. sed inter amicos tales reqritur debita ꝓpoꝛtio que sez est inter actiuum et passiuū. Nam actiuū ꝺz esse natuz tribuere id quo passiuum indiget. Reqritur etiam ꝙ ꝓdicta ꝓpoꝛtio sit reciproca vt sez vnus amicozuz se habeat in vno passiue ad alium Si quis aūt talem ꝓportionez actiui ad passiuum vellet attẽdere fm similitudinẽ potentialẽ actiui ad passiū ꝓpter qđ passiuū est in poña ad formā actiui. tunc posset concedi ꝙ talis amicicia fundaꝫ supra similitudinẽ nõ actualẽ sed potentialẽ. ꝛ ita vlr dici pt ꝙ omnis amicicia fundaꝫ supra similitudinem Dubitaꝫ scđo. vtrum amicus sit alter ipe. Rñdetur ꝙ sic. patet. qz amoz est trãsformatio amantis in amatum. sicut em̃ caloz trãsformat ferrum in ignem vt amplius ferrum non videatur ferrū sed ignis. sic etiam amoz quodãmodo transformat amãtem in amatum et econtra vt sint vnum videlicet in affectu ꝛ animo licet cozpoze differant. et per hunc moduz est alter ipse. quemadmodum homo diligit se ita amicus diligit eum ex quo in affectu sit amicus sicut alter ipse

Ad rationes Ante oppositum Ad primam patet solutio Ad secũdam dicitur ꝙ miscibilia ex excellentijs suis nõ vniũtur per mixtionem. sed oportet ea prius ad mediuz temperatum reduci. et sic elementa habent medium in digẽtie. sic em̃ calidum indiget frigiditate et frigidum calido. et ita diues et pauper fm ꝙ se inuicem indigẽt vniuntur in amicicia. Ad terciã ꝺz ꝙ amici amicicia vera non amant vt eis succurratur nec illa fundatur super indigentia. Dicitur vltra ad confirmationem ꝙ homo sanus per simile nutritur ꝛ saluatur. Sed homo lapsus p egritudinem indiget ꝓtrario reducente complexionẽ ad temperamentum medium. Non enim de sana complexione sed de egritudine verum est illud ꝙ simile simili appositum facit ipsum furere. ergo amicicia perfectoꝝ q̃ sanis comparatur fundatur supra similitudinem. Sed amicicia indigentiũ que lapsis assimilaꝫ super talia per q̃ fit possibile indigentijs subuenire

Ltera autem amicicie est species. q̃ fm superhabundantiam. puta pater ad filium et totaliter seniori ad minorem. viroq̃ ad vxorem ꝛ omni imperanti imperatum. Differunt autez he ab inuicem non em̃ eadem parentibus ad filios ꝛ imperantibus ad imperatos. sed neq̃ patri ad filium et filio ad patrem. neq̃ viro ad vxorem ꝛ vxori ad virum. Altera enim vnicuiq̃ horum virtus ꝛ opus. Altera autem ꝛ propter quea mant. altere igitur ꝛ amatiões ꝛ amicicie. Eadem quidem vtriq̃ neq̃ sint vtriq̃ ab vtroq̃ neq̃ oportet querere cũ autem parentibus q̃dem filij retribuunt que oportet genẽrantibus parentes autem filijs mansiua talium et epieykes erit amicicia. Analogon autez in omnibus fm superhabũdantiam existentib⁹ amicicijs ꝛ amationez oportet fieri puta meliorem magis amari q̃ amare ꝛ vtiliorem et aliorum vnũquodq̃ similiter. Cum enim fm dignitatem amatio fiat tunc fit aliqualiter equalitas quod vtriq̃ amicicie esse videtur. Non similiter autem equale et in iustis ꝛ in amicicia vi/

detur habere. est enim in iustis quidem equale primo quod fm dignitatem. quod autem fm quantum secundo. In amicicia autem quod quidem fm quantum primo. quod autem fm dignitatem secūdo. Manifestū autem si multa distantia fiat virtutis vel malicie vel habundantie vel alicui alterius. non em̄ adhuc amici sunt sed neq; dignificant. Manifestissimum autem hoc in dijs plurimum em̄ isti omnibus bonis superexcellunt. Manifestum autez t in regibus. non enim his dignificant esse amici qui multum defectiores neq; optimis vel sapientissimis qui nullo digni. Certa quidē igitur in talibus nō est diffinitio vsquequo amici. Multis enim ablatis adhuc manet. multum autem separati. puta a deo non adhuc. Unde et dubitatur ne forte non volunt amici amicis maxima bonoruz puta deos esse. nō enim adhuc amici erunt ipsis. neq; vtiq; bona amici. amici enim bona. Si bene dictum est quoniā amicus amico vult bona illius gratia manere vtiq; bonis oportet qualiscūq; est ille homini autē volet maxime esse bona Forte autez non pre omnibus sibijpsi enim maxime vnusquisq; vult bona. multi autem videntur propter amorem honoris velle amari magis q̄ amare. Propter quod amatores adulationis multi superexcessus enim amicꝰ adulator vel fingitur talis et magis amare q̄ amari amare autem prope esse videtur ei quod est honorari quod vtiq; multi appetunt. Non propter seipsum autem videntur desiderare bonorem sed fm accidēs gaudent em̄ multi ab his qui in potestatibꝫ honorati propter spem Existimant enim adipisci ab ipsis quo indigent vt itaq; signo bone passionis gaudent honorare ab epicykibus autem et scientibus appetētes honorem firmare. propriam opinionem de ipsis appetunt. gaudēt vtiq; q̄ sint boni credentes dicentium iudicio. In amari autem fm seipsum gaudent. Propter quod videbit̄ vtiq; melius esse eo quod est honorari et amicicia fm seipsam eligibilis esse. Videtur autem magis in amare q̄ in amari esse Signum autem matres eo quod est amare gaudētes. quedam enim dant filios suos nutriri et amāt quidem scientes redamari autem non querunt sed vtra q̄ non contingant sed sufficiens ipsis videtur esse si videant bene operantes et ipse amant ipsos. et si illi non possunt matri (que conueniunt) tribuere propter ignorantiam.

Querit̄ decimo. Utruz amici velint amicis suis maxima bona. puta esse deos reges virtuosissimos.

Arguitur primo q̄ non. quia illud non debz amicus velle amico per quod dissolvitur amicicia. sed per hoc q̄ alter amicorum acquirit maxima bona dissolueret̄ amicicia. ergo tc̄. Minor patet dupliciter. Primo quia amicicia saluatur in quadam similitudine. sed ex hoc q̄ maxima bona aduenirent vni amicorum tolleretur similitudo inter eos. et sic dissolueretur amicicia. et ita volēdo maxima amico amici perdent maxima bona. seq; ipsos esse amicos. Item probatur eadem minor. quia dicit philosophus q̄ si magna distantia fiat virtutis vel malicie non adhuc amici sunt. Secūdo arguit̄. ei (quem magis diligimus) maiora bona volumus. sed quilibet magis tenetur seipsum diligere q̄ alterum. ergo amicus nō amico. sed sibi vult maxima bona Tercio arguitur. si aliquis velit amico suo maxima bona. sequitur q̄ erit pusillanimus. quod est falsum. Patet consequentia. quia ille est pusillanimus qui existens dignus priuat seipsuz bonis quibus dignus est. sed hoc faceret amicus si amico vellet maxima bona. ergo tc̄

In oppositum est philosophus qui postq̄ distinxit species amicicie que in equalitate consistunt. Consequenter distinguit species amicicie q̄ est inter equales psonas primo tractans in cōmuni ea que ad distinctionem talium amiciciarum faciunt. deinde determinat de illarum distinctione. Et adhuc primo agit de amicicijs excedentis ad excessum. sicut patris ad filium. viri ad vxorem et sic de alijs. Et deinde etiam determinat de amicicia contrariorum ad inuicem. Et adhuc primo distinguit huiusmodi amicicias a precedentibus amicicijs dicēs

tens. q̄ p̄ter p̄dictas amicicias q̄ in eq̄litate p̄sistūt. eo q̄ sunt similiū fm virtutē vtilitatē vel delectatōem. Est etiam q̄dā alia spēs amicicie q̄ est fm supabūdātiā inq̄ntuz vna psona excedit aliā. sicut est hec q̄ est patris ad filiū. sed nioris ad iunioreē. viri ad vxorē. t vl'r cuiuslibet hūtis im periū ad illū sup quē hz impiū q̄ dz̄ ab inuicē. vt ōt text⁹ dupl'r Primo fm diuersas relatōes hūdas. nā alia ē amicicia patris ad filiū. t alia impantis ad subdituz. t h̄ fm diuersam relatōez excedētis t excessi. nō em̄ est eadē amicicia p̄is ad filiū t ecōuerso nec eadē viri ad vxorē. t ecōtra. Q; aūt iste amicicie p̄dicte sint dr̄ites. pbat text⁹ duabus rōibus. Prima. q̄ amicicia ōr fm actū t fm habitū. g̃ nccē est q̄ cū amico insit q̄dā habitual' virt⁹ ad exequedū ea q̄ sunt amico. t etiā ipm op⁹ amicicie. Sz in singulis p̄dictarū nō est idē opus amicicie. puta patris ad filiū. t viri ad vxorē. aut etiā filij ad patrē. ergo nō est eadez ⁊tus. t p ons sunt diuerse amicicie. Scōa rō. q̄ in p̄dictis amicicijs inueniunt diuerse rōes ꝓpter q̄s amāt. nam alia ratione pater amat filiū t filius patrem t vir vxorez sed fm diuersas rōes amandi sunt diuerse amatōes. t p consequens diuerse amicicie.

Sciendum Q; p̄dicte amicicie saluātur p hoc q̄ sibijnuicē exhibēt ea q̄ opz fm amare t amari. quod ꝓbat p̄s. q̄ in istis amicicijs nō fiunt eadē ab vtraq; parte amicoz. nec etiā oportz req̄rere que q̄s facit sicut filius non debet a patre req̄rere reuerētiam quam ei exhibeat sicut in predictis amicicijs p̄o declaratōe req̄rebatur delectatio. t p vtilitate vtilitas. Sz quādo filij exhibent parentibz q̄ oportet exhibere p̄ncipijs suis gñatiuis. t parētes exhibēt filijs q̄ oz exhibere a se genitis. Tunc talium amicicia erit permansiua et diurna t virtuosa. Qualiter aūt exhibeatur in istis virtutibus id quod oportet ostendit philosophus dicens q̄ in omnibus amicicijs que sunt fm superabundātiam vni⁹ persone ad aliā amatio fit fm proportōem vt sz melior plus ametur q̄z amet. Simile est de vtiliori vel delectabiliori vel qualitercūq; excellentiori. Cum enim ametur fm dignitatem. tunc fiet quedam equalitas proportiōis et vt dicit textus hoc diuersimode p̄uenit iusticie t amicicie. q̄ circa iusticiā primo attendit fm proportōem. t tūc fit p̄mutatio fm equalitatem. Sed in amicicia econtra attendit p̄mo equalitas inter psonas mutuo se amātes et illud exhibet vtriq; hoc est fm dignitatē. Et huius diuersitatis rō est. q̄ amicicia est quedā vnio siue societas amicoz̄ que nō p̄t esse inter multū distātes sz oportz q̄ ad equalitatem accedāt. ideo ad amicicia pertinet eq̄litas iam constituta ea equaliter vti. Sed ad iusticiam pti net inequalia ad equalitatem reducere. Equalitate aut̄ existente cessat opus iusticie. t ideo equalitas est vltimuz in iusticia at p̄ncipiū in amicia. Et hoc quod dictū est manifestat p signū. s. q̄ eq̄litas requiratur primo in amicicia quia si sit multa distātia vel litis aut malicie non remanent homines amici. nec etiā dignum reputatur. q̄ alij qui habeant amicicia cum istis que multum a se distāt. Et de istis que dicta sunt ponit p̄s tria signa. Primuz est de istis q̄ plurimū superexcellūt hoies in oibus bonis qui non habēt amicicia cū oibus. vt sz̄ persentur t cōuenirent cū eis. Et h̄ p̄s vocat substātias separatas deos mortentiū. Scōm exemplū est de regibz quoz amicicia illi se reputant dignos qui multum ab eis deficiunt. Tercium exemplum est de optimis t sapientissimis viris quibz nō fiūt amici illi q̄ oīo digni sūt. Sz q̄ posset aliq̄s q̄rere in q̄nta distātia posset amicicia saluari t in q̄b nō ponit p̄s q̄ in talibz nō p̄t dari certa determiatio. sz in generali hoc sufficit. q̄ multis ablatis ab vno q̄ insunt altera adhuc remanet vera amicicia. sed si multū distēt sicut hoies a deo nō remanet amicicia de q̄ est hic sermo. Deinde mouet p̄s questionem p̄sentem

Conclusio prima

Inter bona q̄ sūt innata hoīb⁹ amic⁹ vult maxima bona amico exīte hōi et nō tanq̄ translatio ad deos. Probat p̄s dupl'r Primo. q̄ amicus vult bona amico eius gratia q̄ ipe debet supponere q̄ habitis bonis ipe remanet q̄ liscunq; est añ. g̃ maxima bona vult sc̄z enti hōi. t nō tanq̄ translato ad deos. Scōo. quia amicus vult bona amico non magis q̄z alijs: quia vnusquisq; vult maxime sibi ipsi bona. g̃ non oportet q̄ velit amico illa bona p q̄ ipe p deret amicum quod est magnū bonum. Item pbat. q̄a amicicia est quedaz benīuolentia. ergo amic⁹ vult amico maxima bona. dū tm̄ non sint taliaq; ipsis habitis perdat amicicia. Probatur etiā aliter. quia amicus vult sibijpsi maxima bona. sed ipse est alter ipe ꝓpter transformationem similitudinis. g̃ etiam vult suo amico maxima bona dummō tm̄ non soluatur amicicia. Primus em̄ amor hominis est ad seipsum. ideo amicus vult p̄mo sibi saluari amicū. t postea vult sibi maxia bona. ipo tm̄ hoie amico q̄ manente. alīs em̄ amicicia dissolueretur.

Scōa cōclusio. amicus ver⁹ t bonus nō vult amico maximū bonū simpl'r. s. ipm̄ esse deuz. pbatur. q̄ amicus reputat hoc impossibile. g̃ non vult hoc amico neq; vult hoc sibijpsi. cum vtriq; reputet impossibile. Sed fatui solum amicicias q̄rentes ꝓpter vtile vellent amicos illos a quibz amari putāt esse deos vt sibi maiozes vtilitates cōferrent. sed de hoc non est curandū q̄ q̄renda sunt non q̄ fatui. sed que prudentes t boni volunt

Dubitatur primo

Que sūt illa maxia bona q̄ vult amic⁹ amico. Rñdet q̄ sūt bona virtutū t ipsaq; opa inter q̄ summuz est felicitas. ipa. tm̄ fm reputatiōnē vulgariū maxima bona sunt bona corpis t bona exteriora vt diuitie dignitates amici t huiusmōi. Et fm alios delitiliozes fm gustum et tactum. Q; aūt talia bona sunt bona virtutū patet. q̄ illud vult amicus amico ꝓpter q̄d ipm̄ amat. sed h̄ vult ꝓpter bonū virtutis igit̄ Dubitat̄ scōo: vtrum amicus verus fm virtuosam amicicia velit amico maxia bona corporis et maxia bona sensualis delectationis. Rñdetur q̄ sic. quia vult ei q̄cunq; p̄sunt ad opandū fm virtutē. eodē modo quo ad h̄ p̄sunt. sed bona exteriora isto mō sunt maxima bona quo mō p̄sunt ad opa virtutū. nō em̄ sunt bona vt ordinat̄ ad opa virtuosa vel vt ipsa ductiua sunt ab operibus virtutū Ex illo tm̄ nō sequit̄. q̄ amicus velit amico maximas pecunias mundanas p̄tares vel delectationes sensibiles. quia ista sunt corpis maxime bona vt patet septimo politice. sed amicus vult bene amico moderate ista predicta t hec de secundo.

Ad rationes Ante oppositum. Ad primam dicitur q̄ amicicia p̄fecta non est ꝓpter bonū tpale. sed propter bonū virtutis ideo q̄uis amici sint dissimiles in bonis temporalibus adhuc possunt remanere similes in bonis virtutis

Perfecta enim amicicia est maxima in virtute ⁊ minima in statu temporali. ideo stat deiectum a statu temporali esse similem ei cui accidit eufortunium. Ad secundam dr̄ q̄ nō est idez penitus velle amico maxima bona ⁊ velle eas sibi. qz vt dicit philosophus. licz amicus velit amico maxima bona. tñ nō vult ei ea pre omnib⁹. i. maxime fieri magis q̄ sibijpsi Ad terciā dr̄ q̄ amicus si crediderit se dignum assumet sibi bonum citius q̄ alteri relinq̄t et sic potest se preferre in beniuolentia nisi credat amicum esse magis dignum. sed ex hoc non sequitur. q̄ non velit amico maxima bona vt dictum est.

Magis autem amicicia existente in amare ⁊ amari laudatis amicoꝝ virtus amare videtur. quare in quibus hoc fit ꝑm dignitatem isti mansiui amici et taliū amicicia. sic autem vtiq̄ ⁊ inequales maxime autem amici equabuntur enim vtiq̄. equalitas autem et similitudo amicicia. Et maxime quidem eorum que ꝑm virtutem similitudo. mansiui enim existentes ꝑm seipsos ⁊ ad inuicem manent et neq̄ indigent prauis neq̄ ministrant talia. sed vt dicere ⁊ prohibent. bonorum enim neq̄ ipsos peccare neq̄ amicis concedere ministrare. Mali autem firmum quidem non habent. neq̄ enim sibijpsis permanent similes existentes In paucum enim tempus fiunt amici gaudentes ad inuicem malicia. Utiles autem et delectabiles in plus permanent. Usq̄ enim vtiq̄ tribuant delectationes vel vtilitates ad inuicem Ex contrarijs autem maxime quidem videtur propter vtile fieri amicicia. puta pauper diuiti indisciplinatus scienti. Quo enim existit aliquis indigens est hoc appetens redonat aliud. Hic autem vtiq̄ aliquis attrahit et amatum et amatorem et pulchrum et turpe. Propter quod videntur amatores ridiculi quandoq̄ dignificantes amari vt amant. sed tamen amabiles existentes equaliter forte dignificādum. nihil autem tale habentes ridiculū. Forte autem neq̄ appetit contrariuz. contrarium ꝑm seipsum sed ꝑm accidēs. appetitus autem medij est. hoc em̄ bonum. puta sicco non humidum fieri. sed ad mediuz venire. et calido ⁊ alijs similiter. Hec quidez igitur dimittantur etem̄ est magis alienum

Queritur vndecimo.

Utrum amare sit melius q̄ amari Arguitur primo q̄ non. quia illud est melius quod est appetibilius. sz amari est appetibilius q̄ amare. vt patet per philosophum. videtur enim multis magis amari q̄ amare. Arguit̄ secundo. sicut se habet amans ad amatum. ita amare ad amari. sed amatum est melius amante. eo q̄ amatum habet ratōem finis. amās vero rationem agentis. sed finis est quid optimum. igitur. Arguitur tercio. amare ad amari se habet. sicut honorare ad honorari. sed honorari est melius q̄ honorare. eo q̄ liberius est melius seruiliori quia seruus tenetur dominum honorare ⁊ non econtra

In oppositum est philosophus qui postq̄ ostendit q̄ amicicia que est inequalium personarum saluatur penes hoc quod est amare ⁊ amari Consequenter ostendit qualiter amare et amari se habeant ad inuicem. Et primo q̄ amare est magis propinquum amicicie q̄ amari. de quo in primo articulo videbitur. Secundo ostendit q̄ per h̄ quod est amare ⁊ amari proportionabiliter conseruatur amicicia. de quo in secundo articulo videbitur. Et adhuc primo ostendit quare aliqui magis volunt amari q̄ amare. hoc enim est quia sunt amatores honoris. naz ad excellentiores quibus debeatur honor pertinet q̄ magis amentur q̄ ament. Et hoc quod dictum est probat philosophus per signum. nam ex hoc q̄ multi volunt magis amari q̄ amare, ꝓuenit q̄ multi sunt amatores adulationis. qui scilicet delectantur in hoc q̄ aliquis eis adulatur. Adulator enim in rei veritate est amicus super excessus. quia minoris est adulari. Unde adulatio est cum aliquis fingit se talem q̄ magis amet. ergo ametur. Q̄ autem propter honorem contingat q̄ aliquis velit magis amari q̄ amare. exponit philosophus dicens. q̄ amari videtur esse propinquum ei quod est honorari. sed honorari desideratur a multis. honor enim est quoddam signum bonitatis eius qui honoratur. amatur enim vnū quodq̄ quod est vel apparet bonum. Sed circa comparationem eius quod est amari ad id quod est honorari

Notandum secundo. q̄ homines videntur cupere honorem non propter ipsum honorem. sed per accidens A duobus enim generibus hominum homines maxime q̄runt honorari scilicet potentibus non propter quem accipiunt inde. Estimant enim ab istis a quibus honorantur se adepturos esse aliquod quo indigent. ⁊ ita gaudēt de honore quasi de quodam signo bone affectiōis. honor autem est ad eos. Alij autem volūt honorari a virtuosis et scientibus. qz per hoc appetunt firmare propriā opinionem de sua bonitate. ⁊ ita ꝑ se gaudēt de eo q̄ sunt boni q̄ si hoc credentes iudicio bonorum qui vident̄ eos esse bonos q̄ ipsos honorant.

Conclusio prima

Amari est melius q̄ honorari. Probatur. quia amicicia est ꝑm se eligibilis. nam homines gaudent de eo q̄ amantur. Etiam ꝑm seip̄m. quia hoc ipsum quod est

habere amicos videtur esse precipuum inter bona exteriora. honorare autem est bonum per accidens. igitur.

Conclusio secunda. Textus amicicie magis consistit in amare q̄ amari. z sic amare est melius q̄ amari. Probat philosophus. quia amicicia ē per modum cuiusdam habitus vt dictum est supra. sed habitus determinatur ad operatōes. Et amare est bene operari. amari autem potius bene pati. ergo magis propinquum est amicicie amare q̄ amari. Probatur etiam per signum. quia matres q̄rum est vehemens amicicia ad filios magis delectantur in hoc q̄ amant filios q̄ q̄ amentur ab eis. Quedaz em̄ matres dant filios suos alijs ad nutriendum z scientes eos esse filios amant eos. non tamen multum querūt q̄ ab eis reamentur si hoc fieri non potest. sed videtur eis sufficere vt videant q̄ bñ se habeant. z ita ipse amāt filios cuius filij non possint matri retribuere ꝓueniente amorez eo q̄ ignorāt illā esse matrem.

Dubitatur primo.

Qualiter amicicia est permansiua fm hoc quod dictuz est amare proportionabiliter. Respondet philosophus primo. q̄ amici laudantur ex hoc q̄ amant. z non ex eo q̄ amantur. sed vnusquisq̄ laudatur fm propriam virtutē ergo virtus amicorum attenditur fm hoc quod est amare. ideo omnes remanent amici quibus conuenit amare amicos fm proportionem dignitatis eorum. z taliū amicicia est perseuerans. sic enim dum seinuicem amant fm suam dignitatem. Etiam illi qui sunt inequales conditione poterant esse amici. quia per hoc equabuntur dū vnus eorum magis deficit a bonitate aut in quacunq̄ excellentia eo plus amat. z ita habundantia amoris recōpensat delectum conditionis vbi per quandam similitudinem z equalitatem que proprie pertinet ad amicicia fiunt z perseuerant amici. Secundo comparando ad diuersas species amicicie fm p̄dicta ostendit philosophus que amicicia est maxime permansiua dicens. q̄ similitudo (que est amicicie factiua z conseruatiua) est inter virtuosos qui permanent similes in seipsis. quia non de facili mutantur de vno in aliud. z permanent etiam in amicicia ad inuicem. z hoc ideo quia vnus ipsorum non indiget q̄ pro eo alius faciat prauum et neuter eorum deseruit alteri de aliquo prauo. Sed si querit dici q̄ inter virtuosos sit aliquod prauum magis vnus eorum prohibet alterum prauе operari. nam ad bonos pertinet q̄ neq̄ ipsi placent neq̄ sustineant q̄ aliqui eorum amici peccent et sic amicicia virtuosorum est maxime permansiua. sed econtra amicicia malorum est minime permansiua. quia non habent firme z stabile fundamentum in seipsis. quia malicie cui insunt fm se est odibil' oportet q̄ per diuersa affectus eorum varietur dum nihil inueniunt in quo affectus eorum quiescere possit. z ita neq̄ sibijpsis diu pmanent siles. sed bonum volunt contraria eorum qui plus voluerunt. z sic ad paucum tempus sunt amici q̄diu sez sunt gauisi in malicia in qua concordāt amici. Amici autem vtiles z delectabiles medio modo se habent. nam tales magis permanent sibijpsi similes in amicicia q̄ mali. quia vtilitas z delectatio in se habent vnde amentur. et ergo tam diu durat talium amicicia q̄ diu sibijnuicem tribuunt mutuo vtilitates et delectationes. Secus autem est de illis qui sunt amici propter maliciam. que fm se nihil habet amabilitatis.

Dubitatur secundo circa amicicias contrariorum ad inuicem in qua specie amicicie contingit q̄ inter contrarias sit amicicia. Respondet textus. q̄ huiusmodi contrarietates amicorum maxime videntur esse propter vtilitatē inquantum scilicet vnus amicorū appetit ab alio id quo ipse indiget vt redonet ei aliquid aliud: sicut pauper appetit consequi diuitias a diuite pro quibus impendit ei obsequium pro illis Hoc etiam potest pertinere ad amicicias delectabilis. Probat philosophus dicens. q̄ ad hunc modum amicicie potest etiam trahi amorum venereum quo amator amat amasiam. Est enim quandoq̄z ibi contrarietas sicut inter turpe et pulchrum. In amicicia autem que est propter virtutem contrarietas hoc modo non habet locum. quia in tali amicicia est similitudo. vt supra patuit. Et dictis infert philosophus vnum corelarium dicens. q̄ quia inter amatorem z amatum est quandoq̄z contrarietas: sicut inter turpe et pulchrum

Inde est q̄ quandoq̄z deridendi sunt amatores qui reputant se dignos vt tantum amentur quantum adamant quod est quoddam dignū. et si equaliter sint amabiles sed si nihil habeāt quo sint digni rn̄ amari ridiculum est si querant. Deinde ostendit philosophus quo modo contrarium appetit suum contrarium dicens. q̄ hoc non est fm se sed fm accidens. Per se enim non appetitur medium quod est bonum subiecto quia afficitur q̄ vnum contrarium in excessu. puta si corpus amici hominis sit valde siccum nomine bonum est appetibile fieri siccum per se loquendo. Sed venire ad medium quod accidit supueniente humido. z eadem ratio est de calido et de alijs contrarijs. Et quia hoc magis pertinet ad physicam cōsiderationem. ideo est hic ꝓtermittendum.

Rationes ante oppositū.

Ad primā dicitur q̄ vulgares intendunt amicicias propter vtile z delectabile principaliter. ideo magis intendunt amari q̄ amare. sed sapientes aliter volunt.

Ad secundam dicitur. q̄ fm commentatorem secundo celi duplex est finis. scilicet fm primam intentionem. z ille est alijs melior. sic enim deus est finis aliorum Alius est finis fm secundam intentionez. et ille non ē alijs nobilior. et sic sumus fines dei.

Ad terciam dicitur q̄ honorare est melius et liberius q̄ honorari si potest aliquis ignotus z ignorans honorari. Sed honorare est volentis et libere eligentis. verū tamen honor desiderat in honorato meliorem statum vel nobiliorem condutionem q̄ in honorante propter q̄ minor debet honorare maiorem. sed p hoc non comperatur status vnus ad statum alterius

Idetur autem quemadmodum in principijs dictum est circa eadem et in eisdem esse et amicicia et iustum: In omni enim communicatione videtur aliquod iustum esse amicicia autem. Appellant igitur vt amicos cōiugatores z cōmilitones Silr aūt z eos q̄ in alijs cōmunicatio

nibus fm quantum autem communicant in/ tantum est amicicia etenim iustum Et prouer bium. communia que amicorum recte in com municatione enim amicicia. Sunt autem fra tribus et commutritis omnia communia. alijs autem discreta. z hijs quidem plura. hijs au/ tem minora. etenim amiciciarum hec quidem magis. hec autem minus. Differunt autem z iusta. non enim eadem parentibus ad filios z fratribus ad inuicem neqz etbayris. neqz ci/ uibus. similiter autem et in alijs amicicijs. Altera ita qz et iusta ad singulos horum. Et augmentationem accipiunt in magnos ami/ cos esse. puta pecunijs priuare etbayrum du rius qz ciuem et non iuuare fratri qz extraneo z percutere patrem qz quemcunqz alium Aug mentari autem natum est simul amicicie et iu stum vt in eisdem entia et ad equale pertingē/ tia. Communicationes autem omnes parti/ culis assimilantur politice. conueniunt enim in aliquo conferente et acquirentes aliquid eo rum que ad vitam sed et politica communica tio conferentis gratia videtur et ex principio cō uenire et permanere. hoc enim et legisposito/ res coniectant et iustum aiunt esse. quod com muniter conferens. Alie quidem igitur com/ municationes fm partes conferentes appe/ tunt. puta nauigatores quidem quod fm na/ uigium ad operationem pecuniarum vel ali/ quid talium. commilitones autem quod fm bellum siue pecunias siue victoriam siue ciui/ tatem appetentes. Similiter autem et contri/ bules et plebegij. Quedam autem communi cationum propter delectationem videnť fieri conchoreantium z eranistarum. hee enim gra tia sacrificij et connubij.

Queritur duodecimo.

Vtrum sit aliqua species amicicie patris ad filium z ecō tra. z principantis ad subditum z econuerso. z viri ad vxorem z viceuersa. Arguitur primo qz non. quia simi/ litudo est causa amicicie. sed inter predictos non est simi litudo. igitur. Secundo sic. filius nunqz solet vocare pa trem amicum vel subditus dominum. igitur. Tercio sic. amici condonant seinuicem cum amicus sit alter ipse sed dominus non se condonat. igitur zc.

In oppositum est philosophus. qui postqz tetigit di/ uersas species amiciciarum que sunt inequalium perso/ narum. hic consequenter distinguit eas fm rationes pro/ prias. primo ostendens qz species huiusmodi amiciciarū consequuntur politicas communicationes. Deinde di stinguit species amiciciarum fm distinctionem policiarū Circa pmum intendit talem rationem quia omnis ami cicia in communicatione quadam consistit. sed omnis cō/ municatio reducitur ad politicam. ergo omnes species amicicie sunt accipiende fm politicas communicationes

Notandum secundo. omnem amiciciam in communi catione consistere probat philosophus tripliciter Primo quia circa eadem sunt iusticia z amicicia. sed iusticia consi stit in communicatione. est enim iusticia ad alterum. vt in quinto dictum est. ergo amicicia in communicatiōe con/ sistit. Secundo idem ostendit ex vsu loquendi. quia ho/ mines psueuerunt apellare amicos illos qui fm aliquā pmunicatiōem sibi pmunicāt. puta nauigatores in nauj/ gatiōe z pmilitares. qui scz pmunicant in militia. z eaꝯ ratione est in alijs communicātibus. quia tantū est ami/ cicia inter aliquos inquantum sic communicant. quia eti am fm hoc est inter eos iusticia. Tercio probat per com mune prouerbium. nam in prouerbio dicit qz ea que sunt amicorum sunt pmunia. z hoc recte dr. quia amicicia in communicatione consistit.

Conclusio prima.

Est qz fm diuersas communicationes differunt amici/ cie. Probat textus. quia fratribus et personis cōiunctis sunt omnia communia. puta domus mensa z alia huius modi. Alijs autem amicis sunt quedam et plura qui/ busdam. z quibusdam paucioza. ergo fm hoc amicicie quedam sunt maiores. scilz inter illos qui habent plura communia. quedam vero minores. qui scz paucioribus communicant. Ex quo sequitur qz si nulla esset commu/ nicatio. tunc nulla esset amicicia.

Conclusio secunda. aliqua est amicicia patris ad fi/ lium z econtra. principantis ad subditum z econtra. et vi ri ad vxorem z viceuersa. Probatur conclusio. quia ami ci est bene velle et bene facere alteri. ergo inter illos est amicicia inter quos illa duo inueniuntur. sed sic est in pre dictis. igitur zc. Et horum amicicie sunt diuerse quorū operatiōes sunt diuerse. z bona sibijnuicem impēsa sunt diuersa. sed sic est de predictis amicicijs. qz patris est im pendere filio nutrimentum. z viri est vxori se pdonare. et principis est subdito securitatem tribuere. Sz in alijs cū sint minores nō hñt se fm modū pdictum ad istas tales opationes. sed eor est istis impēdere beneficiū z honores.

nō tamē eūdem honorem.qz honorare psonam non est aliud q̄z magnificare eam vel seip̄m respectu eius puifica re.apter qō fm aliū modū excellentie z magnificētie psone detetur ei honor.patris aūt magnificētia sup filium est in potestate benefaciendi.sed viri sup vxorem est in respectu regendi. Impantis aūt sup impatū est in potētia dñandi Optet ergo q he opatōes sint diuerse.

Dubitatur primo.

Utrū amicicia diuersificet fm diuersitatem cōicationuz quēadmodū z amicicia. Rūdet textus q sic.qz non eadē sunt iusta inter patres z filios z fratres ad inuicem.z sil'r aliud est iustum inter coetaneos ꝓuit ritos.z inter ciues q̄ sibi aliqua mutuo tanq̄ debita exhibent.z eadem ratio est in alijs amicis.z ita ptz q altera iusta sunt inter singu los p̄dictoꝝ. Q̄ aūt iusticia diuersificet fm dñam ami/ cicie ostēdit phs q iusticia z iniusticia accipiūt augmen/ tū ex hoc q sunt ad magis amicos.qz scz benefacere ami co est iustius z eidē nature est iniusti⁹.sic q aliquis p fur/ tum aut p raptum puat hominem pecunijs sibi familia rem est durius z iniustius q̄z priuaret aues. Et similiter si subtraheret auxilium fratri q̄z si subtraheret extraneo. et si percutiat patrem q̄z si percutiat quemcunq̄ alium. Q̄ autem simul augetur iusticia et iustum procedit ex hoc q in eisdem existunt.z vt patet pertinent ad equali tatem quandam communicationis

Secundū dubium.vtrū oēs ꝓmunicatōes ad poli ticā cōicatōem reducant. Rūdet textus q sic.circa qō p mo ostendit q omnes communicationes habent similitudi nem cum politica.quia videmus q omnes ꝓueniunt in aliquo vtili in hoc q acquirunt aliquid eoꝝ que sunt vi/ ta vite.sed hoc habet etiam politica communicatio. qa ꝓpter vtilitatem videntur ciues conuenisse a principio et in hoc persecerant.quod patet ex duobus. Primo qa legislatores maxime ad hoc videntur intendere vt pro/ curent vtilitatem ꝓmunem.Secundo quia homines di cunt hoc esse iustum in ciuitatibus quod communiter ci/ uibus confert. Tunc ad propositum quia omnes com/ municationes p̄ter politicam intendunt aliquod par/ ticulare conferens.puta nauigantes intendunt acquire/ re pecuniam si sint mercatores vel aliquid huiusmodi. si cut ciuitatem aliquam si sint bellatores vel illud ꝓpter quod est bellum siue sit pecunia vel sola victoria.siue do/ minium alicuius ciuitatis. Et sic etiam illi qui sunt vti us vbis vel plebis ad aliquod bonum particulare con/ ueniunt. Sil'r communicatōes que fiunt ꝓpter delec/ tationes fiunt ꝓpter particulare aliquod.sicut ꝓcorea tium.i.eoꝝ q̄ simul cantāt in choro chorea vel eranista rum.i.illoꝝ q̄ vtūtur sonis eoꝝ instrumentoꝝ.pu/ ta tubis vel simbalis z huiusmodi ꝓmunicatōes ꝓsue/ uerunt fieri causa sacrificij vt ibi delectabil'r detinerentur et causa ꝓuiuij z nuptiarum.vt vir vxor magis se amēt cum in tanta iocunditate ꝓueniant. Patet igitur ex dic/ tis q omnes communicationes sub politica ꝓtinentur. quia omnes intendunt particulare bonum. Politica au tem non intendit bonum p̄sens tm.sed etiam quod est vtile per totam vitam. Et hoc specialiter ostendit phs circa ꝓmunicationem delectationū z maxime de sacrifi/ cijs de quibus minus videtur q illi qui faciunt sacrificiū intendunt honorem attribuere deo z sibijpsis acquirere requiem cum aliqua delectatione quod videtur ad vti/ litatem vite. Unde apud antiquos post collectionem fructuum fiebant sacrifica et congregationes hominum puta ad soluendum primicias hoc erat tempus aptū ad hoc q homines vacarent.tum vt quiescerent a precedē/ tibus laboribus.tum quia suppetebat eis copia victua/ lium.z sic patet q omnia subduntur ordinationi politice quasi pertinentia ad vtilitatem vite. Ex quibus omni/ bus inducit philosophus communicationem intentam videlicet q omnes communicationes continentur sub po litica sicut quedam pars eius inquantum illa ordinatur ad quedam particularia cōmoda.politica autez ad com/ munem vtilitatem Et quia amicicie communiter se ha/ bent ad tales cōmunicationes .sequitur q amiciciarum distinctio attenditur fm politicā

Ad rationes

Ante oppositum

Ad primam di citur.q amicicia inter quoscunq̄ fuerit si sit virtuosa fit in eis ratione similitudinis in moribus.scilicet amicicia in patre et filio inquantum exigit diuersas operationes.et inquantum hec dicitur paterna.et illa filialis non fit ra/ tione similitudinis formalis.nec exigit equalitatem .sed fm proportionem dignitatum ratione debite proportio/ nis.et hoc sufficit.

Ad secundam dicitur q licet patrem filius non vocet amicum.nec econtra.ymmo nominibus sibi debitis fm proportionem adinuicem.tamen filius confitetur ama/ re patrem et econtra.et hoc sufficit

Ad terciam dicitur.q si nomen amicicie capiatur pro prie non reperit ipsa nisi inter pares.sed si amiciciam capi amus quantum ad manifestam amationem et redama/ tionem beniuolam et benificam fm q ratio iubet et per/ mittit ita bene inuenitur inter dominum et subditum et patrem et filium

Omnes autem hee sub politica consueue/ runt esse non enim presens conferens politica appetit.sed in omnem viam et sacrificia facien tes.et ita circa has congregationes honores q̄z tribuentes dijs et sibijpsis requiem acqui/ rentes cum delectatione. Antiqua enim sacri/ ficia et congregationes videntur fieri post fru ctuum collectiones.puta primicie maxime em̄ in his vacabāt temporibus. Omnes aūt vbi q̄z cōmunicationes videntur particule politi/ ce esse. consequenter autem tales amicicie ta/ libus cōmunicationib⁹.Politice aūt sunt spe/ cies tres equales aūt z trāsgressiones puta cor ruptiones hax sunt autem politice quidem re gnum et aristocracia. tercia autem que a pre/ cijs quā timocraciā dicere ꝓueniens videt po liticum aūt consueuerūt ipsam plures vocare

Harum autem optima quidem regum. pessi/
ma autem timocracia. Transgressio autem re
gni quidem tyrannis. ambe enim monarchie.
Differunt autem plurimuz tyrannus quidem
enim sibiipsi conferens intendit. rex autem qō
subditorum. Non enim est rex qui non per se
sufficiens et omnibus bonis superexcellens
talis autem nullo indiget. Utilia igitur sibiip
si quidem non vtiqz intendet. subditis autem
qui enim non talis erit. clerotes vtiqz quidem
erit magis q̄s rex tyrannis autem ex contrarie
tate huic sibi enim bonum persequitur et ma/
nifestus in hac quoniam pessima. z pessimum
autem contrarium optimo. transgreditur au/
tem ex regno in tyrannidez. prauitas enim mo
narchie tyrannis malus autem rex tyrannus
sit. Et aristocracia autem in oligarchiam ma
licia principum qui tribuunt que ciuitatis pre
ter dignitatem et oīa vel plurima bonorum
sibiipsis et principatus semper eisdem de plu/
rimo facientes ditari pauci ergo principantur
et mali pro bijs qui maxime epyeikes. Et ti/
mocracia autem vtiqz in democraciam. Con
terminales enim sunt be. Multitudinis enim
vult et timocracia esse et equales omnes qui
inhonoratio ne minimum enim precio autem
malum est democracia in paruz enim trans/
greditur politice speciem. Transmutant qui/
dem igitur maxime sic politice. Manifestum
enim sit et faciliter transgrediuntur. Simili/
tudines autem ipsaruz et velut accipiat exem
plum aliquis vtiqz et in domibus. Patris
quidem enim ad filios communicatio regni
habet figuram. filiorum enim patri est cura.
hinc autem z Homerus iouem patrem ap/
pellat. paternus enim principatus vult regnū
esse. In persis autem qui patris tyrannicus
vsuntur enim vt seruis filijs tyrannicus au/
tem et qui domini ad seruos. Domini enim
conferens in ipso operatur. et hic quidem igi/
tur rectus videtur persicus autez peccat. Dif/
ferentium enim principatus differentes Ui/
ri autem et vxoris aristocraticus videtur fm
dignitatem enim vir habet et circa hec que op
tet virum. quecunqz autem vxori congruunt
illi reddet. Omnium autem dominans vir in
oligarciam transponitur preter dignitatez em̄
ipsuz facit z non q melius. Quandoqz autem
principantur vxores heredes existentes nō ita
qz fiunt fm virtutem principatus. sed propter
diuitias et potentiam quemadmodum in oli/
garchijs. Timocraticus autem videtur qui
fratrum equales enim. tamen inquantum eta
tibus differunt propter quod si multum etati/
bus non adhuc fraterna amicicia fit. Demo/
cracia autem maxime quidem in hijs que si/
ne dominatione habitationum hic enim om
nes ex equali z in q̄bus debilis qui principat
z vnicuiqz potestas.

Queritur decimotercio

Verum fm tres species politice distinguende sint tres species amicicie inter personas inequales. Arguitur primo q̄ non. quia in qualibet specie politice est habitudo principantis ad subditum. sed inter tales est dissimilitu/
do. igitur. Arguitur secundo. inter dominum z seruū non est amicicia. vt dr philosophus. sed principans se ha/
bet ad subditum sicut dominus ad seruum. igitur inter eos non est amicicia Arguit tercio. tm̄ tres sunt speci
es politice. sed multo plures sunt species amicicie. vt pa/
tris ad filium. viri ad vxorem. fratrum q̄gnatorum z cō
sanguineorum ad inuicem. igitur.

In oppositum est philosophus qui postqz ostendit q̄ species amicicie reducuntur ad politicam communicati
onem. Consequenter distinguit fm distinctionem politi
ce communicationis. Et primo distinguit politicas cō
municationes ab inuicem. de quo in presenti questione. z. Secūdo distingit fm eas spēs amiciciarū de q̄ in que
stione sequenti. Et adhuc distinguit. primo spēs politice
p̄municatōis de quo in p̄mo articulo. secūdo ad earum

similitudinē assignat spēs cōicationis yconomice de quo in scō. Circa primū est Notandū scō q tres sūt spēs cōicationis politice t totidem corruptōis siue trāsgressionis eaꝝ Spēs cōicationis politice sunt regnū qō est ꝓncipatus vnius Aristocrasia que est ptās plurū optimoꝝ eo q hmōi ciuilitas p virtuosos gubernat. Et tercia dicitur thymocrasia a pcijs nā thymos pciū dr. qz in hac policia prima dātur paupibus et dāna inferunt diuitib⁹ et nō ꝓueniunt ad publicas cōgregatōes Et hāc ꝓsueuerunt cōi nomine vocare policiā. eo q est cōis t diuitib⁹ et paupibus. t dicit inter eas optima et regnū et minus bona thymocrasia. media aūt aristocrasia Corruptio autē regni siue trāsgressio vocatur tyrannis quod manifestat phs. qz in genere conueniunt. nā ambe sunt monarchie et principatus vnius. tñ differunt multipliciter vt dr textus Ex quo ptz q sunt contraria. qz contraria plurimum distant in eodem gñe quā differentiam manifestat. dicens q tyrannus in suo regimine intendit vtile sibīpse rex vero subditis. quod probat. qz non potest dici vere rex q nō est per se sufficiens ad regendum. vt scz sit excellens in oī bus bonis anime et corporis et exterioꝝ rerum. vt sit dignus t potens ad regendum. Cum autem talis sit nō indiget aliquo. Et ideo non intendit suam voluntatez qō ptinet indigētibus. sed hoc q bene faciat subditis quod est supabundantia. ille em̄ qui non est excellentioꝝ in oīnibus bonis potest dici celotes quasi forte assumptꝰ ad principandū q̄ rex. sed tyrānus se hz per contrariū ad regem qz querit bonum sibi Ex quo ptz q ista corruptio ē pessima et pessimū est contrarium optimo. Transgressio em̄ alicuius ex regno in tyrānidem nihil aliud est q̄ prauitas monarchie. et rex q̄ sic malus est dr tyrānus. vt dicit textus. t sic tyrannis est pessima Transgressio autez aristocrasie vocatur obliarcha que est principatus paucorum t hoc ꝓpter malicia eoꝝ. qz bona cōitatis nō distribuunt sm dignitatē. sed omnia vel plura sibīpis vsurpant et ꝓpter principatū eisdem conferunt. t maxime intendūt vt ipi et eoꝝ ditentur amici. Et ex hoc contingit q loco maxime virtuosoꝝ que p̄sunt aristocrasie principant pauci et mali. Corruptio siue transgressio thymocrasie est in democrasiā que est ptās ppl̄i ambe aūt policie sunt conciuiles. i. vicine. Assimilant em̄ in duobus. Primo quia thymocrasia etiā que est preciozū et principatus multitudinis sicut et democrasia. Scō qz vtraq; homīes in honoribus constituti sunt equales Differūt aūt. qz thymocrasia intendit cōiter bonū pauperū et diuitū. vñ minima puersitas est thymocrasie. puer em̄ recedit a thymocrasia que est recte politice spēs Tunc sit

Conclusio prima

tñ sunt tres species cōmunicationis politice. et tres corruptiones siue transgressiones. qz in omni policia dicitur principans q̄ dirigit cōitatē ad bonū cōmune vl̄ igitur est vnus tñ et talis policia vocatur regnum vel sunt plures et hoc dupliciter vel sunt virtuosi valde. et talis policia vocatur aristocrasia vel non sunt excellentes in virtute sed populares. et talis vocatur thymocrasia. naz populares volunt regnum vt percipiant precia debita regentibus. Secunda pars patet quia quedam est corruptio policie quando principes intendunt bonum proprīū t nō cōmune t hec vocat tyrānis. vnde qz princeps monarcha influit omnibus eoscz ordinant ad alia habens ꝓstituere oēm particularē ꝓncipatū. vt duces comites ꝓpositos t iudices. ideo corruptus corrūpit totā policiā oia trahēs ad ꝓpriū bonū. Alia est corruptio ex aristocrasia in obliarchiā sm quā pauci ꝓncipant. Et istis sibi et suis appropriant cōia t de facili ditant. et hec est minus prava tyrannide. Tercia corruptio est ex thymocrasia in democrasiā. Vñ in tymocrasia oēs volunt eq̄liter ptici pare honorē. vñ in democrasia solū intendit bona pauperū. vñ nitūtur trahere bona a diuitib⁹. Et quo ad secūdū deficit a vera pollicia

Conclusio secūda sm spēs cōicatiōis politice distinguende sunt spēs amicicie. Probat qz vbicunq; reperit iusticia t iniusticia ibi reperitur amicicia t inamicicia. sed in omni cōicatōe pollitica reperit iusticia t iniusticia. ergo. Et ideo in ꝓuerbio solet dici q oīs amicicia est in cōicatione siue in victu. t hec de primo. Quantū ad secūdum

Dubitatur primo

De diuisione cōicationū yconomicarū. Rūdetur q phs eas distinguit sm p̄dictarū similitudines dicens. q similitudo predictarū policiarū potest accipi in rebus domesticis. et primo ostendit quid in his correspondeat regno et tyrannidi. Et primo de regno dicens q cōicatio (q̄ est inter patrē t filios) habet similitudinē regni. qz pater hz curam filioꝝ. sicut rex subditoꝝ. t inde est q homer⁹ appellauit iouem patrē ꝓpter regiā potestatez. principatus autē patris in domo est quasi quoddam regimen. Sed tyrānis in domib⁹ correspondet hoc q patres filijs vtūtur sicut seruis. vt dicit textus. apud vt personas se habent patres ad filios. Alius autē modus eius sm quem vtūtur dñi seruis intendēdo ad sui ipsoꝝ vtilitatem. Et differūt isti duo modi. qz scōs est rectus t ꝑm⁹ puersus oportet em̄ q diuersis aliquis diuersimode ꝓncipetur. t ideo peruersuz est q aliquis principaꝝ liberis sicut seruis Aristocrasie aūt in domib⁹ correspondet principatus q̄ vir t vxor dñanꝝ in domo. hic em̄ vocaꝝ ꝓncipatus aristocraticus. qz vir habet dominū t circa ea curā que sibi ptinent sm eius dignitatez t dimittit vxori ptinentia ad eam. Sed oppositio obliarchie ponit textus duos correspondentes. Vnus est q̄n vir vult omnia disponere et nullius rei curam dimittit vxori. hoc em̄ nō est sm dignitatem nec sm q melius est. Alius modus est quādo vt ozes totaliter ꝓncipantur eo q ipse sunt heredes. et iste principatus non fit sm virtutem. Thymocrasie vero in domo correspondet principatus quo fratres dominantur. talis em̄ ꝓncipatus est thimocraticus. eo q fratres sunt equales. nisi inquātum differūt sm etatem t q̄uis multum differant non videtur fieri fraterna amicicia. sz quasi paterna. Eius autem oppositi scz democrasie quedam similitudo est in habitationibus que non habent domum. sicut sunt socij cōmorantes in hospicio. ibi em̄ omnes sunt equales. t si aliquis principetur habet debilem ꝓncipatum sicut qui p̄figitur ad expensas faciendas. et vnusquisq; fortioꝝ habet potestatē in domo q̄si ex equali t ꝓncipes parum possunt.

Secūdo dubitatur vtruz principatus t subiectio sint de lege nature. t videtur q nō. qz natura equaliter omnes liberos facit. Oppositum dicit aristoteles. Respondetur ad dubium q sic. Patz quia ratio dominatur sensualitati. et ipse sensus natus est audire rationem. t ideo

hoies intellectu et rõne vigẽtes naturaliter sunt aliorum dñi et rectores eoꝝ. scꝫ qui sunt duri intellectus. ⁊ tales naturaliter aliorum sunt serui. licet tamen dominium et subiectio sint de iure naturali. modus tñ sic vel sic dominãdi est de iure politico ⁊ ciuili. ⁊ tm̃ de secundo.

Ad rationes añ oppo^m q̃stionis. Ad primaꝫ dr̃. ꝙ in talib⁹ est aliqua similitudo licet non sit simpliciter similitudo: et iõ inter eos non est amicicia Ad scd̃am dr̃ ꝙ principans non habet se ad subditũ sicut dñs ad seruuꝫ. qꝛ intendit bonũ subditi. dñs aũt non intendit bonum serui. sed propriũ Ad terciam dicitur ꝙ ille amicicie reducuntur ad tres principales. et hoc sufficit.

Scd̃m aũt vnamquamqꝫ vrbanitatem amicicia videt̃ inq̃tum est iustuꝫ. Regi q̃dem ad subiectos in supabundãtia beneficij. benefacit em̃ subditis siq̃dem bonus ens curã habet ipsorum. vt bene operẽtur quemadmodũ pastor ouiũ. vnde ⁊ homer⁹ agamennõa pastorẽ populorum dixit. Talis autem ⁊ paterna Differt autem magnitudine beneficiorum causa enim essendi quod putatur maximum existimari. maximi esse et nutrimenti et discipline. sed ⁊ progenitoribus hec attribuuntur Et natura enim principatiuum. pater filiorum ⁊ progenitores nepotum et rex subditoꝝ. In super excessu autem amicicie. hec propter qd̃ ⁊ honorant̃ parentes. ⁊ iustũ in his vtiqꝫ nõ idem sed ꝑm dignitatem. sic enim vtiqꝫ ⁊ amicicia: Sed ⁊ viri ad vxorẽ eadẽ amicicia ⁊ in aristocrasia ꝑm virtutem. ⁊ meliori plus bonũ. ⁊ cõgruens vnicuiqꝫ. sic autem ⁊ iustũ. Quod autem fratrum et ayrclꝛe assimilatur equales em̃ et coetanei. tales autez vnius discipline ⁊ vnius moris. vt in multum assimilatur vtiqꝫ huic et que ꝑm timocrasiaꝫ. equales enim ciues volunt et epieylꝛes esse. In parte itaqꝫ principari. et ex equali sic vtiqꝫ ⁊ amicicia. In transgressionibus autem quemadmodum et iustum et paruum est sic et amicicia est. Et in pessima in tyrannide nihil aut paruum amicicie In quibus enim nihil commune est imperanti ⁊ imperato. neqꝫ amicicia. neqꝫ em̃ iustum sed vult artifici ad organum. ⁊ anime ad corpus. ⁊ domino ad seruum. Iuuatur q̃dem enim hec ab vtentibus ad vtilitatem. amicicia autem non est ad inanimata. neqꝫ iustuꝫ. sed neqꝫ ad equũ vel bouẽ neqꝫ ad seruũ ꝑm ꝙ seruus. nihil em̃ ꝯmune est. seruus enim animatum organum organum autem inanimatus seruus. Scd̃m ꝙ quidem igitur seruus non est amicicia ad ipsum sed ꝑm ꝙ homo. videtur em̃ quidã esse iustum omni homini ad omnem potentem. communicare lege ⁊ compositiõe et amicicia vtiqꝫ ꝑm q̃tum homo. In paruum vtiqꝫ et in tyrannidib⁹ amicicie et iustum Que autem in democracijs in plurimum. multa enim cõmunia eq̃libus existentibus

Queritur decimoquarto vtrũ amicicia ad subditos sit magis in superhabũdãtia beneficij Arguitur ꝙ non. qꝛ medium pertinet ad virtutem. superhabũdantia autem ⁊ defectus ad vicia. sed amicicia regis ad subditos debet esse ꝑm virtutem. quia vt dicitur secundo pollitice. princeps debet habere virtutem moralem. ergo amicicia regis ad subditos nõ est in superhabundantia beneficij qui non est maxime beneficiatus. sed amor regis ad subditos non est huiusmodi. ergo ⁊c̃. Minor patet. quia reges plus iniustificant in subditos nouos vsus imponentes q̃ subditi in principem. Item amor patris ad filium est plus benefactiuus cum filius recipiat a patre nutrimentum ⁊ disciplinam. hoc non recipit subditus a rege. Item amor subditorum ad regem est maior q̃ econtra. quia rex a subditis recipit honorem ⁊ reuerenriam. sed honor est maximum bonũ quod possumus impendere homini. ergo ⁊c̃. Secundo sic. ad quem spectat magis amare ad eũ pertinet magis benefacere. cum benefacere ⁊ beneuelle sint de ratione amicicie. sed ad regem non spectat magis amare q̃ ecõtra. quia vt dicit philosoph⁹ auariciã in amicicijs oportet fieri. igitur ⁊c̃. Item amor cum sit actus appetitus cõuenit nobis propter indigentiam. ergo indigentes magis debent amare. sed subditi. sunt magis indigentes rege. ergo ⁊c̃.

In oppositum est philosophus qui postq̃ distinxit diuersas spẽs pollitice ⁊ yconomice ꝯmunicationis. consequenter distinguit species amicicie ꝑm predicta dicens. ꝙ ꝑm vnamquãqꝫ vrbanitatem ⁊ politice ordinem est q̃dam species amicicie accipienda. eo ꝙ in vnaquaqꝫ policia est aliquod iustum. sed amicicia ⁊ iusticia quodammodo circa idẽ sunt. igitur. Notandũ secũdo ꝙ inter regẽ ⁊ subditos est amicicia supꝫhabũdãtie bñficij sicut ẽ

amicicia beneficiātis ad beneficiatū qđ oñdit textus: qa ad regē ꝑtinet bñfacere subditis. si eñ sit bonus haberꝫ curā subditorū vt bñ opent. naꝫ intendit subditos facere virtuosos. ⁊ nolatur pastor. qr diligit subditos sicut pastor oues ꝓpter qđ homerus augmētatorē regē nolauit pastorē ꝑ. Et vt dr textus. amicicia paterna filis est regali. differūt tñ fm magnitudinē bñficiorū. nam q̄uis regis bñficiū sit maximū inquantū respicit tantā multitudinē. tñ p̄ compationē ad vnā ꝑsonam bñficium patris ē maius. qr pater est filio causatiuus magnoꝝ bonorū. Primo eñ generando est sibi causa essendi. qđ reputatur esse maximū. Secundo educando est sibi causa nutrimenti. Tercio instruendo est sibi causa discipline. Et hec tria non solum attribuunt patrib⁹ respectu filiorū. sed etiam ꝑgenitoribus. i. auis et ꝓauis. respectu nepotum ⁊ ꝓnepotum. Vñ aūt amicicia paterna sit talis sicut ⁊ regalis ꝓbat phūs qr naturaliter pater principatur filijs. ⁊ progenitores nepotibus sicut et rex subditis. et ideo filij sunt in potestate patris. nepotes in potestate auj. sicut subditi in potestate regis. Et deinde dicit phūs q̄ iste amicicie cōueniunt in duobus. Primo qr omnes cōsistunt quodā modo in excessu vnius ad aliū. de ea q̄ est in rege ⁊ subditis hoc est manifestū. et hoc solū manifestat circa patres ⁊ filios: qr patres honorant a filijs. g̃ ꝓt esse superexcedens. tenet cōsequentia. qr honor debetur superexcellenti. vt in ꝓmo dictū est. Et idem dicendū est circa ꝑgenitores. Secundo cōueniunt iste amicicie in hoc q̄ hmōi amicijs nō est idem iustum ex vtraꝫ ꝑte. vt si rex faciat subdito qđ subditus regi vel pater filio quod filius patre. sed attenditur vtrobiq̄ iustum vt vterq̄ faciat alteri. quod dignū est fit amicicia inter eos vt vnus alterum amet fm q̄ dignum est. Tunc sit

Conclusio prima

Tantū tres sunt species amicicie que est inter personas equales. ꝓbatur. qr tales distinguunt fm species communicationis policie vt patuit in ꝓsenti questione. igit. Vnde prima amicicia est inter regē et subditos de qua dictū est in notabili Secunda aūt species sumit fm communicationē aristocraticaꝫ. ⁊ huic assimilat amicicia viri ad vxorē. qr in amicicia fm cōicationem aristocraticā ꝑficiuntur aliqui fm virtutem ꝑfectam ⁊ ꝓpter eam iuuātur. Et qr illi qui ꝑficiunt sunt meliores. cō attribuitur eis plus de bono inquantū. s. aljs ꝑferuntur. vnicuiq̄ tū attribuitur illud quod ei conuenit. Virtuosi eñ in dignitatibus constituti non subtrahunt subditis bonum qđ eis congruit. Et per hunc etiam modum saluatur iusticia ⁊ amicicia in aristocrasia. et ita etiam est in amicicia viri. et vxoris. nam vir quāuis est perfectior vxore nō tamē spernit ea que sunt vxoris. Tercia species sumitur fm communicationem thymotraticam hoc est fratrum et coetaneorum adinuicem. sed fratres et coetanij sunt equales. et videntur esse vnius discipline et vnius moris vt in pluribus eo q̄ mores consequuntur consuetudinem vite. Et quo patet q̄ tali amicicie assimilatur amicicia vite q̄ est fm thymocraciam in qua ciues qui principātur sunt epitres id est virtuosi. Et ideo iustum est vt in parte ꝑticipentur. ita scilicet vt vnus non habeat totum principatum sed partem. ita q̄ in principatu equent. et sic etiā amicicia est inter eos. Et hoc etiam seruatur in amicicia fratrum coetaneorum ⁊ simil connutritorum. Cōclusio secūda ⁊ respō sua. amicicia regis ad subditos est in suphabūdantia beneficij. ꝓbat rōne ꝑti posita in principio secūdi notabilis. Secūdo ꝓbatur. qr amici est bene velle ⁊ bene facere amico si ꝑt. ergo in quo potentia bñfaciendi amico suphabūdat in illo suphabūdat benefacere. sed in velle est suphabūdātia diuitiaꝝ. ergo ciuilis potestas suphabūdat in potentia benefaciendi. Tercio ꝓbat magis virtuosi est magis bñfacere. cū virtus sit potētia bñfactiua magnoꝝ. vt habet ꝓmo rethoricē. sed rex debꝫ esse virtuosior subditis. g̃ debet suphabūdare bñficijs ⁊ ꝓ ꝓsequēs amor regis ad subditos debet esse in suphabūdantia. ⁊ hec de ꝓmo. Quātū ad secūdū.

Dubitatur primo

Qualiter fit amicicia fm politicas comparationes. Respondet textus q̄ sicut in talibus policijs est parum de iusticia ita est parum de amicicia. que est quodammodo circa idem cum iusticia. sed vt dicit textus. minimum de amicicia est in pessima polliciarum corruptarum. scilꝫ in tyrannide in qua aut nihil aut modicum est de amicicia quod ꝓbat phūs qr in cōicatiōe ꝓsistit. nam si inter imperantem ⁊ imperatū nihil esset ꝯmune bonū. puta cum imperans intendit suū ꝓprium bonum. inter eos non esset amicicia. sicut neq̄ iusticia esset inter eos. incēptum imperans vsurpat sibi totū bonū qđ debet imperato. sed hoc accidit in tyrānide. qr tyrānus nō intendit bonū ꝯmune sed ꝓprium. et ita se habꝫ ad subditos sicut artifex ad instrumentū ⁊ anima ad corpus ⁊ dñs ad seruū. vtitur eñ ipsis subditis vt seruis. hec eñ tria iuuātur ab his q̄ vtūtur eis incēptum mouentur ab eis. scꝫ seruj a dño. corpus ab aīa. ⁊ instrumentum ab artifice. non tamen est amicicia vtendū ad ea quib⁹ vtuntur. qr q̄uis in aliquo ꝑsint eis. non tamen in hoc intendūt bonum eorū. nisi fm q̄ refertur ad ꝓprium bonum. Et hoc patet ꝓcipue de artifice in comparatione ad instrumenta inanimata. ad que non est amicicia neq̄ iusticia. qr non ꝯmunicant in operatiōe humane vite. et similiter nō est amicicia. qr ad equū vel bouem non est amicicia. ⁊ ita etiā nō est amicicia domini ad seruū incēptum est seruus. qr nō habet aliqđ cōmune. sed totū bonū seruj est domini. sicut totū bonū instrumenti est artificis. seruus eñ est quasi instrumentuꝫ inanimatū. sicut econuerso instrumentum est quasi seruus inanimatus. Et sic ꝑz q̄ in policia est minima amicicia. ideo videndum est in qua ipsarum sit plus de amicicia. Circa qđ dicit textus q̄ in democracia est plus de amicicia q̄ꝫ in aljs policijs corruptis. quia in ea (qui ꝑticipant in multis) intendūt ꝯmune bonū. incēptum volūt equare populares insignibus intendentes principaliter ad bonuꝫ popularū. Obligatio autem medio mō se habet. quia neq̄ intendit ad bonum multitudinis sicut democracia. neq̄ ad bonum vnius tm̄. sicut tyrannis. sed ad bonum paucorum.

Dubitatur secūdo vtrū inter dñm ⁊ seruum non sit amicicia. Videtur q̄ nō. quia dicitur in principio huius q̄ omnīū hominū est amicicia. Respondetur q̄ incēptum dominus et seruus in aliquo pacto et promisso conueniunt non est amicicia inter eos. sed inquantum seruus est homo potest inter eos esse amicicia. Et patet de tyrannide in qua principes vtuntur subditis vt seruis q̄ paruꝫ est de amicicia et iusticia

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur ꝙ in virtute non est medium rei sed rationis. modo licet rex inter ceteros habūdat beneficijs. tamē ipse si sit virtuosus tenet semper medium rōnis solum faciens quod oportet Ad secūdam dicitur primo ꝙ nunq̄ rex iniustificat sed nominati reges qui realiter sunt tyranni multas faciunt iniusticias in subditis. in hoc em̄ differunt rex ⁊ tyrannus. Secūdo dicit̄ ꝙ licet amore naturali pater plus diligat filios q̄ rex subditos. tamen amore virtuoso et morali rex magis amat subditos q̄ pater filios. quia ad meliorem magis spectat amare tali amore Ad terciaꝫ dicitur ꝙ amare amore amicicie magis ⁊ vniuersaliter spectat ad superiorem q̄ ad suos subditos. licet amore concupiscentie oppositum cōtingat. sed quia amor amicicie est maior q̄ concupiscentie. ideo simpliciter amor regis est maior subditorum. nam subditi amant vt beneficientur inde inferiores magis obligantur ad amandum superiores q̄ econtra. et hoc in vera policia. in qua superiores intendunt cōmune bonum. Et per idem soluitur alia ratio

In cōmunicatione quidem igitur omnis amicicia est quēadmoduꝫ dictum est. Diuidet aūt vtiqꝫ aliquis cognatam ⁊ etayricam. Politice autem ⁊ que contribulium ⁊ que cōnauigantium ⁊ quecūqꝫ tales ꝯmunicatiuis assimilantur magis. quasi enim ꝑm ꝯfessionem quandam videntur esse. In has autem ordinabit vtiqꝫ aliquis et peregrinam Sed ⁊ cognata videtur multifaria eē et dependere omnis ex paterna. Parentes quidem em̄ diligunt filios vt suijpsoruꝫ aliquid existentes filij autem parentes vt ab illis aliquid existentes. Magis autem sciūt parentes qui ex ipsis q̄ geniti quoniā ex his. Et magis quo approximatur quod a quo genito q̄ factum facienti. Quod em̄ ex ipso propinquum ei a quo puta dens vel capillus vel quodcūqꝫ habenti illi autem nihil. quod a quo vel minus. Sed ⁊ multitudine temporis. hi quidem enim cōfestim natos diligunt. hi autem procedētes temporibus parentes intellectum vel sensum accipientes. Ex his autem manifestum propter que amant magis matres. Parentes quidem filios diligūt vt seipsos. qui enim ex ipsis velint alteri ipsi inseparati. filij autez parentes vt ab illis nati. Fratres aūt adinuicem in eisdem nasci. ad illa em̄ idemptitas ad inuicem idem facit. ⁊ propter quod aiunt idem sanguinem ⁊ radicem et talia sunt autem idem aliqualiter ⁊ in diuersis. Magnum autem ad amiciciam ⁊ ꝯnutritum ⁊ quod ꝑm etatem. coetaneus em̄ coetaneum ⁊ qui vnius moris etayri ꝓpter qd̄ ⁊ fraterna etayrike assimilat̄. Nepotes autem et reliqui cognati ex his quo approximant̄ In ab eisdem em̄ esse. fiunt autem hij quidem ꝓximiores. hi autem magis alieni in ꝓpe vel lōge producere esse. Est autez ad parentes quidem amicicia filijs ⁊ hominibꝫ ad deos vt ad bonum ⁊ superexcellens. bene em̄ fecerunt maxime essendi em̄ et nutriendi. cause autē natis eius qd̄ est disciplinari. Habet em̄ ⁊ delectabile ⁊ vtile. talis amicicia magis alienoꝝ q̄to et cōmunior vita ipsis est. Sunt autem ⁊ in fraterna que quidem ⁊ in etayrika ⁊ magis in his qui epeykes ⁊ totaliter similibꝫ q̄to ꝓximiores. et ex natiuitate existentes diligūt ad inuicem. ⁊ vt magis vnius moris q̄ ex eisdem et cōnutriti ⁊ disciplinati. similiter ⁊ ꝑm tēpus probatio plurima ⁊ firmissima. Analogū autē et in reliquis cognatoꝝ amicabilia

Queritur decimoquinto vtrū parentes magis diligāt filios q̄ econtra ⁊ inter parentes matres magis q̄ patres Arguitur contra primum. qui magis recipit magis tenetur amare. sed filius magis recipit a parentibus q̄ econtra. igitur ⁊c.

Secūdo arguit̄ ꝯtra secundum. pater est principium actiuum a quo descendit virtus formatiua. mater vero est quasi principium passiuum. ergo patres magis diligunt filios q̄ matres. Tercio sic. amor patris constātior est amore matris. quia vir est constantior muliere. ergo pater magis diligit filios q̄ mater

In oppositū est philosophus qui postq̄ distinxit species amicicie ꝑm species pollitice ⁊ yconomice communicationis. Consequenter subdiuidit predictas species amiciciarum supponens principium distinctarum amiciciarum. scilicet ꝙ omnis amicicia in communicatione consistit. deinde distinguit ꝑm communicationem species amicicie de quibus minus videtur dicens ꝙ ꝑm diuersitatem communicationis potest aliquis distinguere

ab inuicem et ab alijs amicicijaz cognatam. id est que est inter consanguineos et etharicam. id est inter connutri/tos Cognatiem communicant in origine. ethari autem in nutritione Sed vt dicit textus q alie amicicie habent aliam similitudinē cōmunicationis ꝙ cognata et etharica. vt sunt amicicie politice. id est que sunt inter conciues et amicicie contribulium id est homines eiusdem tribus Amicicie connauigantium id est inter eos qui simul na/uigant. et quecunq alie tales puta commilitantium vel constudentium In istis em amicicijs manifeste apparet q ratio amicicie est communicatio inter quas etiam po/test ordinari amicicia peregrinantium. sed amicicia cog/nata et etharica non est ad presens et permanens in quo communicatur. et ideo magis latet. Ostendendo autem quomodo se habeat amicicia paterna ad alias consang/uineoz dicit philosophus q licet sit multipharia propter diuersos gradus consanguineozum. tamen omnis talis dependet ex paterna sicut ex principio. Qz autem paren tes diligunt filios. ostendit phūs esse rationabile. eo q fi/lij sunt aliquid parentum. nam ex semine parentum filij procreantur. Et ideo filius est quodammodo pars pa/tris ab eo separata. propter quod hec amicicia propinquissi ma est delectationi qua quis amat seipsum. a qua omis amicicia deriuatur. Et ideo amicicia paterna rationabi liter ponitur esse principium. filij autem diligunt parētes inquantum habent esse ab eis. sicut partes separate dili gunt totum a quo sepantur. Notandum secundo q duplex est amoz. scz naturalis siue animalis qui fundatur in appetitu sensuum mediante cognitōne sensitiua. siue in appetitu naturali siue in cognitione. Et vocatur natura lis. quia non fundatur in libertate. sed insequitur naturā et est amoz cuiusdam concupiscētie. Alius est amoz gra tuitus amicicie siue rationalis virtuosus vel honestus. et iste procedit a ratione fm virtutem. vnde amoz parentū ad filios z filiozum ad inuicem. et vniuersaliter consan/guineozum est naturalis. quia sicut a natura vnumquod q diligit se. ita amoz fundatus in dilectione sui est natu/ralis. talis autem est amoz parentum ad filios inquan/tum sunt aliquid parentum. Et ex quo patet q amoz pa/rentum ad filios est secundus in genere amozis natura/lis. Filij autem amant parentes inquantum sunt ali/quid ipsozum parentum. ideo filij amantes se amant pa rentes qui est tercius gradus. Quartus vero amoz est consanguineozum ad inuicem. Nam ꝓsanguineus amā do seipsum amat parentes. et amando parentes amat ea que sunt parentum. et per consequens amat suum consanguineum. Ex quo patet q fm q maioz vel mi/noz est distantia a radice consanguinitatis fm hoc remit titur vel intenditur amoz naturalis consanguineozum.

Tunc sit

Conclusio prima

parentes magis diligunt filios ꝙ econtra. probatur tri/bus rationibus. Prima tanto magis aliquis diligit qn to magis cognoscit dilectionis causam. causa aūt q parē tes diligunt filios est. qz sunt aliquid eoz. filij vero paren tes amant. qz ab eis sunt. sed parentes magis pñt scire q sunt ex eis ꝙ filij ex quib sunt orti parentibus cum parē tibus nota fuit generatio. filij autem non dum erant. igit parentes prius amant filios quam econtra. Secunda ratio causa dilectionis in omni amicicia cognata est pro/pinquitas vnius ad alterum. sed generans est ꝓpinqui/or genito ꝙ econtra. eo q genitum est quasi quedā pars generantis separata et comparatur ad ipsum sicut pars separata a toto. pura dens vel capillus. sed huiusmodi partes separate a toto magnam propinquitatem habēt ad totum. quia totum in se continet ipsas non autē eco/uerso. Tercia ratio. amicicia per diuturnitatem tempo/ris confirmatur. sed in maioze tempoze parentes diligūt filios ꝙ econtra. quia diligunt eos statim natos. Sed filij diligunt parentes per successionem temporis. quan do capiunt vsum rationis vel ad minus sensum ad dis/cernendum parentes ab alijs. ergo parētes plus diligūt filios ꝙ econtra. tamen filij magis obligantur ad amā/dum parentes ꝙ econtra. quia obligatio fit ex dono ac/cepto a patre z non econtra. igitur tc

Conclusio secunda. matres magis diligunt filios ꝙ patres. Probatur quia matres magis possunt scire qui sint eozum filij ꝙ viri. ergo amoz earum fundatur in cer/tiori ꝙ amoz virozum. igitur tc. Secundo probatur cō clusio. quia prius tempoze ex coniuctu matres accipiūt affectum amozis ad filios ꝙ patres. et sic diutius cōuer/santur matres cum filijs ꝙ patres. igitur tc. Item pro/batur conclusio. quia matres per quamcunq maliciam nunquam vel raro derelinquūt filios. quod tamen faci/liter faciunt patres Eligit enim pater filium latronez oc cidi magis si viderit eum insanabilem a furto vel latro/cinio ꝙ vt euadat. timens autem sturpis scandalum. hoc vero nunquam eligit mater. Verumtamen amoz fm virtutem non sumitur fm generationem naturalem sed fm augmentuz virtutis. igitur si pater sit virtuosioz ma tre propter constantiam patris amoz eius est maioz ad fi lium virtuosum ꝙ amoz matris. Sed de hac amicicia non est hic sermo. Item potest probari conclusio. qz ami cicia fundatur in experientia. sed matres magis experiū tur benivolentiam filiozum ꝙ patres. igitur ceteris pari bus matres plus habent de amoze ad filios ꝙ patres. q autem parentes sint propinquiores ad filios ꝙ econtra manifestat philosophus ex eo q parentes diligunt filios suos sicut seipsos. Filij em qui ex parentib generantur sunt quasi ipsi parentes alteri ab eis existentes. in hoc so lum ab eis separantur. sed filij diligunt parentes non q/si aliquid ipsozum existentes. sed quasi ab eis nati. Quā tum ad secundum

Dubitatur primo

Utrum filij magis ament matres ꝙ patres. Respon/detur q sic. quia a principio filij plura signa benivolentie sentiunt a matribus ꝙ patribus. Item amoz insequitur conuersatiōem. sed magis cōuersantur cum matre ꝙ pa tre. igit tc. Verūtamen filius pfectus fm etatem pfectā pfectioza signa benivolētie experit a patre ꝙ matre. ideo amoz eius maioz est ad patrē ꝙ matrē.

Secundo dubitatur quare fratres amant seinuicem Respondet textus q est ex eo. quia ex eisdem nascuntur qui enim viuunt eisdem sunt eadem inter se quodāmo/do. Ideo cum filij sint quodāmodo idē cum parentib et idemptitas filioz ad parētes facit eos esse quodāmodo idem fm sanguinem radicem z alia huiusmodi. Et ꝙ/uis sanguis parentum (qui est radix communis non sit idem) simpliciter. remanet tamen aliqualiter ista idēpti/

ra3 etiam in filijs que diuiduntur a parentibus. Et etiam ab inuicem. Et vt dicit philosophus ostendens per quid fraterna amicicia confirmatur et multum confert ad fraternam amiciciam q̄ fratres sunt connutriti ⁊ propinqui fm etatem. quia naturaliter coetanei semicem diligunt. et homines connutriti quasi sunt vnius moris. quod dilectionis vinculum. Inde est q̄ amicicia fraterna similis est amicicie connutritorum. cum ytayrica. Determinando autem de amicicia aliorum consanguineorum: dicit philosophus q̄ nepotes ⁊ alij consanguinei approximquant sibij nuicem propinquitate generis amicicie inquantum procedunt ex fratribus qui sunt filij eorundez parentum. Ex hoc enim dicuntur consanguinei q̄ ex eisdem procedunt. ⁊ huiusmodi dicuntur magis vel minus propinqui inquantum sunt propinquiores vel remotiores a prima radice consanguinitatis Primum eñ oportet accipere tanq̄ mensuram in omnibus

Ad rationes

Ante oppositum Ad primaz dicitur. q̄ bene probat q̄ filij tenentur plus amare parentes. si ex illo non sequitur q̄ plus ament.

Ad secundam et terciam dicitur q̄ procedunt. si cetera essent paria. modo sic non est: quia non est qualitas cognitionis

Viro autem et vxori amicicia videtur fm naturam existere: homo enim in naturam coniugale magis q̄ politicum et quanto prius. et necessarium magis domus ciuitate et filiorum procreatio communis animalibus: Aliqs quidem igitur in tantum communicatio est. homines autem non solum procreationis filiorum gratia cohabitant: sed et eorum que in vitam. Confestim enim diuisa sunt opera. et sunt altera viri et vxoris: Sufficiunt igitur ad inuicem ad commune ponētes propria. Propter hoc autem et vtile esse videtur et delectabile in hac amicicia. erit autem vtiq̄ et propter virtutem si epieikes sint. est autem vtriusq̄ virtus. et gaudebunt vtiq̄ tali: Coniunctio autem filij videtur esse quod et citius steriles dissoluuntur. filij enim commune bonum ambobus. continet autem commune. Qualiter autem conuiuendum viro ad vxorem ⁊ toraliter amico ad amicum nihil alterū videtur queri q̄ qualiter iustum. non eñ idem videtur amico ad amicum. neq̄ ad extraneum et etayrum et condiscipulum

Queritur decimosexto

Vtrum amicicia viri ⁊ vxoris sit fm naturam. Arguitur q̄ non. quia amicicia viri ⁊ vxoris est determinatio huius habentis et econtra. et non cuiuslibet ad quamlibet indifferenter. sed fm naturam vnus homo non est magis determinatus ad vnam mulierem q̄ ad aliā nec econtra. ergo illa amicicia sic determinans habentem ad illam ⁊ econtra non est fm naturam. Confirmatur. quia homo est naturaliter animal ciuile ⁊ communicatiuum. ergo non est fm naturam q̄ homo determinet se ad vnā et non ad aliā. Et maxime illud naturale est. per qō maxime finis nature (scilicet prolificatio) attingitur. sed maxime attingitur finis si vnus non determinaretur ad vnam. quia vnus vir potest fecundare plures mulieres. ergo amicicia determinans hunc ad illam non est naturalis. Secundo arguitur. quia vel hoc esset fm naturam generis vel speciei. non primum. quia in pluribus speciebus videmus vnum marem se non determinare ad vnam femellam. vt in canibus et porcis. et sic de pluribus aliis. Nec etiam potest dici secundū. quia homo inter omnia animalia est maxime communicatiuus. Etiam si sic sequeretur q̄ religiosi peccarent vouēdo castitatem. quia agerent contra naturam. ergo ⁊c. Confirmat. quia illud non est a natura quod a voluntate libere elicitur fm q̄ vir amore coniugali amat magis hanc q̄ aliaz

Tercio arguitur sic. coniugium fit aliter ⁊ aliter et fm diuersas leges vnus non determinatur ad vnam. sz naturale in omnibus fit similiter. ergo coniugium nō est naturale. igitur per consequens nec amicicia coniugalis est naturalis

In oppositum est philosophus qui postquam distinxit amiciciam coniugatam. consequenter assignat proprietates predictarum amiciciarum. et primo paterne. cuius duas ponit proprietates. Prima est q̄ filij habent amicicia ad parentes sicut quoddam bonum superexcellēs. quia parentes maxime benefaciunt his inquātum sunt eis causa essendi. nutriendi. et discendi. et talis est amicicia hominis ad deum. Secunda proprietas q̄ amicicia patris et filiorum habet delectationem et vtilitatem tanto magis q̄ amicicia extraneorum quanto magis cōmunem vitam gerunt. Ex quo prouenit q̄ sibijnuicem maxime sunt vtiles et delectabiles. Secundo ponit proprietatem amicicie fraterne dicens. q̄ in ea inueniuntur eadem que in amicicia connutritorum. vt si fratres sint virtuosi ⁊ toraliter sibi similes in omnibus moribus. tanto magis ex connutritione est inter eos amicicia quanto sunt sibijnuicem propinquiores. et hoc fm tria. Primo fm diuturnitatem temporis. quia statim nati sibi inuicē dilexerunt. Secundo fm perfectionem ⁊ similitudinem. quia qui ex eisdem geniti sunt videntur esse eiusdem moris et videntur habere similem dispositionem. et sunt simul nutriti et disciplinati a parentibus. Tercio fm experientiam amicicie. quia per spacium longi temporis vnus alterum expertus probare potest. ideo amicicia eorum maxima et firmissima est. Tercio ponit philosophus proprietates aliorum consanguineorum amicicie dicens. q̄ ea que ptinent ad maiorē ꝓsanguineorū amicicia accipienda sunt fm ꝓportiōez amicicie fraterne. q̄ alij

ꝯsanguinei diminuãtur a fratrib⁹. Notãdum scdo ꝙ quesito.ꝙ naturale capiꝫ multiplr. Uno mõ ꝓut distinguiꝫ contra casuale. Alio modo ꝓtra violẽtum. Tercio mõ ꝓut distinguiꝫ ꝓtra artificiale. Quarto mõ ꝓtra supnaturale. Quinto mõ ꝓtra aiale vel volũtarium. ⁊ isto vltimo modo amicicia viri ⁊ vxoris nõ est ſm naturam. qz nõ fit in appetitu nisi mediãte ꝯgnitõe. sed alijs mõis hec amicicia est naturalis. Tunc sit

Conclusio ꝑma.

Amicicia viri ⁊ vxoris est naturaliꝫ mõ iaz declarato. probat textus. qz hõ naturaliꝫ est aial politicũ. sed multo naturaliꝫ hõ est aial ꝯiugale. igitur. Minor probaꝫ dupliꝫ. qz ea que sunt ꝑora ⁊ magis necessaria ad naturã magis ꝑtinent. sed societas domestica ad quam pertinet amicicia viri ⁊ vxoris est ꝑior ꝙ ciuilis. sicut pars toto. Etiaz est magis necessaria. quia ordinatur ad actus necessarios vite. s. ad generatiõem ⁊ nutritiõem. ergo homo ẽ animal coniugale naturalius ꝙ politicum. Secunda ratio. quia procreatio filiorum (ad quam ordinatur coniunctio viri ⁊ mulieris) est communis alijs aialibus. ⁊ ita sequitur naturam generis. igitur homo naturalius est animal coniugale ꝙ politicum. Item probatur conclusio. quia p cohabitationem viri ⁊ vxoris attingitur finis eorum qui est prolificatio. Sed illud per quod vniuscuiuscz finis attingitur illud est naturale vnicuicz. igitur Itẽ natura non debet minus esse sollicita de perfectionibus speciebus ꝙ de imperfectionibus. Sed ad spẽs bꝛutorum procreandas natura inclinat masculum ⁊ femellam ad coniunctionem. ergo hoc idem facit in humana. igitur vltra ꝙ solemnitas coniugij in humana specie est naturalis primo propter prolem que indiget educatõe diuturna ⁊ doctrina. ⁊ ad hoc vir sine muliere nõ sufficit. nec mulier sine viro. Item aliter bonum domesticum non saluaretur nam sine hac diuitie non aggregarentur. sed potius dispergerentur dum quilibet auferet alteri quod posset. Dicit vltra ꝙ appropriatio viri ⁊ vxoris. ita ꝙ vnicus vnico coniugatur est naturalis. non quidem ratione generis. cum in multis speciebus videamus vni masculo multas femellas commisceri. Sed ratõe speciei. quia si plures viri essent coniuncti vni mulieri nesciretur cuius esset proles propter quod periret sollicitudo requisita ad nutrimentum prolis ⁊ ad doctrinam. Item vnus vir sufficit ad fecundandum vnam mulierem. Sed in superfluis abundare non est naturale. igitur illa appropriatio nõ est naturalis ⁊ conueniens. Dicitur vltra ꝙ dignior amor mas amat femellam ꝙ econtra. quia amor benefacientis ẽ maior amore bene passi. Sed vir benefacit vxori. qz sibi dat prolem ⁊ recipit eam ab ipso. ita vir se habet ad vxorem sicut excedens ad excessum. Ultra dicit ꝙ maior ẽ amor naturalis masculi ad femellam in genere humano ꝙ in speciebus aliorum animalium. quia in alijs animalibus est solum amor in procreatione prolis. sz amor in hominibus vltra hoc est ad vtilitatem. qz opa vxoris sunt naturaliter distincta ab operibus viri. Ex dictis infertur ꝓmo ꝙ prima societas est in domo que est viri ad vxorem Et secunda est in communitate ⁊ ciuitate. Infert secundo ꝙ in amore cõtrahendo cum aliquo maximum iuuamen est acceptio beneficij. Sz vt videat ꝓpria rõ amicicie ꝯiugalis que est tm in hoibus ponitur. Seciida cõclusio. amicicia coniugalis in hominib⁹ non solum est naturalis sicut in alijs animalibus. sed etiam ẏconomica. Probat textus. qz in alijs animalib⁹ est cõicatio interem et femellam ad procreationẽ prolis tm. Sed in hominibus mas et femina cohabitãt nõ solũ causa procreationis filiorum. sed etiam propter ea que sunt necessaria ad humanã naturã vel vitam. Opz em ꝙ opera humana que sunt necessaria ad vitaz sint distincta inter marẽ et femellam Item quedam conueniunt viro puta ea que sunt exterius agenda ⁊ q̃dam vxori sicut nere ⁊ alia que sunt domi agenda et sic sibijnuicem sufficiunt dum vterqꝫ redigit in coniugem. ergo amicicia coniugalis in hominibus non solum est naturalis. sicut in alijs animalibus vtpote ordinata ad opus nature quod est generatio sed etiam ẏconomica vtpote ordinata ad sufficientiam vite domestice. Ex dictis patet vt dicit textus ꝙ amicicia cõiugalis habet vtilitatem inquantum per eam fit sufficiẽtia vite humane Habet etiam delectationẽ in actu generationis sicut ⁊ cetera aialia Et si vir ⁊ mulier sint virtuosi poterit eoꝝ amicicia esse ꝓpter virtutem. naz est aliq̃ virtus ꝓpria vtriusqꝫ ꝓpter quam iusticia redditur iocunda. et sic patet. ꝙ omnis amicicia potest esse propter virtutem vtile ⁊ delectabile. Quantũ ad scdm

Dubitatur ꝑimo

Per quid firmatur amicicia coniugalis Respondet textus ꝙ per filios ⁊ inde est ꝙ sterilis citius seperantur ab inuicem Fiebat enim antiquitus separatio matrimonij causa sterilitatis Et ratio est. quia filij sunt commune bonum amborum quoꝝ coniunctio est propter prolem Sz illud quod est cõmune conseruat amicicia. que in communicatione consistit Quantum ad scdm

Dubitatur secundo. Qualiter debent vir ⁊ vxor cõuiuere Respondet textus ꝙ querere hoc. nihil aliud est ꝙ querere qualiter se habeat illud quod iustum est inter virum et vxorẽ. Dicitur ergo ꝙ sic debent cõuiuere ꝙ vterqꝫ seruet alteri quod iustũ est. Quod diuersificatur ſm diuersos. non em eidẽ videtur iustũ ad amicũ extraneum cõnutritum ⁊ discipulũ. ideo hmõi consideratio ꝑtinet ad ẏconomicã seu politicam

Ad rationes

Ante opposituz Ad ꝑmã dicitur ꝙ nõ est naturale ꝙ vnus homo magis determinet se ad vnam mulierem ꝙ ad aliam Sed ꝑter naturale est quod determinet se ad aliquã ⁊ accidit vel est voluntarium ꝙ sit hec vel illa. Ad confirmationẽ dicitur. ꝙ homo est animal naturaliter politicum. sed non quantũ ad omnes ⁊ quantum ad omnia sed ad aliquos que ⁊ quanta expedies est cõmunicare ad attingendũ finem humane vite. Dicitur vlterius ꝙ ꝙuis posset plures fecundare tamẽ omnino obest ꝙ non sufficerent ad debitam solicitudinẽ circa omnes

Ad scdam dicitur. ꝙ non est simile de bꝛutis ⁊ hominibus. quia in bꝛutis femine possunt fetus enutrire sine adiutorio viri quod non est in hominibus Dicitur vltra ꝙ homo est animal politicum quantũ ad aliquos horum Dicit cõsequẽter. ꝙ natura dedit hominib⁹ virtutẽ gñatiuã ⁊ mẽbꝛa genitalia ad prolificandũ. sz non oĩmode. sz vbi ⁊ qñ esset consonum Vñ illud quod natura nõ dedit nobis ad indiuidui salutẽ sed ad spẽi conseruationẽ nõ opz in quolibet indiuiduo exerceri. sed sufficit ꝙ in talibus ⁊ tot exerciat qđ finis possit sufficiẽter attingi Ad tercã ꝑz solutio ex secundo notabili

Rinis itaq; existentibꝫ amicicijs quem admodũ in ꝓncipio dictũ ẽ. ⁊ ſm vnam quãq; bis quidem in equalitate amicis existẽtibus. bis aũt ſm ſuꝑexcellentiã Etem̃ ſimiliter boni fiunt amici ⁊ melior deteriori ſimiliter autem ⁊ delectabiles ⁊ ꝓpter vtile equantes vtilitatibus ⁊ differentes eq̃les quidem ſm eq̃litatem opz in amare et reliq̃s eq̃re inequales ſm analogum ſuꝑexcellẽtijs aſſignare. Fiunt autem accuſationes ⁊ querele in ea q̃ ſm vtile amicicia vel ſola. vel maxima rationabiliter Qui quidem em̃ ꝓpter virtutẽ amici exiſtũt bene opari ad inuicẽ ꝓmpti ſunt. hoc em̃ virtutis ⁊ amicicie. Ad hoc aũt ꝓtendentiũ nõ ſunt accuſatões neq; pugne. Amantẽ em̃ ⁊ bñfaciẽtẽ nullus contriſtat. ſed ſi gratus retribuit bñ operãs. ſuꝑexcellẽs aũt ſortiẽs. qđ appetit non vtiq; accuſabit amicũ. vterq; em̃ bonũ appetit Nõ oĩno aũt neq; in bis q̃ ꝓpter delectationem ſil̃ in amboꝫ fit quod appetunt ſi in commozare gaudẽt. Ridiculus aũt vtiq; videbit ⁊ accuſans nõ delectantẽ cũ poſſit non ꝓmozari Que aũt ꝓpter vtile accuſatia Jn vtilitate em̃ vtentes ad inuicẽ ſemꝑ plura indigẽt ⁊ minus habere exiſtimãt ꝓueniente. et conqueruntur qm̃ in quantis indigent tantis ſortiunt̃ digni exiſtẽtes. bñfacientes aũt nõ poſſunt ſufficere ad tanta quãtis patiẽtes indigent. Videt aũt quẽadmodũ iuſtũ eſt duplex. hoc q̃dẽ nõ ſcriptum. hoc aũt legem. ⁊ eius que ſm oportuniũ vtilitatis. hec q̃dem moralis. hec autẽ legalis eſſe. fiunt igitur accuſationes maxime cuz non ſm eadem cõmutabunt ⁊ diſſoluunt̃ Eſt ãt legalis foralis q̃dem in dictis. hec q̃dem oĩno venalis. ex manu in manũ. hec aũt liberalioꝛ in tẽpus. ſm ꝓfeſſionẽ aũt quid pro q̃. Manifeſtum aũt in hac debitũ ⁊ nõ ambiguũ amicatiuã aũt delectatõez bz ꝓpter qđ apud q̃ſdã boũ nõ ſunt iuſta. ſz exiſtimant oportere diligere eos qui ſm fidẽ cõmutant Morales aũt nõ in dictis. ſed vt amico donat vel cuicunq; alij reportare aut ferri aũt dignificat eq̃le vel plꝰ. vt nõ dans. ſz accõmodãs. nõ ſil̃ aũt ꝓmutãs ⁊ diſſoluẽs accuſabit ꝑ accidit ꝓpter velle. q̃ oĩes vel plures bona eligere. eligere aũt vtilia bonũ aũt bñfacere nõ vt ꝓtra patiaꝫ. vtile autẽ bñficiatũ eſſe. Potẽti aũt retribuẽdũ ſm dignitatẽ eoꝝ q̃ paſſus eſt ⁊ ſpõte. nolentẽ em̃ amicũ nõ faciendũ vt vtiq; peccãtẽ in ꝓncipioꝛ bñ patientẽ a q̃ nõ oportuit. Nõ em̃ ab amico neq; ꝓpter ipm̃ hoc opante. quẽadmodũ igit̃ in dictis bñficiatũ diſſoluendũ ſz ⁊ cõfiteri ſi potẽs reddere. Jmpotentẽ aũt neq; dãs dignificauerit vtiq; q̃re ſi potens reddendũ Jn principio intendẽdum a q̃ bñficiatur ⁊ in quo vt in bis ſuſtineat vel nõ. Dubitatõem aũt hz. vtrũ oportet patiẽtis vtilitate mẽſurare ⁊ ad hãc facere redditõem vel opantis bñficio. Patiẽtes q̃dez em̃ talia aiũt accipe a beneficijs q̃ parua erãt ill̃ ⁊ erãt ab alteris accipe quificantes. hij aũt ecõuerſo maxima eoꝝ q̃ apud ipſos ⁊ q̃ ab alijs nõ erãt. ⁊ in periculꝫ vel talibꝫ neceſſitatibus. Jgit̃ ꝓpter vtile q̃dem amicicia exĩte patiẽtis vtilitas mẽſura ẽ. Jſte em̃ indigẽs ⁊ ſufficit ipi vt eq̃lem. tantũ em̃ adiutoꝛiũ q̃ntum iſte iuuaꝫ. ⁊ reddendũ aũt ipſi q̃ntum acceperit ⁊ plus melius em̃ Jn bis aũt q̃ ſm ꝓtutẽ accuſatões q̃dẽ nõ ſunt. mẽſure aũt aſſil̃atur opantis electio ꝓtutis em̃ ⁊ moꝛis in electõe ꝓncipale.

Querit̃ decimoſeptima

Utrũ inter oẽs ſenſus amicicie maxie accuſatões ⁊ q̃rele ſint in amicicia ꝓpter vtile Arguit̃ ꝓmo q nõ. qꝛ amicicia parẽtũ nõ ẽ ꝓpter vtile ⁊ tñ ſepe accuſãt filios ⁊ etiã penas eis infligũt Arguit̃ ſcõdo. amicicia q̃ in venereis nõ eſt ꝓpter vtile. ⁊ tñ ſtz maxie q̃rele ⁊ accuſatões in amicicia amaſioꝛ. Tercio q̃rele fiunt q̃ nõ fiunt retributões ſm ꝓdignum. ſz nõ ſolũ in amicicia ꝓpter vtile contingit condignum non retribuere. ergo non ſolum in amicicia ꝓpter vtile contingunt accuſationes ⁊ querele. Jn op

positū est ꝑbus q̄ posteꝫ distinxit spēs amicicie. ꝓnter oīa dit quomō eis est via accusationis et q̄rele dicens. q̄ ſm tres spēs amicicie amici se ꝓ̄t habere ſm equalitatē vel excellentiam. Pro cuius manifestatione

Secundum

Q; ſm amicicīā ꝟtutis ꝓ̄t fieri amici cōliter boni. t etiaꝫ melioꝛ peioꝛ. Et sil'r in amicicia delectabilis possunt esse equaliter delectatōes delectabiles vel in hoc ſm excellentiam t defectū se habere. t iterū in amicicia vtilis possunt amici in suis vtilitatib⁹ equari t etiā differre ſm magis et minus. Si igit amici sint equales ſm quālibet speciez amicicie opꝛ q̄ equentur q̄ntum ad hoc q̄ est amare. vt sc̄z vterq; ab alio diligaī t quātum ad aliqua. sicut sunt obsequia amicoꝝ. Si autem sint inequales oportz q̄ vtriq; eoꝝ assignetur aliquid ſm ꝓportionē excessus illius defectus. Tunc sit.

Conclusio prima

In amicicia ꝓpter honestum nō fiunt querele neq; accusationes. licet in amicicia delectabilis fiant tamen falſe. Prima pars ꝓbatur. q̄ amici ꝓpter virtutem ꝓmpti sunt sibiīnuicem bñfacere. t hoc q̄libet intendit vt obsequatur amico. ergo non ꝓueniunt accusationes t pugne Antecedens patet. quia bene operari ad amicuz vel amatum est ꝓpria ꝟtutis opatio amicicie. Item ꝓbaī aliuz q̄ nullus vult ꝓtristare eū qui se amat t sibi bñ facit. Sz si gratus est ille q̄ recipit bñficium studet ad retribuendū aliud bñficium. Sz in amicicia ꝓpter honestum alterum vterq; amat t sibi benefacit. igitur ibi non fiunt accusatōnes t q̄rele. q̄ sic vnus ꝓtristaret alium. Si autez detur q̄ vnus eoꝝ nō sit superexcellens. ꝯuis nō tātum recipiat quantum impedit. tamen si sortitur illud quod appetit non accusabit amicum. hoc autem quod ab vtroq; appetitur est bonum honestum. t illud nō excedit facultatem amici. Item ꝓbat. quia accusationes fiunt quādo non fit retributio equualens ſm condignum. Et virtuosi retribuunt ſm eoꝝ potentiam vt recta ratio dictat et hoc sufficit virtuosis. ergo cessat querele t accusatōes Quia si amici pariter cōueniant in mutua societate gaudere debent. vterq; habet quod querit. sc̄z delectationem ergo nullus est locus querele. Et si vnus ab altero delectationem non recipiat ridiculum est dicere q̄ ille alterum accuset. quia delectationem non exhibet cum in sua potestate sit cum illo non morari. Et sic patet q̄ in amicicia delectabilis non contingunt multum accusationes t q̄rele. Sed q̄ pauca contingant patet. quia delectationes corporales transitorie sunt. ergo contingit vnum amicorum velle delectari in aliquo quod est alteri triste ꝓpter quod oritur accusatio licet pauca.

Secunda conclusio. in amicicia propter vtile fiunt maxime accusationes t querele. Probatur. quia illud quo vtuntur seinuicem semper magis indigeret q̄ eis detur. et existimant q̄ minus recipiant q̄ indigent ꝓesertim cū sint tātorum digni. Econuerso autem benefactores dicūt q̄ non possunt ad tanta dāda sufficere quantis illi indigent qui ab eis bene patiuntur. Secundo ꝓbatur hec conclusio. in amicicia propter vtile (que est inter personas equales) quando scilicet non ſm idem fit commutatio vtilitatis est. puta cum vnus exigit vtilitatem ſm exigentiam bonoꝝ morum. Alteri vero exhibetur ſm exigentiam legis. et sic dissoluitur amicicia t fiunt accusationes t querele. Prodeclaratione illius rationis textus Notandum est q̄ duplex est iustum. scilicet non scriptum. sed ſm rationem iudicum quod supius vocauit iustum naturale. Aliud ſm legez scriptam quod philosophus in quinto vocauit iustum legale. et similiter duplex est vtilitas que debet in amicicijs cōsequi. vna ē moralis. quia vnus exhibet alteri vtilitatem ſm q̄ ptinet ad bonos moꝛes t hec vtilitas coꝛrespondet iuri non scripto. Alia est legalis qua vnus exhibet alteri vtilitatem ſm quod est lega statutuz. Et in istis duabus vtilitatib⁹ manifestat philosophus quod dixerat primo in legali dicens q̄ iustum legis constat ex dictis. id est in conuentionibus que sunt ex dicto vtriusq; Et hec est duplex Quedam est formalis. id est per modum emptionis vel venditionis que scilicet est ex manu in manum cum aliquis statim accipit quod ei ꝓmittitur pro obsequio impenso Alia autem est liberioꝛ que habet temporis dilationem sed tamen determinatum est quid pro quo debeat. t manifestum est quid sit. Et tamen est hoc quidem amabilis delectationis quod debetur Et ideo apud quosdaz non oportet iusticiam talium per aliquem iudicem exhibere. sed fidelitatem seruant in commutationibus t estimant q̄ propter hoc sint diligendi Secūdo exponit que sit moralis vtilitas. dicens q̄ talis consistit in dictis. Sz consueuit aliquid gratis dari amico sicut vnus dat alij sine pacto foꝛis expresso. Sed tamen quantum ad intēt̄ionem ille qui dat dignum reputat vt repoꝛtet aliquid equale vel maius. ac si non esset gratis dans. sed accommodans Si autem non fiat commutatio ille qui dedit accusabit recipientem et conqueritur de eo Et omnium predictoꝝ assignat philosophus causam dicens q̄ hoc accidit q̄ ille qui gratis dat retributionem; querit. Quia omnes vel plures volunt et ꝓbant honesta. Sed tamen in suis actibus eligunt vtilia ſm q̄ benefaciet alicui alteri Nam vt compatiatur restitutionem beneficij est honestum. nam vt homines sint alijs accepti volunt videri ergo benefacere Sed q̄ aliquis beneficia recipiat est vtile et ideo homines hoc eligunt ꝯuis aliud ꝓtendant Quantum ad secundum.

Dubitatur primo

Qualiter querimonia sit vitanda. Respondet textus q̄ sic. quia ille(qui recipit beneficium)postea debet retribuere scōm dignitatem eoꝝ que recipit. et hoc sponte. Quia non debet aliquis facere amicum inuoluntarium. vt scilicet velit gratis recipere ab eo qui voluit gratis dare. Sed in hoc peccat in principio ille qui beneficium accipit q̄ passus est ab eo a quo non oportuit. Non enim recipit beneficium a vero amico neq; homine cui contulit beneficium propter ipsum cui datuz sed propter vtilitatem inuicem paratum ille qui debet beneficiū soluere danti sicut fit in cōmutationib⁹ que sunt ex dicto Et si potest reddere equiualens ei quod recipit. debet confiteri scilicet ꝓtestando totum restituisse. Si vero non possit reddere neq; etiam ille qui accipit beneficium dignum reputet vt debeat ab eo exigi retributio est hoc obseruandum q̄ benefactoꝛi retribuet si possit. Sed a principio quando beneficium recipit debet attendere a quo recipiat vt scilicet ab amico gratis dante vl' recipiat ab eo qui retributionem querit Et similiter debet attendere vtrum possit recompensare vel non vt sic sustineat.

se beneficiari. Ex dictis patet. q in omni amicicia fiunt accusationes. in qua nō est retributio fm dignitatem eorū que quis recipit. z hoc si possibile sit amico retribuere Ex dictis patet ars saluandi amicicias. Primo enim requiritur possibile z non impossibile. Secundo q fiat retributio eorum que quis passus est. immo debet plus amicus retribuere q̄ passus est. quia ille qui dedit ex electōe dedit non obligatus. ideo donatio eius maior est. Et magnitudo doni nō recompensanda est solum fm q̄ntitatem doni. sed etiam fm dignitatem electionis.

Dubitatur secundo. vtrum retributōnem fiendam oporteat mensurari fm vtilitatem eius qui recipit beneficium vel fm illum qui dedit beneficium. Et huius dubitationis causam assignat philosophus. quia illi qui accipiunt beneficia dicunt se talia recepisse ab istis quib erāt parua ad dādum. Econuerso ad benefactores volentes magnificare sua beneficia dicit se ptulisse maxima eorum que habēt. et qualia non poterant ab alijs recipere. Et q ea cōtulerunt in periculis z magnis necessitatibus Tūc respondet philosophus q in amicicia vtilis mensura attendēda est fm vtilitatem quam percipit passus beneficium. Isti enim qui indiguit beneficio sufficit q tēptet reddere equalem retributionem quantum fuit adiutorium benefactorum. z quātum recipiens fuit adiutus. z iō tātum debet reddere quantū accepit de adiutorio. z si plus facit melius est. In amicicia autem virtutis non fiunt q̄rele. tamen in ea facienda est retributio. Et in hoc electio vel voluntas conferētis beneficium habet similitudinez mensure. quia mensura vniuscuiusq; generis est id quod est principale in genere suo. Virtutis autem mensura et motis consistit in electione. z ideo in amicicia fm virtutē debet fieri recompensatio fm voluntatē conferentis. etiam si parum aut nullum auxilium ex eo sit aliquis consequutus.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur. q in tali amicicia non sunt accusationes. sed castigationes. Vn de primo rethorice dicitur. q castigatio est gratia patientis. prouincio vero facientis. Ad secundam dicitur. q hoc est per accidens. inquantum scilz amasius timet priuari amasia. iracscitur em̄ si alteri confabuletur nō ratione amicicie delectabilis. sed propter timorem amasiam perdēdi Ad terciam dicitur. q bene probat q in alijs amicicijs possunt fieri querele. nō aūt tantum sicut fuit in amicicia propter vtile.

Jfferunt autem in his que fm superexcellentiam amicicijs. dignificat autem vterq; plus habere. cum autem hoc fiat dissoluitur amicicia. Estimat enim melior conuenire ipsi plus habere. bono enim tribuit plus. Similiter autem et vtilior Inutilem enim existentem non aiunt oportere equalem habere ministrationem enim fieri. z non amicicia. si non fm dignitatem operum erunt que ex amicicia. Estimant enim quemadmodum in pecuniarum communicatione plura accipiunt conferentes plura. sic oportere et in amicicia. Indigens autem et deterior conuerso. amici enim boni esse sufficere indigentibus. Quid enim aiunt vtile studioso vel potenti amicum esse nihil recepturum. Videtur autem vterq; recte dignificare et oportere vtriq; plus tribuere ex amicicia non ex eodem sed superexcellenti quidem honoris. indigenti autem lucri. Virtutis quidem enim et beneficij honor retributio indigētie autem auxilium lucrum. Sic autem habere hoc et in vrbanitatibus videtur. non em̄ honoratur qui nullum bonum communi tribuit. commune enim datur ei qui commune benefaciat autem commune. non enim est simul ditari a cōmunibus z honorari. In omnibus enim minus nullus sustinet. ei autez qui circa pecunias minoratur honorem tribuant et dona expectāti pecunias quod fm dignitatem enim adequat et saluat amicicias quemadmodum dictum est. Sic itaq; et in equalibus associandum et ei qui in pecunias vtilis est. vel in virtutem honorem reddendum retribuentem quod contingit. Possibile em̄ amicicia requirit. non quod fm dignitatez. Neq; enim est in omnibus quemadmodum in his qui ad eos honoribus z parentes. nullus enim fm dignitatem aliquādo vtiq; retribuet. In potentiam autē famulans epieykes esse videtur. Propter h̄ vtiq; videbitur nō licere filio patrez. abnegare patri autem filium. Debentē enim reddenduz nihil autem faciens dignum eorum que subfuerunt operatus est. quare semper debet quibus autem debetur potestas dimittere z patri vtiq; Simul autem forte nullus aliquādo vtiq; recedere videtur non superexcellēte in malicia. sine enim naturali amicicia auxiliationē humanum non

expelli. huic autem fugiendum sufficere malo existenti. bene pati cum multi volunt. facere autem fugiunt vt inutile. De hijs autem in tantum dictum sit.

Querit decimooctauo.

Vtrum in amicicia inequalium sit plus tribuendū maiori q̄ minori vel equali Arguitur q̄ non. quia amicicia non debet esse inutilis amico. sed pauperi inutilis est amicicia ad diuitem si debet tantum dare quantum recipit. Secundo sic. amici est amico bene facere si potest sed maior plus potest. igitur plus est tribuendum minori. Quid enim prodesset pauperi amicus diues qui vellet tantū recipere q̄tum daret. Tercio sic. dona in amicicia sunt ordinata ad succurrendum indigentijs amicorū ergo magis indigenti magis est donandum. et per consequens plus est tribuendum minori q̄ maiori

In oppositum est philophus. qui post̄ ostendit qualiter facit accusatōes in amicicia vtilis que est fm equalitatem. Consequenter ostendit quomodo facit in amicicijs que sunt fm superexcellentiam. que quidem amicicie fiunt fm inequalitatem. Et primo ponit cōuersiua que in huiusmodi amicicijs fieri consueuit. dicens q̄ in talibus amicicijs est quedam discordia inter amicos dum vterq̄ scz maior et minor reputat dignum q̄ ipse plus habeat Et si hoc non fiat dissoluitur propter hoc amicicia. Et huius discordie assignat philosophus duas rationes. Prima est. quia in amicicia virtutis melior estimat conueniens esse q̄ plus habeat. Nam quia bonum debetur bonis conueniens est q̄ meliori plus de bonis attribuatur. Et similiter in amicicia vtilis vtilior estimat q̄ plus debeat habere. non enim oporteret vt dicunt. vt inutilis equalia recipiat vtiliori. Nam esset quedam seruitus et non amicicia si commoda que ex amicicia proueniunt nō distribuerentur fm dignitatem operum. vt scilicz ille qui melius operatur plus habeat. Estimatur enim q̄ sicut in mercatoribus ex communi pecunia plus recipiant illi qui plus posuerunt. ita etiam debet fieri in amicicia q̄ q̄ plura apposuit ad amicitiam plura recipiat. Secunda ratio que mouet inferiores in amicicia virtutis est. quia ad amicum excellentem in bono pertinet q̄ sufficiēter p̄uideat amicis indigentibus. Nulla enim videretur vtilitas q̄ aliquis inferior esset amicus alicui virtuoso diuiti vel potenti si nihil recipere ab eo debeat. Deinde circa hoc phūs veritatem determinat. Pro quo.

Notandum secundo. q̄ vterq̄ scz superior et inferior videtur recte iudicare id quod dignū est. quia vtriq̄ oportet aliquid plus dare. non tamen de eodem. Sed ille qui superexcellit debet plus dare de honore. illi qui indiget plus de lucro. fiat autem recompensatio honorīs ad lucrum fm dignitatem et saluabitur amicicia. Non enim ei dē debetur honor et lucrum quemadmodū operans pro bono communi si petat pecunias non datur ei honor. scz si petat honorem non dabitur ei pecunia Et ita maior recipit honorem. Tunc sit

Conclusio prima

In amicicia inequalium superexcellenti debet dari plus de honore et indigenti plus de lucro Probat textus. qa honor est propria retributio pro opere virtutis. et pro beneficijs prestitis. sed in istis maiores excedunt minores. Et ergo superexcellenti debet plus dari de honore. Scz q̄ indigenti debeatur plus de lucro. patet quia per lucrū prestatur auxilium contra indigentiā quā patiuntur inferiores igitur. Secundo idem manifestat per exemplum Nam videmus in vrbanitatibus. id est dispositionibus ciuitatum sic accidere. quia in ciuitate non honoratur qui non tribuit aliquod bonum communitati Sed ei qui cōmunitati aliquod beneficium contulit bonum datur qđ est honor non enim de facili contingit q̄ aliquis de communitate honores et diuitias recipiat. sed ei qui excedit et laborauit pro communitate qui non capit diuitias habebit honores. Non enim sustineret aliquis cum habere minus quantum ad omnia. scilicet quantum ad diuitias et quantum ad honores. sed ei qui diminutus est in pecunijs propter expensas quas in seruitium communitatis exposuit attribuunt pecunias. vt cum dictum est supra q̄ fm dignitatem obseruatum et exhibitum facit eq̄litatem proportionabilem Quibusdam exhibent honores. quibusdam pecunias fm eorum dignitatem. Sic faciendum est qñ amici sunt inequales vt ei qui suo beneficio in pecunia exhibitione vtilis fuit vel qui opa virtuosa pegit reddatur honor. ita q̄ retributio fiat et si non de equiualenti tñ de illo de quo fieri potest Secunda conclusio In amicicia sufficit reddere quod conuenit. Probat textus. q̄ amicicia requirit id quod est possibile amico et non id quo esset dignus. igitur probat phus. q̄ qñ q̄ esset possibile reddere id quod est dignum. nam non in omnibus beneficijs potest retribui cōdignus honor. sicz patet in honoribus qui exhibent de parentibus et magistris Quantū ad secundū

Dubitatur primo

Vtrum patri possit fieri condigna retributio Arguitur primo q̄ sic. q̄ retributio condigna est que fit fm dictamen recte rōnis. sed sic potest fieri patri retributio. igit. Minor pz. q̄ qđ non fit fm dām recte rōnis male fit Sed filius quandoq̄ bene retribuit patri. igitur. Oppositum dicit textus scz q̄ deo parentib⁹ et magistris nō pt reddi condignū Rñdetur q̄ patre se habente fm cōmunem cursum filius non pt facere patri condignā retributionem se penitus absoluendo ab obligatione ad patrem Quia qui non tribuit benefactori tantū vel maius tenet adhuc sibi retribuere si ex parte vtriusq̄ et aliarum circunstantiarum opportunitas retribuendi superueniat sed casu posito filius non potest patri tm̄ vel equale tribuere igitur. Primo patet. quia filius recepit a patre bonū substantiale cui nullum accidentale nec extrinsecū est comparabile Scdo quia fm cōmunem cursum et ordinem naturalem et dictamē recte rōnis filius recipit a patre nutrimentū et doctrinā qb⁹ nihil est melius neq̄ eq̄ccariū ad vitā pñtem post esse subale. igit. Ire a deo et parentib⁹ habemus esse que ipsis retribuere non possumus

Ad rationes dubij dicitur q̄ retributio potest esse condigna tripliciter Primo modo quia est qualis debet esse fm iudicium recte rationis et sic contendunt rationes. Secundo modo quia ab obligatione obligatum absoluit reddendo eum non obligatum benefactori

Tercio modo quia est tanta vel maior quãta fuit dubitatio. ⁊ istis duobus vltimis modis patri non potest fieri condigna retributio a filio

Secundum dubium. vtrum filio liceat patrem abnegare. Videtur ꝙ non. quia que dedit pater filio non dedit ei propter retributionem. sed gratuite. ergo filius nõ tenetur ad retributionem. ⁊ per consequens licet filio abnegare patrem. Oppositum habet phs hoc correlarium ex dictis concludens. Respondetur ꝙ non. quod ꝓbat philosophus duabus rõibus. Prima est. quia filius cuꝫ sit cõstitutus debitor patri propter suscepta beneficia debet ei retribuere. nec potest aliquid dignum facere beneficijs receptis. ⁊ sic semper remanet debitor. igitur. sed illi (quibus debetur aliquid) habent potestatem dimittendi eos qui sibi debent. ergo habent potestatem dimittendi filium. Secunda ratio. nullus filiꝰ videtur recedere a patre abnegãdo ipsum nisi forte propter excellentem maliciam. quia propter naturalem amiciciam patris ⁊ filij humanum est ꝙ aliquis non expellat illum qui sibi auxiliatus est. ergo iniquum est ꝙ filius deneget patrem. Sed si filius sit malus pater debet fugere eum vel ad minus non dare opam magnã ad prouidendum ei sufficienter. quia per hoc in maliciã cresceret. Multi sunt em̃ q̃ bñ volunt pati ab alijs. sed fugiunt benefacere ac si esset inutile

Ad rõem dubij dicitur ꝙ filius non obligatur iure legali aut amicicia legali que est ex cõducto. sed obligatur iure naturali. quod non est ex conducto vel aliquo pacto Circa predicta considerãdum est. ꝙ patri nõ licet abnegare filiũ añ annos discretõis filij. qꝛ ante illos ãnos filij non sunt sui. sed parentum. Sed post filiorum educationem hoc licet propter causam dictam

Ad rationes ante oppositum Ad primã dr. ꝙ pauperi inutilis esset amicicia si in pecunia vel mensuralibilibus ea deberet tãtum dare q̃ntũ reciperet. Sed quia pauper habet in potestate honorem exhibere maiori ꝑ quod saluat̃ amicicia. ideo nõ est sibi inutilis amicicia. Ad secundã dicitur. ꝙ vtriqꝫ scꝫ tam maior q̃ꝫ minor bene facit magis sed vnus in eodem bono. sed vnus in honore ⁊ alter in lucro. Ad terciam dicitur. ꝙ non omnis amicicia ordinatur ad succurrendum indigenti. immo p̃t esse amicicia ad manifestãdum excellentiã ꝑfectõis amici.

Et sic est finis huius octaui libri Ethicorum.

Nõibꝫ autẽ dissilibꝫ amicicijs analogũ vtiqꝫ eq̃t. ⁊ saluat amiciciã. quẽadmodũ dictũ ẽ. puta vt ĩ politica coriario ꝓ calciamẽtis retributio fit ꝟm dignitatẽ. ⁊ textori ⁊ reliq̃s Hoc q̃dẽ igitur inuẽta ẽ cõis mẽsura. ⁊ ad h̃ vtiqꝫ oĩa referũtur ⁊ h̃ mẽsurãt̃ In amicicia ãt qñqꝫ q̃dẽ amator accusat qm̃ supamãs nõ redamat̃ nihil habẽs amabile si sic ꝯtingat. multotiẽs ãt amatꝰ qm̃ ꝑus repmittẽs oĩa. tũc nihil ꝑficit. Accidũt ãt talia cũ h̃ q̃dẽ ꝓpter delectõeꝫ amatum amet. h̃ ãt ꝓpter vtile amatorẽ. h̃ aũt nõ ãbobꝫ existũt. ꝓpter hec em̃ amicicia exñte dissolutio fit cũ nõ fiãt q̃ꝛ grã amabat. nõ em̃ ip̃os amabat. sꝫ exñtia nõ manẽtia entia. ꝓpter qd̃ tales ⁊ amicicie. q̃ ãt moꝛ ꝟm seipsã exñs manet quẽadmodũ dictũ est Cõtẽdũt aũt ⁊ cũ altera fiãt ipsis ⁊ nõ q̃ appetũt sil'e em̃ ei qd̃ ẽ nihil fieri cũ eo qd̃ appetit nõ potit̃. puta ⁊ citharedo repromittẽs ⁊ q̃ꝫto meliꝰ canerꝫ tãto plꝰ In mane ãt expetẽti ꝓmissiões. ꝓ delectatõe delectatiõem reddidisse dixit Si q̃dẽ igit̃ vtiqꝫ h̃ volebat sufficiẽter vtiqꝫ habuit. si ãt h̃ q̃dẽ delectatiõeꝫ. h̃ ãt lucꝛ. ⁊ h̃ q̃dẽ hꝫ. h̃ ãt nõ vtiqꝫ erit qd̃ ꝟm cõicatõeꝫ bñ q̃bꝫ em̃ indigẽs existit his ⁊ attẽdit ⁊ illiꝰ q̃dẽ grã hec dabit. Dignitatẽ aũt vtriusqꝫ ordinare ẽ añ dãtis vel p̃accipiẽtis Qui em̃ añ dat videt̃ ꝯcedere illi. qd̃ aiũt ⁊ pictagorã facere. cũ ei docerꝫ q̃cũqꝫ honorare discẽtẽ iussit. q̃ꝫto videt̃ digna scire ⁊ accipiebat tãtũ In talibꝫ ãt q̃busdã h̃ sufficit merces ãt viro Preaccipiẽtes ãt argẽtũ. deiñ nihil faciẽtes eoꝛ q̃ dixerũt ꝓpt̃ supabundãtias repmissionũ. ꝯueniẽter in accusatõibꝫ fiũt nõ em̃ ꝑficiãt q̃ ꝯfessi st̃. h̃ aũt forte facere sophiste cogũt̃. ꝓpt̃ nullũ vtiqꝫ dare argẽtũ ꝓ q̃bꝫ sciũt. isti igit̃ q̃dẽ q̃ꝛ accipiebãt mercedẽ nõ faciẽtes ꝯueient̃ ĩ accusatõibꝫ sunt

Jn quibus autem nō fit ꝓpter ꝓfessionez mi/nistrationis. hi q̄dez propter seipsos ante dantes dictū est quoniam ⁊ accusabiles. talis em̄ fm̄ virtutem amicicia. ⁊ retributionem faciendum fm̄ electiōem. hec em̄ amici ⁊ virtutis. sic autem videtur ⁊ ꝑhia ꝯmunicantib⁹ Non em̄ ad pecunias dignitas mensurat̄ preciūq̄ eque ponderans non vtiq̄ fiet sed forte qō sufficiēs quemadmodū ad deos ⁊ ad parentes contingens quod sufficiens. Non tali autem existente datione. sed in aliquo maxime quidem forte oportet retributionem fieri. visam ambob⁹ fm̄ dignitatem esse. si autem non hoc accidat nō solum necessariū esse videbit̄ vtiq̄ ꝑhabētem ordinare. sed etiam iustū. Quātū em̄ vtiq̄ iste adiutus est vel quāto delectationē vellet vtiq̄ tantuz recipiens habebit ab hoc dignitatem etem̄ in emptionib⁹ sic videtur factum. Alicui autē sunt leges volūtariarū ꝯuentionum vin/dictas nō esse vt oportunū cui credidit dissol/ui ad hūc quemadmoduz ꝯmunicauit. cui em̄ confessum est hunc existimant iustius esse or/dinare concedente. multa enim non equali ap preciantur habentes ⁊ volentes accipere. pro pria em̄ et que dant singulis videntur multo digna. sed tamen retributio fit ad tātum quantum vtiq̄ ordinant accipientes. Oportet au/tem forte non tanto appreciari quanto baben ti videtur dignum. sed quanto ante habere ap preciatus est.

Circa initiū noni libri

ethicoꝝ Aristotelis Queritur primo vtruz retributio fm̄ analogum maxime saluet amicicium dissimiliū ꝑsonarum ad inuicem Arguit̄ q̄ non. q̄ similitudo causat ⁊ saluat amicicium. vt ꝓz octauo huius. g̃ retributio fm̄ idē magis saluat amicicia q̄ retributio fm̄ analogū

Secūdo sic. retributio fm̄ analogū est fm̄ id q̄ recipit retributōes fm̄ idez i specie. sed differentiuz in specie nō est vna ꝯmunis mensura. ergo si retributio fm̄ analogū saluaret amicicium. difficultas esset in tali amicicia quātum pro quāto retribuendum esset. Tercio sic. talis estimatio aur̄ ptinet ad dantem vel ad accipientem. non primū. quia quilibet appreciatur sua maiora. ⁊ aliena minora. nec secūduz. q̄ operatio magis ordinari debet p̄ superiorem q̄ inferiorem. sed est superior. ergo. Jn oppositū est ph̄s in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ ph̄us in octauo ostendit q̄d est amicicia ⁊ de spēb⁹ eius. Consequēter in isto nono determinat de eius ꝓprietatib⁹. Primo determinās ea q̄ ptinēt ad ꝓseruationē ⁊ dissolutōem amicicie. Et deinde tractat de effectib⁹ amicicie. Et adhuc ponit primo id quod est amicicie cō seruatiuū. Secūdo ostendit quomodo per defectum hu ius turbatur amicicia.

Sciendū secūdo. q̄ q̄ manifestū est q̄ in amicicijs ꝑsonarū equaliū amicicia ꝓseruat̄ per hoc q̄ equalens reddit̄ fm̄ dignitatē eoꝝ quā quis adeptus est. ideo restat rm̄ difficultas in amicicia dissimiliū vbi non est eadem spēs amicicie. ⁊ qualiter posset ꝓseruari talis amicicia. Rō ne cuius manifestat hic ph̄s qualiter posset ꝓseruari hm̄oi amicicia dissimiliū ꝑsonarū. puta patris ⁊ filij. regis ad subditum ⁊c. dicens q̄ in talib⁹ adequat ⁊ ꝓseruat amicicia hoc qō eis exhibetur analogum. id est qō est ꝓportionale vtriq̄. Quare sit.

Conclusio prima

Retributio fm̄ analogū maxime saluat amicicia dissimiliū ꝑsonarū. Qō ꝓbat ph̄us. q̄ amicicia est semp̄ iusticia sed iusticia maxime saluat̄ fm̄ analogum. ergo retributio fm̄ analogū maxime saluat amicicia dissimiliū ꝑsonarum. Minoꝝ ꝓbat textus. q̄ in iusticia politica cozeareo pro calciamentis que dedit fit retributio eius quod necessariū est sine ꝓportionale. et est idem de textore ⁊ alijs artificib⁹. Ex quo patz q̄ difficulter hec amicicia saluatur ⁊ magis difficulter q̄ iusticia ꝯmutatiua. q̄ in iusticia ꝯmutatiua omnia mensurata sunt denario sed obsequia amicorum ⁊ effectus eoꝝdem non possunt appreciari pecunia. ideo dicit ph̄s q̄ in ꝯmunicationib⁹ politicis inuenta est quedam mensura ꝯmunis. scz denarius ad quem sicut ad mensuram omnia ꝯmutabilia referuntur et eoꝝ precium per denarium mensuratur. ideo certum est q̄ reddendū sit quid pro quo. sed ea que fm̄ amicicia ꝯmutant̄. puta effectus ⁊ obsequia amicoꝝ denario appreciari non possunt.

Conclusio secūda. retributio fm̄ analogū saluat amicicium dissimiliū ꝑsonarū in trib⁹. Probat̄ ꝯclusio. q̄ donatio fm̄ amicicia est facta fm̄ affectū interiorē ⁊ fm̄ obsequiū exterius. ergo ꝑmo reddendum est ꝓportionabile fm̄ interiorem amorē Secūdo reddendū est obsequium exterius quo ad exteriora dona. Et tercio reddendū est quoddā donū exterius fm̄ donū ꝓportionatū ei qui dat. Unde ꝓportionatū est qō maxime amat diues inter ea que possibilia sunt retribuenti. Ex hac ꝯclusione seqtur q̄ defectū analogi in amicicia trib⁹ modis fiunt accusationes Primo si nō fiat recompensatio interioris affectus et ꝯtum ad hoc ōr ph̄us q̄ q̄nq̄ in amicicia contingit q̄ amator accusat amatū. eo q̄ cum superhabūdāter amat nō tantū redamat̄ ab eo quem amat. et q̄nq̄ sua accusatio est iusta. puta si nō habeat in se vnde sit dignus amari Secūdo turbatur talis amicicia si nō fiat exterior retributio quantum ad exteriora dona vel obsequia. ⁊ ꝯtum

ad hoc dicit textus q frequēter amatus accusat amatorem. qz cū prius repromiserat sibi oia tandem nihil pficit vt dr textus Predicte mutue accusatōes inter amatorē et amatū accidūt qñ amator amat ꝓpter delectationem z amatus ꝓpter vtile. Nā qñq; accidit q amatus nō exhibet amatori delectationem nec amator amato vtilitatez et ideo fit dissolutio amicicie. cum nō ꝓmittant ea que ad amicicia ꝓtinent. non em sibijmicē amant ꝓpter seipos. sz ꝓpter delectationē z vtilitatē que nō ꝓmanent. ideo nec amicicie. sed amicicia propter bonos mozes est ꝓmanēs. qz amici fm ipsam scimicem amāt propter seipsos. Tercio turbatur amicicia p hoc q non recompensatur id qō querebat. sed aliud. cum em aliquis non patit eo qō desiderat. simile est ac si ei nihil fieret. Et ponit phūs exemplum de quodam cytharista cui q̄dam promisit q quanto melius cantaret tanto plus ei daret. cum aūt post cantum repromissionem petijsset. respondet ei repromissor q ei delectationem pro delectatione reddiderat. quia vsu vite in aliquo ei delectauerat. Vnde si repromissor querit delectationem et cytharista lucrum non est bene recompensatō facta. quia vnus eorum habet quod quesiuit. alius autez non. z sic dissoluitur amicicia Ille em qui exhibet aliquid attendit ad ea quibus indiget z horum gratia dat illa q dat Contra autem predictas ꝓturbationes amicicie docet phūs quedam remedia. ostendens primo q recompēsationis digna existimatio ꝓtinet ad eum qui primo accipit beneficium. z etiam ad eum q ante dedit. Sed tamē ille qui ante dedit videtur concedere iudiciū recompēsationis illi q̄ accipit. sicut dicitur de pitagora. qui cum docuit discipulos iussit q discipuli honorarent cum muneribus q̄tum sibi dignū videbat dare de his que sibi docuerat. z tantum accepit ab vnoquoq; eorum Jn talib; enim amicicie obsequijs sufficit quibusdam q eis reddat fm estimationem recipientiū beneficia. et sic videntur sufficienter in extremitate recipere. quia merces datur viro benefico. z non rei exhibite. z ideo sufficiens videtur esse merces que sufficit viro etiam si non equiparet beneficiū. Jtē perturbatio amicicie etiam prouenit ex defectu. eo q ꝑmo accipiunt pecuniā anteq̄ deseruiant et postea nihil faciūt eorum que promiserant. et sic conuenienter accusant eo q non perficiunt promissa. Et ad hoc faciendū cogūtur sophistice. qz pro omnibus nihil darent ei si committerētur arbitrio discentiū. sicut fiebat pictagoricis. eo q tota eorum scientia in quibusdā apparentibus et friuolis consistit. et sic illi conuenienter accusantur. qz non faciunt ea p quibus mercedem accipiunt

Dubitatur primo

Qualiter debeat fieri recompensatio in veris amicis. Respondet textus q non est collatio beneficij propter p missionem alicuius certi ministerij sicut in preditis fiebat sed sicut contingit in illis quandoq;. qz illi qui ostendunt beneficia dant aliquibus propter ipsos accipientes in tuitu alicuius recompensationis. Tunc tales sunt accusabiles. quia hoc pertinet ad amicicia virtutis. in qua dicitur fieri retributio inspiciendo ad electionem siue affectum facientis. Electio autem pertinet maxime ad amicicia et virtutem. et sicut hoc conseruatur in amicicia virtutis. sic etiam obseruandum est in cōmunicatione philosophie. puta inter magistrum z discipulum. non em potest dignitas philosophie quam aliquis addiscit mensurari fm pecuniā. nec potest discipulus equiualens magistro ꝑcium reddere. sed forte reddendū est illud qō sufficit z deo z parentib; vt dicit textus. Ex quo habet ista ꝓmunis autoritas. Dijs parentib; z magistris non pt reddi equiualens. qz a deo habemus esse. a parentib; esse humanū. z a magistris scientiā.

Dubitur secundo. qualiter fit recompensatio in alijs amicicijs a vera amicicia. Respondet textus q nō fit talis datio q aliquis det amico suo ꝓpter seipsum. sed in alio quo recōpensanda est dantis intentio. z oportz q fiat retributio que sit digna danti z accipiēti. et si hoc nō ꝓtingat debet existimare dignā recompensatōem ille qui prius habuit beneficiū. ideo non solū est necessarū sed etiam iustū. Et hoc qō dictū est probat phūs primo rōne. quia quātum aliquis est adiutus per beneficia amici in amicicia vtili. aut quantam acceperat delectationem in amicicia delectabili. tantū dignū est q recompenset. sicut etiaz videtur fieri in emptorib; q sz q̄tum aliquis estimat rē esse pro tanto eam amat. quātum autem aliquis sit adiutus ex beneficio. vel quātum attemptet delectationem ipse maxime scire potest quis est adiutus vel delectatus ergo necessariū z iustum est q eius estimationi cōmittat recompensatio Deinde idem ostendit phūs ex autoritate legis. quia in aliquib; ciuitatib; lege statuitur q non fiat aliqua vindicta circa volūtarias conuentiones. si aliquis postea deceptum se reputet quasi oporteat. vt si aliquis voluntarie tradidit alicui beneficium suum vel obsequium quod soluatur fm eius iudicium cui credidit fm modum prime ꝓmunicationis existimant enim legislatores q ille cui a principio concessum est magis debeat ordinare recompensationem q̄ ille qui eis concessit et hoc ideo. quia multa sunt que appreciantur equaliter illi qui habet eam q̄ illi qui de nouo volunt eam accipere Videtur enim similiter q propria bona que dantur sint digna multo precio. sed tamen retributio debet fieri in tātum quantum estimant recipiētes. vt dicit philosophus tacite questioni respondendo. Jlle qui recipit beneficium debet appreciari ipsum non fm hoc qō ei videtur dignum postquam habeat. nam homines solent appreciari bona adepta minus q̄ si nō haberent ea Rationes ante oppositū faciliter soluūtur ex eis q̄ predicta sunt

Ubitationem autem habent z talia puta vtrum oportet omnia patri attribuere et obedire. vel laborantez quidem medico obediendum. ducem exercitus autem ordinandum bellicosum. Similiter autem amico magis vel studioso ministrandum. et benefactori reddendum gratiam magis. vel amico dandum si ambob; non contingit. Jgitur omnia talia certe quidem determinare non facile multas em z omnimodas habent differētias z magnitudine et paruitate et bono z necessario. Quoniam autem non omnia eidem

reddendum non imanifestum. Et beneficia q̃ dem retribuẽdum vt in multum magis q̃ donandũ amicis. ꝛ quẽadmodũ mutuum cui debet reddendum magis q̃ amico donandum Forte autem neq̃ hoc semper puta liberalitronibus vtrum soluentem contra liberanduz et vtiq̃ quicunq̃ sit vel non. Expetenti autez reddendum vel patrem liberandum. videbitur enim vtiq̃ et seipso magis patrem. Quod igitur dictum est vniuersaliter quidẽ debitum reddendum. si autem superexcedat datio bono vel necessario ad hoc declinandũ. qñq̃ eñ neq̃ est equale ꝓexistentiam retribuere cũ hic quidem studiosum sciens beneficiat. huic aũt redditio fiat quẽ quidem existimant maluz esse neq̃ eñ accõmodanti qñq̃ reaccõmodanduz existimans. quidam enim lucrari accõmodauit epicyclei existenti. hic autem non sperat lucrari a malo. Siue igitur veritate sic hz non equalis dignitas. siue quidem habet non sic existimat aũt. non vtiq̃ videbitur incõuenientia facere. Qñ quidem multotiens dictum est circa passiones et actiones et rationes. similit habent determinatuz his circa que sunt. Qñ quidem igitur nõ eadem omnibus reddendũ neq̃ patri omnia. quẽadmodũ neq̃ ioui sacrificantur nõ imanifestũ. Quia aũt altera parẽtibꝫ ꝛ fratribus et amicis ꝛ benefactoribꝫ singulis ꝓpria ꝛ cõgruẽtia attribuendũ: sic autez et facere videntur ad nuptias. quidam eñ vocant cognatos. his aũt cõmune genus ꝛ que circa hec vtiq̃ actiones. et in ꝛedea autez maxime existimãt cognatos obuiare propter idẽ Videbitur autem vtiq̃ nutrimento quidem parentibus oportere maxime sufficere vt debentes et causis essendi melius q̃ sibi ipsis in hoc sufficere ꝛ honorem autem quemadmodum debitum ꝓ facultatibus. Non omnem autẽ parentibus neq̃ eñ eundem patri ꝛ matri. neq̃ rursus eum qui sapientis. vel eum qui ducis exercitus sed paternum similiter aũt et maternum. sed ꝛ omni seni honorem eum qui ꝓ etatem assurrectione ꝛ inclinatione et talibus ad amicos autem rursus et fratres confidentiam et omniuz cõmunicationem. sed et cognatis ꝛ cõtribulibus et ciuibꝫ et reliquis omnibus semper temptandum. proprium attribuere cõparare que singulis existentia ꝓ proprietatem et virtutẽ vel vsum. Eorum quidem igitur qui vnius generis facile iudicium differentium autem difficilius. non tamen propter hoc quidem recedẽdum. sed ꝛ vtiq̃ ꝓtinget sic determinandũ.

Queritur Secũdo. Vtrũ filij maxime debeant sufficientiam ꝛ obediẽtiã prebere parentibꝫ Arguit̃ ꝓmo q̃ nõ. ꝗa iustius ꝓceptũ ẽ magis obseruãdũ. sed homo virtuosus rõe ꝓtutis fit iustus ꝛ nõ rõne paternitatis. ergo filij nõ tenentur parentibꝫ maxime obedientiam prebere Secundo sic. dño superiori magis ẽ obediendũ q̃ domino inferiori. sed princeps est dominus superior patre. g̃ ꝛc Maior patet primo. quia causa superior prior est ꝛ potior ꝛ magis influens in causatum q̃ inferior. Secũdo patet idem. q̃ dominũ inferiorem oportet superiori obedire. Tercio patet idem. quia licet ab inferiori ad superiorem appellare ꝛ non econtra. ergo ꝛc. Tercio sic. bonum quanto cõmunius tanto diuinius et melius. sz dominus superior magis intendit ad cõmune bonum q̃ inferior. cuiusmodi est princeps. ergo ꝛc. In oppositum est ꝓbus in textu

Sciendum primo.

Qꝺ postq̃ ꝓbus ostendit q̃ amicicia saluatur per recompensationem ꝓportionabilem. Consequenter mouet quasdam dubitationes circa beneficia amiciciaruz et recõpensationes earũdem. Quarũ dubitationũ prima ẽ. vtrũ circa oia oporteat magz exhibere bñficia patri ꝛ eidẽ obedire q̃ quibuscunq̃ alijs ꝑsonis. vel circa quod sit magis obediendum alijs. puta q̃ infirmꝰ magis dz obedire medico q̃ patri. ꝛ homo bellicosus magis debet obedire precepto ducis exercitus q̃ patris ꝑcepto. Secũda dubitatio est. vtrum alicui magis debeat exhibere ministerium amico suo q̃ homini virtuoso Tercia dubitatio est. vtrũ homo magis debeat retribuere benefactori pro gratia suscepta q̃ dare amico sibi ita sit q̃ hõ nõ valet vtiq̃ satisfacere. Et vt dicit textus omnia ꝑ certitudinem determinare non est facile q̃ circa ꝓdicta potest attendi dñia multipliciter ꝑm cõmunem modum ꝛ ꝑm magnitudinem ꝛ paruitatẽ. vel

ſm q aliquis est virtuosus.amicus. benefactor multū vel parum. Et similiter qñq est differentia ſm bonuz et necessariū. puta ministrare virtuoso vel amico. videtur essemelius amico. sed virtuoso videtur esse magis necessariū tñ in talibus non omnia sunt eidem exhibenda sed quedā his z qdā istis Sciendū secūdo. q obedientia recipit p̄ceptum. preceptū aūt pertinet solum ad dominos in istis z ad eos in quib z quos habēt dominiū. Exauditio autē magis respicit p̄ces z supplicationes. Preces aūt z supplicationes magis ptinent ad inferiores vel equales. Preces aūt z supplicatines inferioz exaudimus. sed preceptis dominoz obedimus In ter tres aūt dubitationes predictas phus vltimo soluit primā. p quā etiam datur intelligi solutio secunde. Primo vero soluit terciā. Procutus solutione est.

Conclusio prima

Ut in pluribz magis debet hō retribuere bñfactori q̄ gratis dare amico si vtrūq fieri nō possit. Probat textus. q eodē mō hō tenet ſm moralem honestatem ad retribuendū beneficia sicut ſm legalem iusticiā ad mutuū reddendū. sed vt in pluribz magis debet mutuū dari q̄ gratis dare amico. Et notanter dicit(vt in pluribus) q vt dicit textus forte hoc non est semp obseruādum. Nam in casu quo aliquis potest liberari a latronibus potest esse dubiū quid hoz triū sit faciendū. Primū est vtrū homo debeat liberare de manu latronū illum qui qñq soluit eum de vinculis. Scōm est si benefactor nō sit caprus z petat sibi in aliquo alio satisfieri quid retribuēdū sit ei. Terciū est vtrū homo debeat liberare patrem a latronibz. z hoc tercium est priozibz magis eligendū. videt enī q hō magis debeat liberare patrem q̄ seipsum. Sed dicit phus vniuersaliter esse obseruandum q debitū est reddendūz magis q̄ gratis dandum. sed si gratuita donatio excedat in bono virtutis magis debz ad hoc declinari. puta si sit ministrādum alicui multū virtuoso. vel etiā si excedat in necessario. puta si imineat alicui liberare patrem. Qñq enī cōtingit q non potest equiparari hoc qō tribuit aliquis bñficijs preexistentibz. puta cū ex vna parte alicjs benficiū pfert ei quē scit esse ptuosum. ex alia parte fit retributio ei quem aliquis estimat esse malū. nec est mirum si benefactori qñq non est tribuendū. q etiam nec accōmodanti debet homo qñq reaccōmodare. Contingit enī qñq q aliqs malus accōmodat ptuoso estimans se acqrere aliquod lucrū ex eo. virtuosus autē si mutuet malo non speret lucrū. si igitur ſm veritatem ille sit malus non est equalis dignitas que retribuat ei z qō debetur bono. si aūt benefactor non sit malus sed ira existimet ille qui recipit beneficiū non facit inconueniens si magis det gratis studioso. Ex dictis infert textus q rationes existentes circa actiones z passiones humanas nō possunt habere aliquod determinatū ſm certitudinem sicut nec ea circa que sunt. Et sic patet solutō ad terciā dubitatōem. Pro secūda dubitatione ponit

Conclusio scōa. licet non omnia sint patri exhibenda. tamen in pertinentibus ad sustentationem que ē p nutrimentū maxime sufficientiam z obedientiā debent filij prebere parentibz. Primam partem probat textus q apud gentiles non omnia sacrificabantur iouī. sed quedam alijs dijs. ergo a simili non omnia sunt patri exhibenda. sed alia debentur parentibz. alia fratribus et alia amicis z benefactoribz. ideo singulis eorum sunt attribuenda ea que sunt eis ꝓpria z ad eos ptinent. et eodem mō est de virtuosis. et hoc vident homines obseruare. q (vt dicit textus) ad nuptias ſm quas ꝓpago quis vocāt homines cognatos quibus est cōmune genus. similiter z actiones que sunt circa nuptias vocantur cōsanguinei. z ꝓter hanc causam estimant homines q cōsanguinei debeant occurrere in heredea. id est in conuentione. in qua tractatur de nuptijs agendis Secūdam partem probat phus sic. q filij sunt debitores parentibz sicut causis essendi per generationem. ergo circa pertinentia ad cōseruationem esse filij maxie debent subuenire z obedire parentibus. Similiter etiā parentibz filij debent honorē sicut causis essendi. sicut z deo. non tñ omnem. sicut nec eundez patri z matri neq fratri. debetur honoz debitus sapienti vel duci exercit? scz patri paternus z matri maternus. Similiter z cuilibet seni debet honoz in assurgendo z inclinando ei z similibus. vt dicit textus. Amicis autem z fratribz debet homo fiduciam z cōmunicationem omniū. similit cōsanguineis. Et istis qui sunt vnius tribz z ꝯciuibz z singulis semp attemptandū est attribuere id quod est ꝓprium vnicuiq z aptare singulis ea q eis cōpetūt ſm ꝓprietatem. puta sapientie z ſm vsum officij. sicut duci exercitus. et (vt dicit textus) iudicium de talibz in aliq̄ est facile. puta in his que sunt vnius generis. scz q magis subueniendum est consanguineo inter duos amicos. vel magis sapientiori inter duos sapientes. Sed in alijs iudiciū est difficile. puta in differentibz cui magis sit subueniendū sapientiori vel cōsanguineo. Et q̄ uis hoc difficile sit determinare. nō tñ oportet recedere ab huiusmodi proposito. sed determinandum est id qō dictum est sicut fieri potest.

Dubitatur prima

Utrū simpliciter sit magis obediendum patri vel ꝑncipi. Respō detur q q̄tum ad opera ciuilia magis ꝑncipi est obediendum. sed q̄tum ad opera p̄cise domestica obediendū est patri in licitis et honestis eo modo quo habet dominium. Prima pars patet. q princeps habet dominiū super omnes de ciuitate q̄tum ad opera ciuilia. non autem pater. Secunda pars patet. quia super opera domestica pater et non princeps dominiuz habet. Notāter dicitur (precise) quia in aliquo casu domestica opera inauūt rōnes operum ciuilium. vt cum ciuitas est obsessa ab inimicis. tūc enī ſm exigentiā circūstantiarum princeps disponit de operibus domesticis. et cogit arbores extirpare z similia que sunt domestica mandat Dubitatur secundo. vtrum magis obtēdum sit preceptis patris q̄ sint audiende preces virtuosi amici. Respondetur q precepto patris in licitis. et in istis in quibus pater precipere potest. et in quib habet dominium magis est obediendum q̄ exaudiendē sint preces amici virtuosi. Cuius causa est quia obligatio subditi est ad dominiū in virtute iusticie. ideo non obedire est iniusticiam facere. sed obligatio amici ad amicum est solum in virtute liberalitatis sed maī est peccatum contra iusticiam z generaliter cōtra alias virtutes cardinales q̄ ꝓtra liberalitatē et alias virtutes morales annexas.

Ad rationes

Ante oppositū Ad primā dz q licet ꝓtuosus

virtuosus sit iustus tamen si non sit dominus non potest precipere. licet possit precari ꝯsulere exhortari vel persuadere. sed in his in quibus dominium habet precipere potest Ad secūdam ⁊ ad terciaꝫ rationes ptꝫ solutio ex primo dubio.

Habet aūt dubitatōnem ⁊ de eo quod est dissolui amicicias vel nō. ad non permanentes vel ad eos quidem qui propter vtile vl propter delectabile amici existunt cum non adhuc hec habeant. nihil inconueniens dissoluitur. illorum enim erant amici quibus deficientibus rationabile non amare. Accusabit autē vtiq; aliquis si propter vtile vel propter delectabile amans similet propter morem. Quod enim in principio diximus plures differentie fiunt amicis cū non similiter existimant et sint amici. cum quidem igitur decipiatur quis et suspicetur amari propter morem. nihil illo tale operante seipsum causetur vtiq;. cum autem ab istius similatione decipiatur iustum accusare decipientem ⁊ magis q̄ꝫ eos qui nūmisma violant q̄ꝫto alterius malignitas circa honorabilius mala opatio. Si aūt acceptet vt bonū fiat aūt malum ⁊ videatur vtrū amandum vel non possibile. si q̄dem non omne amabile sed bonū. neq; oportet amatorem mali enim nō oportet esse. neq; assimilari prauo. dictum est autē qm̄ simili simile amicū. Vtrū igitur cōfestim dissoluendum vel nō omnibus sed insanabilibus ꝓpter maliciam. directōem autē habentibus magis adiuuandum ad morem q̄ꝫ substātiā. quanto melius ⁊ amicicie magis propriū. videbit aūt vtiq; dissoluens nihil inconueniens facere. non enim huic vel tali amicus erat. alteratū igitur impotens resaluare recedit. Si aūt hic quidem permaneat hic autē epieykes magis fiat ⁊ multum differat virtute. vtrum vtendum amico. vel non contingit. In magna autem distantia maxime manifestum fit. puta in his que ex puericia amicicijs. Si enim hic quidem permaneat puer ꝑm mētem. hic autē fit vir qualis optimus. qualiter vtiq; erunt amici. neq; placentes eisdem neq; gaudentes ⁊ tristati. neq; enim circa adinuicē hec existunt ipsis. sine his autem non erat amicos esse. conuiuere enim non possibile dictū est autem de his. Vtrum igitur nihil alienus ad ipsum habendum q̄ꝫ si non factus esset amicus nunq̄ꝫ. Si aūt oporet memoriā habere facte cōsuetudinis ⁊ quemadmodū amicis magis q̄ꝫ extraneis existimamus oportere largiri sic ⁊ factis attribuendum aliquid propter antefactam amiciciam. cum non propter superhabundantiam malicie dissolutio fiat.

Queritur Tertio. Vtrū dissoluenda sit amicicia eoꝝ q̄ nō ꝑmanēt eadem permanente cōditione ꝑm q̄ amicicia erat Arguitur primo q̄ non. quia amicus ē alter ipse. sed nullꝰ dissoluitur a seipso. ergo nec amicus ab amico dissoluit permanente conditione ꝑm quam erant amici. Secundo sic. vt dicit Cicero omnes odiunt ī memorem accepti beneficij. ergo amico non manente in eadem conditione adhuc habenda est memoria beneficij accepti. ergo non erit dissoluenda amicicia Tercio sic vt dicit Therentius. amantiū ire amoris est reintegratio. ergo solutio amicicie auget conseruationem eius. quasi soluatur amicicia dissoluendo conseruatur. In oppositum est phs in textu.

Sciendum primo.

Q; postq̄ꝫ phs determīauit de istis q̄ pertinēt ad cōseruationem amicicie. Consequenter determinat ea q̄ ꝑtinent ad eius dissolutōem. Et primo querit q̄uo debeat dissolui amicicia eoꝝ que mutant a pristina cōditōne. De quo in primo articulo. Secūdo agit de solutōe amicicie eoꝝ q̄ ī eodē statu ꝑmanent. de q̄ in primo dubio. Tercio agit qualiter se debeat habere homo ad amicum post amicicie dissolutionem. de quo in secūdo dubio. Circa primū primo ponit philosophus dubitationem motam in titulo questionis. ⁊ deinde solutionē eius. Et primo q̄ꝫtum ad amiciciam vtilis ⁊ delectabilis. de quo erit prima conclusio. Et deinde ponit solutionem eius q̄ꝫtum ad amiciciam propter virtutem de quo erit conclusio secunda.

Conclusio prima.

Amicicia delectabilis ⁊ vtilis rōnabiliter dissoluitur non manente cōditione ꝑm quam erāt amici. Probat textus. qꝛ cessante causa cessat effectus. qꝛ ꝑm has amicicias amici amāt amicos nō propter seipsos. ergo ⁊c.

Ex isto patet modus experimẽtandi verũ amicũ qui enim arridente fortuna amicus est ꝛ amore delectabilis. ꝛ cessat amare mutata fortuna ꝛ amabili qđ erat in homine non erat verus amicus. Et ideo dicit phs ꝙ circa hmõi amicicias oriũtur accusatões. Nam iuste accusat aliquis illum. qui (cũ amat ꝓpter vtile ꝛ delectabile) assimilat se amare ꝓpter virtutem. nã plures sũt amicicie differentie. ideo potest contingere ꝙ non ꝑm eandem speciem amici se existimant esse. puta si sint amici ꝓpter vtilitatẽ ꝛ existiment esse ꝓpter virtutem. Et si illo casu ꝙ existimat amare ꝓpter ꝑtutẽ decipiat ex seipso ita ꝙ ille qui eum amat nihil faciat ad hmõi deceptionem ille qui deceptus est debet irasci ꝓtra seipsum nec debet culpare aliũ in falsificatõne amicicie. sed quando ipse decipitur ꝙ alterius simulatõnem ita ꝙ ipse manet semp virtuosus ꝛ alter dissoluit amicicią. qz vtile et delectabile mutata sunt) iustum est ꝙ accusat decipientem. ꝛ multo magis cꝫ eos qui rerũ falsificant nũmismata. qz deceptio illius qui simulat virtutem consistit in opatione existente circa rem honorabilẽ ꝛ honorabiliorem cꝫ deceptio corrũpentis nũmismata. Nã honorabilior est multũ ꝑtus cꝫ pecunia. ideo qui facile simulant virtutem maligniores sunt istis qui faciunt falsuz nũmisma. ꝛ sic magis puniendus est qui amicicią dissoluit cꝫ qui monetam corrumpit. eo ꝙ melior est amicicia cꝫ pecunia. Conclusio secunda. non manente eadem cõditione. puta mutata virtute in altero amicoꝝ amicicia virtutis dissoluit. et si insanabilis fuerit amicicia statim dissolui debet. Prima pars patet. quia virtuoso non est amabile quodcũqꝫ. sed solũ bonum honestum. ergo non est conueniens ꝙ ille (cuius malicia manifestatur) ametur a virtuoso. ꝛ per consequẽs amicicia dissoluitur. Et quo infert phs ꝙ non oportet eum ꝙ factus est malus amare id qđ est vtile necꝫ decens. ꝺa non oportet ꝙ homo amet malum necꝫ ꝙ assimilet malo viro. sed hoc sequeretur ꝙ si seruaretur amicicia ad eum qui est malus. dictum est enim supra ꝙ sile sibi est amicũ. ꝛ ideo nõ potest esse ꝙ diu seruetur amicicia ad malum nisi sit aliqua similitudo ad maliciam. Secundam partem probat phus ostendendo qualiter talis amicicia sit dissoluenda. dicens ꝙ amicicia ꝑtutis non est statim dissoluenda in omnib. sed solũ in illis qui ꝓpter magnitudinem malicie sunt insanabiles. id est nõ possunt de facili reduci ad statum virtutis. Quod patz quia non est spes de reditu ipsorum ad statum virtutis. ergo statim dissoluẽda est amicicia ad eos. Si autẽ aliqui sint qui accipiant directionem ad statum rectitudinis magis est eis auxilium ferendum ad recuperandum bonos mores cꝫ ad recuperandum substantiam amissam inꝯtum virtus melior est pecunia ꝛ magis ꝓpria amicicie. cum autem soluit aliquis amicicią ad eum qui factus est malus non facit incõueniens. quia non erat amicus huic vel tali scz vicioso. sed virtuoso ꝛ ideo non alteratur a prima dispositione amici. sed quia non potest eum reducere ad salutem conuenienter statim recedit ab eius amicicia.

Dubitatur primo

Si vn⁹ amicoꝝ maneat in statu primo ꝛ alius fiat magis virtuosus. ita ꝙ fiat differentia magna virtutis inter vtrũqꝫ. vtrum qui profecit debeat vti eo qui non ꝓfecit vt amico. Respondet textus ꝙ non est possibile ꝙ proficiens seruet amicicią ad non proficientem. Et hoc maxime patet in magna distantia amicorum. puta in amicicijs que sunt a puericia. si eĩ vnus manet puer ꝑm mentem ꝛ alius fuerit optimus tũc tales nõ possunt manere amici. cum non cõplaceant sibi in eodẽ. nec etiam de eisdem gaudeant ꝛ tristentur. sine quib⁹ non potest seruari amicicia ad quã maxime requirit ꝙ amici ꝓueniant. sed non possunt amici ꝓuenire nisi eis eadem placeant ꝛ de eisdem gaudeant ꝛ tristentur. vt patuit supra. ergo patet. ꝙ manente eadem conditõe quo dãmodo ꝑm societatẽ in qua erãt amici manet amicicia ipsa tamen augmentata in altero amicoꝝ dissolui potest amicicia. vt altero amicoꝝ mutato in virum perfecte virtutis. ꝛ altero manente in puericia mentis. quia tales non gauderent eisdem. Dubitatur secũdo qđliter aliquis se debeat habere post amicicie dissolutõez vtrum scz alienius vel familiarius se debeat habere ad amicum antiquũ quasi nunc̄ prius fuissent amici. Respondet ꝙ propter amicicias̄ preteritã debet se magis exhibere homo sibi ꝓter cꝫ in vno casu. scz quãdo ꝓpter superabundantem maliciã facta est dissolutio. Primã partem probat phus. qz oportet habere memoriã preterite consuetudinis. ergo sicut estimamus ꝙ homo magis debeat exhibere amicis cꝫ extraneis. ita etiã istis qui in preterito fuerunt amici ꝓpter amicicias̄ preteritam. nisi in casu peracto. et adhuc magis debet largiri ei ꝛ beniuolus esse ei qui fuit amicus cꝫ ei qui non fuit amicus. ita supposito ꝙ dissolutio non fuerit ꝓpter excellentem maliciam. quia tunc est contemnendꝰ qui ante fuit amicus quemadmodum ꝛ ipsa malicia

Ad rationes

Ante oppositũ. Ad primam dicitur ꝙ amicus est quasi alter ipse manente amicicia. sed ipsa dissoluta non plus est quasi alter ipse. Ad secundã patet solutio ex secundo dubio. Ad terciam dicitur ꝙ hoc est verum de istis qui interdum dissentiunt manente eadem conditione in qua erant. Nam amici ad tempus separati quodammodo de separatione dolent et duplici de causa mouentur ad amandum seinuicem Primo quia adhuc manet causa prioris amicicie. Secundo quia dolor separationis impellit eos ad amandum.

Dicabilia autem qua ad amicos ꝛ quibus amicicie determinantur videntur ex his que ad seipsum veniſſe. Ponunt enim amicum volentem et operantem bona vel apparentia illius gratia. Vel volentem esse et viuere amicum ipsius gratia quod matres ad filios passi sunt. et amicorum offensi. Vi autem conuiuentem et eadem eligentem vel condolentẽ et congandentem amico maxime aũt et hec circa matres accidunt bonum aliquo et amicicias determinant. Ad seipsum autem bonum vnumquodqꝫ epyeikei existit reli/

quis aūt ꝑm q tales existimant esse. Videtur
em̄ quēadmodum dictū est mensura vnicuiq;
virtus t studiosus esse. Iste em̄ consentit sibi
ipsi t eadē appetit ꝑm omnem animam. t vult
vtiq; sibūpsi bona t apparentia t operatur bo
ni enim bonū elaborare t suūpsius gratia. in/
tellectiui em̄ gratia quod vnusquisq; esse vide
tur. Et viuere aūt vult seipsum t saluari et ma
xime hoc quo sapit. bonum em̄ studioso esse.
vnusquisq; autez sibūpsi vult bona. factus au
tem alius nullus eliget omnia habere illud qō
factum. habet enim et nunc deus bonum. sed
ens quidem aliquando est. videbitur autem
vtiq; intelligens vnusquisq; esse vel maxime
Et conuiuere talis sibūpsi vult delectabiliter
enim facit ipsum. operatorum etenim delecta/
biles memorie. et futurorum spes bone. tales
autem delectabiles t theoreumatib⁹ aūt abū
dat mente. Condoletq; t cōdelectatur maxi/
me sibūpsi. omniū em̄ ē idē t triste et delectabi
le: t nō aliud alij. Impēitentib⁹ em̄ vt dicere
inexistere itaq; ad seipm singla boz epieykei.

Queritur quarto vtrum sint tm̄ tres effe
ctus amicicie. scz exterior cōui/
ctus. cordis electio. t letricia in eisdem. Arguitur pri
mo q non. qz hō non potest ꝯuiuere nisi cum illis q̄ ma
nent in eadem domo. igit ꝯuictus exterior non est ami
cicie effectus. Minor patet. qz inter manentes in eadē
domo oportet vnū esse principantem t alium subditū
alʒ dissolueret policia yconomica. sed amici sunt equa/
les. igit. Scdo sic. vnusquisq; eligit t appetit ea q̄ si/
bi deficiunt. sed amicis diuersa deficiunt. ergo non eli
gunt eadē. t p ꝯns nec gaudēt nec tristant de eisdem.
Tercio sic. colloquiū est effectus amicicie. g̃ sunt plu
res trib⁹. qz amici sunt adeo delectabiles sibūnicē vt
suis colloquūs vellēt diem deducere in noctem. igit t̄c
Jn oppositū est ꝓbus in textu.

Sciendum primo

q postq̄ ꝓbus determinauit de cōseruatione t dissolu
tione amicicie. Hic ꝯnr agit de eius effectib⁹. primo po
nens effectus amicicie. scdo ostendit quō se hñt ad eas
boni t mali. Primo adhuc ponit ꝓbs originē effectuū
amicicie dicens. q amicabilia. id ē amicicie opa (q̄bus
aliqs ad amicos vtitur t ꝑm q̄ determinant amicicie)
ꝓcedunt ex istis bonis q̄ sunt ad seipm. nā sic videtur
vnus hō amicus ad alterū. si eadē agit ad amicū que
agere ad seipm. Scdo enumerat ꝓbus hmōi effectus
vel actus amicicie. Pro quo sciendū scdo. q tria sūt
opera amicicie quoz primū cōsistit in volūtaria exhibi
tione beneficioz. Circa qō dicit textus. q hoies ponūt
illum esse amicū qui vult t operatur ad amicum bona vl
vera vel apparentia grā ipius. Et ōr (qui vult t opat)
qz vnū sine altero ad amicicia nō sufficit. Si em̄ vnus
alteri beneficiat inuitus nō est amicabilis beneficētia
vel si voluntatē ope explere negligat. Dicit etiam (vel
bona vel apparentia) qz aliqñ aliquis ex amicicia exhi/
bet alteri qō estimat ei esse bonū q̄uis non sit. Dicitur
etiā (ipsius gratia) qz si exhibuerit aliqs alteri bñficia
nō intendens bonū illi⁹ sed suūpsius. nō esset ver⁹ ami
cus. sicut cū aliqs equū ꝓpter suū ꝯmodū nutrit. Circa
qō dicit textus. q amicus vult amicū suū esse t viuere
grā sui amici t non ꝓpter seipm. vt sez. q querat ex eo so
lum ꝓpium ꝯmodum. t hoc patiunt matres ad filios
qz volunt eos viuere t esse. Et similiter amici cū inter/
uenit aliqua offensa amicicie q̄uis nō velint ꝓpter offē/
sam amicoz amicis ꝯuiuere. saltē volūt eos t esse t vi/
uere. vñ opus amicicie ptinet ad ꝯcordiā. quod ꝑtar/
tendi ꝓmo q̄tuz ad exteriorē ꝯuictū. scdo q̄tum ad ele
ctionem. t tercio q̄tum ad passiones ad quas sequunt
gaudiū t tristicia. Jdeo ōr ꝓbs q illū determinat esse
amicū qui ꝯuiuit q̄tum ad primū. t qui eadē eligit q̄n
tum ad scdm. t qui dolet t cōdoleт q̄tum ad tercium.
Et hec etiā considerand a matrib⁹ respectu filioz. t vt
dicit per aliqd dictoz determinat amicicia. Existimāt
enim homines inter illas esse amicicias in quibus ali/
quod horum inuenitur.

Conclusio prima

Exterior cōuictus cordis electio t letricia in eisdē sunt
effectus amicicie. Patet qz illos hoies dicunt amicos
qui aliqd dictoz ad inuicē opant. Scdo ꝓbat rōne qz
amicicia ad alterum venit ex amicicia homis ad seipm
sed homo virtuosus q̄ est mēsura t regula in genere hu
mano vult ista tria sibūpsi. g̃ vult amico suo q̄ est alter
ipse. Jtem ad amicicia ptinent vel interioza vel exterio
ra. si scdm sic est exterior cōuictus. si ꝑ⁽ⁱⁱ⁾ hoc est duplicit
aut se tenet ex ꝑte sensus. t sic est de eisdem gaudere et
tristari. aut ex ꝑte intellect⁹ t sic est eadē eligere t velle
Conclusio scda. beneficentia respectu suūpsius dicit
id qd̄ pertinet ad beneficiū. ideo virtuosis intantū pre/
dicta ꝯueniunt respectu suūpsoz inquantū estimant se
esse virtuosos. Scdam ꝑtem primo probat ꝓbus q vir
tus t virtuosus sunt mensura vnicuiq; hoi. ergo vnus/
quisq; amicabilia patitur ad seipsum. ꝑm q estimat se
virtuosum. Añs ꝓbatur. qz in vnoquoq; genere habe
tur ꝓ mensura id quod est perfectum in illo genere. in
quantū scz alia iudicat vel maioza vel minoza ꝑm pro/
pinquitatē vel remotionē a perfectissimo. Sed ꝑfectus ē
ꝓpria perfectio homis. t homo est ꝑfectus in specie hu/
mana. ergo ex hoc accipitur mensura in toto genere hu/
mano. Primā ꝑtem probat ꝓbus. quia virtuosus vult
sibi bona ꝑfectis que sunt vera bona hois. ergo virtuo
sus maxime vult sibi bona t vera apparētia. Sed hoc
ptinet ad beneficentiā. igit. Hec est huiusmodi volun/
tas vana in homine virtuoso. qz huiusmodi bona ope
ratur ad seipsum. nam boni homines est laborare ad ꝑ
ficiendum seipsum. sed virtus perficit hominem t op⁹
eius reddit bonū. Hoc etiā vult t operatur grā suūpsi

sius.i.gra ptis intellectiue que est pncipalis in homine nam vnūquodq; maxime videtur esse id qđ est principale in eo. virtuosus autem semp tendit ad hoc q̄ opet id qđ est conueniens rōni. Et quib⁹ patz q̄ virtuosus semp vult sibi bonū fm seipm. z etiam maxime vult sibūpsi cōuiuere. quia appetit bonū z virtutē partis intellectiue qua sapit. sed cōuiuere consistit in hoc qđ est velle bonū ei cui cōuenit. Similit̄ ꝓtuosus eligit ea ad que eius natura impellit. qz virtus pficit naturā. Optima eīm z delectabilissima est vnicuiq; vita fm intellectum. vt dicit Auerrois. q̄ viuens fm intellectualē vitam sibi beniuolus est. qui aūt non intellectualiter viuunt nō viuūt fm id q̄ sunt homines. vt dicit idem. sed viuunt sicut bestie. qui cum voraces sint nō hoies sed lupi dicunt. Et hec de pmo Quantū ad scām

Dubitatur primo

Quomodo respectu suūpsius id cōuenit virtuoso qđ pertinet ad beniuolentiā. Rñdet textus. q̄ hoc cōuenit sic virtuoso. qz ipse vult maxime ꝟuuere fm seipm. z vult ꝟseruari in esse. z pcipue q̄tum ad scām ptem amicicie cui inest sapientia. Si eīm homo ē virtuosus oportet q̄ velit id qđ est sibi bonū. sed bonū est virtuoso suū ee scz esse virtuosum. Si aūt contingeret q̄ hō fieret alius puta si fm fabulas transformaretur in lapidē vel asinū nullus curaret an illud in qđ transformaret haberet omnia. z ideo vnusquisq; vult se esse inq̄tum conseruatur id qđ ipse est. Illud aūt qđ maxime conseruat in suo ee est ipse deus. qui non vult sibi aliqđ bonum quod nūc non habet. Sed nunc habet in seipso bonū perfectū. vt dicit textus. z ipse est semper. z nō aliqñ non est. quia ē immutabilis. Sed deo sumus maxime siles fm intellectum q̄ est incorruptibilis z immutabilis. z ideo esse vniuscuiusq; hois maxime consideratur fm intellectū. ꝓpter qđ ꝓtuosus q̄ totus fm intellectū viuit maxime vult seipm esse z viuere. vult eīm seipm esse z viuere fm id quod in ipso pmanet. Dubitat secundo. quō cōperat virtuoso respectu suūpsius id qđ pertinet ad concordiā. Rñdet textus q̄ qz ipse vult maxime cōuiuere sibūpsi. scz reuertendo ad corsuum z secum meditādo delectabiliter bona q̄ operatus ē. z hoc quātū ad memoriā pteritoꝝ. qz memoria pteritoꝝ quātū ad ea q̄ opata sunt sibi ē delectabilis. z etiā bona q̄ sperat operari in futuro meditādo. hec meditatio futuroꝝ ē sibi delectabilis. Tercio ꝟtingit hoc q̄tum ad cognitōnem pñtiū abundat eīm virtuosus fm mentē theoreumatib⁹. id ē ꝟsiderationib⁹ veris z vtilib⁹. Istud aūt est summe delectabile nature nō depranate. ergo hō virtuosus ē maxime sibūpsi concors. immo ipse maxime gaudet z delectatur sibūpsi. vt dicit textus q̄tum ad ptem sensitiuā z intellectiuā est idē delectabile. z nō aliud alij. qa ps sensitiua in virtuoso totaliter est sibi subiecta. qđ sequitur fm motū rōnis. vel saltem non vehementer cōtrauenit. Nō ōr eīm ā passione pt̄is sensitiue. vt postea cessante passione peniteat de eo qđ iam fecit ꝟtra rōnē Vnde non de facili penitet de eo quod facit. z ita maxime ꝟsentit sibūpsi. nec in eo est distantia sensus z rōnis. Vñ ex abundantia gaudij mētalis redundat gaudium exterius z delectatio in sensum adeo vt pre gaudio sensus q̄q; dissoluat in fletum. quod est summum gaudioꝝ. quia illi gaudio nulla est tristicia admixta sicut in gaudio curpium viroꝝ. Concludit igit̄ pbus ex dictis q̄ predicta ꝟueniant virtuoso respectu suūpsius.

Ad rationes Ante oppositū. Ad pmā dicit. q̄ ꝟuiuere non solum est in eadem domo manere. sed etiam est exterioribus consentire Ad scām dicit. q̄ amici conueniūt in fine virtuosi. z sic etiam conueniunt in ordinatis ad finem. ideo eligunt principalia eadem. minus aūt̄ pncipalia insequuntur magis principalia. Ad terciā dicit. q̄ colloquiū reducitur ad conuictum.

Ad amicum aūt̄ habere quēadmodū ad seipm. est eīm amicus alius ipse. et amicicia horū esse aliquid videtur. z amici quibus hec existunt. Ad seipsum aūt vtrum est vel non est amicicia relinquitur in presenti. Videbitur autem vtiq; sic esse amicicia fm q̄ est duo vl plura. aut ex dictis z qm̄ superabundantia amicicie ei que ad seipsum assimilatur. Videntur aūt dicta et multis existere. q̄ꝫ existentiōus prauis. igit̄ fm q̄ placent sibūpsis z existimāt epieykes esse. sic z participant ipsis. quia z val de prauorum z nefariorū nulli hec existūt sed neq; videntur. fere autem neq; prauis. Differunt aūt a seipsis. z altera quidem cōcupiscūt alia vero volunt puta incontinentes. Eligūt enim pro eis que videntur sibūpsis bona esse delectabilia nociua entia. Būj autē rursus ꝓpter timiditatem z desidiam recedunt. ab operari que existimant ipsis optima esse. Quibus aūt multa z dura operata sunt z ꝓpter maliciā odiuntur. fugiunt viuere z interimunt seipsos Querunt itaq; mali cū quib⁹ cōmoreē. seipos autem fugiunt. recordantur autem multorum et difficilium. z talia altera sperant fm seipsos entes. cum alteris autem entes obliuiscuntur nihilq; amabile habentes nihil amicabile patiuntur ad seipsos. Neq; gaudent neq; condolent tales sibūpsis. Contendit enim ipsorum anima. et hec quidem ꝓpter maliciam dolet recedens a quibusdam. hec autem delectatur hec quidem huc. hec autem illuc trahit quemadmodum discrepantia.

Si aūt non possibile simul tristari ⁊ delectari sed post parum tristatur qm̄ delectatus est et non vtiq; volebat delectabilia hec fieri ipsi penitudine em̄ prauī replenť. Non itaq; videtur prauus neq; ad seipsum amicabiliter disponi propter nihil habere amabile. Si itaq; sic habere valde est miserum. fugiendum malicią intense et temptādum epieykeya esse. Sic em̄ ad seipsum amicabiliter vtiq; habebit. ⁊ alteri amicus fiet.

Queritur quinto. vtr̄ ꝓtuosus debeat se habere ad amicum sicut ad seipsum Arguiť primo q; nō. qr ad amicū hz hō amicią. nō aūt ad seipm. qr circa eadē ⁊ in eisdē sunt amicicia ⁊ iustitia. sz ad seipm nō est iustitia sz ad alterum. igiť nec ad seipm ē amicicia. g̃ ⁊c Sedo sic. amici est amico beneficia tribuere. sz nullus tribuit sibūpsi beneficia. g̃ nō habet se ad amicū sicut ad seipm. Dinor patz per Senecā in q̄rto de beneficijs dicentē. Quēadmodum vendere sit dare aut q̄d a se dimittere. sz nullꝰ a se dimitteret qō sibūpsi daret. igiť ⁊c Tercio sic. Tullius in libro de amicicia reprobat tres opiniones concordantes in hoc q; hō habeat se ad amicum sicut ad seipsum. ⁊ phūs in hoc libro ōt. q; bonus vir aliter habet ad seipm ⁊ aliter ad amicū. proijcit em̄ ad amicum pecunias ⁊ honores vt sibūpsi bonum ꝓtutis acquirat igiť ⁊c. In oppositū est phūs in textu.

Sciendum primo

Q; postq; phūs ostendit q̄liter se habeat hō bonꝰ circa amicabilia in ordine ad seipm. Hic ꝓn̄ ostendit q̄liter se habeat in ordine ad alterū. sc; ad amicum dicens q; ꝓtuosus se hz ad amicum sicut ad seipm. qr amicus quantū ad effectū est quasi alter ipse. nā homo afficitur ad amicū sicut ad seipm. ⁊ sic videtur q; amicicia consistat in aliquo p̄dictorū que homines patiunť ad seipsos. Patet etiā q; illi sunt veri amici quib; illa predicta ꝓueniunt. Ot qr aliquis quereret posset. vtrum sit amicicia homis ad seipm. dicit phūs q; illa questio relinquēda est principio. qr magis ptinet ad nomē rei q̄s ad rei veritatē. nā amicicia est inter quoscūq; ꝑm q; eis cōpetunt duo vel tria ex p̄dictis. Ot cum abundanter ad alios amicicią habemus hoc assiliatur dilectioni. quā habet hō ad seipm. ideo cum aliqs consueuit amicicią suam cōmendare ad alterū consueuit dicere. diligo eum sicut meipm. Uñ nō ōt quantū ad rei veritatē. verū amicicie nomē dicať respectu suūpsius. exquo ista res amicicie abundāter cōpetit homini ad seipm Pro maiori declaratiōne huiꝰ Sciendū secūdo. q; homo ad seipsuz potest habere duplicem amorem. vnū sensualem. quo aliquis ꝑm impetum passionū assumit omne apparens vtile vel delectabile. ⁊ iste corrigitur p̄ prudentią et per alias ꝓtutes. ⁊ est p̄ncipium rebellionis appetitus ad rōnem. que rebellio extinguiť p̄ ꝓsuetudinem ꝓparādi ꝑm rōnem. quod fit per virtutes morales. Aliū amorem hz hō ad seipm factum in voluntate post ꝓsuetudinem insequendi operationem recte rōnis. Ot isto amore volumꝰ nobis nō apparens vtile vel delectabile. sz verum bonum. sc; ꝓtutis. quo amore respuimꝰ sensualia et laboramus pro rectis ⁊ p̄ cōmuni vtilitate vt nobis acquiramus bonuz rōnis. ⁊ hic amor ē effectus cōmunis sequēs ad virtutes morales. Ot quib; patz q; hō non habet illam (que est virtus) ad seipm. nec amicicią ꝓprie acquisitā. de qua in octauo huiꝰ est sermo. sz amiciciam illā que est virtutis q̄dam effectus. ꝓsequenter in ordine ad amicum. ex quib; vel ꝓsimilib; virtus amicicie generať cōseruatur ⁊ exterius innotescit. qui q̄dez effectus sunt beneficia benivolentia ⁊ ꝓcordia de quib; in p̄cedenti q̄stione. ⁊ quātum ad istos effectus hō bonus se habet vt amicus ad amicū. non quantū ad omnia. sed q̄tum ad p̄dictos effectus. malus autez homo nō ita se habet. Sed quia quilibet debet se habere ad seipm ⁊ ad amicū vt homo bonus. q̄ est mensura vnicuiq; ꝙ. vt dictū est. Et ideo simpl̄r cōcedendū est q; homo debet se habere ad amicum sicut ad seipm.

Conclusio prima.

Ot responsiua. hō ꝓtuosus se hz ad amicū sicut ad seipm. Probať ꝓclusio rōe textꝰ habita. qr amicꝰ ē quasi alius ipe ꝑm affectū amici. g̃ ꝓtuosus afficiť ad amicū sicut ad seipm. Itē. pbať ꝓclusio. qr ille se hñt ad inuicem qnoz. ē oīm vnio ⁊ rex ⁊ ꝓsiliox ⁊ voluntatum. Sed sic ē de amicis vt de seipso. vt dicit Tulliꝰ dicēs q; his sim̄ ilib; vtendū arbitror. vt em̄ emēdati sint mores amicoz cū sit inter eos oīm rex ꝓsiliox ⁊ voluntarū sine vlla deceptiōne cōitas. Itē. pbať. qr dicit Seneca ī epła ad Lucillū. Si aliquē amicum existimas cui non tantū vis quantū tibi. vehementer erras. igiť cōclusio vera Conclusio secunda. ꝓtuosus nō se omnino habet ad amicū sicut ad seipm. sc; ꝑm eundem gradum. Probať. quia ipse maiori affectu vult sibūpsi bonū q̄s amico. plus em̄ vult alterū quantūcunq; male agere q̄s seipm. igiť Probať. qr bonus sibūpsi tribuit summū bonum. sc; opus virtutis. sed hoc non potest alteri tribuere nisi forte persuasiue vel aliquo simili modo. igitur ⁊c Ot hoc est qō cōiter dicit. q; omnis caritas bene ordinata prius est ad seipm q̄s ad alterum. Et hec de p̄mo articulo. Quantū ad sc̄m.

Dubitatur primo

Utrum mali ad seinuicē habeāt predicta opera amicicie. Circa illud dubium phūs primo ꝓponit quod intēdit. dicens q; predicta videnť multis cōuenire propter seipsos q̄uis sint prauī. tamen prauī tm̄ participant ex predictis operibus inq̄tum cōplaceant sibūpsis ⁊ estimant se esse virtuosos. Sed qui sunt valde prauī et nepharij non habent p̄dicta opa. sed nisi videntur ipsa habere. Quia vero nullis prauis videnť conuenire predicta opera. nam raro inueniunťr homines prauī q̄ estiment se virtuosos esse suā malicią cognoscētes. Tunc respondet phūs primo ad dubium. q; non est respectu suūpsoz q; opus amicicie ptinet ad beneficentią. Probat phūs. quia mali differunt a seipsis. inq̄ntum scilicz concupiscunt aliqua ꝑm sensum. et aliqua ꝑm rationez

Sicut patet de incontinentib⁹ qui ꝓ illis qui iudicant ſm rōnem bona appetunt q̄ ſunt in eis nociua. Alij autem ꝓpter tarditatem z pigriciā pretermittunt opari ea q̄ ſm rōnē iudicāt ſibi bona. Ergo duplicit̄ mali carent bñficio ad ſeipos. vno mō inq̄tū opant̄ ſibi nociua. alio mō inq̄tū vitant ſibi ꝓficua. ergo prauis nō cōuenit reſpectu ſuiꝓpꝛ beneficētia. Ex quo patꝫ q̄ mali nō poſſunt ſibijnuicē ꝓuiuere. eo q̄ opantur ſibijpſis nociua z vitāt ſibijpſis ꝓficua z ꝓmoda. Scdo rñdet phs q̄ prauis nō cōuenit id qđ ptinet ad beniuolentiā Probat textus. qz illi nō volūt ſe eſſe z cōuiuere a qb⁹ facta ſunt multa mala z grauia ꝓpter qđ ab omnibus oduntur. ſed taliū vita eſt eis tediosa inq̄tū cognoſcunt ſe omnib⁹ eſſe graues. Ex ira fugiūt viuere ita q̄ q̄nq̄ interficiūt ſeipſos. Sed ſic eſt de prauis. q̄ ipſi non volunt ſe eſſe z viuere ad inuicē. ſz hoc ptinet ad beniuolentiam. Tercio reſpondet phs. q̄ prauis nō pt ꝓpere opus qđ ptinet ad ꝓcordiā. z ꝓmo q̄tum ad ꝓuictū qz praui nō pñt ꝓuiuere reuertendo ad corꝛ ſuū. ſz q̄ūt alios cum qb⁹ morent̄ collo quēdo z coopando eis ſm exteriora ꝓba z facta. Et hoc ideo eſt. qz ſtatim ſecum cogitādo de ſeipſis recordant̄ multa mala que in principio cōmiſerunt. z ꝓſumūt talia ſe facturos in futuro. qđ eis doloroſum eſt. Sed cū ſint cū aliꝭ hoib⁹ diffundendo ſe exterius obliuiſcunt̄ ſuoꝝ malorꝝ. z ſic cū nihil habeāt in ſeipſis qđ ſit dignū amari nihil amicabile ad ſeipſos patiunt̄. Scdo ꝓbat phs. q̄ mali nō habēt ſecū concordiā quantū ad gaudiū et triſticiā. quia tales neq̄ congaudent neq̄ ꝓdolent ſibijpſis. Cui⁹ rō ē qz aīa eoꝝ eſt in quadā ꝓtentione ꝓtra ſeipam inquātum ſenſus repugnat rōni. Ex ex vna pte dolet ſi recedat a delectationib⁹ ꝓpter malicias dominantē. q̄ cauſat hmōi triſticiā in pte ſenſitiua. Ex alia aūt pte talis delectat ſm rōem que iudicat mala eſſe vitanda. et ſic vna ps anime trahit malum ad vnam ptem. z alia ps ad ꝓtrariā ptem. acſi anima eius in diuerſas ptes diſſipatur z cōtra ſeipſam diſcreparet. z ſic ſequitur leſio quaſi acſi aīa q̄ mediū diuideret. Dum ꝓo tales ſunt ī ſocietatibus alia loquunt̄ z alia cogitāt. z ideo non ſentiunt murmur interioris rōnis reuocātis a vicijs. Ex quo patet q̄ miſerū eſt eſſe vicioſum. z qz vita prauoꝝ eſt plena penitudine. igit̄ fugiēda ē malicia incenſa. Vlterius patet q̄ malus nulli eſt amicus. qz nō eſt ſibijpſi amicus ergo nec alijs Dubitat̄ ſecūdo. vtrum prauus ſit̄ de eodē doleat z delectet̄. Rñdet phs q̄ q̄uis nō ſit poſſibile q̄ perfecte ſit̄ triſtetur z delectet̄. tamen paꝛ poſt delectationē triſtatur de hoc in quo delectatus ē. z vellet q̄ hmōi delectabilia nō recepiſſet. hoīes em̄ mali replent̄ penitentia. qz ceſſante impetu paſſionis vel mali q̄n mala faciūt ſm rōnem cognoſcunt ſe male egiſſe. igit̄ dolent. Ex ſic ptz q̄ prauis nō diſponūtur amicabiliter in ſeipſis ꝓpter hoc q̄ non hñt in ſeipſis aliquod dignū amicicia. vñ vult dicere q̄ prauus quātum ad ſenſum nō ſimul delectat̄ z triſtatur. tñ hoc poteſt ſibi conuenire q̄tum ad diuerſas ptes anime. Ex dictis cōcludit phs q̄ miſerrimū eſt ſic ſe habere abſq̄ amicicia de ſe. z ideo vehemēti ſtudio fugere debemus malicia. z conari ad hoc q̄ ſumus virtuoſi. Sic aliquis habebit ſe amicabiliter ad ſeipm. z fiet alijs amicus

Ad rationes Ante oppoſituꝫ. Ad ꝓmam dicitur concedendo q̄ homo non habeat amiciciam ad ſeipſum propꝛie acceptā. tñ hꝫ ad ſeipm amorē quē tres ꝓdicti effectus ꝓſequunt Ad ſcdam dꝛ. q̄ hō ſibijpſi pt dare z maxima bñficia z maleficia. puta ſtrutes z vicia z opa earū. Nec ē vlr vez q̄ dare ſit aliq̄d a ſe a dimittere. quia deus oīa dat z tñ nō minꝰ hꝫ. nec doctor fundens ſciaz in diſcipulū amittit illā. nec oportet illud (qđ dat) foꝛmaliter in ſe habere ſz ſufficit q̄ habeat ꝓtualit̄ z actiue

Ad terciā dꝛ. q̄ ille auctoritates ſolū ꝓbant nō eodē modo quātū ad oīa qūo homo dꝫ ſe habere ad ſeipm z ad amicū ſuū. z hoc cōceſſum eſt in concluſione.

Beniuolentia aūt amicabili quidem aſſimilatur. amicicia quidem videtur. nō tñ eſt amicicia. Fit enim beniuolentia z ad ignotos et latens. amicicia aūt non. et prius autez talia dicta ſunt. Sed neq̄ amatio eſt. non em̄ habet diſtenſionem neq̄ appetitum. amationem aūt hec ſequuntur. Et amatio quidez cū cōſuetudine. beniuolentia aūt z ex repentino. quēadmodum z circa agoniſtas accidit. beniuoli enim ipſis fiunt z cōplacent. coopabunt aūt vtiq̄ nihil. q̄ em̄ diximus repente beniuoli fiunt et ſuperficialiter diligunt. Videtur vtiq̄ principium amicicie eſſe. quēadmodum eiꝰ quod eſt amare ea que per viſum delectatio: Non enim predelectatus ſpecie nullus amat gaudens autem ſpecie nihil magis amat. ſed et cum abſentem deſideret et preſentiam concupiſcit. Sic vtiq̄ et amicos non poſſibile eē non beniuolos factos. beniuolentia nihil magis amant. Volūt enim ſolū bona quibus ſūt beniuoli. cooperabuntur autē vtiq̄ nihil. neq̄ turbantur pro ipſis. propter quod transferens dicet quis vtiq̄ ipſam occioſam eſſe amiciciā diuturnam autem et in conſuetudinem aduenientem fieri amiciciam. Non em̄ propter vtile neq̄ eam que propter delectabile. Non em̄ beniuolentia in his fit. beneficiatus quidem ꝓ quibus paſſus eſt retribuit beniuolentiam iuſta operans. Volens aūt aliquam bene opari ſpem hñs abundātie p illū. nō videt illi beniuolus eſſe ſed magis ipſi. quemadmodū neq̄ amicus. ſi curet ipm ꝓpter quēdā ipm vſū. to

taliter aūt benivolētia ꝓpter virtutem ⁊ epȳ eykeiam quandā fit. cum huic bonus q̄s ap/pareat vel fortis vel aliq̄d taliū quemadmodū in agonistis diximus

Queritur Sexto. vtrū benivolētia ad amicitiā ꝓtinet tāq̄ nō sit aliquid ab ea distinctū. ⁊ si sic vtrū sit virtus. Arguit̄ ꝑmo q̄ nō distinguat̄ ab amicicia. q̄ diuturnū ⁊ nō diuturnum fm se nō variāt spēm. sed benivolētia est diuturnior amicicia vt dr in textu. igit̄ benivolētia nō est distincta ab amicicia

Secundo arguitur q̄ sit ꝟtus. q̄ amicicia est virt⁹ vt patuit in octauo huj⁹. sed benivolētia est amicicia in contrapassis. g̃ Tercio sic. oīs habit⁹ laudabil' videt̄ eē ꝟtus. sed benivolētia est habit⁹ laudabilis. ergo ⁊c. Maior ꝓz. quia dicitur primo rethorice q̄ laus est sermo eluci/dās magnitudinem virtutis. igitur ⁊c. In oppositū est philosophus in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ philosophus ostendit que sint opa amicicie ⁊ q̄bus ꝓueniāt. hic ꝓsequenter determinat de eis. ⁊ q̄ illa reducunt̄ ad tria. s. ad benivolentiā beneficētiam ⁊ cōcor/diam. ideo de istis tribus per ordinem determinat. Et ꝑ mo determinat de benivolētia que consistit in interiori affectu respectu ꝓsone. ⁊ respectu eorū bonoꝝ que sunt ꝑ/sone Et secundo de beneficētia q̄ ꝓsistit in exteriori affec/tu. Et circa benivolētiam ꝑmo ostendit q̄ neq̄ est amici/cia neq̄ amatio que significatur per nomen passionis. et deinde ostendit benivolentiam esse amicicie principium.

Pro declaratōe eorum que h̄ dicit ꝓbȳs cum Buri/dano est. Sciendū secūdo q̄ benivolētia potest accipi dupl'r. Uno modo pro actu quo formal'r aliquis dr benivolus. Alio modo pro habitu quo inclinatur aliq̄s ad be/nivolēdum. ꝑmo modo nō est necesse q̄ benivolētia pro/cedat ab aliqua virtute. q̄ voluntas propter eius liber/tatez in mal' potest bñ velle. licet hoc sit difficile ⁊ raro cō/tingat. tamē ille actus nūq̄ procedit ex malicia. sed in ma/lis a simplici voluntate. Sed si accipiat̄ benivolentia ꝑ habitu in voluntate vel alia potētia animo firmato inclī/nāte potentiam ad benivolendum. tunc nō reperit̄ in ma/lis. q̄ generatur ex bonis operibus multiplicatis sibi cō/uenientibus cū absentia operationum oppositarū. Si etiā benivolētia capiatur cōiter pro oīni tali habitu inclināte potētiā ad benivolendū ⁊ determināte eā. sic oēs ꝟtu/tes morales possent dici benivolētie. quia quelibet virt⁹ moralis circa suā materiā inclinat ⁊ determinat ad beni/volendum. Tamen benivolētia ꝓprie accepta restringi/tur ad illos actus vel habitus qui fiūt ad personā ipsi⁹ grā. ⁊ sic restringūtur ad materiā circa quā versat̄ virtus amicicie. ⁊ illo modo determinat̄ hic de ipsa.

Conclusio prima

ꝓbȳ cum Buridano. benivolētia accepta ꝑ actu nō est ꝟ/tus. sed si sumatur ꝓprie pro habitu tūc est ꝟtus. Pri/mā ptem probat. q̄ ꝟtus est habitus permānsiuus. sed il/le actus nō est pmānsiuus. sed cito trānsit. Secūam ptem ꝑ bat. q̄ oīs habitus inclinās ad mediū rōis inter excessuz ⁊ defectum vituperabiles est ꝟtus. sed benivolentia pro/prie accepta ꝑ habitu est hmōi. q̄ bñ velle est fm rōem re/ctā. ⁊ hoc si medio mō fiat. sed si aliq̄s vellet alteri maio/res diuitias q̄ exigat stat⁹ suus ⁊ sua discretio excedit in benivolēdo. Et licet iste actus sit bona velle. nō tñ est bñ velle. q̄ bñ velle est mediū sp consonū rōni Si vero ali/q̄s virtuosis viris ⁊ vicinis nulla bona vellet est defect⁹ vituperabilis in benivolēdo Et fm Buridanū hec virtus hz se ad amicicia sicut totū in mō ad suā ptem. Si tñ be/nivolētia capiat̄ nō ꝑ actu benivolēdi nec ꝑ firmo habitu ꝓdicto. sed ꝑ dispōne impfecta ⁊ de facili trānseunte sic be/nivolētia nō est virtus. q̄ virtus pfectionē ⁊ firmitatē re/q̄rit. sed sic est hītus laudabilis se hñs vt bona dispō ad amicicia vt initiū virtutis Cōclusio scēa cū textu. licet benivolētia videat̄ esse aliq̄d sīle amicicie. nō tñ est idez qđ amicicia. nec idem qđ amatio. Prima ps pz. q̄ oēs opor/tet esse amicos benivolos. g̃ benivolētia est sīlis amicicie. Secūam ptem ꝑbat textus dupl'r. Primo. q̄ benivolē/tia ꝓt fieri ad ignoros quoꝝ expientiam aliq̄s nō accepit cū eis familiariter ꝓuersando. sed hoc nō ꝓt esse in amici/cia. g̃ benivolētia nō est idē qđ amicicia. Secūo ꝑbat idez q̄ benivolētia ꝓt latere eū ad quē habemus. sed hoc nō ꝓt ꝓtingere de amicicia vt ꝓus patuit Sed hic dr Burida/nus q̄ nō est inconuēnies phī dicere q̄ nulla benivolētia ē ami/cicia ꝓprie dicā: sed vult dicere q̄ benivolentia et amicicia nō sunt idē cōuertibil'r. q̄ benivolentia est plus q̄ amici/cia. eo q̄ ꝓt esse ad ignoros. ⁊ ꝓt latere et trānsire ad aliq̄d repētine sine cōuictu: Terciā ptem ꝑbat ꝑ hȳs. s. q̄ benivo/lentia nō est idem qđ amatio duplici rōne Prima est. q̄a ipsa nō hz dispōnem neq̄ passionē in appetitu sensitiuo. sed hoc accidit in passione amatōis et nō in benivolentia q̄ cōsistit i simplici motu volūtatis. g̃. Secūa rō. q̄ amatō fit cū cōsuetudine. sed benivolentia nō. g̃ nō est idē quod amatio. Minor pz. q̄ amatio importat quendā vehemē/tū impetū animi: nā nō cōsueuit aīmus statim ad aliquā rem moueri. sed paulatim ꝓducitur. g̃ amatio crescit per quandā consuetudinē. Minor pz. q̄ benivolētia impor/tat simplicē motū volūtatis. g̃ potest repente sine consue/tudine fieri. sicut accidit in hoibus videntib⁹ pugnas ago/nistaꝝ. qui fiunt benivoli ad alterū pugnantium. et place/ret aspicientibus q̄ hic vel ille vinceret: tñ nulla opera ad hoc est quia fiunt repente benivoli. ⁊ diligunt superficiali/ter. i. fm solum motū volūtatis non ꝓrumpentē in op⁹ Et hec de primo. Quantū ad secundū

Dubitatur primo

Qualiter se habeat benivolētia ad amiciciam. exq̄ non est amicicia Rñdet textus. q̄ est ꝓncipiū amicicie. sicut delec/tari in aspectu alicuius mulieris est ꝓncipium amationis nullus em̄ incipit amare mulierem aliquā nisi ꝓius fue/rit delectatus in ei⁹ pulchritudinē. nec tñ statim congau/det in aspectu mulieris nisi eā amet Sed hoc est signum amationis. q̄n si sit absens desiderat eaz grauiter ferens eius absentiā ⁊ pñtiam cōcupiscens. Aliq̄ amici modo ꝓius facti fuerūt benivoli. nec tñ ꝓpter hoc q̄ sunt benivo/li volūt bona illis q̄bus sunt benivoli. ita tñ q̄ nihil ꝑ eis faceret neq̄ eoꝝ malis turbarent. Jō posset dici transla/tiue loquēdo. q̄ benivolentia est amicicia ociosa. q̄ sez nō hz operationē amicabilē adiunctaz. sed q̄diu homo durat in benivolentia ⁊ consuescit bene velle alicui firmat̄ ani/mus eius ad volendū bonum. ita q̄ voluntas non erat ociosa sed efficaz. ⁊ sic fit amicicia

Dubitatur secundo. cuius amicicie beniuolentia est principium. Respondet textus q̄ beniuolētia propter cō suetudinē ⁊ diuturnitatem nō perducitur ad amiciciam que est propter vtile ⁊ delectabile. Probat. quia beniuolē tia nō transit in illam amiciciam in qua locum non habet sed nō habet locum in amicicia vtilis et delectabilis. eo q̄ in amicicia delectabilis vterq̄ amicorum vult sibi ex altero amicorum delectationem. que quandoq̄ est cum malo alterius. ⁊ sic tollitur beniuolentia. Sed in amicicia vtilis potest esse beniuolentia quantum ad eum qui iam recepit beneficia. qui si iuste operetur tribuit eam saltez be niuolentiam p̄o beneficijs que recepit. Sed si aliquis de aliquo velit q̄ bñ se habeat ⁊ bene operetur propter spem quam habet. vt per illum in bonis abundet non videtur esse beniuolus ad illum per quem sperat se abundare. sed magis ad seipsum. Sicut etiam nō videtur esse amicus alicuius qui aliquam curam apponit ad bonum eius p̄p ter sui vtilitatē. vt sc̄z vtatur ipso. Et sic patet cuius ami cicie beniuolentia non est p̄incipium. ideo videndum est cuius amicicie ipsa sit p̄incipium. Circa quod dicit phi losophus q̄ vniuersaliter beniuolētia est ad aliquam vir tutem. cum sc̄z alicui videatur q̄ ille ad quem est beniuo lus sit bonus aut fortis aut aliquid huiusmodi. propter que homines cōsueuerunt laudari sicut dictū est de ago nistis q̄bus efficiunt beniuoli p̄pter fortitudinē que appet in eis. vel propter aliquid huiusmodi.

Ad rationes ante oppositum Ad p̄imam dicitur q̄ argu it p̄o cōtentis in p̄ima conclusione fm illos. sed fm ali os dicitur. q̄ beniuolentia fm se etiam si diuturna fuerit non est amicicia nisi per accidens. inquantum eadem ostē ditur in omni tempore. Ad secundam patet solutio ex dictis. Ad terciam dicitur. q̄ habitus laudabilis non semper est virtus. sed interdum est solum dispositio ad virtutem initiatam

Dicabile autem ⁊ concordia videt, pp ter quod nō est omodoxia. hoc quidem enim ⁊ ignorantibus ad inuicem existet vtiq̄ Necq̄ circa quodcunq̄ cōsentientes concor dare aiunt. puta eos qui de celestibus. nō em̄ amicabile de hijs concordare. Sed ciuitates aiunt cum de conferentibus consentiant et ea dem eligant ⁊ operētur cōmuniter opinata cir ca operabilia itaq̄ concordant. Et horum cir ca que in magnitudine et contingentia ambo bus existere vel omnibus. puta ciuitates cum omnibus videantur p̄incipatus eligibiles eē vel compugnare lacedemonijs vel p̄incipari putatum. quando et ipse voluit. Cum autem vterq̄ seipsum velit quemadmodum qui in p̄ missis omissis contendunt Non enim est con cordare sibijpsi vtrunq̄ bene velle quodcunq̄ sed quod in eodem. puta cum et plebs et epiey kes optimos p̄incipari. sic enim omnibus fit quod appetunt. Politica autem amicicia vi detur concordia. quemadmodum ⁊ dicitur ci ca conferentia em̄ est ⁊ que ad vitam conuenie tia. Est autez talis concordia in his que epiey kes. isti enim et sibijpsis concordant ⁊ ad inui cem in eisdem existentes vt dicere. talium em̄ manent voluntates. ⁊ non transfluunt. quem admodum curipus. volunt itaq̄ iusta ⁊ con ferentia: hec aūt ⁊ cōmuniter appetunt. Pra uos autem non possibile concordare. tamē in parum. quemadmodum ⁊ amicos esse super abundantiam appetentes in vtilibus. in labo ribus autem ⁊ ministrationib⁹ deficientes si bijpsi. vnusquisq̄ aūt volens hec proximū p scrutatur ⁊ perbibet. non em̄ seruantium com mune pditur. Accidit igitur ipsis contendere ad inuicem quidem cogentes ipsos autem nō volentes iusta facere.

Querit septimo. vtrū concordia sit virt⁹ ab ami cicia distincta Arguit̄ p̄mo q̄ non: q⁹ inter malos nō est virtus. sed inter malos q̄nq̄ est cō cordia: ergo cōcordia nō est virtus. Sc̄o sic. concordia vocatur amicicia politica. immo ciuitates cōcordes dici mus amicas. igit̄ concordia non distinguit̄ ab amicicia

Tercio arguit̄ p̄ tra ordinem fm quē hic p̄bus p̄cedit quia supius p̄ius egit de beneficentia q̄ concordia. ergo hic male quertit ordinē p̄ius determinās de concordia q̄ de beneficentia In oppositū est p̄bus

Sciendum primo q̄ postq̄ p̄bs determinauit de beniuolentia. hic p̄sequen ter determinat de cōcordia. primo ostendendo q̄d sit. se cundo q̄ño se habeat ad politicā amicici ā Circa primuz primo determinat genus concordie. dicens q̄ concordia videtur ad genus amicicie p̄tinere. quod p̄z. quia ad ami ciciam pertinet q̄ eam eligat. in quo etiam consistit ratio concordie. Ex quo patet q̄ concordia non est omodoxia p quod designatur vnitas. quia illi qui sibinuicem nō cog noscunt possunt esse eiusdem opinionis. Sed inter tales nō est concordia sicut nec amicicia. Sed circa illā concor diam primo ostendit p̄bus circa que non sit cōcordia di cens q̄ non dicuntur p̄prie concordari circa quodcunq̄ sicut illi qui consonant sibijpsis in speculationib⁹. puta de istis q̄ p̄tinent ad corpa celestia. q⁹ consentire his non p̄ti net ad rationem amicicie. nam amicicia ex electione est sed

iudicium de omnibus speciebus est ex necessitate conclusionis. z ideo nihil prohibet eos aliquos amicos diuersa circa huiusmodi sentire et aliquos inimicos in istis consentire. ergo concordia que ad rationem amicicie pertinet non est circa speculabilia

Sciendum primo

q concordia est circa operabilia patet. quia ciuitates dicuntur concordare sibiinuicem qñ consentiũt circa vtilia ita q eadem eligũt z cõmuniter opant ea que opinant esse vtilia: g concordia est inter oia opabilia et non equaliter circa oia sed in speciali attenditur circa ea que hñt aliquã magnitudinem. z etiã circa ea que possunt cõuenire vtri cz cõcordantium. vel etiã oibus siue ciuibus vnius ciuitatis siue oibus. Primũ pz. qr nõ tollitur concordia amicoz ex hoc q in aliquibus minimis dissentiunt. Scõm patet. quia si aliquis cõsentiat alicui q habeat illud quod nullus potest habere non multuz pertinet ad concordiam. Exemplũ est de ciuitatib in quibus dicit esse concordia quando omnibus ciuib idem videt. puta q principes assumant p electionem z nõ sorte. vel p successionem. Videtur atheniensibus q ineant societatem cuz lacedemonis ad simul pugnandũ contra hostes vel qñ oibus hominibus vel ciuibus videtur q talis homo puta pyndarus princeps si tñ et ipse noluerit principari tunc em ꝺ hoc volunt ei concordant. Sed cum ꝺlibet vult seipsum principare tunc contendũt ciues sicut de quibusdam recitatur in quibusdam poematib. non em consistit concordia in hoc q vterq velit sibi bonum cuius videatur similitudo voluntatis fm proportionem. quia vterq vult bonum sibi quinimo hec est contentionis cã. Sed ad hoc q sit concordia requiritur q plentiant in vnũ numero sicut cuz in vna ciuitate tam populares cz virtuosi cõcordant q optime principent in oibus sic illud desideratur quãdo in eodem omnes consentiunt

Conclusio prima

concordia non est amicicia pprie dicta. patet conclusio. quia p amicicia hoies volũt sibipsis beneficia impendere. sed in concordia hoĩs volunt bona cõia z non mutua. vñ due ciuitates sunt concordes ꝙ volunt pacẽ et expugnare inimicos licet vna non velit alteri bonum per se sed sibipsi. Ex dictis seqtur q concordia est interior plensus circa vtilia magna possibilia eoz que vtricz conuenire cõsentiunt Conclusio scda cõcordia accepta p habitu p mo ad materiã amicicie contractũ est virtus. z ista cõclusio ponit fm buridanũ. Probat. qr legislatores ad nihil magis intendũt cz ad virtutes z opa earũdẽ. sed legislatores maxime intendunt ad concordiã ciuium. ergo concordia predicto modo accepta est virtus. Et circa hanc conclusionem rememoranda sunt ea que dicta sunt in precedenti questione de benivolentia. q scz potest noiare actum vel habitum Quantum ad secundũ.

Dubitatur primo

qualiter se habeat concordia ad amicicia politicam. Rñdet phus q amicicia politica siue sit ciuium vnius ciuitatis adinuicem siue inter diuersas ciuitates videtur idem esse concordia. z ita consueuit dici q ciuitates vel ciues cõcordes hñt amicicia adinuicem. ptz ex hoc qꝺ dictum est qr amicicia politica ẽ circa vtilia z circa ea que sunt ad vitã. circa q z qlia dicim⁹ esse amicicia.

Scꝺo dubitaꝝ in qbꝰ inuenit pcordia. Rñdet phs q in bonis z non in prauis. Primũ ꝓbat. qr boni sic se hñt q ꝺlibet eoz est sibi pcors z etiã pcordat sibi inuice inꝯtum imobilit pmanet in eisdẽ electõnibꝰ z opibꝰ. vt pting dicere qꝺ addit phs. qr nõ est possibile q hoies i hac vita oĩmodã imutabilitate habeãt. Sz ad expõnez subdit q ideo dicunt in eisdẽ existeres. qr volũtates taliũ hominũ manet fixe in bono z nõ trãsferũt de vno in aliud sicut eripus. i. qꝺ lacus marin⁹ in grecia in q aqua fluit et refluit. z hmõi hoies iusti volunt iusta z vtilia. z talia cõiter appetũt. Qz aũt in pueris nõ sit pcordia ꝓbat phs qr volũt habũdare in bonis vtilibꝰ z volũt minus habere de laboribꝰ q cõiter iminet sustinẽdi vel etiam in ministratoribꝰ. i. in tributis vel seruitijs. et dũ sibi vnusquisqz vult hec inqrit de ꝓximo. sic q impellit ipm ad hoc ne adipiscaꝝ q ipe cupit. et ita dũ nõ seruat bonum cõe qꝺ est iusticia destruit inter eos cõitas pcordie. z sic accidit inter eos ptentio dũ vn⁹ cogit aliũ ad hoc q seruet ei id qꝺ ẽ iustum. sed tñ ipse nõ vult alteri iusticiã facere. sed vult sibi habũdare in bonis z deficere in malis. qꝺ est ꝓtra eqlitatem iusticie. Et sic pz q in prauis nõ pt esse pcordia nisi forte parũ sicut possunt esse amici.

Ad rationes

Añ oppositũ Ad pmaz dr q sicut act⁹ bñficiẽꝺ pt esse eqliter in malis. z ita act⁹ pcordãdi. p aliq̃ tpe pt inter malos repiri. tñ habit⁹ firmus inclinãs firmiter ad pcordãdũ nõ pt esse nisi inter bonos q p habitus virtuosos necãrio pcordãt nihil aspiciẽtes bonoꝝ ꝓpugnabilium ad alios ptinẽtiũ. nam sicut omne verũ oi vero pfonat. sic oẽ bonũ oi bono. Ad scꝺam dr q amicicia politica nõ est amicicia pprie dicta. eo q est ad plures. imo ad oẽs in eadẽ policia pmorantes qꝺ nõ puenit amicicie. p pprie dicte Ad terciã dr q hic determinat phs de concordia imediate post benivolentiam. eo q ambe consistũt in interiori affectu. Beneficentia autem consistit in exteriori affectu.

Enefactores aũt bñficiatos videtur magis amare cz bñpaciẽtes operantes. z vt pter rõnem factũ querit. pluribꝰ ąꝺẽ igit videt qm̃ bꝫ ąꝺem debent bis aũt debeꝫ. quẽadmodũ igit in mutuatiuis. debentes ąꝺẽ volũt nõ esse quibꝰ debent accõmodãtes aũt z curãt debentiũ salutem. sic z benefacientes velle esse patientes. vt lucrantes gratias. bis aũt non esse curaz reddere epycariis ąꝺem igit forte vticz dicet hoc dicere ipsos ex malo videntes. assimilaꝝ aũt humano. imemores em multi z magis bñ pati cz facere appetunt. Videbit vticz z naturalior eẽ cã z nõ silis ei que circa accommodãtes. nõ em est amatio circa illos. sz eius

quod est saluari voluntas lucri gratia. benefa/cientes autem amant et diligunt benepatiētes et si nihil sunt vtiles neq; posterius vtiq; fiāt. Quod et in artificibus accidit. omnis enim p̄ prium opus diligit magis q̄ diligatur vtiq; ab opere animato facto. Maxime autem for/te hoc circa poetas accidit. superdiligunt em̄ isti p̄pria poemata diligentes quemadmo/dum filios. tali vtiq; assimilatur t quod bene/factorum. benepassum em̄ opus est ipsorum hoc em̄ diligūt magis q̄ opus facientem. hu/ius autem causa quoniaz omnib⁹ esse eligibile et amabile. sumus autem actu agere. In viue re em̄ t operari itaq; actu faciens opus est q̄/dam modo. diligunt itaq; opus. quia et esse. hoc autez naturale. Q enim est potentia hoc actu opus nunciat. Simul autem t benefactori q̄/dem bonum quod fin actum. quare gaudet in quo hoc patienti autem nullus bonum in ope rante. sed si quod cōferens. hoc autem minus delectabile et amabile. Delectabilis autez est actus p̄sentis quidem. futuri autem spes. fac ti autem memoria. delectabilissimū autez q̄d fin actum t amabile similiter. ei quidez igitur qui fecit manet opus bonū em̄ diuturnū pati/enti autez vtile transit. Et memoria bonorum q̄dem delectabilis. vtilium autē non omnino vel minus. expectatio autez econuerso habere videtur. Et amatio q̄dem factioni assimilat. amari aūt ei q̄d est pati superdilectib⁹ autem vtiq; circa actuz sequitur amare t amicabilia Adhuc aūt qui laborioſe sunt omnes magis diligunt puta t pecunias possidentes accipi/entib⁹. videt itaq; bene pati q̄dē illaborioſum esse. bñfacere aūt oposum. ppter hoc aūt t ma tres amatrices magis filiorum. laborioſior em̄ generatio t magis sciūt qm̄ ipaz. videbit aūt vtiq; hoc benefactoribus ppriū esse.

Querit octauo.

Utrum bñfactores magis debe/ant amare bñficiatos q̄ econtra Arguit p̄mo q; non q; acq̄rere diuitias est amabilius q̄ eas p̄sumere. sz bñ/factor in bñficiato p̄sumit diuitias t bñficiat⁹ ab eo acq̄/rit. g̃ tē Secdo q; melius t excellētius magis dz ama ri. sed bñfactor est melior t excellētior bñficiato. g̃ bñficia ti magis debēt diligere bñfactores q̄ econtra. Et p̄firma tur. q; appetit⁹ fit rōne indigētie. sed amor est act⁹ appe/titus. g̃ indigētior plus dz diligi t talis est bñficians.

Tercio. illū debem⁹ plus diligere a q̄ plura bona reci/pim⁹ q̄ a q̄ pauciora. sz a bñfactore plura bona recipim⁹ q̄ ipe recipiat a nobis. g̃. Et p̄firmat. q; magis amat q̄ maiora bona tribuit. sed bñficiatus est hmōi. q; tribuit bñfactori honorē quo nō est mai⁹ bonū. vt patuit in q̄rto huius. g̃. In oppositū est ph̄s. qui postq̄ determinauit de benivolētia t p̄cordia. hic p̄ter determinat de bñficē tia. primo ponēs id qđ circa eā accidit. scilz q; bñfactores plus videntur amare bñficiatos q̄ econtra.

Notandū secdo q; amare amore amicicie (vt patuit in octauo) p̄tinet ad meliorē t excellentiorez cuiusmodi vt dicit est bñfactor. sed amare amore cōcupiscentie magis spectat ad inferiorē t defectuosiorē. cuiusmodi est bñficia tus. vt sic. Et q; amare amore amicicie est magis t veri/us amare q̄ amare amore p̄cupiscentie. igit tē.

Conclusio prima

Et rūsiua. bñfactores simplr magis amant bñficiatos q̄ econtra. Probat ph̄s multiplicit. Primo rōne appa/renti. q; bñfactorib⁹ aliq̄d debet a bñficiatis. sicut et mu/tuātib⁹. sed in mutuis illi (q̄ debēt) vellent nō esse eos q̄b⁹ debēt. vt essent imunes a debito. accōmodantes aūt q̄b⁹ debet curā gerūt detentiū eis ne p̄dāt id qđ debet eis. Er go etiā bñfactores volūt esse t viuere illos qui ipsis de/tent. vt ab eis grāz acq̄rant actōes. Sed q̄ bñficia rece/perūt nō curant reddere gratias. sed potius vellent ab/solui ab debito. et ideo nō multū amāt benefactores. Et hanc rōnem q̄dā ph̄s vel poeta approbans forte dicit q; hanc rōnem dicūt q̄dā p̄siderantes maliciā hominū. nā assimilat humane cōsuetudini q̄ apud plures inuenit. q; multi sunt immemores beneficioz t magis appetūt bñ re cipere ab alijs q̄ benefacere Deinde. p̄bat ph̄s hāc p̄clu sionē veris rōib⁹. quaz p̄maz p̄fert rōnī tam posite in h⁹ q; cā eius qđ dictū est naturalior est ea que nūc dr. q; assi mil ab ipsa natura bñficij nec est silis rōni assignate que sumpta est a pte accōmodātis. Nā accōmodantes non amāt illos q̄b⁹ accōmodant. sed volūt eos manere in eē nō est ex amore sed ꝓpter lucrum. sed benefactores amāt fin appetitū sensitiuū t diligūt fin electōem eos q̄ ab eis bona recipiūt etiaz si in nullo sint eis vtiles in p̄senti. nec etiā expectāt vtilitatē aliquā in futuro. Est igit p̄ma rō talis. ois artifex plus diligit ꝓprium opus q̄ diligit ab eo etiā si illud opus esset aīatum. sed benefactus est tanq̄ opus benefactoris. ergo tē. Maiorez p̄bat de poetis q̄ superhabūdanter diligunt ꝓpria poemata. sicut parentes amant filios. Poeta enim magis ad rationem fm quaz homo est homo respicit q̄ alia mechanica. igitur tē. Assi/gnat philosophus causam eiusdem maioris. quia esse est omnibus eligibile et amabile. et opus est quodam/modo esse opificis. quia esse nostrum est viuere t conse/quēs operari. quia nō est vita absq̄ operatione vite. ideo

vnicuiq; est amabile opari. vnde būfaciens in actu quo/
dāmodo est ipm opus facientis. nam actus mouentis t
agentis est in moto t in patiente. t iō artifices poetet be
nefactores diligunt suum opus. quia diligunt esse qđ est
vnicuiq; naturale. Et huius rō est. qz vnūquodq; dili/
git suum opus. qz diligit suuz esse t manifestat subdens
qđ em est potentia hoc actu opus nunciat. nam hō est in
quantū hz aiam rōnalem. sed aia est actus primꝰ corpis
organici phisici potentia vitam hntis. i. q est in potentia
ad opa vite. Si igitur primū hois esse consistit in hoc q
habeat potentiam ad opa vite. tm t ipm opus quod hō
facit exercendo actu opera vite denunciat reductionem
huius potentie in actum. Scda ratio vnusquisq; na/
turaliter diligit ꝓprium bonuz. sed bonū t pfectum bene/
factoris est in beneficiato magis q̄ econuerso. igit conclu
sio vera Minor patz qz bonum benefactoris consistit in
suo actu quo būficia tribuit qui est actus virtutis. g̃ bū
factor delectat in beneficiato sicut in eo in quo inuenitur
eius bonū. sed beneficiatus non habet aliquod bonū ho/
nestū in benefactore. quia būficia recipe ab alio nō est ac/
tus virtutis. sed si habet aliquod bonum hoc est bonuz
vtile quod est minus delectabile t amabile q̄ bonū ho/
nestum. igit minor vera. Deinde probat ph̄us duabus
rōnibus id quod supposuit. s. q magis amabile t delec/
tabile est benefactori bonū honestū quod hz in beneficia
to q̄ bonū vtile quod habet in benefactore. Prima ratio
talis est. quia benefactor delectatur in eo cui benefacit.
sicut in presenti suo bono. sed beneficiatus delectat in be
nefactore fm memoriā p̄teriti. Utilitas aūt (quā pati/
ens recepit) defacili transit. ergo magis delectabile est be
nefactori bonum quod habz in beneficiato q̄ econtra as
sumptum. Probatur. quia delectabile circa presens est
ipse actus. circa futurum autem spes. circa p̄teritum au
tem memoria. inter ista tria delectabilissimū est ipse actꝰ
et similiter amabilis magis est q̄ spes vel memoria. Sz
benefactori manet honestas propriꝫ operis. quia bonuz
honestum non cito transit sed est diuturnum. ideo bene/
factor delectatur in beneficiato sicut in presenti bono.

Secunda ratio. memoria honestorum (que quis in p̄
teritis facit) est delectabilis. sed memoria vtiluz que qs
aliquando habuit. vel omnino non est delectabilis pu/
ta cum quis circa eorum omissionem est contristatus vl̃
est minus delectabilis q̄ memoria honestoruz pura q̄n
do aliquid ex eis remaneat. Circa vero expectationem
futurorum opposituz accidit. quia magis delectabile est
expectare vtilia q̄ honesta. quia ignorum non delectat.
sed honesta nullus cognoscit que habet vl̃ habuit. Sz vti
lia cognoscuntur per preterita t futura. sed auxilium p̄/
teritorum iam transijt. Auxilium autem quod ex eis ex
pectatur in futurum delectat quasi remedium contra fu
turas necessitates. ideo plus delectatur homo in spe vti
lium q̄ in memoria eorundem vel in spe honestoꝝ. sed in
memoria honestoꝝ plus delectamur q̄ in memoria vti/
lium. sed benefactor in beneficiato habet memoriam ho/
nesti. būficiatus autem in benefactore habet memoriam
vtilis. g̃ būficiatus est delectabilioꝝ t amabilioꝝ benefa
ctori q̄ econuerso. Et iste due rationes ab aliquibꝫ po/
nuntur principales rationes ꝑm unionis. t sic ꝓbant cō
clusiones sex veris rō nibus. t huius opinionis est Buri
danus Tercia ratio. Excellentiori debet plus conue
nire actus excellentior. sed amare est actus excellentior
amicicie et benefactor est excellentior beneficiato. ergo
benefactores artifices t poete magis amant t habent ea
que ad amorem consequuntur q̄ ipsi quibus faciunt vel
que faciunt. Quarta ratio. que laboriose fiunt ab homi/
nibꝫ magis diligūtur. sicut q̄ꝑcio labore possidet diuiti/
as magis amant q̄ qui acceperūt per successionem parē
tum vel ex gratuito dono alicuius. sed beneficiatus acce
pit ab alio beneficium sine eius labore. Benefactor autē
opera requirit t laboreꝫ. ergo benefactor magis amat be
neficiatum q̄ econtra. Et hanc rationem cōfirmat ph̄s
per exemplum matrū que magis amant filios q̄ patres
quia magis laborant circa eorum generationem portan
do t procurando. ergo etiam benefactor magis amat be/
neficiatum q̄ econtra. inquātuz circa ipsum laborat.

Conclusio secunda. beneficentia nō est amicicia. Pro
batur. quia nō est inter iequaliter se amātes. amicicia ve
ro est inter equaliter se amantes. igitur tc. Maior patet
vt patuit benefactor magis diligit beneficiatum q̄ econ/
tra. Quantum ad secūdum

Dubitatur primo

Qualiter se habeat amicicia ad benivolentiam t beneficē
tiam. Respondetur q licet non sint virtualiter amicicie
ramen amicicia virtualiter continet ipsas. quia amici vo
lunt sibi inuicem bona vt benivoli. et appetunt conuiuere
et eadem eligere. vt concordes. et ostendunt appetitum
exterius per operum exhibitionem. sicut benefaciētes.

Dubitat secūdo quare prima ratio prime cōclusionis
dr apparens t nō vera sicut alie Respōdet q cā est. qz ex
ignara volūtate ꝓcedit. qz ex beneficio recepto obligat⁹
alteri velit absolui a retributione t ex iniqua volūtate t
iniustissima q būficiatus velit damnū būfactoris. t ip/
sum non esse eius occasione sibi benefacit.

Ad rationes

Ante oppositū Ad pri/
mā dr q benefactor non
ꝓprie consumit suam pecuniam benefaciendo. sed ea vti/
tur ad finem ad quem ordinatur fm dictamen recte ra/
tionis. quod est delectabile simpliciter. Ad secūdam
ꝓceditur q benefactor est amabilior beneficiato. sicut de
us homine. Sed ex hoc non sequitur nisi q benefactor
magis t melioꝝ se amat amore q̄ beneficiatum. vel q be
neficiatus magis obligatur ad diligendum benefacto/
rem q̄ econtra. Ad confirmationem dicitur q in imper/
fectis inquantum talis appetitus est ratione indigentie
sed in perfectis inquātum talia est appetitus ad benefaci
endum Ad terciam dicitur q ipse arguit de amore cō
cupiscentie vel de maiori obligatione ad amandum. Po
test tamen dici q benefactor sine cōparatione maiora bo
na recipit a beneficiato q̄ econtra saltem occasionaliter.
scilicet honestum bonum virtutis. alius autem bonum
vtile. Ad cofirmationem dicitur q iste magis amat
principaliter qui maiora bona tribuit ceteris paribꝫ. Et
noranter dicitur (principaliter) quia beneficiatus aliquā
do occasionaliter tribuit maiora bona. Dicitur vltra q
honor non est maximum bonum fm se. sed solum signifi
catiue ratione virtutis honorati. quam virtutem benefi/
ciatus non dedit benefactori saltem principaliter.

Dubitatur autem vtrum oportet ama
re seipsum maxime vel aliuz aliquem

Increpant enim eos qui seipsos maxime di/
ligunt et vt in turpi amatores sui vocant. Ui/
deturq; prauus suijpsius gratia omnia agere
et quanto vtiq; deterior fit. tanto magis accu
sant itaq; ipsum velut quoniam nihil a seipso
agit. epyeikes autem propter bonum ⁊ quan/
to vtiq; melior fit magis propter bonū ⁊ ami/
ci gratia ꝙ autem suijpsius preterit. Rationi/
bus autem his opera dissonant non irrationa
biliter aiunt em̄ oportere amare maxime ami/
cum. amicus autem maxime qui vult cui ma/
xime vult bona illi⁹ gratia. ⁊ si nullus sciet. hee
autem existunt maxime ipsi ad seipsum Et re/
liqua vtiq; omnia quibus amicus determina
tur. dictum est enim quoniam ab ipso omnia
amicabilia. et ad alios perueniunt. Sed et ꝓ/
uerbia omnia consentiunt. puta hec vna ani/
ma et communia que amicorum et equalitas
amicicia. et genutibie propinquum. hec enim
omnia maxime ad seipsum existunt. Maxime
em̄ amicus sijbipsi. et amandum itaq; maxi/
me seipsum. Dubitatur autem conuenienter
vtris debitum sequi ambabus habētibus cre
dibile. Forte igitur tales oportet sermonū di/
uidere et determinare inquantum vtriq; et a q̄
verum dicunt. si itaq; accipiamus amans sui
qualiter vtriq; dicunt forte vtiq; fiet manifestū
In opprobrium igitur quidem ducentes ip̄m
amatores sui vocant ipsos qui sibijpsis tribu
unt plus in pecunijs et honoribus et delecta
tionibus corporalibus. hec enim multi appe/
tunt et student circa ipsa vt optima entia pro
pter qd̄ et circūpugnabilia sunt. circa hec vtiq;
plus habentes largiuntur concupiscentijs ⁊
totaliter passionibus et irratiōabili anime. ta
les autem sunt multi propter quod ⁊ appella/
tio facta est a multū prauo existēte. Juste vtiq;
sic philantus exprobratur.

Querit̄ nono. Utrū hō ſm rectaz
rōnem teneat̄ maxi/
me seipsum diligere Arguit̄ ꝙ nō. qꝛ amatores sui vi
tuperamus tanq̄ turpes. ⁊ increpamus eos q̄si malos
dicendo iste prauus oīa facit ad suā vtilitatē. ⁊ nihil facit
extra seipsum. i. qd̄ fit ꝓpter bonū alioꝝ. sed virtuosi ma/
gis agūt ꝓpter bonū honestū q̄ eoꝝ. igit̄. Secūdo sic.
dilectio est respectu boni. ergo maxima dilectio debet eē
respectu maximi boni. sed cōstat ꝙ aliquid sit magis bo/
num q̄ ipsemet. igitur ⁊c̄. Tercio sic. vt dicit textus
virtuosus proijcit pecunias honores ⁊ alia bona. imo se
ipsum pro salute cōmunitatis. igitur magis eam diligit
q̄ seipsum Quarto sic. homo debet maxime amare eū
qui est maxime suus amicus. sed hoc maxime cōuenit ho
mini in ordine ad seipsum. igitur maxime debet amare se
ipsum. Minorez probat. quia ille est alicui maxime ami
cus qui vult ei bonum gratia eius etiam si nullus alius
sciret. sed hoc conuenit homini respectu suijpsius. Ideo
dictum est supra ꝙ omnia amicabilia (que considerātur
in ordine ad alios) proueniunt ex amicabilibus que pa/
titur homo in ordine ad seipsum. Secūdo inducit ph̄s
quedam prouerbia ad idem probandum. quia prouer/
bialiter dicitur vnam esse animam amicorum. Et ꝙ ea
que sunt amicorum sunt cōmunia. et ꝙ amicicia est que/
dam equalitas. ⁊ ꝙ amicus se habet ad amicuz sicut ge
nu ad tybiam. per que omnia intelligitur ꝙ amicicia in q̄
dam vnitate consistit. sed vnitas maxime est vnius ad se
ipsum. ergo omnia predicta prouerbia maxime verifican
tur de aliquo respectu suijpsius. et per consequens ho/
mo est maxime amicus suijpsius. et sic debet se maxime
amare. In oppositum est philosophus in textu. qui
postquam ostendit de conseruatione et dissolutione ami/
cicie et de operibus eius. consequenter mouet quasdam
dubitationes circa ipsam. Et primo ex parte amantis.
secundo ex parte amati Et adhuc ex parte amantis pri
mo soluit questionem de amore quem habet ad seipsum
et deinde de amore quem habet ad alterum. Dicit ergo
primo ꝙ dubitatio est vtrum aliquis maxime diligat se/
ipsum tanquam se. vel alium magis. Et arguitur ad
vtranq; partem. sicut argutum est ante oppositum. Po
stea concludit dicens ꝙ cōuenienter dubitatur quas ra
tiones predictarum debitum est sequi. cum ambe ratio/
nes habeant aliquid credibile. Sed vt dicit textus tales
sermones habentes rationes probantes vtranq; par/
tem oportet distinguere et determinare quid ex vtraq;
verum dicatur et in quo. et sic si accipiamus qualiter ali
quis dicatur amator sui et secundum vtranq; partez ob
iectorum. tunc fiet manifestum illud quod quesitum est
Pro quo ergo

Notandum est secundo ꝙ duplicia sunt bona circū/
pugnabilia prout sufficit ad propositū. Quedam enim
sunt que dicuntur particularia. quia non possunt nisi ab
vno possideri. sicut sunt bona vtilia et bona delectabilia
Nam ex quo aliquis aliquando possidet aliquas diuiti/
as. aliquando eisdem priuatur. et quia nituntur eas pos/
sidere oriuntur pugne et contentiones circa ipsas. ideo
circumpugnabiles dicuntur. Alia sunt bona circum/
pugnabilia q̄ sunt bona honesta q̄ sic se habēt ꝙ possessio
vni⁹ circa talia bona nō excludit possessionez alteri⁹. vt
sunt scia et virtus. Et ideo talia nō sunt circūpugnabi
lia ꝑ se. licet ꝑ accn̄s ꝓpter bonū circūpugnabile ānexum

et sic medicus odit medicū nō ꝓpter medicinā. sed ꝓ/
pter lucrū annexū qđ nō ꝑt nisi ab vno possideri. Sol/
uit igit phs p̄dictā dubitatōez distinguēdo. Pro q̄ sit

Conclusio prima

Homo tenet sibīpi maxime velle bona honesta. s. vir/
tutes scias et earundē opa. Probat. qz laudam⁹ illos
q̄ maxie studēt bono ꝓtuz̄ z opum ꝓtuosoꝝ igit. Se
cūdo hō ē maxie su⁹ intellect⁹. vt patebit in q̄stiōe se/
quēti. g̃ magz̄ dz sibi velle bona intellectualia q̄ sensua
lia. z etiā magis sibi q̄ alīs. qz amicabilia ad alterꝝ ve
nūt ex amicabilib⁹ ad seipm. z oīs caritas bñ ordiata
incipit a seipo Cōclusio scōa hō nō tenet maxie vel/
le sibīpi bona vtilia z delectabilia ptz. qz aliq̄n sic ali/
q̄s vellet sibīpi bona p̄ ꝓtutē iusticie. sz magz̄ appeten
da ē iusticia z bonū ꝓtuz̄ q̄ qđcūq̄ bonū circūpugna/
bile igit. Ista tñ dubitatio magz̄ diffuse soluet i seqnti
capto ꝑm ordinē text⁹. Quantū ad dubium.

Dubitatur prima

Quare amatoz suīpi⁹ vt ī plurib⁹ vitupaꝛ vel reprobatur. Rñdet textus q ideo. qz illi (q̄ opprobriū reputāt
amare) se vocāt istos amatores sui. q̄ sibīpis tribuūt
plus in corporalibus. scz pecunijs. honorib⁹. delectatō/
nib⁹ sensualib⁹. cibor. venereoꝝ. q̄ oīa appetūt et ipa in/
tendunt ac si essent optima. ideo sunt circūpugnabilia. p/
pter causam dictā. Illi aūt qui circa talia habundant.
habundātiā ipoꝝ cōuertūt in satisfactōem ꝓcupiscētia
rū z aliaꝝ passionū z p ꝑs irrōnalis ē ps ad quā ptinēt passiones. Aꝛ igit sic ad ꝓpositū. illi q̄ p̄dicta bo/
na appetūt amāt seipos ꝑm ptē irrōnalē aīe. nam mul/
titudo hoīm magis sequit̄ sensum q̄ intellectū. g̃ ipsa
appellatio amātis seipm. sumpta est ab eo qđ est ꝓpa/
rium qđ multis cōuenit. z sic phylant⁹ ꝑm hanc rōnez
ꝑm quā in multis repit̄ iuste reprobat. Dubitat̄ se/
cundo q̄re multi cōsueuerūt illos dicere phylantos qui
supabundant in p̄dictis ptinentib⁹ ad ptē aīe irrōnalē
Rñdet text⁹. qz si velit abundare in bonis rōnis que
sunt opa virtutū. puta si velit maxime inter alios opari
opa iusticie vel tpantie. vel q̄cunq̄ alia opa ꝓtutū qđ
sibi sp bonū honestū sit velit acq̄rere. nullus de predi/
cta multitudine vocabit eū phylantū. vel si quis sapi/
ens vocet eum phylantū hoc non facit in eius vitupe/
rium. g̃ a multitudine ille solus dicit̄ phylantus qui su
pabundat in bonis aīe ptī irrōnali ptinentibus.

Ad rationes Ante oppositū. Ad
primam dz q licet iste
phylant⁹ vitupet̄ q̄ amat se nimis ī bonis circūpugna
bilib⁹. Tamen ille phylantus nō vitupaꝛ q̄ amat se in
bonis honestis quod raro reperitur. Ad secundam
dicitur q dilectio non est respectu boni simpliciter sed
magis est respectu sui saltem primo. Ad terciam di
citur q homo virtuosus faciendo hoc acquirit sibi ma/
xima bona. scz bona virtutum ꝓpter que talia facit.
ideo magis diligit seipsum q̄ cōmunitatem. quia ꝓ/
pter quod vnūquodq̄ tale z illud magis. Rationes
post oppositum sunt pro prima conclusione. sicut ante
oppositum pro secunda.

Qm̄ aūt talia sibīpsis tribuentes cōsueuerūt dicere. multi philantos nō īmanifestū. si enim
quid sp studet iusta agere ipe maxime omniuz
vel tpata vel q̄liacūq̄ alia. eoꝝ que ꝑm virtu/
tes et totaliter semp bonum sibīpsi acq̄rit. nul
lus dicet phylantū hunc neq̄ vituperabit. Ui/
debit aūt vtiq̄ talis magis esse phylant⁹ Tri
buit em̄ sibīpi optima z maxime bona. Et lar
git suīpsius principalissimo z oīa huic obedi
unt. Quēadmodū aūt z ciuitas principalissi/
mū maxime esse videt. z oīs alia cōstitutio. sic
et homo et phylant⁹ vtiq̄ maxie hoc diliges
et huic z largiens. Et cōtinens vtiq̄ z incōti
nens dicit̄ in tenere intellectū vel non. vt hoc
vnoquoq̄ ente. Et egisse vident ipsi z volūta
rie que cum rōne maxime Qm̄ quidē igit hoc
vnusquisq̄ est vel maxime non īmanifestum z
qm̄ epycikes hoc maxie diligit ꝓpter qđ phy/
lantus maxime vtiq̄ erit. Scōm alterā speci/
em epprobrati z differens tm̄ q̄tum ꝑm ratio/
nem. viuere aūt ꝑm passionem z appetere vel
simpliciter bonum vel visum cōferre Circa bo
nas quidem igit actōnes differenter studētes
oēs recipiunt z laudāt. Oīb⁹ aūt contenden/
tibus ad bonū z intendentib⁹ optima agere z
cōmuniter vtiq̄ oīm erunt quibus indiget. et
ꝓpria vnicuiq̄ maxima bonoꝝ siquidē virt⁹
tale est. Quare bonū quidem oportet esse phy
lantū etem̄ ipse īmuabit bona agens. z alios iu
uabit. malū aūt non optet. ledit em̄ z seipsuz z
ꝓximos prauis passionib⁹ sequēs. Malo qui
dem igit dissonant que oportet agere z q̄ agit
oīs em̄ intellectus eligit optimū sibīpsi. epye/
ikes aūt obedit intellectui. Uerū em̄ qđ de stu
dioso z amicoꝝ gr̃a multa agere z pr̃ie z si op/
teat mori. pijciet em̄ et pecunias et honores et
totalit circūpugnabilia bona ꝓcurās sibīpsi
bonū. Paucū em̄ tēp⁹ delectari valde magis
eligeꝛ vtiq̄ q̄ mltū q̄ete et viuere bñ ānū q̄ mlt

tos annos qualitercūqz et vnā actionē bonaz et magnam q̄z multas et paruas. moriētibꝫ ā̄t hoc forte accidit. eligūt vtiqz magnū bonum si bꝫpsis. Et pecunias proiiciūt vtiqz ī quo plura recipient amici. fiunt enī amico quidē pecunie ipsi aūt bonū maius aūt bonū sibꝫpi tribuit. Et circa honores aūt et principatus idem modus: omnia enī amico hic proiiciet bonuz enī ipsi. hoc z laudabile. cōueniēter vtiqz videtur studiosus esse. p omnibꝫ eligens bonum. Contingit aūt z actiones amico, pꝫcere z esse melius eo qđ ē ipm operari causam amico fieri in omnibus itaqz laudabilibus studiosus videtur sibꝫpsi boni plus tribuens. Sic quidē igitur oportet phylantum esse quēadmodum dictū est. vt autem multi non oportet.

Queritur decimo. vtz amare seipm fm rōnē sit laudabile. Arguit q nō. qz fm Senecā in epla ad Lucillū oīa vicia nra oriū hūt ex hoc q nimis placem⁹ nobis. sz hoc ē nimis amare nos. g̃ amare seipm in hoīe nō ē laudabile Secūdo amādo seipm nō curat bonū amici vel reipublice qđ ē vitupabile. igit amare seipm nō ē laudabile. Tercio bonū cōe ē melius, pꝫio vt patet pmo huj⁹. sz amādo seipm hō negligit bonū cōe. g̃ malū est amare seipm

In oppositū ē phs qui posqz oñdit q̄liter aliquis ē amator sui fm q est exprobrabile. p̃r ostēdit qualiter aliquis est amator suꝫ pius fm q est laudabile. Primo oñdens esse altū modū a p̄dicto quo q̄s est amator sui ꝓpter qđ dicit q ille (qui studet in opibus virtutis excellere) magis videtur esse phylantus q̄z qui tribuit sibi abundanē bona et alia qđ pbat dupl̄r. Primo qz tanto magis aliqs amat seipm q̄to maiora bona sibi tribuit. sed studēs superexcedere in bonis virtutis tribuit sibi optima bona sz honesta. g̃ talis maxime diligit seipm. Secūdo pbat qz talis largit bona illa ei quod est principalissimū in eo sz intellectui et facit oēs pres aie intellectui obedire. sed tantomagis q̄uis amat seipsum q̄z tomagis amat id qđ est principalius in eo. g̃ volēs superexcedere in bonis ꝓtutū maxie amat seipm Q̄z aūt amās principalissimuz exñs in seipo maxime amet seipm. Probat phs tripl̄r. Primo quia ciuitas videtur esse maxie id qđ est principalissimū in ea. ideo illd qđ faciūt rectores ciuitatis dicitur tota ciuitas fecisse. Et eadē rō est in oī alia re ex pluribꝫ pstituta. g̃ etiā a simili hō est maxie id qđ est principalius in eo sz rō vel intellectus. z p̃ oñs diligēs intellectū z ei largiēs bona maxie dr esse phylant⁹ Secdo pbat qz aliqs dicitur cōtinens quasi se tenens. z incōtinens quasi se non tenens. sed hō incz̄tum hō retinet intellectū. retinendo iudicium eius p̃ ꝓtinentiā. vel non retinet p̃ incontinentiam quasi vnusquisqz sit suus intellectus. g̃ ille vere se amat qui amat intellectum. Tercio illud (qđ hoīes faciunt per intellectū maxime) videnē ipm met fecisse z voluntarie factum esse. qđ aūt hō facit p concupiscentiam vel iram quasi nō videē ipse fecisse ꝓpria rōe z voluntate. sed extraneo motu ductus. g̃ hō est pcipue id qđ est scdm intellectū z rōnez. z p̃ oñs maxime se amat incz̄tum amat intellectū z rōnem. sed vt videatur cui cōperat fm p̄dictum moduz esse amatorem sui. Notandum scdo cum textu q ꝓtuosus maxie ē amator sui ptz ex dictis. qz vnusqsqz ē maxie suus intellect⁹ vl rō hoc ē formale z cōplemētū spēi hūane. sz ꝓtuosus maxime diligit intellectū z rōnē. qz totaliter ꝓseruat ipm z in oīb⁹ obedit ei. Ideo ꝓtuosus maxie ē phylant⁹. id ē amator suiꝫpsius. hoc ē tamē fm alterā speciē amandi ab eo qđ exprobrat vt dictū est. Inter quos modos assignat phs duas differentias Prima ē ex parte actōnis. quia virtuosus amat seipm incz̄tum viuit fm rōnem. sed ille qui vitupatur non viuit fm rōnem. sz fm passiones irrōnalis partis anime. Scda differentia est ex parte finis. Nam virtuosus appetens quod ē simpliciter bonum amat seipsum. sed ille qui vitu peratur amat se incz̄tum appetit bonum vtile vel delectabile cū sit nocium. Tunc sit.

Conclusio prima.

Amare se fm intellectum z rationem sicut se amat ꝓtuosus est laudabile. probat. qa talis studet ad hoc vt superexcedat in virtutibus z earum operibus. sed omnes laudant eos qui student ad bonas actiones. ergo amare seipsum fm rationem z virtutem est laudabile.

Conclusio scda. diligens se fm virtutem z per cōz est vtilis sibi z alīj. Probat qz qui amat se fm ꝓtutē studet superexcellenter bene agere. si enim omnes rendunt ad bonum. ita q vnusquisqz intenderet alium excellere in bonitate optima agendo. sequeretur q oēs haterent communiter ea quibus indigerent. quia vn⁹ alteri subueniret et propria vniuscuiusqz fierent illa q̄ sunt maxima bonorum. scilicet virtutes. Ex dictis infert pbus duo correlaria. Primum optimum est esse q bonus amat seipsum. quia bona agendo et alios iuuabit. sed non oportet q malus amet seipsum. quia sequendo prauas passiones z seipsuz lederet z primos seipsum priuando virtutibus. proximos priuando eos bonis sensibilibus. Scdm corrolarium. malo homini sunt contraria que oportet ipsum agere. nam agit cōtra intellectum et rōnem. sed omnis intellectus eligit id qđ est optimū sibꝫpsi. Et ita malus nō agit que oportet ipsum agere. sed hoc non conuenit virtuoso qui ī eibus obedit intellectui. Quantum ad secundum.

Dubitatur primo

Vtrum virtuoso conueniat id quod suppositum est in accusatione amantis. scz q nihil faciat propter aliud. Respondet textus primo q non. imo virtuosus multa facit gr̃a amicoꝝ. z maxie inter oēs alios. z etiā si oporteat ipsum mori non deserit amicum. Pecunias ꝓvero et honores z oīa bona exteriora circūpugnabilia, pꝫcit et cōtemnit, ppt amicū p q̄ oīa procurat sibi bonuz honestū qđ est eminentius. iō etiam in hoc magis amat se

ipsum q̄ sibi magis bonuz ꝓcurat. Q̄ aūt virtuosus multū sustineat ꝓpter amicum. probat pbus dicens. q̄ ideo facit. qz moriens pro amico procurat sibi magis bonum. quia magis eligit p paucū tps magis delectari in magno ope ꝑfectis q̄ p multū tps ꝓtinue mediocriter delectari in mediocrib opib ꝑfectis t magis eligit excellenter bñ viuere p vnū annū q̄ per multos annos mediocriter. Et sīr magis eligit vnā actōem bonam t magnam q̄ multas actiones bonas et paruas. Sz hoc accidit istis qui moriunt ꝓpter virtutem. qa licet minus viuant vna tñ sola actione (qua se pro amico exponūt) maius bonū faciunt q̄ in alijs multis actionib t ita in hoc q̄ exponūt se morti p amicis virtuose agendo magis bonū sibi ipis acquirūt. Et quo sequitur q̄ maxime se diligunt. Scdo manifestat qd dixit de contemptu exteriox bonox. t primo q̄tū ad pecunias dicens q̄ ꝑfuosi cā amicox ꝓpciunt t contemnunt siue spergunt pecunias ita scz q̄ eox amici plures pecunias ab eis recipiant q̄ sibi ipis acq̄rant. t in hoc magis etiam amant se fm ꝑfectem dum em aliqs pecuniam mutuat amico sibi ipi acquirat bonum honestuz et sic magis bonum attribuat sibijpsi. t per ꝓns magz amat se. Deinde manifestat circa honores principat⁹ et dignitates que oia de facili derelinquunt amicum eo q̄ hoc est quod dā bonuz ꝑfectis t laudabile t sic patet qd ꝑfuosus facit pro omnib. Nā loco exteriox bonox eligit bonum virtutis qd est maximū t sic magis diligit seipm. Deinde ostendit illud q̄tum ad actiones ꝑfectis dicens. q̄ virtuosus etiam actiones virtuosas cōcedat amico t per eum fieri vt per hoc laudetur et p ficiatur t tñ in hoc etiam accipit sibi qd melius ē. Melius em est q̄ ipe sit amico suo causa ꝭbenefaciendi q̄ etiā si ipse faciat ꝑsertim cū sibi remaneat oportunitas alijs talia vel maiora faciendi. Sic ergo patet q̄ virtuosus plura bona q̄tū ad oia laudabilia tribuit t sic maxime amat seipm. Et omibus istis concludit pbus q̄ oportet amatorem sui esse sicut dictum est de virtuoso t nō sicut dicūt multi qui scz nō sunt virtuosi t amāt se ipsos. Scdm dubium. vtrū virtuosus eligat mori p amico. videtur q̄ nō. quia mors est priuatio vite t malum vere t vltimū terribilium. vt dicit tercio huj⁹. ergo pro quocunq̄ bono debet eligere mori. Rādetur q̄ licet de per se nullus eligat mori vt probat obiectio tñ virtuosus tenetur per actum virtutis (que est in expectatione mortis ꝓ republica) velle mori. Quatz q̄ vult sibi maxima bona intellectualia t honesta. modo sumus actus virtutis est circa summū terribile quod est mori. tñ ꝑfuosus appetendo mori ꝓ republica magis vult sibijpsi bonū q̄ reipublice.

Ad rationes Ante opposituz Ad primā dr. q̄ duplex ē amor hois ad seipm. vn⁹ ē fundat⁹ in appetitu sensitiuo prudentia t alijs ꝑfectib nō regulato vl ordinato. q̄ laudam⁹ ad tribuendū ea q̄ sūt fm sensum delectabilia Et ex hoc q̄ hō amat se tali amore oia vicia oriūt. t iō dictū est q̄ amantes se tali amore vituperant. Alius est amor hominis fundat⁹ in appetitu intellectiuo seu volūtate p cōsuetudinē inseqndo rōnem quo amore nititur ad acquirendū nobis bona virtutū q̄ principaliorē ptē aie sup oia pficiūt t delectāt. de q̄ amore est fmo i illa questione. Et p idē pz solutō ad alias duas rōnes.

Ubitat aūt t circa felicē si indigeat amicis vel non. Nichil enim aiunt opus esse amicis beatis. et p se sufficientibus. existūt em ipsis bona per se. sufficientes igit entes nullo indigere. amicū aūt alterum ipm entem tribuere que p seipm nō pt. Añ cū demon bñ det qd opus est amicis. Assimilatur aūt incōuenienti hec oia attribuentes bona felici amicos non assignare. qd videt exterius bonox maximuz esse. Sicz amici magis ē bñfacere q̄ pati t est boni t ꝑfectis bñfacere. melius ē facere amicis q̄ extraneis bñ passis q̄bus indigebit studiosius. Propter qd t q̄rit. vtz in bonis fortunis magis op⁹ ē amicis vel infortunijs vt t infortunato indigente bñfacturus t bñfortunatis q̄bus benefaciēt. Incōueniēs aūt forte t hoc solitariū facere beatū nullus em eligeret vticz fm seipm oia habere bona. politicū em hō et cōuiuere apt⁹ natus. et felici itaq̄ hoc existit q̄ em natura bona hz. Manifestū aūt q̄ cum amicis t his q̄ sūt eyeikes melius q̄ cū extraneis t quibuscūq̄ cōmorari. opus ē ergo felici amicis. Quid igit dicūt primi t quo verū dicūt. vel qm multi amicos existimāt vtilis esse. talib quidē igitur non indigebit beatus. qz bona existūt ipsi. neq̄ vticz his qui ꝓpter delectabile vel in pnū delectabilis em vita ens. nihil indiget supducta delectabile nō indigēs āt talib amicis nō videt indigere amicis. Hoc āt non est forte verum. In principio em dictum est qm felicitas operatio quedā est. operatio autem manifestum qm fit t non existit quēadmodū possessio quedā. si aūt felix esse est vivere t opari. boni āt opatō studiosa t delectabilis fm seipam quēadmodū in principio dictū ē. Est āt t ꝓpriū delectabiliū speculari āt magis ꝓrios possum⁹ q̄ nosmetipos et illorū actiones q̄ proprias. studiosox vticz actōnes

amicoꝝ entiũ delectabiles bonis. ambo ei habẽt q̃ natura delectabilia. beatis vtiq; amicis talibus indigebit. siquidẽ speculari eligit actõne studiosas ⁊ ppias. tales aũt que boni amicis entis. Existimãt aũt oportere delectabiliter viuere felicẽ. solitaria quidẽ igit difficilis vita nõ facile eĩ fm seipz opari cõtinue cũ alteris aũt ⁊ ad alios facile erit. igitur opatio magis continua delectabilis exĩs fm seipsam quod oportz circa btm esse. studiosus eĩ fm qõd studiosus his que fm virtutez actionib gaudet his aũt que a malicia tristatur quẽadmodum musicus bonis melodijs delectat. in prauis aũt tristatur. Fiet aũt vtiq; a stesis quedã virtutis ex cõuinere bonis. quẽadmodum ⁊ theogenis ait.

Queritur vndecimo. Vtz felix indigeat amicis. Arguit primo q̃ non rationibus rexer. qz felices sũt p se sufficientes cũ felicitas sit star o im bonoꝝ aggregatõne pfecr. g̃ felices nõ indiget amicis. Tenet ꝓna. qz cũ oĩa bona felicibus existant nullo alio videnr indigere. Amicus aũt videtur esse necessarius. qz cũ sit alter ipse retribuit ea quẽ homo per se habere non potest. ergo per se sufficiẽs (sicut est felix) nõ indiget amicis. Scõo arguit rextus quodam prouerbio qõ rpe gentilium dicebatur scz cũ demon aliquod bonũ debet quid opus est amicia. igit felix non indiget amicis. Posuerunt enim gentiles et maxime platonici hunc de prouidentia ordinem q̃ res humane mediantibus demonibus per diuinam prouidentiam gubernarenr. ⁊ illoꝝ demonum quosdam dixerunt esse bonos et quosdã malos. Est enim sensus prouerbij cum diuina prouidentia homini proueniant omnia sicut contingit felicibus non indiget homo hũano auxilio amicorum. Scõo arguitur. multi sunt vitam solitariã eligentes oĩno beate viuentes. ergo felix non indiget amicis. In oppositum. arguit phs. Primo q̃ amicicia est aliquod maximũ inter bona exteriora. sed felix habundat in bonis exterioribus ad sufficientiam. ergo indiget amicis. Secundo ad amicum magis ptinet benefacere q̃ benepati cum proprium sit virtutis benefacere. sed felicitas consistit in operatione fm virtutẽ. ergo felix est virtuosus. ⁊ p ꝓns benefacit sed melius est benefacere amicis q̃ extrancis alijs paribus. ergo felix cum sit virtuosus indiget amicis quib benefaciat. Ad quibus cõcludit phs quandã dubitationẽ q̃ posterius soluet. scz vtz homo magis indigeat amicis in bonis euforturnijs q̃ infortunijs in vtraq; eĩ fortuna indiget homo amicis. Tercio homo est animal politicum querens sibi simile cui societur. sed felix habẽt ea q̃ sunt naturaliter homini bona. ergo felix hz cũ qbz poterit. sz melius ẽ ipm cõuiuere cũ amicis ⁊ ꝓtuosis q̃ extraneis. igit indiget amicis. Ad declarationẽ istius rõnis dicit phs q̃ incõueniẽs esset q̃ brũs esset solitarius. qz hoc esset ꝓtra electõem hoĩs. nã nullus hõ eligeret sp viuere fm seipm. id est solus etiã si oĩa alia haberet. Quantũ ad pmũ.

Sciendum primo

Q; postq̃ phs soluit q̃stionẽ ex pte amantis respectu sui ipsius. Consequenter soluit vnã ex parte amantis respectu alterius. dicens. Dubium est si felix indigeat amicis vel non. Et arguit ad vtrãq; ptem q̃stionis.

Sciendũ secũdo. q̃ multi estimãt illos amicos qui sunt eis viles in collatione exteriorum bonoꝝ que solũ populares homines cognoscunt. Sed supponendũ ex octauo triplicem esse amicum. Tunc sit.

Conclusio prima

Felix non indiget amicis nec ꝓpter vtile nec ꝓpter delectabile. Primũ probatur. quia sufficit sibi in bonis exterioribus que habet. ergo ⁊c. Scõm pbatur. qz felix ẽ delectabilis fm seipm. vt in primo patuit. g̃ non indiget superaddita delectatione ꝓpter quã amici sint sibi necessarij. Addit cũ phs. q̃ felix non indiget amicis ꝓpter delectabile nisi in paruũ qõ dicit inq;tum in conuersatione humana necesse est q̃q; vti ludicris ad quietem. vt patuit in quarto. Scõa conclusio. Felix indiget amicis vt possit acquirere bonum honestũ. Probat phs tribus rõnibus moralibus de quibus videbitur in presenti questione. Secundo vna ratione magis naturali de qua in sequenti questione. Prima ratio moralis est. quia felix indiget vt possit perfecte considerare bonas actiones. Sed magis possimus considerare proximos q̃ nosipsos et actiones alioꝝ q̃ nostras. quia vniuscuiusq; iudicium in proprijs deficit propter priuatum affectum quem habet ad seipsum. ergo felici delectabiles sunt actiones eoꝝ qui sunt ei boni ⁊ amici eius in quib inueniunt ambo que sunt fm naturam delectabilia sz bonum et amicus. et per consequens felix indiget amicis virtuosis inq;ntum querit considerare bonas actiones ⁊ appropriatas quales sunt actiones viri boni qui est amicus. quia ergo amicus homis est quasi alter ipe. actões amici sunt quasi ꝓpie. maior huius rõnis sic pbatur in textu. quia felicitas est operatio que operatio autem consistit in fieri ⁊ non est quoddam existens ad modu; permanentium. sicut si esset aliqua possessio qua habita esset homo felix. ita q̃ non oporteret eum operari aliquid scz esse felicem consistit in viuere ⁊ operari optime ⁊ continue. Oportet autem operationem boni viri esse delectabilem fm seipam. qz est p se bona. sed opatio bona est inter delectabilia ⁊ est opus virtutis ꝓpium delectabile virtuoso. non eĩ esset virtuosus qui non delectaretur in operatione virtutis. ergo ad felicem requiritur q̃ delectetur in opere virtutis ⁊ non possimus delectari nisi in eo quod cognoscimus. igitur maior vera. Secunda ratio. ad felicẽ pertinet continue viuere delectabiliter. quia delectatio ad felicitatem pertinet vt patuit in primo. Sed vita solitaria et difficilis. id est grauis. Quia delectatio

viuētis vita solitaria q̄ ꝓsequitur opatōem de necessitate interrūpit. nō em̄ de facili ꝓtingit q̄ hō solitarie existēs ꝓtinue operetur. sed h̄ est facile si cū alijs existat. Tercia ratio pfecte viuere indiget virtuosa societate. talis aūt nō est sine amicis. g̃ ipsa est nēcaria cuilibz ꝓtuoso: sic etiā alia humana opa melio⁹ pficiūt in societate. Probat ꝓ testimonio cuiusdā poete. Quantū ad scōm dubiū.

Dubitatur primo.

Quare hoi cū alijs existēti facile est sua opera cōtinuare. Respōdetur q̄ causa est. q̄ dū hoies ad seinuicem bona opa operātur fit inter eos quedā vicissitudo operationū. et in hoc ꝓtinuatur eorū delectatio. Si em̄ hō cum amicis ꝓmouetur opa eius que est delectabilis ſm se. eo q̄ est ꝓtuosa erit magis cōtinua. z hoc oportz cōtingere circa beatum. vt scz ꝓtinue delectet in opibus virtutū. Virtuosus em̄ inq̄ntum huiusmodi gaudet in operibus siue a se siue ab alijs factis. z tristatur in operibus contrarijs q̄ ex malicia alicuius ꝓcedūt. sicut musicus in bonis melodijs gaudet z offendit in malis Secūdum dubiū. q̄liter loquitur h̄ ꝓbs de felicitate. Respōdetur q̄ de ea que potest haberi naturaliter in hac vita ex ꝓncipijs naturalibus hominibus datis z nō de supernaturali. ad quā hō ex ꝓncijs principijs puenire nō potest nisi iuuetur a ꝓmo p lumen glorie vel gratie

Ad rationes añ oppositū dr. Probāt q̄ felix nō indiget amicis ꝓpter vtile z sunt pro ꝓma conclusione. Post oppositum probant q̄ indiget amicis propter bonū honestū siue virtutem. z sunt pro secūda conclusione.

Aturalius aūt intēdentibz videt studiosus natura eligibil' esse. natura em̄ bonū dictuz est q̄m studiosus bonū z delectabile est ſm seip̄m. Viuere aūt determinat aīalibz potentia sensus. hoibus aūt sensus vel intellect⁹. potentia aūt ad opatōem reducitur. ꝓncipale autē in opatōe. videt aūt viuere esse ꝓncipaliter sentire vel intelligere Viuere aūt coz q̄ ſm se ipsum bonoz z delectabiliū determinatū em̄. determinatū aūt ei⁹ q̄ boni natura. natura aūt bonū z epyeikei. ꝓpter qđ videt oibz delectabile esse Nō oz aūt accipe malā vitā z corruptā neq; tristicijs. indeterminata em̄ tal' quēadmodū exīstia ipsi In habitis aūt de tristicia erit manifestiū Si aūt ipsum viuere z delectabile. videt aūt z ex eo qđ est oēs appetere ipsum z maxime epyeikes z bōs. his ei vita eligibilioz z boz bīssima vita. Videt ãt q̄ videt sentit z audiēs q̄m audit z vadēs q̄m vadit. z i alijs silr ē ad sentiēs q̄m opamur. quare sentiens vtiq; q̄m sentimus et intelligimus. q̄m intelligimus hoc aūt quoniã sentimus vel intelligimus q̄m sumus esse em̄ erat sentire vel intelligere. sentire aūt q̄m viuit delectabiliū ſm seip̄m. natura em̄ bonuz vita bonum aūt existens in seipso sentire delectabile aūt viuere: z maxime bonis. q̄m esse bonū est ipsis z delectabile simul sentientes enim q̄ ſm seip̄m bonū delectant. Ut aūt ad seip̄m hz studiosus z ad amicū alter em̄ ipe amicus est. quēadmodū igit seip̄m esse eligibile est vnicuiq;. sic amicum vel ꝓxime ee aūt eligibile erat ꝓpter sentire ip̄m bonū entis. talis aūt delectabilis ſm seip̄m Consentire ergo opz: z amicuz quoniã est. hoc aūt fiet vtiq; in puiuere z communicare sermonibz z mente. sic em̄ vtiq; videbit puiuere in boibus dici z nō quēadmodū in pecoribz in eodē pasci. Si ita q̄ beato ee eligibile est ſm seip̄m bonū natura ens z delectabile proximuz aūt z qđ amici est z amicus eligibiliū erit Qđ aūt est ipi eligibile hoc oportet existere ipsi vel sic indigens erit opus ergo erit felicitanti amicis studiosus.

Queritur duodecimo Utrum felici sit eligibile amicum habere Arguitur primo q̄ non. quia cōtentus est tanq̄ p se sufficiens. igitur Añs patet p senecam q̄ dicit sapiens contentꝰ est sed felix est sapiens cum felicitas in opere sapientie consistat. vt patebit in decimo. Secundo. ad hoc indigemus amico vt auxiliet in istis in qbus non possumus p nos. sed hoc nō indiget felix cū habeat statum oīm bonorum aggregatione pfectum. igitur Tercio felix habet in seipso delectationē pfectam in opere virtutis igitur.

In oppositum est ꝓbs qui postq̄ assignauit aliquas rationes morales ex qbus apparet q̄ felix indiget amicis Consequenter idem ostendit per quandā rationem naturalem dicens. q̄ si quis velit considerare per rationez magis naturalem manifeste apparet q̄ virtuoso et felici amicus virtuosus naturaliter est eligibilis etiam magis q̄ alia exteriora bona.

Notandum Cum textu q̄ virtuoso naturaliter eligibile est esse z viuere z etiam sentire se esse z viuere. Primum ꝓbat. q̄ omne bonum naturaliter est virtuoso bonū z delectabile ſm seip̄m Ipsum aūt esse z viuere naturaliter est bonū ipis viuentibz. g̃ esse z viuere est bonū delectabile virtuoso Pro declaratiõe minoris manifestat. primo ꝓbus ostendens in quo consistit viuere dicendo q̄ in oibus animalibz cōmuniter determinat viuere ſm

potentiã sensitiuã.in hominib⁹ aũt determinat viuere fm potẽtiam sensus q̃ntum ad id quod est cõe cum alijs aĩa libus.vel fm potentiã intellectus quãtũ ad id qõ est sibi ꝓprium. Et q̃ omis potẽtia reducit ad opatõem sicut ad propriã perfectõem.ideo illud qõ pfectum ꝓsistit in opatõe.z nõ in potẽtia nuda.actus eñ est potior vt ptz nono metaphisice. Ex quo ptz q̃ ꝑncipal⁹ viuere aĩalis vel hominis est sentire vel intelligere. Dormiens eñ qui nõ actu sentit vel intelligit nõ pfecte viuit.sed hz dimidiũ vite vt patz in ꝓmo. Tunc probat ꝓ̃s minorẽ predicte rõis. q̃ sicut aliq̃d q̃ est indeterminatũ est malũ.ita determinatũ inquãtum hm̃oi est bonũ. Sed viuere determinatũ est hm̃oi cũ ꝑncipal⁹ in opatione ꝓsistat. ergo viuere ẽ eligenduz bonis. Minor patz.q̃ potẽtia quãtũ est de se indeterminata est.q̃ hz se ad multa z determinat ꝑ actũ sicut patz in materia z forma.ergo potẽtia sine actu est potẽtia cũ ꝓuatione.sed ꝓuatio hz rõem mali.sicut perfectõ est per actũ z hz rõnem boni.ergo maior vera. Ex dictis infert ꝓ̃s q̃ virtuosoz naturaliter delectabile ẽ viuere. ptz q̃ illud quod naturaliter est bonum est virtuoso bonuz cũ virtuosus sit in genere humano.sed viuere est naturaliter bonum.vt probatum est. Tamẽ vt dicit textus remouẽdo dubiũ.in eo q̃ dictum est q̃ viuere est naturaliter bonum z delectabile.non oportet accipere vitam malam z corruptã recedẽtem ab ordine nature.neq; etiam vitam que est in tristicijs.q̃ talis vita in imperfectione consistit. sicut in ea que circa ipsam exist̃it.q̃ enim vnũquodq; determinatur per id quod in eo consistit.ideo si illud fuerit indeterminatum z ipsum indeterminatum erit. Puta si egritudo est indeterminata z corpus egrum erit indeterminatum. Et sic vita que est cum malicia z tristicia est indeterminata z mala sicut z ipsa malicia. Et hoc erit magis manifestum in sequentibus.in quibus agetur de tristicia. Ex dictis infert philosophus q̃ maxime ꝓtuosis z beatis est bonum z delectabile viuere.patz quia est naturaliter bonum z delectabile.vt patet ex ratione predicta. et etiã ex eo q̃ omnes appetunt ipsum.sed vita virtuosorum z beatorum est perfectissima z optima.igitur. Secũda ps probatur sic in tex.q̃ in hoc q̃ sentimus nos sentire z intellectum nos intelligere etiam intelligimus nos esse.q̃ esse z viuere hoĩs est ꝑncipaliter sentire z intelligere.sed suum esse intelligibile est ꝓtuoso.igitur. Item ꝓbatur.q̃ viuere est fm se bonum vt patuit.sed q̃ aliquis sentiat bonum esse in seipso est sibi delectabile z eligibile Et sic patz q̃ viuere sit eligibile maxime in bonis quibus est bonum esse z delectabile.q̃ etiam percipere se sentire z intelligere est eis delectabile.quia simul cum hoc sentiũt id quod est in eis fm se bonum.scz esse z viuere.z in hoc delectantur. Tunc sit

Conclusio prima

Et responsiua.virtuoso z felici eligibile est amicum habere siue amicum esse Probat philosophus.quia virtuosus se habet ad amicum sicut ad seipsum.quia amicus ẽ quo dammodo alter ipse.sed vnicuiq; virtuoso z felici est eligibile amicum esse.z q̃ amicum habeat z si non est eq̃liter. Minor probata est superi⁹ propter hoc q̃ ipe virtuosus sentit suum esse z viuere esse bonum. Talis autem sensus est delectabilis fm hoc q̃ aliquid sentit bonum sibi inesse. Sicut ergo aliquis delectatur sibi in suo eẽ z viuere sentiẽdo ipsum.ita ad hoc q̃ delectetur in amico oportz q̃ sentiat ipsum esse.quod contingit conuiuendo sibi fm communicationem sensuum z considerationem mentis hoc enim modo homines dicũtur ꝓpe sibi conuiuere. scz fm vitã que est hoĩ ꝓpria.z fm hoc q̃ simul pascant sicut contingit in pecoribus vt dicit textus. Ex quibus oĩbus concludit philosophus id quod suppo̅uerat.s.q̃ amicus felici z ꝓtuoso sit eligibilis.ptz q̃ bono est fm se eligibile suũ esse inquãtũ est naturaliter bonum z delectabile.sed eẽ z vita amici sunt propinqua proprie vite quãtuz ad affectum.igitur amicus est eligibilis ꝓtuoso z felici

Secunda conclusio.felici z ꝓtuoso necessarij sũt amici Probatur quia quod est eligibile felici oportz ei ineẽ.alioquin remaneret indigentia.quod est contra rationem felicitatis.que requirit sufficiẽtiam.sed felici eligibile est habere amicos vt ꝺr ꝑ̃s cõclusio.q̃ felici necẽarij sunt amici virtuosi. Et loq̃tur h̃ ꝓ̃s de felicitate huius vite vt supꝑ patuit. Quantum ad secũdum.

Dubitatur primo.

Quare ꝺr philosophus q̃ eligibile est virtuoso q̃ amicꝰ sit sicut z ipse.si nõ equaliter tamẽ ꝓpinque. Respõdet q̃ addidit propinque.q̃ maior vnitas est naturalis q̃ alicui⁹ est ad seipsum q̃ vnitas affectus q̃ est ad amicũ.

Dubitatur secundo.vtrum in perfecta felicitate que erit in patria amici sint necessarij. Et videtur q̃ sic.q̃ talis felicitas frequenter in scripturis nomine glorie desig natur.sed gloria in hoc consistit q̃ bonum hoĩs ad noticiã multorum deducatur.ergo cẽ. Item dicit Boetius nullius rei sine ꝓsortio iocunda est possessio.sed ad talem beatitudinem requiritur delectatio Item charitas in beatitudine perficietur.sed charitas se extendit ad dilectiõez dei z proximi.ergo ad predictam beatitudinem requiritur societas amicorum. Respondetur q̃ ad hãc beatitudinem supernaturalem (que erit in patria) non requirit societas amicorum de necessitate aliqua.quia homo habet totam plenitudinem sue perfectionis in deo.sz tamen ad bene esse illius beatitudinis facit societas aliquorum. Ad primam rationem dubij ꝺr q̃ homo querit gloriam que est eẽntialis beatitudini apud hominẽ.sed soluz apud deum. Ad secundam ꝺr q̃ illud ꝓbum intelligitur quãdo in illo bono non est plena sufficientia.quod in proposito dici non potest.quia omnem sufficiẽtiam habet homo in deo. Ad terciam ꝺr.q̃ pfectio charitatis est eẽntialis beatitudini quãtum ad dilectionẽ dei.nõ aũt proximi. iõ si esz vnus solus amicus fruẽs deo beatus eẽt nõ habẽs ꝓximum quẽ diligerz. Sz supposito proximo sequitur dilectio eius ex pfecta dilectõe dei.iõ q̃si ꝓcomitãter se habet amicicia ad amicicią pfectã.z hec de scõdo.

Ad rationes ante oppositum.

Ad ꝓmã ꝺr. q̃ sapiẽs seipso ꝓfectus est ad beate z bene viuẽdum.non tamẽ ad iuuãdũ Virtus eñ q̃ homo viuit sancte z bñ non querit extrinsecus instrumẽta. Vel sic intelligitur sapiẽs seipso contentus est.nõ vt velit eẽ sine amico.sz vt sine eo sufficiẽter z bñ viuere possit Ad secundam ꝺr.q̃ felix indiget amicis nõ propter vtilitatem cum sit p se sufficiẽs.nec propter dilectõem ꝓtutis.sz ꝓpter bonã operationẽ.vt scz eis benefaciat z vt eos videʒ bñfacere delectet.z vt etiam abeis bñfaciẽdo coadiuuet. Indiget eñ homo auxilio amicoz ad bñ operandum.tam in opibus vite actiue q̃ speculatiue. Et ꝑ idem soluitur tercia ratio.

Trũ igit̃ ꝯ plurimos amicos faciẽdũ vl̃ quẽadmodũ in peregrinatõne prudẽter dictũ esse videt. neq; multũ peregrin⁹ neq; nõ pegrin⁹ nocet t in amicicia congruet. neq; nõ amicũ eẽ. neq; rursus multũ amicũ ſm supab/undãtiã. His q̃dẽ igit̃ q̃ ad oportunitatẽ t oĩ no videbit̃ ꝓgruere qõ dictũ est. multis em̃ re/ministrare laboriosuz t nõ sufficiẽs vita ipsi b̃ agere. plures vtiq; ꝯ q̃ ad ꝓ priã vitã nimis di stractiui t impeditiui ad bñ viuere Nihil ergo op⁹ est ipsis. Sz t q̃ ad delectatõem sufficiũt pauci quẽadmodũ in cibo delectamẽtũ. Stu diosos aũt vtrũ plures ſm numerũ vel est que dam mẽsura t amicabil̃ multitudinis quẽad modũ ciuitatis. neq; em̃ ex decẽ hoĩbus vtiq; ciuitas. neq; ex decẽ milia dib⁹ adhuc ciuitas est. quãtũ aũt est forte vnũ aliq̃d. sed oĩe inter mediũ q̃rundã determiat. Et amicoz vtiq; est q̃dã multitudo determinatoz t forte qm̃ plu/res cũ q̃bus vtiq; poterit q̃s ꝓuiuere. hoc em̃ videbatur amicabilius eẽ qm̃ aũt nõ possibile multis ꝓuiuere t distribuere seip̃m nõ imma/nifestũ. Adhuc aũt t illos oz amicos ad inuicẽ esse. si debẽt oĩes ad inuicẽ ꝓmoueri. b̃ autẽ operosuz in multis existere. difficile fit t ꝓgau dere t ꝓdolere familiariter multis Verisil̃e em̃ ꝓcidere sil̃ huic q̃dẽ ꝓdelcãri. huic ãt ꝓtristari Forte igit̃ bñ hz nõ q̃rere vt m⁹tũ amicissimũ esse. sed tot quot in ꝓuiuere sufficiẽter. neq; em̃ ꝓtingere videbit̃ vtiq; multis esse amicũ val/de. ꝓpter qõ neq; amare plures. supabũdãtia em̃ q̃dã esse vult amicicie. hec aũt ad vnũ t val de vtile vtiq; ad paucos Sic aũt videt̃ hẽ t in reb⁹ nõ sunt em̃ amici multi ſm t hayricã ami ciciã ymmisare ãt in duob⁹ dicunt̃ polifili aũt t oĩb⁹ familiariter patiẽtes nulli vident̃ amici tũ politici q̃s vocãt placidos Politice q̃dẽ igit̃ in multis esse amicũ t nõ placidũ entem. sed vt vere epyeikeia ꝓpter virtutem aũt t ꝓpter seipsos non est ad multos amabile aũt et pau cos inuenire tales

Queritur Vtrũ aliq̃s debeat sibi facere ꝯ plurimos amicos. Arguitur ꝓmo q̃ non rõnibus textus ꝑmo. quia in ꝓuerbio de peregrinatione dicitur ꝓudenter neq; multũ peregrin⁹ neq; non peregrinus t non dicat̃ de me q̃ nimis discur/ram ꝑ diuersas terras etiam q̃ nunq; extra domũ meaz etiam causa peregrinationis. ergo consilter congruit esse circa amicicium. vt scz neq; aliquis nulli sit amicus neq; etiam sit multis amicus ſm habundantiã Scõo argui tur. quia nimis laboriosuz esset hominibus multis obse qui. sed hoc est oportunũ si multos quis habeat amicos igitur Tercio si sic tunc oporteret q̃ homo intenderet eorum negocijs. sed hoc esset sibi nociuuz. quia sic nõ pos/set sibi debite prouidere. ergo nullus debet sibi prouidere ꝯ plurimos amicos. In oppositum est philosophus. quia post ꝯ prosequutus est quasdam dubitationes cir ca amicitiam ex parte amantium Hic consequenter pro sequitur alias ex parte amatorum Prima est questio p̃/sens de numero amicoz. Scda de necessitate ipsorum. Et tercia de ꝓuictu eoz. Pro solutione p̃ntis questiõis

Notanduz q̃ ipsa est intelligibilis tripl̃r ſm triplicem amicicią. t p̃t queri an melius sit quanto quis plures ha beat vt oporteat quandã adhibere mensurã circa multi/tudinẽ amicoz. sicut de multitudine ciuitatis patet. q̃ ne/q; constat ex decem hominib⁹ tm̃. Et si constat ex decem miliaribus. id est centũ milibus. nam milias idez est q̃ de cem milia iam ꝓpter multitudinẽ non erit ciuitas sed q̃ dam regio Quanta autem multitudo sit necessaria ad ci uitatem non est determinatum ſm aliquã vitam: quia p̃t esse ciuitas maior t minor. Sed possunt accipi duo extre ma que quidẽ medium possunt determinare vt congru/ens multum ciuitatis Tunc sit

Conclusio prima

In amicicia vtilis vel delectabilis nullus debet sibi face re supfluam multitudinem. probat philosophus. Et pri/mo de amicicia vtilis rõnibus ante oppositum factis. q̃ si homo habeat multos amicos a quibus recipiat obse/quia opz etiam q̃ eis obsequatur. sed hoc est valde labo/riosum totaliter tñ ad hoc non sufficeret tempus vite ho minis: Itẽ si sint plures amici vtiles ꝯ necessarij sint ad vitã hois nimis distraherent vt eũ impediret a bona vi ta que consistit in opatione q̃ dum homo supflue intẽdit negocijs alioz consequens est q̃ non posset debitam cu/ram gerere de seipso. g̃ non est opus homini habere plu/res amicos vtiles. Secunda pars conclusionis probat. q̃ delectio exterioz q̃ ꝑ tales amici habetur in via hũana est sicut quoddã delectamentũ in cibo qõ etiã si puum sit sufficit. g̃ a simili etiã pauci amici sufficiunt homini ad de lectationem vt cum eis recreatur ꝑ aliquod tempus.

Conclusio secunda. In amicicia que est ꝓpter honestũ non oportet immensam esse multitudinem amicoz. sed debet esse determinata Probat tribus rõnib⁹ Prima lz in amicicia q̃ est ſm virtutẽ sint plures cũ q̃bus hõ posset conuiuere tamen non est possibile q̃ homo conuiuat imo derate multitudim t q̃ distribuat se inter multos. igitur

Scdo oportet amicos ad inuicē ꝓuiuere. ergo si aliqs habet multos amicos oportz etiam q illi sint amici ad inuicē. aliter nō pñt ad inuicē ꝓmorari. z ꝑ ꝑns neqz ꝓuiuere amico. sed difficile est seruare in multis q sint amici ad inuicē. igit nō est possibile q vn⁹ hō habeat plures amicos Tercio amic⁹ ꝓgaudet z ꝓdolet amico. sed difficile ē q aliqs ꝓgaudet z ꝓdoleat multis. Nā sic accidit q oz cū vno delectari z cū alio tristari qđ est impossibile. g nō est possibile habere plures amicos. Ex dictis ꝓcludit ꝓbus q nō bñ se hz q homo querat fieri amātissimus multis. Sed sufficit q sit amic⁹ tot quot sufficiunt ad ꝓiunctuz sicut etiā neqz ꝑm amorē libidinosum vn⁹ hō nō amat plures mulieres intenso amore. quia perfecta amicicia in quadam superabundātia amoris consistit qui nō potest obseruari nisi ad vnuz vel paucos valde. illud em̄ qđ superabundat paucis competit. quia nō potest in multis ꝓtingere q ad summā perfectō em deueniat propter multiplices defectus z impedimēta. Deinde ꝓbat ꝓbs ꝓclusionē ꝑ experientiam. q ita videmus accidere q vnus ad paucos habeat amicitiam. Non enim inuiti inueniuntur esse amici vnius ꝑm amicitiam athayriam. id est sodaliū vel cōnutritorum. quod probat ex quodam prouerbio nihil repugnare in duobus. Cōsuetum est enim vt in pluribus q iuuenes incedant vniti socialiter cantantes polipholij id est amatores multorum. que scz omnibus familiariter ponuntur non videtur esse veri amici alicui. quia diu nulli conuiuunt. sed pertranseunt. z habent se familiariter ad vnumquēqz. Sed tales amicicie vocantur politice. id est quod est consuetum in ciuitatibus in quibus amicicia extalibus applausibus z familiaritatib⁹ iudicatur. hos aūt qui sic sunt amici multorum vocāt hoies placidos quod sonat in vicium superabundātie in ꝓdelectando. sicut in quarto dictum est. Quantum ad secūdum.

Dubitatur primo.

Scdm quā amicitiam aliqui dicuntur esse amici multorum. Rñdet phs. q hoc est ꝑm amicitiā politicam. nō tamen eodem modo sicut nūc dictum est. q placidus ē amicus multorum. sed hoc etiam potest competere alicui vere ꝛtuoso. qz vt dictū est supra politica amicicia videtur esse idem quod ꝛcordia. sed virtuosus cum multis cōcordat in his que pertinent ad vitam politicā. igitur Nō tñ ꝓtingit q virtuosus habeat amicitiam ad multos ꝓpter virtutem. ita q diligat eos propter seipos z tamē nō propter vtile vel delectabile. immo multū debet eē amabile hoi z charum. si tales paucos amicos possit inuenire scz propter virtutem z ꝑm seipsos.

Dubitatur scdo. qđ sit melius vel amare amicuz vel inimicū Videtur scdm. qz illud est melius ad quod ē maior conatus. sed maiorem conatum oportet hominez habere ad amādum inimicum. quia difficilius est. igitur ꝛē Rñdetur q iste dilectōes dupl'r compari possunt. Uno mō ex parte ꝓximi qui diligitur. Alio modo ex pte rōnis propter quam diligitur qui est ipse deus. Primo mō delectatio amici ꝑminet delectatōi inimici. quia amicus melior est z magis ꝓiunctus. ō est in amicicia ꝓuenientior dilectōi. Et propter hoc actus dilectionis sup hanc materiam trāsiens est melior. Nā eius oppositum est deterius. nā peius est odire amicū qz inimicū. Secūdo autē modo dilectio inimici ꝑminet propter duo Primo. quia dilectōis amici potest esse amicicia cā z alia qz de⁹ Sz dilectōis inimici solus deus est rō. Scdo quia supposito q vterqz ꝓpter deū diligatur. tamē fortior ostendit dei dilectio. que animū hoīs ad remotiora extēdit. scz ad dilectōnem inimici. sicut virtus ignis tanto est fortior quāto ad remotiora se extendit. tanto etiaz ostenditur predicta dilectio esse fortior quanto per ipsaz difficiliora implemus sicut et virtus ignis est tanto fortior quāto potest comburere materiam min⁹ combustibilem. sed sicut idem ignis fortius agit in propinquiora qz in distantiora. ita etiā charitas feruentius diligit coniunctos qz remotos. Et quantum ad hoc dilectio proximorum ꝑm se considerata est feruentior z melior dilectione inimicorum. Ad rationem dubij dicitur. q procedit ex parte eorum q̄ diliguntur. Rationes ante oppositum solubiles sunt ex dictis faciliter.

Trum autez in bonis fortunis amicis opus est magis vl' in infortunijs. in ambobus aūt reqrunt. etem̄ infortunati indigent auxilio. z fortunati ꝓuiuentibus z q̄bus bñfaciant volūt em̄ bñ opari. Necessarium magis q̄dem vtiqz in infortunijs. propter quod vtilib⁹ hic opus est. melius aūt in bonis fortunis propter qđ z epyeikes q̄runt. hos em̄ eligibilibus bñficiare z cū his ꝓuersari Est em̄ z pñtia ipsa amicoz delectabilis et in bonis fortunis z in infortunijs. Alleuiant em̄ tristari ꝓdolentib⁹ amicis. propter qđ z si dubitabit aliquis vtz quēadmodū graue trāssumūt. vel ℞ q̄dem nō pñtia aūt ipsoz delectabil' exñs z intellect⁹ eius qđ est ꝓdolere minorē tristiciā facit Siq̄dem igitur ꝓpter hoc. vl' propter aliquid aliud alleuiantur dimittatur Accidere autem igitur videtur quod dictū est. Videtur autem presentia mixta quedam ipsorum esse ipsum quidē em̄ videre amicos delectabile aliterqz z infortunato. z fit quoddam auxilium ad non tristari. consolatiuum enim amicus z visione et sermone si sit epidixius. Nouit enim morem z in q̄bus delectatur et tristatur. tristatum autem sentire in ipius infortunijs triste. omnis em̄ fugit tristicie causa esse amicis. Propter quod viriles q̄dem ꝑm naturam reuerenk cōtristari amicos ipsis. z si nō suptendat in nō tristicia eā q illis

fit tristiciam non sustinent totaliterq; in com/plorantibus non complacet propter neq; esse ipse plorativus muliebriter autem ⁊ tales vi/ri ⁊ coangustiatis gaudent. et amant vt ami/cos ⁊ condolentes. Imitari autem in omnib⁹ oportet vide meliorem. In bonis autem fortu nis amicorum presentia et conuersationem de lectabilem habet ⁊ intelligentiam. quoniã de/lectatur in ipsis bonis. Propter quod videbi tur vtiq; oportere ad bonas fortunas quidem vocare amicos prompte beneficium em̃ opor tet esse bonum. ad infortunia autem pigritan/tem. tradere enim vt minimum oportet malo rum vnde hoc sufficienter ergo infortunas ma xime autem ad vocandum cum debeant pau ca facta magna ipsum iuuare. Ire autem eco/uerso forte congruit ad infortunatos quidē nō vocatum prompte. amici em̃ benefacere ⁊ ma xime his qui in necessitate. hoc non in digni/tantibus. ambobus em̃ melius ⁊ delectabi/lius ad bonas fortunas autem coopantem q̃/dem prompte. Ad hec em̃ necessitas amicorū ad bonam autem passionem quiete. non enim bonum promptum fieri iuuari opinione autē indelectationis immorari forte reuerendum. Quando q; em̃ accidit presentia ita q; amicor̄ in omnib⁹ vtiq; eligibilis videtur.

Queritur Utrum magis sit opus amicis in bonis fortune q̃ in malis.

Arguitur primo q; sic. quia tunc magis sunt amici quando sunt nobis meliores siue quando melius est no/bis conuersari cum ipsis. sed hoc est in bonis fortune. g̃

Secundo sic. quando magis est opus amicis tūc ma gis vocandi sunt. sed infortunati magis vocant amicos q̃ infortunati. ergo: Tercio sic. tunc magis est opus amicis quando vita est minus secura. sed quanto ma/ior est fortuna tanto vita est minus secura. nam dies mi/nus secure viuit. nam ei magis inuidetur eo q; multa pos sidet que alij aliquando desiderant. ergo ꝛc. In oppo/situm est p⁹bus qui post q̃ soluit dubitationem de multi/tudine amicorum. consequenter soluit vnã aliã dubitati onem de necessitate. dicens q; in vtraq; fortuna scilz tam prospera q̃ aduersa req̃runt amici. Nam in infortunijs req̃runt amici qui homini ferūt auxilia. in fortunijs autez hoies egent amicis q̃bus 9uiuāt et beneficiant. si em̃ vir tuosi sint volūt bene opari. q⁹ ergo in vtraq; fortuna op⁹ est amicis ideo q̃rit in quib⁹ magis opus sit amicis.

Conclusio prima

Habere amicū est hoi magis necariuz in malis fortunis q̃ in bonis. Probat q⁹ in ipsis indiget hō auxilio qđ fit p ipsos amicos. nō aūt tantū in eufortunio. ergo. Et inde est q; hō in tali statu hz opus amicis vtilib⁹ q; ei auxiliuz 9ferant. sed tñ (vt ōt textus) in bonis fortunis est meli⁹ id est honestius habere amicos q̃ in malis fortunis. et h̄ pbant due p̃me rōnes ante oppositū. Et inde est q; in h̄ statu querūt hoies amicos virtuosos. q⁹ eligibilius est talib⁹ benefacere ⁊ cū eis 9uersari.

Conclusio secūda. opus est amicis in vtraq; fortuna in tantū q; p̃ntia amicor̄ est delectabilis. Probat p⁹bs p̃mo in mala fortuna. q⁹ hoies existentes in tristicia alle/uiationē quādā sentiūt ex p̃sentia amicor̄ eis 9dolentiū ergo p̃ntia amicor̄ est delectabilis in mala fortuna. Alīs pbat p⁹bs dupl̄r. Primo exemplo illor̄ qui portāt aliq̃ pondus graue quor̄ vnus alleuiatur societate alterius onus illud secū ferentis. ergo a fortiori videt q; onus tristicie melius ferat vnus amicor̄ si alius idem secū ferat. Se/cūdo p⁹ idem. q⁹ q̃libet delectatio supueniens minuit tri/sticiam. sed amicus p̃sens existens ⁊ 9dolens delectati/onē ingerit dupl̄r. Uno mō q⁹ cū intelligit eū sibi 9dole re delectar̄ in eius tristicia ⁊ sic minorar̄. Et q⁹ hoc est pre ter p̃ncipale ꝓpositū subūgit textus q; ad p̃sens dimittē dum est ingrere vtrū ꝓpter hoc qđ dictū est vel aliud alle uietur hois tristicia ex p̃sentia amicor̄ 9dolentiū. mani/feste tñ p⁹ accidere hoc qđ dictū est. Et vt dicit textus p̃ sentia amici 9dolentis hz quādam tristiciam delectatio ni annexā. Q; aūt habeat delectatiōnem declarat p⁹bus primo q⁹ ipsa visio amicorum est delectabilis in fortuna to. qui ab amico coadiuuatur ad hoc q; nō tristet̄ ingr̄tuz amicus 9soletur suū amicum. ⁊ etiā ex sermone si sit ido neus ad 9solandū. Cognoscit etiā vnus amicus mores alterius. ⁊ in quib⁹ ipse delectar̄ ⁊ tristar̄. ⁊ sic potest ei cō ueniens remediū exhibere 9tra tristiciā. Et sic p⁹ q; quez modū p̃ntia amici 9dolentis est delectabilis. sed ex alia parte est tristis ingr̄tum homo sentit amicū tristari in in/fortunijs. quilibet em̃ hō bene dispositus fugat ingr̄tū p⁹ esse cām tristicie ab amicis suis. Ex p̄dictis infert p⁹bus q; homines virilis animi naturaliter verentur ⁊ cauent ne amici eorum ꝓpter ipsos tristent̄. Est autez de natura amicicie q; amicus velit benefacere amico. nō autez est ei causa alicuius mali. ideo viriles nullo modo sustinent su os amicos ꝓpter eos contristari nisi superexcedat auxili/um qđ ab illis amicis p̄teret ad nō 9tristandū tristiciam amicor̄. sustinent em̃ p̃ modicam tristiciā amicorū suor̄ tristiciā subleuari. ⁊ vniuersaliter virilib⁹ hoib⁹ nō placet habere 9ploratores. q⁹ nō sunt plorativi. Sunt aūt q̃dā viri muliebriter dispositi (vt dicit textus) qui delectātur in hoc q; habent secuz aliquos simul anguistiatos ⁊ amāt eos qui sibi 9dolent. sed in hac diuersitate hominē imita ri oportet meliores q̃tum ad oia. Secūda pars 9clusio nis probatur. quia talis presentia amicorum primo con/seruat amicos ingr̄tum est delectabilis cuz amicis. Itez per hoc q; homo intelligit amicos suos delectari delecta tur etiaz in propr̄ijs bonis. querit enim vnusquisq; ami/cis suis esse causa delectationis et inquantum potest co/natur eis auxilium prestare

Dubitatur primo

Utrum similitudo de alienatione ponderis ⁊ tristicie sit conueniens Arguitur q̄ non q̄ non est eiusdem tristicie in numero quam quis patitur dum alius partem sibi assumit vt ex h̄ alterius tristicia minuat̄ sicut ꝓtingit in p̄dere Rñdetur q̄ licz similitudo nō congruat q̄tum ad ipam tristiciā in se. tñ p̄t cōgruere q̄tum ad cām tristicie puta si aliquis tristat̄ ex damno q̄ passus est. dum amicus ꝑtem damni assumit minuit̄ damnū alterius. ⁊ p cōsequens tristicia Dubitatur scōo de documentis moralib̄ in textu positis circa naturam amici quot ⁊ q̄ sint. Respondetur q̄ sunt duplicia in genere. quedam ꝑtinēt ad eos que conuocant amicos. ⁊ quedā ad eos que sponte ad amicos accedunt Circa primum ponunt̄ tria documenta moralia Primū est. q̄ delectabile est q̄ h̄ō intelligat amicos suos in ꝓpr̄ijs bonis delectari. ⁊ q̄ homo ꝓmpte vocet amicos suos ad suas bonas fortunas. oz ergo q̄ homo bonus benefaciat amico suo. Secundū documentū est. q̄ homo tarde ⁊ q̄dam pigricia vocet amicū suū ad suā malaz fortunam. naz h̄ō debet tarde amico suo quantū p̄t ostendere infortuniū suū. ⁊ ad hoc adducit quoddā ꝓuerbiū cuiusdā dicentis Sufficienter ego infortunans. quasi diceret. sufficit q̄ ego infortuniū patiar. Tercū documentū est. q̄ tunc sunt maxime amici ad infortunia vocandi quando cū pauca sua ꝑturbatione p̄nt amico magnum iuuamē ꝓstare Deinde ponit alia tria documenta ex parte sponte euntium ad amicos. Primū est q̄ ad amicos in infortunijs existētes oportet ꝓmptere aliquem etiam non vocatum. quia amici est benefacere amicis ⁊ maxime his qui sunt in necessitate. ⁊ qui dignificant. id est dignum ducunt hoc requirere ab amico. sic em̄ dum auxilium ꝓstatur non requirenti ambob̄. scz ꝓstanti et non requirenti sit melius. quia ille qui dat magis facit opus virtutis. quia videtur magis sponte dare et ille qui recipit virtuose agit nolendo amicum grauare Est etiam ambobus delectabilibus. quia recipienti p̄titur a verecundia quam quis patitur in requirendo amicum. ⁊ dans magis delectatur q̄ ex seipso non ꝓuocatus facit opus virtutis. Secunduz documentum est q̄ ad bonas fortunas ꝓmpte debet se homo offerre ad cooperandum ei cum necesse fuerit. quia ad hoc homo indiget amicis vt ei cooperetur Tercium documentuz est q̄ ad hoc q̄ homo bene patiatur ab amico bene fortunato debet homo accedere quiete. i. remisse ⁊ non de facili. nam non est bonū q̄ h̄ō reddat se ꝓmptū ad suscipienduz iuuamen ab amico. sed debet vereri ⁊ cauere opinionez indelectatōis . i. ne hoc incurrat q̄ non sit delectabilis amico: ⁊ caueat onerosum esse. id est q̄ ꝓpter hoc se non reddat amico onerosum. quod manifestum est aliq̄n accidere. nam dum aliqui nimis se ingerunt beneficijs recipiendis tunc reddunt se onerosos ⁊ indelectabiles suis amicis. Vel fm aliam litteram debet homo cauere ⁊ vereri opinionem delectationis in mora. i. neq̄ amicus eius opinetur de eo q̄ delectetur immorari circa ipm ꝓpter bñficia Ex q̄bus omnibus concludit p̄bs q̄ p̄ntia amicoz in omnibus videtur esse eligibilis

Ad rationes

Ante oppositū Ad omnes ōz q̄ bene ꝓbant. q̄ in bonis fortunis magis opus est amicis quantū ad bonitatem. sed non ꝓbant quin in fortunijs sit magis opus amicis q̄tum ad necessitatē. Et differūt in ꝓposito necessitas ⁊ bonitas. qz hois nēcitas attendit̄ hic q̄ ad salutez corꝑis et ad sustentatiōem vite. sed bonitas attendit̄ ad virtutes ⁊ ad eoz opera.

Truz igitur quēadmodum in amantib̄ videre dilectissimum est ⁊ magis eligunt hunc sensum q̄ alios vt fm hūc maxime amore ente ⁊ facto sic ⁊ amicis eligibilissimum est ꝓuiuere. cōmunicatio em̄ amicicia. et vt ad se ipsum habet. sic ⁊ ad amicum. Circa seipsum autez sensus quoniā est eligibilis. ⁊ circa amicum vtiq̄. operatio aūt fit ipsius in conuiuere quare conuenienter hoc appetunt. Et qō aliquādo est singulis esse vel cuius gratia eligūt viuere in hoc cum amicis volūt cōuersari. propter quod hi q̄dem ꝓpetāt. hi aūt colludūt ad aleas. alij aūt ⁊ coexercitantur ⁊ ꝓuenantur ⁊ ꝓphilosophantur singuli in hoc cōmorantes quodcūq̄ maxime diligūt ipsoz que in vita cōuenire em̄ volentes cum amicis hoc faciunt ⁊ his ꝓmunicant quib̄ existimāt ꝓuiuere. Sit ergo prauorū q̄dem amicicia mala. ꝓmunicāt em̄ pravis instabiles entes. ⁊ mali autez fiunt assimilati adinuicem. Que aūt eorū qui epicykes coaucta colloquūs. videntur em̄ ⁊ meliores fieri operantes ⁊ dirigentes ad inuicem recipiūt em̄ ab inuicem quib̄ ⁊ complacent vnde bona quidē em̄ a bonis De amicicia q̄dem igit̄ in tantū dictum sit. Sequēs autem vtiq̄ erit ꝓtransire de delectatione.

Queritur decimoquinto

Utrū delectabilissimū sit amicis inuicem ꝓuiuere.

Arguit̄ ꝓmo q̄ non. qz virtuoso nihil est delectabilius felicitate. sed amici vera amicicia sunt ꝓtuosi. ergo eis nihil delectabili⁹ felicitate est. sz felicitas nō est ꝓuiuere. g̃. Secūdo arguit̄ q̄ amicus sibi p̄eligeret esse delectabili⁹ sed amicus p̄eligeret amicū suū esse sanū ⁊ bene fortunatum absentē q̄ esse p̄sentē egrū ⁊ infortunatuz. g̃ amicus plus diligit virtutes ꝓprias q̄ necessitates amici. g̃ plura sunt delectabiliora amicis q̄ ꝓuiuere ad inuicē.

In oppositum est p̄bus qui post̄ tractat ōstiones de multitudine ⁊ de nēcitate amicoz. ꝓsequēter inquirit de necessitate eoz ꝓponēs ōstionē p̄sentē que fundat̄ in qua-

dam assimilatōe amicicie ad amatiōem libidinosam.in qua videmus q̄ amātib⁹ est maxime delectabile videre amicicias t magis diligūt visum q̄z alios sensus exteri⁹ res.qz p visionē incipit fieri maxima passio amoris t fm eā dē ꝓseruāt.nā fm talē talis amor ꝓuocāt p̄cipue a pul⁹ critudine quā visus p̄cipit. Est g̃ q̄stio cōiter ꝓpostōabi⁹ lis visiōi in amicicia.vtrū ipm ꝙuiuere delectet amātes in ꝙuictu mutuo. Vel posſz dici q̄ hoc nō inducāt p modum q̄stionis.sed p modū ꝓclōnis.que sequtur ex hoc qđ dictū est q̄ p̄sentia amicoz in oīb⁹ est delectabilis.

Sciendum Q⁹ intentio phi hic est q̄ inter actus ab amicicia ꝓcedētes ꝙuiuere est amicis delectabilissimū t eligibilissimum act⁹ em̄ ꝓprie ꝓsequētes amicicia sunt ꝓcordare.bñ velle bene facere.t ꝙuiuere amico. Bene velle em̄ includit in se ꝓcordare.qz q̃cūq⁹ vult bonū alteri vult idē q̄z ipse Et siliter benefacere claudit in se bene velle.qz licet q̃s bonus facere posset male volendo.tñ ꝓprie nō bene facit nisi hoc faciat modo benivolo Et vltra ꝙuiuere in amicicia bona claudit in se benefacere amico. Amico em̄ ꝙuiuere est ipsos in hoc cōicare fm q̄ sunt boni f⁹ virtutē.ideo ipsos ꝙuiuere est ipsos cōicare in ꝓbis t in opib⁹ ꝓtuosis.et h⁹ dz hō ꝓmo sibi facere t secūdo amico. Tūc sit

Conclusio prima

Conuiuere est maxime ꝓprium t delectabile in amicicia Probat p⁹bus trib⁹ rōnib⁹. Prima est.qz amicicia in cōi catiōe ꝓsistit.vt patuit in octauo huj⁹. ſz amici maxime sibi inuicem cōicant in ꝙuictu. g̃ ꝙuiuere est maxime p⁹ prium t delectabile amicis Secūda rō est.sicut se hz hō ad se ita ad amicū.sed ita se hz hō ad se q̄ est sibi delectabile t eligibile sentire se esse.g̃ hoc est ubi delectabile circa amicum.sed hoc fit in ꝙuiuendo.qz p mutuas opatōnes q̃s vident se inuicē esse sentiūt.ergo ꝙueniēter amici appetūt se inuicē ꝙuiuere. Tercia rō sumit ex expimento .qz videmus q̄ hoies volūt cū suis amicis ꝓseruari fm actionē in qua p̄cipalit delectant.quā reputant suū esse t cuius gratia eligūt suū viuere. t q̃si ad hoc totam suā vitā disponūt. Et inde est q̄ q̃dam cū amicis suis volūt potare q̃dam exercitari.vt in torneamentis.luctationib⁹. t alijs hmōi.q̃dam aūt ludere ad aleas.vel venari.vel philoso⁹ phari.ita q̄ singuli in illa actiōe volūt morari cū amicis. et hoc maxime diligūt inter oīa huius vite.et hmōi actionem faciūt quasi volentes ꝙuiuere cuz amicis.eo q̄ in hmōi actōe maxime delectētur in ipsis reputantes ꝓsistere totā vitam suā.ergo ꝙuiuere est delectabile t eligibile in amicicia. Itē posset sic ꝓbari ꝓclusio. ille actus est delectabilis t eligibilis amicis qui ceteros actus amicicie includit vel formaliter vel virtualiter.sed cōuiuere est hmōi.vt patuit in ſcdo notabili.ergo tc. Itē posset ꝓbari ex dictis in ꝓmo notabili.qz ꝙuiuere in amicicia cōparat videre in amore libidinoso.sed videre in amore libidinoso est delectabile se tali amore amātib⁹.ergo cōuiuere est delectabile in vera amicicia. Maior patz sicut visus certius iudicat et plures rerū differētias amabiles in amato demōstrat.ita ꝙuictus certitudine singulas ꝓprietates amabiles in amico demonstrat.

Conclusio secūda. Prauoz amicicia est mala.bonorum vero t virtuosoz bona. Primā partē probat p⁹bs qz mali cōicantes in prauis opib⁹ fiunt ꝓtinue peiores t potentiores ad mala faciēdū.g̃. Prauī em̄ delectantur in prauis opatōib⁹ t in illis sibi inuicem cōicant.t cuz sint instabiles semp de malo in peius ꝓcedūt.qz vnus efficit malus accipiendo societatem malicie alterius. Secūda pars ꝓbat.qz boni semp bonis colloquijs in virtute coaugentur.ergo amici sunt meliores in hoc q̄ simul operātur t seinuicem diligūt. vnus em̄ ab alio accipit exemplū virtuosi operis in quo sibi ꝓplacet. Et ideo in ꝓuerbio dicit q̄ omnia bona sunt in nobis

Dubitatur primo

Vtrū possit sustineri q̄ delectabilissimū t eligibilissimuz sit amicis ꝙuiuere. Videt q̄ nō ꝓpter rōnem ante oppositū dictū. Rūdent alicī q̄ multa sunt amicis delectabilia magis q̃z ꝙuiuere.t sic dicūt q̄ ꝙuiuere nō sit delectabilissimū amicis.intelligendo ꝓba fm ꝓprietatē sermōis tūc ꝙuiuere vt dicūt est eis multū delectabile.et hoc solum dicit p⁹bus respondendo questioni p̄senti.licet in q⁹ stione q̄rat vt tū sit eis delectabilissimū sed vt dicit Buridanus si p⁹bus t doctores ipm exponētes inuenīatur loqui aliq̄n in suplatiuo dicēdo q̄ ꝙuiuere est magis delectabilissimū.debet dici q̄ est locutio rethorica mō tragelico.vbi ad laudē exprimit plus q̃z sit in illo. t illo modo loquēdi capit sepe suplatiuus pro positivo hab̄te notabile magnitudinē. Quem modū obseruāt nūc moderni p̄dicatores exaltantes laudes sanctoz. regū. t aliozū p̄ncipū. Sed debet dici ad dubiū sicut dictū est q̄ non intelligit q̄ ꝙuiuere sit delectabilissimū simpliciter amicis. sed inter actus p̄dictos ꝓsequentes amicicia ꝙuiuere est delectabilissimū. Et sic pt sustineri cōclusio.licet Arestoteles soluendo q̄stionē solū affirmet q̄ conuiuere est delectabilissimū amicis.

Dubitat secūdo. vtrū verū sit q̄ amātes se amore libidinoso maxime delectentur in visu. Et videt q̄ non.qz in tactu videtur delectatio libidinosa esse maioz q̃z in visu.ergo temperātia maxime fm tactū attenditur. Respōdetur q̄ duplicit potest attendi amor libidinosus Vno modo fm bestialem ꝓcupiscentiā p̄cise.t ita in tali amore tangere est delectabilissimum.nam bestia femella capit quēcunq⁹ masculuz siue turpem siue pulcrum. Alio modo attendi p̄t fm humanū ꝙuictū quem amor hominuz hz vltra amorē bestiarū.t sic in amore libidinoso ipsuz videre est delectabilissimū

Ad rationes Ante oppositū. Ad primā dz q̄ vnicuq⁹ eligibilissimū est felicitas.sed illa nō est ꝓprie t ꝓncipalissime fm virtutem amicicie.sed fm aliam virtutem Ad secūdam dicitur q̄ ꝙuiuere amicoz simpliciter non est in infirmitate corporaū ipsoz vel infortuneo vel aliq̄ alio quocūq⁹ impedimento ipsorum ab operatiōe fm quam sunt ꝓncipaliter amici.et ideo tale cōuiuere non est nisi diminutiuū t fm quid. ꝙuiuere em̄ simpliciter amicoz est ꝓmunicare fm virtutes t mensurare sine impedimento.t includit sanum esse t sufficienter fortunatum.ideo vt sic amicis delectabilissimū est ꝙuiuere Ad terciam patet solutio ex dictis

Finitur nonus Ethicorum

Ost hec aũt de delectatione seq̃/
tur ꝑtransire Maxime autez vi
detur coappropari generi nostro
propter ꝙ erudiunt iuuenes ora
krysantes delectatione ⁊ tristicia. Videtur au
tem ⁊ ad moris virtutem maximũ esse gaude/
re quibus oportet: ⁊ odire quibus oportet pro
tendunt em̃ hec ꝑ omnem vitã ⁊ inclinatõem
habentia ⁊ potentiã ad virtutem ⁊ felicem vi/
tam delectabilia quidẽ em̃ eligunt: tristia au/
tem fugiunt. pro talib⁹ aũt nequaq̃ videbitur
eligendũ esse. Aliterq̃ ⁊ multã habentib⁹ du/
bitationẽ hi q̃dem em̃ bonũ delectationez di/
cunt. hi autem ecõtrario valde prauũ. hi qui/
dem forte ꝑsuasi sic ⁊ habere. hi aũt existiman
tes esse melius ad vitam nostraz enunciare de
lectationem prauoꝝ. ⁊ si non est. Inclinare em̃
multos ad ipsam et seruire delectationib⁹ pro
pter quod oportere in contrarium ducere. ve/
nire em̃ vtiq̃ sic ad mediũ. Ne forte aũt nõ be
ne hoc dicitur de his em̃ qui in passionibus ⁊
actiones sermões minus sunt credibiles ope/
ribus. Cum igit̃ pissonent his que ꝑm sensum
ꝯtempti ⁊ verũ cointerimũt. vituperãs em̃ de
lectationẽ visus aliquando appetens inclina/
re videtur ad ipsam vt talem existentem omnẽ.
determinare em̃ non est multorum. vident̃ igit̃
viri sermonũ non solũ ad scire vtilissimũ esse.
sed ⁊ ad vitam. conuenientes enim entes ope
ribus creduntur. propter quod prouocant in/
telligentes et viuere ꝑm ipsos: talium quidem
igitur sufficienter dicta autez de delectatione
superueniamus.

Circa initium decimi

libri ethicorum. Queritur primo vtrum in hoc libro de
terminandũ sit de delectatione tanq̃ adiuncta felicitati
vel ad felicitatem req̃sita Arguitur ꝑmo ꝙ nõ. qꝛ qđ
est ꝑ se sufficiens nõ indiget alio. sed felicitas est hmõi. g̃
Confirmat̃ qꝛ oportet opationẽ virtutis non esse impe
ditam. sed delectatio impedit opatõem intellectus. g̃ ⁊c.
Secũdo sic. delectatio est q̃dam passio. vt pz in septi/
mo huius. sed oĩs passio est in sensibilib⁹. vt ꝑz septimo
phisicoꝝ. felicitas aũt nõ est circa sensibilia. g̃ ⁊c. Confir
matur. quia delectatio est quedam generatio sensibilis
ꝑm naturam in qua non est felicitas. ergo ⁊c. Ter/
cio sic. qꝛ đt Auicenna sexto moralium. delectatio simpl̃r
est tantũ in tactu. in alijs autẽ sensibilib⁹ est ꝑm quid. hoc
aũt nõ ꝯuenit felicitati. g̃ ⁊c. Confirmatur. qꝛ qđ nõ req̃
ritur ad operationem virtutis non req̃ritur ad felicitatẽ
sed ad operationem virtutis non requiritur delectatio.
vt patet quarto huius de opatione fortitudinis. ergo ⁊c
In oppositũ est ph̃s in textu.

Sciendum primo

Q̃ postq̃ philosophus determinauit de virtutib⁹ mo/
ralib⁹ intellectualib⁹. scz ꝯtinentia ⁊ amicicia. que habent
quãdam affinitatem cũ virtute. Consequenter determi
nat de ipso fine virtutis. Et ꝑmo de delectatõe. que a q̃/
busdam ponitur esse finis virtutis. Deinde de felicitate
que ꝑm omnes philosophos est finis virtutis. Et ꝑmo
adhuc prohemialiter ostendit ꝙ determinandum est de
materia delectationis dicens. ꝙ ꝯueniens est vt ꝑtransi/
atur. id est breuiter de delectatione determinetur. licz em̃
superius tractauerit de ea inq̃tum est materia continen
tie ⁊ incõtinentie rõne cuius sua intentio ibi potentissime
versabatur circa delectationes sensibiles et corporales.
tamen nunc iterum determinat de delectatiõe ꝑm ꝙ ad
iungitur felicitati. et ideo hic precipue determinat de de/
lectatione intellectuali ⁊ spũali.

Sciendũ secũdo ꝙ aliq̃d quadrupl̃r req̃ritur ad alte
rum. Uno mõ sicut ꝑambulũ ⁊ preparatoriũ ad ipsum
sicut disciplina ad sciam. Alio mõ sicut ꝑficiens aliud. si
cut aĩa req̃ritur ad vitã corporalẽ. Tercio modo sicut ali
qđ extrinsecuz coadiuuans. vt aĩalia req̃runt̃ ad aliquid
agendũ. Quarto mõ sicut aliq̃d ꝯcomitans. vt si dica/
mus ꝙ ad ignem requiritur calor.

Conclusio prima

Ad felicitatem req̃ritur delectatio hoc vltimo mõ Pro
bat̃. qꝛ delectatio causat̃ ex hoc ꝙ appetitus q̃escit in bo
no adepto. sed felicitas est adeptio summi boni. ergo nõ
potest esse sine delectatõe

Conclusio secũda. De delectatõe agendũ est in mo/
ralib⁹. ⁊ spẽaliter in hoc libro ꝓpter cãm dictam. Probat
ph̃us tribus rõnib⁹. Prima est. quia delectatio maxime
videtur appropriari humano generi. sed moralis philoso
phia de rebus humanis ꝯsiderat. ergo ad moralem per
tinet de ipsa ꝯsiderare. Maiorem probat ph̃us. qꝛ gu/
bernatores domoꝝ maxime erudiũt pueros per delecta
tionem ⁊ tristiciam. nam volentes eos prouocare ad bo
num ⁊ declinare a malo quando pueri bene agunt solent
delectare eos aliquib⁹ munusculis. et dum male agũt so
lent ꝯtristare verberib⁹. ergo ⁊c. Secũda ratio est. ad vir
tutem moralem maxime pertinet gaudere in quib⁹ opor
tet. ⁊ ꝯtristari in eis in quib⁹ oportunũ est. sed ad moralẽ
philosophũ pertinet ꝯsiderare de virtute morali. ergo ⁊
de delectatione ⁊ tristicia Maiorem probat philosoph⁹
quia virtus moralis precipue ꝯsistit in ordinatione ap/
petitus. qui cognoscitur per ordinatõem delectationis ⁊

tristicie que cõsequũtur omnes motus appetitiuos. vt patuit in secundo huius. Ideo dicit rectus q delectatio et tristicia ꝓtenduntur ad oĩa que sunt humane vite. z hñt magnã potestatẽ ad hoc q homo sit felicit viuens z virtuosus. qõ non potest esse si inordinate delectetur z tristetur. hoies eñ frequẽter eligunt delectabilia etiam mala. z fugiunt tristia etiam bona. Homo aũt qui vult esse virtuosus et felix non debet eligere delectationẽ z fugam tristicie per hoc q incurrat aliquas malas operationes. vel q careat operib virtutis. Et etiã ecõuerso potest dici q nõ est eligendũ facere mala bona aũt vitare ꝑ delectabilib accipiendis z tristicijs fugiendis. Tercia rõ est. de illo in morali phia cõsiderandũ est qõ habet multã dubitationẽ in morali phia. sed delectatio z tristicia in moralib multam habẽt dubitatiõem. qõ patet ex diuersitate loquentiũ de eis. nã quidam dicunt delectationẽ esse quoddã bonũ. qdam aũt ecõuerso dicunt eam esse quoddã valde ꝓuũ. Et hoc diuersimode. nam quidã hoc dicũt quia suasum ẽ eis q ita se habeant z ita credũt se bñ viuere. Alij ꝯo licet non credant delectationem esse quoddã ꝓauum tamen existimant melius esse ad vitã nostrã enunciare q delectatio sit quoddã ꝓauũ cuius non sit nisi ad retrahendũ hoies a delectatione ad quã multi inclinant et ideo oportet (vt dicũt) homines in contrariũ ducere. scz q abhorreant delectationes enunciando eas esse ꝓauas. sic eñ quenitur ad medium virtutis. scz vt homo moderate delectabilibus vtatur.

Dubitatur ꝓmo

Utrum homines debeant falsse enunciare delectationes esse malas ad hoc vt hoies retrahant ab eis. Respondet phs q non. qr circa actiones z passiones humanas minus creditur sermonib cũ operibus. si eñ aliquis operetur qõ dicit esse malum plus prouocat exẽplo cũ doceat verbo. Cuius rõ est. qr vnusquisq videt eligere id qõ sibi videtur esse bonum in particulari. cirra quod sunt passiones et operationes humane. Quãdo ergo sermones alicuius dissonant operibus sensibilibus in ipso apparentib. tales sermones interimunt verũ qõ per eos ꝺr. z ita accideret in ꝓposito. si eñ virtuperans omnẽ delectatõem videret aliqñ in aliqua delectatõne delectari. daret intelligere q omnis delectatõ esset eligenda. nam multitudo vulgaris non potest determinare distinguendo hoc esse bonum z illud malũ sed indistincte accipit esse bonũ qõ in vno bonum apparet. Sic igitur sermones veri non solum videntur esse vtiles ad scientiam sed etiam ad bonã vitam. creditur eñ eis inq̃tum concordant cũ bonis operibus. z ideo tales sermones prouocant eos (qui intelligunt) ad veritatem ipsoꝝ vt fm eas viuant. Dubitat secundo de diffinitionib delectatõis. Respondet q delectatio est operatio ꝓpij z naturalis habitus non impedita. sz Michael effecius dicit q est diffusio nature in cõceptu z actu ꝓprie z naturalis operationis. Et in idem redit qõ dicit cõmentator q delectatio est superfluitio nature ꝓpij habitus naturalis in operatione. Et dicitur (ꝓpij) quia delectatio est hominis inq̃tum homo et non inq̃tum animal. Vel ꝺr ꝓpij ad dñam delectationis egritudinalis. que subuertit naturam ex praua consuetudine. sicut quibusdam delectabile est comedere carbones. Hec aũt superfluitio non est aliud q̃ diffusio z quietatio anime in tali operatione. Et qr felicitas est operatio fm ꝓpium z naturalem habitũ hominis non impedita. sequit q in ipsa operatione in qua consistit felicitas sit maxima delectatio.

Ad rationes

Ante oppositum. Ad primam dicitur q solutio eius satis patet ex secundo notabili z secunda conclusione. Et ad confirmationem dicitur q delectatio propria consequens operationem intellectus non impedit ipsam sed magis confortat vt dicetur infra. nam que delectabiliter facimus attentius et perseuerantius operamur. sed delectatio extranea bene impedit operationez intellectus quandoq̃ ex digressione intentionis. z quãdoq̃ ex contrarietate. Ad secundam dicitur. q passio corruptiua siue alteratiua inuenitur in sensibilibus. sed passio methaphisice dicta (que dicitur perfectiua) bene inuenitur in spiritualibus. fm q dicitur tercio de anima q intelligere est quoddam pati. z in genere huius passionis est delectatio felicitatis. Et ad confirmationem eius dicitur q Plato loquitur de delectatione que est vera operatio. que reperitur in sensibilibus. et ideo in septimo huius reprobat eum Aristoteles. eo q dictum sum non est vniuersaliter verum. Ad terciam dicitur q Auicenna intendit comparare delectationes sensibiles ad inuicem. et ita non excludit delectationem ab intellectu. Ad confirmationem dicitur. q licet operatio fortitudinis fm se non sit delectabilis. est tamen delectabilis operatio fm q ꝓungitur fini.

Eudoxius igitur delectationez per se bonum existimabat esse propter videre omnia desiderantia ipsam z rationalia et irrationalia. In omnibus autem esse eligibile epieykes et maxime potentissimum. omnia autem ad idem ferri vt omnibus optimum nunciat vnumquodq̃ enim sibijpsi bonum inuenire quemadmodum z cibum. omnibus igitur bonum et quod omnia appetunt bonũ esse. Credebant autem sermones propter moris virtutem magis q̃ propter ipsos. differenter enim videbatur temperatus esse non vtiq̃ vt amicus delectationis videbatur hoc dicere. sed sic habere fm veritatem. Non minus autem existimabat esse manifestum ex cõtrario tristiciam enim fm seipsum omnibus fugiendum esse. Similiter igit ꝓtrariũ eligibile. Maxime aũt eligibile esse qõ non ꝓpter alterũ neq̃ alterius gratia eligimus. tale autem confessum ẽ

esse delectationem. nullũ em̃ interrogare cui⁹ gratia delectatur vt ꝑm seipsam existentẽ eligibilem delectationem. Appositamq; cuicunq; bonorũ eligibilius facere. puta ei quod est iuste agere ⁊ tempatum esse augeri vtiq; bonum ipsi. Uidetur aũt sermo bonoꝝ ipsam enũciare et nihil magis altero. om̃e em̃ cũ altero bono eligibilius q̃ꝫ solitariũ. Tali vtiq; ratione et plato interimit. quoniã non est delectatio ꝑ se bonũ. eligibiliorẽ em̃ esse cum prudentia delectabile vitã q̃ꝫ sine. Si autez mixtũ melius nõ esse delectationẽ ꝑ se bonũ. nullo enim apposito ipsi per se bonum eligibilius fieri. Manifestũ aũt ꝙ neq; aliud per se bonũ vtiq; erit qđ cum aliquo ꝑm seipsum bonorũ eligibilius fit. Quid igitur tale est quo nos cõicamus tale enim querit̃. Instantes aũt ꝙ non bonũ qđ omnia appetunt non nihil dicunt. qđ em̃ oĩb⁹ videt̃ hoc esse aimus. Interimens aũt hanc fidẽ non oĩno credibiliora dicit. siquidẽ enim que sine intellectu appetunt ipsas erit vtiq; aliqđ qđ dicitur si autez et que sapiunt qualit̃ dicent vtiq; aliq̃d. forte aũt et in prauis est aliqđ naturale bonũ melius q̃ꝫ ꝑm seipsa quod appetit ꝓprium bonũ. Non videtur aũt neq; de cõtrario bene dici. nõ enim aũt si tristicia malũ est delectatõem bonũ esse. opponi em̃ ⁊ malo malũ et ambo ei qđ neutrum. dicentes hoc aũt non male. non tñ in his que dicta sunt verum dicentes. ambobus em̃ entibus malis et fugienda oportuit ambo esse. neutris autez vel alterũ vel silr̃. Nunc aũt videntur hanc q̃dem fugientes vt malum. hanc aũt eligentes vt bonum. sic vtiq; et opponuntur.

Queritur Utrũ delectatio sit mensura et regula boni ⁊ mali moralis.

Arguit̃ ꝙ nõ. qꝛ oĩa mensurant̃ ꝑmo sui generis. vt dr̃ q̃rto metaphisice. sꝫ delectatio nõ est primũ in genere maloꝝ. qꝛ amor ⁊ desideriũ ꝑcedũt ipani. g̃ delectatio nõ est mensura vel regula bonitatis ⁊ malicie ĩ moralib⁹. Scđo sic. mensurã oportet esse vniformẽ. sed delectatio ẽ varia cũ quedã sit bona ⁊ alia mala. g̃ ⁊c. Maior ꝓbat̃. qꝛ motus maxime vniformis est mensura ⁊ regula omniũ motuũ. vt ptꝫ quarto phisicoꝝ. g̃ ⁊c.

Tercio sic certius sumit̃ iudiciũ de effectu ꝑ cãm q̃ꝫ econtra. bonitas vel malicia opatõnis est cã bonitatis vel malicie delectationis. qꝛ bone delectationes sunt q̃ ꝯsequũtur bonas opatõnes. male vero que malas. vt in hoc decimo patet. ergo delectatio nõ est mensura boni ⁊ mali in moralibus In oppositũ est ph̃us.

Sciendum primo

Q; postq̃ꝫ ph̃s ostendit ꝙ esset determinandũ de delectatione. ꝯsequenter hoc ꝓsequitur primo ꝓsequẽdo opiniones alioꝝ circa eã. Scđo de ipa determinat veritatẽ. Et ꝑmo ponit rõnes cuiusdã ph̃i qui vocat̃ Eudoxius dicentis delectationem esse de genere bonoꝝ

Sciendum secundo ꝙ bonitas ⁊ malicia moralis principaliter in voluntate ꝯsistit sicut dictũ est septimo huius. Utrũ aũt volũtas sit bona vl̃ mala precipue ex fine cognoscit̃. illud aũt habet̃ pro fine in quo volũtas quiescit. quies aũt voluntatis ⁊ cuiuslibet appetitus in bono est delectatio. ⁊ ideo ꝑm delectationem voluntatis humane precipue iudicat̃ homo bonus vel malus. etenim bonus ⁊ virtuosus gaudet in operibus virtutũ malus autem in operibus malis. Delectationes autẽ appetitus sensitiui nõ sunt regula bonitatis vel malicie nam cõmuniter est delectabile ꝑm appetitũ sensitiuum bonis et malis. sed voluntas delectatur in eis ꝑm conuenientiã rõnis quam non curat voluntas maloꝝ.

Conclusio prima.

Et responsiua. Delectatio voluntatis siue appetit⁹ intellectiui est regula vel mensura bonitatis ⁊ malicie in moralibus. Probatur ꝯclusio ex secundo notabili.

Conclusio secunda. delectatio est de genere bonorũ Probatur rationib⁹ Eudoxi positis in textu. Prima est. q̃a omnia tam rationalia q̃ꝫ irrationalia desiderãt delectationem. sed quod est apud omnes eligibile est bonum ⁊ maxime potens in bonitate. cum possit trahere ad se omnem appetitum. ergo ⁊c. Ex quo patet ꝙ omnia feruntur ad idem scꝫ ad delectationem. ⁊ sic denunciant ꝙ delectatio non solum est bonum sed etiam quoddam opptimũ. nam id quod vnũquodq; querit inuenire est sibi bonũ. sicut cibus qui ab omnibus animalibus appetitur est omnibus animalibus bonus. Et vt dicit text⁹ Eudoxius in ista materia credebat̃ loq̃ ꝑm moralem virtutem quam propter efficaciam suorũ sermonum quasi excellentius alijs diceret. sed cum laudabat delectationes non visus est hoc dicere quasi amicus delectationis. sed quia ꝑm rei veritatem sic se habet. Secunda ratio Eudoxi sumitur ex parte contrarij delectationis scꝫ tristicie. quia tristicia ꝑm se est ab omnibus fugienda. sed contrarium eius scꝫ delectatio videtur ab omnibus eligendũ tanq̃ꝫ bonũ. Tercia ratio ostendit ꝙ delectatio non solum sit bona. sed ꝙ sit etiam quid optimũ. ⁊ est talis. Illud videt̃ maxime eligibile ⁊ maxime bonũ quod non eligit̃ per alterum qđ ei accidat neq; gratia alicuius sicut finis. sed

delectatio est hmōi. nam nullus querit ab alio cui⁹ grā velit delectari. qñ delectatio sit fm seipsam eligibilis. ḡ delectatio est maxime bona. Quarta probat idem qō tercia. z est talis. id qō omnib⁹ additum auget bonitatem est quid optimū. sed delectatio est hmōi. igit. Sed (vt ōt phs) hec rō est defectuosa. qz de omni bono verum est dicere q̄ additū alteri reddit ipm melius. igit rō non concludit q̄ delectatio sit quid optimuz. Et sic patz q̄ iste rōnes plures nō approbant. sed qd veritatis habeāt patebit infra. Quantū ad scām.

Dubitatur primo

Qualiter obuiabit Plato p̄ dictis rōnib⁹. Rñdet textus q̄ rōe imediate ꝓposita. Plato oppositū arguit sic. Delectatio ē eligibilior si adiungit prudētie. z sic altera adiuncta ē melior. ḡ nō est p se bonū. Tenet ꝓña. ha qō est p se bonū nō est eligibilius p apposit̄ nē alterius

Circa qō notandū. q̄ Plato p se bonū noīauit essentiā bonitatis. sicut p se hoiem ipsam hois essentiā. Ipsi aūt essentie bonitatis nihil p̄t apponi qō sit alio mō q̄ p̄cipando essentiā bonitatis. z sic fm Platonē per se bonū nō fit melius aliq̄ addito. z sic fm eū delectatio nō erat bona. Sed hūc ꝓcessum Platonis improbat Aresto. qz fm hāc rōem nihil aliud erit in reb⁹ hūanis per se bonū. cū quodlibet bonū hūanū fiat melio⁹ z eligibilius additū alicui p se bono. Nō em̄ p̄t inueniri aliq̄d in cōicatō nē vite hūane veniens qō sit tale. scz vt non fiat melius p app̄onem alterius. sed tale aliq̄d hic q̄rit qō scz veniat in cōicatōem vite humane. Qui aūt intendūt delectatōem esse bonū dicūt eā esse quoddā humanū bonū. z nō esse diuinū bonū. qō est essentia bonitatis. Secō platonici obuiabāt secūde rōni Eudoxi. q̄ sumitur ex parte delectationis interimendo istam bonū est qō oia appetūt. Qō improbat Aresto. dicēs q̄ tales nihil dicere vident. quia quod videtur omnibus dicimus ita se habere. z habet quasi p̄ncipiū. quia nō est possibile q̄ naturale iudiciū in oīb⁹ fallat. Sed cum appetitus nō sit nisi eius qō videt bonū. et quod ab omnib⁹ appetit videt bonū omnibus. z sic delectatio q̄ ab omnib⁹ appetit est bona. illud aūt qō omnibus creditur interimit. non dicit totaliter credibiliora. possent em̄ sustineri illa q̄ dicunt. si ea (que sine intellectu agunt sicut bruta z hoies praui) tm̄ appeterēt delectationē. qz sensus nō iudicat bonū nisi vt nunc. z sic non dicit delectationem esse bonā simpl'r. sed solum vt nūc Sed si etiā sapientes appetant aliquā delectationem omnino nō vident aliquid verū dicere. z tunc omnia q̄ agunt sine intellectu appeterēt delectationē. adhuc cēt ꝓbabile q̄ delectatio esset quoddā bonū. quia in prauis hoibus est quoddā verum bonū inclinans appetitū in bonū cōueniens. z hoc naturale bonū est melio⁹ q̄ mali homies inq̄tum hmōi. sicut ꝑfectio nature. z ꝓpter hoc ꝑfectus moralis est melior naturali virtute vt patuit in sexto huiꝰ. Ita cum malicia sit corruptio nature bonū naturale est melius. sicut integrum est melius corrupto. fm enim id qō ad maliciam ptinet praui homines diuersificant. qz sunt malicie ptrarie. z ideo id (fm qō hoies praui ꝓueniūt. scz delectationē appetere) videtur magis ptinere ad naturā q̄ ad maliciaz.

Tercio obuiabant platonici rōni sumpte ex parte tristicie. dicētes q̄ nō sequitur si tristicia est malū q̄ delectatio sit bonū. qz malum non solum opponit bono. sed etiā malo. Sicut audacia non solum opponit fortitudini sed etiā timiditati. z ambo scz bonū z malum opponunt ei qō nec est bonū nec malum. Sicut extrema opponunt. z reputur aliq̄d tale fm suā speciē ꝓsideratum vt leuare vestucā a terra vel aliq̄d hmōi. Ad istam obiectionē respondet Aresto. q̄ est ꝓuenies q̄tum ad oppositionem mali ad malū. Sed tū nō est cōueniēs in p posito. qz tristicia delectationi nō opponit sicut malum malo. naz si ambo essent mala oporteret q̄ ambo essent fugienda. sicut enim bonū inq̄tum bonum est appetibile. ita malum inq̄tum hmōi est fugiendū. Vel sic̄r se habere circa vtrūq̄. sz nō omnes vident fugere tristiciam tanq̄ malum. z appetere delectationem tanq̄ bonū. et sic tristicia z delectatio opponunt ad inuicem. sicut bonum ad malum.

Ad rationes Ante oppositum. Ad primā dicitur. q̄ amor et desideriū sunt priora delectatione via generationis sed delectatio est prior ipsis fm rōnem finis qui in opabilibus habet rōnem principij a quo maxime sumit⁹ iudiciū sicut a regula vel mensura. Ad scām dicitur. q̄ oīs delectatio in hoc est vnifomis q̄ est quies in alt⁹ quo bono. z fm hoc potest esse regula z mensura. nā ille bon⁹ ē cui⁹ volūtas quiescit in vero bono. malus aūt cui⁹ voluntas quiescit in malo Ad terciā dr q̄ cum delectatio ꝑficiat opationē p modū finis. opatio aūtez nō potest esse perfecte bona. nisi etiā assit delectabili in bono. nā bonitas rei dependet ex fine. z sic qdammodo bonitas delectationis est causa bonitatis in opatione.

Non tamen si non qualitatum et delectatio. propter hoc neq̄ bonoz. neq̄ enim virtutis operationes qualitates sūt neq̄ felicitas. Dicunt autem bonum quidem determinatuz esse. delectationē aūt indeterminatā esse. qm̄ recipit magis et minus. Siquidem igit ex delectari hoc iudicant z circa iusticiam et alias virtutes. fm quas manifeste aiunt magis et minus quales existere. et fm virtutes erit idē Justi em̄ sunt magis z fortes. est autem iuste agere et temperate agere magis et minus. Si autem in delectationibus neq̄ forte nō dicūt causam q̄ sint he quidē immixte. he aūt mixte qd aūt ꝓhibet. quēadmodum sanitas determinata existens recipit magis et minus. sic z delectationem. Non em̄ cadez cōmensuratio

in omnibus est. neq; in eodem vna q̃dam sp. sz remissa permanet vsq; ad q̃d. et differt in magis et minus. Perfectũq; per se bonũ ponentes. motiones aũt et generationes imperfectas delectationẽ motionem et generationem enũciare temptant. Non bene aũt videnť dicere neq; esse motionem. omniũ eñ ꝓprium esse videtur velocitas et tarditas. Et si non ꝑm seipsum puta quod mundi ad aliud. delectationi autem horũ neutrũ existit delectatũ fuisse. quidem eñ est velociter. quemadmodum iratum fuisse. delectari aũt non neq; ad alterum. Ire aũt ac augeri z omnia talia transponere q̃dez igitur in delectationẽ velociter ac tarde ẽ operari aũt ꝑm ipsam velociter nõ est. dico autem delectari. Et generatio qualiter erit vtiq; videtur enim non ex quocunq; qõcunq; fieri. sz ex quo fit in hoc dissolui. et cuius generatio delectatio. huius tristicia corruptio. Et dicũt autem tristiciã quidẽ defectũ esse eius qõ ꝑm naturam. delectationẽ autẽ repletionẽ. hec autez corpales sunt passiones. Si igiť est eius (qõ ꝑm naturam) repletio delectatio in quo repletio. hoc vtiq; z delectabitur. Corpus ergo nõ videtur autem. non est ergo repletio delectatõ sed facta quidem repletione delectabitur vtiq; aliquis. et incisus tristabitur. Opinio autem hec videtur facta esse ex his que circa cibum tristicijs et delectationibus. indigentes enim factos z preterstatos delectari repletiõe. Hoc aũt non circa omnes accidit delectationes. sine tristicia eñ sunt mathematice. et eaꝝ q̃ ꝑm sensus et per olfactum. sed et auditiones et visiones. Multe aũt sunt et memorie et spes cuius igitur he generationes erunt. nullius eñ defectus facti sunt cuius vtiq; fiat repletio. Ad proferentes autez probrosissimas delectatõnũ dicet quis vtiq; qñ nõ sunt hec delectabilia. Non eñ si male dispositis delectabilia sunt hec. estimandũ ipsa et delectabilia eẽ simpliciter. nisi in his qui emadmodũ neq; laborãtibus sana vel dulcia vel amara. neq; rursus alba que videntur patientibus obtalmiam. Uel si dicetur qñ delectationes quidem eligibiles sunt. non tamen ab his. quẽadmodum et ditari. prodenti aũt non z sanũ esse. non tñ quodcunq; comedenti. Uel specie dr̃ũt delectationes. altere aũt que a bonis ab his que a turpibus. et non est delectari ea que iusti non entem iustum. neq; ea q̃ musici nõ entẽ musicũ silr aũt z in alijs Manifestare aũt videť z amicus alter ens ab adulatore non existentem bonum delectationem vel differentes specie hic quidem ad bonum colloqui videtur hic autez ad delectationem. et hic quidem vituperatur. hic aũt laudatur vt non ad altera colloquẽtem. Nulluſq; vtiq; eligeret viuere pueri mẽtẽ hñs p vitã delectatus. in quibꝫ pueri vt existimant maxime. neq; gaudere faciens quidem turpissimoꝝ nequaq; debens tristari. Et circa multa studiũ faceremus vtiq; z si neq; vnã inferant delectationem. puta videre: recordari scire virtutes habere. Si autem ex necessitate sequuntur his delectationes nihil differt. eligeremus eñ vtiq; hec. et si non fieret vtiq; ab his delectatio. Qñ quidem igiť neq; p se bonũ delectatio. neq; oĩs eligibilis manifestum videtur esse. z qñ sunt quedaz eligibiles ꝑm seipsas dr̃ũtes specie vel a quibus. Que q̃dem igitur dicuntur de delectatione z de tristicia sufficienter dicta sint.

Queritur tercio. vtrũ delectatio sit de genere bonorum Arguitur ꝓmo q; non rationibus platonicorum. quibus arguunt contra positionem Endoxi. Prima est. bonum pertinet ad genꝰ q̃litatis. nam querenti quale est hoc rñdemus bonum. sz delectatio nõ est qualitas. ergo z̃.

Secdo sic. omne bonū est determinatū. sed delectatio ē indeterminata. vt dicunt z probāt ex eo q̄ suscipit magis et minus. igitur. Tercio sic. oīe bonum est quoddā p̄fectum. sed delectatio est quoddā īmpfectum. eo q̄ oīes generatōes sunt impfecte. cū motus sit actus impfectus vt dr tercio phisicorū. sed vt dicūt delectatio est motio et generatio. ergo. Jn oppositum est phs.

Sciendum p̄imo

q̄ postēꝫ phs remouit obuiatōes platonicoꝝ contra opinionē Eudoxi. hic ꝓnter ponit rōes eorū ꝓtra eandem positōem ostendēdo q̄ falsum ꝓcludūt Et secūdo ponit rōes ad ostendendū q̄ delectatio nō sit p̄ se bonū. Vnde tres p̄me rōes sunt posite ante oppositū. z quarta ponet in secūdo articulo. Ad p̄mam rōem dicit Aresto. q̄ non sequitur q̄ si delectatio nō sit de genere q̄litatis. q̄ ꝓpter hoc nō sit de genere bonorū. q̄ operatiōes virtutū z felicitas sunt de genere bonorū. z tñ nō sunt q̄litates. Bonuz em̄ non solū dr in q̄litate. sed etiā in omni genere. vt patuit in p̄mo huius Pro solutōe secūde rōis

Sciendū secdo. q̄ aliq̄d suscipit magis z min⁹ dupl'r. vno modo in cōcreto. alio modo in abstracto. Semp em̄ dr magis z minus p̄ accessum ad aliquod vnū. vel per recessum ab eo. Quādo igit̄ id qđ est vt subiectuz est aliqđ vnum z simplex. tunc ipsum in se nō suscipit magis z minus. igitur nō dr magis z min⁹ in abstracto. sed pōt dici magis z minus in ꝛcreto. eo q̄ subiectū fm magis z minus ptcipat hmōi formā. sicut patz in luce que nō dr fm magis z minus. sed corpus dr magis vel min⁹ luciduz eo q̄ pfecte vel min⁹ pfecte ptcipat lucē. Quādo igit̄ est aliqua forma q̄ in sua rōe importat quandā ꝓportōnem multoꝝ ordinatoꝝ ad vnū. talis forma fm ꝓpriam rōem suscipit magis z min⁹. sicut ptz de sanitate vel pulchritudine. quoꝝ vtrūq̄ importat ꝓportōem nature eius ꝙuenientē. quod dr pulchrū vel sanū. Et q̄ hmōi proportio potest esse magis z minus ꝙueniens. ideo ꝓpria pulchritudo vel sanitas in se ꝙsiderata dr fm magis vel min⁹ Ex quo patet vnitas fm quam aliq̄d est determinatū. causa est q̄ aliquid nō recipit magis vel minus. Quia ꝙ delectatio recipit magis z minus videbit esse aliquid indeterminatū. z per ꝙsequens nō esset de genere bonoꝝ. Huic igitur obuiādo dr Aresto. q̄ si platonici iudicet delectatiōez esse aliq̄d indeterminatū. ex eo q̄ suscipit magis z minus in ꝛcreto. erit idē dicere circa iusticiā z alias virtutes fm quas dicimur esse eq̄les fm magis vel minus. vt magis vel minus fortes vel iusti. Et idem accidit tūc circa actiones. q̄ scz aliq̄s agat magis vel min⁹ iuste. z sic ꝓtutes non erunt de genere bonorum. vel predicta ratio non cōcludet. Si vero dicant delectatōem suscipere magis vel minus ex parte ipsarum delectationum: interimendum est ne forte eorum ratio referatur ad oīes delectatōnes Sed assignant causam q̄ quedam sunt delectatōes simplices z ūmixte. puta delectatio que sequit̄ contēplatōez veri. quedā aūt delectatōes sunt mixte. puta que sequuntur ꝓtemplatōem sensibilium. vt armonia sonorum aut ꝓmixtio colorum z saporꝝ. Est em̄ manifestū q̄ delectatō simplex fm se nō recipit magis z minus. sed solum mixta que potest esse magis vel minus cōueniens nature illius qui delectatur. Sed tamē neq̄ etiā delectatōes q̄ recipiunt magis z minus ratione sue mixtionis oportet non esse determinatas neq̄ bonas Nihil em̄ prohibet q̄n delectatio suscipiens magis et minus sit determinata. sicut et sanitas. Talia em̄ possunt dici determinata inquantum aliqualiter id (ad qđ ordinant) attingant. licet possint ꝓpinquius attingere. sicut ꝓmixtio humoꝝ habet rationē sanitatis ex eo q̄ attingit cōuenientiā humane nature. Et ex hoc arguit̄ determiata quasi ꝓpriuz terminū attingens. sed cōplexio (q̄ nullo mō ad hoc attingit) nō est determinata. sed est procul a rōne sanitatis. Jō aūt sanitas fm se recipit magis z minus. q̄ non est eadem cōmensuratio humoꝝ in oībus hominib⁹. neq̄ in vno. z nō semp est eadem in eodē. sed etiā si remittatur ꝑmanet rō sanitatis vsq̄ ad aliquē terminū. z sic differt sanitas fm magis z minus. Et eadem ratio est de delectatōe mixta. Et sic patz solutio ad secdam rōem

Conclusio p̄ima

Delectatio nō est p̄ se bona z v'r. Probat phs tribus rōnibus. p̄ima est. aliud est delectatio z aliud bonum. ꝙ delectatio nō est p̄ se bonum. Tenet ꝓña. quia sic bonuz esset idem essential'r cum delectatione. Añs ꝓbat phs q̄ amicus colloquitur amico ꝓpter bonuz. Adulatoꝝ autem ꝓpter delectationē. sed adulatoꝝ vituperatur. amicus aūt laudatur. Ergo ꝓpter diuersa loquunt̄. z p̄ ꝓñs delectatio z bonū sunt aliud et aliud. Ideo dr phs q̄ delectatio non sit bonū per se. vel q̄ sint diuerse spēs delectationis. quaꝝ q̄dam sunt bone z alie sunt male. Manifestat hoc dicta que est inter amicū z adulatorē. Secunda ratio est. si delectatio esset per se bona tūc quelibet delectatio esset eligenda. ꝙsequēs est falsum. igit̄. Minorem ꝓbat phs. q̄ nullus eligeret p̄ totā vitaz suā habere mētem pueri q̄ semp delectaret. in quib⁹ pueri delectantur quia tñ estimant maxime delectari. Neq̄ etiam aliquis eligeret gaudere faciendo turpissima per totam vitā suā etiam si nunq̄ deberet tristari. Quod posuit ꝓtra epicuros. qui posuerunt turpes delectatōes non esse vitādas nisi ꝓpter q̄ inducūt maiores tristicias. Tercia ratio est. illud qđ est p̄ se bonū est tale q̄ sine ipso nihil est eligibile. vt patet de felicitate. sed delectatio nō est hmōi igit̄ Minorē ꝓbat phs. quia multa sunt ad que homo studet. etiam si nulla delectatio ex illis seq̄retur. sicut videre recordari. scire. virtutes habere. Nihil em̄ differt ad ꝓpositum si ex istis sequerent delectationes. q̄ etiā p̄dicta eligerent nulla delectatione existis sequente

Conclusio scda. licet delectatio nō sit p̄ se bona. tñ q̄dam sunt eligibiles et bone. que vel fm seipsas differūt specie a malis. vel fm ea a quibus causantur. Patet conclusio ex dictis in septimo huius. z dicendis in isto decimo. Et isto sequitur q̄ non omnis delectatio est bona simpliciter Quantum ad scōm

Dubitatur p̄imo

Quō phs soluit tertiā rōem añ opposituz. Rñr q̄ dupl'r ꝓmo em̄ negādo delectatōem esse motionē. Contra quaz arguit sic. oīs motio videt̄ esse velox vel tarda. nō tñ fm seipam. scz p̄ respectū ad aliud. sicut mot⁹ diurnus dr velox p̄ respectuz ad alios motus. q̄ velox est qđ in pauco tpe multū mouet̄. tardū aūt qđ in multo tpe parū mouetur. multū aūt z parū dicunt̄ adaliq̄d vt pz in p̄dicamēto q̄ntitatis. sed delectationi nec conuenit velocitas nec tarditas. igitur ipsa non est motio. licet em̄ aliquis ꝙueniat velociter vel tarde ad tristiciam. non tñ dicitur velo

citer vel tarde delectari. nec etiã p respectũ ad alterũ. sicut aliqs dr velociter agere vel ire. z sic si ꝓtingat q aliqs tarde vel velociter trãsponat̃ p aliquẽ motũ ad aliquã delectatõem. tũ nõ ꝓtingit velociter operari fm delectatiõez. qr delectatio est in facto esse magis q̃ in fieri. Secũdo soluit phs eãdem rõem negãdo delectatõem esse generatõem Cõtra quod arguit. nõ esse ex quolibet generat̃. sed vnũquodq; resoluit̃ in hoc ex quo generat̃. g̃ opz q si delectatio sit generatio q eius tristicia sit corruptio cui⁹ delectatio est generatio. Et hoc asserũt platonici dicẽtes q tristicia est defectus eius qđ est fm naturã. nã ex sepatiõe illius qđ naturaliter vnitur sequit̃ dolor. Et sil̃r dicunt q delectatio sit repletio. qr cũ apponit̃ alicui aliqđ alicui quod ꝓmuniter ei ꝓuenit fm naturã sequit̃ delectatio. sed hoc improbat phs. qr sepatio z repletio sunt corpales passiones. si igitur repletio eius quod est fm naturã sequit̃ illud delectari in quo est repletio. z sic sequit̃ q corpus delectet̃. qđ est falsum. cum delectatio sit passio anime. ergo delectatio nõ est ipsa repletio seu generatio. sed quoddã consequens ad hoc. nam facta repletiõe aliqs delectatur. sicut facta incisione aliqs dolet z tristatur. vt dicit textus Hec opinio que ponit delectatõem esse repletõem z tristiciam sepationem prouenit ex tristicijs z delectatõibus q̃ sunt circa cibum. nam qui prius fuerunt tristati propter indigentiam cibi postea delectantur circa omnes delectationes. inueniũtur eñ quedã delectatões in quibus non est repletio alicuius determinati. nam delectationes existentes in ꝓsimilibus magnis nõ hñt tristiciã oppositã. z igitur nõ sunt ad repletõem determinati. Et idem est de delectationibus que sunt fm sensuz. sunt eñ multe species et memorie delectabiles. z tamẽ nõ potest assignari cui⁹ generationis sint hmõi delectatões. quia non inueniunt̃ aliqui determinati ꝓcedẽtes quoz fiat repletio p hmõi delectatões. Dictum est aũt q cuius generatio est delectatio. eius corruptio est tristicia. nõ si aliq̃ delectatio inuenitur respectu tristicie. seq̃tur q nõ omnis delectatio est generatio. Dubitatur secundo de quarta rõe platonicorum quã ponũt ad ostendendũ q delectatio nõ sit de genere bonoz. Rñdetur q talis est. qr quedã st̃ delectationes turpes z opprobriose. vt adulterioz. z ebrietatũ. ideo ꝓcluserunt delectatões nõ esse de genere bonoz. Isti rõi tripl̃r obuiat Aresto. ꝓmo vt dicatur q hmõi turpia nõ sint simpl̃r delectabilia. nõ eñ seq̃tur. aliqua sunt delectabilia male dispositis. ergo sunt delectabilia simpliciter. sicut etiam nec̃ sunt sana que sunt sana infirmis. nec̃ etiã sunt simpl̃r dulcia vel amara que videntur talia hñtibus gustum infectum. nec̃ etiam sunt simpl̃r alba que videntur talia patientib⁹ obtalmiã Et hec solutio ꝓcedit fm q delectabile dr homini simpl̃r id qđ est ei delectabile fm rõem. quod nõ ꝓtingit de hmõi turpibus. cuius sint delectabilia fm sensum. Et sic fm istã solutõem negandũ est añs illius rõis. Secũdo obuiat phs dicens. q põt dici q omnes delectatões sunt eligibiles. nõ tamẽ omnibus sicut etiã ditari bonũ est. nõ tñ est bonũ q ille ditetur qui est ꝓditor patrie. qr sic posset magis nocere simpliciter Etiam esse sanũ est bonũ. nõ tamẽ ei q̃ comedit nociuũ. sicut serpẽs comestus q̃cz curat leprosum. licet perimat sanũ. Sil̃r etiã delectatões bestiales bestijs sunt appetibiles. nõ aũt hoibus. Tercia obuiatio est. q delectationes specie differũt. nã alique sunt fm spẽm delectabiles causate ab opib⁹ bonis. z aliq̃ st̃ causate a turpib⁹ opib⁹. qr passiones dñr fm obiecta. Et ita nõ iustus nõ ꝓt delectari ꝓria delectatõe iusti. nec nõ musicus delectatiõe musici z sic de alijs. Rõnes ante oppositũ patent ex dictis.

Uid aũt est vel q̃lequid manifestius fiet vtiq; a ꝓncipio resumentib⁹ Videt enim visio qđẽ fm quodcũq; tps pfecta esse Nõ eñ est indigẽs nullo qđ in posterius factuz ꝓficiat ipius spẽm. tale aũt videt z delectatio Totuz eñ quoddã est. z fm nullũ tps accipiet q̃s vtiq; delectationẽ. cuius in plus tps facte pficiet spẽs. Propter quod nec̃ motus est: in tpe eñ ois motus z finis alicuius. puta edificatiua pfecta cũ faciat qđ appetit. vel in omni tpe vtiq; vel hoc ín ptib⁹ aũt tpis oẽs ímpfecte. z altera specie a tota z ab inuicem. Lapidũ eñ ꝓpositio altera a columne virgatione. z beca tẽplificatione. z templi qđem pfecta. nullo eñ indigens ad ꝓpositũ. Fundamẽti ãt trisculpti imperfecta. ptis eñ vtraq; specie. igitur differũt et non est in quocũq; tpe accipe motum perfectum specie. sed siqđem in oñi. Simil̃r autẽ z in ambulatione z reliqs. si eñ est latio motus vñ quo z huius dñtie fm spẽs. volatus. ambulatio. z saltatio z talia Non solum autez sic sed z in ipsa ambulatione. Hec eñ vnde q̃ nõ idem in stadio z parte z in altera z altera parte Nec̃ pertransire lineam hanc z illam non solum eñ lineã ptransit sed z in loco existentem in altero aũt hec ab illa Per certitudinẽ qđem igitur de motu in alijs dictũ est. Videt autem non in omni tpe pfectus esse. sed multi imperfecti z dñtes spẽ. siqđem q vñ quo specificuz delectationis aũt in quocunq; tpe pfecta spẽs Manifestũ igitur q altere erunt ab inuicez et totoz aliqđ z pfectoz delectatio. Uidebit̃ aũt vtiq; hoc z ex non cõtingere moueri non tpe. delectari aũt quod eñ in ipo nũc totum aliqđ Ex his aũt manifestũ z quoniã nõ bene dicũt motũ vel generationẽ esse delectationẽ. nõ eñ

omniū hec dicunt. sed partibiliū ⁊ non totoꝝ neq; em̄ visionis ē generatio. neq; puncti. neq; vnitatis. neq; hoꝝ nihil motus. neq; vtiq; delectatōis totum erit quoddā

Queritur Quarto. vtruꝝ delectatio sit in tpe. Arguit̄ q̄ sic. qz ipsa est q̄dā motus vt arguit̄ ꝓmo rethoꝛice. sꝫ ois motus est in tēpoze. vt ōr q̄rto phisicoꝝ. Scōo sic. diuturnū ⁊ motoꝛsum ōr aliq̄d fm̄ tēpus. sꝫ aliq; delectatōes dicūt̄ motoꝛose. igit̄ Tercio sic. passiōes debēt esse vnius gn̄is. sꝫ aie passiones sūt in tpe. g̃ ⁊ delectatio In oppositū est ꝓbs

Sciendum primo

Q̄ postq; ꝓbs determinauit de delectatōe fm̄ opinioneꝝ aliꝝ. hic ꝓsr de ipsa determinat fm̄ veritatē. ostēdendo ꝓmo delectatōem nō esse motū seu generatōem. sicut platonici dixerūt. secūdo determinat eius naturam ⁊ ꝓprietatem. Circa ꝓmum ostendit modū agendi q̄ manifestius fiet dicēs. q̄ manifestius fiet p̄ sequētia q̄d sit delectatio fm̄ genus. aut fm̄ q̄le q̄d sit. i. bona vl̄ mala. si a ꝑncipio resumamus ꝓsiderata de ipsa. Deinde exequit̄ ꝓpositum suum primo premittens quoddam principium ostendēdum. de quo est mota questio presens. Pro q̄

Sciendum secūdo q̄ aliq̄d ꝓtingit esse in tempoze dupl̄r. ꝓmo fm̄ se. sicut sunt illa de quoꝝ rōe est successio seu aliquid ad successionem ptinens. sicut sunt motus locutio ⁊ alia hmōi. Alio modo aliq̄d est in tēpoze p̄ aliud et q̄si p̄ accidēs. sicut sunt illa de quoꝝ rōe nō est aliq̄ successio. sed tamen alicui successioni subiacēt. sicut eē hominem de sui ratione non habet successionem. quia nō est motus. sed terminus motus vel generationis. Sꝫ quia esse humanum subiacet causis transmutantibus. ⁊ fm̄ h̄ esse hominem est in tempoze.

Conclusio prima

Et respōsiua. licet quandoq; delectatio per accidens sit in tempoze. tamē fm̄ se nunq; est in tempoze Prima ps ꝓbatur. qz bonū adeptū (in quo est delectatio) q̃ñz subiacz trāsmutatōi. ⁊ tūc per accīs est in tpe. Scōa ps ꝓbatur qz ipsa est in bono adepto q̄ō est q̄si termin⁹ motus. igit̄. Ire ꝓbat̄ rōe textus. sicut visio statim in momento ꝑficitur. ita ⁊ delectatio. igit̄. Ans ꝓbat̄ de visione. qz ipa ē perfecta fm̄ quodcūq; tempus. nā nō indiget aliquo posterius adueniente ꝑficiente eius spēs. sed hoc non est nisi qz visio implet̄ in primo instanti tpis. Si em̄ req̄reret̄ ad ꝓpletōem eius tēpus nō quodcūq; tēpus sufficeret. sꝫ req̄reretur determinatū sicut in alijs que fiunt in tēpoze q̄ñ. ū generatio certa tpis mēsura est determinata Scōo patz idē añs de delectatōe. qz delectatio est quoddā totum. i. ꝓpletum in ꝓmo instanti in quo incipit esse. ita q̄ nō pōt accipi aliq̄d tps in q̄ est delectatio req̄rens amplius tempus ad eius spēm ꝑficiēdam. sicut ꝓtingit in his q̄ꝝ generatio est in tpe. nō em̄ potest sumi aliq̄d tps generatōnis humane q̄ō req̄rat spēm humanā ꝑficiēdam.

Cōclusio scōa. delectatio nō ē motus neq; generatio Probat̄ duabꝫ rōibꝫ. ꝓma est. ois motus ꝑficitur in determinato tpe. in cui⁹ ptē nō dū motus est ꝑfectus. sed hoc nō accidit circa delectatōez. g̃ non est motus nec generatio Et huius rōnis ꝓmo ponit ꝓbs ꝓclusionē ꝓcludēs ex p̄dicto ꝓncipio in quo virtualr tota ista rō cōtinet. Deinde maiorē ponit q̄ñ. ꝓbat ꝓmo circa generationē artificiati qz ars edificatiua ꝑficit suā operationē q̄ñ ꝑficit id q̄ō intēdit. s. domū. q̄ō facit in determinato tpe. in cuius ptibꝫ oēs generatōes sūt ꝑfecte ⁊ dr̄ñt spēm a tota generatōe ꝑfecta. et etiā ab inuicē Et sic pz q̄ non est accipe q̄ spēs motus ꝑficiat̄ in quocūq; tpe sed ꝑficit in toto tpe Scōo manifestat idē in motu locali. qz ipse spēs diuersificant̄ fm̄ diuersitatē terminoꝝ. nā volatus q̄ ꝓuenit auibꝫ. ambulatus q̄ ꝓuenit gressibilibꝫ. saltatio q̄ ꝓuenit locustis sunt diuerse spēs motus in aialibꝫ dr̄ñtes fm̄ diuersa principia mouentia. qz aie diuersoꝝ aialium nō sunt eiusdez spēi. Nec solū p̄dicto mō diuersificant̄ spēs motuū localiū. sed etiaz in vna dictaz specierū. s. i ambulatōe diuerse spēs inueniunt̄. nam in motu quo ambulat stadiū ⁊ quo aliquā partem eius nō est idem terminus a q̄ et terminus ad quez Et est idē de motibꝫ q̄bus aliq̄s ambulat hāc vel illaz ptem stadij. qz nō sunt eiusdē termini. nā nō est idem fm̄ spēm transire hāc lineā vel illam. ⁊ q̄ in alio loco est vna linea ab alia. ⁊ ita fm̄ diuersitatē terminoꝝ tot motꝰ dr̄ñt spē a singulis ptibꝫ. ita tñ q̄ totꝰ habeat ꝑfectam spēm. p̄tes aūt habeant spēm imꝑfectā. Et qz ad manifestationem p̄dictoꝝ requirit̄ plenius cognoscere naturā motus subiūgit ꝓbs q̄ in alijs libris scz phisicoꝝ determinatuz est de motu p. certitudinē. sed hic sufficit dicere. q̄ motus nō est ꝑfectus omni tpe. Sed sunt multi motus imꝑfecti ⁊ specie dr̄ñtes in diuersis ptibus tpis. eo q̄ termi motus ipm̄ specificant Deinde manifestata maiore subiungit minorē. scz q̄ delectatio est ꝑfecta in quocūq; tpe. Ꝺ̃o cōcludit q̄ delectatio ⁊ generatio sunt altere ab inuicem. qz delectatio est aliquid de numero totoꝝ ⁊ perfectoꝝ sed in omni gre tpis delectatio habet complementum sue spēi Secunda rō talis est. non ꝓtingit moueri in non tpe vt patz in sexto phisicoꝝ. sed delectatio ꝓtingit in nō tpe ergo delectatio non est motus. Sed est cōsideranduz q̄ dr̄ña ex qua ꝓcedit hec rō est causa differentie ex qua ꝓma rō ꝓcessit. ideo em̄ spēs delectatiōis est ꝑfecta in quocunq; tpe. non aūt spēs motus. qz delectatio est in instanti. omnis aūt motus est in tempe Vñ ōr ꝓbus q̄ delectatio est quoddā totum. qz contingit etiam delectari in nūc hoc em̄ ōr totum quod statim in nūc habet complementū Et q̄bus infert. q̄ male dicunt dicētes delectationē esse motū vel generationē. qz ratio motus ⁊ generatiōis non pt̄ cuicūq; attribui. sed solum diuisibilibus q̄ non sunt tota. i. non hñt statim cōplementū. Non em̄ pt̄ dici q̄ generatio sit visionis. ita q̄ visio successiue compleat̄. sicut etiā non potest dici de puncto ⁊ vnitate. que non generant̄ sed sequuntur generationem quoꝝundā. Et sil̄r non potest istis attribui motus. ergo nec etiam delectationi que est quoddā totum. i. indiuisibili ꝑfectionem hñs Ex quibus potest dici tercia rō ad conclusionē que talis est. illō non est motus q̄ō statim habet suū ꝓplementū. sed sic est de delectatione igitur ⁊c. Et hec de primo

Quantum ad secundū.

Dubitatur primo

circa dicta in ꝓma rōne secūde cōclusionis Quare gn̄ationes ptiū dr̄ñt spē a gn̄atione tota. s. cōpleta ⁊ ab inuicē Rñdetur q̄ causa est. quia generatio respicit speciem fm̄ formā que est finis generationis Sed alia est forma to-

tius. ⁊ alie sunt forme partiũ singularium. ideo generationes differunt specie ab inuicẽ. Si em̃ aliquod templũ edificetur in aliquo tempore determinato. in aliqua parte illius componũtur lapides ad parietes. in alia ꝟo parte tp̃is virgant̃ columne. i. ad modũ virgarũ sculpũtur. sꝫ in toto tp̃e ꝯstruitur ip̃m templũ. ⁊ hec tria scꝫ lapidũ cõpositio. virgatio columnarũ. ⁊ edificatio templi differunt specie Considerandũ est. ꝙ sicut forma totius templi ẽ ꝑfecta. forme autem ꝑtiuꝫ sunt imꝑfecte. ita etiam constructio templi est generatio ꝑfecta. nullo em̃ exteriori indiget ad ꝓpositũ edificatõis ꝯplendũ. Sꝫ generatio fũdamenti ⁊ columnarũ est imꝑfecta. Ergo pꝫ ꝙ p̃dicte generatões toti⁹ imꝑfecte sunt ꝑtiũ specie dr̃ntes

Dubitatur secũdo. vtrũ verũ sit ꝙ nõ est idẽ transire hanc lineam ⁊ illam. Et arguitur ꝙ non. quia omnes linee sunt eiusdem speciei ergo idem est pertransire hanc ⁊ illam. Respondetur ꝙ q̃ꝫuis omnes linee inquãtum huiusmodi sunt eiusdẽ speciei. tamẽ ꝟm ꝙ accipiunt̃ vt in certo situ ⁊ loco constituunt̃ accipiunt̃ vt spẽ differẽtes. Vñ diuersitas locoꝝ attenditur ꝟm diuersum ordinem ad p̃mum continens Ille em̃ qui pertransit lineam nõ solum ꝑtransit lineam. sed lineam in loco. ideo non est idem pertransire hanc lineam ⁊ illam

Ad rationes ante oppositum. Ad p̃mam dr̃ vt in tercio de anima. ꝙ motus dupliciter dicitur. Uno modo quia est actus imperfectus qui est actus entis in potentia inquãtum huiusmodi. ⁊ talis est successiuus ⁊ etiam in tempore. Alius est motus existẽtis in actu. sicut intelligere sentire velle delectari. ⁊ sic de alijs. ⁊ ille non est in tempore per se. nec est successiuus Ad secundam dicitur ꝙ delectatio est diuturna vel morosa. ꝟm ꝙ ꝑ accidẽs est in tẽpore Ad terciam dr̃. ꝙ alie passiones nõ habent pro obiecto bonum adeptum. sicut delectatio est bonum adeptũ. ideo plus habent de ratione motus imperfecti q̃ꝫ delectatio. ⁊ per consequens magis cõuenit delectationi non eẽ in tp̃e q̃ꝫ alijs passionibus

Ensus autem om̃is ad sensibile operãtis. perfecte autẽ bene dispositi ad pulcherrimuꝫ sub sensu iacentium. tale em̃ maxime videtur esse perfecta oꝑatio. Ipsum autem dicere operari. vel in quo est. nihil differat ꝟm vnũquodqꝫ optima est operatio optime dispositi ad potentissimum eoꝝ que sub ipsam. Hec autem vtiqꝫ perfectissima erit ⁊ delectabilissima. ꝟm omnem em̃ sensum est delectatio Similiter autem ⁊ intellectum et speculationem delectabilissima autem perfectissima. ꝑfectissima autem que bene habẽtis ad studiosissimũ eorũ que sub ipsam. Perficit aũt operationem delectatio. non ꝟm autem eundem modum. ⁊ delectatio perficit ⁊ sensibile ⁊ sensus. studiosa entia. quemadmodum neqꝫ sanitas ⁊ medicus silr̃ causa est eius quod est sanari. Scd̃m autẽ vnũquemqꝫ sensum quoniaꝫ fit delectatio manifestum. aimus em̃ visiones ⁊ auditiones esse delectabiles. Manifestum autem ⁊ quoniam maxime cum et sensus sit potentissimus et ad tale operetur. talibus em̃ entibus et sensibili ⁊ sensato semper erit delectatio existẽte quidem faciente et patiente. Perficit aũt operationem delectatio nõ sicut habitus qui inest. sed vt superueniens quidaꝫ finis velut iuuenibus pulchritudo Usqꝫquo autem sensibile vel intelligibile sit. quale oportꝫ ⁊ discernens ⁊ speculãs erit in operatione delectatio. Similibus em̃ entibus ⁊ ad inuicem ꝟm eundem modum habentibus ⁊ passiuo ⁊ factiuo idem aptum natum est fieri. Qualiter igitur continue nullus delectatur vel laborat. omnia enim habentia corpora non possunt continue operari. non sic vtiqꝫ igitur delectatio. seq̃tur em̃ operatõnem Quedam aũt delectant noua entia. posterius autem non silr̃. propter hoc primũ quideꝫ em̃ per desideria inclinata est mens ⁊ intense circa eadem operatur. quemadmodũ ꝟm visum aspicientes. postea nõ fit talis oꝑatio. sed neglecta. propter quod ⁊ delectatio obscuratur. Appetere aũt delectationes existimabit q̃s vtiqꝫ om̃es. qm̃ ⁊ viuere om̃es appetũt. vita autem operatio quedã est. ⁊ vnusquisqꝫ circa hec ⁊ in his operatur. que ⁊ maxime diligit. puta musicus quidẽ auditu circa melodias. amator aũt discipline mente circa theoreumata Sic autẽ ⁊ reliquorum vnusquisqꝫ. delectatio autem ꝑficit operatões. ⁊ viuere autem quod appetũt. Rationabilr̃ igitur ⁊ delectationem appetunt perficit em̃ vnicuiqꝫ viuere eligibile ens Utrũ autem propter delectationem viuere eligimus vel ꝓpter viuere delectatõem dimittat̃ in pũti

Queritur Utrū delectatio perficiat operationem Arguitur ꝙ non. qz omnis humana operatio ab vsu rationis dependet. sz delectatio impedit vsum rationis. ergo non perficit operationem. Secundo sic. nihil est perfectiuum suipsius vel sue cause. sed delectatio est operatio. vt hic dicit philosophus. t etiam in septimo huius. quod vel intelligit essentialr vel causalr. ergo delectatio nō perficit opationē Tercio sic si delcātio pficeret opatōez vel h̄ faceret sicut finis. vl' fōza vl' efficiens. Nō pmū. qz opatiões ñ q̄runt ꝓpter delectationē. sed magz econuerso. nec secundū. qz delectatio non perficit operationez sicut habitus quidā vt dicit textus. ergo nec vt forma. nec tercium. quia delectationis operatio est magis causa efficiens cū ecōuerso ergo nullo modo delectatio perficit operationem.

In oppositum est p̄hus in textu.

Sciendum primo

Qz postq̄ p̄hus ostendit delectationem non esse in genere motus. consequenter ostendit proprietates eius. primo ostendens quid sit. scdo ostendens differentiā delectationū. Et primo ostenso quid sit. secūdo ex hoc determinat proprietates eius. de quib⁹ in secundo articulo. primo ostendendo quid sit etiam ostendit ꝙ est quedā operationis perfectio. t deinde manifestat quedaz que dixit Et adhuc primo ostendit quid sit perfecta operatio. dicens ꝙ perfecta operatio sensus est illa que a sensu progreditur in comparatione ad suū sensibile Naz operatō cuiuslibet sensus est alicuius opantis in respectu ad sensibile qđ est obiectū ipsius sensus. ad hoc aūt ꝙ opatio sit pfecta requiritur optima dispositio sensibilis. ideo dr textus ꝙ tunc sensus perfecte operatur quando est operatō sensus bene dispositi ad aliquid operandū pulcherrimuz id est conuenientissimū eoz que sensui subiacent. et quia nunc dicit p̄hs sensum esse operantē. et in de anima primo dixit ꝙ aīa non opatur sed hō p aīam. ideo subiūgit ꝙ nihil differt ad ꝓpositum vtrū sensus vel hō vel aīmal operetur in quo sensus est. qz quicquid horū dicatur operari manifestū est ꝙ vnūqđq; optīa opatōe optie dispositū est p respectum ad alterū quod est potissimū inter ea que subiacent virtuti talis operantis. Existis em̄ duobus videtur maxime dependere pfectio opationis. scilz ex principio actiuo t obiecto. Sciendū scdo ꝙ dupliciter potest intelligi ꝙ delectatio pficiat opationem. Primo mō p modū finis. non q̄dem fm ꝙ finis dicit id propter quod est aliud. sed fm ꝙ omne bonū cōpletiue supueniens potest dici finis. Scdo mō potest intelligi ex p̄te cause efficientis. Et hoc adhuc dupliciter. vno modo directe. alio modo indirecte.

Conclusio prima

Delectatio pficit opationē p modum cause efficientis indirecte. Primā ꝓbat p̄hs. qz opatio (quam dicimus pfectissimā) est etiā delectabilissima. nam vbi in aliquo reperitur opatio pfecta cognoscens. ibi etiam reperitur opatio delectabilis. sed delectatō non est solum fm tactū t gustū. sed etiā circa speculationē intellectus inq̄tum speculatur aliquod verū fm certitudinē. Et inter hmōi opationes sensus t intellectus illa est delectabilissima q̄ est pfectissima. sed perfectissima est que est sensus vel intellectus bene dispositi in ꝓpatione ad obiectum. Tunc sic arguit. opatio pfecta est delectabilis t pfectissima est delectabilissima. ergo operatio inquantū est pfecta est delectabilr. t p consequens delectatio est opatōnis pfectio. Scdam ꝓtem ꝓbat. qz delectatio nō eodē mō p ficit opationē sensus sicut obiectū. nec etiā eā pficit sicut ꝓncipiū actiuū. sed illa pficiūt eā p modū cause efficiētis directē. g̃ zc. Itē ꝓbat p̄hs idē. qz delectatio nō perficit operationē sicut medicus sanari. sed sicut sanitas. sed sanitas pficit sanari p modū forme. medicus aūt p modum agentis directe. g̃ delectatio pficit opationē p modū forme t nō p modū directe agentis Operationē aūt sensus pficit sensus bñ dispositus sicut mouens motuz sed sensibile cōueniens pficit eam sicut mouens non motum. et eadem rō est circa intellectū. Ex dictis infert p̄hs ꝙ fm vnūquēq; sensum fit delectatio. Et hoc declarat p̄hs p hoc nos dicim⁹ delectabiles esse visiones. pura pulchra rum formaz t etiā auditiones suaues. puta suauiū melodiaz. Scdo infert ꝙ omnis opatio sensus maxime delectabilis est qñ sensus est potentissimus siue vigens in sua virtute t qñ opatur respectu obiecti ꝓuenientissimi. t q̄ diu in tali dispōne manet ipm aīal habens sensum t sensibile. taz diu manet delectatio. sicut in alijs apparet ꝙ q̄ diu manet eadem dispositio agentis t patientis tā diu manet idem effectus. Tercia pars ꝯclusionis probatur qz inquantū agens delectat in sua operatione vehementius attendit ad ipsam t diligentius opatur. ergo delectatio pficit opationē p modū cause efficientis

Conclusio scda. delectatio pficit opationē p moduz finis modo iam dicto. Probat p̄hs. qz pficit eam sicut bonū supueniens hoc bonū qđ est opatio. nā delectatio importat q̄dationez appetitus in bono p̄supposito. ergo delectatio pficit operationē p modū finis fm ꝙ omne bonū ꝓpletiue supueniens alicui p̄t dici finis eius. Et ideo dr p̄hs ꝙ delectatio pficit opationē non sicut habitus. q̄ est nō sicut forma intrans essentiam rei. sed sicut q̄dam finis. i. impfectio supueniens. Est em̄ duplex pfectio formalis rei. Vna extrinseca q̄ ꝓstituit rem. Alia aūt supueniens rei in sua specie constituite sicut pulchritudo supuenit nō sicut existens de essentia iuuenturis. t similiter delectatio sequitur bonā dispositionē causaruz in operatione Quantum ad secundū

Dubitatur prima

De durationē delectatiōis Rñdet ꝙ tam diu durat q̄ diu ex vna parte sensibile vel intelligibile (quod est obiectum) durat. et ex alia parte operans quod est discernēs p sensum vel speculans p intellectū manens in eadē dispositione. Et huius rō est. qz q̄ diu in actiuo t passiuo manet eadē dispositio t eadē habitudo ad inuicem. tam diu manet idem effectus. t ideo si bona dispositio potentie cognoscitiue t obiecti est cā delectationis eadem durante necesse est durare delectationē. Scdo dr ad dubiū ꝙ delectatio nō p̄t esse continua. qđ probat qz vnusq̄sq; laborat in opatione quā sequitur delectatio. t sic operatio efficitur non delectabilis. Cuius cā est. qz qui habēt corpora passibilia nō pñt ꝓtinue operari. eo ꝙ eoz corpora imutant a sua dispōne p motū q̄ adiungitur operationi Cuilibet autem operationi rei hñtis corp⁹ corpus aliq̄liter seruit vel immediate sicut opatio sensus. q̄ per organū corporeum expletur. vel mediate sicut opatio intellec

tus que vtitur opationib⁹ sensitiuis. sicut igitur ex quo opatio nō ꝑt esse cōtinua. ita nec delectatio ꝑt esse continua. nam delectatio opationem seqtur. Tercio dr ad dubiū q̄ q̄dam sunt qñ sunt noua delectant. postea aūt nō sic delectant. Cuius ratō est. qz a ꝓncipio mens inclinatur studiose circa hm̄oi ꝓpter desideriū z admirationem et ita intente z vehementer circa hm̄oi opatur ex quo seqūtur delectatio vehemens. sicut patet de illis q̄ studiose aspiciunt aliquid quod ꝓus non viderūt ꝓpter admirationē. postea aūt qñ ꝓsueti sunt videre non fit talis operatio vel sez ita attente videant. vel sic opentur aliq̄d sicz ꝓus. sed negligēter opantur. ergo talis delectatio obscuratur. i. minus sentit. Dubitat secūdo circa appetitū delectationis. quare ipa ab hoib⁹ appetit. Rñdet textus q̄ cā est. qz hoies naturaliter appetūt viuere. vita aūt fm vltimā pfectionē in q̄dā opatione ꝓsistit. z inde est q̄ vnusquisq; maxime circa delectabilia opat. z istis opationib⁹ insistit. q̄s maxime diligit. sicut musicus maxime insistit ad audiendū melodias. z gmator sapiēte maxime nititur ad hoc q̄ mēte theozeumata. i. ꝓsiderationes speculet. Delectatio ergo cum pficiat opationē pficit ipm viuere. qđ oēs appetunt. Sic ergo pz q̄ oēs appetunt delectationem eo q̄ pficit viuere. qđ est oibus eligibile Et si q̄ratur vtrū homines appetant vitā ꝓpter delectationē vel econtra. Rñdet phs q̄ ista dubitatio dimittenda est ad presens. qz ista duo ita ꝓiunguntur q̄ nullo mō separātur. non em̄ fit delectatio sine opatione. nec ꝑt esse pfecta operatio sine delectatione. operatio tñ videt esse principalior delectatione. qz delectatio est quies appetitus in re delectāte qua quis ꝑ opationē partic. nō aūt aliquis appetit q̄rem in aliquo nisi inquantum existimet sibi cōuenient. z ideo ipsa opatio que delectat sicut quoddā ꝓuenies ꝑ prius appetit q̄z delectatio.

Ad rationes Ante oppositū. Ad ꝓmam dr q̄ nō oīs delectatio impedit actū rōnis. sed solus corpalis. q̄ non ꝓsequitur actū rōnis. sed actū appetitus ꝓcupiscibilis q̄ ꝑ delectationē auget delectatio aūt q̄ ꝓsequit actū rōnis cōfortat vsum rōnis. Ad secām dr. q̄ cause sunt sibi inuicē causę. ita q̄ vnū sit cā efficiens alterius. z aliud sit cā finalis eiusdem. z ꝑ hunc modū delectationē causat opatio sicz cā efficiens. delectatio aūt pficit opationē ꝑ modū finis

Ad terciā patz solutio ex dictis.

Coniungi q̄dem em̄ hec videt z sepationem nō recipe. sine opatione em̄ non fit delectatio. Unde videt z specie differre. altera enim z specie ab alteris existimamus perfici: sic enim videt z naturalia z que ab arte: puta aīmalia et arbores z picture et ymagines et domus et vas. Simil'r aūt z opationes differentes specie a differentib⁹ spē pfici. dr̄nt autē q̄ mentis ab his q̄ fm sensus. z he ipse fm spēm z perficientes itaq; delectationes. Apparebit autez vtiq; hoc z ex eo appropriari delectationē vnāquāq; operationi quā perficit. coaugeret em̄ operationem propria delectatio magis em̄ singula iudicant et certius exquirunt cum delectatione operantes. puta geometrici fiunt gaudentes. eo q̄ est geometrisare z intelligunt singula magis. Similiter aūt z amantes musicā z amantes edificatiuam z aliorum singuli augmentant ad ꝓpriū opus gaudentes ipso coaugent autem delectatōes. coaugentia autem ꝓpria alteris aūt specie z propria altera specie Adhuc autē magis vtiq; hoc apparebit ex eo q̄ est ab alteris delectatiōes impeditiuas operationib⁹ esse. amantes em̄ fistulas nō possunt sermonib⁹ attendere. si audiant fistulantez magis gaudentes fistulatiua q̄z presenti operatione. fm fistulatiuam igitur delectatio eaz que circa sermonem operationem corrumpit Similiter autē hoc et in alijs accidit cuz simul circa duo operetur. delectabilior enim alteraz expellit et si multum differat fm delectationem magis. vt neq; operatur fm alteram ꝓpter qđ gaudentes quocunq; vehementer non operamur alterum et alia faciamus alijs quete placentes. puta et in theatris legumina comedētes. cum praui agonisantes sunt tunc maxime ipsum operantur. Quia autem quidez propria delectatio ꝓfirmat operatiōes z diuturniores et meliores facit. aliene aūt officiunt. Manifestum q̄ multū distant. Fere em̄ aliene delectationes faciūt qđ ꝓprie tristicie. corrūpūt em̄ operationes ꝓprie tristicie puta si huic scribere indelectabile z triste vel ratiocinari huic qui dē non scribit. hic autē nō rōcinatur tristi existente operatiōe Accidit itaq; circa opatiōes ꝓtrariū a delectationib⁹ et tristicijs ꝓprijs. p prie aūt sunt que in operatione fm seipsam fiūt Aliene aūt delectatōes dicte sunt. qm̄ ꝓmū q̄d tristicie faciūt. corrūpūt em̄ tñ non similiter

Querit Sexto. Utrum delectationes differant specie ab inuicem Arguitur primo q non. quia omnia specie differentia includunt inter se contrarietatē cū dr̃ie constitutiue specierum differētium sint contrarie. sed delectationes non contrariātur. quia tm̃ vnum vni cōtrariatur. sed delectationi contrariatur tristicia. ergo non delectatio Secūdo sic. passiones anime speciem recipiūt fm obiecta. sed talia nō differunt specie. ergo ꝛc. Minor pbatur. quia obiectum delectationis est bonum. sed bonū non differt specie a bono. quia bonum non contrariatur bono. vt pz in predicamentis. ergo ꝛc Tercio arguit. si sic hoc esset p dr̃iam eorū in quib⁹ aliquis delectatur. quia talis dr̃ia est materialis. specifica aūt ē formalis. ergo delectationes nō differunt specie In oppositum est pb⁹ in textu

Sciendū Q; postq̃ pb⁹ ostendit naturam et ꝓprietates delectationis consequenter tractat de eorū differentijs. Et primo ostendit dr̃iam ex parte operationū. secundo ex parte subiecti. Et adhuc primo ostendit qūo delectationes differunt specie fm dr̃iaz operationū Secūdo qūo differūt in bonitate et malicia de quib⁹ in sequenti questione. Sciendū secūdo q dr̃ia specie pficiūtur pfectōib⁹ specie differentibus. qđ est manifestum vt dr̃ textus circa perfectiones essentiales speciem constituentes Et idē est in alijs consequentibus perfectiones ꝓprias que consequūtur ex eēntalib⁹ picipijs speciei Et hoc declarat pb⁹ circa naturalia. quia alia est perfectio animaliuz. q̃ consistit in ꝑspicacitate sensus. et alia arborum que consistit in earum fecunditate Circa artificialia ꝯo q alia est perfectio picturarum vt sint delectabilibus coloribus distincte. et alia imaginum vt bene repzesentent ea quorum sunt imagines. et alia domus. vt sit firmū receptaculum. et alia vasis. vt sit bone capacitatis

Conclusio ꝓma

Delectatiōes ab inuicem specie differūt. Probat pb⁹ ratōne et signis Rōne quia delectatio est operationis perfectio ergo sicut operationes differunt specie ita ꝛ delectationes quia dr̃ia specie perficiūtur perfectionibus specie differentibus. sed operationes intellectus differūt specie ab operationibus sensus et similiter differunt specie inter se. cum diuersificentur secundum obiecta et fm potentias que sunt operationū principia. ergo delectationes ab inuicem specie differunt Secūdo probat sigo quia delectatio p ꝓpriā operationem augetur sicut q̃libz natū ē augen p id qđ sibi ꝛ ꝯforme videm⁹ em̃ q illi (q̃ delectabiliť opanť q̃cūq̃ opus ratōis) magis pñt singula diiudicare et p certitudinē exq̃rere ea q̃ delectabiliť negotianť. sicut geometri q̃ delectanť in ꝑsideratōib⁹ geometricis magis possūt intelligere singula huiꝰ ꝑsideratōis Et eadē rō ē de oīb⁹ alijs circa eoz opa ꝛ p. h̄ q aliq̃s gaudet in suo ope magnū augmētū facit ad ꝓpriuz opꝰ Tūc arguit sic. delectatōes augēt operationes. ea aūt que augēt sunt ꝓpria istius q̃ augent. g̃ diuersa diuersis augent. sz opatiōes (q̃ augent p delectatōes) specie differūt. ergo ꝛ delectatōes. Aliud signū adducit pb⁹ sumptum ab impedimento qđ affertur operātib⁹ p extraneas delectatōes. p qđ magis manifestať ꝓposituz. q̃ hoc (qđ ē delectatōes augere) posset attribui cōtrationi delectationis. non aūt ꝓprie huius delectationis fm quā differūt delectatōes ab inuicez. sed manifeste pz q delectatiōes specie differunt dū inuenitur q ꝓpria delectatio auget opatōem. ꝛ extranea impedit. Videmus em̃ (vt dicit textus) q amatozes sonitus fistularuz non possunt attendere sermonib⁹ qui eis dicunť q̃n audiunt aliquem fabulanť. ex eo q magis gaudent in ope fistulatiue artis q̃ in auditiōe sermonū sic dictozum. Et sic pz q delectatio (que fit fm opatōem fistulaꝝ) cozrumpit opatōem fm sermonē. Et ita est in alijs. cum aliquis simul opať circa aliq̃ duo. nā delectabilis operatio vnius excludit aliā. in tantum q si sit magna differētia in excessu delectatōis homo totaliter omittit operari fm operationem minus sibi delectabilem. Et inde est q q̃n vehementer delectamur in aliquo nō possumus opari. sed q̃n aliqua placent nobis remisse ꝛ q̃ete possumus q̃dā alia facere. sicut pz de istis qui in theatris idē ē in spectaculis ludorum parum delectanť. qui possunt intendere ꝯmeństioni liguminum. que nō est multum delectabilis. ꝛ hoc (vt dicit textus) maxime faciunt homines q̃n inspiciunt aliquos nō bene pugnātes in agone. Tunc sic arguit. qđ vna delectatio iuuit alia impedit. ergo specie differunt. Alīs pz. q ꝓpria delectatio cōfirmat opatōes ex quibus ꝯsequitur. vt. s. vehemētius homo eis intendat ꝛ faciat eas diuturniozes. vt scz homo magis in eis pseueret ꝛ faciat eas meliozes. hoc est pfectius finem attingētes. et cum he delectatōes scz aliene (que ꝯsequunť quasdaz alias pfectiones) nocent ergo ꝛc. Et vt magis appareat delectationū dr̃ia ꝯparat pb⁹ alienas delectatōes tristicijs dicens. q fere eundem effectum habet delectatio aliena circa aliquā opationē. ꝛ tristicia ꝓpria fm quā ḳs tristať de aliq̃ operatione. nam tristicia de aliqua opatōe cozrūpit ipsam. sicut si alicui sit non delectabile rōcinari. neq̃ scribere neq̃ ratiocinať ꝓpter tristiciam sibi ꝓuenientem ex tali opatōe. g̃ circa operationē ꝯtrariozū effectuū habēt delectationes ꝓprie ꝛ tristicie ꝓprie. que scz ex ipsis opationibus causantur. Aliene autem delectatiōnes sunt que causanť ex alijs opationib⁹. ꝛ extranee delectationes faciunt aliquid ꝓpinquum tristicie. nā ex vtra q̃ cozrūpiť opatio. nō tm̃ siliter sed magis p tristiciam ꝓpriam. que directe ꝛ fm se delectationi cōtrariať Aliena vero delectatio ꝓtrariať ꝓprie delectatōi fm aliud. s. fm opatōem Conclusio secūda. ꝓtingit in affectibus aie duas delectationes esse contrarias ad inuicem. Probatur. q̃ delectatio in affectib⁹ anime ꝓportionatur quieti in corporib⁹ naturalibus. sz duas quietes ꝓtingit esse cōtrarias. que scz sunt in contrarijs terminis. sicut quies sursum et que est deorsum.

Dubitatur ꝓmo

Utrū gaudiū sit ꝑcipue idez q delectatio. Videť q sic q passiones aie distinguunť p obiecta. sed idē est obiectū gaudij ꝛ delectationis g̃ ꝛc. Rñdetur q fm auicennam gaudiū est quedā spēs delectationis. quia nomen gaudij nō habet locū nisi in delectatione ꝯsequēte rōnem tō gaudium non attribuitur bzutis sicut delectatio Ad rationem dubij dicitur q cū obiectum appetitus aialis sit bonū apprehensuz. diuersitas apprehensionis primet quodāmodo ad diuersitatem obiecti. et sic delectatōes animales (que etiam dicuntur gaudia) distinguuntur a delectationib⁹ cozpalib⁹ q̃ dicunť solum delectationes.

Dubitať secdo vtrū operatio sit ꝓpria et ꝓma causa delectatōis. Et videť q nō. q delectatio potissime cōsti

ſkit in fine adepto. ſed non ſemp opatio eſt finis ſed qñq; ipm operatū. ergo operatio nō eſt ꝓpria cauſa delectationis. Rñdet q̄ omnis delectatio aliquam operatōem cōſequitur. Patet q̄ ad delectatiōem duo requiruntur ſcz cōſecutio boni cōuenientis. z cognitio huius adeptionis. ſed vtrūq; in quadam operatōne conſiſtit. nam actus alis cognitio eſt quedaz operatio z bonum conueniens adipiſcitur aliqua opatione. ergo ꝛc. Ad rōnem dubij dicitur q̄ etiā in illis (in quib⁹ opatōnes nō ſunt fines ſz operata) ipa opata ſunt delectabilia inq̄tuz ſtz habita vel facta que referuntur ad aliquē vſum vel operatōem

Ad rōnes Ante oppoſitum. Ad primam dicitur q̄ delectatō ſe habet in affectibus anime ſicut quies naturalis in corporibus. triſticia autem ſe habet ſicut quies violenta. quieti autem naturali opponitur quies violenta eiuſdem corporis et quies naturalis alterius. ideo delectationi opponitur delectatio z triſticia Ad ſecūdam dicitur q̄ verbum illud ph̄i intelligitur ſm q̄ bonum z malum accipiuntur in ꝓtutibus z vicijs. nam inueniūtur duo vicia cōtraria. nō aūt due ꝓtutes ꝯtrarie. in alijs nihil prohibet duo bona eſſe contraria. ſicut calidum z frigidū quoruz vnūq; bonū eſt igni. z alterū aq̄. z per hunc moduz delectatio poteſt delectationi eſſe contraria. z ab ipa differre ſm ſpēm. ſed hoc in bono ꝓtutis eſſe nō poteſt. q̄ bonū virtutis accipit ꝑ conuenientia ad aliquid vnum ſcz ad rationem. Ad terciam dicit. q̄ ea (in quib⁹ delectamur) cū ſint obiecta delectationis nō ſolū faciūt differentiam materialem. ſed etiam formalem ſi ſit diuerſa ratio delectabilitatis. diuerſa em̄ obiecta diuerſificant ſpēs actus vel paſſiones.

Differentib⁹ aūt opationib⁹ epieykia et pra/uitate et his quidem eligibilib⁹ exiſtentib⁹ his aūt fugiendis his aūt neutris ſimiles habent et delectationes et ſm vnāquāq; operationem propria delectatio eſt. que quidē igitur ſtudioſe ꝓpria epieykes. que aūt praue mala Et em̄ cōcupiſcētie bonorum quidem laudabiles turpium aūt vituperabiles. Magis autem propꝛie operatōib⁹ que in ipſis delectatiōes cōcupiſcētijs. he quidē em̄ diſcrete ſunt et temporibus et natura. he aūt ꝓpinque opatiōib⁹ et indiſcrete ſic vt et habeat dubitationem ſi idem eſt opatio delectationi: nō tm̄ videtur quidem delectatio mens eſſe neq; ſenſus. inconueniens em̄ ſed propter non ſepari videtur idez quibuſdam. quēadmodum igitur opatiōes altere z delectatōes. Differt aūt viſus a tactu puritate et auditus et olfactus a guſtu. Similiter vtiq; differūt et delectatiōes et ab his q̄ circa mentem z vtreq; ab inuicem. Videtur autem eſſe vnicuiq; animali z delectatio ꝓpria quēadmodum z opus. que enim ſm operationem et in vnoquoq; autem ſpeculanti hoc vtiq; apparebit. altera enim eque delectatio et canis et hominis quemadmodum Eraclitus ait aſinum vtiq; fenum eligere magis q̄ aurum. delectabilius enim nutrimentum auro aſinis. Que quidem igitur diuerſorum ſpecie differunt ſpecie. eas autem que eorundem indifferentes rōnabile eſſe. Differunt autem nō pauc⁹ in hominibus. eadem enim hos quidem delectant hos autem contriſtant. z his quidem triſticia z odibilia ſunt. his autem delectabilia z amicabilia. et in dulcibus autem hoc accidit. Non enim eadem videntur febricitanti z ſano neq; calidum eſſe debili z bene habenti. Similiter autem z in alteris hoc accidit. Videt autem in omnibus talibus eſſe quod videtur ſtudioſo. ſi autem hoc bene dicitur quēadmodum videtur. z eſt vniuſcuiuſq; menſura virtus et bonus ſm q̄ talis. et delectationes erūt vtiq; que huic videntur et delectabilia quibus iſte gaudet. Que autez huic triſticia ſi huic apparēt delectabilia nihil admirabile. multe em̄ corruptiones et nocumenta homini fiunt. delectabilia autem non ſunt. ſed his et ſic diſpoſitis. confeſſas quidem igitur turpes manifeſtum q̄ non dicendum delectationes eſſe preter q̄ corruptis. Earum autem que epieykes eſſe videntur quale vel quā dicendum homis eſſe vel ex opationibus manifeſtum his em̄ ſequūtur delectatōnes. Siue igit vna ē ſiue plures que perfecti et beati viri bas perficientes delectationes principaliter dicuntur vtiq; hominis delectationes eſſe. relique aūtē ſecūdo et ſubmultipl̄r quēadmodū opationes.

Querit Septio vr̄z vnicuiq; rei inſit ꝓpria delectatō ſic̄ z ꝑpa opatō. Arguit ꝑ

mo q nō. qz si sic. vel hoc esset qz operatio esset propria t ꝑma cā delectatōnis. sed hoc non. qz dicit primo rethoricē. delectari in hoc ꝙ sistit q sensus aliqd patiatur. et ad delectatōem pteredit cognitio. sed obiecta ꝑtā st̄ operationib. g̃ operatio nō est ꝓpria t ꝑma cā delectatōis

Scdo sic. otiū t q̃es st̄ p cessatōem operatōis. q̃ nō sunt delectabilia. vt dicit ꝑmo rethoꝛice. g̃ operatio nō est prima causa delectatōnis. t sic nō oporteret q vnicuiq; rei insit ꝓpria delectatio per hoc q ei⁹ est ꝓpria opatio. Tertio sic. oīs operatio in motu firmatur. sed motus nō est cā delectatōis. g̃ nec operatio. Minoꝛ ꝓbat dupl'r. ꝑmo qz motus laboꝛē t lassitudinē iportat operātib. sed qđ est laboꝛiosum t lassans nō est delectabile sed poti⁹ afflictiuū. ergo motus nō est causa delectatōis. Item motus importat quādā innouatōem q̃ opponit ꝙsuetudini. sed ꝙsueta st̄ nobis delectabilia. vt ꝺ: ꝑmo rethoꝛice et secūdo metaphisice. ergo motus non est cā delectationis. In oppositum est ꝓbus in textu.

Sciendum primo

Q̃ postq̃ ꝓbus ostendit delectatōes differre ſm diffe/rentiam operationū. ꝙsequēter idē ostēdit ſm dr̃ām operationū in bonitate et malicia. rōne cui⁹ ꝺr q cū operationes differāt ſm epickem t prauitatem. hoc est ſm virtutem t maliciā. ita q̃dā operatōnes sunt eligibiles scz virtuose. quedā vero fugiende. scz vitiose. quedā vero ex suā spēm neutro modo se habent. sed possunt ad vtrūq; trahi. ita etiā se habet circa delectatōnes. qz cū vnicuiq; operationi sit aliq̃ delectatio propria. illa q̃ est virtuose operatōis est ꝓtuosa. t que prauе prava. et sic vult ꝓbus q sicut operatōes sunt altere ſm ꝓtutē t maliciā. ita ex etiā delectatōem. qđ ꝓbat rōne sumpta ex parte ꝙcupiscentiarū. qz cōcupiscentie quib⁹ aliqua bona ꝙcupiscuntur sunt laudabiles. t turpiū vituperabiles. sed delectabiles sunt magis ꝓpinque t ꝓprie operationib⁹ q̃ ꝙcupiscētie. ergo sicut operatōes sunt altere ſm ꝓtutem t maliciam ita etiā et delectatōes Et vt dicit textus ꝙcupiscētie distinguuntur ab operationib⁹ tempore t natura Tēpore q̃dem. qz prius ꝙcupiscimus aliquid operari q̃ operemur illud. Natura quidē. qz operatio est actus pfecti. ꝙcupiscētia aūt imperfecti t nōdum habentis perfectōez et qz delectatōnes sunt etiā actus imperfecti. ideo sunt ꝑpinque operationib⁹. Sunt etiā delectationes indistincte ſm tempus. qz si duduz aliquis aliquid operabatur in tali operatōe nō delectaf. eo delectatio est rei presentis sed ꝙcupiscentia est rei absentis t future. Et vt subdit textus intantū ꝓpinqua est delectatio operationi q̃ dubitatur vtrū operatio sit idem delectationi. qđ nō est dicendū. qz delectatio est in operatione sensus vel intellect⁹ qui sine cognitione delectari non possunt. sed delectatio non est idem q operatio sensus vel intellectus. qz magis pertinet ad appetitiuam

Sciendum secundo. q vt ꝺ: textus ponendo dr̃ām delectationū q̃tum ad bonitatē naturalem delectationes differūt ſm puritatē t impuritatem. qz opatōes sensuum ſm puritatem differunt. qz purioꝛ est operatio visus q̃ tactus auditus t olfactus. t dicitur operatio purioꝛ que est immaterialioꝛ. ideo operatio visus est purissima inter omnes operationes sensus t etiam obiectus eius sit sensibile in actu p lumē diriuatū a coꝛpe celesti t etiā in eadē operatōe visus sola trāsmutatōe spūali immutat. Propter eadē cās operatio tactus est maxime materialis qz eius obiecta sunt cum ꝺditōib⁹ materie passibilia. medium etiam ipsius nō est extraneum. Et eadē differentia puritatis attenditur inter delectatōnes sensuuz ad inuicem. Operationes aūt t delectationes intellect⁹ sunt puriozes operationib⁹ t delectatōib⁹ sensus. s. magis immateriales. Sed vt magis videatur differētia delectationum ex parte subiecti ponitur

Conclusio prima

Et responsiua. Unicuiq; rei inest propria delectatio sicut t ꝓpria operatio. Probat qz delectatio seq̃tur operationem vt patuit. ergo. Q̃ aūt sit ꝓpria operatio vniuscuiusq; rei patz qz operatiōes insequuntur formas rez ſm quas specie differunt. Q̃ autem singularium sit ꝓpria delectatio patet. qz alia ē equi alia canis et alia hominis sicut Eraclitus dicit q asinus magis diligit fenū q̃ aurum. Ex quo patet q differentium specie sunt delectationes specie differentes. sed indifferentium specie rationale est vt sit indifferens delectatio cōsequens naturam speciei. Et sic patet differētia delectationū q̃tum ad animalia diuersarū specieꝝ Sed vt videaf dr̃a delectationum in hoib⁹ ponitur Conclusio secūda. Licet in aliis ab hoie indifferentiū specie sit indifferēs delectatio. rū in hoib⁹ multū differūt delectatiōes sicut t operationes. Probatur ꝙclusio. qz opationes t delectationes alioꝝ animaliū cōsequunf inclinationem naturalem que est eadem omnib⁹ animalib⁹ eiusdem speciei. sed delectatio t operationes hominū ꝓpiunt a ratione que non determinantur ad vnum. ergo conclusio vera. Secundam ꝑtem ꝓbat qz eadem delectant quosdam homines t quosdam ꝙtristant. t quibusdam quedam st̄ odibilia t tristia que aliis sunt delectabilia t amabilia. que quidem se consequūtur quia vnusquisq; in eo quod amat delectatur. et hoc accidit quia quidam sunt melius vel peius dispositi ſm rationem. et idem accidit in gustu. quia non eadem videntur dulcia febricitanti habenti gustū infectū. t sano habenti gustū bene dispositum. et ita est de aliis. Et idē non videf calidum habēti debilem tactū. t ei q̃ ſm tactū bene se habet.

Dubitatur primo

Que delectationes humane sunt potiozes. Respondet textus q virtuosarum. qz in omnib⁹ pertinentib⁹ ad passiones t opationes humanas illud est verius quod apparet virtuoso qui habet rectum iudiciū circa talia. sicut sanus circa dulcia. qz virtus est ſm quā iudicatur de oīb⁹ humanis rebus iō ille sunt vere delectatiōes que sunt virtuose. et illa vere sunt delectabilia quib⁹ virtuosus gaudet. si aūt illa de quib⁹ tristatur virtuosus apparеant alīs delectabilia nō est mirandum vt dicit textus. qz hoc dicit ꝓpter multas coꝛruptiones t multiplicia hominuz nocumenta quibus ratio et appetitus peruertunf. Et sic que repudiat ꝓtuosus non st̄ simpliciter delectabilia. sed solum male dispositis. Et ex quo ꝑz q̃ille delectationes quas omnes cōfitentur esse turpes non sunt dicende delectabiles nisi cū coꝛruptz hoib⁹

Dubitaf secūdo vtrum delectationum virtuosi vna sit potioꝛ alia. Respondet textus q sic. t hoc dicit manifestum esse ex operationib⁹ ad quas sequunf delectationes. siue eīn sit vna operatio siue plures q̃ sunt ꝑpe hois perfecti. t sic bñ manifestum est q delectationes conse/

quentes has operationes sunt principales. relique vero secūdarie ⁊ min⁹ ꝑncipales. sicut circa opatiōes accidit

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur. ꝙ obiecta operationū nō sunt delectabilia nisi inq̄tum ꝯiungūtur nobis ꝑ cognitionem solum. sicut cum delectamur in speculatione vl̄ consideratione. vel quocunq̄ alio modo cum cognitione sicut cum quis delectatur in hoc qđ cognoscit se habere diuitias vel honores. que non essent delectabilia nisi apprehenderentur vt habita. quia sicut dicitur secundo politice magnam partem delectationū habet praue aliquid si propriumq̄ procedit ex naturali amore ad seipsum. habere autem hmōi nihil aliud est q̄ vti eis vel posse eis vti. hoc est per aliquam delectabilem operationem ideo omnis delectatio in operationem reducitur sicut in causam. Ad secūdaz đr ꝙ operationes sunt delectabiles inq̄tum sunt proporcionate et cōnaturales opationi. cum autem virtus humana sit finita ꝑm aliquam mensuram operatio est sibi proportionata. ideo si excedat illā mensuram iam non erit sibi ꝓportionata nec delectabilis. sed magis laboriosa ⁊ attedians. ⁊ ꝑm hoc ociū ludus ⁊ alia ad requiē ꝑtinētia delectabilia sunt inq̄tum auferunt tristiciam ex labore ꝓueniente Ad terciā đr ꝙ mot⁹ laborē ⁊ lassitudinez inducit ꝑm ꝙ trāscendit habitudinē naturalē. sic aūt motus nō est delectabilis. sed ꝑm ꝙ ꝑ ip̄m remouent cōtraria habitudinis naturalis Scđo đr ꝙ illud qđ est ꝯsuetum efficit delectabile inq̄tuz est naturale. nā ꝯsuetudo est q̄si altera natura. motus aūt est delectabilis. nō q̄dez quo recedit a ꝯsuetudine. sed magis ꝑm ꝙ ꝑ ip̄m impeditur corruptio naturalis habitudinis. q̄ potest prouenire ex assuefactione alicuius operis. ⁊ eadem causa connaturalitatis efficitur consuetudo delectabilis ⁊ motus

Jctis autez his que circa virtutes et amicicias et delectationes. reliquum autem de felicitate typo pertransire. quia finem ipsam ponimus humanorum. resumentibus autez predicta compendiosior enim erit sermo. Diximus autem qm̄ non est habitus. etem̄ dormienti per vitam existeret vtiq̄ plante viuente vitam et infortunato maxime. si vtiq̄ hec non placent sed magis in opationem quandam ponendum. quēadmodū in his que prius dicta sunt. Operationum autem he quidem sunt necessarie et propter altera eligibilis. he autem ꝑm seipsas. Manifestum qm̄ felicitatem earum que ꝑm seip̄as eligibilium aliquam ponendū. et nō earum que propter aliud nullo em̄ indigens felicitas. sed ꝑ se sufficiens ꝑm seip̄as aūt sunt eligibiles a quib⁹ nihil queritur preter operationem. Tales autem esse vidētur que ꝑm virtutes actiones. bona em̄ et studiosa agere eorum que propter seipsam eligibilium. sed et ludorum delectabiles. non enim propter altera ipsos eligunt. leduntur em̄ ab ipsis magis q̄ iuuantur negligentes corpora et possessionem. Refugiunt autem ad tales conuersationes felicitantium multi ꝓpter quod apud tyrannos approbantur in talibus conuersationibus eutrapeli. que em̄ appetunt in his retribuunt seipsos delectabiles. Indigent aūt talibus. videntur quidem igitur felicitiua hec esse ꝓpter eos qui in potentatibus his vacare. Nullum aūt forte signū tales sunt nō em̄ impotentē esse virt⁹ neq̄ intellectus a quibus stupiose opationes: neq̄ si ingustabiles isti existentes dilectionis sincere ⁊ liberalis ad corporales refugiunt. propter hoc has existimandū eligibiliores esse. etem̄ pueri que apud ipsos preciosa optima existimant esse rōnabile vtiq̄ quemadmodum pueris ⁊ viris altera videntur preciosa. sic ⁊ prauis ⁊ his qui epicykes quēadmodū igit̄ multotiens dictuz est et preciosa et delectabilia sunt que studiosa talia entia. vnicuiq̄ autem que ꝑm proprium habitum eligibilissima operatio et studiosa autem ꝑm virtutem. non in ludo ergo felicitas. Eterum inconueniens finem esse luduz ⁊ negociari ⁊ malum pati ꝑm vitam omnem ludendi gratia. omnia em̄ vt est dicere alterius gratia eligimus preter felicitatem. finis enim hec. Studere ⁊ laborare ludi gratia. Insipiēs videtur ⁊ valde puerile. ludere autē vt studeat ꝑm anatarsem recte habere videtur. requiei enim assimilatur ludus. Impotens autem continue laborare requie indigent non vtiq̄ finis requies. fit enim gratia operationis. Videtur autem felix vita ꝑm virtutem esse. hec

autem cum gaudio: sed non in ludo melioraq; dicim⁹ studiosa eē ridiculis et cū ludo et melioris semp particule et hominis studiosiorē operationem. que autem melioris melior et felicior. Jam potietur vtiq; delectatōnibus corporalibus quicunq;. et bestiale non minus optimo. Felicitatem aūt nullus bestiali tribuit. si nō et vitam. nō em̄ in talibus cōuersationib⁹ felicitas. sed in his que ſm virtutē operationibus quēadmodū et prius dictū est

Querit octauo. vtrū felicitas sit operatio Arguitur primo q non. quia vt dicitur secundo de consolatōne philosophie. felicitas est status omnium bonorum aggregatōe perfectus. ſz status nō nominat opationem. igitur felicitas non est operatō Secundo sic. felicitas significat aliquid in felice existens cum sit vltima pfectio hominis. sed operatio non significat aliquid existens in operante sed magis significat aliquid ab ipso pcedens. ergo felicitas nō est opatio Tercio sic. felicitas est vita eterna ſm apostolū ad Rhomanos vi. sed vita nō est opatio sed ipsum esse viuentis ergo felicitas nō est opatio. Jn oppositū est pⁿs

Sciendum primo

q postq̄ pⁿs determinauit de delectatōne. hic pſequēter determinat de felicitate. primo pſinuando ad pcedentia narrans. Dictū est em̄ de virtutib⁹ a scōo libro vſq; ad octauum. De amicicijs in octauo ⁊ nono. Et de delectatione in prima parte huius decimi. Jdeo dom̄ est nunc de felicitate. de qua opret ptransire. i. breuiter dicere. ⁊ typo. i. figuraliter. sicut de ceteris moralib⁹ ꝓtutib⁹ dcm̄ est Sciendū secundo q ideo de felicitate hic dicēdum est. q: coīter homes ponūt eam finem oīm humanarū opationū. finē aūt nō optz eē ignotū ad hoc q sine errore opatōis dirigamur ad finē Et sub dit pⁿs ponendo modū tractādi de felicitate dicēs q optz resumere ea q̄ dicta sunt supⁿ in primo libro de ipa. q: sic erit breuior sermo si a pncipio de ipa ptractet Deinde exeq̄tur pⁿs ꝓpositū suū. ⁊ primo manifestat genus felicitatz Pro q̄ sit

Conclusio prima.

Felicitas nō est habitus. pbatur q: habitus remanet in dormiente. si ergo felicitas esset habitus seq̄ret q esset in dormiente p totam vitam vel p maximā ptem eius. ſz hoc esset inconueniēs. q: dormiens nō habz opatōez nisi eam que ptinet ad animā vegetatiuā. que inuenit in plātis. q̄bus felicitas nō ꝓuenit. Sensus em̄ et motus exteriores cessant in dormiente. interiores em̄ fantasie sunt inordinate ⁊ imperfecte. Sil'r si aliqua opatio intellect⁹ sit in dormiēte est imperfecta. sole aūt pres anime vegetatiue p̄se sunt in dormiente. Secōo pbatur q: in infortunatis manet habitus ꝓtutis. opatōes aūt ꝓtutū impediūtur in eis ppt infortunū. q̄ si felicitas, eēt hit⁹ seq̄ret q infortunati eēnt vere felices. ſz h̄ē ꝓtra cōez opinionē hominū. q estimāt infortuniū repugnare felicitati. h̄ tū nō; h̄ stoici p inconueniēti dicētes exteriora bona nullo mō esse hois bona Et iō ſm ipos p infortunijs nihil pt hoi de sua felicitate diminui Conclusio secunda. felicitas est ponēda inter opatōes sicut dcm̄ ē in primo hui⁹ Probatur pclusio. q: felicitas ē vltima hois pfectio. ſz vnūqq̄z pfectū ē inc̄pt̄ū est in actu. q: potētia sine actu ipfecta est. q̄ felicitas pſistit in vltimo actu hois. ſz opatio ē vltim⁹ actus opantis. ideo in secūdo de aia vocat act⁹ secundus. q: habēs formā pōt esse i poña opans. sicut sciens est potentia ꝓsiderās. Ergo felicitas est opatio hominis.

Dubitatur primo.

Sub quib⁹ opationib⁹ cō phēdit felicitas Pro dubio est sciendū. q (vt sufficit ad ꝓpositū) opatiōes q̄dā sunt necessarie ad aliud ⁊ eligibiles ꝓpter quedā alia. vt sunt ille q̄ nō nisi ꝓpter finē eligibiles sunt Alie sunt eligibiles ꝓpter seipas. q: q̄uis nihil aliud ab eis suqueniret tamē habēt i seipsis vñ appetant. Tūc rndetur ad dubiū cum textu q felicitas ponat sub opationib⁹ ſm seipsas ⁊ sub alijs q̄ sunt eligibiles ꝓpter aliud. Patet q: felicitas est p se sufficiēs bonū nō indigens aliquo alio vt dictum est in pncipio. Sed ille opationes ſm se eligibiles dicunt. ex q̄bus nihil aliud sequit̄ p̄ter ipsam opationē. quasi nullo alio indigētes ad hoc q sint eligibiles. ⁊ sic patet q felicitas ē opatio ſm se eligibilis. Dubitatur scōo. vtrū sub qualibet opatione eligibili ponat felicitas. Pro dubio ꝓsiderandū ē cum textu. q talīū opationū ſm se eligibiliū quedā sunt opationes ſm virtutez ⁊ quedam ſm ludū. Causa pmi ē. q: hoc ē p se eligibile homini q̄ est p se bonū ⁊ honestū. ideo honestū a Tullio sic diffinit q̄ sua vi nos attrahit ⁊ sua dignitate nos allicit. Causa secūdi ē. q: nō videt q hoies eligāt opatiōes i ludo existentes ꝓpter aliquā vtilitatē. q: cum per tales operationes magis ledantur q̄ iuuentur. nam per ludos hoies negligunt corpora que laborib⁹ ⁊ piculis exponūt. et possessiones ꝓpter expēsas q̄ i ludo fiunt. Rndet text⁹ q quibusdā videt felicitas esse in opatione ludi. et mouent ꝓpter hoc q felices pfugiunt ad tales ꝓuersationes que sunt i ludis. Et inde est q tiranni approbāt i ꝓuersatione ludi cutrapolos. q̄ ꝓuenienter sciunt ludere. ⁊ hic vocat philosoph⁹ hmōi tirānos potētes. q: cōi vtilitati nō intendūt ſz ꝓprie delectatiōi q̄ i ludis ꝓuersāt. Jō aūt tirānni hos vocant. q: tales lusores exhibēt se tirānis delectabiles in illis q̄ tiranni appetūt. s. in delectationib⁹ ludi ad quas indigent istis. Sed hāc rationē excludit philosophus dicēs. q ex hmōi potētib⁹ nō pōt accipi signū sufficiēs q felicitas pſistat i ludo. q: in istis nō inuenit excellentia pre alijs hominib⁹ nisi ſm potentiā humanā. Ex quo nō sequit̄ q eorū opatiōes sint virtuose. q: virtutes q̄ sunt pncipia opationū nō pſistūt in hoc q aliqs sit potens. ideo nō opz q opatiōes ludi (q̄b⁹ potētes vacant) sint optime. sil'r q̄tū ad appetitū qui p virtutē rectificat. etiā nō opoz q potētes bene se habeant. ⁊ q̄ si potentes intentiōis gustu nō pcipiant delectationē ꝓtutis actiue vel speculatiue (que ē liberalis) fugiūt ad delectationes corpales. inter quas cōphendunt ludicra. Tū ꝓpter hoc nō ē dom̄ q tales opatōes vl' delectatōes sint alijs eligibiliores. q̄d patz q: pueri eo q carent intellectu ꝓtute reputāt etiā quedā puerilia (in quib⁹ ꝓuersant) esse pcciosissima ⁊ optima. q̄ tū nō sunt magni ponderis. nec a viris sapiētib⁹ aliquid reputant. sicut igit pueris ⁊ viris pfectis alia ⁊ alia vident pciosa. ita etiā ⁊ prauis ⁊ virtuosis. inter que etiam ulla sunt vere pciosa ⁊ delectabi

ta. q̃ talia reputant a ꝓtuoso. qui est regula humanorum actuum. sicut em vnicuiq; videtur maxime eligibile opatio sibi ꝓueniens ſm ꝓpriũ habitũ. Ita etiã virtuoso est maxime eligibilis opatio q̃ est ſm virtutem. Et ideo in tali operatõne est ponenda felicitas z non in operatõne ludi Et notanter dr q̃ speculatiue virtutis est sincera felicitas. qz est absq; corruptõne eius q̃ delectat. Et q̃ est liberalis. qz est ſm rõnem ſm quã est liber in operando. Secundo respondet ad dubiũ determinando veritatez q̃ in opatõne ludi nõ est felicitas Probat duabꝫ rõnibꝫ ꝓma est. qz si sic sequtur q̃ finis totius humane vite esset ludus. ita q̃ hõ negociaret z oia alia mala paterentur vt luderet solum ꝓñs est falsum. qz si homo studeat speculatõni z labor est in actõne ꝓpter ludum. videtur esse valde stultum z puerile. Paret tamen ꝓña. quia fere omnia alia eligimus alterius grã ꝓpter felicitatem que est vltimus finis Sed (vt dr phs) ecõuerso dõm est ſm sententiam Anatrasis. licet aliqs ludat ad hoc q̃ postea diligẽtiꝰ studeat. qz in ludo est quedã relaxatio z reqes animi. sed hoies cum nõ possent continue laborare indigẽt requie. z sic requies est finis vltimus Secunda ratio est quia aliqui ponũt felicitatẽ in ludo ꝓpter delectatõem in ludo. qz felicitas habet quãdã delectatõez. eo q̃ ẽ opatio ſm virtutẽ que cũ gaudio existit. nõ tamẽ hoc est cuz gaudio ludi. Vñ patet formãdo istam rõem. qz felicitas in optimo ꝓsistit cum sit summũ bonũ hominis. sed virtuosa que serioſe agũtur sunt meliora q̃z ridiculosa q̃ fiũt in ludo. Ergo felicitas nõ consistit in opatõne ludi Minor probatur. qz opatio est melioris particule anime et que est ꝓpria homini est melior. z p ꝓñs felicior. sed operatio virtuosa est hmõi igit. Existis patz q̃ in dictis cõuersatõnibꝫ (inter quas ꝓputant delectatões ludi) non ꝓsistit felicitas. sed solũ in operatõnibꝫ que fiunt ſm virtutem. Patz q̃ declinatõnibꝫ corpalibꝫ ꝑ potiri q̃cunq; hõ. etiã nõ minus bestialis q̃z optimus Sed bestiali hoi ius attribuit felicitatẽ. neq; etiã pti anime brutali. sic nec attribuit ei vita. que ꝓpria est homini

Ad rõnes Ante oppositũ. Ad primã dicitur. q̃ Boetius considerat ipsam cõmunem felicitatem que est quoddam bonum commune perfectum. z hoc significat predicta diffinitio Boetij. per quam nihil aliud significatur nisi q̃ felix est in statu boni perfecti Sed phs hic exprimit ipsam essentiam felicitatis ostendendo per quid homo sit in hmõi statu. qz p opatõem quandã Ad secãdam dr. q̃ felicitas nõ est opatio transiens ab opante in materiam exteriorẽ sed est opatio immanens in agente. qz est eius perfectio

Ad terciã dr. q̃ licet felicitas nõ sit vita capiẽdo vitam ꝓ esse viuentis. qz esse hois qualecũq; sit nõ est eius beatitudo nam solius dei beatitudo est suũ esse Tñ felicitas est vita capiendo vitã ꝓ opatõe viuentis ſm quã principiũ vite in actũ reducit. z ſm hoc vita nominat activa ꝓ templatiua vt voluptuosa. Et hic vita eterna dicitur vltimus finis

Jaũt est felicitas ſm virtutẽ opatio. rõnabile ſm optimã Hec aũt erit vtiq; optimi. sive igitur intellectus hoc sive aliud quid quod vtiq; ſm naturam videtur principari et dominari. et intelligentiam habere de bonis et diuinis. sive diuinum ens et ipm sive eorum que nobis diuinissimum huius operatio ſm propriam virtutem erit vtiq; perfecta felicitas. Quoniam autem est speculatiua dictũ est. confessum autem hoc vtiq; videbitur esse et his que prius et ipsi vero. Optima etenim hec operatio etenim intellectus eorum que in nobis. z cognoscibilium circa que intellectus Adhuc autem cõtinuissima speculari. etenim possumus continue magis q̃z operari q̃cunq;. Estimamusq; oportere delectatiõem admixtam esse felicitati delectabilissima autem earum que ſm virtutẽ operationum: q̃ ſm sapientiã cõfessa est Videtur em̃ philosophia admirabiles delectationes habere puritate et firmitate. rationabile aũt scientibꝫ et querentibꝫ delectabiliorem cõuersationem esse

Querit nono. vtrum felicitas consistat in operatione sensus Arguitur. primo q̃ sic. quia nulla notitia in homine reperitur melior intellectiua. sed intellectiua in nobis dependet a sensitiua. vt patet tercio de anima. igitur. Secũdo sic. felicitas ẽt aliorum bonorũ. sed quedam bona sunt sensibilia que attingimus ſm sensus operationẽ. igit z c. Tertio sic. felicitas est bonũ vt patuit in ꝓmo huius. sed ipsa non est perfecta nisi ꝓficeret hoiem ſm oẽs suas ptes. sed opatões sensitiue quasdã ptes aie perficiũt. ẽ opatio sensitiua. ad felicitatem req̃ritur In oppositũ est phs in textu.

Sciendum primo

q̃ postq̃ phs ostendit q̃ felicitas est opatio ſm virtutem. hic consequenter ostendit cuius virtutis sit ipsa operatio. Et primo ostendit hoc in generali. de quo in presenti questione. secũdo in speciali. de quo in sequẽti q̃stione. Circa primum dicit q̃ cum felicitas est operatio ſm virtutem rationabiliter sequitur q̃ sit operatio ſm virtutem optimã Sciendum secundo. q̃ aliquid potest ad felicitatem pertinere tripliciter. primo essentialiter. secũdo antecedenter. et tercio cõsequenter

Conclusio prima

Licet operatões sensus pñt ptinere ad felicitatẽ antecedenter z ꝓñter. nõ tñ essentialiter. Prima pars ptz q̃ intellectus ꝑexigit opatõem sensus q̃ ad beatitudinẽ imperfectã que in hac vita haben ꝑt. Secũda pars pz. qz post resurrectionẽ ex ipsa beatitudine aie (vt dicit Augustin9) fiet quedã influentia in corpus z in corporeos sensus vt in suis operationibꝫ perficiat. Ergo in ista perfecta beatitudine (q̃ expectat in celo) ꝓñter ptinere ꝑ ad felicitatez opatio sensus. z nõ antecedent. qz tũc operatio (q̃ mẽs hũana deo ꝓiungit) a sensu nõ depẽdet. Tertia ps ptz. qz hois pfcã felicitas ꝓsistit in ꝓiũctõne ipi9 ad bonum

increatum quod est vltimus finis. Sed huic homo coniungi nō potest per operatōem sensus. igit̄ ꝛc. Item felicitas hominis nō ꝓsistit in corporalibus bonis sicut ostensum est in ꝓmo huius. sed illa bona per opatōem sensus attingimus. igit̄ operatio sensus essentialiter nō ptinet ad felicitatem Conclusio secūda. felicitas est opatio hominis fm̄ virtutem optimam. Probat. quia ipsa est optimū inter omnia bona humana. cum sit omniū finis Sed melioris potentie est melior operatio. ergo opatio optima (que est felicitas) est opatio eius quod est in homine optimū Quantū ad secōm

Dubitatur ꝓmo.

Quid sit illud in homine optimū. Respōdet ꝙ est intellectus. sed quia circa hoc sunt aliqui diuersimode loquuti. nec est locus talia discutiendi. ideo sub dubio ad presens relinquit ꝓpōs vtrū scz optimū hominis sit intellectus vel aliquid aliud Ponit tamen ꝓpōs quedam signa ex q̄bus cognosci potest ꝙ intellectus est optimum eorum q̄ sunt in homine. Primo per ꝓparationem ad ea que infra intellectum sunt. quibus intellectus ꝙ suam excellentiaz ꝓncipat̄ z dominat̄ respectu irascibilis z concupiscibilis quasi politico ꝓncipatu ꝓsidendo. quia in aliquo sibi resistere pñt. dñatur aūt membris corporis que ad nutum obediunt rōnis imperio absq̄ contradictōne z ideo ipsis presidet q̄si ꝓncipatu dispotico. vt dr̄ ꝓmo politice. Secundo ponit signa excellentie intellectus per cōparationē ad superiora z ad res diuinas. ad quas dupliciter cōparatur. Uno modo fm̄ habitudinem ad obiecta. solus em̄ intellectus habet intelligentiam de rebus essentialiter bonis que sunt res diuine. Alio modo ꝓgatur intellect⁹ humanus ad res diuinas fm̄ materialitatē ad ipsas. diuersimode quidem fm̄ diuersorum sententias. nam quidam posuerunt intellectum humanum sp̄ esse ꝙ petuū z separatū aliquid z fm̄ hoc ipse intellectus humanus esset quoddam diuinum quia res diuine dicuntur que sunt sempiterne z sepate. Alij vero posuerunt eū esse ptem anime. sicut Aresto. z hoc nō essz simpliciter quoddam diuinum. sed esset dignissimū inter omnia que in nobis sunt ꝓpter maiorem ꝓuenientiam quam habz cū substantijs separatis. fm̄ ꝙ exerceret eius operatōnem sine organo corporeo. Quocūq aūt modo se habeat necesse est ꝙ fm̄ predicta felicitas sit opatio huius optimi fm̄ ꝓ tutem sibi ꝓpriam. quia operatio perfecta requisita ad felicitatem non potest esse nisi potentie perfecte per habitū qui est virtus ipsius. fm̄ quā redditur operatōnem bonam Dubitat secundo. vtrum felicitas consistat in actu voluntatis. Et videtur ꝙ sit. quia est summū bonum. sed bonum est obiectum nō intellectus sed voluntatis. igit̄ ꝛc. Item. primo mouenti correspondet vltimus finis. sed primum mouens ad operandū est voluntas. que mouet alias potentias. igitur felicitas est nobilissima operatio hominis. sed nobilissima operatio est dilectio dei q̄ est actus voluntatis. Rñr ꝙ ad felicitatem duo requirunt. vnū est qđ est essentia felicitat̄ sicut opatio ei⁹. aliud qđ est q̄si ꝙ accūs eius. s. delectatio et adiuncta. Quātuz aūt ad id quod est essentialiter ipsa felicitas impossibile est ꝙ consistat in actu voluntatis. quia voluntas fertur in finem vt absentem cum ipsum desiderat. z vt presentem cum in ipso quiescens delectatur. Sed desiderū finis nō est ꝓsecutio eius. sed est motus ad ipsum. Delectatio aūt ꝓuenit ex hoc ꝙ finis est presens z non econuerso. ergo oportet esse aliquid aliud. q̄ actum voluntatis. per quod ipse finis sit presens volenti. z hoc manifeste patet circa fines sensibiles. Si em̄ consequi pecuniam esset per actum voluntatis statim a principio cupidus consequutus esset pecuniam quando veller eam habere. sed a principio est absens ei. consequitur autem ipsam per hoc ꝙ manu eaz apprehendit. z tūc delectatur in pecunia habita. Et sic contingit circa intelligibilem finem nam a principio volumus consequi ipsum. sed consequimur ipsuz per hoc ꝙ fit presens nobis per actum intellectus. et tunc voluntas delectata quiescit in fine iaz adepto. z sic felicitas in actu intellectus essentialiter consistit. fm̄ q̄ actus voluntatis (que est delectatio) consequitur felicitatem. Ad rationes dubij. Ad primam dicitur. ꝙ primus actus voluntatis nō est obiectum eius. sicut nec primum obiectum visus est visio sed visibile. et ideo ex hoc non sequitur ꝙ felicitas pertineat ad voluntatem tanq̄ actus eius. Ad secundam dicitur. ꝙ intellectus prius apprehendit finem q̄ voluntas. tamen motus in finem est a voluntate. et ideo in voluntate dicitur id esse quod vltimo consequit consequutionem finis. scz delectatio vel fruitio Ad terciam dicitur. ꝙ delectatio preeminet cognitōni in mouendo. sed cognitio prior est delectatōne in attingendo. non em̄ diligitur nisi cognitum. z ideo intelligibilem finem attingimus per actionem intellectus. sicut et finem sensibilem ꝓmo attingimus ꝙ actionē sensus

Ad rationes Ante oppositum. Ad primam patet ſolutio. Ad secundam dicitur ꝙ felicitas perfecta (qualis erit in futura vita) habet congregatōnem omnium bonorum per conjunctōnem ad vniuersalem fontem totius boni non ꝙ beati indigeant singulis particularibus bonis. sz in hac beatitudine requiritur congregatio bonoruz sufficientium ad perfectissimam operationem huius vite.

Ad terciam dicitur ꝙ perfecta felicitate perficitur totus homo. sed in inferiori parte per redundantiam a superiori. in felicitate autem imperfecta huius presentis vite econuerso proceditur a perfectione inferioris partis ad superiorem.

Et que dicit alicarlzeya circa speculatiuam maxime vtiq̄ erit: Ad viuere quidem enim necessarijs et sapiens et iustus. et reliqua indigent: talibus autem sufficienter largitis iust⁹ quidem indiget ad quos iuste operetur et cuz quibus: Similiter autem et temperat⁹ et fortis et aliarum vnusquisq̄. Sapiens autem fm̄ seipsum ens potest speculari et quando vtiq̄ sapientior fuerit magis. Melius autem forte cooperatores habere. sed tamē ꝙ se sufficientissimus. Videbitur autem vtiq̄ ipsa sola propter seipsam diligi. Nichil enim ab ipsa fit preter speculari. Ab operabilibus autē. vel

plus vel minus acquirimus preter actionem. Videturq; felicitas in vacatõne esse. non vacamus enim vt vacemus. et bellamus vt pacem ducamus. Practicarum quidem igitur virtutum in politicis vel bellicis operatõnes sunt que aũt circa hec actõnes videntur nõ vacantes esse. bellice quidem penitus. Nullus em̃ bellare eligit eius quod bellare est gratia neq; preparare bellum. videtur em̃ vtiq; omnino occisor violentus quis esse si amicos oppugnatores faceret. vt pugne et occisiones fierent Est autem et que politici nõ vacans. et preter ipsum ciuiliter conuersari. acquirens potentatus et bonores. et magis felicitatem ipsi et ciuibus alteram existentem a politica. quam et querimus manifestum vt alterã existentẽ. Si vtiq; eas quidem (que fm virtutes) actiones politice et bellice et pulchritudine et magnitudine precellunt. Ve autem nõ vacantes et finem aliquem appetũt. et nõ ppter seipsas sunt eligibiles Intellectus aũt operatio studio differre videtur speculatiua existens. et preter ipsam nullum appetere finem. habereq; delectationem. hec aũt coauget operationem. et per se sufficiens vtiq;. et vacatiuum vtiq; et illaborioſum vt bumanum. et quecũq; alia beato attribuuntur fm banc operationem apparẽt entia. Perfecta igit felicitas hec vtiq; erit hominis accipiens longitudinem vite perfectam. Nihil em̃ imperfectum est eorum q̃ felicitatis

Queritur decimo vtrũ felicitas consistat in operatione intellectus speculatiui. siue in speculatõne veritatis. Arguitur primo q nõ. quia finis vltimus cuiuslibet creature consistit in assimilatõne ad creatorem. sed homo magis assimilatur deo per intellectum practicum qui est causa rerum intellectarum q̃ per speculatiuum. cuius scia accipit a reb⁹. Secũdo sic. felicitas est pfectum bonum hois sed intellect⁹ practicus magis ordinat ad bonum q̃ speculatiu⁹ q̃ ordinatur ad verum. Uñ et fm pfectõem intellectus practicus dicimur boni. nõ aũt fm pfectõem intellectus speculatiui sed fm eam dicimur scientes vel intelligentes. q̃

Tercio sic. felicitas est quoddam bonũ ipsius hominis sed intellectus speculatiuus occupatur magis circa ea que sunt extra hominem. practicus autem circa ea que sunt in homine. scz circa operationes et passiones eius In oppositum est pb⁹ in textu.

Sciendum primo

q̃ post q̃ pb⁹ ostendit in generali cuius fructis felicitas est operatio. hic prosequẽter hoc ostendit in speciali. Et primo q in operatõe speculatiue fructis psistit felicitas. Secundo cõparat felicitatem ad res exteriores. Et adhuc primo facit qđ dictum est. secundo profert hanc felicitatẽ et q̃ in operatione tali psistit. Et adhuc primo ostendit q felicitas psistit in operatõe speculatõis. Sc̃o qualiter se hz ad hoiem Sciendũ sc̃o. q̃ (vt dicit textus) ex determinatis in sexto hui⁹ ptz. q speculatiua operatio intellectus est fm ppriam eius fructẽ. s. sapientiam. q̃ prehẽdit intellectũ et sapientiã. Et q in tali operatione psistat felicitas videt esse cõsonũ eis que in primo libro dicta sũt de felicitate. et etiam est psonũ ipi veritati

Conclusio prima

Et respõsiua. felicitas psistit in operatione intellectus speculatiui. Probat sex rõnib⁹. prima q felicitas est optima operatio. sz optima operatõ inter humanas operatões est operatio speculatiue veritatis. igit Minor patz dupl̃r. primo ex pte potẽtie. q intellectus est optimũ eor. q̃ in nobis sunt. Sc̃o ex pte obiecti qđ dat spem. etiam operatio intellectus speculatiui est optima. quia inter omnia cognoscibilia intelligibilia sunt optima. et precipue diuina. et sic in eorum speculatione consistit perfecta felicitas Secũda ratio. felicitas est maxime continua et permanens. sz inter omes operationes humanas continuissima est speculatio veritatis. ergo maxime inuenitur felicitas in speculatione veritatis. Minor probatur. quia magis continue potest homo perseuerare in speculatione veritatis q̃ in quacunq; alia operatione. quia propter laborem discontinuatur operatio nostra. quam non possumus continue ferre. sed labor et fatigatio accidit in operib⁹ nostris propter passibilitatem corporis. quod alteratur et remouetur a dispositione naturali. Cum ergo intellectui in sua operatione minime aduenial labor et fatigatio. que nulla esset si intellectus speculando non indigeret fantasmatibus existentibus in organis corporeis. Tertia ratio felicitati adiungitur delectatio. sed inter omnes operationes veritatis delectabilissima est contemplatio sapientie. igitur. Minor est ab oñibus concessa. quia philosophia in speculatione habet delectationes admirabiles. et q̃tum ad puritatẽ et quãtuz ad firmitatẽ. que puritas attenditur ex eo q tales delectationes sunt circa res immutabiles. qui enim delectatur circa res materiales incurrit quandam impuritatem affectus. ex hoc q circa inferioza occupatur. Qui autem circa res delectabiles delectatur non potest habere firmam delectationẽ quia mutata re que delectationem afferebat mutatur et delectio. Speculatio autem veritatis est duplex vna quidem que consistit in inquisitione veritatis. et alia que consistit in cõtemplatione veritatis iam inuente. et hec perfectior est. cum sit terminus et finis inquisitionis. Ideo est alia delectatio in consideratiõe veritatis iam cognite et inuente q̃ in inq̃sitõne. ppter quod qui sciunt veritatem habentes intellectum pfectum p intellectualẽ virtutez delectatõnib⁹ gaudent q̃ illi qui adhuc eam inquirunt

Ex quo pz q pfecta felicitas non consistit in quacunq; speculatione. sed in ea tm̄ que est fm̄ ppriam virtutē intellectus Quarta rō. per se sufficiēs ad rectū ad felicitatē sed p se sufficiētia maxime reperitur circa speculatiuā operationē intellectus. ad quā homo nō indiget aliquo; nisi eo; que sunt necessaria omnib; ad communē vitam. indigent em̄ necessarijs vite taz sapiens q̄ iustus z reliqui hñtes virtutes morales q̄ pficiunt vitā actiuā. Si autē alicui dent sufficiēter neccāria vite. adhuc pluribꝫ indiget virtuosus fm̄ virtutē. Nā iustus in suis opationib; indiget istis ad quos dz iuste agere. qz iusticia est ad alterum Scōo indiget aliquib; cum quib; operetur iusticiaz. ad qō indiget homo frequēter auxilio multo;. Et eadem ratō est de tēperato z alijs moraliter virtuosis. Sed non est ita de sapiēte speculatiuo qui potest speculari veritatez etiā si solus fm̄ seipm̄ existat. qz contemplatio veritatis est operatio intrinseca ad exterius non procedēs. z tanto magis poterit aliquis solus exīs veritatē speculari quāto magis fuerit perfectus in sapiētia. q̄ g̃ plura cognoscit indiget minus ab alijs instrui vel iuuari Quinta ratō felicitas est per se taliter appetibilis q̄ nullo mō appetitur ppter aliud. sed quiescit in sola speculatōe sapiētie. scz q̄ ppter seipsam diligat z non ppter aliud. qz nihil hominī accrescit ex contēplatione veritatis ppter ipsam contēplationē p se. licz bn̄ accidēs consequatur aliud. puta honorem aut grām coz̄ alijs. q̄ non acq̄rit ex sua speculatiōe nisi per accidens. inquantuz scz veritatē p̄tēplatue alteri enunciat. quod iam p̄tinet ad exteriorē actionē. ergo felicitas maxime cōsistit in contēplationis opatione.

Sexta ratō. omnia (q̄ solent attribui tato) existūt in homie fm̄ operationē speculatiuā. s. q̄ sit per se sufficiēs et q̄ vacet q̄tum possibile est homini moralē vitam agēti. in qua vita hmōi non pōt perfecte inueniri. ergo in cōtēplatione (q̄ est opatio intellectus) maxime consistit hominis felicitas. dūmodo assit diuturnitas vite. q̄ requiritur ad bn̄ esse felicitatis. Circa istam rōem sic p̄cedit pbs. felicitas cōsistit in quadā vacatione. Vacatio em̄ dr quando non restat sibi aliquid faciendū vel agenduz quod cōtingit iam cum aliquis ad finem puenit. Ideo subdit textus q̄ non vacamus vt vacemus. hoc est laboramus operando. quod est non vacare. vt perueniamus ad quiescendū in fine. quod est vacare. z hoc ostendit p exemplū bellantiū. quia ad hoc bella gerunt q̄ ad optatā peruenient victoriam. Considerandū est. q̄ pbus supra dixit requiē esse grā operationis. sz ibi loquitur de requie qua vtitur opatio añ consecutionē finis ppter impossibilitatē continue opandi. ad quod requies ordinatur tanq̄ ad finē. Vacatio aūt est requies in fine ad quē ordinatur Conclusio secūda. felicitati maxime conuenit vacatio. Probatur. quia est vltimus finis. sed vacatio est quies in fine. igit̄ sibi maxime conuenit vacatio. q̄ non reperitur in operatione virtutum practicaliū que precipue sunt ille que consistunt in rebus bellicis. quibus ipsum bonum commune defenditur contra hostes. Et tamē istis operibus non conuenit vacatio. quod de bellicis apparet. quia nullus eligit bella gerere aut p̄cipere gratia bellandi. qō est vacationē hꝫre in rebus bellicis. ꝯa si quis finē suū constitueret in rebus bellicis gerendis sequitur q̄ esset violentarius z occisor eo q̄ de amicis faceret oppugnatores ad hoc q̄ posset pugnare z occidere Si autem in actionibus politicis nō sit vacatio. patz. qz ꝑter ipsam conuersationē ciuilem vult homo adhuc aliquid acq̄rere. puta poteratus z honores. vel quia in hīs non est vltimus finis. vel qz est magis decens q̄ p ciuilē conuersationē aliquis velit acq̄rere felicitatē sibīpsi z ciuibus. ita q̄ talis felicitas (quā intendat aliquis acquirere per vitam politicam) sit altera ab ipsa vita politica. Sic em̄ per politicam vitam querimus eam quasi alteram. hec em̄ vita speculatiua (ad quaz tota vita politica videtur esse ordinata) dum p pacem queritur p ordinationem vite politice statuitur. z datur hominibus facultas ꝓtemplandi veritatē. Ex dictis sequitur q̄ in opationibꝫ virtutū moralium nō est perfecta felicitas. pz. qz inter oēs actiones virtutū moraliū politice z bellice excellunt alias tam pulchritudine quia maxime sunt honorabiles. q̄ etiam magnitudine. qz sunt circa maximum bonum quod est bonū cōe. Sed hmōi operatiōes non hꝫnt in se vacationē. sed aguntur ppter appetitum alteri⁹ finis. z non sunt eligibiles etiaz ppter seipsas. ergo in operationibus virtutum moralium non consistit perfecta felicitas. Sed operatio speculatiua intellectus differt a p̄missis operationibus fm̄ rōnem studij. quia homo vacat hmōi operationi propter seipsam. ita q̄ nullum aliuz finem propter seipsum appetat. Habet etiam huiusmodi operatio ppriam delectationem agentem ipsam

Quantum ad secundū

Dubitatur primo

Quare pbs dicit delectationes p̄prie esse admirabiles. Respondetur q̄ hoc propter inconsuetudinē taliū delectationū apud multitudinē hoim. q̄ in reb; naturalib; delectant. Dubitatur scōo. vtrum verū sit q̄ bonus in contēplatione veritatis non indigeat auxilio. Et videt q̄ nō. qz in octauo huius dictū ē. q̄ duo sil cōuiuētes z itel ligere z agere magis possunt. Rndetur q̄ nō vult pbus dicere q̄ contēplantē nulla iuuet societas. Sed vult dicere. q̄ licet sapiens ab alijs iuuetur. tm̄ inter omnes ipse sufficit ad operationē. Tamen (vt dr pbus) melius est sapienti hꝫre cooperatores. qz interduz vnus videt quod alteri licet sapientiori non occurrit.

Ad rōnes

Ante oppositū. Ad primā dicitur. q̄ similitudo ista intellectus practici ad deum est fm̄ ꝓportionabilitatem. quia se hꝫet ad suum cognitum. sicut deus ad suum. Sed assimilatio intellectus speculatiui est fm̄ vnionem vel informationē. que est multo melioz. Tamē dici potest. q̄ respectu principatis cogniti (quod est sua essentia) non hꝫbet deus practicā cognitionē. sed speculatiuā tm̄ Ad secōam dr. q̄ intellectus practicus ordinatur ad bonum quod est extra ipsum. sed speculatiuus hꝫbet bonū suuz in seipso. scz speculationem veritatis. Et si illud bonuz sit perfectum ex eo totus homo pficitur et fit bonus. qō quidem intellectus practicus non hꝫbet Ad terciam dicitur. q̄ ipsa procederet si homo esset met suus finis. tunc enim ordinatio z consideratio passionum z actuuz eius esset eius felicitas. Sz quia vltimus finis hominis est aliquod extrinsecum. scz deus. ad quem per operationem intellectus speculatiui attingimus. Ideo felicitas hominis magis consistit in operatione intellectus speculatiui q̄ practici.

Alis aūt vtiq; melioz vita fm̄ hominem non em̄ fm̄ q̄ homo est sic viuet. sed fm̄

q̄ diuinū aliquid in ipso existit. Quāto autem differt hoc a composito tanto⁊ operatio ab ea que ꝑm aliam virtutem. Si itaq; diuinum intellectus ad hominem. ⁊ que ꝑm hunc diuina vita ad humanam vitam

Queritur Undecimo. vtrū hominis vera felicitas cōsistat in visione diuine essentie. Arguitur ꝓmo q̄ nō. q⁊ ꝑm Dyonisiū per id quod est supremū intellect⁹ homo ꝓiungit deo sicut omnino ignoto. sed id quod videt ꝑ essentiā nō est omino ignotū. igit ⁊c. Scdo sic. altioris nature altior est pfectō sed intellectus ad videndū diuinā essentiam nō ꝓtingit. igit ⁊c. Tercio sic. vnūquodq; pficit ꝑm q̄ in actū reducit sed intellectus humanus reducit in actū ꝑ ꝓsideratōem creaturarum. igitur hominis felicitas non consistit in visione dei In oppositum arguitur. quia dicit textus. q̄ vacat speculationi veritatis felicissimus est. ergo qui vacat contemplationi veritatis supreme (que est deus) est simp̄l⁹ ⁊ vere felix Quantum ad primum.

Sciendum primo

Q̄ post⁊ pb̄s ostendit felicitatē ꝓsistere in opatione speculatiua. Hic ꝓ̄ter ostendit quomodo se h⁊ talis opatio ad hoiem dicens. q̄ vita vacās ꝓtemplationi est melior q̄ vita que est ꝑm hominē. que dr vita moralis Cuius causa est. quia homo ꝓpositus est ex anima ⁊ corpe habēs sensitiuā naturam ⁊ intellectiuam. ergo vita homini commensurata ꝓsistit in hoc q̄ homo ꝑm rōem ordinet actōnes ⁊ opationes sensitiuas ⁊ corporales. talis aūt est vita moralis. Sed vacare soli speculationi intellectus est ꝓ prium superiorum substātiarū. in quib⁹ inuenit sola natura intellectiua quam participant ꝑm intellectū. Ideo dr text⁹ q̄ homo viuēdo vacās ꝓtemplatōi nō viuit vt homo qui est ꝓpositus ex diuersis. sed viuit ꝑm q̄ aliq̄d diuinū in ipso existit. put ꝑm intellectum ꝑticipat diuinam silitudinem. Ex quo patz q̄ quantum differt intellectus in sua potestate ꝓsideratus a composito ex anima ⁊ corpore: tantū differt opatio speculatiua a morali que fit ꝑm virtutem moralem. que ꝓprie est ꝑm humanā naturā Ulterius seq̄tur. q̄ sicut intellectus ꝑ comparōem ad hominem quid diuinū est. ita vita speculatiua que est ꝑm intellectum comparat ad vitaz moralem. sicut diuina ad humanam. ⁊ sic vita speculatiua melior est morali

Sciendum scdo. q̄ a p̄dictis excludit pb̄s errorem q̄rundam suadentium q̄ hō debeat intendere ad sapiēduz humana. ⁊ mortalis ad sapiēdum mortalia. qui error fuit Symonidis poete. vt ptz in phemio metaphisice Sz pb̄s hoc dicit esse falsum. quia homo debet tēdere ad immortalitatem quantum potest. ⁊ totum suum posse facere ad hoc q̄ viuat ꝑm intellectum. qui est optimum eorū que sunt in homine. qui quidem intellectus est immortalis ⁊ diuinus. Et q̄uis sit puus mole. tamē quātitate ꝑfectionis ⁊ p̄ciositatis multum excedit omnia que sunt in homine. Q̄ aūt in virtute ⁊ potētia excellat oīa que sunt in homine patz. q⁊ per suas opationes superioribus coniūgitur ⁊ inferioribus ꝓficiatur. Et ideo quodammō oīa ꝓplectitur. Q̄ vero p̄ciositate excedat alia que sunt in homine ꝑz. q⁊ est immaterialis simplex ⁊ incorruptibilis.

Conclusio prima

Totus hō dicit̄ intellectus. Probat textus. q⁊ est principalius ⁊ melius in hoie. sed vnūquodq; videtur esse id qd̄ est potentissimū in eo. q⁊ oīa alia sint quasi instrumēta illius. igit totus hō p̄ dicit intellectus Ex quo ꝑz q̄ duz hō viuit ꝑm opationē intellectus viuit ꝑm vitam maxime sibi ꝓpriam. Patet ꝓsequēter q̄ isti incōuenienter suadent de isto errore q̄ homo nō debeat vacare speculationi intellectus. q⁊ inconueniens esset aliquez eligere viuere non ꝑm vitam ꝓpriam suiꝑsius. sed ꝑm vitam alicuius alterius. Patet ꝓ̄ter q̄ vita (que est ꝑm intellectuz) est delectabilissima homini. ⁊ maxime sibi ꝓpria. Probatur. q⁊ illud qd̄ est optimū in vnoquoq; est sibi maxime ꝓprium Sed quod est ꝓprium ⁊ optimū est delectabilissimuz. ḋa vnusquisq; delectat in bono sibi conuenienti. intellectus aūt est hmōi in hoie. cum hō sit maxime suus intellectus tanq̄ principalissimū. ergo vita (que est ꝑm intellectuz) est delectabilissima hoīm. Ex quib⁹ omnib⁹ finaliter patet q̄ felicissimus est ḋ vacat speculationi veritatis quātum hō in hac vita felix esse potest Et si obiciatur. q. dictum est q̄ vita (q̄ est ꝑm intellectū) nō est ꝑm hominē sed supra hominem. ergo male dr q̄ sit maxime ꝓpria homini. Rndetur q̄ talis vita non est ꝑm hominē quantuz ad naturaz ꝓpositam. sed est ꝓprissime ꝑm hominē quātum ad id qd̄ est p̄ncipalissimū in homine. qd̄ pfectissime repit̄ in substātijs sep̄atis. In hoie aūt imperfecte ⁊ q̄si ꝑticipative. sed tū illud paruū est maius hmōi alijs que in homine sunt Conclusio scda ⁊ responsiua. vltima ⁊ pfectissima homis felicitas in visione diuine essentie consistit. Probat conclusio. q⁊ homo non p̄t esse pfecte felix q̄ diu restat sibi aliquid ad desiderandū ⁊ querendū. sed homini semp restat aliquid tale querendū quousq; diuina essentiā videat. ergo ⁊c. Item vniuscuiusq; rei pfectio attendit ꝑm id qd̄ est ratō sui obiecti. sed obiectum intellectus est essentia rei. ergo intantū ꝑcedit pfectio intellectus inquantū cognoscit essentiā alicuius effectus. ꝑ quā non possit cognosci essentia cause. ⁊ tunc non dicitur intellectus attingere ad causam simp̄l⁹. Et per ꝓsequens cum homo cognoscat effectū vt sciat ipm habere cām remanet natural⁹ homini desiderium. vt sciat de causa ḋd est. Sed intellectus humanus cognoscens essentiam alicuius effectus non cognoscit de deo nisi an est. ergo ad huc remanet ei naturale desiderium inquirendi causam. et sic non est pfecte beatus. ergo ad felicitatem pfectam requiritur q̄ intellectus ꝓtingat ad ipsam eētiam ꝑme cause. Quantum ad secundū.

Dubitatur primo.

Vtrū vera ⁊ pfecta beatitudo homis possit consistere in ꝓsideratione scientiaz speculatiuaz. Et videt q̄ sic. ḋa felicitas est operatio hois ꝑm virtutē pfectam. Sed non sunt nisi tres virtutes speculatiue. s. sapientia sciētia ⁊ intellectus. q̄ omnes ꝓtinent ad considerationem speculatiuaz. ḡ. Item illud videt esse hois vltima pfectio qd̄ naturaliter ab omnib⁹ ꝓter seipm desideratur. sed talis est felicitas scientiaz speculatiuaz. igitur. Min⁹ patet. ḋa (vt dr primo metaphisice) oēs hoies natura scire desiderant. Et post pauca subdit. q̄ scientie speculatiue ꝓter seipsas ḡrunt. Rūr q̄ q̄uis ꝓsideratio sciaz speculatiua rum sit q̄dam ꝓsideratio vere et pfecte felicitatis. tū per

fecta felicitas in ꝓsideratione sciaꝝ speculatiuaꝝ ꝓsistẽre nõ ꝑt essentialr ꝑz. qz ipa nõ extendit se vltra ꝓncipia illius scie. qz in ꝓncipijs scie virtualr tota scia ꝓtinet. sed ꝓncipia sciaꝝ sunt p sensum accepta. vt patz ꝑmo metaphisice z scõdo posteriozꝝ. g̃ ꝓsideratio speculatiuaꝝ sciaꝝ nõ ꝑt extẽdi vltra cognitionẽ sensibiliũ. sed in cognitione sensibiliũ non ꝓsistit hois vltima felicitas. qz nihil pficit in inferiozi aliq̃ nisi fm q̃ in inferiozi est aliq̃ ꝓticipatio superioris. g̃ in ꝓsideratõe sciaꝝ speculatiuaꝝ vltima felicitas hois essentialr ꝓsistere nõ ꝑt sed sicut in formis sensibilib⁹ ꝓcipiaꝝ aliq̃ similitudo superiozꝝ subaꝝ. ita cõsideratio sciaꝝ speculatiuaꝝ est q̃daꝝ ꝓticipatio veret pfecte felicitatis. Hic cm̃ supponit q̃ duplex est felicitas. quedaꝝ est pfecta q̃ ad pfectam attingit felicitatis rõem q̃ in hac vita haberi nõ ꝑt. z de hac intelligit qđ nũc dictũ est. Alia est imꝑfecta q̃ nõ attingit ad rõem vere felicitatis. sed ꝓticipat quandã ꝓticulare similitudinem felicitatis. Et hec ꝑt haberi in hac vita z ꝓsistit in ꝓsideratione sciaꝝ speculatiuaꝝ. z ꝓ hoc soluit ꝑma obiectõ dubij Ad secundã dr q̃ naturaliter desiderat nõ solũ pfecta beatitudo sz etiã q̃liscunq̃ similitudo vel ꝓticipatio eius. Scõm dubiũ vtꝝ vera hoꝝis felicitas possit ꝓsistere in cognitõe substantiaꝝ separataꝝ. videtur q̃ sic. qz vltima pfectio rei est vt ꝓiũgat suo ꝓncipio. qz ex hoc circulus dr figura pfecta. sed ꝓncipiũ cognitionis humane est a substãtijs separatis ꝓ quas homines (vt dr scũs Dyonisius) illuminãrur. g̃ pfectio humani intellectus est in ꝓtemplatõe substantiaꝝ separataꝝ. Iterẽ vnaquecq̃ natura pfecta est q̃ cõiungit superiori nature sicut vltima perfectio corꝑis est vt cõiungat nature spũali. sed substãcie separate sunt ordine nature super intellectũ humanũ. g̃ vltima pfectio intellectus humani est vt ꝓiũgat ꝑ speculationẽ substãtijs separatis. Rñdetur q̃ licet aliq̃s felicitas imperfecta attendat in cõtemplatõe substãcie separate. etiã altior q̃ in ꝓsideratõe sciaꝝ speculatiuaꝝ. Tñ pfecta felicitas in illaꝝ contemplatione nõ cõsistit. qz pfecta hois felicitas consistit in eo qđ est ꝓ essentiã pfectio intellectus. sed perfectio vltima intellectus est verũ ꝓ essentiam qđ soli deo cõuenit. g̃ solius dei cõtemplatio facit hoiem pfecte felicẽ z non contemplatio substantiaꝝ separataꝝ. pducta. Ad primã rõnem dubij dr q̃ pfectio intellectus humani est ꝓ ꝓiunctionẽ ad deum q̃ est primũ ꝓncipiũ z creationis z illuminationis anime. Substãtia aũt separa illuminat tanq̃ minister. nõ suo ministerio iuuat hoiem vt ad felicitatem pueniat. nec est humane felicitatis obiectũ Ad scđam dr q̃ attingi superiozem naturam ab inferiori cõtingit dupliciter. Uno mõ fm quidditatez potentie ꝓticipantis z sic vltima perfectio hois erit in hoc q̃ attinget ad contemplandũ aliquid sicut sube separate contemplant. Alio mõ sicut obiectuz coniungit potentie z sic vltima perfectio cuiuslibet potẽtie est vt attingat illud in quo plene inuenitur ratio obiecti.

Ad rõnes Ante oppoñ q̃onis Ad ꝑmaz dicitur q̃ illud dictũ dñi Dyonisij intelligitur de cognitione illoꝝ q̃ sunt in via tendentes ad felicitatem perfectam que est in patria Ad secundã dicitur q̃ finis potest accipi dupliciter. Uno mõ quantũ ad rem illam que desideratur. z sic idez est finis superioris z inferioris nature. Alio modo q̃tum ad cõsecutionem vnius rei z sic diuersus est finis superioris z inferioris nature fm diuersam habitudinem ad talẽ rem Et sic altior est beatitudo fm essentiam intellectus ꝓprehendentis q̃s homines vel substantie separate videntis et non ꝓprehendẽtis. Ad terciaz dr q̃ ꝓsideratiõem creaturarũ reducit intellectus noster aliquo mõ in actuz nõ tũ in vltimũ z pfectissimũ actum.

Oportet autez nõ fm suadẽtes humana sapere hominez entem neq̃ mortalia mortalem sed in q̃tuz ꝓtingit ĩmortale facere. z omnia facere ad viuere fm optimum eorum que in ipso Si em̃ z mole parũ est potentia z preciosita/te. multum magis omnib⁹ superexcellit. videbitur aũt vtiq̃ et vnũquodq̃ esse. hoc siq̃dem principale z melius Incõuenies igit fiet vti/q̃ si nõ suipsius vitam eligat sed alicuius alterius. qđ et dictũ ꝑus ꝓgruet z nũc. ꝓprium em̃ vnicuiq̃ natura optimuz z delectabilissimũ est vnicuiq̃ z homini vtiq̃ q̃ fm intellectũ vita. si q̃dez maxime vtiq̃ hic homo. iste ergo felicissim⁹. Secũdo aũt qui fm aliã virtutem fm ipsam esse operatões humane Justa z fortia et alia q̃ fm virtutes ad inuicez agimus in ꝓmunicationib⁹ z necessitatib⁹ et actionibus omnimodis et in passionib⁹ quod decet vnicuiq̃ ꝓseruantes. hec aũt esse videntur omnia humana. q̃dam aũt z accidere a corꝑore videntur z multuz coappropriari passionib⁹ moris virtus. Coniugata est em̃ z prudentia moris virtuti. et hec prudẽtie si quidem prudentie q̃dem ꝓncipia. fm morales autẽ virtutes. rectũ aũt moraliũ fm prudentiam. Concopulate autem hec et passionibus circa composituz vtiq̃ erunt composite autẽ virtutes humane z vita vtiq̃ que fm has et felicitas. que autem intellectus separata. tantum em̃ de ipsa dictum est certius em̃ dicere maius ꝓpositio est Uidebit̃ autem vtiq̃ et excellentiori largitione in paruuz vel in minus indigere morali. Necessarijs q̃dem em̃ ambobus opus fit ex equali. z si magis laborat circa corꝑ⁹ politic⁹ et q̃cuiq̃ talia. paruũ vtiq̃ q̃dẽ differt. ad opatiões aũt

multū differt. liberali q̄dem em̄ opus erit pecu
nijs ad agere liberalia. z iusto vtiq; ad redditi/
ones. volūtates em̄ immanifeste. similāt em̄ z
nō iusti iuste agere velle. forti aūt potētia si q̄/
dem pficit aliq̄d eorū q̄ fm virtutez z tēperato
potestate. q̄liter em̄ erit manifestus vel iste vel
alioz aliq̄s. Querit aūt q̄dem vtrū p̄ncipalis
virtutis electio vel actiones vt in ambob⁹ exi/
stentes. pfectū vtiq; manifestuz qđ in amba⁹
vtiq; erit. ad actōes autē multis opus est z q̄/
to vtiq; maiores sunt z meliores pluri⁹ Spe
culantia nullo taliū ad operatōnem necessitas
sed vt dicere z impedimēta sunt ad speculatio
nem fm autē q̄ hō est z plur⁹ ꝓuinit. eligitq;
fm virtutē agere opus. habebit igit talib⁹ ad
humaniter ꝓuersari. Perfecta aūt felicitas q̄m
speculatiua q̄dam est operatio. z huic vtiq; ap
parebit deos em̄ maxime suspicati sum⁹. bea/
tos z felices esse actiones aūt q̄les attribuere
debitū ipsis. vtruz iustas vel ridiculi appare/
būt ꝓmutātes z depositiōes dantes. z q̄cunq;
alia talia. Sed fortes sustinentes terribilia. z
periclitātes. q̄m bonū. vel liberales cui autem
dabūtur. Incōueniens autē z si erit ipsis nū/
misma vel aliq̄d tale. Si aūt tpati q̄dem vtiq;
erūt vel onerosa laus q̄m nō habent prauas cō
cupiscentias. ptranseūtib⁹ aūt z oia apparebūt
vtiq; q̄ circa actiōes parua z indigna dijs. sed
tū viuere oēs suspicati sunt ipsos z operari. er
go nō em̄ oportz dormire quēadmodum eudy
miona viuenti vtiq; ab agere ablato. Adhuc
aūt magis a facere qđ relinq̄tur p̄ter specula
tionē. quare dei operatio beatitudine differēs
speculatiua vtiq; erit z humanarū vtiq; q̄ huic
cognatissima felicissima. Signū aūt z nō par
ticipare reliqua aialia felicitate tali opatiōe p̄
uata pfecte dijs. q̄dē em̄ oīs vita beata. hoīb⁹
aūt inq̄ntum silitudo q̄dam opatiōis alis exi/
stit. alioꝝ aūt aialiū nulluz felix est. q̄z nequaq̄
cōicat speculatōe. Inq̄ntum vtiq; ptendit spe
culatio z felicitas z q̄b⁹ magis exīstit speculari
et felices esse nō fm accns. sz fm speculatiōem
hec em̄ fm seipsaz bonorabilis. quare erit vti/
qz felicitas speculatio q̄dam

Queritur duodecima

Vtrū felicitas speculatiua sit potior actiua. Arguit
p̄mo q̄ non. q̄z felicitas est premium virtutis. sed p ope/
ribus virtutum omnib⁹ equale dibitur premiū. ergo ꝛc.
Minor patz Mathei. xx. q̄z oēs operarij in vinea accepe
runt singulos denarios. Dicit Gregorius equalē vicez
in retributione sortiti sunt. igit. Secundo sic. felicitas
est summū bonū. sed summo bono non potest esse maius
igitur. Tercio sic. cū felicitas sit pfectū z p se subsistēs
bonū desiderium hominis quietat. sed nō quietatur ho/
minis desideriū si aliquod bonū desit quod suppleri pos/
sit. si autē nihil deest quod suppleri possit non potest esse
aliquod aliud maius bonum. ergo vel homo non est felix
vel si felix est nō p̄t alia felicitas esse maior.

In oppositum est p̄bus qui post̄ ostendit perfectaz
et principalem felicitatem esse fm intellectus speculatio/
nem. ꝯsequenter determinat de quadaz alia felicitate se/
cūdaria. que ꝯsistit in operatōe moraliū virtutum. Et p̄
mo ꝓponit intentū dicens. q̄ cū ille (qui vacat speculati/
oni intellectus) sit felicissimus. secūdario ille est felix q̄ vi/
uit fm aliam virtutem. scilz fm prudentiam. que dirigit
omnes virtutes morales.

Notandū secūdo q̄ sicut felicitas pfecta attribuit sa/
pientie que ꝓtinet in se alios habitus speculatiuos
tanq̄ p̄ncipalioz existens. ita etiā felicitas actiua q̄ est fm
opatōes virtutū moraliū attribuit prudētie q̄ est pfectis/
sima omniū moraliū virtutū. Tūc sit.

Conclusio prima

Et responsiua. felicitas speculatiua maioz est et potioz
actiua. Probat philosophus quatuor rōnib⁹ Prima est
quia quod est separatum z diuinuz potius est eo qđ est
compositum z humanum. sed felicitas est vita specula/
tiua que est propria intellectus z substātie separatiue Di
uina autem vita et felicitas q̄ est fm prudentiaz z mora
lem virtutez (que actiua dicitur) est humana. ergo felici
tas speculatiua maioz est actiua que in hac vita consistit
Minor probatur. quia felicitas actiua est circa operati
ones humanas. igitur est humana. Antecedens patet.
quia talis primo est circa res exterioꝛes que in vsum ho/
minis veniunt. sicut opera iustitie fortitudinis z aliarum
virtutum (que ad inuicem agimus) consistunt in com/
municationibus prout fm iusticiam homines ad inui/
cem sua bona communicant. Est etiam hec vita actiua
in necessitatibus prout vnus homo alteri subuenit in sua
necessitate. Existit etiam eadem vita in quibuscunq; ac
tionibus et passionibus humanis circa quas secūdum
virtutes morales cōseruatur z quodammodo conue/
nit vnicuiq;. Omnia autez que predicta sunt videnꝫ esse

quedam humana. Item quedam ptinentia ad virtutes videnť ptinere ad corpis et anime passiones. q̄bus fm quasdam affinitates appropriantur. naz multe virtutes morales sunt circa passiones. Ex quo patet q̄ virtus moralis. vita vel felicitas actiua est circa humana inquantū sunt circa exteriora. z circa bona corpis z circa aīme passiones. morali aūt virtuti coniungitur prudentia intellectualis fm quandam affinitatem z econuerso. quia principia prudentie accipiuntur fm virtutes morales quarū fines sunt principia prudentie. Rectitudo aūt virtutum moralium accipitur fm prudentiam. sz virtutes morales z prudentia simul copulantur cum passionibus que sunt cōes toti cōiuncto ex anima et corpe cum ptineant ad ptem sensitiuam. z ideo tam virtus moralis q̄ prudentia sunt circa totuz compositū. sed virtutes morales sunt humane. inquantū hō est compositus ex aīma z corpe. q̄ vita actiua (que est fm virtutes morales z prudētiā) dr humana. de vita aūt z felicitate speculatiua se excusat phūs dicens. q̄ ad pñs sufficit tantum dicere de ipa. qa per certitudinem explicare est maius q̄ ad psens pertineat propositū Secunda ratio speculatiua vita z felicitas videnť parū vel saltem minus q̄ moralis indigere q̄ homini largiantur bona exteriora. ergo felicitas speculatiua potior est actiua. vnde ambabus est necessarium habere necessaria vite. puta. cibum. potum. z alia huiusmodi. Et q̄uis circa corpus magis laboret actiuus. qz exteriores actiones p corpus aguntur. tamen quantum ad hoc non est magna differētia qm̄ vterq̄ indigeat eq̄liter necessarijs sed quantuz ad opationem virtutis magna est differentia. qa virtuosus multis indiget ad suas opationes. sicut liberalis pecunijs ad agendū liberaliter iustus vt reddat quod debet Et si obijciatur q̄ actus liberalitatis est etiam velle dare et actus iusticie velle reddere. sed illa possunt esse sine pecunijs igitur. Respondz textus q̄ voluntates hominum non sunt manifeste sine operationib exteriorib. nam multi non iusti se simulāt iuste velle. et hoc manifestum est si de aliquo q̄ sit fortis requirit aliquod extrinsecū nisi em facultas assit operandi nō est fortis. neq̄ alius virtuosus potest esse manifest⁹. ideo vt dicit textus. potest queri vtrum actiones exteriores vel electio interior in virtute morali. tamen ad omnimodam pfectionem virtutis moralis non solum requiritur electio. sed etiam opatio exterior ad quā hō indigz multis. z tanto pluribz quāto maiores sunt operationes et meliores. Sed vacans speculationi nullo talium indiget ad suam pfectionem. immo potest esse q̄ bona exteriora impediant hominē a speculatione. propter sollicitudinem que ex eis ingerit homini. distrahens animū hominis ne totaliter possit speculationi vacare. sed si speculās indigeat bonis exterioribus. hoc erit inquantum est homo indigens bonis necessarijs z inquantū conuiuit multis hominib quod interdum oportet vacare. z inquantum contēplatiuus eligit viuere fm virtutē moralem. et sic indigebit talib ad hoc vt humaniter conuersetur.

Tercia ratio inter opationes humanas ille (q̄ est similior diuine speculationi) est felicior. sed vita cōtemplatiua vl speculatiua est hmōi. igit est potior actiua. Maior pz quia dijs. i. substātijs separatis conuenit maxime esse felices. igit. Minor pbat. qz dijs non attribuuntur actiones virtutū moraliū. nam derisoriuz erit eis attribuere actus iusticie. puta q̄ facerent cōmutationes. vel q̄ sua bona apud alios deponant. Nec potest eis attribui actus virtutis fortitudinis. scz sustinere mala. propter bona. nec liberalitas. vanū em̄ eēt eos dicere vti pecunijs. si āt q̄s eis attribuit tpantiā huiⁿ laus erit magis ostēsa deo cū gratia. qz non est laudabile deo q̄ non habet prauas concupiscentias. nam non est natus eas habere. Et sic patz q̄ actiones moraliū virtutum sunt indigentes medijs. sed tñ nō omnes opinātur q̄ viuant. z p̄ consequens non conuenit eis q̄ operanť sicut dormiētes. quemadmodū dr de quodam pho qui diu vixit dormiens. si aūt a vita diuina auferatur actio virtutū moraliū z prudentie z etiā actio artis. sequit̄ q̄ deo solum relinquit̄ semper actio speculationis. et sic operatio dei (que excellit multitudinem) est speculatiua. z per speculationem sapientie sue omnia fecit. Ex quibus patet q̄ vita contemplatiua est similior diuine vite. Quarta ratio. animalia bruta carentia felicitate sunt omnia priuata contemplatione sapientie. qz non habent intellectū quo nos speculamur veritatem. et hec alia participant operationes virtutuz moraliū. sicut in leone actus fortitudinis est liberalitas. z in cyconia actus pietatis ad parentes. ergo signuz est q̄ felicitas sit quedam speculatio. Assumptum illius rōnis patet. qz in dijs. id est in substātijs separatis (quarū tota vita est beata eo q̄ habent solam vitam intellectualem) hoies autē in tantuz sunt beati inq̄tum in eis existit quedam similitudo talis operationis. scz speculationis. nullū aūt aliorum aialiuz cōmunicat speculatōem. ergo nullū tale est felix. Et sic pz q̄ q̄tum se extendit speculatio tantū se extendit felicitas. et quib magis conuenit speculari. magis cōpetit esse felices. non fm accns. sed p se fm speculationem que est fm se honorabilis

Secūda conclusio. licet ex parte ipsius boni (qđ est beatitudinis obiectū z causa) vna felicitas nō est maior alia. tñ ex parte adeptōis vel fruitōis illius boni vna beatitudo est maior alia. Prima pars pz. qz nō est nisi vnū bonū scz deus. cuius fruitioe hoies fiūt beati. igit. Secūda pars pz. qz q̄to magis aliquis hoc bono fruit tanto beatior est si ptingit que perfectius frui deo q̄ alterum. eo q̄ est melius dispositus vel ordinatus ad suam fruitionez. igit ꝛc. Quātum ad secūdum

Dubitatur primo

Vtrum homo possit fieri beatus per actionem alicuius creature. Et videtur q̄ sic. quia quod est potentia potest fieri beatum per substantiam superiorem que est actu beata Item beatitudo consistit in operatione intellectus. sed substantia separata potest illuminare intellectum hominis. ergo potest hominem facere beatum Ad dubium respōdetur q̄ impossibile est q̄ p actionē alicuius creature conferatur beatitudo. loquendo de felicitate perfecta. patet. quia quod excedit naturam creatam non potest fieri per virtutem alicuius creature. sicut suscitatio mortui. et illuminatio ceci. sed beatitudo est bonum quoddā excedens creatam naturam. igitur ꝛc. Si autem loquamur de felicitate imperfecta. sic eadem est ratio de ipsa z de virtute in cuius actu ipsa consistit Ad primam rationem dubij dicitur q̄ quando aliqua forma est in aliquo fm esse perfectum z naturale. tunc potest esse principium actiōis in alterum. sed si forma existit in aliquo imperfecte et in esse debili non potest esse principium communicationis sui in alterum. sicut patet de intentione colozis in pupilla. Lumen autem glozie (sub quo deus vi-

detur esse in deo pfecte ⁊ fm eē naturale. In oī aūt creatura est impfecte ⁊ fm esse ⁊ similitudinariū vel ꝑticipatū. ⁊ iō nulla creatura brā ꝑt cōicare suā btūdinē alteri

Ad scdam dr q angelus btūs illumiat intellectū hominis vel etiā angeli sub eo exītis q̄tū ad aliqs rōnes diuinoꝝ opeꝝ non aūt quantū ad visionē diuine essentie Ad eā em videndā oēs illuminant a deo. Scdm dubiū. vtrū oēs appetant felicitatē. ⁊ videt q nō qr null⁹ appetit qđ ignorat. sed multi sunt q̄ nesciunt qđ sit btitudo. qr qdam posuerūt eā in voluptate corꝑis. quidam in ꝓtute aie. Jrē essentia felicitatis est visio diuine essentie sed aliqui opinant impossibile esse deuz posse videri per essentiā ab hoie. ⁊ sic nō apperūt hoc igit. Responderur q btitudo ꝑt dupliciter considerari. Uno mō fm rōnem btitudinis cōem. et sic oēs eam appetunt. Ratio aūt cōis btitudinis est vt sit bonū pfectū. Sed perfectum bonum alicuius est quod totaliter voluntati ei⁹ satisfacit. ⁊ iō appetere btitudinē nihil aliud est q̄ appetere vt voluntas satiet quod oēs volūt. Alio mō possumus loqui de btitudine fm specialē rōem eius. ⁊ sic nō oēs appetunt ipsam btitudinē qui non sciunt cui rei cōueniat rō cōmunis btitudinis. Et per hoc soluit̄ primā rō dubij Ad secundam dicit̄ q cum voluntas sequat apprehensionē rōnis. sicut aliquid idem fm rem qđ tamē est diuersum fm considerationē rōnis. ita aliqđ est idem fm rem. ⁊ tamē vno mō appetit̄ ⁊ alio mō nō Beatitudo igit̄ potest considerari sub rōne finalis boni ⁊ perfecti que est cōis rō btitudinis. ⁊ sic naturaliꝫ ⁊ ex necessitate voluntas in ipsam tendit. Potest etiam considerari fm alias speciales considerationes vel ex ꝑte potentie operantis vel ex parte obiecti. ⁊ sic non ex necessitate voluntas tendit in ipsam

Ad rōnes aī oppositū. Ad primā dr q vnitas denarij significat vnitatē btitudinis ex ꝑte obiecti. sed diuersitas mansionuz ꝓcat diuersitatē beatitudis. sed diuersitatē beatitudinis fm diuersum gradū fruitionis Ad scdam dr q felicitas dr eē summū bonū inq̄ntū est summi boni pfecta possessio siue fruitio. Ad terciā dr q nullo btō deest aliqđ bonū desiderandū cū ipm habeat infinitū. qđ est bonum oīs boni. sed dr aliqs beatior alio ex diuersa eiusdez boni ꝑticipatōe. Additio aūt aliorꝝ bonoꝝ nō auget beatitudinē. ideo dr Augustinus qui te ⁊ alia nouit nō ꝓpter illa beatior. sed ꝓpter se tm beatus.

Opus aūt erit ⁊ ex exteriori ꝓsperitate hōi
enti. non enim per se sufficiens natura ad specular. Sed oportet ⁊ corpus sanum esse. ⁊ cibum ⁊ reliquum famulatū existere. Non tamē existimandum multis ⁊ magnis indigere futurum felicem si non ꝓtingit sine exterioribꝫ bonis beatū esse. non enim in superbabundantia per se sufficiens. neq̄ iudicium neq̄ actio possibile autem ⁊ non principes terre ⁊ maris agere bona etenim a moderatis poterit vtiq̄ aliquis agere fm virtutem. boc autem est videre manifeste. ydiote em̄ potentiby non minus videntur studiosa agere. sed et magis sufficiēs autem tanta existere. erit em̄ vita felix fm virtutem operantis. Et solon aūt felices forte enunciauit. benedicēs moderate bis que extra dictatos agentes autez optima existimabat. ⁊ viuentes temperate. contingit enim moderata possibilitates agere que optet. Videt autem et anaxagoras nō diuitem neq̄ potentem existimare felicem dicens. quoniā non vtiq̄ admirabitur si quis incōueniens appareat multis. Isti em̄ iudicant bis que extra hoc sentientes solum. Consonare itaq̄ rōniby videnť sapientum opiniones. fidem quidem igit̄ opiniones ⁊ talia habent q̄dam. verū autem in operabiliby ex operiby ⁊ vita iudicatur. in bis em̄ dominans. Intendere aūt predicta oportet ad opera et vitam inferentes. et consonantiby q̄dem operibus acceptandum dissonantiby autem sermones suspicandum

Queritur decimotercio

Utrū corꝑ⁹ req̄rat ad felicitatē. Arguit̄ ꝓmo q non qr corꝑ⁹ est q̄dā corꝑale. sed felicitas non ꝓsistit in corꝑalibꝫ bonis. vt in ꝓmo ostēsum est Scdo sic. felicitas hois ꝓsistit in visione diuine essentie. sed ad istā operationē corꝑ⁹ nihil ꝓfert. igit̄ Tercio sic. q̄to intellect⁹ est magis abstract⁹ a corꝑore. tāto pfectius intelligit. sed felicitas ꝓsistit in pfectissima operatōe intellectus. igit̄ ⁊c

In oppositū est ꝓphs. qui postq̄ ostēdit q̄d sit felicitas ꝓsequēter ostendit qūo se habeat ad exteriora. Et ꝓmo ostendit qūo felix se habeat ad inferiora bona. Secundo quomodo ad deū. de quo in sequēti q̄stione. de ꝓmo autē in ꝓsenti Notādū secūdo. q duplex est felicitas impfecta quā hō ꝑ sua naturalia ꝓsequi ꝑt q̄lis in hac vita haberi ꝑt. Alia est pfecta. et ad hāc dixerūt q̄daz naturalem dispositōem corꝑis requiri. imo fm eos requiritur vt omnino aīa a corꝑore sit separata. Un̄ dicit Porphiri⁹ q ad hoc q beata sit aīa omnino corpus fugiendum est sed hoc est incōueniens. quia naturale est anime corꝑi vniri. ergo pfectio aīe nō excludit naturales perfectiones corꝑis. Jdeo ponitur.

Conclusio prima

Et respōsiua. tam ad felicitatē impfectāq̄ etiā pfectam requirit̄ bona corꝑis dispositio ⁊ antecedenter ⁊ ꝓsequenter. Prima pars patet. qr talis fm phm consistit in operatione fm ꝓtutem pfectā. sed ꝑ inualiditatem homo

impediri potest in omni operatiõe virtutis. ideo ōr phs q̄ hominī ad speculandū necesse est habere sanū corpus q̄ p infirmitatē corporis debilitanť vires sensitiue quib⁹ hõ vtit in speculando. ⁊ etiã distrahit intentio mentis ab actiõe speculatõis. Secũda pars pz. qz ſm Augustinū corpus iam nõ erit aiale sed spũale ⁊ angelis adequabit et erit ad gloriã qõ sarcine fuit. g̃ antecedenter ad felicitatem oib⁹ modis pfectã requirit bona dispositio corpis. Sed q̄ req̄ratur pſequẽter pz. qz p beatitudinẽ aie fit reddūdantia ad corpus vt ipm sua pfectiõe potiat.

Conclusio secũda. licet felix felicitate psentis vite indigeat exterioribus bonis. nõ tñ indiget magnis. Primaz partẽ pbat. qz felix cũ sit hõ habet opus exterioꝛ psperitate. requiritur etiam corpus. ideo ōr phs q̄ humana natura non est p se sufficiens ad speculari. indiget etiam hõ felix cibo ad nutritionem corpis. indiget insup reliquo famulatu. vt scz ministrent oia alia que sunt homini necessaria ad vitã humanã. Secũdã partẽ declarat Aristoteles. qz ad felicitatẽ requirit q̄ homo sit p se sufficiẽs sed hoc nõ pſistit in suphabũdantia diuitiarũ. nam paucis indiget natura. igit. Minorẽ probat phs. qz suphabũdantia facit minus sufficiens. nam hõ indiget multoꝛ auxilio ad custodiendas ⁊ gubernãdas suphabũdãtias diuitiarũ. Similiter rectitudo iudicij tam rõnis speculatiue q̄ practice ⁊ exterioꝛ actio virtuosa p̄t esse absq̄ superhabũdantia diuitiaruz. qz vt dicit textus possibile est homines non existẽtes principes maris ⁊ terre quasi in diuitijs nõ suphabũdantes bene operari. si eñ aliq̄s moderate habeat de bonis exterioribus. poterit opari ſm virtutem. qõd patz experimento. qz hoies idiote popularem et priuatã vitã habentes agunt virtuosa non minus q̄ potentes. sed etiam magis. quia potentes impediuntur a multis virtuosis actibus. tum ꝓpter nimias occupationes ⁊ sollicitudines. tum etiam ꝓpter superbiam quam superhabũdantia diuitiarum adducit Ex dictis patet q̄ ad felicitatem sufficit hominẽ tantũ habere de exterioribus bonis q̄ possit virtuosa agere. qz si aliquis operetur ſm virtutem vita eius erit felix. cum felicitas in operatione virtutis consistat. Deinde pfirmat phs quod dictuz ẽ per dictum sapientum. Primo per dictum salomonis qui illos enũciauit felices qui moderate sunt diuitati quantum ad exteriora bona. quia tales maxime reperiũtur operari bona ⁊ viuere temperate. nam aliqui moderatas diuitias possidentes possunt agere qõd oportet. a quo impediũtur tam superhabũdantes in diuitijs ꝓpter nimiam sollicitudinẽ q̄ etiam deficientes in talib⁹ quos oportet nimis sollicitare circa victuz querendum Deficit etiam in pluribus opportunitas benefaciendi. Idez etiã probat testimonio anaxagore cui videbat q̄ nec⁹ diues nec⁹ potens p̄t esse felix. nec mirabatur si hoc videbatur incõuenies multis. qz multitudo hominũ iudicat ſm exteriora bona que sola cognoscit et bona rõnis ignorat que sunt vera bona hominis ſm q̄ aliquis est felix Et istis dictis sapientũ ostendit phs in hac materia eẽ acquiescendũ ꝓcludens q̄ opiniones sapientuz ꝓsonãt rationibus. ideo habent quãdam fidem. sed in operabilibus iudicatur magis verum circa dictũ alicuius ex operibus ⁊ modo viuendi ipsius q̄ ex ratiõe. qz dominans et principari circa operabilia consistit in istis operibus ⁊ modo viuendi. non eñ circa ipsa talia principatur cognitio. sed opus. Et ideo que dicta sunt oportet considerare per comparationem ad opera et vitam sapientuz ⁊ eaquib⁹ opera sapientum ꝓsonãt sunt acceptanda. scilz q̄ suphabundantes diuitijs non requirũtur ad felicitatez quas diuitias sapientes non querunt. Si vero dissonãt opera suspicandum est q̄ sint soli sermones veritatez nõ habentes. sicut patet de sententia stoycorum dicentiũ exteriora bona nullum bonum hominis esse. cuius ꝓtrariũ patet in operib⁹ eoz. qz appetunt ea ⁊ querunt tanquam bona. Quãtum ad secũdum.

Dubitatur primo

Utrũ ad felicitatẽ (que pſistit in visione dei) requirãtur etiam bona exteriora. Et videť q̄ sic. qz ſm Boetiũ felicitas est omniũ bonoꝛ status. sed exteriora sunt aliq̄ hois bona. g̃. Itẽ dñs Mathi q̃nto ōr. Merces vestra magna est in celis. sed esse in celis significat esse in loco. g̃ saltẽ locus exterioꝛ req̄ritur ad beatitudinẽ pfectam. Item q̄ in p̄mium sanctis ꝓmittũtur ad felicitatem perfectam p̄tinent. sed sanctis ꝓmittũtur in scripturis bona exteriora. vt cibus potus. diuitie. ⁊ regnũ. g̃. Respondeť q̄ licet ad felicitatem impfectam req̄rantur bona exteriora. non tñ quasi de essentia. sed tanquaz instrumenta deseruientia Tamen ad pfectam beatitudinem non requirũtur talia Patet qz omnia talia req̄runtur ad sustentationem corpis hois vel ad aliquas operationes quas p animale corpus exercemus que humane vite conueniũt. sed felicitas pfecta vel erit in aia sine corpe vel in aia induta corpe iam nõ aiali sed spũali. g̃ exteriora bona nullo modo req̄runtur ad felicitatem pfectam. Ad p̄mã rõnez dubij dicit q̄ ista bona deseruientia vite humane nõ pertinũt vite spũali. in qua beatitudo pſistit. tñ in illa beatitudine erit omniũ bonoꝛ aggregatio. qz quicq̃d boni inuenitur in istis totũ inuenit in summo fonte bonoꝛ. Ad secũdam ōr q̄ merces scr̃oꝛ. nõ ōr esse magna in corporeis celis. sed p celos intelligit altitudo spũaliuz bonoꝛũ. nihilominus tñ locum scz celũ empirreum habebũt beati nõ ꝓpter necessitatem beatitudinis. sed ſm quãdam conuenientiam ⁊ decorem Ad terciã ōr q̄ omnes ꝓmissiones que in sacra scriptura ꝓmittũtur sunt metaphorice intelligende ſm q̄ in scripturis spũalia per corporalia solent intelligi et significari. vt ex notis ad desiderandum ignota consurgamus. et p diuitias sufficientia. p regnum exaltatio hois vsq̄ ad cognitõem cũ deo.

Dubitatur secũdo. vtrum amici sint necessarij ad beatitudinem. videtur q̄ sic. quia futura beatitudo sepe in scripturis nomine glorie designatur. sed gloria hominis consistit in hoc q̄ bonum hominis ad multoꝛum notitiã deducitur. ergo ad beatitudinem perfectaz requiritur societas amicoꝛum. Item ſm boetium nullius rei sine cõsortio iocunda est possessio. sed ad beatitudinem requiritur delectatio. ergo ⁊c. Item charitas in beatitudine p̄ficietur. sed charitas extendit se ad delectationem dei et proximi. ergo ⁊c. Respõdetur q̄ in felicitate presentis vite felix indiget amicis. vt patuit nono huius. non ꝓpter felicitatem cum sit per se sufficiens. nec⁹ propter delectationem. quia habet in seipso delectationem perfectã in operatione virtutis. sed ꝓpter operationem bonam vt scz eis benefaciat. et vt eos inspiciens benefacere delectetur. et vt etiam ab eis in benefaciendo iuuetur. Tamẽ in perfecta beatitudine (que erit in patria) non requiritur de necessitate societas amicoꝛ. qz homo totam plenitudinem sue beatitudinis habet in deo. Sed tamen

ad bene esse beatitudis bñ facit societas amicoꝝ. Ad primā rōnem dubij ōr q gl'a essentialis beatitudinis est illa quā hō non apud homines.sed apud deum querit

Ad scām ōr q verbū illud verū est qñ in illo bono (quod habet) nō habet plena sufficiētia qō in ꝓposito dici nō ꝑt.qz hō habet in deo sufficientiā omis boni. Ad terciaz ōr q pfectio caritatis est essentialis beatitudini q̄tum ad dilectionē dei.nō aūt q̄tum ad dilectionē proxi/mi. Uñ si esset vna sola aīa fruens deo adhuc esset beata non habens proximū quem diligeret.sed supposito proxi mo sequitur dilectio eius ex perfecta dilectione dei. ideo quasi concomitanter se habet amor proximi ad beatitu/dinem perfectam

Ad rationes Añ oppositū Ad ꝑmā dicitur.q in corporali bo/no non cōsistit beatitudo sicut obiecto beatitudinis. sed tamen corporale bonum potest facere ad decorem beati tudinis vel eius perfectionem. Ad secundam dicitur q z si corpus nihil conferat ad illam operationem intel/lectus qua dei essentia videtur.tamen posset ab hac im/pediri.et ideo requiritur perfectio corporis vt non impe diat eleuationem mentis. Ad terciam dicitur q ad perfectam operationem intellectus requiritur abstrac/tio ab hoc corruptibili corpore quod aggrauat animam non autem a corpore spirituali. quod erit totaliter spiri/tui subiectum

Scōm intellectum aūt opans z hunc cu/rās z dispositus optime z dei amātissimus vi debit esse. Si em q̄dā cura humanoꝝ a dijs sit quēadmodū videt.z erit vtiq; rōnabile bene z gaudere ipsos optimo conatissimo. hoc āt vti q; erit intellectus z diligentes maxime hoc z honorantes beneficare vt de amicis ipis curā tibus z recte z bñ opantes. Qm̄ aūt hec oīa sapiēti maxime existunt nō imanifestum. deo amantissimus ergo eundē. igit verisile z felicis simū q̄re.z sic erit sapiens maxime felix

Queritur decimoquarto vtruz homo pos/sit consequi felicitatem

Arguitur primo q non. quia sicut natura rationalis est supra sensibilem.ita intellectus supra rationalem Sz bruta habentia sensibilem naturam tantum nō possunt peruenire ad finez rationalis nature. ergo nec homo qui est natura rationalis potest peruenire ad finez nature in tellectual' que est felicitas Secundo. vera felitas con sistit in visione dei qui est veritas pura. sed connaturale est homini veritatem intueri in rebus materialibus. ido per species intelligibiles in fantasmatibus intelligit. vt dicitur tercio de anima.ergo homo consequi non potest felicitatem que consistit in adeptione summi boni. sed aliquis non potest peruenire ad summum bonuz nisi trā scendat media.inter deum autem z hominem mediant substantie separate quas homo transcendere non potest ergo hō non potest felicitatem adipisci. In oppositum est phs qui postq̄ ostendit q̄liter se habeat felix ad bona inferiora.ꝓsequēter ostēdit qño se habeat ad bona supio ra.scz ad deū.dicēs q felix felicitate speculatiua videt esse optime dispositus z deo amantissimus. Cuius cā est.qz ipse opatur sm intellectū ꝓtemplādo veritatē z curā suā apponit bonis intellectis. z sic excellit in eo qō est opti/mū hois.ideo est optimus z deo amantissimus

Notādū secūdo p modū suppōnis.qz deus hz curā z puidentiā de oīb rebus humanis.rōnabile est tunc q de lectet circa hoies de hoc qō est optimū in eis. z quod est cognatissimū hoc est similimū deo.z hoc est intellect⁹. vt patz ex dictis. Ex quo infert phs q rōnabile est deū be/nefacere istis q̄ amant intellectū z ipm honorant.bonuz intellectus oīb ꝓferentes quasi veri dij curent de ipsis q̄ sunt eis amici. Rōnabile est etiā q beneficia ꝓferant his q̄ bene z recte operantur. Tunc sit

Conclusio prima

Sapiens est deo amantissimus z maxime felix. Probat qz oia p̄dicta ꝓueniūt sapiēti.nā sapiens diligit z hono/rat maxime intellectum.sed intellectus maxime amat a deo inter res humanas.sapiens etiā bene recte opat.q̄ est deo amantissim⁹. Sed q sit felicissim⁹ pz.qz ille est felici/simus qui est deo amantissimus.sed felicitas hominis ōr esse p hoc q ipse maxime amatur a deo.ergo sapiēs est felicissimus. Ex quo pz q vltimā felicitatē ponit phs in operatione sapiētie.de qua in sexto determinat. z nō in ꝓparatione ad intellectum agentem.vt quidam fingūt Patet etiam q in hac vita nō ponit pfectam felicitatem sed talem qualis potest ꝓpetere humane z mortali vite. ideo supra in ꝑmo ōr.beatos autem vt hoies

Conclusio secūda z responsiua.homo potest felicita/tem ꝓsequi. Patet.quia felicitas nominat adeptionez p fecti boni.ergo quicūq; est capax pfecti boni potest ad felicitatem puenire.sed homo est hmōi. Minor patz.quia intellectus hominis potest apprehendere vniuersale z p fectum bonū.et eius volūtas potest illud bonū appetere Item homo est capax visionis diuine essentie.sed in hu/iusmodi bono perfecta beatitudo ꝓsistit.igitur z̄c. Quā tum ad secundum

Dubitatur primo

Utrum in ista vita possit haberi perfecta felicitas. Uide tur q sic.quia dicitur in psalmo. Beati imaculati in via: qui ambulant in lege domini.sed hoc in ista vita contin/git.igitur z̄c Item hoies possunt in ista vita cognosce re summū bonuz.z cognoscendo amare.ergo possunt in hac vita esse beati perfecte Item quod a pluribꝫ dicitur non potest totaliter esse falsum.sed plures ponūt felicita tem in hac vita. Respondetur q licet aliqlis parricī/patio perfecte felicitatis possit in ista vita haberi.Tamē perfecta et vera felicitas nō potest haberi in hac vita Pa tet quia cum felicitas perfecta dicat perfectum et sufficī/ens bonum.omne malum excludit et omne desiderium implet.sed hoc nō ꝑt esse in hac vita. Nam presens vita multis malis subiacet q̄ vitari non pñt. vt ignorantie ex parte intellectus z inor dinatis affectibꝫ ex pte appetit⁹.z multiplicibꝫ penalitatibꝫ ex pte corpis. Similiter etiam de

siderium boni in hac vita saciari nō pōt. qz naturaliʒ hō desiderat pmanentiā boni quod hz. sed bona pūtis vite trāsitoria sunt. cū ꝛ ipsa vita trāseat quā naturaliʒ appetimus. ꝛ eā ꝑpetuo pmanere vellemus. ideo impossibile ē verā ꝛ perfectā beatitudinē in hac vita habere. Scōo ptz idem. qz talis felicitas consistit in visione divine essentie q̄ nō potest homini puenire in hac vita Ad pmam rōez dubij dr q̄ in hac vita aliqui dicunt beati vel ꝑpter spēm beatitudinis adipiscēde in futura vita. vel ꝑpter aliqualē pticipatiōem. vel sm aliqualem summi boni fruitiōem

Ad secundā dr q̄ participatio summi boni pōt esse p fecta dupliʒ. Uno mō ex pte ipsius obiecti beatitudinis. qđ sm suam essentiā non videtur. ꝛ talis imfectio tollit rationem perfecte beatitudinis. Alio mō ex pte pticipantis. ꝛ talis imperfectio nō tollit perfectā ratiōem perfecte beatitudinis. quia cū felicitas sit operatio quedā vera ratio beatitudinis considerat ex obiecto quod dat spēm actui ꝛ nō ex subiecto Ad terciam dr q̄ homines reputant in hac vita esse aliqualem beatitudinem ꝓpter similitudinez pfecte beatitudinis. ꝛ sic nō ex toto in sua estimatione deficiunt

Secundum dubiū. vtz hō per sua naturalia possit vere ram beatitudinem cōsequi. Uideť q̄ sic. quia natura nō deficit in necessarijs. sed nihil est homini tam necesse sicut felicitas. igitur. Item hō est sufficientioz irrationalibus. sed alia ab homine per suam naturam possunt consequi suos fines. ergo multomagis homo per sua naturalia suum finem qui est felicitas potest consequi Item felicitas perfecta sm pōm est operatio. sed cuiusdem est inicipere rem ꝛ eam perficere. Cum ergo operatio imperfecta que est quasi principium in operibus humanis subdatur naturali potestati hoīs qua suoz actuū dominus est. videtur q̄ per naturalem potentiaz possit pertingere ad operationem perfectam. que est felicitas. Respondeť q̄ licet felicitas imperfecta que in hac vita haberi potest ab homine per sua naturalia acquiritur eo modo quo ꝯtus in operatione consistit. Tamen perfecta beatitudo hominis (que in visione divina consistit) nō potest ab homine per naturalia adipisci. Patz quia videre deum est supra naturam hominis vt etiam alterius creature. ideo nec homo nec alia creatura potest cōsequi beatitudinem vltimam per sua naturalia Ad primam rationem dicitur. q̄ sicut natura non deficit homini in necessarijs q̄uis non dederit sibi arma ꝛ tegumenta sicut alijs animalibꝫ tamen dedit sibi rationem ꝛ manus quibus potest hoc sibi acquirere. ita non deficit homini in necessarijs. q̄uis non dederit sibi aliquod principium per quod possit beatitudinem perfectam adipisci. quia hoc erat impossibile. sed dedit ei liberum arbitrium quo potest conuerti ad deum qui eum facere pt beatum. que enim per amicos possumus per nos aliqualiter possumus. vt ptz tercio huius

Ad secūdam dicit. q̄ nobiliozis conditionis est natura potens consequi perfectum bonum cum auxilio illa q̄ ꝯsequit bonū quoddā imperfectū sine exteriori auxilio. sicut dicitur secundo celi. sicut melius dispositus ad sanitatem potens consequi perfectam sanitatem exteriori auxilio medici. q̄ qui solum potest consequi sm se imperfectam. sic creatura que potest consequi perfectum beatitudinis bonum indigens ad hoc auxilio diuino est pfectioz irrationali qđ hmōi non est capax. sed q̄ddam imperfectuz ꝯsequit rōne ꝛ virtute sue nature Ad terciam dicitur q̄ q̄ pfcm ꝛ imperfcm sūt eiusdē spēi ab eadez virtute cāti

pūt. nō aūt hoc est necesse si sint diuersaꝝ spēꝝ. nō em̄ q̄ quid pt causare vltimā dispōnem materie pt vltimā perfectionem conferre. Imperfecta autē operatio que subiacet naturali potestati hominis non est eiusdē spēi cum operatione illa pfecta que est hominis beatitudo operatiōis spēs ex obiecto dependeat.

Ad rōnes Aū oppositū q̄stionis Ad pmā dr q̄ aliter rōnalis natura excedit sensitiua ꝛ aliter intellectualis rōnalem. Naz rationalis excedit sensitiuam quantū ad obiectū cognitionis. qz sensus non cognoscit vle. cuius ratio est cognitia sed intellectualis excedit rōnalem q̄tum ad modū cognoscendi eandem intelligibilē veritatē. nam intellectualis natura statim intelligit veritatem ad quā rationalis natura p inquisitionem rōnis attingit. Ex tō ad id qđ intellectus statim apprehendit ratio per quendam motum attingit. ideo rationalis natura perfectionem ꝛ beatitudinem consequi pt que est pfectio intellectualis natura. tm̄ alio modo q̄ natura intellectualis. nam intellectualis statim consequuta est eam post principiū sue cognitionis. homines per tempus ad ipsam ꝓueniunt. sed sensibilia ad hanc nullo peruenire possunt Ad scām dr q̄ homini sm statum pūtis vite est cōnaturalis modus cognoscendi veritatem intellectualem p fantasmata. sed post huius vite statum habebit alium statum supernaturalem Ad terciam dicitur. q̄ homo non potest transcendere substantias separatas gradu nature. vt scz sit eis natura superioz. tamē potest eas trāscēdere per operationē intellectus duz intelligit aliquid esse supra eas quod homines beatificat quod cū perfecte consequitur btūs erit.

Trum igitur sit ꝛ de his ꝛ de virtutibus adhuc autem de amicicia ꝛ delectatione sufficienter dictum est in typis finem habere existimandum electionem vel quemadmodum dicitur non est in operabilibꝫ finis speculari singula ꝛ cognoscere. sed magis operari ipa. Nihil igitur de virtute sufficiens scire sed habere et vti temptandū vel si aliqualiter aliter boni efficiamur. Siquidem igitur essent sermones p se sufficientes ad facere studiosos multas vtiq; mercedes ꝛ magnas iuste ferrent sm theagium ꝛ oportet vtiq; bastribuere. Nunc autem videntur prouocare ꝯdem ꝛ mouere iuuenum liberales posse sm omnes ꝛ morem mobilem ꝛ vt vere amantē bonum facere vtiq; facal2oabymū ex virtute. mlt̄os aūt nō posse ad bonitatē ꝓuocare. non em̄ nati sunt verecūdie obedire sed timori neq; re

cedere a prauis ꝓpter turpe. sꝫ propter penas passione em̄ viuentes proprias delectationes ꝑsequũtur per q̄s ipse erũt fugiũt aũt opposi/tas tristicias boni autez ⁊ vt vere delectabilis neqꝫ ĩtellectũ hn̄t. neqꝫ gustatiui exn̄tes. tales aũt quis vtiqꝫ sermo transformaret. non enim possibile vel nõ facile que ex antiquo ꝯsuetudinibus cõprehensa sermone transmutare Amabile aũt forte est si oĩbus exn̄tibus ꝑ que epyeikes videmur fieri accipiam⁹ virtutem. fieri aũt bonos existimant. hij q̄dem natura. hij aũt cõsuetudine. hij aũt doctrina. Quod q̄dez igitur nature manifestũ. ꝙ non in nobis existit. sed ꝑ aliquam diuinam causaz vt vere bn̄ fortunatis existit. sermo aũt ⁊ doctrina nequando non in omnibus potest. sed opus est p̄paratã esse consuetudinib⁹ auditoris animã nõ bene gaudere ⁊ odire quẽadmoduz terrã nutrientẽ semen. nõ em̄ vtiqꝫ audiet sermonẽ ꝯmouentem neqꝫ in/telligit. qui ꝑm passionem viuit. sic aũt hn̄tem q̄liter possibile persuaderi totaliter aũt nõ videtur sermoni cedere passio. sꝫ violẽtie. oportz itaqꝫ morem p̄existere aliq̄liter propriuz virtutis diligẽtem bonum ⁊ aspernãtem turpe. Ex iuuene aũt ductõe recta sortiri ad virtutẽ diffici/le Non aũt a talibus nutritũ legibus tꝑate em̄ viuere ⁊ perseueranter nõ delectabile multis aliterqꝫ iuuenibus. Propter quod oportet le/gibus ordinatam esse nutritionem ⁊ adinuen/tões. nõ em̄ erunt tristicia consueta facta. Nõ sufficiens aũt forte iuuenes existẽtes nutritiõe ⁊ cura sortiri recta. sed quia ⁊ virum factũ oportet adinuenire ipsa ⁊ assuefieri ⁊ circa hoc indigebimus. ⁊ totaliter vtiqꝫ circa omnem vitam Multi em̄ necessitati magis q̄ꝫ sermoni obe/diunt. ⁊ iacture q̄ꝫ bono.

Querit decimoquinto.

Vtrum legis sit homines facere bonos Arguitur p̄mo ꝙ non. quia homines sunt boni per virtutem. Sed ꝑtus inest homini a solo deo qui in nobis sine nobis vir/tutem facit. igitur. Secundo. lex non prodest homini nisi ei obediat sed homo obedit ei ex bonitate. ergo bonitas requiritur ad legem. Tercio. lex ordinatur ad bonum commune. sed quidam bene se habent ad bonũ commune qui tamen in proprijs non bene se habent.

Confirmatur. quia quedaz leges sunt tyrannice. vt dicitur in politicis. sed tyrannus non tendit ad beatitudinem subditorum. sed solum ad vtilitatem. igitur

In oppositum est ph̄us qui postq̄ꝫ determinauit de premio virtutis considerato in ipso homine que est delectatio vel felicitas. Consequenter determinat de alio fine qui accipitur ꝑ comꝑationem ad commune bonũ ostendens ꝙ preter dictam doctrinam moralium necesse est esse aliam legis positiuam que intendit ad bonum. Et primo ostendit necessariam esse legis positionem. Secũdo necessarium esse aliquem legis positiuũ. Et cuz hoc quomodo p̄t fieri legispositiuus Primo inquirit ph̄us vtrum sufficiat sicut dictũ est de ꝑtinentibus ad felicitatem typice ⁊ figuraliter scꝫ de virtutibus. de amicicia et delectatione. vel existimandũ sit ꝙ electio nostra habeat finem determinatum ⁊ completum. vel adhuc sit aliq̄d suꝑaddendum. Et intelligit de electione qua eligim⁹ tractare de bono humano Ad quam questionem respõdet ꝙ adhuc aliquid aliud requiritur primo ostẽdens ꝙ requiritur aliquem fieri bonum. ⁊ secũdo ꝙ ad hoc ꝙ aliquis sit bonus requiritur bona cõsuetudo. Et tercio ꝙ ad hanc consuetudinem habendam requiritur legispositio Sciendum. ꝙ finis scientie existentis circa operabilia non est cognoscere ⁊ speculari singula sicut in scientijs speculatiuis. sed magis ea facere. Et quia ꝑm virtutem sumus boni ⁊ oꝑatores bonorum non sufficit ad scientiam que intendit ad bonum humanum ꝙ aliquis cognoscat virtutem. sed tẽptandum est ꝙ habeat eã ꝑm actum vtendo ea. vel si aliquis estimet ꝙ ꝑ aliuz moduz homo possit fieri bonus q̄ꝫ ꝑ virtutem temptandũ est illum habere Ubi ponitur

Conclusio prima

Ad hoc ꝙ aliquis sit bonus non sufficit solũ sermo persuasiuus. sed etiam requiritur bona consuetudo Primã partem probat textus. quia si sermones ꝑsuasiui ꝑ se sufficerent ad faciendum homines studiosos multe ⁊ magne mercedes debentur alicui ꝑm artem ad persuadendũ ad bonum. ⁊ esset necesse ꝙ magne mercedes retribuerentur ꝑsuasoribus. hoc autem non videtur verũ ꝙ sermones persuasiui possunt prouocare iuuenes ad bonuz qui non sunt subiecti vicijs ⁊ passionibus habentes nobiles mores inquantum sunt apti ad operationes virtutis. Et qui vere amant bonum possunt fieri repleti virtute et honore. Tales enim bene dispositi ad virtutem ex bonis persuasionibus prouocantur ad perfectionem virtutis Item probat textus. quia multi homines non possunt per sermones prouocari ad bonitatem. quia non obediunt verecundie qui non timent turpitudinẽ. sed magis coercentur timore penaruz. quia nõ recedunt a prauis operibus propter prauam eorum turpitudinem. sed propter penas quas timent. quia eniz viuunt ꝑm passiones et non scd̄m rationes proprias passionum delectationes prosequuntur per quas passiones

propie magis in eis crescunt et fugiunt delectationes contrarias suis delectationibus. que per penas eis infe/runtur. nō aūt intelligunt id quod est vere bonū ⁊ delec/tabile. neq; etiam dulcedinem eius gustu ꝓcipere possunt tales autem homines nullo sermone trāsmutari possunt Nam ad hoc q̄ aliquis sermone trāsmutetur requiritur q̄ ei ꝓponaf aliquod quod accipiat. ille aūt qui nō sapit bonum honestum. ꝫ inclinaf ad passiōes nō acceptat q̄c quid ꝓponatur sermone inducente ad virtutem. ideo nō est facile q̄ aliquis per sermonem possit transmutare hominem ab istis que per antiquam consuetudinem cō prehendit sicut in speculatiuis nō potest faciliter reduci ad veritatem qui firmiter adheret contrarijs principiorū quibus in operabilibus ꝓportionantur fines. Se/cundam partem conclusionis sic declarat philosophus. quia per consuetudinem homo acquirit modum propri um virtutis. vt scilicet diligat bonum honestum ⁊ abhor reat turpe. ergo ad hoc q̄ sermo mouentis aliquo modo habeat efficaciam oportet ꝓexistere consuetudinē. Cir/ca quam rationem dicit textus q̄ non debemus esse con tenti solis sermonibus ad acquirendum virtutem. sed de bet etiam esse charum nobis. si etiam habitis omnibus per que homines videntur fieri consequuntur virtutem Circa quam triplex est opinio. Nam quidam dicunt q̄ homines fiunt boni per naturam. puta ex naturali com plexione celesti. Alij q̄ per impressionem ⁊ exercitiū. Alij q̄ per doctrinam. quia tria aliqualiter sunt vera. Nam ⁊ naturalis dispositio proficit ad virtutem. ideo in sexto di citur q̄ aliqui mox nati videntur fortes vel temperati fm quandam naturalem inclinationem. sed hec naturalis dispositio est imperfecta. vt ibidem dicit. et quod ad eius perfectionem exigitur q̄ superueniat perfectio intellectus Et propter hoc exigitur doctrina que non sufficit. quia virtus non consistit in solo intellectu. vt dicit Socrates Sed vltra requiritur consuetudo per quam appetitus inclinatur ad bonum. eo q̄ ad virtutem requiritur recti/tudo appetitus. sed id quod ad naturam pertinet nō est in potestate nostra. sed prouenit ex aliqua diuina causa. puta ex aliqua impressione celestium quantum ad corp⁹ humanum ⁊ a deo. qui solus est supra intellectum quan/tum ad hoc q̄ mens hominis moueatur ad bonum Et ex hoc homines sunt vere fortunati q̄ per diuinam cau/sam inclinātur ad bonum. Dictum enim est supra q̄ ser mo ⁊ doctrina non habent efficaciam in omnibus. Sed ad hoc q̄ efficaciam habeant in aliquo requiritur q̄ ani/ma auditoris ex multis bonis consuetudinibus sit pre/parata ad gaudendum de bonis ⁊ ad odiendum mala. Sicut etiam oportet terram bene esse cultam ad hoc q̄ nutriatur semen per terram sparsum. Sic enim se habet sermo auditus in anima sicut semen in terra. Ille em̄ qui viuit fm passiones non libenter audit sermonem mora/litatis nec etiam intelligit. ita scilicet q̄ iudicet illud bonū esse ad quod inducitur. ita non potest ab aliquo persuade ri. Et ita q̄diu passio que est per consuetudinem firma/ta in homine dominatur non credit soli sermoni. ꝫ opor tet adhibere violentiam. vt sc̄z homo compellatur ad bo num Secunda conclusio. legis est facere bonos quib⁹ datur. vel simpliciter vel fm quid. Probatur quia ipsi/us est inducere subditos ad propriam virtutem. sed vir/tus bonum facit. igit̄. Maior ptz. q̄ lex est dictamē rōis in p̄sidēte qui subditos gubernat. Sed subditor̄ virtus est vt bene subdantur ei a quo gubernant. Et or notan ter (vel simplr vel fm quid) q̄ si intentio ferentis legem tendit in verū bonū qđ est bonū cōmune fm iusticiā di/uinā regulatā tunc hoīes efficiuntur boni simpliciter Si aūt intentio ferentis solū ferat in id qđ est vtile vel delec/tabile. vel repugnans iusticie diuine tunc lex facit homi/nes bonos solum fm quid scilicet in ordine ad tale reg num Hanc conclusionē ꝓbat p⁹ quantū ad iuuenes q̄ iuuenibus non est delectabile viuere temperate ⁊ nō recedere a bono ꝓpter labores ⁊ tristicias. ergo oportet q̄ nutritores puerorum ⁊ adiutores eorum ⁊ adinuentio/nes ⁊ applicationes ad operandū (quas homines inue/niunt) sint ordinati vel leges bonas quibus iuuenes cō pellantur assuescere ad bona quib⁹ quando iam in cōsue tudinez veniunt non erit tristicia. ideo dicit textus q̄ dif ficile est aliquem a iuuentute manu duci ad virtute fm bonas consuetudines nisi nutriatur sub bonis legib⁹ per quas inducitur homini necessitas ad bonum Secun do ostendit philosophus idem quo ad alios homies. di/cens. q̄ non sufficit q̄ homines solum in iuuētute nutriā tur fm leges ⁊ bona cura de eis habeatur. sed etiaz post/q̄ aliquis factus est vir oportet q̄ aduenias vias hone/stas ad operandu ⁊ q̄ in talibus consuescat. sed ad hoc indigemus legibus ⁊ non solum a principio. sed etiā per totam vitam hominis. multi enim sunt qui magis obe/diunt damno quod incurrūt per penas q̄ honestati sue

Tercio ad idem adducit quoddam signum dicens. q̄ q̄ ad bonā vitā hoīs requiritur necessitas inducta p legem inde est q̄ quidā legislatores estimant q̄ oportet homines aduocare ad virtutes ita sc̄z qđ virtuosi q̄ pro/pria sponte obediunt reb⁹ honestis per precedentes con suetudines prouocentur ad bonū puta ostendendo eis eorum honestatem que ꝓponuntur. Sed in obedienti bus ⁊ moues degeneres habentib⁹ apponunt penas cor/porales. puta flagella ⁊ diuersas punitōes vituperando eos ⁊ in propijs rebus damnificando. Illos aūt (qui sunt totaliter insanabiles) exterminant sicut cum suspen dunt latrones. Quantū ad scōm

Dubitatur primo

Quare legislatores diuersimode inducunt homines ad bonum. Respondet textus q̄ causa est. quia virtuosus suam vitam ordinat ad bonum. soli sermoni obediendo quo ei bonum ꝓponitur. sed prauus (qui apperit) de/lectationem debet puniri per tristiciam ⁊ dolorem sicut subiugale. id est azinus ducitur flagellis. Et tamen vt dicit textus oportet tales tristicias talib⁹ adhibere que maxime cōtrariantur suis delectationibus. puta si quis inebriauit se q̄ detur ei aqua ad bibendum

Dubitatur scōo. Utrū hoīes sine lege possunt fieri congrue boni. Respondet textus q̄ lex necessaria est ad hoc q̄ hō fiat bonus. Probat dupl̄r. primo q̄ oz eū q̄ est futurus bonus bñ nutriri ⁊ cōsuescere ⁊ progredi. ⁊ fm adinuentōnes rectaz viaz. ita q̄ abstineat a prauis siue ꝓpria voluntate. siue etiā ꝓtra ꝓpriam voluntatē coact⁹ sed hoc non cōtingit nisi vita hominis dirigaf p aliquem intellectū q̄ habeat rectū ordinē ad hoc q̄ ducat ad bonū et habeat fortitudinez hoc est vim coactiuam ad hoc q̄ compellat violantes quā quidem vim non habet ꝓce/ptum paternum neq; cuiuscunq; alterius hominis p̄sua/dētis qui non sit rex. vel in aliquo alio statu constitutus Sed lex hz coactiuā ptātem in⁹tum ꝓmulgata a ꝓnci/

pe. ⁊ est sermo ꝓcedens ex aliqua prudētia intellectū diri gente ad bonū. ergo lex necessaria est ad faciendu3 hoīes bonos. Secūdo hoīes volētes ꝯtrariari morib⁹ alicuius habētur odio ab eo cui ꝯtrariātur. ⁊ si recte hoc faciāt esti mant ꝙ hoc faciunt ex aliquo malo zelo. sed lex que preci pit honesta non est onerosa. hoc est grauis vl' odiosa. quia communiter preponitur. ergo lex est necessaria ad facien/ dum homines bonos.

Ad rationes ante oppositum questio/ nis Ad primam dr ꝙ operum assuefactio aliq̄d facit ad ꝟtutem acquisitam et infusam. sed diuersimode. quia acquisitam causat. ad in/ fusam disponit. ⁊ eam iam habitā conseruat Et quia lex ad hoc datur vt dirigat actus humanos inquantū actus humani operant̄ ad virtutem. in tantum lex facit homi/ nes bonos. ideo dicitur secūdo politice ꝙ legislatores as/ suefacientes faciunt hoīes bonos Ad secundam dicit̄ ꝙ nō semper aliquis obedit legi ex bonitate perfecta vir/ tutis. sed quādoq3 ex timore pene. ⁊ quandoq3 ex solo dic tamine recte rationis quod est quoddā virtutis ꝑncipiū Ad terciam dr ꝙ bonitas cuiuslibet partis considera tur in proportione ad suū totum ꝑm totum. vñ ꝑm Au/ gustinum. turpis est om̄is pars que sui toti non congru/ it. Cum igitur quilibet homo sit pars ciuitatis null⁹ est bonus nisi sit in proposito bono. qm̄ nec bonum pōt cōsi stere nisi ex partib⁹ sibi proportionat⁹. iō bonū commune ciuitatis nō bene se h3 nisi ciues sint virtuosi ad minus il/ li quibus cōuenit ꝑncipari. Sufficit aūt ad bonū cōmu/ nitatis ꝙ alij tantū sint virtuosi ꝙ principū mādatis obe diant. ideo dicit ph̄s tercio politice ꝙ eadez est virtus bo ni principis ⁊ boni viri. non autem est virtus cuiuslib3 ci uis ⁊ boni viri eadem Ad confirmationem dicitur ꝙ lex tyrannica cū nō sit ꝑm rōem nō est simpliciter lex. sed magis est peruersitas quedam legis

Propter quod existimāt quidam posito res legis oportere quidem aduocare ad virtutez ⁊ prouocare boni gratia vt obediētib⁹ his qui epyeikes ꝯsuetudinibus ꝑcedentibus Inobedientib⁹ aūt ⁊ degenerioribꝰ existentib⁹ ⁊ penas ⁊ punitōes apponere Insanabiles au tem totaliter exterminare epyeikeia q̄dem em̄ ⁊ ad bonū viuētē sermoni obedire. prauū autem delectatōem appetentē. tristicia puniri quēad/ modū subiugale. proter qd̄ ⁊ aiūt oportere fie/ ri tales tristicias que maxīe ꝯriātur amatis de lectatōib⁹. Siq̄dem igitur quemadmodū dic tum est futurum bonum nutriri oportet bene ⁊ assuefieri deinde sit ⁊ in adinuentōnibus stu diosus viuere ⁊ neq3 volentem neq3 nolentem agere praua. hec autem fient vtiq3 viuentibus ꝑm quēdam intellectū ⁊ ordinem rectū hn̄tem fortitudinem. paterna q̄dem igitur ꝑceptio nō habet forte neq3 coactum neq3 vtiq3 total'r que vnius viri nō regis existētis vel alicuius talis lex autem coactiuā habet potestatez sermo ens ab aliqua prudentia ⁊ intellectu Et hominum quidam odiunt contrariari motibus ⁊ si recte ipsum operētur. lex aūt non est onerosa ꝑcipi/ ens epyeikes. In sola autē lacedomorum ci/ uitate cum paucis legispositor curam videtur fecisse nutritionis ⁊ inuentionu3. In pluribus autem ciuitatum neglectum est de talibus ⁊ vi uit vnusquisq3 vt vult cyclopice disponens de pueris ⁊ vxoribus optimū quidē igitur fieri cō munem curam ⁊ rectam ⁊ operari ipsum posse ꝯmuniter autem negligentibus vnicuiq3 vide bitur cōuenire vtiq3 suis filijs ⁊ amicis ad ꝟtu tem conferre vel eligere q̄dem. maxime autem vtiq3 hoc posse videbit̄ ex dictis legispositiu⁹ factus. Cōmunes quidem em̄ cure manifestū qm̄ ꝑ leges fiūt. epyeikes āt q̄ ꝑ studiosas scrip tas aūt vel nō scriptas. nihil vtiq3 videbit̄ dif/ ferre. neq3 ꝑ quas vn⁹ vel plures erudient̄. quē admodu3 neq3 in musica ⁊ exercitatiua ⁊ alijs erudimētis. quēadmodum em̄ in ciuitatibus potestatem habēt legalia et mores. sic ⁊ in do mibus paterni sermones ⁊ mores. ⁊ adhuc ma gis propter cognatōem ⁊ beneficia. preexistūt em̄ diligentes et facile nature obedientes. Ad huc autem ⁊ differunt ꝑm vnūquodq3 discipli ne communium quemadmodum in medicina li. Uniuersaliter quidem enim febricitanti con fert abstinentia ⁊ quies. alicui aūt forte non. ⁊ pugil forte nō omnibus eandem pugnam cir/ cūponit certius aūt agere. videbitur vtiq3 vnū cūq3 propria cura facta. Magis enim ꝯueniē te potitur vnusq̄sq3. Sed curabit q̄dem optīe ꝑm vnū ⁊ medic⁹ ⁊ exercitatiu⁹ ⁊ oīs alius vl'e

sciens qđ cõiter oibus vel talib⁹ aũt ꝓgruit. cõmunis em̃ scie t dicunt t sunt nõ solũ. sz vni⁹ alicuius nihil forte ꝓhibet bñ curare. t nõ sciẽtem entem. ꝓsiderantẽ aũt diligẽter accũtia in vnoquoqꝫ ꝓpter experientiã quemadmoduꝫ t medici q̃dam videntur suũ ꝓsoꝝ optimi eẽ. alteri nihil vtiqꝫ potẽtes sufficere. nihil autẽ minus forte volenti artifici et speculatio fieri ad vniuersale. videbit cundẽ esse vtiqꝫ t illud cognoscendũ vt cõtingit. dictũ est em̃ quoniã circa hoc sciẽtie. Forte aũt vtiqꝫ t volenti ꝑ curã meliorẽ facere siue multos legispositiuũ tẽptandũ fieri si ꝑ leges fiamus boni vtiqꝫ quãcunqꝫ em̃ igit t ꝓpositã disponere bñ non est cuiuscũqꝫ. sed sic̃dem alicuius scientis quemadmodũ in medicinali t reliquis quorum est cura aliqua et prudentia.

Queritur Decimosexto. vtrum necesse sit aliquem hominem esse legispositiuum. Arguitur primo q̃ non. quia omnis legis intentio est vt homines per eam efficiantur boni. sed homines magis fiunt boni voluntarij per monitiones. q̃ⁿ rarcti per leges. igitur Secundo. ad iudicem sufficiũt homines sicut ad iustum animatum. vt dicitur secũdo huius. sed iusticia animata melior est q̃ inanimata que in legibus continetur. ergo melius fuisset vt executio iusticie cõmitteret arbitrio iudicum q̃ⁿ q̃ semper hoc lex aliqua ederetur. igitur. Tercio. omnis lex est directiua actuũ humanorum. sed ea que ad directiõem humanoꝝ actuũ ptinẽt sufficiẽter assignari nõ ꝓt. nisi ab aliquo sapiente q̃ inspiciat singula. ergo melius fuisset actus hũanos dirigi arbitrio sapientũ q̃ⁿ aliqua lege positiua. ergo nõ fuit necẽ leges ab hominibus poni

In oppositũ est ꝓhus. qui postq̃ ostẽdit q̃ legispositio necessaria est ad hoc q̃ homines fiant boni. cõsequẽter ostẽdit q̃ necesse est hoiem esse legispositiuũ. dicens q̃ cuius legispositio necessaria sit ad nutritiões t operationes hominum. tñ in sola ciuitate lacedomoniorũ cum paucis alijs legislator videtur habuisse curam vt legibus ordinaret nutritiões puerorum t vias inuentas ad operãdum. sed in pluribus ciuitatibus talia sunt neglecta in quib⁹ vnusquisqꝫ viuit sicut vult disponens de filijs t vxore ꝑm suã voluntatem ad modum quarundam gentium barbarorum nõ vtentium legibus qui vocãtur cyclopes Notãdum q̃ valde ꝓueniens fuit q̃ haberetur recta cura de nutritionibus puerorum t ꝑtuosis actionib⁹ ciuium ꝑm publicam autoritatẽ. vt hõ instruat vt posset hec idonee operari. sed cum hoies negligũt in communi. q̃ sz nõ exhibent ad hec curam publicam cõueniẽs est vnicuiqꝫ ꝑuate persone vt ꝓferat suis filijs t amicis aliquid ꝑ quod sint virtuosi. vel si non potest conferre q̃ saltem eligat per q̃ hec bñ possint fieri qđ maxime ꝑt fieri ꝑm predicta. si aliquis sit legispositiuus. t. acquirat ydoneitatẽ q̃ posset condere rectas leges Et sic legispositiuus ꝓncipaliter competit persone publice secundario. tamen conuenit ꝑsone ꝓuate Tunc sit

Conclusio prima

Necesse est hoies ab alio sortiri disciplinã ꝑ quã ad virtutem ꝓueniatur. Probat cõclusio. q̃ homini naturaliter inest q̃dam aptitudo ad virtutem. tñ ipsa virtus necessario homini aduenit ꝑ aliquã disciplinã sicut videmus q̃ ꝑ aliquã industriã subuenimus homini in suis necessitatibus. puta in cibo t vestitu in q̃bus initia quedã habẽt a natura sz rõnem t manus. Sed ad hanc disciplinã non de facili inuenitur homo sibi sufficiens. quia ꝓfectio virtutis consistit in derrahendo hominem ab indebitis delectationibus ad quas homines sunt ꝓni t maxime iuuenes circa quod efficatior est disciplina. ergo oportet q̃ homines sortiantur ab alio huiusmodi disciplinã per quam ad veritatem perueniatur. Et quantũ ad illos iuuenes que sunt ꝓni ad actus virtutum ex dispositione nature vel consuetudine sufficit disciplina paterna que est per monitiones. Sed quia inueniuntur quidam ꝓterui ad vicia ꝓni qui verbis defacili moueri non possunt necessarium est vt per vim et metum cohibeantur a malo vt saltem sic male facere desistentes t alijs quietam vitam redderent t ipsi tandem ꝑ huiusmodi assuetudinem ad hoc ꝓducerentur vt voluntarie facerent que ꝓius metu implebant t sic fierent virtuosi. et quia huiusmodi disciplina cogens meu pene est disciplina legum. ideo sequitur. Conclusio secunda et responsiua ad pacem t virtutem hominum necesse fuit vt leges ab hominibus ederentur. Probatur ex tam dictis. Et tiaꝫ patet. quia vt dicitur in primo politice. sicut homo (si sit perfectus virtute) est omnium animaliũ optimum. et si sit separatus a lege t iusticia est pessimũ omnium. Quia homo habet arma rationis ad compiimendas concupiscentias t seuitias que non habent alia animalia. Itẽ probatur. quia sicut Isydorus in libro ethimologiarũ dicit facte sunt leges vt eoꝝ metu humana cohercerentur audacia. Tutaqꝫ sit inter probos ab improbis innocentia et in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur nocẽdi facultas. sed hec sunt necessaria homini. ergo necesse fuit ab hominibus leges institui. Item probatur ꝓclusio duabus rõnibus textus. Prima est. q̃ cõmunes cure (que fiunt per ꝑsonas publicas quaꝫ est leges condere) fiunt per leges. sed hmõi cure cõmunes sunt necessarie. igitur. Item textus dicit q̃ huiusmodi ꝑsone publice de aliquibus curant inquantũ sup istis leges statuũt et si cure sint bone fiunt bonas leges. Nec differt ad ꝓpositum vtrũ hoc fiat ꝑ leges scriptas quibus vnus instruit aut plures. sicut patet in musica t exercitatiua et in alijs eruditionib⁹ in quibus non differt. vtrum documentum ferat cum scripto vel sine scripto Nam scriptura adhibetur ad conseruationem memorie in futurũ. Similiter non differt vtrum in talib⁹ documentũ ꝓferat vni tñ vel pluribus. Et quo patet q̃ eiusdem rationis est. si paterfamilias instruit filium suũ vel paucos domesticos sermone ammonitorio sine scriptura. Et q̃ princeps ferat legem scriptam ad ordinandum totam multitudinem ciuitatis. quia sicut se hñt leges publice et mo

res p eas introducti in ciuitatib⁹ sic se habēt paterni fmo⁹ nes in domib⁹ t mores p eos introducti Inter q̄ hec sola dñia est. q̄ paternus sermo nō habet plenariā coactiuā sicut sermo regius vt dicit textus q̄ntum ad aliqd h̄ magis ꝓpetit ꝓuate persone. ſ. patri q̄ publice. ſ. principi. Et hoc ex ꝓgnatione t bñficijs ꝓpter que filij diligūt parētes. t de facili obediūt naturali amicicie que est filioꝝ ad patres. Pro secunda rōe considerādū cum textu. q̄ disciplina (que est vtilis in cōmuni) aliquam differentiā habet circa aliquod particulare. sicut patz in arte medicinali q̄ in vniuersali febricitantib⁹ vtilis est abstinētia t quies vt natura nō grauet p habūdātiaz cibi vt caloꝛ nō excitetur per motum. Sed forte alicui febricitāti hoc non expedit. q̄ abstinentia nimis debilitaret virtutem. t forte alicui febricitās indiget motu ad hoc q̄ resoluantur grossi humores. Et idem patz in granistis. quia pugil nō eodez modo vtitur arte pugnādi cōtra vnūquemq̄. Ex q̄ patz q̄ certius videbit̄ ꝓcedi in opatōne alicuius artis actiue si adhibeat ꝓpria cura circa vnūquodq̄. q̄ sic vnusq̄sq̄ magis potiatur eo quod sibi conuenit. sed tamē bñ adhibebit̄ cura ad aliquid faciendū si medicus t exercitatiuus et oīs alius artifex opatiuus cognoscat vniuersale. puta quid communiter omnib⁹ conferat. q̄ scientie sūt de communib⁹. Ex quo patz vlterius q̄ optime curare poterit q̄ ex scia vniuersali procedit ad curandum de aliquo particulari. non tamē solum hoc potest medicus curare. ſz etiam quantū ad curatiōem alicuius ꝑticularis hoīs nihil ꝓhibet q̄ bene curet. etiam si nesciat communia dum per experientiam consideret diligenter accidentia cuiuscūq̄ ꝑticularis hoīs. Et q̄dam sunt optimi medici sui ipsoꝝ q̄ experientiā hñt ꝓpriozum accidentiū. non tamē sufficiunt ad curādum alios. Cuius enim aliqui sine scia vniuersali possint operari circa aliquod ꝑticulare. nihilominus tamē ille qui vult fieri artifex debet tendere ad ognitionem vniuersalis aut aliquo modo illud cognoscat. sicut ei qui vult esse speculatiuus etiā est necārium. q̄ scia et ars sunt circa vniuersalia. t ita se habent etiam in alijs qui curam adhibent vt faciant bonos Tunc sic arguit licet sine arte t scia aliquis possit hunc t illum hominem facere bonum ꝓpter experientiam quam habet de illo. Tamen si aliquis velit per curam suam aliquos facere meliores siue multos siue paucos debet temptare vt perueniat ad sciam vlem eoꝝ per que quis fit bonus. ſz h̄ est esse legis positiuum siue scire artem qua leges bñ ponantur. cum per leges boni fiamus. q̄ em aliquis possit bene disponere per quācūq̄ bonam dispositionem ipsam inducendo. t oppositum remouendo non est cuiuscūq̄ sed solum scientis. vt patet in arte medicinali t in omnibus alijs rebus adhibetur cura t prudentia humana. q̄ occurrere possunt aliqua que comprehenduntur sub scientia vniuersali que non currunt sub cognitione singularium accidentium Sed Dubitatur. quis sermo potest magis super aliquos. an paternus vel regius. Respondetur q̄ regius magis per viam timoris: Paternus magis per viam amoris. que q̄dem via est efficatioꝛ in his q̄ nō sunt toraliter male dispositi Tunc

Ad rationes questionis Ad p̄mā dicitur q̄ homines melius inducuntur ad virtutem monitionibus voluntarijs q̄ coactiue. sed quidam male dispositi non ducuntur ad virtutem nisi cogantur. Ad ſcām dr q̄ melius est oꝛdinare oīa lege q̄ ꝓmittere iudiciū arbitris. t hoc ꝓpter tria. Primo. quia facili⁹ est inuenire paucos sapientes sufficientes ad rectas leges ꝓponendas q̄ multos q̄ rectorrentur ad recte iudicandum de singulis. Secdo q̄ illi qui leges ponūt ex lōgo tempore ꝓsiderāt quid lege ferendū sit. Sed iudicia de singularib⁹ factis fiunt casibus subito exortis. Sed facilius potest hō videre ex multis cōsideratis quid verum sit q̄ soluz ex aliquo vno facto. Tercio. quia legislatores iudicāt in vniuersali t de futuris. ſz hoīes iudicijs presidentes iudicant de presentibus ad q̄ afficiuntur amore vel odio aut aliqua cupiditate. t sic eoꝝ deprauat̄ iudiciū. q̄ igit̄ iusticia animata in iudice non inuenitur. t q̄ flexibilis est ideo necesse fuit in q̄buscūq̄ est possibile leges ꝓdere t per eas determinare q̄d iudicandū sit t pauccissima arbitris hoīm cōmittere. Ad terciā dr q̄ quedam singularia sunt que nō possunt lege comprehendi. iō necesse est ꝓmittere iudicibus. vt dicit philosophus. puta de eo quod est falsum esse vel nō esse. t sic de alijs huiusmodi

Hitur post hec intendendum vnde t q̄liter legi positiuus fiet vtiq̄ q̄s vel quēadmodum in alijs a politicis. particula enim videbatur politice esse. Vel nō simile videt in politica t reliq̄s scientijs t potentijs Jn alijs quidem enim ꝺdem videntur t potentias tradentes t operantes ab ipsis. puta medici scriptoꝛes. politica autem repromittūt quidem docere. agit autem ipsoꝝ nullus. ſz ciuiliter cōuersantes. Qui videbuntur vtiq̄ potētia quadam hec agere t experiētia magis q̄ mēte Neq̄ em̄ scribētes neq̄ dicētes de talib⁹ vident q̄nis melius erat forte q̄ sermones iudicatiuos t ꝓcionatiuos. neq̄ rursus politicos faciētes suos filios vel aliquos amicoꝝ alios. Jrrationabile autē erat siquidem poterant. neq̄ enim ciuitatibus nihil melius relinquerēt vtiq̄ neq̄ sibūpsis existere eligerēt vtiq̄ magis tali potētia. neq̄ vtiq̄ amicissimis. Nō tñ puum videtur expientia cōferre. non em̄ vtiq̄ fierent p politicam ꝓsuetudinem magis politici. propter q̄ desiderantib⁹ de politica scire opus esse videt expientia Sophisticarū aūt repromittētes valde vident longe esse a doctore totaliter aūt neq̄ quale quid est neq̄ circa qualia sciūt. Non enim vtiq̄ eādem rethoꝛice neq̄ deteri/

orem ponent. Neq; vtiq; existimarent facile es se leges ponere congreganti approbatas legũ eligere enim esse optimas. quemadmodũ, ne/ q; electionem existentem intellectus et iudica/ re recte maximum quemadmoduz in his que ꝑm musicam. experti em̃ circa singula iudicãt recte opera per que vel qualiter perficiuntur intelligunt oportet ⁊ qualia qualibus concor/ dant. inexpertis aũt amabile non latere vel be ne vel male fiat opus quẽadmodum in scriptu ra. leges aũt politicis operibus assimilantur Qualiter ergo ex his legispositiuus fiet vtiq; aliquis vel optimas iudicare. non enim vi den tur neq; medicatiui ex conscriptionibus fieri. q̃uis temptent non solum dicere curationes sed vt sanentur vtiq;. et vt oportet curare sin/ gulos diuidentes habitus hec autem exper/ tis quidem vtilia esse videntur. nescientib; au tem inutilia. Forte igitur et legum et policia/ rum congregationes potentibus quidez spe culari et iudicare que bene vel contrarium vel qualia qualibus congruunt vtilia erunt vtiq; his autẽ que sine habitu talia pertranseunt iu dicare q̃ bene non vtiq; existit. si non ꝑm casũ intelligibiliores autez ad hec forte vtiq; fient Relinquentibus igitur prioribus imperscru/ tabile qd̃ de legispositione ipsos intenderem magis melius forte et totaliter vtiq; de poli/ cia vt ad potentiam que circa humana philo/ sophia perficiatur. Primum quidem igitur si quid ꝑm partem dictum est. bene a progeni/ toribꝫ temptemus pertrãsire. Deinde ex con gregatis policijs speculari qualia saluant et corrumpunt ciuitates et qualia singulas po/ liciarum. et propter quas causas. hee quidem bene. hee autm contrarium ciuiliter agunt Consideratis em̃ his forte vtiq; magis con/ spiciemus et qualis policia optima et qualiter vnaqueq; ordinata et quibꝫ legibus et consue tudinibus vtens dicamus igit̃ incipientes.

Queritur decimoseptimo ⁊ vltimo vtr̃ sit aliqua lex humana ex rõne humana procedens. Arguitur primo ꝙ non. qꝛ lex naturalis est participatio legis eterne. sed per legẽ eter nam omnia sunt ordinatissima. ergo lex naturalis suffi cit ad omnia humana ordinanda ergo nõ est necesse ꝙ sit aliqua humana. Arguitur secundo. lex habet rõ nem mensure. sed ratio humana non est mensura reruz sed potius econuerso. vt dicit̃ decimo metaphisice. er/ go ex rõe humana nulla lex procedere potest Arguit̃ tercio mensura debet esse certissima. vt dicit̃ decimo me taphisice. sed dictamen rationis humane de rebus agẽ dis est incertum. ergo ex ratione nulla lex procedere po test. In oppositum est phs. qui postq̃ ostendit ꝙ ne/ cessariũ est homini ꝙ fiat legispositiuus. Consequenter inquirit qualiter potest fieri legispositiuus. Concludẽs ex dictis ꝙ oportet determinare vnde aliquis fiat legis positiuus. vtrum ex consuetudine vel doctrina ⁊ quali ter per istum vel per illum modum. Deinde exequen/ do propositum suum ostẽdit ꝙ ea quibus priores vte/ bantur non erant sufficientia ad hoc ꝙ aliquis fiat le/ gispositiuꝰ. Et finaliter ꝯcludit hoc sibi tractandũ eẽ.

Notandum secundo. ꝙ q̃uis videretur rõnabile qd̃ similiter esset in legispositiua siue politica ⁊ in alijs ta/ men non obseruatur simile circa politicam et circa ali/ as artes ⁊ potentias que dicuntur scientie et potentie Scientie quidem q̃tum ad id quod habent cognitio/ nis. Potentie vero inq̃tum sunt opationis principia qꝛ in alijs opatiuis artibꝫ eidem tradẽt hmõi artes do centia eas ⁊ opando ꝑm ipsas sicut medici ⁊ medicina operantur. Et eadem ratio est de scriptoribus ⁊ de qui buscũq; alijs ꝑm artem cõpantibus. Sed circa politi cam aliter esse videtur. quia quidem scz sophiste profi/ tentur se docere legispositiuam tm̃. et tamen nullus eo rum agit eam sed quidam alij qui ciuiliter conuer/ santur vtuntur ipsa politica.

Conclusio prima

Vtriq; predictoꝝ tam sophiste q̃ ciuiliter cõuersan/ tes sufficienter dixerunt. Probat phus et primo de ci uiliter conuersantibꝫ q̃ in hoc sufficiunt quia opa ciui/ lia que exercent magis faciunt ex quadam potentia q̃ ex quodam habitu per consuetudinem acquisito et ex quadã experiẽtia q̃ ex veritate vel scientia. qd̃ probat duplici signo. Primo. qꝛ illi (qui agunt ꝑm sciam) pos sunt tradere scripto vel verbo rationes eorum q̃ agunt ꝙ ciuiliter conuersantes nequiũt igitur nõ agunt ex sci entia. Scd̃m signũ. quia qui agunt ex scientia possũt alias facere operationes instruendo eos. Sed ciuiliter conuersantes non faciunt politicos aliquos nec filios nec amicos quod non facerent si possent. quia nihil me lius possent prestare ciuitatibus suis q̃ relinquere post eos (si aliquos facerent) politicos bonos. neq; etiam amicis suis possent aliquid vtilius conferre. Sed quia aliquis propter dicta possit credere ꝙ experientia con/ uersationis ciuilis esset inutilis. Ad hoc remouendum dicit phus ꝙ q̃uis nõ sufficiat nõ tñ parum aliq̃d con fert ad hoc ꝙ homo fiat politicus. alioquin alij non fie/

rent magis politici p consuetudinē vite politice. Et īō isti (qui desiderant aliquid scire de politica) necessaria ē experientia vite politice. Deinde ostendit defectū sophistarū dicens. q; pmittentes se docere politicā sophiste sunt valde longe ab hoc doceant. nam ignorant et qualis scia sit politica. z circa qualia consistat. Primū pbat per signū. quia si hoc scirent non ponerent politicam eandem cū rethorica. vel potius peiorē rethorica. quia rethorica pōt persuadere tam circa laudes z vituperia alicui⁹ psone q̄ in cōsiliis q̄ etiam in diuinis ꝑm triplex genus cause. scz deliberatiuū. demonstratiuū. z iudiciale. sed ꝑm istos politica ē solū psuasiua in iudiciis. Reputant em illos esse bonos politicos qui sciunt inducere leges ād aliqō iudiciū. Secōm pbat per signum. nam si scirent circa qualia esset politica non estimaret q; facile esset ponere leges ꝑm legispositiuā q̄ est principalis pars politice. per hoc q; ad ponendū leges sufficit cōgregare diuersas leges approbatas. z eligere optimas eaꝝ. et illas instituere. in quo dupliciter peccant. Primo q̄tū ad h̄ q; ponūt q; aggregare leges. z eligere optimas sit sufficiens ad hoc q; aliqs sit legis positiuus. quia ad legispositiuā ptinet nō solū iudicare de inuentis legib⁹. sed oīa inueniri debent noue ad sīlitudinē aliaꝝ optimaꝝ artiū. Nam medicus non solum iudicat de remedijs adinuentis. sed etiā noua remedia adinuenire potest. Alio mō peccant. q; nō est facile eligere optimas leges sine electōne non ptinente ad solū intellectū z iudicio recto existente quodā maximo. sicut patet in musica. Nam qui sunt expti circa singularia hūt rectū iudiciū de opib⁹. z intelligūt p quas vias hmōi opa perfici possunt. z qualia q̄lib⁹ psonis vel negocijs cōcordent. Sed rōnabile est inc̄tū inexpros lateat. vtr bñ vel male fiat opus ꝑm q; inueniūt traditū in scriptura nam licet applicatio ad opus illius qō in scriptura inueniunt leges ante institution ē assīlank operib⁹ politicis q; instituunk quasi regule politicoꝝ opum. Ideo nesciētes q̄lia sint opera cōuenientia nō possunt scire q̄les sunt leges cōuenientes. Ex quo patet q; ex legib⁹ cōgregatis nō ꝑt aliqs fieri legispositiu⁹ vel iudicare q̄les sint optimi nisi habeāt experientiā. sicut etiā hoies nō bñ iudicāt p sola scripta remedia. q̄uis tradenk in scripturis illa remedia conenk ponere nō solū causas. sed etiam modos sciēdi. z q̄liter oporteat distribuere remedia ad singulas hoīm habitudies. Sz tñ hec oīa necāria sunt solū exptis. sz nescientib⁹ singularia ꝓter inexpientiaz ipa sunt inutilia. Ex pmissis ꝛcludit phs ex ꝛclusiōe cuiusdā erroris q̄ aliqs possit opinari. q; ꝛgregatio legum istaꝝ esset oīno inutilis dicēs q; sicut dz esse circa medicinalia remedia ꝛscripta. Ita etiā in posito. q; cōgregare leges z policias hoc est ordinatōnes diuersaꝝ ciuitatū ē inutile illis q̄ ꝓter cōsuetudinē pōt cōsiderare z iudicare in illis vtr opa vt leges bñ vel male se habeant. z q̄lia q̄libus cōgruūt. Sz illi q; nō hūt habitum per consuetudinem acquisitū. z volunt conscriptōnes pertransire non possunt de talibus bene iudicare p hoc q; transponūt leges et politicas conscriptas. Conclusio secunda. Et rūsiua alique sunt leges humane ex humana rōne ꝓcedentes. Probat q; lex est quoddā dictamen practice rōnis. sed similis ꝓcessus reperitur in rōne practica z speculatiua. q; vtraq; ex quibusdā principijs ad quasdā conclusiones ꝓcedit. q; sicut in rōe speculatiua ex p̄ncipijs p̄ducunt cōclusiones diuersarum sciaꝝ quaꝝ cognitio non est nobis naturaliter ꝛndita: sed per industriā rōnis adinuenta. ita etiā ex preceptis legis naturalis quasi ex quibusdam p̄ncipijs cōib⁹ z in demonstrabilib⁹ necesse est q; rō humana ꝓcedat ad aliqua magis ꝑticulariter disponenda. sed ista particulariter disponenda dicūtur leges humane seruatis aliis cōditionib⁹ ad rōnem legis ptinentibus.

Dubitatur primo

Uterū ad ph̄m ptineat determinare quō aliqs fiat legispositiuus. Rūdet phs q; sic. q; vltimo determīat de policia cui⁹ ps est legispositiua qō faciet in libris politicoꝝ. z vt sic ꝓficiat phi doctrina z potentia hoc est sua opatiua que est circa humana quā solū hoc vltimo tradere videt. Secōm dubiū. quo ordine ea que dicta sūt executurus est phs. Rūdet q; p̄mo tēptabit ptranseunt tangere si aliquid in parte tenedictū sit circa politicam a ꝓgenitoribus hoc est a priorib⁹ phis z sapientibus. z hoc faciet secūdo politice. Deinde ex diuersis policijs considerabit quales saluāt ciuitates. scz recte regnū aristocratia z tymocratia z que corrumpunt scz peruerse que sunt tyrannis oligarcia z democratia. Et iterū cōsiderandū est qualia conseruāt z corrūpāt singulas potentias. z ꝓter quas causas quedā ciuitates bene agunt ciuiliter. quedā aūt male z hoc in tertio politice faciet vsq; ad septimū. Ubi post predicta incēpit cōspicere qualis sit optima policia. z q̄liter debeat esse ordinata quibus legib⁹ z consuetudinib⁹. Et anteq̄ hoc oñdat ponit q̄dā p̄ncipia politice in p̄mo libro a quib⁹ dicit se incepturū. Et hec est cōtinuatio huius libri ethicoꝝ ad libzum politicoꝝ.

Ad rationes

ante oppositū quest̄iōis

Ad p̄mā dz. q; ratio humana non potest ꝑticipare plenū dictamen rōnis diuine. sz suo modo z imꝑfecte. Et ex parte speculatiue per naturalē ꝑticipatōem diuine sapientie inest nobis cognitio quorūdā p̄ncipioꝝ cōium nō aūt cuiuslibet veritatis ꝓpria cognitio. sicut in diuina sapientia cōtinet Ita etiā ex pte rōnis practice naturaliter hō ꝑticipat legem eternā ꝑm quedā cōia p̄ncipia. non aūt ꝑm particulares directiones singuloꝝ sicut in eterna lege continenk. et ideo necessarium est q; ratio vlterius ꝓcedat ad quasdā ꝑticulares sanxiones legum.

Ad scdam dz. q; ratio humana ꝑm se non est regula sed principia naturaliter indita sunt quedā regule generales z mensure oīm eoꝝ que sūt p hoiem agenda. q̄rum ratio naturalis est regula z mensura. licet non sit mensura eoꝝ que sunt a natura. Ad terciam dicitur q; ratio practica est circa res que sunt circa singularia z contingentia. non autem circa necessaria. sicut rō speculatiua. et ideo leges humane non possunt illam infallibilitatem habere. quā habent conclusiones demonstrate. Nec oportet q; omnis mensura sit omnino ineffabilis. et certa in illo genere.

Explic̄iunt questiones magistri Johannis versoris per optime correcte super decem libros Ethicoꝝ Aristotelis cum textu eiusdem. Impresse p Henricū Quentel. Ciuem alme ciuitatis Colonien̄sis. Anno domini Millesimo cccc.xciiij. ꝛc.

fam* 1605 4.

Tabula questionum

Qui eduxit riuos de

petra durissima t re cibauit Deutro. viij. Pro cuius introductione sciendum. q ꝑm communem nature cursuz fontes de terra erumpere consueuerunt. iuxta verbuz genesis tercio scriptum. Ascendebat fons e terra irrigans vniuersam superficiem eius. Seminalibus itaq; naturarum rationibus contrarium t ꝓter nature communis cursum fuit ex duro saxo aquam scaturire insitientiuz refrigerium. Quius petre duriciei non sine comparationis applicatione istius libri ethicozum Aristotelis textus comparari valeat. cum oculis adduscentium ita intricatus est vt ex eo nude contemplato nullius sententie perfectionem exhaurire poterint inexperti. Quem ingenios⁹ magister Johannes verso⁹ iuxta sui nominis interꝓretationem vertendo atq; arando luculenter cuz diligenti inquisitione exposuit. Juxta verbum Judicum. xiij. scriptum. si non arassetis in vitula mea non inuenisse tis ꝓpositionem hanc. Jnuenit vtiq; huius materie q̄stiones ordinatas quas t declarat. termina- do in naturali hominis felicitate. in qua omnis summa quies est t delectatio ꝑm dictum Sapientis ꝓuerbiorum octauo scriptum. delectabar per singulos dies ludens cuz ea omni tempore. t ludens in orbe terrarum ex bonozum mor compositione conuiuere hominibus volentibus necessariozum. que in hoc libro plenissime traduntur. qui aiam⁹rum (quibus iuxta verbum thematis nutriuntur) sunt cibi. Sunt ergo hi subsequentes questionuz tituli. Quorum primus ꝓmi libri est iste

Utrum de moribus humanis posset esse vna sciẽtia ꝓtractica folio primo
Quomodo diuiditur scientia moralis eodem
Utrum omnia bonum appetunt eodem
Utrũ omnia sunt bona vna bonitate ij.
Utrũ in reb⁹ humanis sit vn⁹ vltimus finis eodem
Utrum desideratio optimi finis pertineat ad ciuilem scientiam iij
Quo est procedendũ in hac scientia eodem
Qualis debet esse auditor huius scientie iiij
Utrũ felicitas hois consistit in voluptate eodem
Utrum sit ponenda vna cois ydea v.
Utrũ bonũ cõe separatũ ꝛc. vi.
Utrum felicitas sit maximũ bonũ eodem
Utrũ diffinitio felicitatis sit bona vij.
Utr̃ opationes ꝓtuose sũt delectabiles ꝑm se viij.
Utrũ felicitas insit homi a cã diuina ix
Utrũ hõ posset hic dici vere felix x.
Utrũ fortune redundãt in amicos eodem
Utrum felicitas sit de numero bonozum honorabilium xi.
Utr̃ honor sit de genere bonoz honorabiliũ eodem
Utrum appetitus sensitiuus aduersẽt rõni xij.

Sequunt questiones scdi libri ethicoz. Prima est

Utrũ virtutes morales insint nobis a natura xij.
Utr̃ virt⁹ moralis ex opatõibus posset gñari xiij
Utr̃ ois virt⁹ sit circa delectatões t tristicias eodem
Utr̃ virtutes hũane sunt passiones ꝛc. xv
Utrum virtus moralis ꝓsistit in medio xvi.
Utrũ diffinitio virtutis sit sufficiens fo. xvij.
Utrũ in omnib⁹ sit reperire mediũ eodem
Utrũ sint tm. xij. ꝓtutes morales xviij.
Utrũ extrema vitia plus ꝓtrariẽtur ad inuicẽ xix

Sequũtur questiones tercij libri ethicoz. Prima est

Utrũ violentia causat inuolũtariũ xx
Utrũ ignorantia causat inuolũtariũ xxi
Quid est inuolũtarium eodem
Utrũ electio sit actus volũtatis xxij.
Utrũ opinio p̃cedat electõem eodem
Utrũ ꝓsiliũ sit requisitio ꝛc xxiij
Utrũ volũtas sit boni apparentis eodem
Utrũ aliq̃s est malus volens xxiiij.
Utrũ fortitudo sit virtus mozalis xxv
Utrũ sit circa pericula repentina xxvij
Utrũ tpantia sit virtus xxviij
Utrum intemperantia sit indifferenter circa oẽs delectationes gustus t tactus eodem

Sequũtur questiones quarti libri ethicoz. Prima est

Utrũ liberalitas sit virtus xxix
Quis est potior actus liberalitatis xxx
Utrũ ꝓdigalitas sit minus vitiũ xxxi
Utrũ ꝓdigus magis peccet eodem
Utrũ magnificentia sit virtus xxxij
Quot sunt ꝓprietates magnifici eodem
Utrũ magnanimitas sit virtus xxxiij
Que sunt ꝓprietates magnanimi eodem
Utrũ circa honozes sit aliqua virtus xxxiij
Utrũ mansuetudo sit virtus xxxv
Utrũ amicicia sit circa tristicias xxxvi
De ꝓprietatib⁹ eiusdem eodem
Utrũ veritas sit virtus xxxvij
Utrũ eutrapelia sit virtus eodem
Utrũ verecũdia ꝓueniat virtuoso xxxviij

Sequũtur questiones quinti libri ethicoz. Prima est.

Utrũ iusticia sit virtus mozalis xxxix
Utrũ iusticia legalis sit oĩs virtus xl
Utrũ p̃ter legalem sit alia iusticia eodẽ
Quo ꝓueniũt ille due xli
Justicie ꝑticularis sunt due spẽs eodem
De modis ꝓmutationũ eodez
Quo mediũ accipit̃ in eis xlij
Utrũ iustum sit ꝓtrapassum xliij
Utrũ iusticia sit mediũ eodem
Utrũ iustũ politicũ bene diuidat xlv.
Utrũ aliquis dicat iniustus xlvi
Utrũ volens patit̃ iniustum xlvij
Utrũ epieykeia sit virtus xlviij
Utrũ sibijpsi quis faciat iniustum eodem

Sequũtur questiones sexti libri ethicozũ. Prima est

Utrum ratio diuidatur in intellectum speculatiuum t ꝓcticum xlix

Tabula questionum

Quō ꝓportionātur rō ⁊ appetitus eodem
Utrum sunt tres habitus intellectus speculatiui ab inuicem distincti .l.
Utrū ars ⁊ ꝓudentia sint virtutes distincte eodez li.
Utrū sapia sit maxima virtus intellectualis liij
Utrū ꝓudētia monastica sit eadē cū ẏconomica liij.
Utr̄ eubulia sit ꝑtus ꝓudētie adiūcta eodem
Utr̄ synesis ⁊ gnomi sunt ꝑtutes distincte lv.
Utrū ꝓudētia sit neccāria ad bene viuēdū eodem

Sequūtur questiones septimi libri ethicorum ꝓma est

Utrum post virtutes morales ⁊c. sit determinandum de ꝓtinentia in ethicis lvi.
In quo ꝓsistit quersitas enūciatōis eodem
Utrum virtus heroica et bestialis sint habitus possibiles homini eodem
Quot modis causāt bestialitas eodem
Utrū ꝓtinētia sit virtus lvij
In quo ꝓuenit ꝓtinētia cū virtute eodem
Utrū ꝗs posset incōtinēter opari ꝓtra sciam lviij
Utrum aliquis posset firmius adherere debili opinioni ꝙ alter firme scientie lix
Utrum continentia ⁊ incontinentia sunt circa concupiscentias delectationum ⁊c eodem
Quō differūt peccatū ⁊ malū lx
Utrū incōtinētia sit melior intpantia eodem
Quot sunt genera delectabiliū eodem
Utrum continentia ⁊ incontinentia sunt circa delectationes humanas lxi
Que incōtinētia dr̄ simplr incōtinētia eodez
Utrū incōtinētia ire sit peior ꝙ ꝓcupiscētie lxij
Utrū adducta exēpla sint ꝓuenientia eodē
Utrū incōtinētia bestialis sit minus mala lxiij
Utrū bestie possunt dici temperate eodem
Utrū ꝑseuerantia sit virtus eodem
Quō differūt ꝓtinētia ⁊ incōtinentia ⁊c lxiiij
Utrū mollicies opponat ꝑseuerātie eodez
Qualiter se habet delicia ad molliciem lxv
Utrū intpatus sit peior incōtinente eodez
Quot modis ꝓueniūt incōtinēs ⁊ intpatus lxvi
Utrū incōtinēs sit ꝛmansiuus rōni eodez
Quare accipiēs fel loco mellis ⁊c eodē
Utrū ꝓtinacia sit vicium lxvij
Utrū aliquis posset a rōne discedere eodem
Utrū ꝓtinētia sit subiectiue in appetitu eodem
Quare incōtinentia est ꝓtraria ꝓtinētie lxviij
Utrū incōtinens ꝑt esse ꝓudens eodē
De ꝓparatōe incōtinentiar̄ ad inuicē eodē
Utrum ad moralem philosophum pertinet determinare de delectatione lxix
Quot sunt opiniones de delectatione eodē
Utrū aliq̄ delectatio sit bona lxx
Utrū aliqua delectatio sit optima lxxi
Quare ꝙdā opinār delectatōem nō esse bonū eodē
Utrū delectatōes coꝛpales sunt bone eodē
Quare coꝛporales delectationes multis videntur esse eligibiliores lxxij
Utrū delectatiōes ꝛm tactū sunt maiores eodem
Utrū iuuenes maxime indigent delectatione eodem
Utrum delectatio sensus sit maior delectatione intellectus lxxiij.
Idem nō ꝑt esse hoi semp delectabile eodem

Sequūtur questiones octaui libri ethicorum ꝓma est

Utr̄ moralis phs hz tractare de amicicia lxxiiij
Quō dubitatōes de amicicia st̄ determināde eodē
Utrū diffinitio amicicie sit bona lxxv
Utrū hoies amāt bonū simpliciter eodez
Utrū amicicia inter eōles bene diuidat lxxvi.
Quibus ꝓuenit amicicia vtilis eodē
Utrū ꝑfecta amicicia solū est inter ꝑtuosos lxxvij
Utrū amicicia ꝓpter honestū sit rara eodē
Utr̄ amicicia ꝓpter delectabile sit amor eodē
De dr̄ña inter istas amicicias lxxviij
Utrū amicicia bonor̄ sit maxima eodē
Quib⁹ modis cessat amicicia lxxix
Utrū amicicia sit virtus eodē
Utrū amicicia ⁊ iusticia sunt distincte lxxx
Utrū vnus ꝑt esse amicus pluriū eodē
Que amicicia est ꝑfectior lxxxi
Utr̄ similitudo accusat amicicia eodē
Utrū amicicia fundat sup similitudinē lxxxij
Utrū amici volūt amicis maxima bona eodē
Que sunt illa maxima bona lxxxiij
Utr̄ amare sit melius ꝙm amari eodē
Qualiter amicicia est ꝑmansiua lxxxiiij
Utrū sit aliq̄ spēs amicicie patris ad filiū eodez
Utr̄ alia sit amicicia in diuersis cōicatōib⁹ lxxxv
Utrū ꝛm tres spēs pollicie sunt amicicie eodem
De diuisione cōicationū ẏconomicar̄ lxxxvi
Utrū amicicia sit ad subditos eodem
Qualiter sit amicicia ꝛm ꝓpatōes politicas lxxxvij
Utrū parentes magis diligāt filios eodem
Utrū filij magis ament patrē lxxxviij
Utrū amicicia viri ⁊ vxoris sit ꝛm naturam eodem
Per ꝙd firmat amicicia ꝓiugalis lxxxix.
Utrū ꝗrele ꝓpter vtile sint inter amicos eodem
Qualiter querela sit vitanda xc
Utrū in amicicia ineq̄liū pl⁹ tribuat ꝛsupiori xci
Utr̄ patri posset fieri ꝓdigna retributio eodē

Sequūtur questiones noni libri ethicorum ꝓma est

Utr̄ retributio ꝛm analogiz maxime saluat amiciciam inequalium personarum xcij.
Qualit̄ dr̄ fieri vera recōpensatio in amicis eodē
Utrum filij maxime debeant sufficientiam ⁊ obediētiā ꝓbere parentibus xciij
Utrū magis sit obediendū patri vel ꝓncipi eodē
Utrum dissoluenda sit amicicia per variationem conditionis xciiij.
Utrū sint tm tres effectus amicicie xcv
Quō virtuosus ad seipsum est benuolus eodē
Q̄ ꝑtuosus se hz ad amicū vt ad seipm xcvi
Utrū inter malos sint opa amicicie eodē
Utrū benuolētia ꝓtineat ad amicicia xcvij
Qualiter benuolētia se habeat ad amicicia eodē
Cuius amicicie ꝓncipiū est benuolentia eodē

Tabula questionum

Qualiter se habeat ꝓcordia ad amicicia. xcviij.
Utrum benefactores magis debent amare beneficiatos ꝙ econuerso eodem
Qualiter se habeat amicicia ad beniuolentiam xcix
Utrum homo teneat seipsum diligere. eodez
Quare amator sui vituperatur folio.c.
Utrū amare seipm ꝓ rationem sit laudabile. eodē
Utrum virtuoso ꝙueniat qđ suppositū est. eodē.
Utrum felix indigeat amicis. .ci.
Quare cū alio exūs faciliter ꝓtinuat opera sua. eodez.
Utrum felici sit eligibile amicū habere. cij.
Quare dicit ph̄s eligibile est virtuoso ꝛē eodem
Utrum aliquis faciat plures amicos. .ciij.
Scōm quā amicicia aliqs est amicus multoꝝ eodem
Utrū magis sit opus amicis in bonis fortune ciiij
Utrū sil̄itudo de alienatōe pōderis sit bona eodē.
Utrū delectabilissimū sit conuiuere eodē.
Utrum hoc sit delectabilissimum cv

Sequuntur questiones decimi libri ethicoꝝ. Aresto. Prima est

Utrū in hoc libro sit determinādū de delectatōe cv.
Utrū falsē dōm est delectatōes esse malas cvi.
Utrū delectatio sit mensura boni eodem
Qualiter plato obuiat rationibus dictis cvij.
Utrum delectatio est de genere bonorum eodez
Qūo soluitur tercia ratio in oppositum cviij.
Utrum delectatio sit in tempore. cix
Utrū delectatio pficiat operationem cx
De durationē delectationis eodem.
Utrū delectatōes differant ab inuicem specie cxi
Utrum gaudiū ꝛ delectatio sunt idem eodez
Utrum vnicuiꝫ rei insit delectatio. eodem.
Que delectatōes humane sint potiores. cxij.
Utrum felicitas sit operatio cxiij.
Sub quib⁹ opatōibus comp̄hendit felicitas eodem.
Utrum sub qualibet operatione eligibili contineatur felicitas eodem
Utrum felicitas ꝙsistat in operatōe sensus eodem
Quid est optimum in homine. cxiij.
Utrum felicitas sit in actu voluntatis eodez
Utrum felicitas ꝙsistat in operatōe intellectus speculatiui. siue in speculatōe veritatis eodē.
Quare mirabiles sunt delectatōes ph̄ie. cxv
Utrum vera felicitas hominis ꝙsistat in visione diuine essentie eodem
Utrū vera ꝛ perfecta hois beatitudo possit ꝙsistere in cōsideratōe sciarum speculatiuarum eodē.
Utrum vera hois felicitas cōsistat in cognitione substātiarum separatarum cxvi.
Utrum felicitas speculatiua sit potior actiua eodem
Utrum homo possit fieri beatus per actionem superioris creature. eodez
Utrum omnes appetant felicitatem eodē
Utrum corpus requirat ad felicitatem cxviij
Utrum ad felicitatem (q̄ consistit in visione essentie) requirant etiam bona exteriora. eodem
Utrum amici sint necārij ad felicitatem eodem
Utrum homo possit conseq felicitatem eodē
Utrū in ista vita possit haberi pfecta felicitas eodē.
Utrum homo per sua naturalia possit consequi veram felicitatem. cxix
Utrum lex faciat homines bonos eodem
Quare legislatores diuersimode ducunt homines ad bonum cxx.
Utrum hoies sine lege possint fieri boni eodem
Utrum necesse sit aliquē hoiem esse legispositiuū cxxi
Utrum sit aliqua lex exōne humana ꝓcedens cxxij.
Utrum ad philosophum spectat determinare qualiter fiat legispositio eodem
Quo ordine ea que dicta sunt exequuntur a philosopho ad honorem ipsius qui est benedictus in secula seculoꝝ Juxta verbū prima ad Thimotheū scriptum. Regi autem seculoꝝ immortali inuisibili ꝛ soli deo honor ꝛ gloria in secula seculorum A M E N

Finis tabule